
This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

<http://books.google.com>

CORPVS
CHRISTIANORVM

SERIES GRAECA

59

TURNHOUT
BREPOLS PUBLISHERS

LEUVEN
UNIVERSITY PRESS

CORPVS CHRISTIANORVM

Series Graeca

59

CORPVS CHRISTIANORVM

Series Graeca

59

ANASTASII SINAITAE

OPERA

QVAESTIONES ET RESPONSIONES

TURNHOUT
BREPOLS PUBLISHERS

2006

ANASTASII SINAITAE
QVAESTIONES ET RESPONSIONES

EDIDERVNT

MARCEL RICHARD (†)

ET

JOSEPH A. MUNITIZ, S.J.

TURNHOUT

BREPOLS PUBLISHERS

2006

LEUVEN

UNIVERSITY PRESS

HATCH/GRAD

BR

60

C75

v. 59

EDITORES

J. DECLERCK
B. FLUSIN
C. LAGA
J. NORET
C. STEEL
P. VAN DEUN

This book has been printed on paper
according to the prevailing
ISO-NORMS.

© 2006 BREPOLS PUBLISHERS (Turnhout – Belgium)
All rights reserved. No part of this publication may be reproduced,
stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means,
electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise,
without the prior permission of the publisher.

ACKNOWLEDGEMENTS

Over the years, since the death of Marcel Richard in 1976, my debts of gratitude to those who have helped with this edition, have accumulated in quite alarming fashion, and I fear that it will not be possible for me even to acknowledge all those that I should. At least let me try to mention those who were most generous.

At an early stage, Walter Hayes welcomed me in Toronto and gave me access to his Greek Index Project (brought to completion by Robert E. Sinkewicz). Later, both Françoise Petit and Eirene Harvalia-Crook corrected different versions of the text. In France, Joseph Paramelle was constant in his encouragement and advice, and the team of the Greek Section of the Paris *Institut de Recherche et d'Histoire des Textes*, in particular Gilberte Morize-Astruc, found microfilms for me, as did Paul Canart in Rome. In Leuven, at the research institute founded by my good friend, Albert Van Roey, and now directed by Peter Van Deun, I found both the material and psychological support needed, particularly from the indefatigable Maria Maes, but also from Constant De Vocht, Basilios Markesinis and Jacques Noret. In the final stages both Peter Van Deun and Caroline Macé gave invaluable help with the correction of proofs, with a liberality that went well beyond the bounds of duty. In England, Julian Chrysostomides and Charalambos Dendrinios worked with me in several seminar sessions devoted to the *erotapokriseis*. The assistance of Douwe Sieswerda has meant much to me (as earlier did the generous help offered by both Michael V. Bibikov and Mario Capaldo) with reference to the Slavonic *sbornik*. Finally, the British Province of the Society of Jesus deserves special mention as it is thanks to the sympathetic kindness of successive Provincials that I have been able to carry one stage further the edition of a work first undertaken in the seventeenth century by a German Jesuit. My hope is that the final outcome will not be too unworthy of such generosity.

Joseph A. Munitiz

BIBLIOGRAPHY

Abbreviations

- BHG
Bibliotheca hagiographica graeca (cf. Secondary: Halkin, F.).
- BZ
Byzantinische Zeitschrift (Leipzig-Munich, 1892-).
- CCSG
Corpus Christianorum, Series Graeca (Turnhout-Leuven, 1977-).
- CCSL
Corpus Christianorum, Series Latina (Turnhout, 1953-).
- CPG
Clavis Patrum Graecorum (cf. Secondary: Geerard, M.).
- GCS
Die griechischen christlichen Schriftsteller (Berlin, 1897-).
Narr. (Binggeli)
Anastasius, *Narrationes* ed. Binggeli.
- Narr. (Nau)
Anastasius, *Narrationes* ed. Nau.
- PG
Patrologiae cursus completus. Series Graeca, ed. J.-P. Migne, 161 vols.
(Paris, 1857-1866).
- PTS
Patristische Texte und Studien (Berlin, 1964-).
- QQ
Quaestiones.
- Qu.ed.
Quaestio quae in PG 89 invenitur.
- REB
Revue des Études Byzantines (Paris, 1943-).
- SC
Sources Chrétiennes (Paris, 1941-).
- SH
Subsidia hagiographica (Brussels, 1886-).
- TU
Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur (Leipzig-Berlin, 1882-).

Conventions for Questions

Bold numbers (1, 2)	= Original Coll.
Square bracketed numbers ([1], [2])	= Coll. of 88 QQ.
Normal font numbers (1, 2)	= Coll. a (Migne ed.).
Pointed bracketed numbers (<1>, <2>)	= Coll. b.
Starred numbers (1*, 2*)	= Coll. c.

Primary Sources

Anastasius Antiochenus

Dialogus cum Tritheista, cf. Secondary: Uthemann, K.-H.

Opera omnia cf. Secondary: Sakkos, S.

Orationes V Dogmaticae, ed. I.B. Pitra, *Anastasiona. Anastasiorum Antiochenorum et Sinaitorum anecdota* (Rome, 1866), pp. 60-99.

Anastasius Sinaita

Capita adversus Monotheletas [CPG 7756], ed. K.-H. Uthemann [CCSG 12] (Turnhout-Leuven, 1985).

Disputatio adversus Iudaeos [CPG 7772], ed. A. Mai, PG 89, 1204-81 (considered spurious, prob. 7th c.).

Hodegos (Viae Dux) [CPG 7745], ed. K.-H. Uthemann, *Anastasioi Sinaitae Viae Dux* [CCSG 8] (Turnhout-Leuven, 1981).

Homiliae i - iii de creatione hominis [CPG 7747-7749], ed. K.-H. Uthemann, *Anastasioi Sinaitae Sermones duo in constitutionem hominis secundum imaginem Dei, necnon opuscula adversus monotheletas* [CCSG 12] (Turnhout-Leuven, 1985).

Homilia de sacra synaxi [CPG 7750], eds. H. Canisius and F. Combefis, PG 89, 825-849.

Homilia in sextum Psalmum [CPG 7751], ed. F. Combefis, PG 89, 1077-116, et 1116-44.

Narrationes (Collectiones A, B, C) [CPG 7758]:

(i) ed. F. Nau, « Le texte grec des récits du moine Anastase sur les saints pères du Sinai », *Oriens Christianus*, 2 (1902), pp. 58-89;

idem, « Le texte grec des récits utiles à l'âme d'Anastase (le Sinaïte) », *Oriens Christianus*, 3 (1903), pp. 56-75;

[French trans.: « Les récits inédits du moine Anastase: contribution à l'histoire du Sinai au commencement du VIIIe siècle », *Revue de l'Institut Catholique de Paris*, 1-2 (1902), pp. 1-70];

idem, « Histoires des solitaires égyptiens, MS. Coislin 126 », *Revue de l'Orient Chrétien* 12-14, 17-18 (1907-9, 1912-13).

(ii) ed. P. Canart, cf. Secondary: Canart, P.

(iii) ed. André Binggeli, *Anastase le Sinaïte: Récits sur le Sinai et Récits utiles à l'âme. Édition, traduction, commentaire*, Thèse (Paris, 2001) [Binggeli I 1-39 most are found in Nau I-XXIX; Binggeli II 1-28 similarly, most are found in Nau XLII-LIV].

Quaestiones et responsiones [CPG 7746], ed. J. Gretser, PG 89, 312-824: cf. Secondary: Hervet, G.; Mai, A.; Pitra, I.B.

Quaestio de vitae termino [CPG 7746.1], ed. A. Mai, *Scriptorum veterum nova collectio*, 1 (Rome, 1825), pp. 369-371.

Sermo in defunctos [CPG 7752], ed. F.C. Matthaeci, PG 89, 1192-1201.

Sermo de transfiguratione [CPG 7753], ed. A. Guillou, « Le monastère de la Théotokos au Sinai ... Homélie inédite d'Anastase le Sinaïte sur la Transfiguration », *Mélanges d'Archéologie et d'Histoire*, 67 (1955), pp. 216-258 (text, pp. 237-257).

Synopsis de haeresibus [CPG 7774], ed. K.-H. Uthemann, « Die dem Anastasios Sinaites zugeschriebene *Synopsis de haeresibus et synodis*.

Einführung und Edition», *Annuaire Historiae Conciliorum*, 14 (1982), pp. 58-94.

UNPUBLISHED SERMONS/HOMILIES

Homilia in passionem Iesu Christi (BHGⁿ 416c) [CPG 7754].

Homilia in ramos palmarum [CPG 7780].

In nouam dominicam et in s. Thomam apostolum [CPG 5058 (= 7755)].

Sermo de pseudopropheta [CPG 4583].

Apophthegmata Patrum [CPG 5560], PG 65, 71-440.

Athanasius, *Vita Antonii*, ed. G.J.M. Bartelink, *Athanase d'Alexandrie. Vie d'Antoine* [SC 400] (Paris, 1994).

Ps.-Athanasius, *Quaestiones ad Antiochum ducem* [CPG 2257], PG 28, 597-700.

Augustinus, *Civitas Dei*, eds. B. Dombart and A. Kalb [CCSL 48] (Turnhout, 1955).

Enchiridion, ed. M. Evans [CCSL 46] (Turnhout, 1969).

Basilius Caesariensis, *Homilia in illud, Attende tibi ipsi*, ed. S.Y. Rudberg, *L'homélie de Basile de Césarée sur le mot « Observe-toi toi-même »*. *Édition critique du texte grec et étude sur la tradition manuscrite* (Stockholm, 1962).

Canons, ed. P.-P. Joannou, *FONTI* [Pontificia Commissione per la Redazione del Codice di Diritto Canonico Orientale], Fascicolo IX, *Discipline Générale Antique (IVe-IXe s.)*, t. II, *Les canons des Pères grecs* (Rome, 1963).

Clemens Alexandrinus, eds. O. Stählin, L. Früchtel, U. Treu, *Clemens Alexandrinus. Dritter Band, Stromata Buch VII und VIII, ... Fragmente* [GCS 17²] (Berlin, 1970).

Cyrillus Alexandrinus, *Commentarii in D. Ioannis evangelium*, ed. P.E. Pusey 3 vols. (Oxford, 1872).

Pseudo-Dionysius Areopagita, *De ecclesiastica hierarchia*, eds. G. Heil and A.M. Ritter, *Corpus Dionysiacum. II Pseudo-Dionysius Areopagita. ... De ecclesiastica hierarchia...* [PTS 36] (Berlin-New York, 1991), pp. 63-132.

Epiphanius, ed. K. Holl, *Epiphanius I. Ancoratus und Panarion* (haer. 1-33) [GCS 25] (Leipzig, 1915); *II. Panarion* (haer. 34-64) [GCS 31] (Leipzig, 1933).

Eusebius Caesariensis, *De ecclesiastica theologia*, ed. E. Klostermann [GCS 4] (Leipzig, 1906).

Historia ecclesiastica, ed. E. Schwartz [GCS 9, 1-3] (Leipzig, 1903-1909).

Gregorius Nazianzenus, *Oratio 38: In Nativitatem vel In Theophania*, eds. Cl. Moreschini and P. Gallay, *Grégoire de Nazianze: Discours 38-41* [SC 358] (Paris, 1990), pp. 104-148.

Paulus Evergetinus, *Ἐνεργητικὸς, ἤτοι Συναγωγὴ τῶν θεοφθόγγων ῥημάτων καὶ διδασκαλιῶν τῶν θεοφόρων καὶ ἁγίων πατέρων* (Venice, 1783; Athens, 1964⁶).

Philippus Solitarius, *Ἡ διόπτρα*, ed. Spyridon Lauriotis, *Ὁ Ἄθως*, 1 (Athens, 1920).

Romanos Melodos, *Hymnes*, ed. J. Grosdidier de Matons [SC 128] (Paris, 1967).

- Suidae Lexicon*, ed. A. Adler, 5 vols. (Leipzig, 1928-1938).
- Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae*, ed. H. Delehaye [Propylaeum ad Acta Sanctorum Novembris] (Brussels, 1902), pp. 615-18 [20/21 April].
- Theodoretus Cyrensis, *Historia ecclesiastica*, eds. L. Parmentier and F. Scheidweiler, *Theodoret. Kirchengeschichte* [GCS 44] (Berlin, 1954²).
- Quaestiones in libros Regnorum et Paralipomenon*, eds. N. Fernández Marcos and A. Sáenz-Badillos [Textos y Estudios «Cardenal Cisneros» 17] (Madrid, 1979).
- Theognostos, *Thesaurus*, ed. J. A. Munitiz, *Theognosti Thesaurus* [CCSG 5] (Turnhout-Leuven, 1979).
- Theophanes, *Chronographia*, ed. C. de Boor, 2 vols. (Leipzig, 1883). [English transl.: Cyril Mango and Roger Scott, *The Chronicle of Theophanes Confessor* (Oxford, 1997)].
- Theophilus, ed. R.M. Grant, *Theophilus of Antioch. Ad Autolycom, Text and Translation* [Oxford Early Christian Texts] (Oxford, 1970).

Secondary Literature (selected as relevant to Anastasios of Sinai)

- Baggarly, J.D., «A Parallel between Michael Psellus and the 'Hexaemeron' of Anastasios of Sinai», *Orientalia Christiana Periodica*, 36 (1970), pp. 337-47.
- Baggarly, J.D., *The Conjugates Christ-Church in the HEXAEMERON of Ps.-Anastasios of Sinai; Textual Foundations and Theological Context* [Excerpta ex dissertatione ad Lauream in Facultate Theologica Pontificiae Universitatis Gregoriana] (Rome, 1974).
- Bardy, G., «La littérature patristique des *Quaestiones et Responsiones* sur l'Écriture Sainte», *Revue Biblique*, 42 (1933), pp. 328-52 (esp. pp. 339-42).
- Beck, H.-G., *Kirche und theologische Literatur im byzantinischen Reich* (Munich, 1959), pp. 442-6.
- Benešević, V.N., «Monumenta Vaticana ad ius canonicum pertinentia», *Studi Bizantini*, 2 (1927), p. 166.
- Benešević, V.N., *Syntagma XIV titulorum sine scholiis...*, vol. I (St Petersburg, 1905).
- Bibikov, M.V., «Pseudo-Anastase's Florilegia as a Source for the *Izbornik* of Symeon - *Izbornik* of Svjatoslav 1073», *Byzantinoslavica*, 56 (1995), pp. 625-30.
- Bibikov, M.V., *Vizantijskij prototip drevnejšej slavjanskoj knigi* (Moscow, 1996).
- Binggeli, André, cf. Primary Sources: Anastasius, *Narrationes*.
- Bratke, Eduard, *Das sogenannte Religionsgespräch am Hof der Sasaniden* [TU, N.F. IV, 3] (Leipzig-Berlin, 1899).
- Canart, Paul, «Nouveaux récits du moine Anastase», *Actes du XIIe Congrès international d'études byzantines* [Ochride 1961] (Belgrade, 1964), pp. 263-71.
- Canart, Paul, «Une nouvelle anthologie monastique: le Vaticanus graecus 2592», *Le Muséon*, 75 (1962), pp. 109-20.

- Chrysos, Evangelos, «Νεώτεροι ἔρευναι περὶ 'Ἀναστασιῶν Σιναιτῶν», *Κληρονομία*, 1 (1969), pp. 121-43.
- Dagron, Gilbert, «Le saint, le savant, l'astrologue: Étude de thèmes hagiographiques à travers quelques recueils de 'Questions et réponses' des Ve-VIIe siècles», *Hagiographie, cultures et sociétés (IVe-XIIe siècles)* (Paris, 1981), pp. 143-55; reprint: *La romanité en Orient. Héritages et mutations* [Variorum Reprints] (London, 1984), IV.
- Dagron, Gilbert, «Holy Images and Likeness», *Dumbarton Oaks Papers*, 45 (1991), pp. 23-33.
- Dagron, Gilbert, «L'ombre d'un doute: L'hagiographie en question, VIe-XIe siècles», *Dumbarton Oaks Papers*, 46 (1992), pp. 59-68.
- Darrouzès, J., [review of works by S. Sakkos and G. Weiss], *REB*, 25 (1967), pp. 280-83.
- Déroche, Vincent, «La polémique anti-judaïque au VIe et au VIIe siècle: un memento inédit, les *Képhalaia*», *Travaux et Mémoires*, 11 (1991), pp. 275-311.
- Déroche, Vincent, «Pourquoi écrivait-on des recueils de miracles? L'exemple des miracles de saint Artémios», eds. Catherine Jolivet-Lévy, Michel Kaplan, Jean-Pierre Sodini, *Les saints et leur sanctuaire à Byzance: Textes, images et monuments* [Byzantina Sorbonensia 11] (Paris, 1993), pp. 95-116.
- Déroche, Vincent, *Études sur Léontios de Néapolis* [Studia Byzantina Upsaliensia 3] (Uppsala, 1995), pp. 270-96.
- Déroche, Vincent, «Polémique anti-judaïque et émergence de l'Islam (7e-8e siècles)», *REB*, 57 (1999), pp. 141-61.
- Doutreleau, L., «Citation d'Anastase le Sinaïte», eds. A. Rousseau, L. Doutreleau, C. Mercier, *Irenée de Lyon, Contre les Hérésies, livre 5* [SC 152] (Paris, 1969), pp. 82-6.
- Flusin, Bernard, «Démons et Sarrasins: l'auteur et le propos des *Diègēmata stèrikika* d'Anastase le Sinaïte», *Travaux et Mémoires*, 11 (1991), pp. 381-409.
- Fonkič, B., *Greek Manuscripts of the Synodal Library, Moscow* [an inventory in Russian] (Moscow, 1992).
- Geerard, Maurice, *Clavis Patrum Graecorum*, vols. I-V [Corpus Christianorum] (Turnhout, 1974-87); M. Geerard, J. Noret, *Supplementum CPG* [Corpus Christianorum] (Turnhout, 1998).
- Gignac, F.T., *A Grammar of the Greek Papyri of the Roman and Byzantine Periods*, vol. 2 (Milan, 1981).
- Greenfield, Richard P.H., *Traditions of Belief in Late Byzantine Demonology* (Amsterdam, 1988).
- Grégoire, Henri, «Sur la date du monastère du Sinaï», *Bulletin de correspondance hellénique*, 31 (1907), pp. 327-34.
- Griffith, Sidney H., «Anastasios of Sinai, the *Hodegos*, and the Muslims», *Greek Orthodox Theological Review*, 32 (1987), pp. 341-58.
- Guillou, André, cf. Primary Sources: Anastasius, *Sermo de transfiguratione*.
- Guy, J.-C., *Recherches sur la tradition grecque des « Apophthegmata Patrum »* [SH 36] (Brussels, 1984²).

- Haldon, John, «The Works of Anastasius of Sinai: a Key Source for the History of East Mediterranean Society and Belief», eds. A. Cameron and L. Conrad, *The Early Medieval East: Problems in the Literary Source Materials* [Studies in Late Antiquity and Early Islam 1] (Princeton, 1992), pp. 107-47.
- Halkin, François, *Bibliotheca hagiographica graeca* [SH 8a] (Brussels, 1957); *Novum auctarium BHG* [SH 65] (Brussels, 1984).
- Heinrici, C.F.G., *Griechisch-byzantinische Gesprächsbücher und Verwandtes* [Abhandlungen der philologisch-historischen Klasse der königl. sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften 28, 8] (Leipzig, 1911).
- Hervet, G., *Anastasio Episcopi Niceni (sic) Responso ad orthodoxorum aliquorum christianorum Interrogationes de diversis capitibus ecclesiasticis*, ed. Margarinus de la Bigne, *Bibliotheca Sanctorum Patrum* (Paris, 1575¹, t. VI), *Sacrae Bibliothecae Sanctorum Patrum* (Paris, 1589², t. I), *Bibliothecae Veterum Patrum* (Paris, 1609^{3a}^{aug.}, t. I).
- Jannaris, A.N., *An Historical Greek Grammar* (London, 1897).
- Joannou, P., «Aus der unedierten Schriften des Psellos: das Lehrgedicht zum Messopfer und der Traktat gegen die Vorbestimmung der Todesstunde», *BZ*, 51 (1958), p. 10-14 [but cf. Lackner, infra], and cf. Primary Sources: *Canons*
- Kaegi, Walter E., *Byzantium and the Early Islamic Conquests* (Cambridge, 1992).
- Krasnoselcev, H.T., «Addenda to A. Vasiliev, *Anecdota graeco-byzantina, Moscow (1893)*», *Annales de la Société Historique et Philologique* [Section Byzantine IV] VII, (Odessa, 1899), pp. 99-205.
- Kumpfmüller, J.B., *De Anastasio Sinaita* (Würzburg, 1865).
- Lackner, Wolfgang, *Nikephoros Blemmydes gegen die Vorherbestimmung der Todesstunde* [Corpus Philosophorum Medii Aevi 2] (Leiden, 1985).
- Lampe, G.W.H., *A Patristic Greek Lexicon* (Oxford, 1961).
- Lucà, Santo, «Il codice Guelf. 53 Gud.gr.», *Archivio Storico per la Calabria e la Lucania*, 50 (1983), pp. 5-12.
- Mai, A., *Scriptorum ueternum noua collectio*, I, 1 (Rome, 1825).
- Mastronarde, Donald, «A Manuscript of Anastasius Sinaita in Berkeley», *Scriptorium*, 43 (1989), pp. 130-40.
- Mercati, G., «Un preteso scritto di san Pietro vescovo d'Alessandria e martire sulla bestemmia e Filone l'istoriografo», *Opere Minori* [Studi e Testi 77] (Vatican, 1937), vol. II., pp. 426-44 [first publ. *Rivista storico-critica delle scienze teologiche*, I (1905), pp. 162-80].
- Mercati, G., «Note Critiche: 3. Di una recente edizione della *Διόπτρα*», *Studi Bizantini*, 2 (1927), pp. 293-4.
- Munitiz, Joseph A., *Catechisms in the making: Questions and answers in the eighth century and today* [Aquinas Memorial Lecture, 1993] (Brisbane, 1993).
- Munitiz, Joseph A., «Anastasios of Sinai: Speaking and Writing to the People of God», eds. Mary B. Cunningham and Pauline Allen, *Preacher and Audience: Studies in Early Christian and Byzantine Homiletics* (Leiden, 1998), pp. 227-45.

- Munitiz, Joseph A., « Anastasios of Sinai's teaching on body and soul », ed. Liz James, *Desire and Denial in Byzantium* (Aldershot, 1999), pp. 49-56.
- Munitiz, Joseph A., « The Predetermination of Death: The Contribution of Anastasios of Sinai and Nikephoros Blemmydes to a Perennial Byzantine Problem », *Dumbarton Oaks Papers*, 55 (2002), pp. 9-20.
- Munitiz, Joseph A., « Anastasian Questions and Answers among the Sinai New Finds », *REB*, 60 (2002), pp. 201-9.
cf. Primary Sources: Theognostos.
- Nau, François, cf. Primary Sources: Anastasius, *Narrationes*.
- Paret, Roger, « Un parallèle byzantin à Coran, XVIII, 59-81 », *REB*, 26 (1968), pp. 137-59.
- Penella, R.J., « An overlooked story about Apollonius of Tyana in Anastasius Sinaita », *Traditio*, 34 (1978), pp. 414-15.
- Pilonen, J., « Hippolytus Romanus, Epiphanius Cypriensis and Anastasius Sinaita. A study of the Διαμερισμὸς τῆς γῆς », *Annales Academiae Scientiarum Fennicae*, Ser. B, tom. 181 (Helsinki, 1974).
- Pitra, I.B., *Iuris Ecclesiastici Graecorum Historia et Monumenta*, vol. I (Rome, 1864); vol. II (Rome, 1868) [c. XI. « Anastasiana » (pp. 238-94) lists thirteen individuals named Anastasius, Anastasius of Sinai being the sixth].
cf. Primary Sources: Anastasius Antiochenus.
- Richard, Marcel, « III. Florilèges grecs » in « Florilèges Spirituels Grecs », *Dictionnaire de Spiritualité*, t. V (Paris, 1962), cols. 475-512 [reprint *Opera Minora* (Turnhout, 1977), vol. 1, number 1].
- Richard, Marcel, « Les véritables 'Questions et Réponses' d'Anastase le Sinaïte », *Bulletin de l'Institut de Recherche et d'Histoire des Textes*, 14 (1967-9), pp. 39-56 [reprint *Opera Minora* (Turnhout, 1977), vol. 3, number 64].
- Richard, Marcel, « Les textes hagiographiques du codex Athos Philothéou 52 », *Analecta Bollandiana*, 93 (1975), pp. 147-56 [reprint *Opera Minora* (Turnhout, 1977), vol. 3, number 66].
- Sachot, Maurice, « Les homélies de Léonce, prêtre de Constantinople », *Recherches de science religieuse*, 51 (1977), pp. 234-43.
- Sakkos, Stergios N., *Περὶ Ἀναστασίων Σιναΐτων* (Thessalonika, 1964).
- Sakkos, Stergios N., *Anastasioi I Antiocheni Opera omnia* (Thessalonika, 1976).
- Schick, Robert, *The Christian Communities of Palestine from Byzantine to Islamic Rule: A Historical and Archaeological Study* [Studies in Late Antiquity and Early Islam 2] (Princeton N.J., 1995).
- Sieswerda, D.Tj., « The Σωτήριος, the original of the Izbornik of 1073 », *Sacris Erudiri*, XL (2001), pp. 293-327.
- Spáčil, Teófilo, « La teologia di S. Anastasio Sinaita », *Bessarione*, XXVI (1922), pp. 157-78; XXVII (1923), pp. 15-44.
- Speck, Paul, « Das Teufelsschloss. Bilderverehrung bei Anastasios Sinaites? », *Varia V* [Poikila Byzantina 13] (Bonn, 1994), pp. 293-309.
- Speyer, W., *Die literarische Fälschung im Altertum* (Munich, 1971).

- Thümmel, Hans Georg, *Die Frühgeschichte der ostkirchlichen Bilderlehre: Texte und Untersuchungen zur Zeit vor dem Bilderstreit* [TU 139] (Berlin, 1992), «Excurs I. Die Quaestiones ad Antiochum ducem», pp. 246-52, 354-5.
- Uthemann, Karl-Heinz, «Des Patriarchen Anastasius I. von Antiochien jerusalemener Streitgespräch mit einem Trithēiten», *Traditio*, 37 (1981), pp. 73-108.
cf. Primary Sources: Anastasius Sinaita.
- Voicu, Sever J., «Il florilegio crisostomico del Vat. Gr. 790», ed. K. Treu, *Studia Codicologica* [TU 124] (Berlin, 1977), pp. 493-502.
- Volgers, Annelie and Zamagni, Claudio, eds., *Erotapokeriseis: Early Christian Question-and-Answer Literature in Context: Proceedings of the Utrecht Colloquium, 13-14 October 2003* (Leuven-Paris-Dudley, 2004).
- Wahl, Otto, «Zu den Prophetenzitaten der *Quaestiones et responsiones* des Anastasius Sinaita», ed. J. Schreiner, *Forschung zur Bibel, Wort, Lied und Gottesspruch. Beiträge zur Septuaginta. Festschrift für Joseph Ziegler* (Würzburg, 1972), pp. 195-208.
- Weiss, Günter, *Studia Anastasiana*, I. *Studien zum Leben, zu den Schriften und zur Theologie des Patriarchen Anastasius I. von Antiochien* [Miscellanea Byzantina Monacensia 4] (Munich, 1965).
- Weiss, Günter, [review of S.N. Sakkos], *BZ*, 60 (1967), pp. 342-6.

CONSPECTVS SIGLORVM

A Ambrosianus I 9 sup. (gr. 452)	1142 AD	(coll. c)
C Parisinus Coislin. 116	XVth c.	(coll. d)
D Scorialensis gr. 455 (Ψ-II-20)	XIIIth c.	(orig. coll.)
Δ Oxoniensis Mariae Magdalenae 4	1063 AD	(coll. b)
E Scorialensis gr. 570 (Ω-IV-18)	XVth c.	(orig. coll.)
F (Athos) Philotheou 52	XIth c.	(coll. b)
G Scorialensis gr. 582 (Ω-IV-30)	XIVth c.	(orig. coll.)
K (Athos) Karakallou 14	XIIth c.	(coll. c)
L Laurentianus Plut. IV 16	1062 AD	(coll. a)
M Mosquensis Bibl. Synod. 265	X/XIth c.	(orig. coll.)
P Parisinus gr. 364	XIVth c.	(orig. coll.)
Π Patmiacus 264	XIIth c.	(orig. coll.)
Q Parisinus Coislin. 296	XIIth c.	(orig. coll.)
R Vaticanus Pii II gr. 11	XVIth c.	(coll. a)
S Parisinus Suppl. gr. 28	1350-1375 AD	(coll. d)
W Wolfenbüttel Herzog-August-Bibl. 4240	XIth c.	(orig. coll.)
V (Athos) Vatopedi 38	Xth c.	(coll. b)
X Atheniensis gr. 2492	XIIth c.	(orig. coll.)
Y New Haven Yale 238 (Phill. 15867)	XVth c.	(coll. b)
Gretser, Alemannus, Migne (PG 89)		(coll. a + c)

Alphabetical List

Ambrosianus I 9 sup. (gr. 452)	A	1142 AD (coll. c)
Atheniensis gr. 2492	X	XIIth c. (orig. coll.)
(Athos) Karakallou 14	K	XIIth c. (coll. c)
(Athos) Philotheou 52	F	XIth c. (coll. b)
(Athos) Vatopedi 38	V	Xth c. (coll. b)
Laurentianus Plut. IV 16	L	1062 AD (coll. a)
Mosquensis Bibl. Synod. 265	M	X/XIth c. (orig. coll.)
New Haven Yale 238 (Phill. 15867)	Y	XVth c. (coll. b)
Oxoniensis Mariae Magdalenae 4	Δ	1063 AD (coll. b)
Parisinus gr. 364	P	XIVth c. (orig. coll.)
Parisinus Coislin. 116	C	XVth c. (coll. d)
Parisinus Coislin. 296	Q	XIIth c. (orig. coll.)
Parisinus Suppl. gr. 28	S	1350-1375 AD (coll. d)
Patmiacus 264	Π	XIIth c. (orig. coll.)
Scorialensis gr. 455 (Ψ-II-20)	D	XIIIth c. (orig. coll.)
Scorialensis gr. 570 (Ω-IV-18)	E	XVth c. (orig. coll.)
Scorialensis gr. 582 (Ω-IV-30)	G	XIVth c. (orig. coll.)
Vaticanus Pii II gr. 11	R	XVIth c. (coll. a)
Wolfenbüttel Herzog-August-Bibl. 4240	W	XIth c. (orig. coll.)

Original collection

D	Scorialensis gr. 455 (Ψ -II-20)	XIIIth c.
E	Scorialensis gr. 570 (Ω -IV-18)	XVth c.
G	Scorialensis gr. 582 (Ω -IV-30)	XIVth c.
M	Mosquensis Bibl. Synod. 265	X/XIth c.
P	Parisinus gr. 364	XIVth c.
Π	Patmiacus 264	XIIth c.
Q	Parisinus Coislin. 296	XIIth c.
W	Wolfenbüttel Herzog-August-Bibl. 4240	XIth c.
X	Atheniensis gr. 2492	XIIth c.

Collectio a

L	Laurentianus Plut. IV 16	1062 AD
R	Vaticanus Pii II gr. 11	XVIth c.

Collectio b

Δ	Oxonienis Mariae Magdalenae 4	1063 AD
F	(Athos) Philotheou 52	XIth c.
V	(Athos) Vatopedi 38	Xth c.
Y	New Haven Yale 238 (Phill. 15867)	XVth c.

Collectio c

A	Ambrosianus I 9 sup. (gr. 452)	1142 AD
K	(Athos) Karakallou 14	XIIth c.

Collectio d

C	Parisinus Coislin. 116	XVth c.
S	Parisinus Suppl. gr. 28	1350-1375 AD
88 QQ	This siglum refers not to manuscripts, but to the <i>quaestiones</i> from this collection included in Collectio a (see Table 7).	

INTRODUCTION

Scholarly appreciation of the *Questions and Answers* attributed to Anastasios of Sinai changed radically in 1969 with the publication by Marcel Richard of his short, but very dense, article, « Les véritables 'Questions et réponses' d'Anastase le Sinaïte ». ⁽¹⁾ By investigating the manuscript tradition Richard was able to establish that the version published by the German Jesuit, Jacob Gretser (1617) in Ingolstadt ⁽²⁾ represented a revised version of the original and could not be much earlier than the eleventh century, whereas Anastasios had died shortly after 700. Richard further suggested that various other versions had existed before this and had been used by the later compiler, notably a collection of 88 questions. Gretser had also drawn on one of only 15 questions. Richard identified one other collection that seemed indebted to the original. In a subsequent article he gave names to some of these collections. ⁽³⁾

Although Richard was the first to claim that he had discovered the original collection, from the time of Gretser all who had come across « Anastasian » *erotapokriseis* had been aware that the published collection did not reflect the evidence of the manuscripts. Already in 1575 the French scholar Gentianus Hervet had

(1) *Bulletin d'Information de l'Institut de Recherche et d'Histoire des Textes*, 15 (1967-68), pp. 39-56 [subs. publ. *Opera Minora* (Turnhout-Leuven, 1977), vol. 3, nr 64].

(2) This was the edition reprinted by J.-P. Migne in his *Patrologia Graeca* vol. 89 (Paris, 1860) including in the Introduction the remarks of Fabricius/Harles; Gretser had already added emendations suggested by Nicolaus Alemannus, then Prefect of the Vatican Library.

(3) M. Richard, « Les textes hagiographiques du codex Athos Philothéou 52 », *Analecta Bollandiana*, 93 (1975), pp. 147-56; here « Collection a » stands for the Gretser/Migne version, « Collection b » for the version found in Philotheou 52 and a few other manuscripts; « Collection c » for the small collection of 15 questions. I have added the title « Collection d » for the collection mentioned by Richard in his 1969 article as found in some Paris manuscripts (Coislin 116 and Suppl. Gr. 28). When he composed his pioneer article, « Florilèges grecs », which is part III of the entry « Florilèges Spirituels Grecs », *Dictionnaire de Spiritualité*, t. V (Paris, 1962), cols. 475-512 (esp., 500-502) he had not yet formulated his conclusions on the different collections.

published a Latin translation of what was in fact the collection of 88 questions. ⁽⁴⁾ This collection had attracted wide attention because of its presence - in translation - in the Slavonic *Izbornik* of 1073. The Byzantine work that seems to have been the model for that has recently been given the title *Soterios* by the team which has undertaken its edition. ⁽⁵⁾

For the present editor, who was asked by Richard shortly before his death in 1976 to complete the edition of the original collection, the long delay - due partly to other engagements, partly to the complexity of the tradition - has been something of a blessing. Not only have a number of excellent editions of Anastasios' works appeared in the meanwhile; ⁽⁶⁾ the cooperation of the *Soterios* editor has been a great help, and the doctoral thesis of a Swiss scholar, André Binggeli, has thrown unexpected light on both the life and the work of Anastasios of Sinai. ⁽⁷⁾ One might have hoped that since 1976, and in particular with the collation of the manuscripts discovered by Richard - for he himself had not drawn up any apparatus criticus for his proposed edition - it would have been possible to establish a text that was reasonably close to that first composed by the monk of Sinai. But it became clear over the years that some uncertainty was likely to remain. The many revisions and adaptations suffered by the original text meant that very few uncontaminated witnesses had slipped through the sieve created by Byzantine librarians and copyists. Only two manuscripts preserving a large proportion of the original collection have survived. Fortunately, a small number of partial manuscripts, and the evidence of the other Collections, allows one to build up a likely text, but it is mainly the difficulty of esta-

(4) See below on Collection a.

(5) D. Tj. Sieswerda, *The Σωτήριος, the original of the Izbornik of 1073*, *Sacris Erudiri*, 40 (2001), pp. 293-327. Further details below: cf. Collection a.

(6) K.-H. Uthemann, CCSG 8 and 12.

(7) In his thesis (cf. Bibliography) he gives convincing proof (cf. pp. 341-4) that the other great work of Anastasios, the *Hodegos*, was composed fifty years later (c. 680) than had previously been supposed, thus giving a much more likely *curriculum vitae* for the monk from Sinai; he also argues strongly that the two collections of Anastasian *narrationes*, long suspected to be the work of another Anastasios, are authentic.

blishing criteria for the choice of readings that has delayed this edition for so long.

I. MANUSCRIPT TRADITION ⁽⁸⁾

Marcel Richard made a detailed analysis of many manuscripts that contain later reworkings of the Anastasian corpus. The following lists are based on his information, though many entries have been re-checked. ⁽⁹⁾ In the following section, more detailed information on the main manuscripts (listed according to their sigla) is provided.

For each collection, a brief description is given first, then the list of manuscripts with their dates (usually taken from the current catalogue description) and content (but restricting this to the questions they contain, given in the order found in the manuscript). The conventions adopted for the numbers (cf. Abbreviations) should help to distinguish which questions belong to which collection when this is in doubt.

ORIGINAL COLLECTION

(i) Main MSS

- X** *Atheniensis gr.* 2492 (XII c.), ff. 1-12v, 16-20v: QQ 1-5, 7, 8 (title only), 15 (inc. mut.), 16, 19-24, 26-28 (des. mut.), 78-82, 84, 86-89, 91-97 (des. mut.).
- M** *Mosquensis, Bibl. Synod.* 265 (X/XI c.), ff. 241v-298v: QQ 1-86, 89-103.

(8) Richard collected information about some hundred manuscripts that contain Anastasian *erotapokriseis*. His findings are due to be published in my contribution to *MOSCHOVIA* (Winter 2005-6). For an independent survey, cf. M.V. Bibikov, *Vizantijskij prototip*.

(9) Many years ago Dr Walter Hayes, then in charge of the Greek Index Project (subsequently published by Robert E. Sinkewicz, *Manuscript Listings for the Authors of the Patristic and Byzantine Periods* [Greek Index Project Series 4] [Toronto, 1992]), allowed me to consult their lists and add the names of some manuscripts. For the Vatopedi MSS much help was given by Dr Erich Lamberz, who has catalogued that collection, and for the Viennese MSS Dr Otto Kresten gave valuable help. Unfortunately errors will inevitably still be found in the lists, but there is more chance of their being eventually eliminated if published at this stage.

- P** *Parisinus* gr. 364 (XIV c.), ff. 91-98v, 145-149, 153-155v: QQ 1-5, 7-16, 27 (mutil.), 28⁽¹⁰⁾.
- D** *Scorialensis* gr. 455 (Ψ-II-20) (XIII c.), ff. 61-68: QQ 7-12, 14-15, 18, 25, 98, 33, 34, 6, 29, 30, 39, 40, 41, 43, 45, 46, 48, 51, 92-96, 99-100, 65. (Note: *Samos*, *Bibl. Metropol.* 11 [XIV c.], ff. 46v-57v is a copy of this manuscript.)
- E** *Scorialensis* gr. 570 (Ω-IV-18) (XV c.), ff. 1-48v, 70v-91v: QQ 3-30, 32-74.
- G** *Scorialensis* gr. 582 (Ω-IV-30) (XIV c.), ff. 65v-77, 88v-91v: QQ 1-7, 15-16, 19-22.
- W** *Wolfenbüttel*, Herzog-August-Bibl. 4240 (Gud. gr. 53) (XI c.), ff. 1-47v: QQ 27, 28, 22, 66, 19-21, 24-26, 29-30, 32-42, 45-49, 51-65, 67, 72, 73, 78, 79, 82-98, 101.

(ii) Partial collections

- (*Bologna*) *Bibl. Universitatis* 2911 (XVI c.), ff. 26-115: QQ 1-10 (excerpta).
- Londinensis Brit. Libr., Addit.* 10072 (XV c.), ff. 95-100v: QQ 7, 8 (and 17 non-Anastasian questions).
- Q** *Parisinus Coislin.* 296 (XII c.), ff. 118v-120: QQ 25, 39, 40, 41 (lines 1-17), 45, 48, 92, 94 (i.e. 8, 98ter, 100, 100 bis, 11, 104, 136, 137).
- Parisinus Suppl. gr.* 1275 (XII c.), ff. 9-74v: QQ 9-14, 18 (mutil., lacunae).
- II** *Patmiacus* 264 (XII c.), ff. 96bisv-106v: QQ 1-5, 7-9, 13-17, 19, 21-22, 24, 26 (title).
- Valllicellianus* gr. 42 (C 72) (XIV c.), ff. 238-269: QQ 18, 98, 33-34, 6, 29, 30, 39, 43, 41, 44-46, 48, 51, 92-96, 90, 20, 23, 101, 103, 70 (i.e. 6, 18, 20, 23, 29-30, 33-34, 39, 41, 43-46, 48, 51, 70, 90, 92-96, 98, 101, 103) + 100-101, 103-104, 136-138, 90, 118 + Qu. inedita 'de salute'.
- Vaticanus* gr. 860 (XIII/XIV c.), ff. 153-160: QQ 22, 23, 25-28, 34, 40, 43-46.

(10) This question is also to be found isolated in other manuscripts: *Évreux*, *Bibl. Municip.* gr. 1 (XV c.), ff. 170-176; *Reims*, *Bibl. Municip. cod.* 375 (attributed to Anastasios of Antioch); *Vaticanus Barberinianus* gr. III 61 (according to J.B. Pitra, p. 244, note 5, a reference to *Barb. gr.* 342).

Vindobonensis Hist. gr. 7 (XII/XIII c.), ff. 213v-215: QQ 67, 12, 40, 76, 77, 102, 103 (i.e. 115, 84, 100, 123, 124, 140, 141).

COLLECTION a (154 Questions)

As mentioned above Jacob Gretser (1617) published an eleventh-century version, that happens to have been preserved in several manuscripts: this version combines a selection from the Original Collection with the Collection of 88 Questions, giving priority to the latter (and therefore eliminating questions from the Original Collection that were dealt with in the other: cf. Table 7); Gretser further added some questions (*Questiones extra ordinem*) from Collection c (described below) and his edition was reprinted in Migne, PG 89. ⁽¹¹⁾

The Pseudo-Anastasian Collection of 88 Questions probably began (in the ninth century) as a Collection of 23 questions which were a reworking of some of the original Questions. ⁽¹²⁾ They form a unity, quite frequently found as a separate collection in the manuscripts, which follows a rough pattern (true Christians 1-2, sins 3-5, confession 6, communion 7, sins 8-10, money matters 11-15, devil 16, violence 17-19, heretics 20, death 21-23); this, and the addition of biblical and patristic florilegia to each question, makes this Collection easy to recognize. The remaining questions (24-88) from this Collection deal with biblical problems, both Old and New Testament, and draw on a variety of patristic authors (e.g. Theodoret, Cyril, Hippolytus, Proclus, Eusebius, Isidore of Pelusium, Chrysostom, Ephraem, Irenaeus, Severus, and Maximus), and in many manuscripts there are charac-

(11) In 1777 a different edition of this collection was published by Matthew of Crete in Venice under the misleading title, Βίβλος ἡ καλουμένη Ὁδηγός. It is now very rare and I have taken no account of it for this edition, but a copy is to be seen in the British Library.

(12) In most cases (QQ [1], [2], [4], [5], [9-17], [19-23]) each of the 23 QQ is indebted to one of the Original Questions, but in other cases, notably QQ [8], [18], the compiler has picked out bits from more than one, and for QQ [3] and [7] has used the question but not the answer, inserting Scripture quotations instead. In the other questions from this Collection of 88 QQ one can see occasional traces of the Original QQ (Q 98 in Q [40], Q 99 in Q [55], Q 96 in Q [70] (= 60 in Migne), Q 32 in Q [73] (= 63 in Migne), Q 51 in Q [74] (= 64 in Migne), Q 82 in Q [81] (= 128 in Migne).

teristic appendices, such as extracts from Hippolytus, the *Opuscula Scorialensia* identified by Richard, Collection c, and others.⁽¹³⁾ This Collection gained the greatest prestige, and is found attributed to other writers of the same name (Anastasios of Nicaea or Anastasios of Antioch).⁽¹⁴⁾ A list of the manuscripts would include over fifty of the complete work and another forty or more of the first 23 Questions; moreover some of the manuscripts listed as containing Collection a would be more appropriately classified in this list.⁽¹⁵⁾ The original text was so heavily reworked that it provides little help for the present editor, and the lists are omitted here, however it may be of interest that the model used for this version seems to have been closer to M than to W.⁽¹⁶⁾

Manuscripts of Collection a

Ambrosianus gr. A 84 sup. (gr. 21) (XII/XIII c.), ff. [note the disrupted sequence] 111-114, 110, 115-193, 78-85: QQ 1-28, 35-43, 46, 48, 52-59, 63-73, 97, 98, 100, 104, 105, 109, 140, 141 (lac.).

Andros, Moni Hagia, Ms 64 (XVI c.), ff. 1-129v: Coll. a.

(*Athos*) *Agiou Pavlou* 16 (XVIII c.): Coll. a.⁽¹⁷⁾

(*Athos*) *Grigoriou* 26 (1767 AD): Coll. a.⁽¹⁸⁾

(*Athos*) *Vatopedi* 11 (1388/9 AD), ff. 1-281: Coll. a.

Berkeley, Bancroft Library, UCB MS 143 (1569), ff. 9-232: Coll. a.⁽¹⁹⁾

L *Laurentianus Plut.* IV.16 (1062 AD), ff. 191-233: QQ 75-141.

(13) Richard gives the details: «Les véritables...», p. 52.

(14) Although the Greek version of the 88 QQ has never been published, curiously enough a Latin translation by a French cleric, Gentianus Hervet, did appear in 1575, as already mentioned, and was reprinted several times (cf. Bibliography, s.v. Hervet).

(15) More information available in M.V. Bibikov, *Vizantijskij prototip*, and D.Tj. Sieswerda, «The Σωτήριος, the original of the Izbornik of 1073», *Sacris Erudiri*, 40 (2001), p. 294.

(16) However initially Richard had gained the contrary impression: art. cit., p. 50, n. 4.

(17) Cf. S.N. Sakkos, *Περί Ἀναστασίων Σιναιτῶν* (Thessalonika, 1964), p. 245 (ff. not given).

(18) Cf. S.N. Sakkos, *Περί Ἀναστασίων Σιναιτῶν* (Thessalonika, 1964), p. 245 (ff. not given).

(19) Cf. Donald Mastronarde, «A Manuscript of Anastasius Sinaita in Berkeley», *Scriptorium* 43 (1989), pp. 130-40.

- Laurentianus Plut.* VI.35 (XI c.), ff. 6-174: QQ 1-31, 33-38, 40, 42-43, 45, 47-50, 52-58, 60-63, 65-66, 68-69, 71-72, 82-86, 88-89, 91-94, 98-99, 101-102, 109-111, 113-121, 126, 128, 130, 135-139, 141, 143-147, 149-154 (+ 33 QQ not from Anastasios ff. 174v-184).
- Marcianus gr. App.* II.110 (coll. 1106) (1651 AD), ff. 1-142v: Coll. a.
- Marcianus gr. App.* III.12 (coll. 1267) (1467 AD), ff. 172v-182v; 228-240v: excerpts from Coll. a in two lots: QQ 152, 64, 7, 13-16, 12; and QQ 20, 26-28, 1-2.
- Monacensis Universitätsbibliothek 2* (1550-1600 AD), ff. 7-278: Coll. a (manuscript used by Gretser for his edition; it was copied from a Vatican manuscript, probably R, and collated with two other Vatican manuscripts).
- Mosquensis Bibl. Synod.* 363 (Vlad. 418) (XIII c.), ff. 244-250, 198-243: QQ 1-?, 85-?.
- Neapolitanus gr.* 17 (II.A.17) (XV c.), ff. 319-532v: Coll. a.
- Patmiacus 5* (XII c.), ff. 1-178: Coll. a.
- Patras Moni Agion Panton 4* (XVI c.), ff. 6v-155v: Coll. a.
- Vallicellianus gr.* 56 (D 32) (XVI c.), ff. 37-210: Coll. a.
- Vallicellianus gr.* 85 (F 19) (XV c.), ff. 1-279: Coll. a (only 148 QQ).
- Vallicellianus gr.* 103 (F 68) (XIV c.), ff. 1-49: Coll. a (only QQ 1-31, 33-40, 52-53, 56, 144-145, 147-149, 151) attributed to Anastasius Nicaenus.
- Vaticanus gr.* 1909 (XVI c.), ff. 6-67v: Coll. a.
- Vaticanus Ottobonianus gr.* 414 (XI c.), ff. 1-155v: Coll. a (prob. excerpts from first part only).
- R** *Vaticanus, Pii II gr.* 11 (XVI c.), ff. 9-233: Coll. a.
- Vindobonensis Suppl. gr.* 17 (XVI c.), ff. 1-200v: Coll. a.
- Vindobonensis Suppl. gr.* 91 (XV c.), ff. 167-196, 220-232: in two sections: QQ 26-29, 34-35, 37-38, 40-45, 47-49, 51-52 (des. mut.), 59 (inc. mut.), 60 (lac.), 62-64, 71-73, 75, 79, 80, 82, 85-89, 91, 95, 109, 111, 117, 149; and QQ 77-78.
- (Zaragoza), *Archivo-Biblioteca del Cabildo Metropolitano gr.* 6 (olim 43-17, Pilar 198) (1579 AD), ff. 1-344: Coll. a.

COLLECTION b

Marcel Richard identified this particular collection, consisting of 42 questions, in a small number of manuscripts; its distinctive

features are its combination of a restricted selection of 21 questions from the Original Collection (QQ 7-12, 14, 18, 25, 29-30, 34, 43, 45, 48, 51, 92-94, 96, 99) with a choice of other questions and edifying stories. ⁽²⁰⁾ Richard was interested in this collection because the compiler was clearly drawing on an exemplar of the original questions, but he also expressed his intention of publishing the other questions from it as an Appendix, even if he thought there was no chance of their being authentic. ⁽²¹⁾

(i) Main MSS of Collection b

- F (*Athos*) *Philotheou* 52 (XI c.), ff. 1-54, 110v-135v: Coll. b with many omissions.
- V (*Athos*) *Vatopedi* 38 (X c.), ff. 39-52v: Coll. b (omits <14-19>, <33-38>).
Hierosolymitanus, *S. Sepulchri* 281 (1547 AD), ff. 262-280: QQ <1> and 31 other QQ (perhaps Coll. b).
Matritensis 4552 (olim N 14) (XVII c.), ff. 156-239: Coll. b (copy of New Haven 238).
- Y *New Haven, Yale Univ.* 238 (*Phill.* 15867) (XV c.), ff. 90-126v: Coll. b (omits <5-6>).
- Δ *Oxonienis Mariae Magdalenae* 4 (1063 AD), ff. 296-299v : QQ <1-17>.
Sinaiticus gr. 1795 (XIII c.), f. 312: only Q <7>.

(ii) Partial MSS of Collection b

An isolated manuscript, *Parisinus gr.* 1335 (XIV c.) has been used only in connection with Q 41 (also found partially in Coll. b); this manuscript contains a variant ending (App. 10b).

The four last questions/stories from this collection, viz. Q <39> *de arca martyris* (BHG 1322u, 1322v), Q <40> *de baptismo pueri mortui* (BHG 1444x), Q <41> *de communiione cum sacerdote peccatore*, Q <42> *de non iudicando*, often appear as an independent bloc, attributed to an Anastasios (of Sinai or of Antioch) or

(20) M. Richard, « Les véritables... », pp. 51-52.

(21) M. Richard, « Les textes hagiographiques du codex Athos Philothéou 52 », *Analecta Bollandiana*, 93 (1975), p. 147. The numbering of the QQ differs in the various manuscripts; here the numbers given in *Vatopedi* 38 (and used by Richard) are indicated.

anonymous, sometimes with the title Ἀπόδειξις ὅτι μέγα καὶ ἀγγελικὸν τὸ ἀρχιερατικὸν ἀξίωμα; various portions have been edited. ⁽²²⁾

The following list may be of some use, but does not pretend to be complete: ⁽²³⁾

Ambrosianus L 49 sup. (gr. 484) (XIII c.), f. 137v [acc. to Pitra ⁽²⁴⁾].

(*Athos*) *Iviron* 408 (XIV c.), f. 158: only Q <41>.

(*Athos*) *Iviron* 692 (XVI c.) [acc. to Mercati ⁽²⁵⁾].

(*Athos*) *Lavra* B 43 [acc. to Benešević ⁽²⁶⁾].

(*Athos*) *Philotheou* 63, only Q <41>.

(*Athos*) *Vatopedi* 14 (1550 AD), ff. 227-228v: only Q <41> (following Coll. d).

Londinensis Brit. Libr., Addit. 28270 (1111 AD), f. 85.

Londinensis Brit. Libr., Addit. 32643 (XII c.), ff. 69-83v

Mosquensis Bibl. Synod. 432, f. 182r-v: only Q <41> [acc. to Benešević, loc. cit.].

Oxonienis Bodl. Baroccianus gr. 131 (XIV? c.), f. 74v.

Oxonienis Bodl. Baroccianus gr. 185 (XI c.), f. 3v [acc. to Mercati, loc. cit.].

Parisinus Coislin. 116 (XV c.), ff. 261-262v: only Q <41> (following Coll. d).

Parisinus Coislin. 238 (XII c.), f. 181r-v [acc. to Mercati, loc. cit.].

Parisinus Coislin. 283 (XI c.), ff. 253-256v: QQ <39-40>.

Parisinus gr. 926 (XI c.), ff. 205-206v: only Q <41>.

(22) For example, V.N. Benešević, «Monumenta Vaticana...», *Studi Bizantini*, 2 (1927), p. 166; and his earlier *Syntagma XIV titulonum sine scholiis...*, vol. I (St Petersburg, 1905), pp. 637-640. Also G. Mercati, «Un preteso scritto...», with the comment of H.-G. Beck, *Kirche und theologische Literatur* (Munich, 1959), p. 445. F. Nau, «Le texte grec des écrits utiles à l'âme d'Anastase (le Sinaïte)», *Oriens Christianus*, 3 (1903), pp. 56-90 (esp. pp. 69-70, 80-81, 82-83). Cf. below, App. 17-18, for an edition of Q <41-42>; and also *Narr. Binggeli*, App. 3; he edits the complete Ἀπόδειξις but using only *Londinensis Addit.* 32643, an unreliable witness.

(23) References to the catalogues will be easy to find, and are omitted here.

(24) I.B. Pitra, *Iuris Ecclesiastici Graecorum Historia et Monumenta*, vol. II (Rome, 1868), p. 246, nr 28.

(25) G. Mercati, «Un preteso scritto...», p. 440 n. 1.

(26) V.N. Benešević, *Syntagma...*

- Parisinus gr.* 1053 (X-XI c.) [acc. to Pitra, loc. cit., nr 43].
Parisinus gr. 1287 (XVI c.) [acc. to Pitra, loc. cit., nr. 43].
Parisinus gr. 1313 (XV c.), ff. 247-255: <42> [acc. to Pitra, loc. cit., nr. 43].
Parisinus gr. 1388 (XV c.) [acc. to Pitra, loc. cit., nr. 43].
Parisinus gr. 1596 (XI c.) [acc. to Mercati, loc. cit., p. 437].
Petropolitanus 208, f. 183: only Q <41> [acc. to Benešević, loc. cit.].
Scorialensis gr. 312 (Y-II-4) (XVI c.), ff. 285-286: only Q <41>.
Scorialensis gr. 547 (Ω-III-14) (XI?/XIII c.), ff. 179v-181v.
Vallicellianus gr. 95 (F 47) (XI c.), f. 213: only Q <41>.
Vaticanus gr. 720 (X/XI c.), f. 77-78v: only Q <41>.
Vaticanus gr. 840 (XIV c.), f. 213: only Q <41>.
Vaticanus gr. 1187 (1571 AD), f. 768v [acc. to Mercati, loc. cit., p. 437].
Vaticanus gr. 2014 (XII c.), f. 51v: only Q <41>.
Vaticanus, Barberinianus gr. 522 (XI c.), f. 187 (= 204).
Vaticanus, Ottobonianus gr. 362 (XVI c.) [acc. to Mercati, loc. cit., p. 440, n. 1].
Vaticanus, Ottobonianus gr. 418 (XV/XVI c.), f. 296 [acc. to Pitra, II, p. 276].
Vindobonensis Hist. gr. 56 (c. 1000 AD), ff. 184v-185r.
Vindobonensis Theol. gr. 60 (XI c.), ff. 281-287.
Vindobonensis Theol. gr. 167 (XIII c.), ff. 145-170v.

COLLECTION c

Another small collection, probably no earlier than the twelfth century, consisting of 15 questions from the Original Collection (QQ 31, 34, 38-42, 47-49, 52, 59, 97, 102-103), is found as such in a small number of manuscripts; it was incorporated (partly⁽²⁷⁾) by Gretser into his edition (QQ 97-98, 98 bis and ter, 100, 100 bis, ter and quater, 104-105, 105 bis, 109, 109 bis, 140-141).

(27) In the case of Q 41 (= Q 6* in Coll. c, and Q 100 bis in the published version), Gretser printed only the first paragraph of the reply: Richard was the first to publish the whole of the answer, « Les véritables... », pp. 44-45; Richard comments further on an example of the indirect tradition for this question via Nikon of the Black Mountain, cf. p. 55.

Manuscripts of Collection c

- Ambrosianus* A 84 sup. (gr. 21) (XII/XIII c.), ff. 104v-109: Coll. c.
- A** *Ambrosianus* I 9 sup. (gr. 452) (1142 AD), ff. 162-165v: Coll. c [ff. 1-154 Coll. 88 QQ (i.e. QQ 1-23, 25-39, 47-48, 53, 59-70, 72-74, 97-98, 100, 105, 109, 128, 140-154 but in a very different order and with additions); ff. 154-162 *Opuscula Scorialiensia*; ff. 165v-166 eleven questions and answers attributed to Timothy of Alexandria (CPG 2520)⁽²⁸⁾].
- Ambrosianus* M 57 sup. (gr. 520) (XII c.), ff. 137r-v: Coll. c.
- K** (*Athos*) *Karakallou* 14 (XII c.), ff. 261v-262v, 239-242v: Coll. c.
- Berolinensis* gr. 70 (= Phill. 1474) (XII c.), ff. 211v-216v: Q 71 + Coll. c (QQ 1*, 2*, 5*, 9*, 10*, 14*).
- (*Leeds*) *Brotherton Library*, MS 32 (XIII c.), ff. 162v-165v: Coll. c (QQ 1*-12*).
- Hiersolymitanus*, *S. Crucis* 114 (XV c.), ff. 72v-76v: 1* (+ seven QQ; perhaps Coll. c).
- Parisinus* gr. 859 (XVI c.), ff. 136v-138: QQ 11*, 13*, 14*, 15*.

COLLECTION d

This is another attempt, found in a few manuscripts, not prior to the twelfth century, to combine the Original Collection⁽²⁹⁾

(28) QQ 2, 3, 5, 1, 6, 8, 10, 12-15: publ. as Canons by I.B. Pitra (1864) and later by P.-P. Joannou, *FONTI* [Pontificia Commissione per la Redazione del Codice di Diritto Canonico Orientale], Fascicolo IX, *Discipline Générale Antique (IVe-IXe s.)*, t. II, *Les canons des Pères grecs*, (Rome, 1963), pp. 241-50. The juxtaposition may be significant as Collection c has similarities with these.

(29) In all, the compiler has taken fifty-five of the Original QQ with relatively minor changes, though these make his text unreliable: QQ 2-5, 7-10, 13-15, 19-22, 26-27, 37, 43-44, 48-50, 56-57, 59-61, 64, 66-72, 74-76, 78-82, 84, 86-87, 89-92, 94-95, 102-103. But in other cases he joins several questions into one (QQ 16+28; 38+39+40; 53+54), or adds the original question to the revised version from the 88 QQ (QQ 11+12+[3]; 23+[23 Florilegium]; 36+[4]; 41+[7]; 63+[39]; 88+[15]; 93+[56]). He omits completely QQ 17, 24, 31, 46, 51, 77. Some of the Original QQ not kept by him had already been integrated into the 88 QQ that he accepts (so 1 in [1], 6 in [2], 18 in [9], 25+33+35 in [8], 29+30 in [18], 32 in [63], 36 in [4], 41 in [7], 42 in [22], 45 in [11], 47 in [5], 52 in [6], 55 in [13], 58 in [14], 62 in [20], 65 in [16], 73 in [10], 83 in [12], 85 in [19], 98 in [40], 99 in [55], 101 in [17]).

with some questions from the Collection of 88 Questions; ⁽³⁰⁾ it also includes some of the Hippolytus texts added to the 88 Questions and some pious stories (possibly from Collection b). ⁽³¹⁾ The numbering of the QQ given in the manuscripts for this collection is defective in C. Unfortunately the compiler rewrites or paraphrases many of the Questions, so that this text is of limited utility for the present edition.

Manuscripts of Collection d

- (*Athos*) *Vatopedi* 14 (1550 AD), ff. 1-227: Coll. d.
 (*Athos*) *Vatopedi* 15 (XVII c.), ff. 2-210v: Coll. d.
 C *Parisinus Coislin.* 116 (XV c.), ff. 1-134: Coll. d.
 S *Parisinus Suppl. gr.* 28 (1350-1375 AD), ff. 299-340v. Coll. d
 (but shortened).

II. INFORMATION ON MAIN MANUSCRIPTS

- A *Ambrosianus* I 9 sup. (olim T 90) (gr. 452) (1142 AD; I f. paper + 172 ff. parchment; 186 x 134 mm.; Calabrian origin ⁽³²⁾): an important witness to Collection c; it also contains the Collection of 88 QQ and some of its additional texts, plus extra questions and answers attributed to Timothy of Alexandria.
 C *Parisinus Coislin.* 116 (end XV c.; 279 ff. paper; 290 x 202 mm. ⁽³³⁾): an important witness to Collection d (ff. 1-134). In his presentation Richard restricted himself to the first 87 QQ numbered ⁽³⁴⁾ in C, as these were the questions related to the Original

(30) QQ [1-20], [22-23], [39], [40], [56], [70 (= Qu.ed. 60)], [71 (= Qu. ed. 61)], [73 (= Qu. ed. 63)]: thus he has added the first part of the 88 QQ collection, the 23 QQ, omitting only Q [21], plus a few other QQ from the later part.

(31) M. Richard, « Les véritables... », pp. 53-54; there are small variations in the analysis of Collection d given by Richard, and that given above.

(32) Aem. Martini and D. Bassi, *Catalogus codicum graecorum Bibliothecae Ambrosianae* (Milan, 1906), t. 1, p. 543; M.V. Bibikov, *Vizantijskij prototip*, p. 142.

(33) Described by R. Devreesse, *Bibliothèque nationale... Catalogues des mss grecs. II. Le fonds Coislin* (Paris, 1945), p. 107. Cf. M.V. Bibikov, *Vizantijskij prototip*, pp. 183-4.

(34) As mentioned above, the numbering is defective, either missing (for QQ 13, 55, 57) or simply omitted (Q 85 follows Q 82 with no indication of a lacuna).

questions, but the manuscript contains in all 162 QQ; the remaining 75 QQ (numbered 88-162) are mainly taken from the 88 QQ, but have additions from other sources. Thus Q 90 (= Qu. ed. 62) has as a supplement the *narrationes* BHG 1322v, 721b, 1444x (ff. 146v-148v); Q 95 (= Qu. ed. 64) has a supplement *de jejuniis* (ff. 154-157); Q 97 (ff. 162-166) is the text included in this edition as App. 25; Q 98 is an isolated text *Περὶ Σίμωνος, τοῦ τὸν σταυρὸν βαστάσαντος* des. *σκωληκόβρωτοι γενόμενοι ἐξέψυξαν* (f. 166v); Q 133 (= Qu. ed. 147) has as a supplement App. 19; the final QQ are clearly based on some of the additions often found after the 88 QQ, and the penultimate question, Q 161 (ff. 262v-264v), gives part of App. 18.

- D *Scorialensis* gr. 455 (Ψ-II-20) (XIII c.; IV ff. paper + 144 ff. parchment; 292 x 207 mm.; two columns; 40 lines per page⁽³⁵⁾): although this manuscript has preserved 32 of the authentic QQ, it was written by an incompetent scribe who seems to have understood very little of his text; there are many omissions; the order of the QQ is roughly that of the authentic collection, but three are misplaced for no obvious reason (98 after 25, 6 after 34, and 65 at the end, where it is followed by Ps.-Athanasius, QQ *ad Antiochum* QQ 94-96 [PG 28, 656A-D]); again there seems no clear reason for the omission of seventy-one of the QQ.
- Δ *Oxoniensis Mariae Magdalenae* 4 (1063 AD; 299 ff. parchment; 178 x 238 mm; 24 lines per page; faded brown ink; stained with damp; mostly written by a scribe called Leontios⁽³⁶⁾); the Anas-tasian QQ come at the end, after the *Historia Barlaami et Joasaphat* (ff. 1-222v, 231-235v), the *vitae* of Basil (ff. 223-230v) and of the celibate married martyrs Galaktion and Episteme (ff. 276v-293), and two other texts (ff. 260-276v *narratio de sacris imaginibus* and ff. 293-295v *excerpta de poenis*); the dated colophon follows the *Historia Barlaami* and the manuscript may be mutilated at the end

(35) Described by Gregorio de Andrés, *Catálogo de los códices griegos de la Real Biblioteca de El Escorial*, t. III: *Códices griegos 421-649* (Madrid, 1967), pp. 47-52. Cf. M.V. Bibikov, *Vizantijskij prototip*, p. 217.

(36) Described by H.O. Coxe, *Catalogus Codicum MSS qui in collegiis aulisque Oxoniensibus...* (Oxford, 1852), p. 2; this manuscript is now housed in the Bodleian. Cf. E. Gamillscheg and D. Harlfinger, *Repertorium der griechischen Kopisten 800-1600*, vol. 1. *Handschriften aus Bibliotheken Grossbritanniens* (Vienna, 1981), I A, numbers 235, 250; M.V. Bibikov, *Vizantijskij prototip*, p. 215.

though the final page (f. 299v) finishes with the end of Q 25 (number <17> in Collection b).

- E** *Scorialensis* gr. 570 (Ω-IV-18) (XV c.; II + 106 ff. paper 203 x 144 mm.; 24 lines per page; numbered quaternia⁽³⁷⁾): in many ways a key manuscript, as it preserves 71 of the authentic QQ; written with elaborate decorated initials in a very clear script; unfortunately faults of iotacism abound, and epheleystic nu is added indiscriminately.
- F** (*Athos*) *Philotheou* 52 (XI c. judging by the script; 166 ff. parchment; small format; mutilated at the beginning and at the end⁽³⁸⁾); the contents include part of Coll. b (ff. 1-54, 110v-135v), i.e. the final word of Q <24> (ὄψονται) and QQ <25-42>, which are mixed with other texts that have nothing to do with Collection b.
- G** *Scorialensis* gr. 582 (Ω-IV-30) (XIV c.; III + 116 ff. paper; 186 x 131 mm.; usually 30 lines per page⁽³⁹⁾); apart from the thirteen authentic questions, the contents include the *Capita centum* of Diadochos of Photike.⁽⁴⁰⁾
- K** (*Athos*) *Karakallou* 14 (XII c.; parchment; quarto size; two cols.; 28 lines per col.⁽⁴¹⁾): some folios have been misplaced and ff. 261v-262v should precede ff. 239-242v (for Collection c); elsewhere in the manuscript (ff. 10-230v) is the Collection of 88 QQ (with the Hippolytus appendix); Lambros also refers to a miscellany ('Εκλογή) of ascetical and devotional texts, divided into three books; a later hand supplied the title Μέλισσα Θεωφάνους ιερομονάχου.

(37) Described by Gregorio de Andrés, *Catálogo de los códices griegos de la Real Biblioteca de El Escorial*, t. III: *Códices griegos 421-649* (Madrid, 1967), pp. 224-6. Cf. M.V. Bibikov, *Vizantijskij prototip*, pp. 170-2.

(38) M. Richard, «Les textes hagiographiques du codex Athos Philothéou 52», *Analecta Bollandiana*, 93 (1975), p. 150; this article gives a detailed account of the contents, pp. 150-6.

(39) Described by Gregorio de Andrés, loc. cit., pp. 237-9.

(40) Publ. by E. des Places (CPG 6106), and cf. his article, «La tradition manuscrite de Diadoque de Photicé», *Revue des Études Grecques*, 70 (1957), p. 383.

(41) S.P. Lambros, *Catalogue of the Greek Manuscripts on Mount Athos* (Cambridge, 1895), vol. 1, p. 131 (number 1527); he does not give the number of folios. Cf. M.V. Bibikov, *Vizantijskij prototip*, pp. 142-3.

- L** *Laurentianus Plut.* IV 16 (1062 AD; 250 ff. parchment);⁽⁴²⁾ the oldest copy of Coll. a; the original QQ occupy ff. <191-233>, the folios being numbered only at intervals of ten and with occasional omissions.
- M** *Mosquensis Musei Historici, olim Bibliothecae Synodalis gr.* 265 (Vladimir 197): X-XI c.? (IX c. Vladimir, Melioranskij, Kotter, Fonkič; IX-X c. Uthemann; X c. Matthaei; X-XI c. Bratke,⁽⁴³⁾ Ch. Astruc,⁽⁴⁴⁾ which seems to me more likely; XI c. Vassiliev);⁽⁴⁵⁾ 322 ff. parchment; 266/70 x 175 mm.; formerly the property of the Pantocrator Monastery, Mount Athos. Contents: along with anti-iconoclastic texts (notably the *Νουθεσία γέροντος*) and the inter-religious *Ἀντιβολή γεναμένη ἐν Περσίδι*,⁽⁴⁶⁾ there are two important Anastasian texts: ff. 1-133v *Hodegos*, and ff. 241v-298v *Erotapokriseis*. Bratke had noticed M's tendency to insert a final nu even when followed by a consonant, and to alter vowels (iotacism, omicron/omega). K.-H. Uthemann⁽⁴⁷⁾ suggested that in the case of the *Hodegos* the scribe was copying from an uncial manuscript, but I cannot confirm this for the QQ. This manuscript gives the fullest version of the Original Collection, 102 of the 103 QQ. It conflates QQ 87 and 88, giving the question of Q 87 followed by the answer to Qu. 88, thus it links M to Collection a which makes the same error.

(42) A.M. Bandini, *Catalogus codicum manuscriptorum Bibl. Mediceae Laurentianae, varia continens opera graecorum Patrum*, t. I (Florence, 1763), p. 540 (in the Appendix); cf. p. 517, and also pp. 524, 525; a microfilm of ff. <187v - 236> was kindly supplied by the IRHT (Paris). This manuscript is mentioned in R. Devreesse, *Introduction à l'étude des manuscrits grecs* (Paris, 1954), pp. 56, 299, and in M. Vogel & V. Gardthausen, *Die griechischen Schreiber...* (Leipzig, 1909), p. 341.

(43) E. Bratke, *Religionsgespräch*, p. 71, wrongly gives the number 252; he refers to the various dates proposed by Russian scholars known to him, and seems to favour a X-XI c. date. Prof. Fonkič kindly sent a copy of his 1992 Inventory of the Moscow MSS.

(44) As reported by Jean Gouillard, « Aux origines de l'iconoclasme: le témoignage de Grégoire II », *Travaux et Mémoires*, 3 (1968), p. 255, and noted by K.-H. Uthemann, CCSG 8, p. XXXII, along with further bibliography. Cf. M.V. Bibikov, *Vizantijskij prototip*, pp. 107-8.

(45) Photographs of the relevant folios were kindly supplied by the IRHT.

(46) Published by Bratke.

(47) K.-H. Uthemann, CCSG 8, p. LXXII n. 24.

- P** *Parisinus gr.* 364 (XIV c.; I-II + 223 ff. paper; various theological texts and *erotapokriseis* ⁽⁴⁸⁾). The present manuscript seems to be made up of several collections of gatherings; the first eleven gatherings were originally numbered 26-36, and a new collection begins with f. 91, where the final words of Q 27 appear; there is a third section from f. 164. Although QQ 1-16 of the Original Collection (omitting Q 6), plus Q 27 (mutilated) and all of Q 28, are to be found, their order has been altered: QQ 27-28 (ff. 91-98v), QQ 7-16 (ff. 145-149), QQ 1-5 (ff. 153-155v). The addition of an extract from Ps.-Athanasius, *Ad Antiochum*, at the end of Q 16 (cf. app. crit., Q 16: 42-52) is unusual.
- II** *Patmiacus* 264 (XII c.; 107 ff. paper; 24/25 lines per page): ⁽⁴⁹⁾ mutilated at both ends, a miscellany of patristic texts (commentaries on the liturgy, on Gregory Nazianzen, on heresies, and on the councils) along with anonymous questions, mainly on the Old Testament; although only eighteen of the authentic QQ have been preserved in this manuscript, it is an important witness as it belongs to the W branch of the tradition; it is carefully written, with all the question-headings (not numbered) in small capitals; frequently iota adscript has been added.
- Q** *Parisinus Coislin.* 296 (XII c.; II + 245 ff. parchment; 230 x 170 mm. ⁽⁵⁰⁾): a partial witness, giving only eight authentic QQ, and like the preceding also mutilated at both ends; it contains what seems to be a haphazard collection of texts, including the so-called *Painters' Manual* of Elpius (ff. 68-71v), and part of Ps.-Athanasius, *Ad Antiochum* (ff. 111-118v) immediately before the Anastasian QQ.
- R** *Vaticanus, Pii II* gr. 11 (XVI c.; 406 ff. paper; in folio; written by Konstantinos Resinos; formerly the property of S. Silvestro

(48) H. Omont, *Inventaire sommaire des manuscrits grecs de la Bibliothèque nationale*, t. 1 (Paris, 1886), pp. 37-38. Cf. E. Gamillscheg and D. Harlfinger, *Repertorium der griechischen Kopisten 800-1600*, vol. 2, *Handschriften aus Bibliotheken Frankreichs* (Vienna, 1989), I A, number 112e; M.V. Bibikov, *Vizantijskij prototip*, p. 228 (he mentions 237 ff. in this manuscript).

(49) J. Sakkelion, *Πατμιακή βιβλιοθήκη ήτοι αναγραφή των εν τη βιβλιοθήκη της κατά την νήσον Πάτμον... μονής... τευχών* (Athens, 1890), pp. 135-6.

(50) R. Devreesse, *Bibliothèque nationale... Catalogues des mss grecs. II. Le fonds Coislin* (Paris, 1945), pp. 277-81. The date he gives is earlier than the XIV c. mentioned by Richard, « Les véritables... », p. 54, but this is probably an oversight by Richard.

monastery⁽⁵¹⁾): apart from the Anastasian text (ff. 9-233), it contains Polycarp, *Epistola ad Philippenses* (ff. 234-57), Methodius, *De regno gentium* (ff. 257v-263), and the *erotapokeriseis* of Caesarius (ff. 265-406); probably one of the three Vatican manuscripts that were collated for Gretser with the Munich manuscript (*Universitätsbibliothek* 2) he was using; the Prefect of the Vatican librarian at the time, Nicolaus Alemannus, arranged for the collation, and added his own comments/emendations.⁽⁵²⁾ It serves as an example of manuscripts that contain Collection a.

- S *Parisinus*, *Suppl. gr.* 28 (1350-75; despite the Western watermarks [e.g. f. 329v], some have argued for an Athonite (Vatopedian?) origin;⁽⁵³⁾ 350 ff.;⁽⁵⁴⁾ faint grey ink, but rubricated in faint yellow-orange; the gatherings are not numbered; various scribes, but all the Anastasian QQ, ff. 299-340v, are by the same hand; contents consist of ascetical writings, e.g. ff. 74-90 Symeon the New Theologian, *Capita practica et theologica*; ⁽⁵⁵⁾ ff. 101-134 Mark of Egypt; ff. 134-203 Maximus). Along with C this manuscript is the main witness for Collection d, and although superior in quality has many omissions.
- V (*Athos*) *Vatopedi* 38 (first half X c.; ff. 342 parchment; 331/8 x 224/231 mm.; 33 lines per page⁽⁵⁶⁾): a miscellany of ascetical

(51) H. Stevenson Sr., *Bibliothecae Apostolicae Vaticanae... Codices manuscripti graeci Reginae Sueconam et Pii PP. II...* (Rome, 1888), p. 138-9. Cf. E. Gamillscheg, D. Harlfinger, P. Eleuteri, *Repertorium der griechischen Kopisten 800-1600*, vol. 3, *Handschriften aus Bibliotheken Roms mit dem Vatikan* (Vienna, 1997), I A, number 365.

(52) As Gretser explains in the *Ad lectorem*, to the first edition, 1617 (partly reprinted in later editions).

(53) Peter Van Deun ed., *Maximi Confessoris Liber Asceticus* [CCSG 40] (Turnhout-Leuven, 2000), pp. LXXXIV-LXXXV; for the date he relies on the unpublished description by M.-L. Concasty, which supersedes the brief account of H. Omont, *Inventaire sommaire des manuscrits grecs de la Bibliothèque nationale...*, t. III (Paris, 1888), pp. 205-6 (where the manuscript is dated to the XV c.).

(54) M. Richard, «Les véritables...», p. 53: Richard mentions f. 335v as the final folio, but there is a supplement up to f. 340v where a text of Paul of Monemvasia begins.

(55) Ed. by J. Darrouzès, *Syméon le Nouveau Théologien, Chapitres théologiques, gnostiques et pratiques* [SC 51bis] (Paris, 1980²), who accepted the XV c. date for this manuscript (p. 19).

(56) Dr Erich Lamberz kindly let me see a typescript of the relevant entry from the catalogue of the Vatopedi manuscripts he is preparing for publication. Cf. M.V. Bibikov, *Vizantijskij prototip*, pp. 114-15.

and hagiographical texts, which begins (ff. 1-32) with a selection from Ps.-Athanasius, *QQ ad Antiochum*; (ff. 32v-38v) *vita* of Malchos the captive monk (BHG 1015); in third place (ff. 39-52v) comes Collection b (with the omission of QQ <14-19>, due to the loss of two folios in the seventh quaternion, and of QQ <33-38>, due to the loss of four folios in the eighth quaternion).

- W *Wolfenbüttel, Herzog-August-Bibl.* 4240 [*Gud. gr.* 53];⁽⁵⁷⁾ (first half XI c.; 47 ff. parchment; 220/5 x 170/5 mm.; two columns, mainly 26 [occasionally 25/27] lines per column [Lake II, 1b = Leroy V 00A2 or Lake II, 1f = Leroy 00C2]; faded red-brown ink; occasional small capitals rubricated and a decorated *porta* f. 1r, similar to one in *Gud. gr.* 51; signs of burn marks in both manuscripts; six gatherings [2 quaternia + 1 ternion + 3 quaternia] numbered, bottom left-hand marg. [f. 1 KA', f. 9 KB', f. 17 <K> Γ', f. 22 <KΔ'>, f. 31. KE', f. 39 K] and f. 47 [a flyleaf stuck on at the end; script illegible]; two scribes, the second begins f. 15v (left-hand col., line 18), both Italo-Greek, the second using the characteristic vertical-ace ligature for epsilon-rho (*as de pique*); square breathings; marginal notes, of which one, perhaps in local dialect [XV c. ?] f. 31; short prayers ff. 12, 15, 22v; several Latin references to the Gretser edition [ff. 1, 11, 15v, 17v, 18, 19v, 20, 25, 29v, 30, 46v]).

Clearly an Italo-Greek manuscript, the continuation of a larger manuscript of which the first part is now *Gud. gr.* 51, containing

(57) Dr Barbara Crostini kindly examined this manuscript for me in 1997, and added some useful information to what had caught my eye in 1981. As no full description of this manuscript exists, rather more details are given here. Franz Koehler's catalogue account is included in Otto von Heinemann, ed., *Die Handschriften der herzoglichen Bibliothek zu Wolfenbüttel* (Wolfenbüttel, 1913), IV, p. 36 (*Gud. gr.* 51), pp. 37-40 (*Gud. gr.* 53). A full description by Dieter Harlfinger of *Gud. gr.* 51, with useful references to *Gud. Gr.* 53, is included in *Griechische Handschriften und Aldinen; Eine Ausstellung anlässlich der XV. Tagung der Mommsen-Gesellschaft in der Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel*, [Ausstellungskataloge der Herzog August Bibliothek 24] (Wolfenbüttel, 1978). For a palaeographic study of the script, cf. Santo Lucà, «Il codice Guelf. 53 Gud. gr.», *Archivio Storico per la Calabria e la Lucania*, 50 (1983), pp. 5-12, claiming a Calabrian origin for this manuscript; cf. M. V. Bibikov, «The Codex of Anastasios Sinaites from Wolfenbüttel» [in Russian], *МОСХОБИЯ* 1 (2001), pp. 121-3, confirming an eleventh century date, rather than the tenth century he had proposed in his earlier work, *Vizantijskij prototip*, p. 108.

Ps.-Athanasius, *Ad Antiochum*. The whole manuscript once belonged to the Trevisano family in Padua. This is one of the most important witnesses, giving 66 of the 103 QQ. Although the order of most of the QQ is the same as that in M, four QQ have been placed at the beginning, perhaps because of their overall importance (viz. Q 27 on human characters, Q 28 on apparently chance deaths in the world, Q 22 on the resurrection of the body, Q 66 on the the inevitability of death). There are also important omissions: the first eighteen QQ, but not 19-23, so that this witness seems unrelated to the Collection of 23 QQ which was probably at the origin of the Collection of 88 QQ; and then isolated QQ (23 on paradise, 31 on pride, 43 on death sentences, 44 on the use of stolen money for alms). However Q 50 on progress in the spiritual life is omitted along with half of the answer to Q 49; the short QQ 68-71 were omitted after an abbreviated ending to Q 67, and similarly the short QQ 74-77 follow an abbreviated answer to Q 73; and QQ 99 and 100 follow a shortened ending to Q 98 - all of these omissions suggesting a deliberate intention to shorten the text. Of the other omissions, Q 80 on Satan's fall and Q 81 on female sterility may have been censored, but QQ 102, 103 probably fell out by chance as the manuscript ends abruptly after a few lines of Q 101.

- X *Atheniensis gr.* 2492 (XII c.; ff. 184 parchment; 25 x 18 cm.⁽⁵⁸⁾): an important witness, as it contains 34 of the original QQ (ff. 1-12v, 16-20v), and a number of questions from later revisions, along with extracts from other monastic authors (fully documented in the Catalogue); the manuscript, now badly damaged, originally contained three selections, each from a different collection of *erotapokriseis*: (i) the original Anastasian collection; (ii) the Ps.-Athanasian, *Quaestiones ad Antiochum*; (iii) the Collection of 88 QQ. In the case of the Original Collection, the omissions now to be seen are partly accidental (due to the loss of folios), but partly deliberate, as the compiler omitted those questions that he knew were covered by questions in the 88 QQ

(58) L. Politis and M.L. Politis, *Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος ἀρ. 1857-2500* [Πραγματεῖαι τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 54] (Athens, 1991), pp. 493-6; Richard, «Les véritables...», p. 51, gives a summary of the contents.

(especially those in the first 23 QQ).⁽⁵⁹⁾ In this he was following the same criterion as that adopted by the compilers of Collections a and d. Richard was also convinced that this manuscript belonged to the W branch of the tradition, but my opinion is that the evidence does not support this view.⁽⁶⁰⁾

Y *New Haven, Yale Univ.* 238 (*Phillipps* 15867) (XV c.; 164 ff. paper; 150 x 100 mm.; 20 lines per page⁽⁶¹⁾): this collection of ascetical texts was compiled by a deacon, Kallistos, in the Monastery of Mt. Lebanon; he copied out Collection b, omitting QQ <5> and <6>.

Table 1
Authentic Questions as found in different Collections

	Original (103 QQ)	88 QQ	Coll. a (154 QQ)	Coll. b (42 QQ)	Coll. c (15 QQ)	Coll. d (120 QQ)
Authentic	103 QQ	36? QQ	66 QQ (+ 36?)	40? QQ	15 QQ	70 QQ (+ 29?)
X c.		Coislin. 120		V		
	M[102 QQ]		L (1062)	Δ (1063)		
XI c.	W [66 QQ]	Scorial. 544		F		
XII c.	Π[18 QQ] X[34 QQ] Q[8 QQ]	Coislin. 115 Coislin. 258			K	
					A (1142)	
XIII c.	D[32 QQ]					
XIV c.	G[13 QQ]					
	P[17 QQ]					S
XV c.	E[71 QQ]			Y		C
XVI c.			R			

(59) This would explain the absence of the following questions dealt with in the 88 QQ (the number in square brackets): QQ 29 [18], 30 [18], 36 [4], 42 [22], 45 [11], 47 [5], 52 [6], 55 [13], 58 [14], 62 [20], 65 [16], 73 [10].

(60) The evidence is presented below.

(61) There is a description of this manuscript in B.M.W. Knox, «The Ziskind Collection of Greek Manuscripts», *The Yale University Library Gazette*, 32 (1957-8), pp. 44-45. M. Richard, «Les véritables...», p. 52, points out that a copy of this manuscript was made in the XVII c. with a Latin translation; this is now *Matriensis, Bibl. Nat.* 4552 (olim N 14), Collection b, pp. 156-239; described by Gregorio de Andrés, *Catálogo de los códices griegos de la Biblioteca Nacional* (Madrid, 1987), pp. 11-15.

Table 2
Original Collection: groups of MSS for different questions
and tradition in other Collections
88 QQ/Soterios (S); Coll. a, b, c, d; see Table 8 for a more complete overview.

MANUSCRIPTS				QUESTIONS		NUMBER OF QQ IN EACH GROUP	
M	X	G	P		Π	1 ^{Sb} , 2 ^{ad}	= 2
M	X	G	P		E Π	3 ^{ad} , 4 ^{ad} , 5 ^{ad} , 16 ^{ad}	= 4
M	X	G		W	E Π	19 ^{ad} , 21 ^{ad} , 22 ^{ad}	= 3
M	X	G	P	D	E Π	7 ^{abd} , 15 ^{ad}	= 2
M	X	G			W	20 ^{ad}	= 1
M	X		D		W	93 ^{bd} , 95 ^{ad} , 96 ^b	= 3
M	X		P		W E	28 ^{ad}	= 1
M	X		D	Q	W	92 ^{abd} , 94 ^{abd}	= 2
M	X				W E Π	24 ^a , 26 ^{ad}	= 2
M	X				E	23 ^S	= 1
M	X				W E	27 ^{ad}	= 1
M	X				W	78 ^d , 79 ^{ad} , 82 ^{ad} , 84 ^{ad} , 86 ^{ad} , 88 ^S , 89 ^{ad} , 91 ^{abd} , 97 ^c	= 9
M	X					80 ^{ad} , 81 ^{ad}	= 2
M		G	D		E	6 ^S	= 1
M			P	D	E Π	8 ^{abd} , 9 ^{abd} , 14 ^{abd}	= 3
M			P	D	E	10 ^{abd} , 11 ^{abd} , 12 ^{abd}	= 3
M			P		E Π	13 ^{ad}	= 1
M			D		E	18 ^{Sb} , 43 ^{abd}	= 1
M			D	Q	W E	25 ^{Sb} , 39 ^{cd} , 40 ^{acd} , 41 ^{Sbc} , 45 ^{Sb} , 48 ^{abcd}	= 6
M			D		W E	29 ^{Sb} , 30 ^{Sb} , 33 ^S , 34 ^{abc} , 46 ^{ab} , 51 ^{Sb} , 65 ^S	= 7
M			P		W E	46 ^{ab}	= 1
M			D		W	98 ^S	= 1
M		G				75 ^{ad} , 76 ^{ad} , 77 ^a	= 3
M						31 ^{ac} , 102 ^{acd} , 103 ^{acd}	= 3
M					W E	32 ^S , 35 ^S , 36 ^{Sb} , 37 ^{ad} , 38 ^{Sc} , 42 ^{Sc} , 47 ^{Sc} , 49 ^{acd} , 52 ^{Sc} , 53 ^d , 54 ^d , 55 ^S , 56 ^{ad} , 57 ^{ad} , 58 ^S , 59 ^{acd} , 60 ^{ad} , 61 ^{ad} , 62 ^S , 63 ^{ad} , 64 ^{ad} , 66 ^{ad} , 67 ^{ad} , 72 ^{ad} , 73 ^S	= 26
M					E Π	17 ^S	= 1
M					E	44 ^{ad} , 50 ^{ad} , 68 ^{ad} , 69 ^{ad} , 70 ^{ad} , 71 ^{ad} , 74 ^{ad}	= 6
M					W	83 ^S , 85 ^S , 90 ^d , 101 ^{Sb}	= 4
M			D			99 ^b , 100 ^{abd}	= 2
	X				W	87 ^{ad}	= 1
TOTAL						103	

III. FAMILIES OF MANUSCRIPTS

Basically the manuscript evidence for the Authentic Questions indicates that there are two main groups headed by M and W respectively. Most of the manuscripts (DGPQX) along with the Collections (a, b, c and d) belong to the M Family, however it is fairly clear that careful attention should be given to the W Family (W along with E and Π).

The situation is complicated because not all the QQ are to be found in all the manuscripts, so that comparisons are limited and uneven (cf. Table 2).

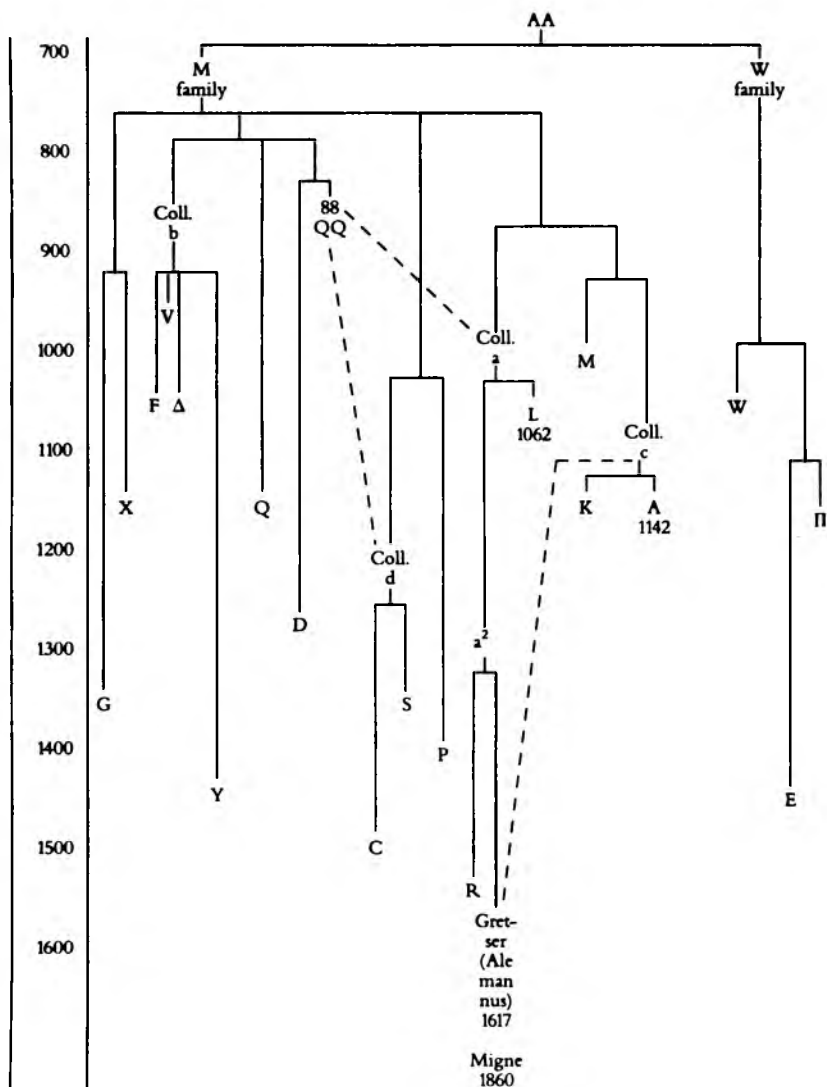
The argument that follows will attempt to justify the stemma (given below) in a series of steps working across the stemma, mainly from left to right:

* * *

- (i) GX have errors in common.
- (ii) GX belong to the M Family.
- (iii) GX belong to a different branch from Ma.
- (iv) Db have errors in common.
- (v) Collection b has errors independent of D.
- (vi) Db belong to the M Family.
- (vii) Q, though isolated, belongs to the M Family.
- (viii) The 88 QQ Collection has many errors in common with D.
- (ix) P has errors in common with the M Family, but belongs to a different branch from Ma X; P also has errors in common with Collection d.
- (x) Ma have errors in common.
- (xi) Mc have errors in common.
- (xii) Mca have errors in common: both of these collections belong to the M Family.
- (xiii) Md have errors in common.
- (xiv) EΠ have errors in common.
- (xv) W + EΠ have errors in common against the M Family and vice versa.

* * *

Table 3
Stemma

The dotted lines in the Stemma indicate that the 88 QQ were later used to form Collections a and d, and Collection c was incorporated by Gretser into his edition.

(i) Errors only in GX

- 4: 15 ἐπεθύμουν sed ἐπιθυμοῦσιν] MP (ἐπιθυμίαν a) ΠΕ
 7: 8 τὸν μισθὸν αὐτοῦ sed αὐτὸν] MaP ΠΕ, om. Db
 21: 12 ἔχουσαν sed ποία δέ] WΠΕ, om. Ma
 21: 12 σβέσαι sed κατασβέσαι] Ma WΠΕ
 21: 35 ἄμπελον τινὰ sed ἄμπελῶνά τινα] Ma WΠΕ
 22: 14 ἀπερίεργον sed ἀπεριέργου] Ma WΠΕ
 22: 24-25 γραφὰς ἐρευνᾶν sed δέχεσθαι Γραφὰς] Ma WΠΕ
 22: 27 ὑποτίθεται sed ὑποτίθεσθαι] a WΠΕ, ὑποτιθεμένου M
 omissions: 1: 8; 3: 10; changed word order: 2: 14; additions: 2:
 18; 3: 7.

This branch of the tradition is relatively unimportant, as there are only 13 Authentic QQ in G; the latter is not a copy of X as it has distinctive errors: e.g. 1: 12 ἀνθρωπίνων sed καλῶν] MXPΠ; 5: 9-10 ἀγαπήσεως sed ἀγαθότητος] MaXPΠ; and X has errors not copied in G, e.g. 2: 19 κύριε] MaGΠΠ, om. X; 2: 20 ἐκυήσαμεν] GPΠ, om. X; 4: 27 τοιαῦτά εἰσι] MaGPEΠ, τοιαῦτα αὐτὰ εἰσι X.

(ii) Errors linking G and X to M family

- 2: 1-2 εἰς αὐτὸν MLGX sed ἐν αὐτῷ] a²P Π
 2: 22 Παύλου] P Π, add. τοῦ ἀποστόλου MaGX
 3: 22 ἡμῖν vel ὑμῖν MaGXP et textus cit. sed ἐμοὶ] ΠΕ
 4: 8 ἐμοὶ MaGXP sed ἡμῖν] ΠΕ
 4: 13 ὥσπερ καὶ MGX sed ὡς] P ΠΕ, ὡς καὶ a
 5: 15-16 ὄρατὸν καὶ ἀόρατον MaGX sed ἀόρατον καὶ ὄρατὸν] P
 ΠΕ
 5: 17 ἡμῶν MaGX sed ἡμῖν] Pd ΠΕ
 5: 19 ὡς MaGX sed Ὡς τε] P ΠΕ
 6: 28 ἱεροσολύμοις MG sed Ἱερουσαλήμ] D E
 6: 35 πνευματικὴν θυσίαν MG, sed πνευματικὰς θυσίας] D E
 16: 10 πολέμου] P ΠΕ, add. λοιπὸν MaGX
 16: 16 πονηρὸν] ante δόγμα transp. MaX, om. G
 16: 32 προορισμὸς MaGXP sed προορισμὸς τις καὶ ὄρος τῆς
 ἐκάστου ζωῆς] Π, προορισμὸς τῆς ἐκάστου E
 16: 45 χρόνων MaGX sed τρόπων] P ΠΕ
 16: 47 τελευτῶσιν] P ΠΕ, om. MaGX
 19: 9 ἐμφιλόνεικον MaGX sed φιλόνεικον] WΠΕ
 19: 11 ἠδυνήθημεν MaGX sed ἠδυνήθη] WΠΕ
 19: 12 πᾶσιν οὖν MaGX sed Φασὶ γοῦν] WΠΕ
 19: 79 ψαλμῶδός MaGX sed ψαλμός] WΠΕ

- 21: 27 τοιοῦτον MaGX sed λοιπὸν] WΠΕ, λοιπὸν transp. M
 21: 40 ὁποῖω MaGX sed ποῖω] WΠΕ
 21: 46 ψυχῆς] WΠΕ, add. ἡμᾶς MaGX
 21: 62 οἶαν MLGX sed ὡς ἄν] ΠΕ, οἶον a²
 21: 66 ἐκ MaGX sed αἰ] E, om. Π
 22: 1 Πολλαὶ MaGX sed Πολλῶν] WΠΕ
 22: 1 κρυπτόν MaGX sed κρυπτῶς] WΠΕ
 22: 62 ζωτικὸν MaGX sed ζωογονικὸν] Π, ζωογονικὸν W, ζωογονικὸν E
 22: 72 γαστρὸς MaGX sed γωνίας] scripsi, γωνίας WΠΕ
 22: 122 πετεινῶν MaGX sed πετομένων] WΠΕ
 22: 122 ἀνάστασιν MaGX sed ἀνάπτησιν] WΠΕ
 24: 5 φησιν] WΠΕ, post Χριστός transp. MaX
 27: 13 οὐδὲ] WE, add. μὴν MaX
 27: 23 Λοιπὸν] WE, ὁμοίως d, praem. ὁμοίως MaX
 79: 24 δύναται MaX sed δύνανται] Wd
 82: 9-10 ἰαμάτων - Γραφῶν] W, om. MaXd
 84: 10 εἰς MaX sed ὡς] W
 88: 28 τῷ Θεῷ MaX sed τὸν Θεόν] Wd
 88: 30 σῶζεσθαι MaX sed συμβουλευεῖ σῶζεσθαι] W
 88: 44 σῆς τραπέζης MaX sed τραπέζης σου] W
 88: 58-59 πάντως ἂν ὅτι... ὡς MaX sed πάντως ἂν... ὡς καὶ] W
 91: 6 τῷ Χριστῷ MaX sed πρὸς τὸν Χριστόν] W
 91: 12 ἀληθὴς ἐστὶ MaX sed ἐστὶν ἀληθὴς] W^{p.c} d

Many other examples could be added; they establish that there is a clear division between two branches of the tradition, even if further analysis is needed.

(iii) Thus, there is evidence that G/X belong to a different branch from that of Ma as readings (mainly erroneous) are found in Ma that are not present in G/X.

- 80: 12 λοιπὸν] X, τότε Ma
 81: 1 τοῖς προλαβοῦσιν] X, τῇ προλαβούσῃ Ma
 81: 8 ἐν ἐκκλησίᾳ] X, ἐκκλησία Ma
 81: 13 ποτιζομένη - ἄκαρπος] Xd, om. (homoioteleuton) Ma
 81: 23 ἐρημῖται] X, ἐρημῖται καὶ Ma
 81: 31 καὶ χυμῶν] X, om. Ma
 81: 32 λέγονται] Xd, λέγεται Ma
 81: 34 πρόνοιαν] X, πρόνοιαν καὶ Ma
 81: 41 τινὰ] Xd, τινες Ma

- 81: 82 ἐν τῇ πλησιαζούσῃ] Xd, πλησιάζουσα M, πλησιάζουσιν L, πλησιάζει a²
 81: 91 ἀνθρωπίνου] Xd, ἀνθρωπείου Ma
 87: 5 - 88: 6 ἀπόκρισις - εὐρεῖν] X W, scil. totam responsionem et quaestionem sequentem omittunt Ma (homoioteleuton)

(iv) Errors only in **b** + **D**

- 7: 4 λέγοντος πρὸς Νικόδημον sed πρὸς Νικόδημον λέγοντος] MaGXP ΠΕ
 7: 7 ἀπόλλουσι(ν) sed ἀπόλλει] MaGXP ΠΕ
 7: 7-8 αὐτοῦ sed αὐτῶν] MaGXP ΠΕ
 7: 12 τῶν μὴ ποιησάντων sed τὸν μὴ ποιήσαντα] MaGXP ΠΕ
 7: 12 τι ἀγαθὸν sed ἀγαθά] MaGX ΠΕ, ἀγαθὸν P
 8: 4 ἀγίου ἀποστόλου sed ἀγίου] Ma ΠΕ
 8: 7 καθὼς sed καθάπερ] MaP ΠΕ
 11: 5 ἔστι] MaP E, add. ἀμαρτήματα bD
 18: 10 φησίν] M E, post ὑπεραίρωμαι transp. bD
 18: 15-16 ῥυπαρὰ ἢ εἰς πονηροὺς λογισμοὺς] E, om. bD
 18: 17 δικαία (sic) sed δίκαιον] M E
 29: 18-19 πτοηθῶσιν bD + 88 QQ sed πτοηθῶμεν] M WE
 29: 21 ὅσοι sed ὅσιοι] M WE
 29: 49 κρεμισθέντα] MW, κρεμασθέντα E, om. bD
 43: 3 om. τοῦ] MaE ante Θεοῦ
 51: 1 κυρίου sed Χριστοῦ] M WE
 51: 1 εἰσπορευόμενα sed εἰσερχόμενα] M WE
 51: 4 ἀγρυπνίας sed χαμευνίας] M WE
 51: 10 τῶν βρωμάτων καὶ κρεῶν sed τῶν κρεῶν] M WE

The examples could be multiplied; this step allows a first estimate of the position of one of the Collections, here Collection **b**, within the overall tradition. Given the age of witnesses for Collection **b**, and the substantial number of Authentic QQ represented in it (about forty), this is an important finding.

(v) However, there are indications that **b** and **D** are representative of independent traditions:

- 99: 2 μετὰ τοῦ ἔθνους τούτου] b, μετὰ ἔθνους D
 99: 3 ὃν δὲ θέλει b, sed καὶ ὃν] D
 99: 3 ἀπολέσαι, ἀπολεῖται b, sed ἀπόλλει, ἀπόλλεται] D
 99: 8 ἀνθρώπους] D, τί χρὴ περι τὰ τοιαῦτα λογίζεσθαι add. b
 99: 15 λοιπὸν (δὲ add. V) οὐδὲ b, sed οὐδὲ] D
 99: 52 καὶ λέγων] M, καὶ ἔλεγον D, om. b

99: 77 τὴν βασιλείαν] D, add. τῶν οὐρανῶν b

Other cases can be found where b and D disagree, rightly or wrongly, and thus reinforce the argument that they are mutually independent. Collection b contains several questions (included in the Appendix), which are not likely to be authentic.

(vi) Errors linking Db to M family

11: 1 Ἐάν Db + MaP sed Käv] E

11: 1 ἁμαρτήματα Db + P sed ἁμαρτίαν] E, ἁμάρτημα Ma

11: 3 λοιπὸν] E, om. Db + MaP

14: 1-2 τῇ ἐκκλησίᾳ τῇ καθολικῇ] ΠΕ, τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ
Db + MaP

18: 1 εἰσὶν ἐγκαταλείψεως] E, ἐγκαταλείψεως εἰσὶν transp. Db +
M

18: 2 ἀσθeneίαν] E, ἀσθeneίας Db + M

18: 4 κατὰ δὲ δύο] E, κατὰ δύο δὲ Db + M

29: 46 γῆ] WE, om. Db + M

30: 4 Χριστοῦ] EW 88 QQ d, κυρίου Db + M

41: 12 προσδοκοῦντες] WE, προσδοκῶντες Db + McQ

41: 20 τὴν ἡμέραν] WE, τῆς ἡμέρας Db + Mc

51: 7 ἀγαθῶν post λοιπὸν transp. Db + M

Once again, this step has interest given the relative importance of Collection b.

(vii) Q seems to belong to the M Family, but it contains only eight QQ, most of them very short, and has many idiosyncratic readings.

40: 4 αὐτὸν MacQ sed αὐτῷ] D WE

41: 7 ἀθέων Q + MAE, ἀδεῶς] WKb, ἀφέσεως D

41: 12 προσδοκῶντες Q + McDb sed προσδοκοῦντες] WE

45: 3 Θεοῦ Q + MDb, τοῦ Θεοῦ] WE

45: 6 διὰ τοῦ Θεοῦ Q + MDd, ἀπὸ Θεοῦ] b WE

45: 6 ἐπλούτησεν Q + MD, ἐπλούτησα] WE

48: 4 ὁ τρίτος Q + Db, τρίτος] Ma WE

92: 1 ἐάν Q + Db sed Καὶ ἐάν] Ma W

92: 2-3 καὶ τὰ ἐξῆς Q + D sed καὶ - ὠφελοῦμαι] FMaX W

92: 10-11 λείψασαι τοῦ τοιούτου πνευματικοῦ ἐλαίου Q +
MaXDb sed πνευματικοῦ ἐλαίου ὑστερήσασαι] W

Although the position of Q in the stemma is a little difficult to determine, there are more indications that it belongs to the M Family than to the W Family.

(viii) Errors of 88 QQ in common with different branches of the M Family:

with D

29: 46 Γομόρρων] M WE, γομόρ(ρ)ας 88 QQ Db

29: 48 ἐπάν] Mb WE, ὅταν 88 QQ D

33: 13 ἀποπλυνόμενον] WE, καταπλυνόμενον M, κατατριβόμενον 88 QQ D

65: 7 τοῦ Θεοῦ] M WE, Θεοῦ 88 QQ D

65: 8 ἄξιον] M WE, ἀνάξιον 88 QQ D

65: 12 αἱματοχυσίας] M WE, αἱματοχυσίας 88 QQ D

65: 18 ὅτι - ἐποίησας] M WE, om. 88 QQ D

65: 27 δεῖνα] W, δεῖνα τὸν M, om. 88 QQ D

98: 8-9 ἐγγεγραμμένας] M W, γεγραμμένας 88 QQ D

with M

17: 7 ἴδιον ἐχθρόν] ΠΕ, αὐτὸν 88 QQ M

17: 11 πρὸ ὀλίγων] ΠΕ, πολλάκις πρὸ ὀλίγων 88 QQ M

29: 22 μικρά τινα] WE D, τινὰ μικρά 88 QQ Mb

30: 34-35 καὶ πάσῃ ἀρετῇ κεκοσμημένος] W Db, om. 88 QQ M

33: 17 λοιπόν] WE D, om. 88 QQ M

The evidence for a close relationship between D and the Collection of 88 QQ is very strong, while that between M itself and the 88 QQ is less convincing; however, given the fact that D belongs to the M Family one may conclude that this collection is indebted to that family.

(ix) P has errors in common with Collection d, and hence belongs clearly to the M Family, but represents a different branch from both Ma and GX.

2: 6 ἐν ἑαυτῇ] MLXΠ, ἐν αὐτῇ a², ἐν ἑαυτῆς (sic) G, ἑαυτὴν Pd

2: 16 σύσσημα] MaXG, συσσήμεια Π, σημεῖα Pd

2: 17 ἡ ψυχῇ] MaXG Π, post τοῦ χριστιανοῦ transp. Pd

3: 6 παρ' αὐτοῖς] MaG ΠΕ, παρ' αὐτῶ Pd + GX

3: 11 εἶδεν] GX ΠΕ, εἶδεν καὶ οὓς οὐκ ἤκουσεν Ma, εἶδεν καὶ Pd

3: 21 λέγων] MaGX ΠΕ, om. Pd

3: 26 αὐτῶ τῶ] MaGX ΠΕ, τῶ αὐτῶ (sic) Pd

4: 2-3 καθὼς φησιν - Πέτρος] MaGX ΠΕ, om. Pd

4: 4 αὐτά] MaGX Π, ταῦτά Pd + E

4: 17 κρίνοντες] MaGX ΠΕ, add. τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ ἰσραῆλ Pd

- 5: 3 περὶ τούτου τινές] MaGX ΠΕ, τινες περὶ τούτου Pd
 5: 15 πλάσμα καὶ προτύπωμα] MaG ΠΕ, πρωτοτύπωμα X, πλάσματι καὶ προτυπώματι Pd
 7: 12 ὑπὲρ] MaGXDb ΠΕ, πρὸς Pd
 7: 13 παρὰ τῷ Θεῷ] FMaGXDb ΠΕ, om. Pd
 15: 5 ἀδύνατόν ἐστι] MaGD ΠΕ, δυνατόν ἐστι Pd
 15: 6 φωτὸς¹] MaD E (om. Π), add. καὶ Θεοῦ Pd
 16: 4 ἡμεῖς ἐροῦμεν] MaGX ΠΕ, ἐροῦμεν ἡμεῖς Pd
 16: 20 ἀποστασίαν] MaX ΠΕ, ἀπόφασιν G, ἀπώλειαν Pd
 16: 29 προορίσασθαι] MaGX, περιορίσασθαι Π, περίσασθαι E, ἐπιστήσασθαι Pd
 16: 42-52 Ὅμως - εἰρήκαμεν] MaGX ΠΕ, om. Pd
 28: 83 ταύτην] MaX WE, post κτίσιν transp. Pd
 28: 107 λέγειν τάξεις] MaX WE, τάξεις λέγειν Pd + a
 28: 117 τῶν] MaX WE, τῶν κτισμάτων καὶ Pd
 28: 160 ψυχομαχοῦντες] MaX WE, ψυχορραγοῦντες Pd
 28: 175 γέγοναν] XE, γέγονε Ma, λέγων ἄν W, γεγόνασι Pd
 28: 187-8 ἀνθρώπους - γεννᾶν] MaX WE, om. (homoioteleuton) Pd
 28: 191 αὐτοῦ] MaX WE, om. Pd
 28: 229 πάντα] MaX WE, πάντα τὰ Pd
 28: 253 ἐκάστη φύσει] Ma WE, ἐκάστῳ Pd
 28: 354-5 τοὺς υἱοὺς ὑπεργηγῶντας] Ma WE, ὑπεργηγῶντας τοὺς υἱοὺς Pd

As P has a relatively small number of the Authentic QQ (only seventeen), there may be some doubts about its position in the stemma; however, its relation to Collection d is very clear, and hence its overall relationship to the M Family rather than to the W Family.

(x) Errors in Ma
 additions

- 28: 129 πολλάκις] P WE, add. πατέρες Ma, add. πατέρων X
 28: 272 ἐξαίφνης] P WE, add. πέσοντες Ma
 28: 283 τέλειοι] P WE, add. ἄνθρωποι
 37: 9 ἐν Νόμῳ] WE, ἐν τῷ νόμῳ Ma
 66: 1 τισι] WE, add. λέγειν Ma
 82: 2 συντελεία] X Wd, add. τοῦ αἰῶνος Ma

changes

- 2: 20 ἐποιήσαμεν sed ἐκυσήσαμεν] PG Π, om. X

- 16: 5 ἦ sed τις] PXPΠE, τινὸς G
 16: 6 πρᾶξις sed πρόσταξις] GXP ΠE
 16: 44 ὀλιγοχρόνιοι εἰσιν sed ὀλιγοχρονοῦσιν] GXP ΠE
 21: 31 τινὰς sed τινὸς] GX WΠE
 22: 104-5 διαποροῦντος σου sed διαποροῦντος, ὅτι] GX WΠE
 28: 37 ἐκζήτει sed ζήτει] PX WE
 28: 93-94 παλαιούμενα sed ἀπαλυνόμενα] P WE, ἀπαλιούμενα
 (sic) X
 28: 142 ἐλλήνων sed ἐλληνικῶ] P WE, σεληνικῶν X
 28: 282 νήπια sed παιδία] P WE
 28: 361 ἡνίκα sed ὀπηνίκα] P WE
 28: 369 ὀριστικὸν sed ὀριστικῶς] P WE
 43: 11-12 τὸν ... διδάσκαλον sed φονεῦσαι τὴν ... πνοήν] DbEd
 88: 15 δανιήλ sed Δαυιδ] X W
 88: 23 παρεπέμφθησαν sed παρέπεμψεν] Xd W
 88: 52 λόγους sed λογισμούς] X W
 cf. QQ 4: 19, 20; 16: 5, 18-19; 28: 148, 175, 186, 245-6, 265,
 288, 336; 37: 11; 88: 44.

omissions

- 2: 12 τῆς ἀμαρτίας] GXP Π
 3: 28 πνευματικῶς] PGX ΠE
 21: 12 ποία δὲ] WΠE, ἔχουσιν GX
 28:40 Ἰσραήλ²] PX WE
 28: 54 καὶ ἀκατάληπτα] PX WE
 28: 254 ἐνεργεῖν] P WE
 64: 8 ἐξουσίαν ἔχει] WE
 66: 8 πολλὰ] WE
 66: 14-16 ἐπεὶ - γίνεται] WE, om. (homoioteleuton) Ma
 87: 5 - 88: 6 ἀπόκρισις - εὔρεῖν] X W, scil. totam responsio-
 nem et quaestionem sequentem omittunt propter ho-
 moioteleuton Ma

The evidence for a close connection between **M** and Collection **a** is strong, and thus another Collection is shown to belong to the **M Family**.

(xi) Errors in **M** + **c**

- 48: 5 μετανοίας sed σωτηρίας] aQDb WE
 49: 5 τοῦ ἁγίου πνεύματος sed τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου] a WE
 49: 17-18 ἐπι² - μηδὲ] a WE, om. Mc (homoioteleuton)

102: 5 νομίζω] a, add. οὐ γὰρ ὀρίζω Mc

103: 9 Θεῶ sed Θεοῦ] a

103: 14 τοὺς πόδας αὐτοῦ sed αὐτοῦ τοὺς πόδας] a

All the texts preserved in Collection c are relatively short, making comparisons more difficult. However, of the fifteen QQ, seven (QQ 38, 39, 41, 42, 47, 52, 97) are found in M, but not as such in Collection a, suggesting that Collection a descends from a different branch of the tradition from that of M and Collection c.

(xii) Errors of M c a

Despite the evidence given in the previous section, M and the two Collections a and c seem related:

48: 2 συγχωρήσεις Mac sed συγχώρησιν] DbQ WE

48: 7 ὅπερ Mac sed ὡςπερ] DbQ WE

48: 10-11 καὶ ἐξομολογήσεως] DbQ WE, om. Mac

102: 5 ὅτι] conieci ex d, om. Mac

102: 11 ὧν Mac sed οὗ] conieci ex d

102: 16 ἀμήν addunt Mac

Hence, both of these Collections probably descend from one branch of the M Family.

(xiii) Errors of d shared by the M Family.

21: 16 διάγοντας d + MLGX sed ὑπάρχοντας] WΠE, ὑπάγοντας
a²

27: 5-6 ὦμοι - εὐρίσκονται] X WE, om. d + M, sed add. S^{mg}

27: 20 φιλόβιον καὶ εὐμετάδοτον d + a sed εὐμεταδότου καὶ
φιλοβίου] WE, φιλοβίου καὶ εὐμεταδότου MX

62: 1 λεγόμενον d/88 QQ + M sed εἰρημένον] WE

62: 8 ἐγγαστριμύθου] WE, add. ἐπὶ τοῦ Σαοῦλ d + M

67: 2 παραφυλάξασθαι d/88 QQ + Ma sed παραφυλάττεσθαι]
WE

67: 8 ἔγνω d/88 QQ + Ma sed ἐπέγνω] WE

70: 4 ἀβαπτίστων ἔθνων d + Ma sed ἀπίστων] E

82: 9-10 ἰαμάτων - Γραφῶν] W, om. d + MaX

91: 14 ὅσα d/88 QQ + MaX sed τά] W

91: 23 ἐπὶ τὴν γῆν] W, om. d/88QQ + MaX

91: 31 ποθοῦμεν d/88 QQ + MaX sed ποθοῦσιν] W

91: 35 γὰρ d/88 QQ + MaX sed γὰρ τινες] W

91: 36 φωνῆς d/88 QQ MaX sed φωνῆν] W

As mentioned above, Collection **d** is of little help in establishing the text of the Authentic QQ: sometimes it reproduces the version to be found in the 88 QQ, and at other times, although it gives a version that is closer to that of the Authentic Questions, it introduces many variants. However, there is evidence that it is closer to the **M Family** than to the **W Family**. It is worth noting that all the Collections, **a**, **b**, **c**, **d**, and the Collection of 88 QQ, stem from the **M Family**.

(xiv) Errors of ΠE

omissions

- 4: 14-15 ὄρατῆς καὶ] MaGXPd
 4: 21 καὶ μυρίσασαι] MaGXP
 4: 23 μὲν] MaGXP
 5: 13-14 ὑπὲρ πᾶσαν κτίσιν] aGXP, sed om. M
 5: 21 καὶ ὁμοούσιον αὐτοῦ] MaGXP
 19: 10 μαθεῖν] MaGX W

changes

- 16: 9 θεοῦ sed θεῶ] MaPGX
 19: 11 ἡδυνήθην] W, add. πορίσασθαι ΠE
 19: 53 ἐνέργει or ἐνέργη sed ἐνήργει] MaGX W
 19: 56 οὓ sed ἄν] MaGX W
 19: 67 γενομένης sed γεγενημένης] MaGX W
 19: 89 ἐπιγνωρίσωσιν sed ἀναγνωρίζουσιν] MaGX
 22: 10-11 βυθὸν sed βυθούς] MaX W, βάθος G
 22: 25 ἀδείας sed ἄδειαν] MaGX W
 22: 28 καὶ νῦν sed οὖν] MaGX W
 22: 36 ἀπέλθης sed ἀπέλθη] MaGX, ἀπέλθοι W
 22: 57 ἐν δεσμῶ sed δεσμοῦ] MaGX, ὑπερβουλήν W
 22: 92 νεκρωθέντα sed νεκρωθέν] MaGX W
 22: 102 ἀπαρτᾶται sed ἀνίσταται] MaGX W
 22: 102, 106 ὀλόφυρος (sic) sed ὀλόκληρος] MaGX W

It is clear from the evidence given that Π and E are closely related; however the latter is not a copy of the former as distinctive errors of Π have not found their way into E, e.g.

- 19: 1-2 μικρόν] Ma XG WE, ψυχρόν Π
 19: 8 ἡμῶν] Ma XG WE, om. Π
 22: 107-8 τῶν σωμάτων] Ma XG WE, τὸ σῶμα τὸ Π

and E has distinctive errors: e.g.

- 3: 17 γνώση] a GP, γνώσει MX, γνώσεσθε Π, γνώσεως E

- 3: 20 ἀνθρώπου] Ma GXP, add. οὐ E
 4: 2 δωρηθέντα ἡμῖν] Ma GX P Π, δωρηθῆναι (sic) ἡμῶν E
 4: 20 παρρησίαν τοιαύτην] Ma GXPΠ, τοιαύτην παρρησίαν E
 5: 14 δύο] Ma GXPΠ, add. τινὰς E
 19: 10 εἶ] Ma XG WΠ, ἦν E
 19: 66 μήπω] Ma X Π, μήπως W, μήποτα (sic) G, εἰ μήπω E

(xv) Errors in common of the W Family, W/Π E

- 19: 3 καὶ ποία ἐστὶ] MaGX, praem. καὶ ὁποῖά ἐστὶν X, om. WΠE
 21: 50-51 ἄψυχον ἢ ἄνθρωπον W(Π ?)E sed ἄψυχον ἢ ἡμιάνθρωπον] MG, ἄψυχον ἡμιάνθρωπον Xd
 22: 62-63 καὶ κινήτικόν] MLGX, om. (homoioteleuton) a² WΠE
 28: 31 ἀποροῦντες] ML, ἀποροῦνται a², ἀπορον X, om. P WE
 28: 101-2 προστάξει] MaXP, om. WE
 28: 134 ἡμῖν] MaXPd, om. WE
 28: 140 τόποις WE sed τόποι] MaXP
 28: 214 ἀπείρατοι WE sed ἀπείραστοι] MaXP
 28: 314 ἀέρος M^{a.c.} a²WE sed ἕαρος] M^{P.c.} Ld
 28: 317 τελευτούντων WE sed τελευτώντων] MaP
 28: 353 τοῦτο WE sed τούτου] MaP
 28: 357 τὴν δέ WE, ταύτην δέ τὴν] MaP
 32: 30 ἀμεριμνήσωμεν WE^{a.c.} sed ἀμεριμνήσωσιν] ME^{P.c.}
 33: 11 τοῦ WE sed τὸ¹] MD
 35: 11 οὐσίας καὶ] M, om. WE
 41: 29 σοι] Mc, om. WE
 47: 2 ἑαυτὸν WE sed ἐν ἑαυτῷ] M, ἐν αὐτῷ c
 47:11-12 ταπεινοφρονεῖν] Mc, om. (homoioteleuton) WE
 47: 13 καὶ] Mc, om. WE
 51: 3 ἐν] MDb, om. WE
 60: 5 τοῦ κόσμου] Mad, om. WE
 66: 26 ἀποφάνθη WE sed ἀπεφάνθη] MR, ἐπεφάνθη a²

The errors in common of the M Family (GX b Q D P a M c) are to be found above under ii, iv, vi - xiii. As mentioned, this division into two main families is the most distinctive feature of the whole tradition. It may be significant that the main witness to the W Family is an Italo-Greek manuscript.

IV. CONTENT OF THE *EROTAPOKRISEIS*

The haphazard nature of the content of the Original Collection does suggest that the whole collection may have originated after the death of Anastasius. A disciple (or group of admirers) may have felt that it would be helpful to publish the various *erotapokriseis* that had been composed during the author's lifetime and found in a dossier among his papers. At present this Original Collection contains the answers to certain groups of questions, but intercalated among them are isolated problems with no obvious connection.

- Groups of questions: alms giving: 44, 55, 58, 83, 92
 apologetics: 68, 69
 communion: 39-41, 64, 67 and confession: 52- 54
 devil/Satan: 70-71, 79-80
 forgiveness of sins: 10-14, 32-33, 43, 46-50, 59
 hell: 93, 94 (end of the world)
 persecution: 75, 76, 87, 89, 101
 providence: 16-17 + 28-30 + 66 (deaths), 26 (sickness), 45 (wealth), 65 (rulers), 85 (chance)
 prayer & virtues: 1-6 (true Christian), 18 (spiritual desolation), 24 (constant prayer), 42 (for the dead), 60 (for pagan rulers), 51 (fasting), 56 + 90 (discernment), 82 (talents), 91 (humility), 96 (self-mutilation), 97 (prayer in common), 98 (ephod)
 salvation for the non-baptised: 7-9, 61, 74, 99
 salvation for lay people: 88
 sexual ethics: 25, 37, 38, 73, 77, 100
 sins: 31, 34-36, 78 (heresy), 84
 soul, its nature: 19-21

vows: 102-103

wonders & prophecies: 57, 62-63

Isolated problems: capital punishment 86; Christology 95; differences in human character 27; dreams 72; female infertility 81; night before day 15; Paradise 23; resurrection of the body 22.

Despite the lack of order, the perennial relevance of the questions gives them a special interest, especially as the personal character of the answers (frequently signalled by phrases such as «In my opinion...», «It seems to me...»⁽⁶²⁾) is strongly marked. They fall under the general heading of pastoral theology (spiritual direction, confession and communion practice, advice on marriage and alms, etc.) and are clearly intended to deal with the preoccupations of a lay, rather than a monastic, audience, even if their preservation was ensured by largely monastic compilations. *En passant*, much is revealed about the social and political history of the seventh century, e.g. the effects of the Arab occupation.

Something of a conundrum is the relation between the *erotapokriseis* written by Anastasius himself and the three short *erotapokriseis* (QQ 12, 40 and 46) that he may have «borrowed» from the *Responsiones Canonicae* (16, 17 and 18) of Patriarch, Timothy I of Alexandria (380-384/5), and worked into his collection at appropriate places without acknowledgement. However, all three are of doubtful authenticity (cf. CPG 2520) and could be from Anastasius himself.

In comparison with the Original Collection, the later (heavily indebted) Collection of 88 QQ places much more emphasis on hermeneutical problems, and assembles an arsenal of other patristic questions. These florilegia appended to the Collection of 23 QQ are intended to outweigh the personal character of the Original Questions. However, in Collection b, as in the Original, there is a

(62) The Index Verborum draws attention to some of the uses of the first person.

comparable lack of order and no additional florilegia. ⁽⁶³⁾ Collection c consists of short questions, mostly concerned with moral questions. ⁽⁶⁴⁾

V. RELATION TO THE PS.-ATHANASIAN *QUAESTIONES*

Marcel Richard accepted that the compiler of the Ps.-Athanasian *Quaestiones ad Antiochum ducem* was indebted to the authentic Anastasian *erotapokriseis* rather than the contrary. ⁽⁶⁵⁾ However, given that the date proposed for the Ps.-Athanasian work is almost contemporary with that of the Anastasian collection, ⁽⁶⁶⁾ the exact relation between them remains problematic. This thorny question cannot be resolved here, but it is hoped that the present edition may help other scholars to advance further in their investigation of this problem. ⁽⁶⁷⁾

(63) The contents are: QQ <1-3> salvation of non-baptised; Q <4> forgiveness of sins; Q <5> the true Christian; QQ <6-19> sins; QQ <20-24> communion; QQ <25-28> money matters; QQ <29-32> pardon; QQ <33-36> death; Q <37> pardon; Q <38> not eating meat; QQ <39-42> on not judging others.

(64) QQ 1*-3* sins; QQ 4*-6* communion; Q 7* masses/liturgies for the dead; QQ 8*-11* pardon of sins; Q 12* attitude to enemies; QQ 13*-15* prayer and vows.

(65) M. Richard, «Les véritables...», pp. 55-56. He was able to expand the information given by G. Bardy (cf. Bibliography).

(66) H.G. Thümmel, *Die Frühgeschichte der ostkirchlichen Bilderlehre*, points out that the compiler was active shortly after 700.

(67) Cf. Tables 4-5.

Table 4. Relation of Authentic Questions to Ps.-Athanasian *Questiones ad Antiochum*

Authentic	Ps. Athan.	Authentic	Ps. Athan.	Authentic	Ps. Athan.	Authentic	Ps. Athan.
1		27	119 quaestio tantum	53		79	100
2	2	28	69, 105	54		80	10
3		29	69, 71, 105	55	90 quaestio tantum	81	47
4		30	13, 69, 105	56	132 quaestio tantum	82	
5		31		57		83	90
6		32		58	86	84	
7	101	33	94 questio tantum	59		85	
8	101	34		60		86	
9	115 quaestio tantum	35	97	61		87	
10		36		62	89, 111	88	88
11	84 quaestio tantum + 133	37	98	63		89	
12		38		64	112	90	
13		39		65	121	91	93
14		40		66	103, 104	92	
15	cf. 53+54	41		67		93	102
16	16 + 113	42	34	68		94	
17	36	43	129	69	44	95	
18		44	87	70	43	96	
19	16 quaestio tantum + 22-26; cf. 32-35	45		71	11	97	
20	19	46		72	100	98	10
21	17, 20, 21	47	92 quaestio tantum	73		100	
22	18, 114; cf. 134-135	48		74		101	
23	48	49	80	75		102	
24		50	70 quaestio tantum + 122	76		103	130
25	107	51		77	95		
26		52		78			

Appendices

Coll. b	Ps. Athan.	Coll. b	Ps. Athan.	Coll. b	Ps. Athan.
App. 1		App. 10a, b	14	App. 19	72
App. 2		App. 11		App. 20	
App. 3		App. 12		App. 21	
App. 4	79	App. 13		App. 22	
App. 5		App. 14	78	App. 23a	113
App. 6		App. 15	87	Isolated Qu. App. 24	
App. 7	93	App. 16	83	Isolated Qu. App. 25	15
App. 8	74	App. 17		Isolated Qu. App. 26	
App. 9		App. 18	77	Isolated Qu. App. 27	

Table 5. Relation of Ps.-Athanasian *Quaestiones ad Antiochum* to Authentic Questions

Ps. Athan.	Authentic	Ps. Athan.	Authentic	Ps. Athan.	Authentic	Ps. Athan.	Authentic
1		36	17	71	29	106	
2	2	37		72	App. 19	107	25
3		38		73		108	
4		39		74	App. 8	109	
5		40		75		110	
6		41		76		111	
7		42		77	App. 18	112	64
8		43	70	78	App. 14	113	16 App. 23a
9		44	69	79	App. 4	114	22
10	80	45		80		115	9 quaestio tantum
11	71	46		81		116	
12		47	81	82		117	
13	30	48	23	83	App. 16	118	
14	App. 10a, b	49		84	11 quaestio tantum	119	27 quaestio tantum
15	App. 25	50		85		120	
16	16, 19	51		86	58	121	65
17	21	52		87	App. 15 44	122	50
18	22	53	cf. 15	88	88	123	
19	20	54	cf. 15	89		123	
20	21	55		90	55, 83	125	
21	21	56		91		126	
22	19	57		92	47 quaestio tantum	127	
23	19	58		93	91 App. 7	128	
24	19	59		94	33 quaestio tantum	129	43
25	19	60		95	77	130	103
26	19	61		96		131	
27		62		97	35	132	56 quaestio tantum
28		63		98	37	133	11
29		64		99	72	134	cf. 22
30		65		100		135	cf. 22
31		66		101	7, 8	136	
32	cf. 19	67		102	93	137	
33	cf. 19	68		103	66		
34	cf. 19, 42	69	28, 29, 30	104	66		
35	cf. 19	70	50 quaestio tantum	105	28, 29, 30		

VI. PRINCIPLES OF THIS EDITION

Clearly many of the steps outlined in the establishment of the stemma depend on decisions (to some extent arbitrary) in favour of certain readings. It is the cumulative effect of the readings that has inclined the present editor to favour the W Family evidence when this is available. But unfortunately that evidence is lacking for ten of the Questions (QQ 31, 75-77, 80-81, 99-100, 102-103) and is reduced to the unreliable evidence of E for another thirteen (QQ 6, 10-12, 18, 23, 42, 44, 68-71, 74).

Hence it seemed appropriate to bear in mind the evidence of the various collections, especially as Collections a and c seemed reliable witnesses, clearly in the tradition of the M Family. For the other two collections, while the evidence of Collection b was consistent and could be helpful, it soon became obvious that Collection d, even when it gave the authentic version rather than that found in the 88 QQ, could not be relied on. While the main manuscripts for the Original Collection have been collated in full and the variants reported, for the other Collections, only a selection of the manuscripts available has been collated. And in the case of Collection d, only a selection of its readings are mentioned. In this way the apparatus criticus is not overloaded, and anyone wishing to follow up the different traditions will have the appropriate references to the manuscript folios.

Something similar is the case both for the Collection of 88 QQ, and for the earlier printed editions (Gretser, reproduced by Migne). There are variations between the latter that are of philological or historical interest and seemed worth noting, but no attempt is made to provide a complete collation.

Most of the Appendices (1-18) are found in Collection b, which has been supplemented in the case of App. 10b with the evidence of *Paris. gr.* 1335. However, *Philotheou* 52, contains five extra texts (App. 19-23a) that may be related to that same collection. The final Appendices (23b-27) have been added as isolated examples of the sort of questions frequently attributed to Anastasius, though unlikely to be authentic.

Table 6. Appendices: Sources and Parallels

App. 1, 2	Coll. b (V)	
App. 3	Coll. b (V Y)	
App. 4, 5	Coll. b (V Y)	Theognostos
App. 6	Coll. b (V Y)	
App. 7, 8, 9	Coll. b (Y)	
App. 10a	Coll. b (V Y) Coll. d (S C) Vat. gr. 1600	Theognostos
App. 10b	Paris. gr. 1335	
App. 11	Coll. b (V Y)	Tim. Alex. 5
App. 12	Coll. b (V Y)	Tim. Alex. 12; Dionysius Alex.
App. 13	Coll. b (V Y)	
App. 14	Coll. b (F V Y)	ed. (1) N. Sovorov (2) E. Sargologos
App. 15	Coll. b (F V Y)	
App. 16, 17	Coll. b (F V Y)	Theognostos
App. 18	Coll. b (F V Y) Coll. d (Coislin. 116) Paris. gr. 1313 Lond. Addit. 32643	ed. N. Sovorov cf. (1) PG 28 (Ps.-Athanasius, <i>ad Ant.</i> 77) (2) Paulus Evergetinus, <i>Synagoge</i> III, 2, 6
App. 19	Coll. b? (F) Coll. d (C)	cf. (1) PG 89 (88QQ [65] = Coll. a [147]) (2) PG 28 (Ps.-Athanasius, <i>ad Ant.</i> 72)
App. 20, 21, 22	Coll. b? (F)	
App. 23a	Coll. b? (F)	cf. PG 28 (Ps.-Athanasius, <i>ad Ant.</i> 113)
App. 23b	Vat. gr. 470	ed. A. Mai
App. 24	Scorial. gr. 570	
App. 25	Coll. d (C)	ed. (1) Papadopoulos-Kerameus (2) Mercati (3) Routh
App. 26	Vallicell. C 72 (gr. 42)	
App. 27	Vat. Ottob. gr. 418	ed. Pitra

VII. TABLES 7 AND 8

The two Tables, numbered Table 7 and Table 8, are intended to help those investigating manuscript collections of «Anastasian» *erotapokriseis*. The most wide-spread is probably the Collection of 88 QQ (Table 7), and this table shows their relationship to both the Authentic QQ and to the version published in Migne. Table 8 concentrates on the Authentic QQ, indicating which manuscripts are available for each question, the order of the QQ following the grouping of the manuscripts (so that occasionally the sequence is interrupted).

Table 7
Relation of Coll. a to Authentic Questions and to 88 QQ

Coll. a	Auth.	88 QQ	Coll. a	Auth.	88 QQ	Coll. a	Auth.	88 QQ	Coll. a	Auth.	88 QQ
1	cf.1	[1]	22	cf.42	[22]	43		[43]	64	cf.51	[74]
2	cf.6	[2]	23	cf.23	[23]	44		[44]	65		[75]
3	cf.33	[3]	24		[24]	45		[45]	66		[76]
4	cf.36	[4]	25		[25]	46		[46]	67		[77]
5	cf.47	[5]	26		[26]	47		[47]	68		[78]
6	cf.52	[6]	27		[27]	48		[48]	69		[79]
7	cf.41 67	[7]	28		[28]	49		[49]	70		[80]
8	cf.25 33 35 38	[8]	29		[29]	50		[50]	71		[82]
9	cf.18	[9]	30		[30]	51		[51]	72		[83]
10	cf.73	[10]	31		[31]	52		[52]	73		[84]
11	cf.45	[11]	32		[32]	53		[53]	74		[85]
12	cf.83	[12]	33		[33]	54		[54]	75	2	
13	cf.55	[13]	34		[34]	55	cf.99	[55]	76	3	
14	cf.58	[14]	35		[35]	56	cf.93	[56]	77	4	
15	cf.88	[15]	36		[36]	57		[57]	78	5	
16	cf.65	[16]	37		[37]	58		[58]	79	7	
17	cf.101	[17]	38		[38]	59		[59]	80	8	
18	cf.29 30	[18]	39	cf.63	[39]	60	cf.96	[70]	81	9	
19	cf.85	[19]	40	cf.98	[40]	61	cf.97	[71]	82	10	
20	cf.62	[20]	41		[41]	62		[72]	83	11	
21	cf.17	[21]	42		[42]	63	cf.32	[73]	84	12	

Coll. a	Auth.	88 QQ	Coll. a	Auth.	88 QQ	Coll. a	Auth.	88 QQ	Coll. a	Auth.	88 QQ
85	13		101	43		120	72		141	103	
86	14		102	44		121	74		142		{60}
87	15		103	46		122	75		143		{61}
88	16		104	48		123	76		144		{62}
89	19		105	49		124	77		145		{63}
90	20		105 bis	52		125	79		146		{64}
91	21		106	50		126	80		147		{65}
92	22		107	56		127	81		148		{66}
93	24		108	57		128	82		149		{67}
94	26		109	59		129	83	cf.[81]	150		{68}
95	27		109 bis	97		130	84	cf.[12]	151		{69}
96	28		110	60		131	86		152		{86}
97	31		111	61		132	87/88		153		{87}
98	34		112	63 cf.39		133	88	cf.[15]	154		{88}
98 bis	38		113	64		134	89				
98 ter	39		114	66		135	91				
99	37		115	67		136	92				
100	40		116	68		137	93, 94				
100 bis	41		117	69		138	95				
100 ter	42		118	70		139	100				
100 quater	47		119	71		140	102				

Table 8. Manuscripts for the Questions with different Numbering
(pointed brackets indicate here conjectural numbers missing in the manuscripts)

	M	W	Π	E	P	X	G	D	Q	total MSS	88 QQ	Coll. a	Coll. b	Coll. c	Coll. d
Authentic															
1	1		<1>		<13>	1	<1>			5	[1]	[1]	5 (App 1)		[1]
2	2		<2>		<14>	2	<2>			5		75			2
3	3		<3>	<3>	<15>	3	<3>					76			3
4	4		<4>	4	<16>	4	<4>					77			4
5	5		<5>	5	<17>	5	<5>			6		78			5
16	16		<12>	16>	<12>	14	<9>					88			14
6	6			<6>			<6>	<14>		4	[2]	[2]			[6]
7	7		<6>	<7>	<3>	6	<7>	<1>		7		79	1		7
8	8		<7>	<8>	<4>		<2>			5		80	2		8
9	9		<8>	9	<5>		<3>					81	3		9
10	10			10	<6>		<4>					82	11		10
11	11			11	<7>		<5>			4		83	8		11
12	12			12	<8>		<6>					84	4		11
13	13		<9>	<13>	<9>					4		85			12
14	14		<10>	14	<10>		<7>			5		86	37		12
15	15		<11>	15	<11>	13	<8>	<8>		7		87			13
17	17		<13>	<17>						3	[21]	[21]			om.
18	18			<18>			<9>			3	[9]	[9]	31		[16]
19	19	<5>	<14>	<19>		15	<10>					89			17
21	21	<7>	<15>	<21>		17	<12>			6		91			19
22	22	<3>	<16>	<22>		18	<13>					92			20
20	20	<6>		<20>		16	<11>			5		90			18
23	23			<23>		19				3	[23]	[23]			[21]
24	24	<8>	<17>	<24>		20				5		93			om.
25	25	<9>		<25>			<10>	1		5	[8]	[8]	17		[25]
26	26	<10>	<18>	<26>		21				5		94			22
27	27	<1>		<27>		22				4		95			23
28	28	<2>		<28>	<2>	23				5		96			14
29	29	<11>		<29>			<15>			4	[18]	[18]	33		[15]
30	30	<12>		<30>			16>				[18]	[18]	34		[15]
31	31									1		97		1*	om.
32	32	<13>		<31>							[73]	[63]			[24]
36	36	17		35							[4]	[4]	12		[26]
53	53	31		52									(App 6)		39
54	54	32		53											39
55	55	33		54						3	[13]	[13]			[40]
62	62	40		61							[20]	[20]			[47]
73	73	46>		72							[10]	[10]			[56]
33	33	<14>		<32>			<12>			4	[8]	[8]			[25]
34	34	<15>		33			<13>			4			18	2*	om.
35	35	<16>		34						3	[8]	[8]			[25]
37	37	<18>		36								99			27
56	56	34		55								107			41
57	57	35		56								108			42
60	60	38		59								110			45
61	61	39		60								111			46
63	63	41		62						3	[39]	112			48
64	64	42		<63>								cf.[39]			49
66	66	4		65								113			51
67	67	44		66								114			52
72	72	45>		71								115			55
38	38	<19>		37						3	[8]	[8]		3*	28
39	39	<20>		38			<17>	2		5				4*	28
40	40	<21>		39			<18>	3		5		100		5*	28
41	41	<22>		40			<19>	4		5	[7]	[7]	20 (App 10)	6*	[29]

INTRODUCTION

	M	W	Π	E	P	X	G	D	Q	total MSS	88 QQ	Coll. a	Coll. b	Coll. c	Coll. d	
42	42	<23		41							[22]	[22]		7*	[30]	
47	47	26		46						3	[5]	[5]	6	8*	[34]	
52	52	30>		59							[6]	[6]	(App 2) 6	11*	[38]	
43	43			42				<20>		3		101	30		31	
45	45	<24>		44				<21>	5	5	[11]	[11]	25		[33]	
44	44			43											32	
68	68			67						2		102			53	
69	69			68								116			53	
70	70			69								117			54	
71	71			70								118			54	
46	46	<25>		45				<22>		4		103	19		om.	
48	48	<27>		47				<23>	6	5		104	13	9*	35	
49	49	<28>		48						3		105		10*	36	
50	50			49						2		106			37	
51	51	<29>		<50>				<24>		4	[74]	[64]	38		om.	
58	58	<36>		57						3	[14]	[14]			[43]	
59	59	<37>		58						3		109		12*	44	
65	65	<43>		<64>				<32>		4	[16]	[16]			[50]	
74	74			73						2		121			57	
75	75						<2>					122			59	
76	76						<3>			2		123			58	
77	77						<4>					124			om.	
78	78	<47>				60				3					60	
79	79	<48>				61						125			61	
82	82	<49>				64					[81]	128			64	
84	84	<51>				65						130			66	
86	86	<53>				66						131			68	
88	87	<55>				68				3	[15]	[15]			70	
89	89	<56>				69						134			71	
91	91	<58>				72						135	14 (App 7)		74	
80	80					62				2		126			62	
81	81					63						127			63	
83	83	<50>								2	[12]	129 cf. [12]			[65]	
85	85	<52>								2	[19]	[19]			[67]	
87	[cf. 87]	<54>				67				2		cf. [132]			69	
90	89	<57>								2					72	
92	91	<59>				72		<25>	7	5		136	28		75	
93	92	<60>				73		<26>		4		137?	36		76	
94	93	<61>				74		<27>	8	5		137	35		77	
95	94	<62>				75		<28>		4		138			78	
96	95	<63>				76		<29>		4	[70]	[60]	29		[79]	
97	96	<64>				77				3	[71]	[61]		13*	[80]	
98	97	<65>						<11>		3	[40]	[40]			[81]	
99	98							<30>		2	[55]	[55]	32		[82]	
100	99							<31>		2		139			only S <68>	
101	100	<66>								2	[17]	[17]			[85]	
102	101									1		140		14*	86	
103	102											141		15*	87	
App. 3													7			
App. 4													9			
App. 5													10			
App. 8-9													15-16			
App. 11-14													21-24			
App. 15-16													26-27			
App. 17-18													41-42			
AUTHENTIC QUESTIONS 103	102	66	18	71	17	34	13	32	8			66 + 36?	36?	40?	15	70 + 29?

**QVAESTIONES
ET
RESPONSIONES**

CONSPECTUS SIGLORUM

A	Ambrosianus I 9 sup. (gr. 452) (1142 AD)
C	Parisinus Coislin. 116 (XV s.)
D	Scorialensis gr. 455 (Ψ-II-20) (XIII s.)
Δ	Oxonienis Mariae Magdalena 4 (1063 AD)
E	Scorialensis gr. 570 (Ω-IV-18) (XV s.)
F	(Athos) Philotheou 52 (XI s.)
G	Scorialensis gr. 582 (Ω-IV-30) (XIV s.)
K	(Athos) Karakallou 14 (XII s.)
L	Laurentianus Plut. IV 16 (1062 AD)
M	Mosquensis Bibl. Synod. 265 (X/XI s.)
P	Parisinus gr. 364 (XIV s.)
Π	Patmiacus 264 (XII s.)
Q	Parisinus Coislin. 296 (XII s.)
R	Vaticanus Pii II gr. 11 (XVI s.)
S	Parisinus Suppl. gr. 28 (1350-1375 AD)
W	Wolfenbüttel Herzog-August-Bibl. 4240 (XI s.)
V	(Athos) Vatopedi 38 (X s.)
X	Atheniensis gr. 2492 (XII s.)
Y	New Haven Yale 238 (Phill. 15867) (XV s.)

Quaestiones genuinae	= D, E, G, M, P, Π, Q, W, X
88 QQ	= Migne PG 89 (cf. Table 7)
Collectio a	= L, R
a ²	= R + Migne
Collectio b	= Δ, F, V, Y
Collectio c	= A, K
Collectio d	= C, S
Qu.ed.	= Migne PG 89

EDITIONES

Gretser (Alemannus) (Ingolstadt, 1617)	
Migne (Paris, 1860)	= PG 89

ΤΙΤΥΛΙ

1. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ ΤΟΥ ΣΙΝΑ ΟΡΟΥΣ ΠΕΡΙ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

1 Titulus in W[f. 1ra]

cf. (i) Π [f. 96bisv] Τοῦ ἁγίου καὶ ἀοιδίμου πατρὸς ἡμῶν ἀναστασίου τοῦ ἁγίου ὄρους σινᾶ λύσεις κατὰ πεῦσιν καὶ ἀπόκρισιν τῶν θείων καὶ εὐπόρων γραφῶν, οὐκ ἐξ ἑαυτοῦ (sic), ἀλλ' ἐκ τῶν ἁγίων γραφῶν καὶ διδασκάλων ποιουμένου (sic)

(ii) E[f. 1] Ἐρώτισις διάφορ(ων) κεφαλαίων· γενώμεναι· ἐκ διάφορων προσώπων· πρὸς τὸν ὄσιον ἀββᾶ· ἀναστάσι(ον)· τοῦ ἁγίου ὄρους σινᾶ· ὧν καὶ τὴν λύσι(ν) σαφέστατα πεποίηκεν (sic)

2.

**ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΡΙΣΕΙΣ
ΠΕΡΙ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ
ΓΕΝΟΜΕΝΑΙ ΕΚ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΒΒΑ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΝ
ΩΝ ΤΑΣ ΛΥΣΕΙΣ ΕΠΟΙΗΣΑΤΟ
ΟΥΚ ΕΞ ΕΑΥΤΟΥ ΑΛΛ' ΕΚ ΠΟΛΛΗΣ ΠΕΙΡΑΣ**

5

2 Titulus in D[f. 61ra] G[f. 65v] M[f. 241v] X[f. 1ra] + b(V [f. 39] Y [f. 90] sed cf. Δ infra)

1 ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ] add. τε V | ΚΑΙ ΑΠΟΚΡΙΣΕΙΣ] add. διάφοροι G 2 ΠΕΡΙ] από G | ΔΙΑΦΟΡΩΝ] om. G 3 ΓΕΝΟΜΕΝΑΙ] G, γινομένοι M, γινόμενοι X, γενομένοι D, γενομένων b 4 ΤΟΝ ΑΒΒΑ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΝ] add. τοῦ ἁγίου ὄρους σινᾶ b | ΑΒΒΑ] ἄββᾶν GDb 6 ΟΥΚ ΕΞ ΕΑΥΤΟΥ, ΑΛΛ' ΕΚ ΠΟΛΛΗΣ ΠΕΙΡΑΣ] ἐκ τῶν ἀναγνωσμάτων τῶν ἁγίων πατέρων Y, add. καὶ ἀναγνώσεως (ἀναγνωσμάτων DV) τῶν ἁγίων πατέρων DGXV | ΟΥΚ ΕΞ] οὐχ' ἐξ M, οὐχ' V | ΕΑΥΤΟΥ] αὐτοῦ X | ΠΟΛΛΗΣ] om. DGXV

Sed alii tituli inveniuntur: cf. (i) Q [f. 118v] ἐπερωτήματα τοῦ ἁγίου ἀναστασίου πρεσβυτέρου μοναχοῦ τοῦ σινᾶ ὄρους

(ii) a(L[f. 1]) Τοῦ ἁγίου Ἀναστασίου ἀποκρίσεις πρὸς τὰς ἐπενεχθείσας αὐτῷ ἐρωτήσεις παρὰ τινων ὀρθοδόξων περὶ διαφορῶν κεφαλαίων (cf. d infra)

(iii) a²(R[f. 9] + Qu. ed.) [Βίβλος ἡ καλουμένη ὁδηγός]. Τοῦ ἐν ἁγίοις [πατρὸς ἡμῶν] Ἀναστασίου συναίτου, [καὶ] ἐπισκόπου [Θεουπόλεως] Ἀντιοχείας, Ἐρωτήσεις, καὶ ἀποκρίσεις περὶ διαφορῶν κεφαλαίων, ἐκ διαφορῶν προσώπων, τὰς λύσεις οὐκ ἐξ ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἐκ πείρας, καὶ ἀναγνώσεως τῶν θείων γραφῶν ἐποίησατο a² (scil. R Gretscher, Migne, sed verba unciis inclusis om. Migne)

(iv) b(Δ [f. 296]) Ἀναστασίου μοναχοῦ τοῦ σινᾶ ὄρους· ἐρωτήματα ψυχοφελῆς μετ' ἐρμινίας (sic cod.)

(v) c(A[f. 162] K [f. 261r-v]) + P[f. 153] Ἐρωτήσεις διαφορῶν κεφαλαίων (τοῦ ἄββᾶ Ἀναστασίου c) (πρὸς τὸν ὄσιον πατέρα ἡμῶν Ἀναστάσιον τοῦ σινᾶ ὄρους P)

(vi) d (C[f. 1] S[f. 299]) Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν ἀναστασίου μοναχοῦ τοῦ ἐν τῷ σινᾶ (add. ὄρει S) ἐρωτήσεις καὶ (ἐρωτήσεις καὶ om. S) ἀποκρίσεις πρὸς τὰς ἐπενεχθείσας (ἐπενωχθείσας S) αὐτῷ ἐρωτήσεις παρὰ τινων χριστιανῶν ὀρθοδόξων (cf. L supra)

Α' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Τί ἐστὶ τὸ σημεῖον τοῦ ἀληθοῦς καὶ τελείου Χριστιανοῦ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Οἱ μὲν φασιν ὅτι πίστις ὀρθὴ καὶ ἔργα εὐσεβείας, ὁ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐν τούτοις ὀρίζεται τὸν ὄντως Χριστιανὸν ἀληθινόν· δύναται γάρ τις καὶ πίστιν καὶ ἔργα ἀγαθὰ ἔχειν καὶ ὑψηλοφρονεῖν ἐπ' αὐτοῖς καὶ μὴ εἶναι τέλειος Χριστιανός. Διό φησιν ὁ Κύριος, ὅτι *Ἐγὼ ἀγαπῶν με τὰς ἐντολάς μου τηρήσει, καὶ ἐγὼ ἀγαπήσω αὐτόν, καὶ ἐμφανίσω αὐτῷ ἐμαυτόν, καὶ ἐλευσόμεθα ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ μου, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν.*

2. Οὐκοῦν διὰ τούτων μανθάνομεν, ὅτι διὰ μὲν τῆς πίστεως καὶ τῶν ἔργων τῶν καλῶν οἰκοδομεῖται ὁ οἶκος τῆς ψυχῆς ὑπὸ τοῦ νοῦς ἡμῶν· ἐὰν δὲ μὴ ἔλθῃ καὶ οἰκῆσῃ ὁ Χριστὸς ὁ οἰκοδοσότης ἐν ἡμῖν, εὐδηλον ὡς οὐκ ἤρρεσεν αὐτῷ τὸ ὑφ' ἡμῶν γε-
15 νόμενον αὐτῷ οἰκοδόμημα.

A'

3-4 Cf. Anast. Sin., *Viae Dux* II, 6, 20-21 (CCSG 8, p. 60) 7-10 Ioh. 14:21-23

Mss* M X G P | Π

Cf. (i) Qu. ed. 1 (PG 89, 329), scil. versio ex Coll. 88 (23) QQ, quae etiam in Coll. d (SC) invenitur; (ii) Coll. b (Appendix 1).

1 ἀληθινοῦ P | καὶ τελείου] om. P 3 Οἱ] εἰ G 3-4 εὐσεβείας] εὐσεβῆ MGP, εὐσεβῆς X 4 ὀρίζεται] ἐργάζεται G | ὄντως] οὕτως X 5 ἀληθινόν] ἀληθῆ et ante Χριστιανὸν transp. MXGP | ἀγαθὰ] om. G 6 ὑψηλὰ φρονεῖν M | ἐπ'] ἐν Π 7 Κύριος] ΠΠ, χριστός MGX | ὅτι] om. P 8 καὶ ἐγὼ] καὶ P | καὶ!] ὡς G, om. X | ἐμφανίσω αὐτῷ] om. GX | αὐτῷ] αὐτόν M 12 τῶν] om. P | καλῶν] ἀνθρωπίνων G | ψυχῆς] add. αὐτοῦ G 13 τοῦ - ἡμῶν] τῶν νοημῶν G | ἐνοικήσῃ P | ὁ Χριστός] om. M 14 αὐτῷ] αὐτὸ M

* Cf. ff. 1-6, G f. 65v, M f. 241v, P f. 153r-v, Π f. 96bis v, R. ff. 185-186, S f. 299r-v, X f. 1.

Β' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Καὶ πόθεν γινώσκει ὁ ἄνθρωπος εἰ ἐνοίκησεν ἐν αὐτῷ ὁ Χριστός;

- ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ** 1. Τοῦτο τὸ ἐρώτημα ὁμοίον ἐστί τοῦ ἐρωτοῦντος τὴν ἔγκυον γυναῖκα, ὅτι Πόθεν οἶδας εἰ συνέλαβες ἐν γαστρὶ;
- 5 Ὡσπερ οὖν ἐκείνη οὐ δεῖται παρ' ἐτέρου γινῶναι τοῦτο, ἀλλ' αὐτὴ ἐξ ἑαυτῆς οἶδεν ἐν ἑαυτῇ ἕκ τε τῆς ἀναστολῆς τῶν αἱμάτων, ἕκ τε τῶν ἔνδον τοῦ βρέφους σκιρτημάτων, ἕκ τε λοιπόν καὶ τῆς ἀποχῆς τῶν πολλῶν βρωμάτων, ὅτι συνέλαβεν, οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ οὐ δεῖται παρ' ἐτέρου μαθεῖν, ἡνίκα ἐνοικήσει
- 10 ὁ Χριστὸς ἐν αὐτῇ διὰ Πνεύματος ἁγίου. Εὐθέως γὰρ καὶ αὐτὴ ὄρα τὰ ἀκάθαρτα αἵματα τῶν κατὰ συνήθειαν αὐτῆς παθῶν στελλόμενα, καὶ τὴν τῶν πολλῶν βρωμάτων τῆς ἀμαρτίας ὀρεξίν παυομένην, καὶ μάλιστα τὴν γλυκύτητα τῆς ἡδονῆς ὑπὲρ πάντα μισουμένην· μισητὴ γὰρ πάσῃ ἐγκύῳ γυναικὶ ἢ τοῦ μέ-
- 15 λιτος γλυκύτης καθέστηκεν.

2. Ὅτε οὖν ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα τεκμήρια καὶ σύσσημα ἐν ἑαυτῇ ἡ ψυχὴ τοῦ Χριστιανοῦ θεάσθαι, τότε καὶ αὐτὴ μετὰ

Β'

4-8 Cf. *Apophthegmata Patrum*, Longinus 5 (PG 65, 257B6-10)

Mss* Ma (a²[Qu. ed. 75 R]L) XGP | Π

Cf. (i) d (SC); (ii) Ps.-Athanasius, *QQ ad Antiochum*, Qu. 2 (PG 28, 600C-601A).

1 Καὶ] om. a (sed add. L mg.) | πόθεν] Ὅθεν Qu. ed. 75 | εἰ] ὅτι P | ἐνοικήσῃ X, ἐνώκησεν LGPd 1-2 ἐν αὐτῷ] a²PP, εἰς αὐτὸν MLGX 3-4 τοῦ - τὴν] ὡς εἴ τις ἐρωτήσει P 3 τοῦ] praem. τῷ Ld | ἐρωτοῦντος] MRGP, ἐρωτῶντος Qu. ed. 75 LXP 5 δεῖται] add. τὸ R | ἐτέρου] ἐτέρων X, add. μαθεῖν ἢ P 6 αὐτῇ] ἐκείνη P | ἑαυτῆς] αὐτῆς aXP | ἐν ἑαυτῇ] ἐν αὐτῇ a², ἐν ἑαυτῆς G, ἑαυτῆν Pd | τε] om. Π 7 ἕκ' - σκιρτημάτων] om. G 7-8 λοιπὸν] τῶν λοιπῶν P 9-10 ἐνοικήσει post Χριστὸς transp. P 11 κατὰ συνήθειαν] κατὰ συνήθει G, συνήθειαν P 12 στελλόμενα] ΜΠ, ἀναστελλόμενα a²X, καταστελλόμενα P, συστελλόμενα LG | τῆς ἀμαρτίας] om. Ma 13-14 καὶ - μισουμένην] om. (homoiotel.) G 14 πάσῃ] om. P | ἐγκύῳ γυναικὶ] Ma, ταῖς ἐγκύαις γυναιξίν P, γυναικὶ ἐγκύῳ GX, γυναικὶ (sed a² add. s.l.) Π | τοῦ] om. Π 16 οὖν] γοῦν P 16-17 καὶ² - ἑαυτῇ] ἐν ἑαυτῇ καὶ συσσήμια Π 16 σύσσημα] σημεῖα Pd 17 ἑαυτῇ] αὐτῇ P | ἡ ψυχὴ post τοῦ Χριστιανοῦ transp. Pd

* C f. 6r-v, G f. 66, L f. <191r-v >, M ff. 241v-242, P ff. 153v-154, Π ff. 96bisv-97, R f. 181r-v, S f. 299v, X f. 1r-v.

τοῦ προφήτου πνευματοφόρος λέγει πρὸς τὸν Θεόν, ὅτι *Διὰ τὸν φόβον σου Κύριε, ἐν γαστρὶ ἐλάβομεν καὶ ὠδινήσαμεν*
 20 *καὶ ἐτέκομεν πνεῦμα σωτηρίας σου, ὃ ἐκυήσαμεν ἐπὶ τῆς γῆς.*
Ἵτι δὲ τοῦτό ἐστι τὸ σύσσημον τοῦ ἀληθοῦς Χριστιανοῦ, ἄκουσον Παύλου λέγοντος: ἼΗ οὐκ ἐπιγινώσκετε, ὅτι Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς οἰκεῖ ἐν ὑμῖν, εἰ μήτι ἄρα ἀδόκιμοί ἐστε;

Γ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Δύναται τις ἐξηγήσασθαι, Ἄ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν, καὶ οὐς οὐκ ἤκουσεν, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Οὐ μόνον ἐξηγήσασθαι, ἀλλὰ καὶ κτήσασθαι
 5 ταῦτά τινες ἠξιώθησαν, περὶ ὧν ὁ Χριστὸς εἶπεν, ὅτι Ἐλευσόμεθα ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ μου, καὶ μονὴν παρ' αὐτοῖς ποιήσομεν ὅπου γὰρ ὁ Θεὸς ἐνοικεῖ καὶ ἐμπεριπατεῖ, ἐκεῖ πᾶσα γνῶσις κατοικεῖ.

18-20 Is. 26:18 22-23 2 Cor. 13:5

18 πνευματοφόρος] Π, πνευματοφόρος ΜΡ, Πνευματοφόρου Qu. ed. 75, add. γενομένη ΜΧ, add. γινομένη α, add. γεναμένη G | ὅτι] om. α 19 τοῦ φόβου GLX | κύριε] om. Χ 20 ἐτέκομεν - γῆς] τὰ ἐξῆς P | πνεῦμα - γῆς] καὶ τὰ ἐξῆς Π | σωτηρίου Χ | ὃ] om. ΜΧ | ἐκυήσαμεν] ἐποιήσαμεν Μα, om. Χ
 21-23 Ἵτι - ἐστε] om. G 21 τὸ] om. α | συσσήμιον Π, σημεῖον Pd 22 Παύλου] add. τοῦ ἀποστόλου ΜαGX | Ἰησοῦς] om. Π 23 ὃ] om. PdΠ | μήτοι R | ἄρα] om. Π

Γ'

1-31 Cor. 2:9 5-6 Ioh. 14:23
 Mss* Μα (α²[Qu. ed. 76 R.] L) G X P | E Π
 Cf. d (SC).

1 Δύναται] praem. εἰ P 3 ἀνέβη] add. πόποτε G 4 ἀλλὰ - κτήσασθαι post ἠξιώθησαν (5) transp. α 5 κατηξιώθησαν P 6 ὃ] om. Qu. ed. 76 | μου] om. αEGΠ | παρ' αὐτοῖς] παρ' αὐτῶ GXPd et textus Ioh. | ποιησόμεθα α²d 7 ὁ Θεός] ὁ χριστός α², om. EG | ἐνοικίσει G | ἐμπεριπατήσει G | ἐκεῖ] καὶ Μα, add. καὶ GX

* C ff. 6v-7, E f. 1r-v, G f. 66r-v, L ff. <191v-192v>, M ff. 242-243, P ff. 154-155, Π f. 97r-v, R ff. 181v-182, S ff. 299v-300, X ff. 1v-2.

2. Ειδέναι γὰρ προσήκει, ὅτι περὶ παρωχηκότων, τουτέστι
 10 τῶν πρὸ Χριστοῦ δικαίων, ἐστὶ τὸ εἰρημένον, Ἄ ὀφθαλμὸς
 οὐκ εἶδεν οὐκ εἶπεν, Οὐδὲ ὄψεται. Ὡσπερ καὶ ὁ Κύριός φη-
 σιν, ὅτι Πολλοὶ προφητῆται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἃ εἴ-
 δετε, καὶ ἀκοῦσαι ἃ ἀκούετε, καὶ οὐκ ἤκουσαν. Καὶ πάλιν φη-
 σίν, ὅτι Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακεν οὐκ εἶπεν, Οὐδ' οὐ μὴ θεάσεται.
 15 Μακάριοι γὰρ φησιν οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν
 ὄψονται.

3. Οὐκοῦν, εἰ δοκεῖ, πρόσεχε μετὰ ἀκριβείας, καὶ γνώση, ὅτι
 ὅσοι κατὰ Παῦλόν εἰσιν, εἶδον καὶ νῦν ὁρῶσιν ἃ ὀφθαλμὸς τῶν
 ἐν Νόμῳ οὐκ εἶδεν, καὶ οὐς οὐκ ἤκουσεν, καὶ ἐπὶ καρδίαν
 20 ἀνθρώπου τῆς παλαιᾶς Διαθήκης οὐκ ἀνέβη, ἃ ἠτοίμασεν
 ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν. Καὶ εὐθέως ἀπήγαγε λέγων,
 Ἐμοὶ δὲ ἀπεκάλυψεν αὐτὰ ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Πνεύματος· τὸ γὰρ
 Πνεῦμα ἐρευνᾷ καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ, ὥστε γνωστὰ μὲν εἰσι
 τοῖς ἀξίοις ἃ ὀφθαλμὸς ἀμαρτωλοῦ οὐκ εἶδεν.

25 4. Πλὴν ἄρρητὰ εἰσιν καὶ ἀνέκφραστα διὰ τοὺς μὴ χωροῦν-
 τας· ἐπάγει γὰρ εὐθέως ἐν αὐτῷ τῷ λόγῳ λέγων ὁ Παῦλος, ὅτι
 Ψυχικὸς ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ Πνεύματος· μωρία γὰρ

10-11 | Cor. 2:9 12-13 Matt. 13:17 14 Ioh. 1:18 15-16 Matt. 5:8 18-21
 1 Cor. 2:9 22-23 1 Cor. 2:10 27-28 1 Cor. 2:13-14

9 τουτέστι] ἡγουν P 10 τῶν] om. GX 11 εἶδεν] add. καὶ οὐς οὐκ
 ἤκουσεν Ma, add. καὶ Pd | οὐκ εἶπεν] om. MaE | Οὐδὲ] PE, οὔτε Ma, οὐδεὶς Π,
 ὅτι X, ὅτι οὐδὲ G | καὶ] om. MaPd | ὁ] om. P | Κυριός] χριστός a² 12
 ἐπιθύμησαν (sic) E 13 ἃ] om. E | ἀκούετε] ἠκούσατε Π 14 ἑώρακεν]
 add. πόποτε καὶ Π, add. καὶ EPd | εἶπεν, Οὐδ'] εἶπε δὲ a², εἶπεν Π | θεάσει-
 ται Md, θεάσητε EΠG 15 γὰρ] om. a² 17 πρόσεχετε Π, πρόσεχας G |
 μετὰ ἀκριβείας] om. P | γνώσει MX, γνώσεσθε Π, γνώσεως E 18 ὅσοι]
 post Παῦλόν transp. a² 18-19 τῶν ἐν νόμῳ] om. G | τῶν ἐν] ἐν τῷ P 20
 ἀνθρώπου] add. οὐ E | τῆς παλαιᾶς διαθήκης] om. G 21 λέγων] om.
 Pd 22 Ἐμοὶ] PE, ἡμῖν vel ὑμῖν MaXGP et textus cit. | τοῦ] add. ἀγίου
 G 23 πνεῦμα] ΠMaGX, add. πάντα EPd et textus cit. | ὥστε] ὡς P, om. d
 | μὲν] om. G 24 ἀμαρτωλοῦ] om. aGPd | εἶδεν] add. καὶ οὐς ἀμαρτωλοῦ
 οὐκ ἤκουσεν Pd, add. ἀμαρτωλός G 26 αὐτῷ τῷ] τῷ αὐτῷ Pd | λέγων ὁ
 Παῦλος] om. P | ὅτι] om. E 27 Ψυχικός] add. δὲ Pd et textus cit. 27-
 28 μωρία - ἐστιν] om. G

αὐτῷ ἐστίν. Τὰ γὰρ τοῦ Πνεύματος πνευματικοῖς πνευματικῶς γνωρίζονται καὶ ἀποκαλύπτονται. Διὸ ἀγωνίῃσαι ἔργω
30 καὶ πείρᾳ ταῦτα μαθεῖν, καὶ μὴ ψιλῶ λόγῳ ἀνωφελῶς.

Δ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ποῖά εἰσι τὰ ἀγαθὰ ἐκεῖνα τὰ ὑπὸ Χριστοῦ δωρηθέντα ἡμῖν, εἰς ἃ ἐπιθυμοῦσιν ἄγγελοι παρακύψαι, καθὼς φησὶν ὁ κορυφαῖος Πέτρος;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Οἱ μὲν φασιν, ὅτι αὐτὰ εἰσιν ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ
5 εἶδεν, ἄλλοι δὲ λέγουσιν, ὅτι τὸ μυστήριον τῆς μεταλήψεως ἡμῶν. Ἄλλὰ ποῦ τοῦτο ὅλως ἔχει λόγον; Ἡ γὰρ ἀναίμακτος ἡμῶν θυσία δι' ἁγίων ἀγγέλων τελεσιουργεῖται καὶ δορυφορεῖται καὶ πράττεται. Οὐκοῦν ἡμῖν δοκεῖ ὅτι ἐπιθυμοῦσιν ἄγγελοι, ἵνα καὶ ἐν τῇ φύσει αὐτῶν, ὡσπερ καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ
10 σαρκί, ἐνοικήσῃ κατ' οὐσίαν ὁ Θεὸς Λόγος ὁ ποιήσας αὐτούς.

28 Τὰ γὰρ] τῷ γὰρ Qu. ed. 76, τοῖς δὲ G | τοῦ πνεύματος] πνευματικὰ MRL, πνεύματι καὶ Qu. ed. 76, om. G, add. τοῖς α | πνευματικῶς] om. Ma 29 καὶ ἀποκαλύπτονται] om. Ed 30 μαθεῖν ταῦτα α | λόγῳ ψιλῶ MaGXP

Δ'

21 Petr. 1:12 4-5 1 Cor. 2:9

Miss* Ma (a²[Qu. ed. 77 R] L) G X P | E Π

Cf. (i) d (SC); (ii) Philippus Solitarius, *Διόπτρα*, III, ed. Spyridon Lavriotes, 'O Ἄθως, 1 (1919), pp. 128-129.

1 ὑπὸ] add. τοῦ α 2 δωρηθῆναι (sic) E | ἡμῖν] ἡμῶν E | ἐπεθυμοῦν (sic) E 2-3 καθὼς - Πέτρος] om. Pd 4 αὐτὰ] ταῦτα EPd 5 εἶδεν] ἴδεν (sic) καὶ οὐς οὐκ ἤκουσεν G, εἶδε, καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη (scl. 1 Cor. 2:9 cont.) a² | ἄλλοι δὲ λέγουσιν] om. Gd | ὅτι] om. GPd 6 ἡμῶν] om. G | λόγιον G 7 ἡμῶν] om. L | δι' | διὰ P | καὶ] om. G 7-8 δωροφορεῖται LPP 8 Οὐκοῦν] Οὐκουν conit. Alemann. | ἡμῖν] ΠΕ, ἐμοὶ MaXGP | ἐπεθυμοῦσαν (sic) MX, ἐπεθύμουν G, ἐπεθύμησαν conit. Richard 8-9 ἄγγελοι] praem. οἱ MaX 9-11 ὡσπερ - αὐτῶν] om. (homoiotel.) Π 9 καί²] om. Ed | ἡμετέρας X 10 σαρκί] οὐσία P, ἀρχὴν X | ἐνοικήσῃ] ἐνοίκησεν MΠX, ἐνώκισε G | κατ' οὐσίαν] om. EP | Θεοῦ Qu. ed. 77 | αὐτούς] αὐτὴν Qu. ed. 77

* C f. 7r-v, E f. 2r-v, G ff. 66v-67, L ff. <192v-193>, M f. 243r-v, P f. 155r-v, Π ff. 97v-98, R f. 182r-v, S f. 300, X f. 2.

2. Ἐπιθυμοῦσι πάλιν, ἵνα καὶ ἡ φύσις αὐτῶν ὑφ' ἡμῶν προσκυνῆται καὶ δοξολογῆται, καθεζομένη ἐν τῷ θρόνῳ τῷ χερουβικῷ ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Πατρὸς, ὡς ἡ ἡμετέρα φύσις ἐν Χριστῷ προσκυνεῖται ὑπ' αὐτῶν καὶ ὑπὸ πάσης ὄρατῆς
15 καὶ ἀοράτου κτίσεως. Πάλιν δὲ ἐπιθυμοῦσιν καὶ αὐτοὶ ἔχειν τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν καὶ καθεσθῆναι ἐπὶ δώδεκα θρόνους κρίνοντες ὡς ὁ Χριστὸς ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, καθὰ μέλλουσι κρίνειν οἱ ἄλιεις.

3. Ἐγὼ δὲ λέγω· ἐπιθυμοῦσι τὰ Χερουβίμ καὶ τὰ Σεραφίμ
20 ἔχειν πρὸς Χριστὸν παρρησίαν τοιαύτην, οἷαν ἔσχεν ὁ ἀνακλιθεις ἐπὶ τὸ στήθος αὐτοῦ, καὶ αἱ ἀλείψασαι καὶ μυρίσασαι αὐτὸν γυναῖκες ἀμαρτωλαί. Εἶπω σοι τὸ πάντων μεῖζον· εἶρηκεν ὁ Χριστός, ὅτι ὅτε ἔλθῃ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, αἱ μὲν δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται τῷ φόβῳ καὶ τῷ τρόμῳ
25 αὐτοῦ· τοὺς δὲ δικαίους ἀνακλινεῖ καὶ προσελθῶν διακονήσει αὐτοῖς ὁ πλάσας αὐτούς.

4. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτά εἰσι τὰ ὑπὸ Χριστοῦ δωρηθέντα ἡμῖν ἀγαθὰ, εἰς ἃ ἐπιθυμοῦσιν ἄγγελοι παρακύψαι, τουτέστιν εἰσελθεῖν.

11-15 Cf. Qu. 80 (infra); Narr. (Nau I; Binggeli I, 1, 11-12) 12-13 Cf. Apoc. 3:21; Ps. 79:2 16 Cf. Matt. 16:19 16-17 Cf. Matt. 19:28 19-26 Cf. Narr. (CPG 7758, C17; Binggeli II, 27, 42-43) 21 Cf. Ioh. 21:20 21-22 Cf. Matt. 26:7; Marc. 14:3; Luc. 7:37-38 23-24 Matt. 24:29 25-26 Luc. 12:37 281 Petr. 1:12

11 καὶ] om. P 12 προσκυνεῖται MGXPPE | δοξολογεῖται MGXPPE | καθεζομένη] praem. καὶ a 12-14 καθεζομένη - αὐτῶν] om. G 13 ὡς] ὡσπερ GMX, add. καὶ MaGX 14 ἐν Χριστῷ post αὐτῶν transp. P 14-15 ὄρατῆς καὶ] om. EP (sed non d) 15 κτίσεως post ὄρατῆς (14) transp. LR, et fu supra κτίσ add. P (pro φύσεως) | Πάλιν] ἄλλην a, om. M | δὲ] τὲ P, om. MEP (sed non d) | ἐπιθυμοῦσιν] ἐπεθύμουν GX, ἐπιθυμοῦν E, ἐπιθυμίαν a | καὶ²] om. MaGX | αὐτοὶ] αὐτοῦς a 16 τῆς] τὰς E 17 δώδεκα] om. P | θρόνων GP | κρίνοντες] add. τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ Pd | ὁ] om. Qu. ed. 77 | Χριστός] add. φύσιν (lege φησίν) E 18 καθὼς a 19 Ἐγὼ δὲ] ἐγὼ MGX, post λέγω (λέγω δὲ a) transp. Ma | ἐπιθυμοῦσι] praem. ὅτι MGX | καὶ τὰ Σεραφίμ] om. G, τὰ σεραφίμ R | τὰ²] om. M 20 ἔχειν post τοιαύτην transp. Ma | Χριστὸν] θεὸν G | τοιαύτην παρρησίαν E 20-21 ἀνακλιθεις] ἀν(θρωπ)ος κλιθεις P 21 τοῦ στήθους MaX | αἱ] om. E | καὶ μυρίσασαι] om. EP | μυρίσαι G 22 Εἶπω] εἶπον Π | εἶρηκεν] praem. ὅπερ M 23 ὅτι] EP, om. MaGX | ὅτε] ὅταν Qu. ed. 77 | τῇ] om. LPd | τῆς] om. LPd | κρίσεως] add. χριστοῦ θεοῦ mg. M | μὲν] om. EP 24 τῶ²] om. MPPE (sed non d) 25 ἀνακλινεῖ] ἀνακρίνει Qu. ed. 77, sed ἀνακλινεῖ conl. Alemann. | προσελθῶν] EP, παρελθῶν MaGX (et textus cit.) 26 ὁ πλάσας αὐτούς] om. G | αὐτούς] ἡμᾶς ὁ θεὸς sed αὐτούς add. mg. P 27 τοιαῦτά] add. αὐτά X | Χριστοῦ] praem. τοῦ a 28 ἃ] add. καὶ G | ἄγγελοι] add. τοῦ θεοῦ M

Ε' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Καὶ τί δήποτε τὴν ἡμετέραν φύσιν ὑπὲρ τὴν τῶν ἀγγέλων ἐδόξασε καὶ ἀγαπᾷ ὁ Χριστός;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Ἠθέλησαν περὶ τούτου τινὲς λέγειν, ἵνα φησὶν ὅπου ἐπλεόνασεν ἡ ἁμαρτία, ὑπερπερισσεύσῃ ἡ χάρις· πρὸς 5 οὓς δύναται τις ἀντιθεῖναι λέγων· Οὐκοῦν ἐχρῆν μᾶλλον καὶ τοὺς δαίμονας σωθῆναι· ἐν αὐτοῖς γὰρ ὑπὲρ ἡμᾶς ἐπλεόνασε ἡ ἁμαρτία.

2. Οὐκοῦν ἄκουσον Παύλου σε τὸν τρόπον διδάσκοντος τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐνανθρωπήσεως καὶ πρὸς ἡμᾶς πολλῆς αὐτοῦ ἀγα- 10 θότητος· λέγει γάρ, ὅτι τὸ μυστήριον, ὃ προώρισεν ὁ Θεὸς πρὸ τῶν αἰώνων, τουτέστι τὴν πρὸς ἀνθρώπου ἐπιδημίαν καὶ χρηστότητα.

3. Ὡς τε οὖν πρόσκειται τῷ ἀνθρωπίνῳ ὁ Θεὸς ὑπὲρ πᾶσαν κτίσιν κατὰ δύο τρόπους· πρῶτον μὲν ὡς ἰδιόχειρον αὐτοῦ 15 πλάσμα καὶ προτύπωμα τῆς οἰκονομίας αὐτοῦ, ζῶον ἀόρατον

Ε'

3-4 Rom. 5:20 10-11 1 Cor. 2:7 14-15 Cf. Anast. Sin., *Viae Dux* II, 5, 17-18 (CCSG 8, p. 51)

Mss* M a (a²[Qu. ed. 78 R.]L) G X P | E Π

Cf. (i) d (SC); (ii) Philippus Solitarius, *Διόπτρα*, III, ed. Spyridon Lavriotes, 'Ο Ἄθως, 1 (1919), p. 129.

1 ἡμετέραν] ἡμέραν E | ὑπὲρ] ἐπὶ G | τὴν²] om. EP Qu. ed. 78 2 τῶν ἀγγέλων] τοὺς ἀγγέλους P | καὶ] om. L | ἀγαπᾷ] ἠγάπησεν Π, om. L | ὁ Χριστός] ὁ θεός ΜΠ, et post ἐδόξασε transp. Π 3 τινες περὶ τούτου Pd | λέγειν] εἰπεῖν P | ἵνα φησὶν] ὅτι P, om. G 4 ὑπερπερισσεύῃ Qu.ed. 78, ὑπερπερισεύασεν (ut vid.) G 5 οὓς] add. οὐ (ut vid.) G | δύναται - Οὐκοῦν] ἀντιφῆσει τις· ὅτι P | ἀντιθεῖναι] ἀσθῆναι a.c. E, ἀντισθῆναι p.c. E 5-6 Οὐκοῦν - σωθῆναι] om. Π 6 σωθῆναι] add. λέγων G | αὐτοῖς] τοῖς M | ἡμᾶς] ἡμῶν G | ἐπλεόνασε] add. καὶ πλεονάζει MaGXP 8 παύλε (sic) E | σε] om. Pd, post τρόπον transp. G | τὸν τρόπον post διδάσκοντος transp. a²Pd 9 τοῦ] om. P | καὶ] add. τῆς P | αὐτοῦ πολλῆς a 9-10 ἀγαθότητος] ἀγαπήσεως G 10 ὅτι] om. G Qu. ed. 78 11 τὴν] om. Qu. ed. 78 13 τῷ ἀνθρωπίνῳ] post θεός transp. P, τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει M 13-14 ὑπὲρ πᾶσαν κτίσιν] aGXP, om. MEΠ 13 ὑπὲρ] παρὰ a.c. P | πᾶσαν] add. τὴν P 14 δύο] add. τινὰς E | ἰδιόχειρον] οἰκειοχείρα a.c. P, ἰδιοχείρω p.c. P 15 πλάσματι Pd | καὶ προτύπωμα] καὶ πρωτοτύπωμα X, καὶ προτυπώματι Pd, om. G | ζῶον] ζῶι (ζῶω d) ὄντι Pd 15-16 ἀόρατῶν καὶ ὁρατῶν Pd, ὁρατῶν καὶ ἀόρατον MaGX

* Cf. f. 7v, E ff. 2v-3, G f. 67, L f. <193r-v>, M ff. 243v-244, P ff. 155v-156, Π f. 98, R ff. 182v-183, S f. 300, X f. 2r-v.

καὶ ὀρατόν, θνητόν καὶ ἀθάνατον, ὡς καὶ ὁ Χριστός· δεύτερον δὲ ὡς ὁμογενῆς ἡμῖν καὶ ὁμοούσιος καὶ σύμφυλος καὶ σύμμορφος γεγωνῶς ἄνθρωπος.

4. Ὡς τε καὶ φυσικῶ τινι λόγῳ καὶ τρόπῳ πρόσκειται ἡμῖν ὁ
20 Χριστός, ὅτι πᾶσα φύσις καὶ πᾶν γένος κατὰ φύσιν πρόσκειται
καὶ ἀγαπᾷ τὸ ὁμόφυλον καὶ συγγενές καὶ ὁμοούσιον αὐτοῦ.

S' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Τίνες εἰσὶν ἐκεῖνοι οἱ ἀληθεῖς προσκυνηταί, οἵτινες οὔτε ἐν τῷ ὄρει, οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνήσουσιν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Θεῷ; Ὅπου γὰρ ἐν Ἱεροσολύμοις οὐ προσκυνοῦσιν, εὐδηλον ὅτι οὐδὲ ἐν ἐτέρῳ τόπῳ ἐπὶ τῆς γῆς· οὐδὲν
5 γὰρ τῆς Ἱερουσαλήμ ἐνθάδε τιμιώτερον.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Φοβερὸν μὲν ὄντως καὶ ξένον ἀνθρωπίνης ἀκοῆς τὸ ἐρώτημα, καὶ διὰ τοῦτο λοιπὸν ἀποκρίσεως καὶ ἐπιλύσεως σαφεστάτης ἀστοχοῦν διὰ τὸ μὴ πάντας χωρεῖν τῶν θειοτέρων μυστηρίων τὴν ἀκρόασιν. Ὅμως ἐκ διαλέξεώς τινος
10 ἱεραῶ ἀνδρῶν ἱερῶν, εἰσέτι καὶ νῦν ἐν σαρκὶ περιόντων, ἀμυδρῶς πως σαφές τὸ εἰρημένον ποιήσομαι.

16 θνητῷ τε καὶ ἀθανάτῳ Pd 17 δὲ] om. P | ὁμογενῆς] ὁμογενές M, ὁ μονογενῆς legit in cod. suo, sed corr. Gretser | ἡμῖν] EPPd, ἡμῶν MaGX | καὶ σύμφυλος] om. G 19 Ὡς τε] ὡς MaGX | φυσικῶς GX 19-20 πρόσκειται - φύσιν] om. (homoiotel.) a 20 κατὰ φύσιν] om. P 21 καί'] om. E | καὶ ὁμοούσιον αὐτοῦ] om. EΠ

S'

1-3 Ioh. 4:23, 21

Mss* MGD | E

Cf. Qu. ed. 2 (PG 89, 344B1-345C3), scil. versio ex Coll. 88 QQ, quae etiam in Coll. d (CS) invenitur.

1 ἀληθεῖς] ἀληθεία M, ἀλοιθυνοὶ (= ἀληθινοὶ) D (et Qu. ed. 2) 2 ὄρει] add. τοῦτο (sic) G | προσκυνήσωσιν M 3 Θεῷ] νῷ M 5 τῆς] τὴν G | τιμιώτερον] τιμιώτερα G, add. τὸν οὕτως (= τοιούτως?) ἔχει ἀπόστολος D 6-7 μὲν - ἀκοῆς] μὲν καὶ ἐξένης (sic) ἀκοῆς ὄντως E | ἀκοῆς ἀνθρωπίνης D 6 μὲν ὄντως] μὲν οὕτως G, μὲν λέγοντος M 7-8 ἐπιλύσεως] ποιήσεως D 8 σαφέστατα D | ἀστοχοῦσι (sic acc.) G 9 θειῶν D | τὴν] τοῖς D | τινας E 10 ἱερῶν ἀνδρῶν G | περιόντων] E, παρόντων MGD 11 ἀμυδρῖς (sic) M | ποιήσωμεν GD

* C ff. 7v-10v, D ff. 62vb-63rb, E ff. 3-4v, G ff. 67-68, M ff. 244-245, S f. 300r-v.

2. Παραγενόμενος γάρ τις τῶν ἐνταῦθα πρὸς ἄνδρα ἀναχωρητήν ἡσυχάζοντα φησὶν πρὸς αὐτόν, Θαυμάζω πάτερ, ὡς οὕτω διακαρτερεῖς εἶναι κεχωρισμένος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας
15 καὶ ἀπεχόμενος τῆς μεταλήψεως καὶ τῶν ἁγίων συνάξεων.

3. Πρὸς ὃν ἀπεκρίθη ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ καὶ εἶπεν· Πᾶσαι αἱ συνάξεις καὶ λειτουργίαι καὶ ἑορταὶ καὶ κοινωνίαι καὶ θυσίαι ὦ ἄνθρωπε, διὰ τοῦτο γίνονται, ὅπως καθαρισθῇ ὁ ἄνθρωπος τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ, καὶ οἰκῆσῃ ὁ Θεὸς ἐν αὐτῷ, κατὰ τὸ ὑπὸ
20 τοῦ Χριστοῦ εἰρημένον, ὅτι Ἐλευσόμεθα ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν, καὶ Ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω.

4. Ἐπὶ ὅν ὁ ἄνθρωπος ναὸς ἔμψυχος καὶ θεόπλαστος γένηται τοῦ Θεοῦ, καὶ ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον οἰκῆ καὶ ἐμπεριπατῆ ἐν αὐτῷ, ἀφίσταται ἡ ψυχὴ ἢ θεοφόρος ἀπὸ παντὸς πόθου ἐκκλησιῶν κτιστῶν, καὶ θυσιῶν ὁρατῶν, καὶ συνάξεων ὑλικῶν, καὶ ἑορτῶν ἀνθρωπίνων, καὶ οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ, οὔτε ἐν Ἱερουσαλὴμ ἐπιθυμεῖ προσκυνεῖν τῷ Θεῷ· ἔνδον γὰρ ἐν ἑαυτῷ ἔχει τὸν Πατέρα, ἔνδον τὸν
30 Υἱόν, τὸν ἀρχιερέα, ἔνδον τὸ Πνεῦμα, τὸ ἀληθινὸν πῦρ, ἔνδον τὴν ἀληθῆ θυσίαν τῷ Θεῷ, πνεῦμα συντετριμμένον, ἔνδον τὸ

20-21 Ioh. 14:23

21-22 2 Cor. 6:16

28-29 Ioh. 4:21

31 Ps. 50:19

12 παραγενόμενος D | τῶν] om. D 13 ἡσυχάζοντα] add. καὶ MG (sed non DE, neque Qu. ed. 2, nec coll. d) 13-14 Θαυμάζω - οὕτω] om. D 14 κεχωρησμένη (sic) D 14-15 τῆς ἁγίας - συνάξεων] ἀπὸ πάσης συνουσίας καὶ σχέσεως ἀνθρωπίνης M 15 ἀπερχόμενος (sic) D | τῆς] om. G 17 συνάξεις - ἑορταὶ καὶ] om. M | καὶ κοινωνίαι] om. hic (sed cf. 18) D | κοινωνίαι καὶ θυσίαι] αἱ συνουσίαι M 18 ὦ ἄνθρωπε] om. G, add. καὶ ἐκεινωσίαι (sic) D | ὅπως] ἵνα G | ἄνθρωπος] add. ἐκ G 19 οἰκῆσῃ - αὐτῷ] ἰκεσίαι (sic) αὐτοῦ ὁ θεὸς D | τὸ ὑπὸ] om. G 19-20 ὑπὸ τοῦ] om. D 20 εἰρημένον] ὑπορημένον (sic) D | Ἐλευσόμεθα] ἐλευσώμαι καὶ D 21 παρ' αὐτῷ] παρ' αὐτοῦ G | καὶ] τῷ M | ἐνοικήσαι M, οἰκήσωμεν D | αὐτοῖς] αὐτῷ D 21-22 ἐμπεριπατήσαι M 23 Ἐπὶ ὅν] ἐπὶ D, ἐπεὶ M | γοῦν M | ὅ] om. E | ἄνθρωπος] add. τῶν (sic) E | καὶ] om. D 23-24 καὶ θεόπλαστος - Θεοῦ] τοῦ Θεοῦ καὶ θεὸς γένηται M 24-25 οἰκεῖ τὸ ἅγιον G 25 οἰκῆ] copexi, οἰκεῖ codd. | ἐμπεριπατῆ] copexi, ἐμπεριπατεῖ codd. | αὐτῷ] add. λοιπὸν M | ἡ²] om. MD 25-26 θεοφόρος] θεοφόρος M, om. D 26-27 ἐκκλησιῶν - ἀνθρωπίνων] ἀνθρωπίνου καὶ ἑορτῶν M 26 ἐκκλησίας D | θυσιῶν (sic acc.) D 28 οὔτε²] οὐδέ D | ἱεροσολύμοις MG 29 τὸν θεὸν D | ἑαυτῷ] αὐτῷ DE | ἔνδον²] καὶ D (et Qu. ed. 2) 29-30 ἔνδον² - ἀρχιερέα] om. E 30 τὸ²] add. ἅγιον καὶ G 31 ἀληθῆ] ἀληθινὴν MG | Θεῷ] add. a.c. ἔνδον γὰρ ἐν αὐτῷ (ex l. 29) E

θυσιαστήριον, τὴν καθαρὰν συνείδησιν, ἔνδον τὸ ἰλαστήριον τῶν ἁμαρτιῶν, τὸ πνευματικὸν δάκρυον, ἔνδον τὴν ἄνω Ἰερουσαλὴμ, τὴν ἀγαλλιωμένην ψυχὴν. Λοιπὸν ὡς πνευματικὸς
 35 τοῖς πνευματικοῖς ὀφθαλμοῖς πνευματικᾶς θυσίας προσάγει· Πνεῦμα γὰρ ὁ Θεός, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν, ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν.

5. Πάντα γὰρ τὰ ὀρώμενα πρόσκαιρά εἰσιν, ὡς διδάσκει Παῦλος, εἴτε θυσίαι, εἴτε προσφοραί, τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα
 40 αἰώνια, ἅτινα ἐστὶ τὰ ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ ἐν τῇ καρδίᾳ τυγχάνοντα, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου πρὸ Χριστοῦ παρουσίας οὐκ ἀνέβη, ἃ ἠτοίμασε καὶ ἀπεκάλυψεν ἡμῖν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ τοῦ ἐνοικοῦντος ἐν ἡμῖν· ἅπερ ὁ ἀξιωθείς κτήσασθαι, ὡς
 45 θεωθείς τῇ ἐνοικήσει τοῦ Θεοῦ τῇ ἐν αὐτῷ, αὐτὸς λοιπὸν ἐν ἑαυτῷ, μᾶλλον δὲ καὶ ἑαυτὸν προσκυνεῖ αὐτὸς ἐν ἑαυτῷ, καὶ ἑαυτὸν σέβει ὀρῶν αὐτοῦ τὴν σάρκα σκηνὴν Θεοῦ καὶ οἶκον καὶ θυσιαστήριον καὶ ἀγίασμα Θεοῦ ὑπάρχουσαν. Ὁ δὲ τοιοῦτος οὔτε οὐρανόν, οὔτε ἀγγέλους, οὔτε θυσίαν ὀρωμένην, οὐδ'
 50 ἄλλο τι τῶν ἐν κόσμῳ σέβει ὑπὲρ τὸν ἴδιον τοῦ σώματος ναόν, ἐν ᾧ ὀρᾷ τὸ πλήρωμα τῆς Τριάδος κατοικοῦν.

6. Ἴδού ἤκουσας μυστηρίων τῶν δωρηθέντων ἡμῖν ὑπὸ Χριστοῦ τῇ ἐπιδημίᾳ αὐτοῦ τῇ πρὸς ἡμᾶς.

34 Cf. Ps. 34: 9 34-35 Cf. 1 Cor. 2:13; 1 Petr. 2:5 36-37 Ioh. 4:24 39-40
 2 Cor. 4:18 40 Ioh. 4:24 41-43 1 Cor. 2:9 47 Apc. 21:3

33 πνευματικόν] ἀλληθυνόν (sic) D | τὴν] add. πνευματικὴν M 34 ἀγαλλιωμένην] ἀγαλλίασιν M | ὡς πνευματικὸς] πνευματικὴν M 35 πνευματικὴν θυσίαν MG 39 Παῦλος] add. ὁ μέγας M 40 ἐστὶ] E (et Qu. ed. 2), εἰσι MGD | ἐν τῇ καρδίᾳ] om. E 41 διατυγχάνοντα D 42 ἀνθρώπου] add. οὐκ ἀνεῖται (= οὐκ ἀνέβη) G | πρὸ - παρουσίας] om. D (et Qu. ed. 2) 43 ἡμῖν] om. M 44 τοῦ] add. ἀγίου G | ἐν ἡμῖν] αὐτὴν D | ἅπερ] ὡσπερ D | ὁ] om. GD | κτήσασθαι] om. GD 44-45 ὡς θεωθείς] ὡς θεὸς εἰς M, om. GD 45 τὴν ἐνοικήσιν MG | τοῦ Θεοῦ] om. D | τῇ] τὴν MG | αὐτῷ] ἑαυτῷ p.c. E 45-46 αὐτὸς λοιπὸν ἐν ἑαυτῷ] om. DE 46 καὶ' - ἑαυτῷ] om. D 47 ἑαυτὸν] ἐν αὐτῷ D, τὴν ἑαυτῷ G 47-48 σκηνὴν - Θεοῦ²] om. G 48 καὶ²] om. D | Ὁ] οἱ D 49 οὐρανοὺς E | ἄγγελοι D | οὔτε θυσίαν ὀρωμένην] om. M | ὀρωμένην] καὶ νῦν G 50 ἐν κόσμῳ] om. E | κόσμῳ] add. ἢ ὑπὲρ κόσμον MD | σέβει ὑπὲρ] om. E | τὸν] τῶν a.c. E | ἴδιον - ναόν] ἐνοικοῦντα ἐν αὐτῷ M 51 ἐν ᾧ ὀρᾷ] (sic) Qu. ed. 2), ἐνωρᾶ E, ἐνωρᾶ MD, ἐν τῷ ορᾷ G, add. γὰρ ἐν ἑαυτῷ M | τῆς] add. ἀγίας D 52 μυστηρίων] add. ἐξήγησιν M | ρηθέντων D 53 τῇ¹ - ἡμᾶς] τῆς πρὸς ἡμᾶς ἐπιδημίας (sic) αὐτοῦ D

Z' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ἐάν τις ἦ ἄπιστος, ἢ Ἰουδαῖος, ἢ Σαμαρίτης, καὶ ποιήσῃ πολλὰ ἀγαθὰ, ἄρα εἰσέρχεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ Τοῦ Κυρίου πρὸς Νικόδημον λέγοντος, ὅτι Ἄμην
 5 λέγω σοι, ἐάν μή τις γεννηθῆ δι' ὕδατος καὶ Πνεύματος, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, εὐδηλον μὲν ὅτι εἰς βασιλείαν οὐκ εἰσέρχεται. Ὅμως οὐκ ἀπόλλει τὸν μισθὸν αὐτοῦ, ἀλλ' εἴτε ἐνταῦθα ἀπολαμβάνει αὐτὸν δι' εὐημερίας καὶ πλούτου καὶ τρυφῆς καὶ τῆς λοιπῆς ἀπάτης τοῦ βίου κατ'
 10 ἐκεῖνον τὸν ἀκούσαντα, Μνήσθητι ὅτι ἀπέλαβες τὰ ἀγαθὰ σου ἐν τῇ ζωῇ σου, ἢ πάλιν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι διαφορὰν ἔχει πολλὴν ὑπὲρ τὸν μὴ ποιήσαντα ἀγαθὰ. Ὡσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν δικαίων *πολλαὶ μοναὶ* παρὰ τῷ Θεῷ, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ἁμαρτωλῶν *πολλαὶ κολάσεων* διαφοραί.

Z'

4-6 Ioh. 3:5 10-11 Luc. 16:25 13 Ioh. 14:2

Miss* M a (a²[Qu. ed. 79 R] L) G X P Db (ΔVY) | E Π

Cf. (i) Coll. d(S C); (ii) Ps.-Athanasius, *QQ ad Antiochum*, Qu. 101, PG 28, 660B-C.

1 ἦ] Π, post ἄπιστος transp. E, om. MaGXDbP | σαμαρίτης καὶ ἰουδαῖος καὶ ἄπιστος D | ἦ¹] καὶ a², om. MDVX | Σαμαρίτης] σαμαρείτης aG b EP | καὶ] om. MaGXDbP 2 ποιήσει M Qu. ed. 79 GXVEΠ, ποιήσοι D | τὴν] om. b | τῶν] om. b 3 οὐρανῶν] add. τοῦ θεοῦ, add. ἦ οὐ GX 4 πρὸς Νικόδημον λέγοντος] λέγοντος πρὸς νικόδημον (νικόδημον D) Db, et add. ἐν εὐαγγελίοις Δ | λέγοντα E | ὅτι] om. GD | ἄμην bis P et textus evangelii 5 σοι] ὑμῖν VYΠ, ἡμῖν ΔΔ, add. ὅτι DΠP | γεννηθῆ τις b | δι' | διεξ G, ἐξ D, ἐξ b 6 βασιλείαν τῶν οὐρανῶν] ἄσπιλον τὸν οὐρανὸν D | μὲν] post εἰς² transp. P, om. G 7 βασιλείαν] praem. τὴν DPd, add. ἡμῶν D, add. οὐρανῶν b | εἰσέρχονται b, ἐρχωντες (sic) D | Ὅμως] praem. ἀλλ' Db | ἀπόλλει (cf. Jannaris §775) MaGXEP, ἀπόλλουσι(v) Db, ἀπολεῖ coni. Gretser mg. 7-8 αὐτοῦ] αὐτῶν Db 8 ἀλλ' - αὐτὸν] om. aEP | ἐνταῦθα] ἐν τῷ νῦν καιρῷ Db | ἀπολαμβάνουσιν b | αὐτὸν] τὸν μισθὸν αὐτοῦ GX, om. Db 9 τοῦ βίου] om. Db 10 ἐκεῖνον τὸν ἀκούσαντα] ἐκεῖνων τῶν ἀκουσάντων τὸ D, add. πλούσιον b 11 ἦ] ἔτι καὶ P, εἰ δὲ d, καὶ aΔ | ἐν - αἰῶνι] om. b | ἔχουσι b 12 ὑπὲρ] πρὸς Pd | τῶν μὴ ποιησάντων Db | μὴ] om. GE | ἀγαθὰ] ἀγαθὸν P, τι ἀγαθὸν Db | γὰρ] om. D 13 μοναὶ *πολλαὶ* P | *μοναὶ*] add. ἦσαν D, add. εἰσι b | *παρὰ τῷ Θεῷ*] om. Pd | τῷ] om. Δ 14 *πολλαὶ - διαφοραὶ*] *κολάσις* (sic) εἰσὶ διάφοροι Δ

* C f. 10v, D f. 61ra-b, Δ f. 296, E ff. 4v-5, G f. 68r-v, L f. <193v>, M f. 245, P f. 145, Π f. 98r-v, R f. 183, S f. 300v, V f. 39, Y f. 90r-v, X f. 2v.

Η' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Καὶ πῶς εἴρηται, ὅτι ἐν παντί ἔθνει ὁ φοβούμενος τὸν Θεὸν καὶ ἐργαζόμενος δικαιοσύνην δεκτός αὐτῷ ἐστιν;

- ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1.** Ὅτε ὁ λόγος οὗτος ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πέτρου ἐρρήθη, ὅλος ὁ κόσμος σχεδὸν ἄπιστος ὑπῆρχε καὶ πάντα τὰ ἔθνη ἄνομα ἦν. Τῷ οὖν καιρῷ ἐκείνῳ ὁ φοβούμενος τὸν Θεὸν καὶ ἐργαζόμενος δικαιοσύνην, καθάπερ καὶ ὁ Κορνήλιος ὁ ἑκατοντάρχης, δεκτός ἦν τῷ Θεῷ, εἴτε Ἰουδαῖος εἴτε Ἑλλην ὑπῆρχεν, ὡσπερ ὑπῆρχον καὶ οἱ Νινευῖται καὶ οἱ φίλοι τοῦ Ἰώβ.
- 2.** Τοῦ κηρύγματος δὲ τοῦ Χριστοῦ κηρυττομένου καὶ τῶν ἀποστόλων βαπτίζεσθαι ἡμᾶς διδασκόντων, ἄκουσον τί φησιν ὁ Χριστὸς πρὸς αὐτούς· *Εἰς οἶαν πόλιν εἰσέλθητε καὶ μὴ δέξωνται τὸν λόγον ὑμῶν, ἐξερχόμενοι καὶ τὸν κονιορτὸν τῶν ποδῶν ὑμῶν ἐκτινάξατε αὐτοῖς. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν· γῆ Σοδομῶν καὶ Γομμόρρας ἀνεκτότερον ἔσται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ.*

Η'

1-3, 6-7 Act. 10: 35 7-8 Cf. Act. 10: 1, 22 9 Cf. Ion. 3:10 12-16 Matt. 10: 11, 14-15

Mss* M a (a²[Qu. ed. 80 R.] L) G (ll. 1-2) X (ll. 1-2) Db(ΔVY) P | E Π
Cf. (i) d(S C); (ii) Ps.-Athanasius, *QQ ad Antiochum*, Qu. 101, PG 28, 660B-C.

1 Καὶ - εἴρηται] om. G | πῶς] ποίω τρόπῳ E 2 τὸν Θεὸν] τὸν κύριον b, αὐτὸν X 2-3 αὐτῷ ἐστίν] ἐστίν αὐτῷ D, αὐτὸς ἐστίν παρὰ τῷ θεῷ (et resp. Qu. 15) G 4 Ὅτε] τότε Δ | ἁγίου] add. ἀποστόλου Db 4-5 ἐρ(ρ)έθη] bEP, ἐρρήθη MaD, ἔρεσθαι et ante Πέτρου transp. Δ 5 σχεδὸν] om. Y | πάντα] πάντος (sic) D 6 ἦν] EP, om. MaDbP | Τῷ - ἐκείνῳ] τὸν οὖν κερῶν ἐκείνων D | οὖν] γοῦν P | Θεὸν] κύριον P 7 δικαιοσύνην] praem. τὰ ἀγαθὰ καὶ τὴν Δ | καθάπερ] καθῶς Db | Κορνήλιος] add. 24. καὶ a² 7-8 ἑκατόνταρχος a² 8 εἴτε¹] praem. καὶ Ma | Ἑλλην] add. θεοσεβῆς MaDb 9 ὡσπερ ὑπῆρχον] ὡς ὑπῆρχον E, ὡς b, om. D | καὶ¹] om. EP | οἱ¹] om. Ma²Vd | Νινευῖται] νηνευῖται V, νηνεβίται D, Ἰουδαῖοι P^{2c} 11 ἡμᾶς βαπτίζεσθαι et post διδασκόντων transp. (et add εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος b) Db 12 ὁ Χριστὸς] om. P | οἶαν] ἦν δ' ἂν P, add. ἂν Y 12-13 δέξητε (δέξηται b) Db 13-14 ἐξερχόμενοι - ὑμῶν] om. D 13 καὶ] om. Δ 14 αὐτοῖς] αὐτούς Δ, εἰς μαρτυρίαν ἐπ' αὐτοῖς P | Ἀμὴν] ἀμὴν ἀμὴν P, add. γὰρ Mb 15 Γομμόρ(ρ)ας] DEΠ, γομμόρρων MaY, γομμόρων ΔVP | ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως post ἐκείνη (16) transp. Db | ἐν] τῇ M | ἡμέρᾳ] add. τῆς M | τῇ] om. Δ

* C ff. 10v-11, D f. 61rb, Δ f. 296r-v, E f. 5r-v, G f. 68v, L ff. <193v-194 >, M f. 245r-v, P ff. 145-146, Π ff. 98v-99, R f. 183r-v, S ff. 300v-301, V f. 39r-v, Y ff. 90v-91, X ff. 2v-3.

3. Πῶς λοιπὸν δεκτὸς ἔσται τῷ Θεῷ ὁ μὴ τιμῶν καὶ πιστεύων τῷ κηρύγματι τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ; Ὁ τοιοῦτος γὰρ οὔτε φοβεῖται τὸν Θεόν, οὔτε ἐργάζεται δικαιοσύνην. Οὕτω νόησον
 20 καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Παύλου εἰρημένον, ὅτι πρὸ τοῦ κηρύγματος δόξα καὶ τιμὴ καὶ εἰρήνη παντὶ τῷ ἐργαζομένῳ τὸ ἀγαθόν, Ἰουδαίῳ τε πρῶτον καὶ Ἑλληνι· μετὰ δὲ τὸ κήρυγμα, κἂν ἄγγελός φησιν, ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίσηται ὑμῖν παρ' ὃ εὐηγγελισάμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω.

Θ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ποῦ θέλομεν λέγειν ἀπέρχεσθαι τὰ παιδιά τὰ ἄκακα πενταετῆ ἢ καὶ τετραετῆ Ἰουδαίων καὶ ἀβαπτίστων, εἰς κρίσιν ἢ εἰς Παράδεισον;

19 Act. 10: 35 21-22 Rom. 2: 10 22-24 Gal. 1:8

17 Πῶς] add. δὲ P | λοιπὸν] add. νῦν E | ἐστὶν E | τῷ θεῷ ἔσται transp. P | τῷ] om. ML | τιμῶν καὶ] om. Π 17-18 πιστεύων καὶ τιμῶν transp. a² 18 τῷ κηρύγματι] τοῦ τοῦ (sic) κηρύγματος E | τοῦ Υἱοῦ] om. a² | αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ transp P | Ὁ τοιοῦτος] ὅτι οὗτος DE 18-19 Ὁ τοιοῦτος - δικαιοσύνην] om. Δ 19 τὸν] om. b | Οὕτω νόησον] εἴρηται γὰρ Δ | Οὕτω] τοῦτο D 20 τὸ] om. Δ | ὑπὸ] ὑπόδειγμα τὸ παρά P, om. DE | τοῦ] add. σοφοτάτου (sic) b, om. Π | εἰρημένον] praem. λέγοντος E, ῥητὸν D, om. Δ 21-22 δόξα - Ἑλληνι] ἢ (lege ἦν?) ὁ λόγος οὗτος Δ 21 δόξαν καὶ τιμὴν καὶ εἰρήνην D | καὶ τιμὴ] om. M | τιμὴ καὶ] om. E | καὶ εἰρήνη] om. a² | παντὶ] om. P, praem. ἦν vel ἦν DE 22 Ἰουδαίων D | τε] om. P | πρῶτω a² | ἑλλείνων (sic) D 22-24 μετὰ - ἔστω] om. D 22 κἂν] ἐάν Y 23 φησιν] om. b | ἐξ οὐρανοῦ] mg. P | εὐαγγελίσεται ME, εὐαγγελίζεται bΠ, εὐηγγελίσηται d | ὑμῖν] ὑμᾶς M 23-24 εὐαγγελησάμεθα Π, εὐαγγελισάμεθα M, εὐηγγελησόμεν Δ 24 ὑμῖν] ὑμᾶς MaC^{p,c}, ὑμεῖς C^{a,c} | ἀνάθεμα E

Θ'

Mss* M a(a²[Qu. ed. 81 R]L) Db(VY) P | ΠΕ
 Cf. (i) d (SC); (ii) Ps.-Athanasius, QQ ad Antiochum, Qu. 115 (PG 28, 669D8-672A13), quo alia responsio eidem quaestioni datur.

1 θέλομεν] ME, θέλωμεν V^{a,c}ΥΠ, θέλω D, ὀφείλομεν C, μέλλουσι V^{p,c}, om. aPS | λέγειν] ΜΠ, λέγομεν aS, εἰπεῖν DYE, φήσομεν P, om. V 2 τετραετῆ ... πενταετῆ DbP | πενταετῆ] add. ὄντα D | καὶ] ΠEP, om. MaDb | Ἰουδαίων] praem. οὐ (sic) D | καὶ²] τε καὶ V | ἀβαπτίστων] ἀπίστων P 2-3 εἰς - Παράδεισον] Mab, εἰς κόλασιν ἢ παράδεισον (ἀνάπαυσιν P) Pd (sed κρίσιν add. mg. S), εἰς βασιλείαν ἢ εἰς κρίσιν D, om. ΠΕ

* C f. 11, D f. 61rb-va, E f. 5v, L f. <194r-v>, M ff. 245v-246, P f. 146, Π f. 99, R ff. 183v-184, S f. 301, V f. 39v, Y f. 91r-v.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ Τοῦ Κυρίου ἀναλύσαντος τὴν ἰδίαν ἀπόφασιν τὴν
 5 λέγουσαν ἐπέρχεσθαι ἁμαρτίας πατέρων ἐπὶ τέκνα, καὶ εἰπόν-
 τος διὰ τῶν προφητῶν, ὅτι οὐκ ἀπολοῦνται τέκνα ὑπὲρ ἁμαρ-
 τημάτων πατέρων αὐτῶν, ἐμοὶ δοκεῖ μὴ εἰσέρχεσθαι αὐτὰ εἰς
 Γέενναν. Πλὴν οὐ καλὸν τὰ κρίματα τοῦ Θεοῦ ψηλαφᾶν.

Ι' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ἄρα ἐστὶ δι' ἐνὸς ἔργου ἀγαθοῦ λαβεῖν ἄφεσιν
 ἁμαρτιῶν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ Ναί· καὶ γὰρ ἡ Ῥαὰβ ἡ πόρνη διὰ τὴν ὑποδοχὴν
 τῶν κατασκόπων ἐσώθη, καὶ ὁ ληστής διὰ πίστεως, καὶ ἡ πόρ-
 5 νη διὰ κλαυθμοῦ.

5 Deut. 5:9, et cf. Ex. 20:5 6-7 Cf. Deut. 24:16; Ez. 18:20 (et 4)

4 Κυρίου] θεοῦ MaPd 5 ἐπέρχεσθαι] ἀπέρχεσθε Y, ἀπέρχεστε (sic) D, μὴ
 ἐπέρχεσθε conj. Gretser 5-6 εἰπόντος] add. πάλιν Π 6 τοῦ προφήτου
 DbΠ 6-7 τέκνα] om. Db, post πατέρων transp. V 7 πατρῶν Qu. cd.
 81 | αὐτῶν] om. Db | μὴ] οὐκ Qu. cd. 81 | αὐτὰ] om. D 8 καλόν] add. καὶ
 D

Ι'

3-4 Cf. Ios. 2, et 6:25 4-5 Cf. Luc. 23:40-43; 7:37-50.

Mss* Ma(a²[Qu. cd. 82 R.] L) Db(ΔVY) P | E
 Cf. App. 18.

1 Ἄρα ἐστὶ] ἄρά ἐστι a, ἄρα ἔστιν b, ἄρα ἔνι C 1-2 λαβεῖν post ἁμαρτιῶν
 transp. P 3 Ναί] om. DPE | ἡ'] om. a²b | ἡ²] om. P | πόρνη] add. ἦν καὶ
 P 3-4 ὑποδοχὴν τῶν κατασκόπων] εἰσοδὸν τὴν κατάσκοπον D 4 ὁ]
 om. D | πίστεως] add. καὶ ὁ τελώνης διὰ ταπεινώσεως (διὰ πίστεως V) b

* C f. 11, D f. 61va, Δ f. 298, E ff. 5v-6, L f. <194v>, M f. 246, P f. 146, R f. 184, S f.
 301, V f. 41v, Y f. 93v.

ΙΑ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Κἄν ἄνθρωπος ποιήσῃ ἁμαρτίαν, καὶ ποιήσῃ τινὰς μισθοὺς διὰ τὸ τοῦτο συγχωρηθῆναι αὐτῷ, εἶτα πάλιν μετὰ τοὺς μισθοὺς ἁμαρτήσῃ, ἄρα λοιπὸν ἀπώλεσε τοὺς μισθοὺς οὐς ἐποίησεν;

- 5 **ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ** Ἔστιν ἁμάρτημα καταλῶν τὰ ἀγαθὰ, καὶ ἔστι μὴ καταλῶν· λοιπὸν δὲ καὶ πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ ἐλαττώματος καὶ τὸ μέγεθος τοῦ μισθοῦ ἐπιζητεῖτε. Πλὴν εἴαν μὴ ἀποστῇ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τελευτήσῃ, δυσσυγχώρητόν ἐστι τὸ πρᾶγμα. Ὅμως τὰ τοιαῦτα κρίματα μόνος ὁ Θεὸς ἐπίσταται.

ΙΑ'

Ms* M a(a²[Qu. ed. 83 R] L) Db(ΔVY) P | E

Cf. (i) d (CS); (ii) Ps.-Athanasius, *QQ ad Antiochum*, Qu. 84, scil. eadem quaestio, alia responsio (PG 28, 649A-B), et Qu. 133, alia quaestio, responsio similis (681A-B).

1 Κἄν] E, εἴαν MaDbP | ποιήσῃ¹] ἁμαρτήσῃ M, ἁμαρτήσας d | ἁμαρτίαν] E, ἁμάρτημα Ma, ἁμαρτήματα DbP, add. πολλὰ Δb, om. d | ποιήσῃ²] add. καὶ D 2 τινὰς] om. P, add. πολλοὺς Δ | τὸ] om. E, τὴν P | τοῦτο] om. MaDbP | συγχωρηθῆναι] E, συγχωρεθῆναι M, συγχώρησιν P | αὐτῷ] LbE, αὐτὸν Ma²DP | πάλιν] om. P 3 μισθοὺς] add. οὐς ἐποίησεν L | ἁμαρτήσῃ] πάλιν ποιήσῃ αὐτὸ L | ἄρα] om. L | λοιπὸν] E, om. MaDbP | ἀπολέσει D, ἀπώλει L 3-4 τοὺς² - οὐς] τὸ μισθὸν ὃν DE 4 οὐς ἐποίησεν] om. L, αὐτοῦ P 5 Ἔστιν] Εἴσιν Δ | ἁμάρτημα] MLE, ἁμαρτία a², ἁμαρτήματα DbP | καταλῶν] M, καταλύων a (καταλῶν conl. Alemann., καταλύουσα add R¹¹, var. lect. in Qu. ed. 83) DE, καταλύοντα Db, λύοντα P | ἔστι] εἴσιν Δ, add. ἁμαρτήματα Db 6 καταλῶν] ME, καταλύων a (sed καταλύουσα add. R¹¹), καταλύοντα aDbP | δὲ] om. P | καὶ¹] μὴ E | τὸ] om. M 6-7 τοῦ - μέγεθος²] om. (homoiotel.) DE 6 ἐλάττονος M 7 τὸ] praem. πρὸς M | τοῦ μισθοῦ τὸ μέγεθος transp. Δ | ἐπιζητεῖτε] scripsi, ἐπιζητεῖ (sic) E, om. MaDbP 8 αὐτῇ] τῇ ἁμαρτίᾳ P | τελευτήσῃ Qu. ed. 83 | διάσυγχώρητόν (sic) E, ἀσυγχώρητον a²D 9 Ὅμως τὰ] τὰ δὲ P

* C ff. 11-13v, D f. 61va, Δ f. 298, E f. 6, L f. <194v>, M f. 246, P f. 146r-v, R f. 184, S f. 301, V f. 40v, Y f. 92.

ΙΒ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ἐκ ποίας κείρας κρίνονται παρὰ Θεῶ τὰ ἀμαρτήματα τοῦ ἀνθρώπου;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ Πολλὰ καὶ περὶ τούτου διαφοραὶ εἰσι παρὰ Θεῶ· πρὸς γὰρ τὴν γνῶσιν καὶ τὴν φρόνησιν κρίνεται ἕκαστος, οἱ μὲν
5 ἔκ δωδεκαετοῦς κείρας, οἱ δὲ καὶ μείζονες.

ΙΓ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Τίνος χάριν, μείζον τῆς πορνείας ἐχούσης κατὰκριμα τῆς τῶν αἰρετικῶν βλασφημίας, ἐπιστρεφόντων εἰς μετάνοιαν ἀμφοτέρων, τὸν μὲν αἰρετικὸν εὐθέως δέχεται εἰς κοινωνίαν ἢ ἐκκλησίαν, τὸν δὲ πόρνον ἀφορίζει τῆς κοινωνίας
5 ἐπὶ χρόνον;

ΙΒ'

Quaestio et responsio ex Timothei Alexandrini *Responsionibus* veniunt.

Mss* M a(a²[Qu. ed. 84 R] L) Db(ΔVY) P | E

Cf. (i) d (C); (ii) Timotheus Alexandrinus, *Resp. canonica* 18 (ed. P.-P. Joannou, *Fonti*, II [Rome, 1963], p. 252, PG 33, 1308B10-15).

1 κείρας] μέρας E | κρίνεται Db | παρὰ Θεῶ] MaΔY, ante κρίνεται transp. D, om. VPBC | Θεῶ] graem. τῶ L 1-2 τῶν ἀνθρώπων τὰ ἀμαρτήματα transp. P 2 τοῦ ἀνθρώπου] om. Tim. Alex. 3 καὶ] om. DP | παρὰ θεῶ εἰσιν transp. MPC Tim. Alex. | Θεῶ] graem. τῶ VD 4 ἕκαστος κρίνεται transp. D 5 δωδεκαετοῦς] δώδεκα ἔτους Δ, δεκαετοῦς Tim. Alex. | κείρας] om. a²PE | μείζονος MaD

ΙΓ'

1-5 Quaestio, cf. Ioh. Climacus, *Scala Paradisi*, gr. 15 (PG 88, 889B1-13)

Mss** M a(a²[Qu. ed. 85 R] L) P | Π E

Cf. d (SC).

1 τῆς πορνείας] om. P 1-2 κατὰκριμα] κρῖμα MaP 2 βλασφημίας] παρὰ τὴν πορνείαν P | ἐπιστραφέντων Qu. ed. 85 (sed non prima editio Gretser) 3-4 εἰς κοινωνίαν post ἐκκλησία Qu. ed. 85 (sed non prima editio Gretser) 4 πόρνον] πόρνω E, πορνεύοντα C, πορνεύσαντα P, πεπορνευκότα Π | κοινωνίας] ἐκκλησίας a² 5 ἐπὶ χρόνον] εἰς τριετῆ χρόνον P, om. E

* C f. 13v, D f. 61va, Δ f. 297, E f. 6, L f. <194v>, M f. 246r-v, P f. 146v, R f. 184, S f. 301, V f. 39v, Y f. 91v.

** C f. 13v, E f. 6r-v, L ff. <194v-195r>, M f. 246v, P ff. 146v-147r, Π f. 99, R f. 184r-v, S f. 301.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ Ἐπειδὴ τὸ μὲν ἑκούσιόν ἐστι ἀμάρτημα, τὸ δὲ τοῦ αἰρετικοῦ κατὰ ἄγνοιαν· λοιπὸν δέ, ἵνα καὶ τοὺς αἰρετικούς προθυμότερους εἰς ἐπιστροφὴν ποιῆσει, τοὺς δὲ πόρνους ὀκνηρότερους πρὸς τὴν ἀμαρτίαν.

ΙΑ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Διὰ τί ἐπιστρέφοντας τοὺς αἰρετικούς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῇ καθολικῇ οὐκ ἀναβαπτίζομεν αὐτούς;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ Ἐὰν τοῦτο ἐγένετο, οὐ ταχέως ἄνθρωπος ἐξ αἰρέσεως ἐπέστρεφε, τὸ ἀναβαπτισθῆναι αἰσχυρόμενος· πλὴν ὅτι
5 καὶ δι' ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ ἱερέως καὶ δι' εὐχῆς οἶδεν ἐπιφοιτᾶν ἐν ἀνθρώποις τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καθὰ μαρτυροῦσιν αἱ Πράξεις τῶν ἀποστόλων.

6 μὲν] add. τοῦ πόρνου M | ἀμάρτημα] praem. τὸ ML, om. a² | τὸ δὲ τοῦ] τοῦ δὲ P 6-7 τοῦ αἰρετικοῦ] om. Π 7 δέ] τὲ P | ἵνα] om. P 8 ποιῆσει] ποιήσειεν d, ποιήσῃται a, ποιήσωμεν et ante εἰς transp. M

ΙΑ'

6-7 Cf. Act. 8:15-17; 19: 6

Ms* M a[²Qu. ed. 86 R.] L) D b (FY) P | Π E
Cf. d (SC).

1 ἐπιστρέφοντες P | τῇ] add. ἁγία b 1-2 τῇ ἐκκλησίᾳ τῇ καθολικῇ] Π E, τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ MaDbP 2 ἄν (sic) βαπτίζομεν E, ἀναβαπτίζομεν MR, ἀναβαπτίζονται P | αὐτούς] om. DP 3 ἐγένετο b | ταχέως] add. ὁ P, add. ἄν ὁ d 3-4 αἰρέσεων b 4 ἐπεστρέφετο a²P, ἐπέστρεφεν et notam latinam mg. add., 'ut alibi uidi locus mendosissimus est; hunc enim eundem locum in alio libello legens sic inueni ut in quaestione (et fors. numerum illegibile)' Y (f. 114v), ὑπέστρεφε d | τὸ] om. P | ὅτι] om. Mad 5 δι'¹] διὰ D | ἐπιθέσεων M | και²] om. Qu. ed. 86 | δι'²] om. D 6 ἐπιφυτῶν E, ἐπηφύτισεν D | ἐν ἀνθρώποις] τοῖς ἀνθρώποις ML, ἀνθρώποις D, om. a² 6-7 καθὰ - ἀποστόλων] om. M 6 καθὰ] add. καὶ DΠ | μαρτυροῦσιν (sic) D

* C ff. 13v-14, D f. 61va-vb, E f. 6v, F f. 41v, L f. <195>, M f. 246v, P f. 147, Π f. 99r-v, R f. 184v, S f. 301, Y f. 114r-v.

ΙΕ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Πολυθρύλλητός ἐστι ζήτησις ἐν ὄλω τῷ κόσμῳ σχεδόν, εἰ ἡμέρα προτερεύει τῆς νυκτὸς ἢ τὸ ἔμπαλιν ἢ νύξ προτάττεται τῆς ἡμέρας.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ Κατὰ μὲν τὴν Μωσαϊκὴν τοῦ Νόμου κοσμοποιίαν,
 5 ἀδύνατόν ἐστι εἰπεῖν προτερεύειν τῆς ἡμέρας τὴν νύκτα· πρώτη γὰρ τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς φωνὴ φωτὸς φαῦσιν ἐποίησε, καὶ λοιπὸν ἐγένετο ἐσπέρα, δύσαντος τοῦ φωτὸς, καὶ ἐγένετο νύξ, καὶ ἐγένετο πρωί, ἡμέρα μία. Ἐπειδὴ δὲ εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις, ὡς φησιν ὁ Ἀπόστολος, οὐκέτι ἡ Χρι-
 10 στοῦ ἐκκλησία τῇ Μωσαϊκῇ ἔπεται ἐν τούτῳ ἀκολουθία· ἐπεὶ εὐρεθήσεται ὁ Χριστὸς σαββάτῳ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν, τουτέστι τῇ νυκτὶ μετὰ τὸ σάββατον, διὸ ὠκονόμησε καὶ προσέταξεν ὁ

ΙΕ'

6 Gen. 1:15 7-8 Gen. 1:5 8-9 2 Cor. 5:17 10-12 Cf. Marc. 16:2, Ioh. 20:1

Mss* M a(a²[Qu. ed. 87 R.] L) | D | X (lines 15-18) G P | Π E

Cf. (i) d (SC); (ii) Ps.-Athanasius, *QQad Antiochum*, QQ 53, 54 (PG 28, 629D-632B).

1-3 Πολυθρύλλητός - ἡμέρας] Ὅτι ἐν παντὶ ἔθνη ὁ φοβούμενος τὸν θεὸν καὶ ἐργαζόμενος δικαιοσύνην δεκτὸς αὐτὸς ἐστὶν παρὰ τῷ θεῷ (scil. Qu. 8, 1-3)
 G 1-2 Πολυθρύλλητός - σχεδόν] om. d 1 πολυθρύλητον ἐστὶ ζήτημα Π | ζήτησις ante ἐστὶ(ν) transp. Ma 1-2 ἐν - σχεδόν] om. P | σχεδόν post ζήτησις transp. MaD 2 ἡμέρα] τῆς ἡμέρας L | προτερεύει] προτερουούσης L, om. D | ἢ] εἰς M | τὸ ἔμπαλιν] om. D | ἢ] ἢ η (lege ἢ ἢ) M 3 προ-
 5 τάττεται] om. P | τῆς ἡμέρας] om. D 4 νόμου] κόσμου Qu. ed. 87 5 δύνατον Pd | εἰπεῖν - νύκτα] τὴν νύκτα εἰπεῖν προτερεύειν τῆς ἡμέρας ML, εἰπεῖν τὴν νύκτα προτερεύειν (προτερεύειν] προτερεύουσιν εἶναι G, προ-
 6 τερεύουσιν D) τῆς ἡμέρας a²DGd, εἰπεῖν τὴν ἡμέραν προτερεύειν τῆς νυκτὸς P | προτερεύειν] προτερεύουσιν E | τὴν ἡμέραν D | πρώτη] praem. ἢ G, Πρώτη Qu. ed. 87 6 τοῦ Θεοῦ] om. aGDPd | τοῦ¹] om. E | φωτὸς¹] om. Π, add. καὶ θεοῦ Pd | φωνὴ φωτὸς] om. Qu. ed. 87 | φαῦσιν] ΠEPd, φύσιν MaG, φύσης (sic) D 7 ἐποίησε] ἐδημιούργησε a | δύσαντος τοῦ φωτὸς] om. Pd 7-8 καὶ² - νύξ] om. GPd 8 εἴ τις] ἦτις aΠ 9 κτίσις] φύ-
 10 σεως κτήσιν D | ὡς] om. D | Ἀπόστολος] add. παῦλος E 10 ἔπεται - ἀκολουθία] DΠEP (sed τούτῳ] ΠEP, τούτοις D), ἐπιστήμη (add. τῶν L, add. τὸν R) τούτου (τούτου) om. Qu. ed. 87) ἀκολουθεῖ a, ἐπιστήμη τὴν τούτου ἀκολουθεῖαν φυλάττει G, ἀκολουθία συνίσταται M 11 εὐρίσκειται MD | Χριστὸς] add. ἐν D | ἐκ νεκρῶν ἀναστὰς transp. MG | ἐκ νεκρῶν] ἐν χριστῷ P 12 τῇ] om. aG | νυκτὶ] om. a, add. τῇ M | διοικονομίαν G

* C f. 14, D ff. 61vb-62ra, E ff. 6v-7, G ff. 68v-69, L f. <195r-v>, M ff. 246v-247, P f. 147r-v, Π f. 99v, R ff. 184v-185, S f. 301, X f. 3.

Θεὸς καὶ Ἰουδαίους ἀπὸ ἐσπέρας ἄρχεσθαι τοῦ σαββάτου, του-
τέστιν ἀπὸ ἡλίου δυσμῶν τῆς παρασκευῆς, ἵνα μὴ ἔχωσιν εὐ-
15 λογον πρόφασιν καθ' ἡμῶν ἀρχομένων ἀπὸ ἐσπέρας τοῦ σαβ-
βάτου τῆς κυριακῆς. Τοῦτο δὲ πεποίηκεν ὁ Θεός, ἵνα μάθῃς ὅτι
ἀπὸ σκότους εἰς φῶς ἦλθαμεν. Διὰ τοῦτο ἀπὸ σκότους μὲν ἀρ-
χόμεθα, εἰς φῶς δὲ καταπαύομεν τῆς ἡμέρας.

IS' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ἔστι καὶ ἕτερον μετὰ τοῦτο παγκόσμιον ζήτη-
μα, τουτέστιν εἰ ἔχει ὄρον ἢ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἢ οὐ· οἱ μὲν
γάρ φασιν ἔχειν, οἱ δὲ λέγουσιν μὴ ἔχειν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Πρὸς ταῦτα ἡμεῖς ἐροῦμεν, ὅτι ὄρος ἐστὶ παντὸς
5 ἀνθρώπου οὐ προγεγραμμένος τις ἀριθμὸς ἐτῶν, ἀλλ' ἡ βουλή

13-14 Cf. Marc. 15:42, Ioh. 19:31 17 Act. 26:18, et cf. 1 Petr. 2:9

13 καὶ] οἷς (lege τοῖς) D | Ἰουδαίους aΠ | ἀπὸ] ἀφ' E 14 δυσμᾶς DΠ |
ἔχουσιν E 15 πρόφασιν] incip. (post Qu. 8) X | καθὰ ἐχωμένων ἡμῶν D |
ἀρχόμενον X, ἀπαρχομένων G | ἀπὸ] ἀπ' XΠ, ἀφ' E 15-16 τοῦ σαββά-
του] om. D 16 δέ] om. P | ἐποίησεν MXG 17 ἦλθαμεν] ΠΕ, ἦλθομεν
cet. | τοῦτο] om. D | μὲν] om. D 18 εἰς] praem. ὡς GΠ | καταπαύομεν
MD, καταλύομεν P, καταλέγομεν d | τὴν ἡμέραν D

IS'

4-15 Cf. Leontius Constant., *Hom. X, In Mesopentecosten*, 343-370 [ed. Datema-Al-
len, CCSG 17, pp. 329-331, et cf. p. 306; PG 86(2), 1988B-D], et infra Appendix 23b,
53-66

Mss* Ma (a²[Qu. ed. 88 R]L) XGP | Π E

Cf. (i) d (SC); (ii) Appendix 23a versionem in F; (iii) Appendix 23b Ps.-Anastasio, *Tractatus de vitae termino* (CPG 7746[1]); (iv) Notanda quae a Blemmyde dicuntur, loc. cit. [app. fontium (infra) 8-15].

1-2 Ἔστι - τουτέστιν] om. P 1 Ἔστι καὶ] τι (sic) ἔστι G | τούτου L 2
εἰ] om. L | ἢ οὐ] om. GP 3 γάρ] om. EG | φησὶν L | ἔχειν¹] ἔχει MX |
λέγουσιν] om. a²P | μὴ ἔχειν] οὐκ ἔχει M, οὐ P 4 ἐροῦμεν ἡμεῖς Pd 4-
5 οὐ] οὐκ post ὄρος transp. Ma, om. dX 5 προγεγραμμένος R, προ-
γεγραμμένον G | τις] τινὸς G, ἢ Ma | ἀριθμῶ E, ἀριθμῶν X, ἀριθμοῦ G

* C ff. 14-15, E ff. 7-8v, G ff. 69-70, L ff. <195v-196v>, M ff. 247-248, P ff. 147v-149,
Π ff. 99-100v, R ff. 185-186, S f. 301r-v, X f. 3r-v.

καὶ ἡ πρόσταξις τοῦ Θεοῦ, ὅτε κελεύει καὶ ὡς κελεύει μετα-
στάντος τοῦ βίου τὸν ἄνθρωπον.

2. Πρὸς δὲ τοὺς φιλονεικοῦντας ἐκ παντὸς τρόπου προορισμὸν
παρὰ Θεῶν δεῖξαι ἐτῶν παντὸς ἀνθρώπου, ἐκείνο ἐροῦμεν, ὅτι
10 εὐρεθήσεται ὁ Θεὸς καὶ τοὺς πολέμους αὐτὸς ποιῶν, ὅπερ ἄτο-
πὸν ἐστὶ κἂν ἐννοῆσαι τοῦτο. Καὶ πάλιν, εἰ προπεπηγμένους καὶ
ἀμετάθετος προορισμὸς ἐστὶ τῶν ἐκάστου χρόνων, μηδεὶς ἀ-
σθενῶν εἰς ἀντίληψιν ἁγίους ἐπικαλέσθαι, μηδεὶς λοιπὸν ἰα-
τροὺς προσκαλέσθαι· ὡς γὰρ προώρισεν ὁ Θεὸς πάντως γενή-
15 σεται.

3. Ὅμως καὶ ἕτερον δόγμα πονηρὸν καὶ Μανιχαϊκὸν ἐντεῦθεν
ἡμῖν τίκτεται. Ποῖον τοῦτο; Ὅτι προγνώστης ὢν ὁ Θεός, προ-
γινώσκων τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν, εἴ ἄρα θέλει πάντας
ἀνθρώπους σωθῆναι, καὶ μηδένα ἀπολέσθαι, διὰ τί προ-
20 γινώσκων τὴν ἀποστασίαν Ἰουλιανοῦ τοῦ παραβάτου καὶ τὴν

8-15 Cf. Nicephorus Blemmydes, *De vitae termino*, ed. W. Lackner (Leiden, 1985), p. 16 (19-24) 18 Dan. Suz. 35a (LXX), 42 (Theodotion) 18-19 1 Tim. 2:4; cf. 2 Petr. 3:9

6 ἡ] om. aPP | πρόσταξις] πράξις Ma | κελεύει] κελεύσει E^{pc} G, om. P | καὶ
ὡς κελεύει] καὶ ὅπως κελεύσει P, om. X 6-7 μεταστάντος] соггexи, με-
ταστάνοντος ΠΕ (et cf. App. 23b, 13), μετὰ σέβοντος X, μετὰ σεμνότητος ML,
μεθιστῶντος P, μεθιστάντος ἐκ d, om. a² 7 τοῦ βίου τὸν ἄνθρωπον] om.
a² | τῶν ἀνθρώπων M, τοῦ ἀνθρώπου P 8 φιλονεικίας G | πρὸς ὄρισμὸν
E 8-9 προορισμὸν - ἐτῶν] δεῖξαι προωρισμένον χρόνον Blemmydes 9
παρὰ Θεῶν] post ἀνθρώπου transp. P | Θεῶν] praem. τῶ Qu. ed. 88 d, θεοῦ ΠΕ |
ἐτῶν] om. ΠΕ 10 εὐρεθήσεται ὁ Θεός] διεθήσεται G | καὶ τοὺς πολέμους]
om. a² | πολέμους] add. λοιπὸν MaXG, sed post αὐτὸς a², et λέϊπον ('*idem quod*
ἐλλειπῆς, mancum, mutilum, defectuosum') conl. Gretser | αὐτὸς] αὐτοῦ E, om. d |
ὅπερ] ὅσπερ X 11 κἂν] καὶ a²G, καὶ μόνον d et Blemmydes, om. P | τοῦτο]
om. MPd et Blemmydes 12 προορισμὸς] post ἐστὶ transp. a, ὄρισμὸς
Blemmydes | τῶν ἐκάστου χρόνων] om. Blemmydes | τῶν] τοῦ X | χρόνου X |
μηδεὶς] μή E 12-13 ἀσθενῶν - μηδεὶς] om. (homoiotel.) M 13 εἰς ἀν-
τίληψιν post ἁγίους transp. MLXGP et Blemmydes | ἀνάληψιν X | ἐπικαλέση-
ται] ἐπικαλέσεται Qu. ed. 88, ἐπικαλεσάσθω Blemmydes 13-14 μηδεὶς -
προσκαλέσθαι] om. (homoiotel.) ΠΕP (sed μηδὲ ἰατροὺς προσκαλέσθαι
add. P mg.) 13 λοιπὸν] om. aX 13-14 ἰητροὺς X 14 προσ-
καλέσθαι] μετακαλεσάσθω Blemmydes | ὡς] ΠΕ, ὁ MaXGP et Blem-
mydes 16 πονηρὸν] ante δόγμα transp. MaX, om. G | καὶ²] om. MaXG |
Μανιχαϊκὸν] μανιχαῖων τῶν καταράτων M | ἐντεῦθεν] ἐνθεν Ma²XG 17
τίκτεται] ἐντίκτεται MaX, ἀνίτεται (sic) G | Ποῖον, Τοῦτο· interpunxit a² |
Θεός] add. καὶ MP 18 τὰ] om. a | γεννήσεως E 18-19 πάντα ἄνθρωπον
Ma 20 ἀποστασίαν] ἀπόφασιν G, ἀπώλειαν Pd, add. τοῦ a² | παραβίτου
G

- ἄρνησιν Ἰούδα τοῦ Ἰσκαριώτου, μὴ μᾶλλον κολοβωτέραν αὐ-
 τοῖς προώρισε καὶ προέπηξεν ζωὴν, ἵνα πρὸ τῆς ἑαυτῶν ἀπω-
 λείας ἀποθανόντες ἐσώθησαν; Καὶ ἐφ' ἐκάστου δὲ μοναχοῦ, ἢ
 καὶ ἀνθρώπου καλῶς ἔχοντος, ὕστερον δὲ ἐκπεσόντος καὶ
 25 ἀπολωλότος, πρὸς Θεὸν ἡ αἰτία ἀνατρέχει. Καὶ ἀνάγκη λοιπὸν
 ἐν ἐκ τῶν ὀποτέρων εἰπεῖν, ἢ ὅτι οὐ προέγνω ὁ Θεός, ἢ ἐὰν
 προέγνω, εὐδελον ὅτι οὐκ ἠβουλήθη αὐτοὺς σωθῆναι, ἀλλὰ
 ἀπολέσθαι. Εἰ γὰρ σωθῆναι ἠβούλετο, ἔχρην αὐτὸν πρὸ τῶν
 ἐκπτώσεων τοὺς ὄρους τῆς ζωῆς προορίσασθαι.
- 30 4. Οὐκοῦν, ὡς προεῖπον, καλῶς ἔχει τὸ λέγειν ὅτι ὄρος τῆς
 ἐκάστου ζωῆς ἐστὶν ἡ ἀκατάληπτος κέλευσις τοῦ Θεοῦ. Εἰ δὲ
 προορισμός τις καὶ ὄρος τῆς ἐκάστου ζωῆς ἀπαράβατος τῶν
 ἐτῶν τοῦ ἀνθρώπου προπέπηχται καὶ προτετύπεται, πῶς φη-
 σιν ὁ Ἀπόστολος πρὸς Κορινθίους, ὅτι διὰ τὸ ἀναξίως αὐτοὺς
 35 κοινωνεῖν ἀσθενοῦσι καὶ τελευτῶσιν; Εἰ γὰρ ὄρος ζωῆς ἐστὶν,
 οὐκ ἂν δι' οἰανδήποτε αἰτίαν προτελευτήσῃ ἄνθρωπος. Πῶς δὲ
 πάλιν φησὶν ὁ Θεὸς τῷ Ἰσραὴλ· Φύλαξον τὰ προσταγμάτά μου,
 ἵνα γένη μακροχρόνιος ἐπὶ τῆς γῆς; Καὶ πάλιν, ὁ Σολομών

33-35 Cf. 1 Cor. 11:30 38 Cf. Exod. 20:12; Deut. 4:40; 5:16

21 Ἰσκαριώτου] om. P | κολοβώτερον P 21-22 αὐτοὺς M 22 καὶ] om.
 Qu. ed. 88 | προέπηξεν] προσέπηξεν a (sed om. Qu. ed. 88) E, προεξένισεν M
 | ζωὴν] τὴν ζωὴν Π, χρόνον ζωῆς P | ἑαυτῶν] αὐτῶν Π 23 ἀποθανόντες]
 θανόντες Pd, om. E | Καὶ - μοναχοῦ] om. Pd | ἐφ'] ἀφ' X | μοναχοῦ] om.
 Π 24 καὶ!] om. MaG | ἀνθρώπου] τοῦ τυγόντος Π 25 ἡ αἰτία πρὸς
 θεὸν transp. Pd 26 ἐν] om. a | ἡ²] add. ὅτι P 27 σωθῆναι] σώσαι P |
 ἀλλὰ] ἀλλ' MaΠ, ἀλλὰ καὶ P 28 ἠβούλετο] ἐβούλετο M, βούλεται a,
 rraem. αὐτοὺς M | αὐτὸν] ἑαυτὸν X | πρὸ] ἀπὸ a² 29 ζωῆς] add. αὐτῶν M |
 περιορίσασθαι Π, περίσασθαι E, ἐπιστήσασθαι Pd 30 προεῖπεν P | ἔχειν
 LG | τὸ] τοῦ G, om. Ma 31 ἐκάστης X | δὲ] om. Π 32 προορισμός -
 ζωῆς] Π, προορισμός τῆς ἐκάστου E, προορισμός MaXGP 33 τῶ (τοῦ
 Gretser) ἀνθρώπῳ Qu. ed. 88 | προσέπηχται G | καὶ προτετύπεται] om. M,
 καὶ προετύπεται X 33-34 φησιν] om. G 34 Ἀπόστολος] add. παῦλος
 M | Κορινθίους] add. γράφων ἔλεγεν M | ἀναξίους Qu. ed. 88 34-35
 κοινωνεῖν αὐτοὺς Π 35 ἀσθενῶσι(v) MRXE | ἀσθενοῦσι καὶ τελευτῶσιν]
 τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ χριστοῦ, ἰδοὺ ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄρρω-
 στοὶ καὶ κοιμῶνται ἱκανοὶ (scil. 1 Cor. 11:27, 30) Π 35-37 Εἰ - Ἰσραὴλ] καὶ
 ἀλλαχοῦ δὲ L 36-37 δι' - φησὶν] ἔλεγεν M, παρῆνει Qu. ed. 88, πανῆνει
 R 36 δι' οἰανδήποτε] διὰ οἰανδήποτε P, διανδήποτε E | αἰτίαν] om. P |
 προτελευτήσεν X | ἄνθρωπος] rraem. ὁ E | δὲ] καὶ G 37-38 ὁ Θεός - πάλ-
 λιν] om. a² 37 τῶ] τὸν Π, om. P | Ἰσραὴλ] μωσῆ M 38 Καὶ] om. P

φησιν· *Μὴ γίνου σκληρός, μηδέ ἀσεβής ἐπὶ πολὺ, ἵνα μὴ ἀπο-*
 40 *θάνῃς ἐν οὐ καιρῷ σου. Ὡσαύτως καὶ τὰς κατάρας τῶν γο-*
νέων λέγει ἐπιφέρεισθαι θάνατον ἐπὶ τέκνα.

5. Ὅμως περὶ τούτων πλατύτερον, εἰ τῷ Θεῷ φίλον ἐστίν, ἐν
 ἰδία ἐκθέμεθα δηλοῦντες καὶ πλείστας αἰτίας, δι' ἃς μὲν δίκαιοι
 ὀλιγοχρονοῦσιν, ἁμαρτωλοὶ δὲ πολυχρόνιοι γίνονται, καὶ ἐκ
 45 *πόσων τρόπων τὰ νήπια τελευτῶσι, καὶ ποῖος ἐστὶν ὁ ἐκ φύ-*
σεως θάνατος, ποῖος δὲ ἐστὶν ὁ ἐκ Θεοῦ ἐπαγόμενος, καὶ τί δή-
ποτε οἱ μὲν ἄφνω ἐν τραπέζῃ ἢ ἐν ὄδῳ τελευτῶσιν, ἢ ἐν βαλα-
νεῖῳ τυγχάνοντες ἄφωνοι καὶ ἀδιάθετοι τελευτῶσιν, καὶ πάλιν
 50 *ἕτεροι ναοὺς εὐσεβεῖς οἰκοδομεῖν ἐπιβαλλόμενοι, ἢ ἕτερα*
ψυχωφελῆ ἔργα, πρὸ τῆς τούτων πληρώσεως πρὸς Κύριον πο-
ρεύονται. Τέως δὲ περὶ τοῦ ζητουμένου διὰ βραχέων εἰρήκα-
μεν.

39-40 Eccles. 7:17 40-41 Cf. Sir. 3:9 43-51 Cf. Qu. 28 (184-199 et sq. specia-
 tim 231-271); etiam QQ 29, 30, 66, 99; sed vestigia tractatus perditū alibi inveniuntur:
 cf. Blemmydes, loc. cit., p. 13 (10-16), ubi nomen Athanasii forsitan erronee pro Ana-
 stasii stat. In codice F versio retractata totius quaestionis legitur (cf. Appendix 23a).
 Adhuc utile videtur, R. Paret, « Un parallèle byzantin à *Conan*, XVIII, 59-81 », R.E.B.,
 26 (1968), pp. 137-159

39 φησιν] om. a² | ἀσεβής] ἀσεβήσης aE | ἐπὶ πολὺ] om. M 40 Ὡσαύτως]
 om. Ma | καὶ τὰς] καὶ PG, ἐν αὐτοῖς a 40-41 κατάρας τῶν γονέων] γο-
 νέων κατάρας P | τῶν γονέων post ἐπιφέρεισθαι transp. E 41 ἐπιφέρεισθαι]
 ΠΕ, ἐπιφέρειν MaXG | ἐπὶ] add. τὰ MLX | τέκνα] add. καὶ φασίν E 42-52
 Ὅμως - εἰρήκαμεν] om. Pd (Πάλιν πρὸς τὸν Ἐλιφάζ - ζωῆς αὐτῶν et ὄρος
 τοίνυν - ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων ποιεῖ scil. textum ex Ps.-Athanasii, QQ ad Antiochum,
 Qu. 113 [PG 28, 668B11-C3, C11-D3] hic habet P, sed non d. qui versionem bre-
 viorem harum linearum, ut transitum ad Qu. 28 (infra), post
 ἀπελεύση [lin. 56] transp.) 42-43 ἐν ἰδία] ἰδία G, ὡς M, om. aX 43
 ἐκθέμεθα (sic)] ΠΕ, ἐδιδάχθημεν M, διδαχθῆσόμεθα Qu. ed. 88 R, ἐπιδι-
 δαχθῆσόμεθα L, ἐνδιδαχθόμεθα X, διαλεχθόμεν G | δηλοῦντες] δηλοῦντας
 (sic) G, δηλώσαντες Π, εἰπόμεν M | δι' ἃς] ΠΕ, δι' ὧν aXG, δι' οὐ M, διὸ L |
 μὲν] om. MaXG 44 ὀλιγοχρονοῖ εἰσιν Ma | πολυχρονοῦσιν PG | γίνονται]
 om. ΠG | καὶ] om. LXG 45 τρόπων] χρόνων MaXG 46 ποῖος] ὁποῖος
 X 46-47 ποῖος δὲ - τελευτῶσιν] om. (homoiotet.) a² 46 δὲ] om. EX |
 ἐστὶν] om. ΠEG | ὁ] om. Π | τί] τὸ E 47 οἱ] om. G | ἄφωος Π | τραπέζης
 G | τελευτῶσιν] om. MaXG | ἐν³] om. E 49 ναοὺς εὐσεβοῦς E, εὐσεβεῖς
 ναοὺς transp. M | οἰκοδομοῦντες E | ἐπιβαλλόμενοι] ἐπιλαβόμενοι G, ἐνβαλ-
 λόμενοι E, ἐπιχειροῦντες M | ἕτερα X 50 πληρώσεως] ἐκπληρώσεως Π,
 τελειώσεως a 51 δὲ] καὶ a², add. τὸ E

6. Πρὸς δὲ τοὺς ἀνθρώπους τοὺς λέγοντας τὸν μέγαν Βασι-
λειον προορισμὸν ζωῆς λέγοντα, ἐκεῖνο ἐροῦμεν, ὅτι προορι-
55 σμὸν ὁ πατὴρ εἶπε τὴν θείαν ἀπόφασιν τὴν λέγουσαν, Ὅτι γῆ
εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύση.

IZ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Λέγουσί τινες, ὅτι εἰ προεγίνωσκον οἱ ἄνθρω-
ποι τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου αὐτῶν, λοιπὸν ἡμελλον πάντες με-
τανοεῖν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ Εἰ προεγίνωσκον τοῦτο, πολλὰ ἄτοπα ἡμελλον
5 διαπράττεσθαι. Ἐκαστος γάρ ὁ ἔχων ἐχθρόν, γινώσκων ὅτι
ἦδη ἤγγικεν ἡ ἡμέρα τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἐπορεύετο ἂν καὶ ἐθα-
νάτου τὸν ἴδιον ἐχθρόν, λογιζόμενος ὅτι εἶτε ὑπὸ Θεοῦ εἶτε ὑπὸ
ἀνθρώπων ἦδη ἤλθέ μου ὁ θάνατος. Πάλιν δὲ ὁ προγνοῦς ὑπό-
θου ὅτι ἑκατὸν ἔτη μέλλει ζῆσαι, οὐκέτι ἀρετῆς ἢ δικαιοσύνης

53-56 Cf. Basil. Caes., *Quod Deus non est auctor malorum* (CPG 2853), 3, PG 31, 333B5-9
55-56 Gen. 3:19

53 Πρὸς δὲ τοὺς] Τοὺς δὲ α² | τοὺς ἀνθρώπους τοὺς λέγοντας] E, τοὺς λέ-
γοντας Π, τοὺς προφέροντας MXG, τοὺς δὲ φέροντας α² (sed non L), τοὺς
φέροντας προωρισμὸν L, τοὺς εἰσάγοντας d | μέγα R 53-54 Βασίλειον]
βασιλέα Qu. ed. 88 (sed Βασίλειον ut var. lect. dedit Gretser) 54 λέγοντα]
λέγουσα G, εἰρηκέναι Π | ὅτι] om. G 54-55 προορισμὸν] om. L 56
ἀπελεύση] ἀπελεύσει C, Καὶ ἡμεῖς δὲ περὶ τῶν τοιούτων ζητημάτων σὺν θεῷ
διαληψόμεθα [ut. in marg. Περί τῶν τοῦ θεοῦ κριμάτων add. C] Incip. Οἶδα-
μεν πλὴν εἰ [sic] καὶ πρό[ς] τοῦτ(ων?) γέγραπται... ὅτι μὲν νόμος ἐστὶ γρα-
φηκός (scil. Qu. 28 resp.) add. d

IZ'

Mss* M | Π E

Cf. (i) Qu. ed. 21 (PG 89, 532C3-D2), scil. versio ex Coll. 88 QQ; (ii) Ps.-Athanasius,
QQ ad Antiochum, Qu. 36 (PG 28, 617C8-D6).

1 προεγίνωσχαν E 2 αὐτῶν] om. E | λοιπὸν] om. M 4 προεγίνωσκον]
add. κἂν E | ἄτοπα] praem. τὰ M 5 ὁ] om. M 6 ἤγγισεν E | ἂν] om.
E 6-7 ἐθανάτου] scripsi, ἐθανάτοι Π E, ἐθανατοῦτο M, ἐθανάτωσεν Qu.
ed. 21 7 τὸν ἴδιον ἐχθρόν] αὐτὸν M et Qu. ed. 21 | λογιζόμενος] γινώσκων
Π 7-8 εἶτε¹ - ἀνθρώπων] om. Π | ἀνθρώπων . . . θεοῦ E 8 ἤλθε -
θάνατος] ἤγγισεν ἡ ἡμέρα τοῦ θανάτου αὐτοῦ Π | δέ] τε E 8-9 ὑπόθου
(sic)] EΠ, ὑπὸ θεοῦ M

* E ff. 8v-9, M f. 248r-v, Π ff. 100v-101.

- 10 ἐφρόντιζεν, ἀλλὰ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ζωὴν ἐν ἀσωτίαις ὧν, καὶ ἁμαρτίαις κυλιόμενος, πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν τοῦ θανάτου μετανοεῖν ἤρχετο. Καὶ ποία λοιπὸν χάρις τῷ ἀνθρώπῳ δουλεῦσαι τῷ Σατανᾷ ὅλον τὸν χρόνον τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς, ὀλίγας δὲ ἡμέρας ἐξ ἀνάγκης δουλεῦσαι τῷ Θεῷ;

III' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Πόσοι τρόποι εἰσὶν ἐγκαταλείψεως, εἴτε εἰς θλίψεις, εἴτε εἰς ἀσθένειαν, ἢ καὶ εἰς ἁμαρτίας;

- ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ** 1. Πολλοὶ μὲν καὶ διάφοροί εἰσιν ἐγκαταλείψεως τρόποι. Κατὰ δὲ δύο σκοποὺς τοῦ Θεοῦ πᾶσαι αἱ ἐγκαταλείψεις
5 γίνονται, ἢ πρὸς ἐπιστροφὴν καὶ σωφρονισμόν, ἢ ὡς ὁ πατὴρ πρὸς τὸν υἱόν, ἢ πάλιν κατὰ ἀποστροφὴν, ὡς ὁ βασιλεὺς πρὸς ἐχθρόν, οἷα ἦν τοῦ Ἰούδα ἢ τοῦ Χριστοῦ ὕστερον ἐγκατάλειψις. Ἐγκατελείφθη ὁ Λάζαρος, καὶ ὁ παράλυτος πρὸς ἄφροσιν ἁμαρτιῶν· φησὶ γάρ, Ἴδε ὑγιῆς γέγονας, μηκέτι ἀμάρτανε. Ἐπαι-

10-11 ὧν - κυλιόμενος] κυλινδούμενος M, καὶ ἁμαρτίαις συμφυρόμενος Qu. ed. 21 11 πρὸ ὀλίγων] praem. πολλάκις M et Qu. ed. 21 | θανάτου] add. αὐτοῦ M 12 ἤρχετο] ἔρχετο E, εἶχεν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἑαυτοῦ M | χάρις] add. ἦν M 13 τὸν σατανάν E | ἑαυτοῦ] αὐτοῦ E et Qu. ed. 21 14 ἐξ ἀνάγκης] om. M

III'

7 de Iouda, cf. Matt. 23: 24 8 de Lazaro, cf. Luc. 16: 19-31, Ioh. 11: 1-44; de paralytico, cf. Ioh. 5:2-16 9 Ioh. 5: 14

Miss* M Db (FVY) | E

Cf. Qu. ed. 9 (PG 89, 409C2-412A9), scil. ex Coll. 88 QQ et Coll. d (C).

1 εἰσὶν] ἐστὴν (sic) D | ἐγκαταλείψεως] ἐγκαταλείψεων Mb, et ante εἰσὶν transp. MDb | εἴτε] ἤτε FV 1-2 εἰς θλίψεις, εἴτε] om. hic (sed cf. 1. 2) D 2 θλίψεις, εἴτε] om. (scil. εἰς bis) E | εἴτε] ἤτε FV | εἰς¹] om. V | ἀσθενείας MDb | ἢ καὶ] εἴτε MY, καὶ D | ἁμαρτίας] add. καὶ εἰς θλίψεις D 3 εἰσὶν] om. F | ἐγκαταλείψεων b, ἐγκαταλοιῶν (sic) D 4 δύο δὲ transp. MDb | αἱ] om. D | καταλείψεις E 5-6 καὶ - ἀποστροφὴν] om. V 5 ἢ ὡς ὁ] ὡς MDb 6 τὸν] om. MDb 7 οἷω (sic) E | ἢ] ἢ E, οἱ D, ante τοῦ Ἰούδα transp. MDb | τοῦ²] ὑπὸ MDb (sed ὑπὸ τοῦ V) | ὕστερον] post Ἰούδα transp. b 9 γάρ] om. E | Ἴδε] οἱ δὲ D, ἰδοὺ M, om. E

* C ff. 29-31v, 273r-v, 32r-v, 39r-v, 33-35v, D f. 62ra-b, E f. 9r-v, F ff. 6v-8, M ff. 248v-249r, V f. 46r-v, Y ff. 106-107.

10 δεύθη ὁ Παῦλος δι' ὄγκον κατορθωμάτων φησίν, ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι. Ἐπαιδεύθη Ἰώβ, ἵνα δικαιότερος γένηται, ὡς φησιν αὐτῷ ὁ Κύριος. Παρεδόθησαν καὶ οἱ προφῆται εἰς αἰχμαλωσίαν εἰς τύπον καὶ ὠφέλειαν τοῦ λαοῦ.

2. Χρῆ μὲν τὸν ἐγκαταλιμπανόμενον ἐρευνᾶν εἰς ἑαυτὸν τὴν αἰτίαν τῆς ἐγκαταλείψεως, καὶ διορθοῦσθαι ταύτην δι' ἣν εἰς πάθη ἀτιμίας ῥυπαρὰ ἢ εἰς πονηροὺς λογισμοὺς παραδέδοται κατὰ κρίμα δίκαιον Θεοῦ. Πολλάκις γὰρ ἢ ἐξ ὑπερηφανίας, ἢ ἐκ τοῦ κρίνειν ἄλλους, ἢ ἐκ τοῦ μισεῖν τινὰς, ἢ ἐκ τοῦ μὴ μέμφεσθαι ἑαυτοῦς, παραδιδόμεθα εἰς ψυχικὰ καὶ σωματικὰ πάθη· ἄλλοι δὲ ἀπὸ τρυφῆς καὶ σπατάλης ἑαυτοῖς ἐπισύρονται τὰ πάθη, ἄλλοι ἐκ παλαιᾶς συνηθείας, καὶ λοιπὸν ἀναλγησίας καὶ ἀφοβίας Θεοῦ, ἐνδελεχῶς ἐγκείμενοι τῇ ἡδονῇ.

10' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Διψᾶται παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις ὡς ὕδωρ μικρὸν τοῦ μαθεῖν καὶ ἀκριβῶς γινῶναι τί ἐστὶ ψυχὴ ἀνθρώπου,

10-11 2 Cor. 12: 7 11-12 Cf. Iob 40: 8 12-13 Cf. Ier. 44: 16; 45:6; Dan. 6: 14-23 15-16 Rom. 1: 26

10 ὄγκων V | φησίν] post ὑπεραίρωμαι (9-10) Db, om. E 10-11 ἵνα - Ἰώβ] om. E 11 Ἰώβ] praem. ὁ VY 12 αὐτῷ] αὐτὸς M | Κύριος] add. μὴ οἰοίμοι (lege οἰοί με) ἄλλως συ (lege σοι) κεχρηματηκέναι ἢ ἵνα ἀναφανῆς δίκαιος (scil. Iob. 40:8) mg. add. V | Παρεδόθησαν] ἐπαιδεύθησαν M 12-13 εἰς αἰχμαλωσίαν] om. M, εἰς αἰχμαλωσίας FV, add. καὶ θλίψεις b 13 εἰς] πρὸς MDb 14 μὲν] μέντοι b, μέν τι D, οὖν M 15-16 ταύτην - παραδέδοται] ταύτη δὲ γίνεται M, ταύτην δι' ἣν εἰς πάθη ἀτιμίας παραδέδοται Db 17 κατὰ κρίμα] κατακρίμα M, κρήσης D, κρίσει b | δικαίᾳ Db | ἣ] om. D 18 μὴ] om. DE 19 ἑαυτοῦς] αὐτοῦς D, om. E 20 ἑαυτοῦς D | ἐπισύρονται] ἐπιφέρονται b 21 τὰ] praem. εἰς D, om. F | ἄλλοι] ἕτεροι δὲ M | καὶ λοιπὸν] λοιπὸν δὲ καὶ ἐξ b, καὶ M 22 ἐνδελεχοῦσι M | ἐγκείμενοι] Db, ἠγκείμενοι E, κείμενοι M

10'

Mss* M a (a²[Qu. ed. 89 R.] L) X G | W (om. lines 89-102) Π E
Cf. (i) d (C); (ii) Ps.-Athanasius, *QQ ad Antiochum*, Qu. 16 (PG 28, 605D5-608B5) quo alia responsio eidem quaestioni; QQ 22-26 (l.c., 609D3-613C2) quo partim eadem responsio; QQ 32-35 (l.c., 616C12-617C7) ditto; (iii) G. Dagron, 'Holy Images and Likeness', *Dumbarton Oaks Papers*, 45 (1991), p. 32.

1 ΕΡΩΤΗΣΙΣ] add. περὶ τῆς ψυχῆς X | ἀνθρώποις] om. E 1-2 μικρὸν] ψυχρὸν Π

* C ff. 35v-37v, E ff. 9v-12, G ff. 70-72v, L ff. <196v-199> (but ff. <197v-198r> are missing in the microfilm, scil. <ψυχῆς - δύν|> lines 29-73), M ff. 249-251v, Π ff. 101-102v, R ff. 186-188, W ff. 15va-17vb, X ff. 3v-5.

καὶ ποία ἐστί, καὶ πόθεν συνίσταται, καὶ πότε, καὶ πῶς ἐν τῷ
σώματι ἐνεργεῖ, καὶ ποῦ μετὰ τὸν χωρισμὸν τοῦ σώματος πο-
5 ρεύεται.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Ὅτι μὲν οὐ δεῖ τὰ σεσιωπημένα τῇ θείᾳ Γραφῇ
ἐρευνᾶν, πρόδηλον· τὰ γὰρ συμφέροντα ἡμῖν μαθεῖν ἐδήλωσεν
ἡμῖν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὰ δὲ μὴ συμφέροντα, ἐκεῖνα πάλιν
ἀπέκρυψεν. Ἄλλ' ἐπειδὴ φιλόνοιον καὶ περιέργον ζῶον ὁ
10 ἄνθρωπος, ἀμυδρῶς πως, εἴ τι ἐκ τῶν ἁγίων πατέρων μαθεῖν
ἠδυνήθη, τοῦτο ὑμῖν κατάδηλον ποιῆσαι πειράσομαι.

2. Φασὶ γοῦν ὅτι περ τούτου χάριν κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν
Θεοῦ εἴρηται ὁ ἄνθρωπος, ἐπειδὴ πολλὰ τῶν ἐν τῇ θείᾳ φύσει
οὐσιωδῶς ὑπαρχόντων γνωρίζονται σκιωδῶς ὡς ἐν εἰκόνι τινὶ
15 καὶ τύπῳ κατὰ χάριν, ἀλλ' οὐ κατὰ φύσιν, ἐν τῇ ἡμετέρα
ψυχῇ.

3. Οἶόν τι λέγω· ἀκατάληπτον, καὶ ἀνώνυμον, καὶ ἀόρατον,
καὶ ἀθάνατον, καὶ ἀψηλάφητον, καὶ ἄφθαρτον κατὰ φύσιν,
τὴν τοῦ Θεοῦ φύσιν ὁμολογοῦμεν καὶ πιστεύομεν· διὰ τοῦτο

6 Cf. Anast. Sin., *Viae Dux* I, 1, 15-16 (CCSG 8, p. 7) 6-7 Cf. Ioh. 16: 12 10-11
Cf. Euseb. Caes., *Praep. evang.* III, 10, 16 (ed. E. des Places [SC 228], [Paris, 1976], p.
204-206; PG 21, 133); Basil. Caes., *Hom. in illud, Attende tibi ipsi* (ed. S.Y. Rudberg, §6,
pp. 32-34) 12-13 Gen. 1:26; cf. Anast. Sin., *Sermo I* (CPG 7747), 1, 33-34 (CCSG
12, pp. 7-8) 14-16 Cf. Anast. Sin., *Viae Dux* II, 5, 60 (CCSG 8, p. 54) 17-18
Cf. Anast. Sin., *Viae Dux* II, 2, 4-6 (CCSG 8, pp. 26-27) 19-23 Cf. Anast. Sin.,
Viae Dux II, 5, 57-58 (CCSG 8, p. 53) et *Sermo I* (ut supra), 1, 33-34 (loc. cit.); 1, 2, 9-13
(p. 13)

3 καὶ ποία ἐστί] praem. καὶ ὁποῖα ἐστίν X, om. WΠΕ | ποία] MX, ὁποία aGC |
καὶ πότε] om. Qu. ed. 89 (sed non prima editio Gretser) C 4 τοῦ] om.
E 4-5 πορεύεται] ἀπέρχεται G 6 Ὅτι μὲν] om. G | οὐ δεῖ] οὐδεὶς W |
σεσαπημένα G 7 γὰρ] add. τὰ L | μαθεῖν] παθεῖν G, om. Π 7-8 ἡμῖν
- συμφέροντα] om. (homoioteleuton) E 8 ἡμῖν] om. Π | Πνεῦμα τὸ ἅγιον]
om. a² | συμφέροντα] om. a², add. ἡμῖν G 9 φιλόνοιον] WΠΕ, ἐμφιλό-
νεικον MaXG | καὶ] om X 10 εἴ τι] ἔτι L | εἴ] ἦν E | μαθεῖν] om. ΠΕ 11
ἠδυνήθη] WΠΕ, ἠδυνήθημεν MaXG (et C), add. πορίσασθαι ΠΕ | πειράσο-
μαι] πειράσομεν XG, πειρασόμεθα LC 12 Φασὶ γοῦν] πᾶσιν οὖν MaXG,
add. γνωστόν ἔστω M, add. γνώριμον a | ὅτι περὶ E 13 Θεοῦ] om. a |
ἐπειδὴ] WΠΕ, ὅτι περ MXG, ὅτι a²C, δι' ὅτι L 14 ὑπαρχόντων] ὑπάρτων
E, ὑπάρχοντα· καὶ G | γνωρίζονται] LWC, γνωρίζοντες XG, γνωρίζεται
a²ΠΕ, γνωριζομένων M | σκιωδῶς] οἰκιοδῶς X, οἰκειωδῶς G | ὡς] om.
MaXG 17 Οἶόν] ὦν M, ὄν X | καὶ ἀόρατον] om. G 18 καὶ ἀθάνατον]
καὶ ἀφασίαστον Π, om. aE | κατὰ] add. τὴν G 19 τὴν - φύσιν] om.
(homoiotel.) G

20 καὶ ἡ ψυχὴ, ὡς κατ' εἰκόνα Θεοῦ τυγχάνουσα, οὐ φύσει ἀλλὰ
 χάριτι, ἀκατάληπτος κατ' οὐσίαν ἡμῖν τοῖς ἀνθρώποις ἐστὶ,
 καὶ ἀόρατος, καὶ ἀνερμήνευτος, καὶ ἀψηλάφητος, ἄφθαρτος
 τε καὶ ἀθάνατος· ἀλλὰ καὶ δημιουργὸς χάριτι, ἄνθρωπος γὰρ
 25 ἄνθρωπον ποιεῖ καὶ γεννᾷ χάριτι Θεοῦ, καὶ δημιουργεῖ οἴκους,
 πόλεις, φυτὰ, τέχνας, λόγους, ἐπιστήμας, κατ' εἰκόνα Θεοῦ
 ὑπάρχων.

4. Διὸ ὡσπερ οὐδεὶς τῶν ἐξ αἰῶνος ἀνθρώπων δύναται εἰπεῖν
 τίς ἢ ποία ἐστὶν ἡ τοῦ Θεοῦ φύσις, οὕτως οὐδὲ τίς, ἢ ποία ἐ-
 στὶν ἡ τῆς ψυχῆς οὐσία κατ' εἰκόνα Θεοῦ ὑπαρχούσης δύναται
 30 εἰπεῖν ἢ νοῆσαι ἄνθρωπος. Ὡσπερ δὲ ὁ Θεὸς διὰ τῶν ἐνύλων
 κτισμάτων τῶν ὀρωμένων ἡμῖν τὰς οἰκειάς αὐτοῦ δυνάμεις
 καὶ ἐνεργείας δείκνυσιν, λέγω δὴ δι' οὐρανῶν καὶ ἄστρον,
 καὶ ἡλίου καὶ σελήνης, καὶ ὑετῶν, καὶ σεισμῶν γῆς, καὶ
 φυτῶν, καὶ ἀνέμων, καὶ θαλάττης, ἀόρατος ὑπάρχων αὐτὸς,
 35 οὕτω δὴ καὶ ἡ κατ' εἰκόνα αὐτοῦ ἀόρατος ἡμῶν ψυχὴ διὰ
 τοῦ ἰδίου αὐτῆς τοῦ ὀρωμένου σώματος, ὡσπερ κόσμου τινός,
 τὰς οἰκειάς ἐμφανίζει ἐνεργείας, ἐν μὲν τῷ ἐγκεφάλῳ ἄνωθεν
 τοῦ λεγομένου οὐρανίσκου, εἰς τύπον Θεοῦ τοῦ ὑπεράνω τοῦ

20 Gen. 1:26 23-25 Cf. Anast. Sin., *Sermo I* (CPG 7747), 2, 32-34 (CCSG 12, p. 15) 25 Gen. 1:26 29 Gen. 1:26 35 Gen. 1:26 36-37 Cf. Anast. Sin., *Viae Dux II*, 7, 52-53 (CCSG 8, p. 63); *Sermo I* (CPG 7747), 2, 55-61 (CCSG 12, p. 16)

20 καί] om. a | ἢ] om. G | τυγχάνουσα] ὑπάρχουσα a² 21 χάρις E 22
 καί¹] om. MC | καὶ ἀνερμήνευτος post ἀψηλάφητος transp. G | ἄφθαρτός]
 ἀφρατος G 24 ποιεῖ] om. a²C | καί¹] WEΠ, om. MaXG | γεννᾷ] add.
 γὰρ ML | χάριτι Θεοῦ] om. Qu. ed. 89 25 ἐπιστεῖμονας (sic) G 27 Διὸ
 ὡσπερ] διόπερ L 28 τίς¹] τὸ M | ἢ¹ - τίς²] om. (homoiotel.) a | ποία¹]
 ὁποία XG | οὐδὲ] οὐδεὶς W, add. τῶν καθ' ἡμᾶς τις δύναται εἰπεῖν ἢ νοῆσαι
 ἀνθρώπου οὐσίαν M | τίς²] om. M | ποία²] ὁποία MaXG 29 ψυχῆς οὐσία
 post ὑπαρχούσης transp. Ma(sed deest L)XG 29-73 ψυχῆς - δύν-] deest in
 L 29-30 δύναται - ἀνθρώπος] οὕτως οὐδὲ ἀνθρώπου a, om. hic (sed cf. 28)
 M 30 δὲ] γὰρ M | ὁ] om. G | ἐνύλων] ἀύλων ΠE 31 κτισμάτων] ταγ-
 μάτων E | ἡμῖν] om. a 32 καί¹] om. G | δι'] W, om. ΠE MaXG | οὐρανοῦ
 MaX | καί²] τε καὶ a | ἄστρον] ἀέρων Qu. ed. 89 33 καί¹] om. Ma | σελή-
 νης καὶ ἡλίου transp. Π | ὑετοῦ G | σειμοῦ G 33-34 γῆς - ἀνέμων] om.
 MaXG 34 καί²] om. ΠE | θαλάσσης aΠ 35 οὕτω δὴ] τὸ αὐτὸ δὲ Π,
 αὐτῷ δὲ (τωδὲ ante corr.) E, οὕτω δὲ G | ἢ] ὁ G 36 σώματος τοῦ ὀρωμέ-
 νου transp. aC 37 ἐκφανίζει a | ἐν] ἐν (vel ἕνα) a, εἰς G, om. M | τῷ ἐγκε-
 φάλῳ] τὸν (τὸν ante μὲν transp. M) ἐγκέφαλον MXG, τῷ (vel τὸν) ἐγκεφάλῳ
 (sic) a 38 τοῦ²] τὸν G, τὸ W | ὑπεράν (sic acc.) E

οὐρανοῦ, ἔχουσα τὸν ἡγεμόνα νοῦν διοικοῦντα καὶ κυβερνοῦν-
 40 τα ὡς γηγενῆ τινὰ κόσμον τὸ σῶμα. Διόπερ εἰ δόξει ποτὲ χα-
 λεπὴν τινὰ πληγὴν κατὰ κεφαλῆς λαβεῖν, εὐθέως πάσχει ὁ
 νοῦς, καὶ οὐκέτι διακρίνειν ἢ μνημονεύειν ὡς τὸ πρὶν ὁ
 ἄνθρωπος δύναται.

5. Τὸ δὲ λογιστικὸν πάλιν ἢ ψυχὴ διὰ τῆς καρδίας ἐνεργεῖ,
 45 τὸ δὲ ἐπιθυμητικὸν διὰ τοῦ ἥπατος, τὸ δὲ μειδιαστικὸν διὰ τοῦ
 σπληνός, τὸ δὲ ἀναπνευστικὸν διὰ τοῦ πνεύμονος, τὸ δὲ γόνι-
 μον διὰ τῶν νεφρῶν, τὸ δὲ θυμικὸν διὰ τοῦ αἵματος, τὸ δὲ
 γνωριστικὸν διὰ τῶν ὀφθαλμῶν, τὸ δὲ λαλητὸν διὰ τῆς
 γλώττης· διὸ καὶ τεμνομένης αὐτῆς οὐκέτι ὁ ἄνθρωπος λαλεῖν
 50 δύναται.

6. Οὐκοῦν ὡσαύτως καὶ χωριζομένης αὐτῆς, λέγω δὴ τῆς
 ψυχῆς, ἔξ ὅλου τοῦ σώματος οὐκέτι δύναται τι ἐνεργεῖν ὧν
 ἐνήργει, διὰ τῶν μορίων τοῦ σώματος, οὐ λαλεῖν, οὐ μνήσκε-
 σθαι, οὐ διακρίνειν, οὐκ ἐπιθυμεῖν, οὐ λογίζεσθαι, οὐ θυμοῦσθαι,
 55 οὐ καθορᾶν, ἀλλ' ἐν συννοίᾳ τινὶ καθ' ἑαυτὴν ὑπάρχει ἀθάνατος
 διαμένουσα, ἄχρις ἂν πάλιν τὸ οἰκείον σῶμα ἀπολαβοῦσα ἄ-
 φθαρτον, ἀφθάρτους λοιπὸν καὶ τὰς ἐν αὐτῷ ἐνεργείας ἀποτελῇ.

40-42 Cf. Anast. Sin., *Sermo I* (CPG 7747), 4, 4-6 (CCSG 12, p. 21)

39-40 κυβερνῶντα a 40 γηγενῆ] γένη Ma (τύνην coni. Gretser, qui add. 'est autem τύνος idem quod parvus'), γενῆ (sic acc.) E | κοσμῶν a (sed κόσμον conj. Gretser) 40-41 πληγὴν τινὰ χαλεπὴν transp. G 41 κατὰ] add. τῆς Π 42-43 δύναται ὁ ἄνθρωπος transp. W 43 ἄνθρωπος] add. ὡς ἄνθρωπος G 44-45 τῆς - διὰ²] om. (homoiotel.) E 45 δέ¹] om. G | ἥπατος - τοῦ²] om. (homoiotel.) X 47 θυμητικὸν ME 48 γνωστικὸν ante corr. W | δέ] om. X | λαλητικὸν MΠEC 49 γλώσσης G | αὐτῆς] ταύτης Π 52-53 οὐκέτι - σώματος²] om. (homoiotel.) aC 52 τ|] om. M, post ἐνεργεῖν transp. Π 53 ἐνήργει] ἐνέργει (vel -γη) ΠE 53-54 μνήσεσθε M, μμνήσκειται CG, μμνήσκεσθαι Qu. ed. 89 (sed non prima ed. Gretser) 54 οὐ διακρίνειν - λογίζεσθαι] om. (homoiotel.) a 54-55 θυμοῦσθαι, οὐ¹] θυμαίνεσθαι, οὐ ΠE, θυμοῦται C, om. G 55 συνόα a (sed συννοία conj. Gretser) | καθ' ἑαυτὴν] καθ' ἑαυτῆς M, om. ΠE | ἀθάνατος] add. ἢ ψυχῆ a 56 διαμένουσα] οὐσα C, om. GWΠE | ἂν] οὐ ΠE 57 ἐν αὐτῷ] om. a | ἀποτελῇ] scripsi, ἀποτελεῖ WΠE, ἀποτελεῖν Ma, ἐπιτελεῖ XGC

7. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ἡμῖν εἴρηται περὶ τῶν ἐν ἁμαρτίαις τελευ-
 τώντων, ἐπεὶ αἱ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον κητῶσάμεναι ψυχαί, ὡσα-
 60 νεὶ σῶμα καὶ ὄργανον αὐτοῦ γενάμεναι, ἐμοὶ δοκεῖ, ὅτι διὰ τῆς
 ἐλλάμψεως αὐτοῦ καὶ μετὰ θάνατον εὐφραίνονται, καὶ Θεὸν
 λόγῳ νοερῶς δοξολογοῦσι, καὶ ὑπὲρ ἄλλων πρεσβεύουσιν, ὡς
 ἐκ τῶν Γραφῶν μανθάνομεν.

8. Εἰδέναι μέντοι προσήκει, ὅτι πᾶσαι αἱ ὀπτασίαι αἱ γινόμε-
 65 ναι ἐν τοῖς ναοῖς ἢ σοροῖς τῶν ἁγίων δι' ἀγγέλων ἁγίων ἐπιτε-
 λοῦνται κατ' ἐπιτροπὴν Θεοῦ, ἐπεὶ πῶς δυνατόν, μήπω τῆς
 ἀναστάσεως τῶν σωμάτων γεγενημένης, ἀλλ' ἔτι τῶν ὄστων
 καὶ τῶν σαρκῶν τῶν ἁγίων δισκορπισμένων, εἶδεσθαι τούτους
 ἤδη ὀλοκλήρους ἄνδρας, πολλακίς ἐφ' ἵππους καθωπλισμένους
 70 ὀπτανομένους; Εἰ δὲ ἀντιλέγειν νομίζεις, εἰπέ μοι σύ, πῶς εἰς
 ὑπάρχων Παῦλος, ἢ Πέτρος, ἢ ἄλλος ἀπόστολος, ἢ μάρτυς, κατ'
 αὐτὴν τὴν ὥραν πολλακίς ἐν πολλοῖς τόποις ὀπτάνεται; Οὐτε
 γὰρ ἄγγελος δύναται ἐν διαφόροις τόποις ἐν αὐτῇ τῇ ῥοπῇ, ἢ
 ἐν διαφόροις χώραις εὐρίσκεσθαι, εἰ μὴ μόνος ὁ ἀπερίγραφτος
 75 Θεός.

58-63 Cf. Eustratius Constant., *Λόγος ἀνατρεπτικὸς πρὸς τοὺς λέγοντας μὴ ἐνεργεῖν τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς* (CPG 7522), ed. Leo Allacci [Allatius], *De utriusque ecclesiae occidentalis atque orientalis perpetua in dogmate de Purgatorio consensione*, (Rome, 1655), pp. 336-580 (speciatim, cap. 10, pp. 383-390). 62-63 Cf. 2 Mac. 15: 11-16 64-75 Cf. *Narr.* (Nau XLI; Binggeli II 8, 83-88)

58 ἡμῖν] om. a 59-60 ὡσανεὶ] ὅς ἂν ἐν M 60 αὐτοῦ] αὐτῶ Ma | γενόμεναι aXGC 61 ἐλλάμψεως G | καί²] add. τὸν MC 61-62 Θεὸν λόγῳ] WX, τῷ θεῷ καὶ λόγῳ a, Θεὸν λόγον MGΠE 62 ἄλλων] ἀλλήλων a | πρεσβεύειν Π 63 μανθάνομεν] add. δύναται Π 64 αἰ²] om. G 64-65 γινόμεναι] γενόμεναι RΠ, γενάμεναι E, post αἰ¹ (64) transp. G 65 ἁγίων δι'] om. G | δι'] om. aC 65-66 ἐπιτελοῦντες G 66 κατ'] καὶ M, δι' a | ἐπιτροπῆς a | δυνατόν] δυνατόν ὄν Π | μήπω] μήπως W, εἰ μήπω E, μήποτα (sic) G 67 τῶν σωμάτων] om. ΠE | γενομένης ΠE 68 διασκορπισμένων G 69 ἤδη] om. XGΠE, εἶδει conj. ex εἶδη Gretser | πολλακίς] om. E 69-70 ὀπτανομένους] ὀπτάνεσθαι M, ante καθωπλισμένους transp. a, om. GE 70 δὲ] δ' aXG | σύ] om. G | εἰς] om. G 71 πέτρος ἢ παῦλος M 72 τὴν] om. G | τόποις] add. ἢ χώραις M | ὀπτάνεται] ὀπτάνεσθαι δύναται Π 73-74 ἢ - χώραις] om. (sed cf. 72) M Qu. ed. 89 E 74 χώραις] τόποις R | εὐρίσκεσθαι] εὐρίσασθαι R, om. Qu. ed. 89

9. Καὶ ἵνα μὴ δόξωσιν ἱερὰς ἡμᾶς μυθολογίας ἀναπλάττειν, ἄκουσον γραφικᾶς περὶ ψυχῶν θεολογίας. Ὅτι γὰρ στερεῖται τοῦ διαλογίζεσθαι χωριζομένη τοῦ σώματος ἢ ψυχῆ, ἄκουσον τί φησιν ὁ ψαλμὸς περὶ τοῦ τελευτῶντος, ὅτι Ἐν
80 ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ φησὶν, ἀπολοῦνται πάντες οἱ διαλογισμοὶ αὐτοῦ. Ὅτι δὲ οὐδενὸς μνήσκονται, λέγει πάλιν, Ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν τῷ θανάτῳ ὁ μνημονεύων σου τοῦ Θεοῦ· εἰ δὲ Θεοῦ οὐ μνήσκονται, εὐδηλον λοιπὸν, ὅτι οὐδὲ εὐχονται. Οὐ γὰρ φησιν, οἱ νεκροὶ αἰνέσουσί σε Κύριε, οὐδὲ πάντες οἱ καταβαίνοντες εἰς Ἄδην.
85 Ὅτι δὲ οὐδὲ τὸν κόσμον καθορώσιν, ἄκουσον τοῦ Προφήτου περὶ τοῦ ἀνθρώπου λέγοντος· Ὅτι πνεῦμα διήλθεν ἐν αὐτῷ, καὶ οὐχ' ὑπάρξει, καὶ οὐκ ἐπιγνώσεται ἔτι τὸν τόπον αὐτοῦ.

10. Πῶς δὲ ὅλως ἐκεῖ ἀλλήλας ἀναγνωρίζουσιν αἱ ψυχαί, αἱ
90 μὴδέποτε γυμνάς ἐν τῷ βίῳ τούτῳ ἀλλήλας θεασάμεναι; Ὁ γὰρ ἐπιγνωρισμὸς ἐκ τῆς διαφορᾶς καὶ τῶν συσσήμων τῶν παρηλλαγμένων γίνεται· ψυχὴ δὲ νῦν ἐκεῖ παραλλαγὴν εἶδους ἢ μορφῆς παρὰ τὴν ἐτέραν οὐ κέκτηται, ἀλλὰ πᾶσα οὐσιώδης ὁμοιότης καὶ ἰσότης παρ' αὐταῖς.

95 11. Ἄλλ' οὐδὲ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἀλλήλους ἐπιγνωσόμεθα φυσικῶ ἐπιγνωρισμῶ· οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν ἐκεῖ σμικρότης

79-81 Ps. 145:4

81-82 Ps. 6:6

83-85 Ps. 113:25

86-88 Ps. 102:16

76 Καὶ ἵνα] ἵνα δὲ M | δόξουσιν MX 76-77 ἡμᾶς - γραφικᾶς] om. (homoioteleuton) E | ἀναπλάττειν - θεολογίας] om. (homoiotel.) G
78 τοῦ σώματος] om. W | ἢ] om. α² (sed non L) 79 φησιν τί W | ψαλμὸς] ψαλμωδὸς MaXG | τοῦ τελευτοῦντος M, τῶν τελευτῶντων Qu. ed. 89 (sed non Gretser) 80-81 αὐτοῦ] αὐτῶν Qu. ed. 89 (sed non Gretser) 81 δὲ] om. G | μμνήσκονται aG, μνήσεται Π | ἔστιν] om. Qu. ed. 89 82 Θεοῦ²] praem. τοῦ MaXG 83 μμνήσκονται α²GC | Οὐ] οὐδὲ α²Π | γὰρ] om. α² 83-84 φησιν] post νεκροὶ transp. aG 84 οἱ¹] om. aGWE 85 ἄδου Qu. ed. 89 (sed non prima editio Gretser) C | καθορώσιν] θεωροῦσιν W 86 Ὅτι] praem. ἄνθρωπος ὡσεὶ χόρτος αἱ ἡμέραι αὐτοῦ, ὡσεὶ ἄνθος τοῦ ἀγροῦ οὕτως ἐξανθήσει (scil. Ps. 102:15) Π 89 Πῶς δὲ] ἐπὶ δὲ (scil. ἐπεὶ δὲ) G | ἀλλήλας] ἀληθεῖαν G, add. νῦν aXGE 89-102 ἀναγνωρίζουσιν - ἐκπτώσεως] om. W 89 ἐπιγνωρίσωσιν ΠE 90 γυμνάς] add. ἐαυτὰς G | τούτῳ ἀλλήλας] om. G 91 τῆς - καὶ] om. M 92 δὲ] om. α² | νῦν] om. Π 94 ἰσότης] ἰσότημος Qu. ed. 89 | αὐταῖς] αὐτῆς G 96 φυσικῶς XG | ἐπιγνωρισμῶ G | γὰρ] add. οὐκ Π | οὐκ ἔστιν] om. Ma | μικρότης M

καὶ μεγαλειότης σωμάτων, οὐ λευκότης καὶ μελανότης, οὐ νη-
πιότης καὶ γηραλιότης, ἀλλ' οἷος γέγονεν ὁ Ἀδάμ, τοιοῦτοι
πάντες οἱ ἀπ' αἰῶνος κεκοιμημένοι ἀνιστάμεθα, ὡσπερ οἱ ἀπὸ
100 στάχυος παραπεσόντες καὶ εἰς γῆν ταφέντες σμικρότατοι κόκ-
κοι οὐ μικροὶ ἀνίστανται, ἀλλὰ πεπληρωμένοι στάχυες γίνον-
ται, οἷοι ὑπῆρχον πρὸ τῆς ἐκπτώσεως. Ἀνάστασιν γὰρ οἱ ἅγιοι
πατέρες ἡμῶν εἶναι ὀρίζονται τὴν πρὸς τὸ ἀρχαῖον τοῦ πρώτου
ἀνθρώπου ἀποκατάστασιν. Τῷ μὲν οὖν φρυσικῶ λόγῳ οὐδεὶς
105 τὸν ἕτερον ἐπιγινώσκει, θεείῃ δὲ ἐπιτροπῇ πολλοὶ πολλοὺς
ἐπιγινώσκονται· καὶ γὰρ καὶ περὶ Ἰουδαίων εἰρηται, ὅτι Ὁψονται
εἰς ὃν ἐξεκέντησαν.

Κ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ποῦ δὲ ὅλως θέλομεν λέγειν νῦν ὑπάρχειν
τὰς ψυχὰς, καὶ εἰ ἄρα ἐν τῷ ἅμα πᾶσαι εἰσίν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Οὐδεὶς μὲν ὁ περὶ τούτου σαφῶς ἀπαγγείλας,
ὁμῶς ἐκ τῶν τοῦ Χριστοῦ λόγων μανθάνομεν, ὅτι αἱ μὲν τῶν

99-102 Cf. 1 Cor. 15:36-38; 42-44 102-104 Cf. G.W.H. Lampe, *A Patristic Greek Lexicon*, s.v. ἀποκατάστασις B 1-3 106-107 Ioh. 19:37

97 καί¹ | ἡ α²ΠΕ | μεγαλότης ΓΠ | οὐ¹ | οὐδὲ ΠΕC | καί² | οὐ α 97-98 καί² -
γηραλιότης] om. Π 98 γεραλλιότης X | ὅ] om. E 100 σταχύους E |
γῆν] praem. τὴν GC | μικρότατοι E 101 σμικροὶ αX | σταχύαις X, σταχύες
G, σταχύας E 102 οἷοι | οἱ X | ὑπῆρχοντες (sic) G | τῆς] om. Qu. ed. 89 |
γὰρ] add. εἶναι MaXG | ἅγιοι] add. δὲ G 103 ἡμῶν] om. α²C | εἶναι] WE,
om. MaXG (sed cf. Qu. ed. 89) Π 106 καί²] om. ΓΠC 106-107 ὄψεται
αὐτὸν πᾶς ὀφθαλμὸς, καὶ οἷτινες αὐτὸν ἐξεκέντησαν Π

Κ'

4-6 Cf. Luc. 23:43

Mss* Ma(a² [Qu. ed. 90 R] L)XG | W (om. 10-24 ψυχὰς - ἐνθῆου) E
Cf. (i) d(SC); (ii) Ps.-Athanasius, *QQ ad Antiochum*, Qu. 19 (PG 28, 609A1-B4); (iii)
Ps.-Anastasiu, *Fragm. de iis qui vita excedunt* (CPG 7746[1]), ed. A. Mai, *Scriptorium
Veterum Nova Collectio*, I, I (Rome, 1825), pp. 371-372 (cf. Additional Texts, infra).

1 Ποῦ] πῶς α (sed corr. Alemann.) S | δὲ ὅλως post θέλωμεν (sic) transp. G |
νῦν] post δὲ transp. αS, post θέλωμεν transp. X, om. MG 2 τὰς] om. E |
ἄρα] ὁμοῦ αS, om. M | ἐν τῷ ἅμα] καὶ ἅμα α, ἡ S, om. C | εἰσίν] ὑπάρχουσιν
αS, praem. ἐν τῷ ἄδη C, add. ἐν τῷ ἄδη S 3 ὅ] om. α | ἀπήγγειλεν α (sed
non Qu. ed. 90), ἐπήγγειλεν Qu. ed. 90, ἀπαγγείλει G

* C ff. 37v-38, E ff. 12-13, G ff. 72v-73, L f. <199r-v>, M ff. 251v-252, R f. 188r-v, S
ff. 305v-306, W ff. 17vb-18ra, X f. 5r-v.

- 5 δικαίων ψυχαι μετὰ τῆς ψυχῆς τοῦ ἁγίου ληστοῦ ἐν τῷ Παραδείσῳ, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ὑπάρχουσιν· καὶ γὰρ καὶ ὁ θεῖος Ἀντώνιος δεηθεὶς τοῦ Θεοῦ περὶ τοῦ τόπου τῶν ψυχῶν, οὕτως ἐώρακεν ἐν τῷ Παραδείσῳ ὑπάρχειν τὰς ἁγίας ψυχὰς, ὡσαύτως καὶ ὁ θεοφόρος Παμβῶ, καὶ ἕτεροὶ τινες τῶν πατέρων.
- 10 2. Πάλιν τε τὰς τῶν ἁμαρτωλῶν ψυχὰς πᾶσα ἡ παλαιὰ καὶ καινὴ Διαθήκη ἐν τῷ Ἄδου δεσμωτηρίῳ παραπέμπεσθαι ὡς ἐν φυλακῇ μαρτυρεῖ, καθὰ καὶ περὶ τοῦ πλουσίου ἐκείνου τοῦ κατὰ τὸν Λάζαρον ὁ Κύριος εἶρηκεν. Ὅμοίως δὲ καὶ ὁ Δαυὶδ φησιν, *Οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχὴν μου εἰς Ἄδην, καὶ Κύριε, ἀνήγαγες ἐξ Ἄδου τὴν ψυχὴν μου. Καὶ πάλιν φησὶν· Ἀποστραφήτωσαν οἱ ἁμαρτωλοὶ εἰς τὸν Ἄδην· τὸ δὲ εἰπεῖν Ἀποστραφήτωσαν σημαίνει, ὅτι νῦν ἐκεῖ αἱ ψυχαι τούτων ὑπάρχουσιν, εἶτα ἀνέρχονται καὶ ἀπολαμβάνουσι τὰ ἴδια σώματα, καὶ εἶθ' οὕτως ἡ ἀπόφασις τοῦ κριτοῦ κατ' αὐτῶν ἐξέρχεται*
- 20 λέγουσα· *Ἀποστραφήτωσαν οἱ ἁμαρτωλοὶ εἰς τὸν Ἄδην. Ὁ*

6-8 Cf. Athanasius, *Vita Antonii* (CPG 2101), §§ 60, 66, ed. G.J.M. Bartelink (SC 400) (Paris, 1994), pp. 294-298, 318-320; PG 26, 929A-B, 936-937 9 De abbate Macario, sed non Pambone, cf. CPG 2400 et 2417 12-13 Cf. Luc. 16:23 14 Ps. 15:10 14-15 Ps. 29:4 15-16 Ps. 9:18

5 μετὰ] add. τὴν a² 6 ἐμοὶ] ὑμῖν E | γὰρ καὶ] om. G | θεῖος] μέγας M
7 δεηθεὶς τοῦ Θεοῦ] om. E | τοῦ] om. Qu. ed. 90 7-8 ἐώρακεν post Παραδείσῳ transp. a² 8 ὑπάρχειν - ψυχὰς] αὐτὰς ὑπάρχειν M | ἁγίας] om. GE 9 Παμβῶ] σαμψῶν a² | πατέρων] add. ὡσαύτως καὶ ἰωάννης ὁ τῆς κλίμακος οὕτως λέγει· μνήμην μόνην ὁ ληστῆς ἐκείνος ἐν τῇ βασιλείᾳ ἠτοίσασατο (sic), καὶ ἴδον τὸν παράδεισον ἐκληρονόμησεν (scil. *Scal. Par.* 25, PG 88, 1000 D3-5) E, et cf. Add. Text 1 *de iis qui vita excedunt* 10 τὰς] post ἁμαρτωλῶν transp. a² 10-24 ψυχὰς - ἐνθεοῦ] om. W 10 ἡ] καὶ Qu. ed. 90 11 παραπέμπεσθαι] add. αὐτὰς G | ἐν²] om. G 12 περὶ] om. G | τοῦ²] om. E 12-13 κατὰ τὸν Λάζαρον] ἐν τῷ λαζάρῳ E 13 δὲ] om. MaXG 13-14 φησιν] add. ὅτι a 14-15 Οὐκ - φησὶν] om. (homoioteleuton) X 14 Ἄδην] ἄδου Qu. ed. 90 (varia lectio) C 14-15 καὶ - μου²] om. Gd 15 πάλιν] add. ὁ αὐτὸς M 16 εἰπεῖν] add. ὅτι G 17 νῦν] om. a | τούτων] ante νῦν transp. G 18 εἶτα] εἶ (sic) G | ἀπέρχονται E, ἀνελεύσονται D | ἀπολύψονται d 19 εἶθ'] om. G

δὲ ἀποστρέφων πρόδηλον ὅτι ὄθεν ἐξῆλθεν ὑποστρέφει· ὁ δὲ Ἄ-
 δης τόπος ἐστὶ κατώτατος τῶν κατωτάτων καταχθονίων,
 τόπος κατώδυνος φύσει, ἐν ᾧ καὶ ὁ Χριστὸς κατελθὼν, διὰ
 τῆς ἀχράντου αὐτοῦ ψυχῆς καὶ ἐνθέου, ἐπεσκέψατο τοὺς ἐν
 25 σκοτέι καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένους.

21-25 Cf. Anast. Sin., *Viae Dux* XIII, 6, 43-62 (CCSG 8, p. 233) 24-25 Ps. 106:10,
 Luc. 1:78-79, cf. 1 Petr. 3:19.

21 ἀποστρέφων] ἀποστραφῶν M, ἀποστραφείς a, ὑποστρέφων d | ἐξῆλθεν]
 om. E | ὑπεστράφη G 22 κατωτάτων] add. καὶ G, om. E 23 καί] om.
 XE 24 ψυχῆς αὐτοῦ M | καί] om. E | ἐπισκέψατο E 25 καθημένους]
 add. Add. Text 2 *de iis qui vita excedunt*

Additional Texts (*de iis qui vita excedunt*, ed. A. Mai, loc. cit.)

1] cf. line 9

[...καὶ ἕτεροὶ τινες τῶν πατέρων] ὥσπερ δὲ καὶ ἄλλοι καὶ θεοφόροι πατέρες·
 τὰς δὲ τῶν παντελῶς ἁγίων ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἠνωμένας σὺν ἀγγέλοις καὶ δο-
 ξολογούσας Θεόν· ὅπου γὰρ τὸ σῶμα, ἐκεῖ καὶ οἱ ἀετοὶ [Luc. 17:37], τουτέστι
 ἐνθα ὁ τῆς δόξης κύριος, ἐκεῖ καὶ οἱ ἅγιοι· τὴν δὲ διαφορὰν τοῦ τε παραδείσου
 καὶ τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἢ τῆς ἀρετῆς διαφορὰ ἐργάζεται· ἔλλειψιν
 γὰρ ἔσχον τινὰ τῆς ἀρετῆς, καὶ οὐ πρὸς τὸ τέλειον ἀφίκοντο ταύτης μέτρον οἱ
 διειργόμενοι ἀπὸ τῆς βασιλείας καὶ τοῦ παραδείσου καταξιούμενοι· τοῦτο
 γὰρ δηλοῖ τὸ πολλὰς εἶναι τὰς τοῖς ἐκλεκτοῖς ἀποκεκληρωμένας μονάς [cf.
 Ioh. 14:2]· ὅτι δὲ καὶ ἐν τοῖς οὐρανοῖς αἱ τῶν ἁγίων ψυχαί, ὁ θειώτατος βοᾷ
 Παῦλος· Οἶδαμεν ὅτι ἐάν ἡ ἐπίγειος ἡμῶν οἰκία τοῦ σκήνους καταλυθῆ, οἰκο-
 δομὴν ἔχομεν ἐκ Θεοῦ οἰκίαν ἀχειροποίητον αἰώνιον ἐν τοῖς οὐρανοῖς [2 Cor.
 5:1]· καὶ διαμαρτύρεται ἐπιθυμίαν ἔχειν τοῦ ἀναλύσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι
 [Phil. 1:23]· ποῦ δὲ ὁ Χριστὸς, αὐτὸς πάλιν ὁ μακάριος κράζει, τρόπον τινὰ
 τῆς γῆς ἀνακουφίζων ἡμᾶς διὰ τοῦ λόγου πρὸς ὑψηλοτάτην πολιτείαν, τὰ
 ἄνω φησὶ φρονεῖτε, μὴ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς· τὰ ἄνω ζητεῖτε ἐνθα ὁ Χριστὸς ἐστὶν
 ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς καθημένος [Col. 3:1-2]· οὐ τοπικὴν δηλῶν καθέδραν,
 σωματῶν γὰρ ὁ σχηματισμός, ἀλλὰ τὸ ἰσότημον τῆς δόξης παραδεικνύς διὰ
 τῆς δεξιᾶς· ὥσπερ δὲ τὰς τῶν ἁγίων καὶ δικαίων ψυχὰς ἐν οὐρανῷ εἶναι καὶ
 ἐν τῷ παραδείσῳ οὐκ ἀμφιβάλλομεν, (οὕτω δὲ καὶ τὰς τῶν ἁμαρτωλῶν ψυ-
 χὰς...).

2] cf. line 25

(καθημένους) καὶ αἱ μὲν τῶν ἁγίων καὶ δικαίων ψυχαὶ ἐν θεῖᾳ χάριτι καὶ
 θμηθῆδι καὶ χρηστῇ προσδοκίᾳ καὶ ἐλπίδι τυγχάνουσιν· αἱ δὲ τῶν
 ἁμαρτωλῶν πάλιν ἐν ὀδύνῃ καὶ λυπηρᾷ λίαν ἀποκαραδοκίᾳ [cf. Rom. 8:19,
 Philip. 1:20] διὰ τὸ προσδοκώμενον ἐλεεινὸν μέγα φοβερὸν κριτήριον.

ΚΑ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Εἰ οὐκ ἐπιγινώσκουσιν ἀλλήλους οἱ ἀπελθόντες ἐκεῖ, πῶς ὁ πλούσιος ἐπέγνω καὶ ἐδυσώπει τὸν Ἀβραάμ καὶ τὸν Λάζαρον, οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ μέμνηται τῶν ἰδίων αὐτοῦ πέντε ἀδελφῶν τῶν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ;

5 **ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ** 1. Διὰ πάντων τῶν κατὰ τὸν πλούσιον καὶ τὸν Λάζαρον μαθάνομεν, ὅτι παραβολικῶς καὶ τυπικῶς, ἀλλ' οὐ πραγματικῶς ὁ Χριστὸς τὴν διήγησιν ἐκείνην ἀνεπλάσατο.

2. Ὅτι γὰρ παραβολή ἐστίν, ἐκεῖθεν δῆλον. Πρῶτον, ὅτι οὐδεὶς οὐπω οὐδὲ ἐν Γεέννῃ, οὐδὲ ἐν βασιλείᾳ εἰσῆλθεν, ἕως τοῦ 10 καιροῦ τῆς τῶν σωμάτων ἀναστάσεως. Τοῦ οὖν σώματος ἐν τῷ τάφῳ τυγχάνοντος, ποίαν γλῶσσαν εἶχεν ὁ πλούσιος φλεγόμενην, ποία δὲ καὶ ρανὶς ὕδατος ἡδύνατο κατασβέσαι αὐτοῦ τὴν φλόγα;

3. Δεύτερον δέ, ὅτι οὐδὲ ὀρώσιν οἱ ἐν τῷ Ἄδῃ παραπεμπόμενοι 15 τοὺς δικαίους τοὺς ἐν νεφέλαις ἀρπαζομένους, καὶ ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν ὑπάρχοντας, πλήν, ὡς προεῖπον, οὐδὲ γέγονε τελεία κόλασις, ἢ ἀνταπόδοσις, οὔτε ἀμαρτωλοῖς, οὔτε δικαίοις. Ποία γὰρ αὕτη δικαιοσύνη, ἵνα τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος ἐν τῷ ἅμα ἀμαρτησάντων, ἢ κατορθω-

ΚΑ'

2-4 Cf. Luc. 16:23-28 11-13 Cf. Luc. 16:24

Mss* Ma(a² [Qu. ed. 91 R] L) XG | W (om. 57-71) ΠΕ

Cf. (i) d(SC); (ii) Ps.-Athanasius, *QQ ad Antiochum*, QQ 16, 17, 20, 21 (PG 28, 608A9-B5, B6-14, 609B5-C4, C5-D2).

1 ἀλλήλων G 3 καί²] post μέμνηται transp. W 3-4 τῶν - τῶν] τὸν ἴδιον αὐτοῦ ἀδελφὸν τὸν G 5 Διὰ - τῶν] om. G | τῶν] τὰ L, om. a² | τὸν¹ - καί] om. E 6 παρεμβολικῶς E 6-7 ἀλλ' οὐ πραγματικῶς] om. Π 7 τὴν] add. ἰδίαν G 8 παρεμβολή E 9 οὐπω] MXGd, οὐδέπω a, om. WΠΕ 10 τῆς om. Qu. ed. 91 | Τοῦ] τὸ W 11 ὁ πλούσιος εἶχεν transp. W 11-12 φβεγγαμένην a². φλεγμονὴν (sic acc.) G 12 ποία δέ] WΠΕ, ἔχουσαν XG, om. Ma | ρανίδος M, ρανίδα a | ἡδύνατο] ἡδυνήθη X, δαιόμενος (sic) πρὸς τὸ M, αἰτοῦσαν, ὅπως δυνήθη a | σβέσαι XG 14 δέ] om. a | οἱ] om. Qu. ed. 91 | ἐν] om. G 15 τῇ] ΠΕ, om. MaXGW 16 ὑπάρχοντας] WΠΕ, διάγοντας MLXGd, ὑπάγοντας a² 17 ὡς προεῖπον] ὡσπερ εἶπον E 17-18 οὔτε δικαίοις οὔτε ἀμαρτωλοῖς transp. M 19 ἀμαρτάνειν G 19-20 ἢ κατορθωσάντων] add. τι ἀγαθὸν M, om. a²X

* C f. 38r-v, f. 40r-v, E ff. 13-15, G ff. 73r-74v, L ff. 199v-201v, M ff. 252-253v, Π ff. 103-104, R ff. 188v-190, S f. 306r-v, W ff. 18ra-19vb, X ff. 5v-6v.

20 σάντων, χωρίς τοῦ σώματος κολασθῆ ἢ στεφανωθῆ ἢ ψυχῆ;
 Καὶ ἄκουσον Παύλου σε τοῦτο διδάσκοντος· περι μὲν γὰρ δι-
 καιῶν λέγει, ὅτι *Μαρτυρηθέντες διὰ τῆς πίστεως οὐπω τὰς*
ἐπαγγελίας ἐκομίσαντο τοῦ Θεοῦ φησίν, περι ἡμῶν κρεϊττόν
 25 *τι προβλεψαμένου, ἵνα μὴ χωρίς ἡμῶν τελειωθῶσιν. Καὶ πά-*
λιν φησίν· Ἵνα ἕκαστος ἡμῶν κομίσηται τὰ διὰ τοῦ σώματος
πεπραγμένα ἀγαθὰ ἢ κακὰ. Εἰπὼν δὲ τὰ διὰ τοῦ σώματος πε-
πραγμένα δείκνυσιν, ὅτι χωρίς τοῦ σώματος οὐδὲν λοιπὸν ἢ
 30 *ψυχῆ νῦν διαπράττεται, πλὴν ὅτι καὶ τῶν ἁμαρτωλῶν αἱ ψυ-*
χαὶ ἐν μερικῇ ὀδύνη καὶ λυπηρᾷ προσδοκίᾳ εἰσίν, ὁμοίως καὶ
αἱ τῶν δικαίων ἐν χαρᾷ τινι καὶ εὐθυμίᾳ τυγχάνουσιν.

4. Καὶ ὅπως καὶ ὀπτασίας τινὸς ὁσίου ἔτι περιόντος ἐν σαρκὶ
 ἐπιμνησθήσομαι, οὕτως μοι διηγείτο, ὅτι Ἐπιμελῶς καὶ ἐμ-
 πόνως μου παρακαλέσαντος τὸν Θεὸν περι τῆς διαγωγῆς καὶ
 καταστάσεως τῆς ψυχῆς τῆς χωριζομένης ἐκ τοῦ σώματος,
 35 ἐθεώρουν ἐν ὄραματι τῆς νυκτὸς ἑαυτὸν εἰς ἄμπελῶνά τινα
 ὑπάρχοντα, τὸ δὲ σῶμά μου κεχωρισμένον ἀπ' ἐμοῦ καὶ ἀπὸ
 μικροῦ διαστήματος νεκρὸν κείμενον· καὶ ἐγίνωσκον μὲν, ὅτι
 ἐχωρίσθην τοῦ σώματος, καὶ νηφάλεον εἶχον τὸν νοῦν καὶ τὴν

22-24 Hebr. 11:39-40 25-26 2 Cor. 5:10

20 κολασθῆ χωρίς τοῦ σώματος transp. a² | ἢ] om. Qu. ed. 91 21 σε] ὡς
 XG, post τοῦτο transp. Π, add. ἐν W, om. a | τοῦτο] τουτοῦ (sic) X, τοῦ a |
 γὰρ] τῶν M, add. τῶν d, om. W 21-22 δικαίων] add. οὕτω a² 22 τὰς]
 τῆς X, διὰ τῆς G 23 ἐκομίσαντο E, ἐπεκομίσαντο a² | φησίν] φρονούντος
 (sic acc.) G 24-25 Καὶ πάλιν] om. M 25 Ἵνα] ἐν W | ἡμῶν κομίσηται]
 ἀπολάβῃ L 26-27 πεπραγμένα - πεπραγμένα] πράγματα ἃ ἔπραξεν Π |
 ἀγαθὰ - πεπραγμένα] δι' ἡμῶν X, om. (homoioteleuton) MaGE 27 δείκ-
 νουσιν] δεικνύς a, om. X | λοιπὸν] WΠEd, τοιοῦτον MaXG (sed λοιπὸν ante
 δείκνυσιν transp. M) 28 νῦν] post διαπράττεται transp. Π, om. MaXG | ὅτι]
 om. MaXG | τῶν] αἱ τῶν Ma, αὐτῶν G | αἱ] om. X 30 αἱ] om. Π | δι-
 καιῶν] add. ψυχαὶ MaG | τυγχάνουσιν] ὑπάρχουσιν G 31 ὅπως] πῶς G |
 καί²] om. G | τινὰς Ma | ὁσίου] add. ἀνδρὸς M, om. a | ἔτι περιόντος]
 ποιοῦνται πρὸς τοὺς περιόντας a², ποιοῦνται περι τῶν ὄντων L, add. αὐτοῦ
 M 32 οὕτως] οὕτος LXGW^{ac} Π, om. a² | διηγείτο] διηγείται XG, διηγῆ-
 σατο (sed ante μοι transp. et post μοι add. τις) a², δεδιήγηται L, διηγησαμένου
 (et add. λέξω) M | ὅτι] add. φησίν M 33 μου] om. a² | παρακαλέσάμενος
 conji. Qu. ed. 91 (sed non prima editio Gretser) | καὶ] add. τῆς Π 34 τῆς]
 om. MΠE 35 ἑαυτὸν] om. Π | ἄμπελον XG 36 ὑπάρχοντά με Π 37
 γινώσκων M, ἐπεγίνωσκον a 38 νηφάλεον (νηφάλιον)] ΠEMLXG, νηφά-
 λειον W, νηφάλιον a² | εἶχον] ἔχων a², ἔχον E, ἔχω Π

φρένα. Μέντοιγε διανήψας ἐκ τοῦ ὄνειρου οὐκ ἠδυνήθην ἀνα-
 40 τυπῶσαι ἢ ἐπιγῶναι ἐν ποίῳ σχήματι ἢ μορφῇ ὑπῆρχον ἐκτὸς
 τοῦ σώματος, πλὴν ὅτι ἐνυπόστατος καὶ ἀφαντασίαστος ἦν ἢ
 ἐμὴ τῆς ψυχῆς ὑπαρξίς.

5. Μὴ γάρ τις νομίση, ὅτι δίκην τινὸς καπνοῦ ἢ νέφους, ἢ
 ψυχῇ διαλύεται καὶ ἀπόλλυται μετὰ θάνατον, ὡσπερ ἢ τῶν
 45 ἀλόγων ψυχῇ καὶ πνοῇ. Καὶ ἄκουσον τοῦ Χριστοῦ τὸ ἐνυπό-
 στατον καὶ ἀθάνατον τῆς ἡμετέρας ψυχῆς διδάσκοντος καὶ λέ-
 γοντος, *Μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων τὸ σῶμα, τὴν
 δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτείνειν.* Ὡστε ἐνούσιοι μὲν εἰσιν
 αἱ ψυχαὶ μετὰ θάνατον τοῦ σώματος, οὐ μὴν προϋπάρχουσι
 50 πρὸ τοῦ σώματος κατὰ τοὺς Ὀριγένους μύθους· οὐ γὰρ ἄψυ-
 χον ἄνθρωπον σπεῖρει ἐν τῇ μήτρα ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ τέλειον
 ἐμψυχωμένον ἄνθρωπον ὁ ἐμψυχος ἄνθρωπος. Οὔτε γὰρ σῶμα
 πρὸ τῆς ψυχῆς ὑφίσταται, οὔτε ψυχῇ πρὸ τοῦ σώματος.

47-48 Matt. 10:28 49-50 Cf. Iustinianus, *Epistula ad synodum de Origene* (PG 86[1], 989A)

39 φρέναν MXG | Μέντοιγε} praem. οὐ a², post διανήψας transp. G, om. ML (sed Μέντοιγε - ὄνειρου om. L) | διανήψας} διανήψασθαι a², add. οὖν M | οὐκ} om. Qu. ed. 91 et fors. del. R | ἠδυνήθην} ἠδυνάμην MaC, add. δὲ a (οὐδὲ conii. Qu. ed. 91, sed non prima editio Gretser) 39-40 ἀνατυπῶσασθαι Π, τυπῶσαι Ma 40 ποίῳ} ὁποίῳ MaXG | ἦ²} καὶ Qu. ed. 91 | ἐκτὸς} ἐκ a (ἐκ[τὸς] corr. Qu. ed. 91, sed non prima editio Gretser) 41 ἀνυπόστατος a (sed corr. Gretser) XG | καὶ ἀφαντασίαστος} om. Π | ἦν} om. a² | ἢ} om. E 42 ἐμὴ} ἐμῆς Qu. ed. 91 | ἐμὴ - ὑπαρξίς} ψυχῇ G 43 νοήση G 44 καὶ ἀπόλλυται} om. Gd 45 πνοῇ καὶ ψυχῇ transp. W | πνοῇ} πνοῇ καὶ ζωῇ Π 45-46 ἀνυπόστατον W 46 ψυχῆς} add. ἡμᾶς MaXG 46-47 καὶ λέγοντος} om. M 47 φοβεῖσθε aΠ | ἀποκτενόντων} ἀποκτεινόντων Qu. ed. 91, sed ἀποκτενόντων prima editio Gretser, add. ὑμῶν a² 48 ἐνούσιοι} ἐνόσιοι Π, ἐν οὐσίᾳ Ma 49 μετὰ} add. τὸν MaG | τοῦ σώματος} om. ΠE 49-50 οὐ - σώματος} om. (homoiotel.) Qu. ed. 91, sed errorem mss. notavit Gretser 49 μὴν} μὴ E | προϋπάρχουσαι (sic acc.) Π 50 τῶν σωμάτων Π | τοῦς} add. τοῦ MLd | ὀριγένου L, ὀριγένου E 50-51 ἄψυχον ἄνθρωπον} WE (Π hic illegibilis), ἄψυχον ἢ ἡμιάνθρωπον MG, ἄψυχον ἡμῖν ἄνθρωπον L, ἄνθρωπον ἡμῖν ἄψυχον a², ἄψυχον ἡμιάνθρωπον Xd 51 ἐνσπεῖρει G | ἄνθρωπος} add. τὴν δὲ ψυχὴν οὐ δίδωσι E 52 ἐμψυχωμένον} WE, ἐρχόμενον MXG, ἐρχόμενον L, ἐρχόμενον ἐμψυχον a² | ὁ ἐμψυχος ἄνθρωπος} om. Ma² (sed non L) 52-53 οὔτε γὰρ ψυχῇ πρὸ τοῦ σώματος, οὔτε σῶμα πρὸ τῆς ψυχῆς ὑφίσταται transp. W 53 ὑφίστατο Qu. ed. 91

6. Εἰ δέ, καθάπερ οἱ αἰρετικοὶ λέγουσιν, σῶμα ἄψυχον σπεί-
 55 ρει ὁ ἄνθρωπος, τὴν δὲ ψυχὴν οὐ δίδωσιν, εὐρεθήσονται τὰ
 ἄλογα τιμιώτερα τοῦ ἀνθρώπου· ἐκεῖνα γάρ πεπληρωμένον ἔμ-
 ψυχον ζῶον σπείρει καὶ καταβάλλεται. Ἄλλὰ ψυχὴ μὲν τοῦ
 ἀλόγου ἐστὶν ἢ διὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ἀέρος γινομένη ἐν τῷ
 60 αἵματι ζωτικὴ κίνησις, ἣτις ἐκ τῶν στοιχείων τὴν ὑπαρξίν
 ἔχουσα, ἐν αὐτοῖς πάλιν διαλύεται, τοῦ ζώου θνήσκοντος· ψυ-
 χὴ δὲ ἀνθρώπου ἐστὶν οὐσία ἐνούσιος, λογικὴ, ἀθάνατος, νοερά,
 οὐκ ἐκ στοιχείων, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ τὴν ὑπαρξίν ἔχουσα, ὡς ἂν οἶ-
 65 δον μόνος αὐτὸς ὁ Θεός, ὅπως καὶ ὄθεν, καὶ ὡς οἶδεν ὁ αὐτὴν
 συστησάμενος, οὐκ ἄναρχον μὲν ὑπάρχουσαν, ἀτελεύτητον δὲ
 διαμένουσαν πᾶσαν ψυχὴν σώματι ἐνωθεῖσαν.

7. Καὶ γὰρ καὶ αἱ τῶν ἐμβρύων ἢ ἐκτρωμάτων μετὰ τὸν
 ἐξεικονισμόν ψυχαὶ οὐ θανατοῦνται, οὐδὲ ἀπόλλυνται, ἀλλὰ
 σὺν ἡμῖν πρὸς Θεὸν ἐν τῇ ἀναστάσει ἐπισυνάγονται τῇ ἀρρήτῳ
 ἐνεργείᾳ καὶ παντοδυνάμῳ τοῦ Θεοῦ.

8. Ταῦτα διὰ βραχέων ὑμῖν περὶ ψυχῆς, οὐ δογματικῶς, οὐδ'
 70 ὀριστικῶς, ἀλλ' ἀγαπητικῶς εἶρηται· τὰ δὲ λείποντα δυσωποῦ-
 μεν τοὺς ἐν Χριστῷ ἀδελφούς καὶ διδασκάλους τοὺς μεθ' ἡμᾶς
 διορθοῦντας ἀναπληρῶσαι.

54-55 Cf. quae de Apollinario dicitur, Ps.-Anast. Sin., *Contra monophysitas* (PG 89, 1184A) 57-59 Cf. Anast. Sin., *Viae Dux*, II, 5, 55-65 (CCSG 8, pp. 53-54) 62 Cf. Gen. 2:7 70-71 Cf. Anast. Sin., *Viae Dux*, I, 1, 18-21 (CCSG 8, pp. 7-8)

54 καθάπερ] καὶ M, καὶ περὶ LXG, περὶ a² | οἱ αἰρετικοὶ| αἰρετικῶν LXG, αἰ-
 ρητικὸν a² | λέγουσιν] add. ὅτι M 55-57 ὁ - σπείρει] om. (homoiotel.)
 a² 55 εὐρεθήσονται] εὐρίσκονται λοιπὸν M, εὐρεθήσεται d 56-57 ἔμ-
 ψυχον] ante πεπληρωμένον transp. W, post ζῶον transp. ML 57-71 Ἄλλὰ -
 ὀριστικῶς] om. (fors. saltus ἀλλὰ - ἀλλ') W 58 τοῦ²] om. Qu. ed. 91 (sed
 non prima editio Gretser) | γενομένη ML 60 ἐν - θνήσκοντος] om. G
 60-62 ἐν - ἔχουσα] om. (homoiotel.) Π 61 οὐσία] praem. ἡ G | ἐνούσιος]
 om. a 62 ὡς ἂν] ΠE, οἷαν MLXG, οἷον a² (sed οἷαν corr. Gretser) 63
 μόνος αὐτὸς ὁ Θεός] ΠE, αὐτὸς μόνος MaXG | ὅπως καὶ ὄθεν] Π, om. E, καὶ
 ὄθεν οἶδεν, καὶ ὡς οἶδεν MaXG | ὁ²] om. aXΠ | αὐτὴν] om. a² 64 ἀνάρχου
 G 65 ψυχὴν] add. ἀνθρώπου Π 66 Καὶ¹] praem. tit. περὶ ἐμβρύων καὶ
 ἐκτρωμάτων Π | αἱ] E, ἐκ MaXG (sed corr. s.l. G), om. Π | ἡ] καὶ E | μετὰ
 τὸν] καὶ μετ' αὐτῶν Π 67 ἐξεικονισμένοι Π, εἰκονισμένοι E | ψυχαὶ]
 praem. αἱ M 68 Θεὸν] praem. τὸν a 69 ἐνεργεία (sic) post τοῦ Θεοῦ
 transp. M | παντοδυνάμου X | Θεοῦ] κυρίου G 70 ψυχῆς] praem. τῆς Qu.
 ed. 91 70-71 οὐδ' ὀριστικῶς] om. a² 71 ἀλλ' ἀγαπητικῶς] om. ΠE |
 ἀλλὰ X | λείποντα] λοιπὰ a² 71-72 δυσωπῶ G 72 μεθ'] καθ' a 73
 ἀναπληρῶσαι] add. τὸ λείπον M, add. περὶ τῶν ψυχῶν aXG

KB' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Πολλῶν καρδίαι πιστῶν ἔχουσι κρυπτῶς σκάνδαλον καὶ δισταγμὸν περὶ τῆς τῶν σωμάτων ἡμῶν ἀναστάσεως, ἐννοούμενοι, ὅτι Πῶς τὸ σῶμα τὸ ὑπὸ μυρίων θηρίων καὶ πετεινῶν καταβρωθὲν, ἢ θαλάττη καταποντισθὲν, καὶ ὑπὸ
 5 ἀμετρήτων ἰχθύων ἀναλωθὲν, καὶ ἐν τῷ βυθῷ ἀφοδευθὲν, καὶ διαλυθὲν, πῶς συνάγεται καὶ εἰς ἀνάστασιν ἔρχεται;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Ὁλος ὁ Χριστιανὸς καὶ τὰ μυστήρια τοῦ Χριστιανοῦ πίστις ἐστίν· πίστις δὲ ἀληθὴς ἐστὶν ἡ ἀπεριέργος συγκατάθεσις, ἐπεὶ ἐὰν ἔλθωμεν περιεργάσασθαι τὰ ῥήματα καὶ τὰ
 10 πράγματα τῆς Γραφῆς καὶ τοῦ Θεοῦ, ἀπολλύμεθα, καὶ εἰς βυθοὺς ἀπιστίας ποντιζόμεθα.

2. Καὶ οὐ λέγω σοι μόνον περὶ ἀναστάσεως, ἀλλὰ καὶ περὶ αὐτῆς ἡμῶν τῆς ἀρχαίας διαπλάσεως· ἐὰν μὴ μετὰ ἀπλῆς καρδίας καὶ πίστεως ἀπεριέργου τὴν Γραφὴν δεξώμεθα, εἰς κη-
 15 μονοὺς ἀθείας καταφερόμεθα. Ἰδοὺ γὰρ λέγει, καὶ ἔλαβεν ὁ Θεὸς χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς. Καὶ πάλιν λέγει, ὅτι Τῆς

KB'

15-17 Cf. Gen. 2:7 17-18 Gen. 3:10

Mss* M a (a²[Qu. ed. 92 R] L) X G | W Π ECf. (i) d (S C); (ii) Ps.-Athanasius, QQ *ad Antiochum*, QQ 18 et 114 (PG 28, 608C1-D6, 668D7-669D7), et cf. QQ 134-135 (PG 28, 681B-D).

1 ΕΡΩΤΗΣΙΣ] add. περὶ ἀναστάσεως LX | Πολλῶν - πιστῶν] om. G | Πολλῶν] W Π E, πολλαὶ MaXG | πιστῶν καρδίαι transp. W | κρυπτῶς] W Π E, κρυπτὸν MaXG 2 δισταγμὸν] δειγμὸν Qu. ed. 92 (at δισταγμὸν fors. ex Fabricio conj. Migne) 3 ἐννοούμεναι W | ὅτι] om. a² | μυρίων] om. E 4 καὶ¹] ἀναλωθὲν, καὶ ὑπὸ G 4-5 ἦ - ἀναλωθὲν] om. Π 4 ἦ - καταποντισθὲν] om. a² | θαλάττη] ἐν θαλάσση MaXG 5 ἀναλωθὲν] σπαραχθὲν (sed cf. 4) G 5-6 καὶ¹ - διαλυθὲν] om. GEd | καὶ² διαλυθὲν] om. M 6 συναχθήσονται G | ἔρχεται] πάλιν ἐγερθήσονται G 8 πίστις² - ἐστὶν] om. E | δὲ] om. W | ἡ] om. W 8-9 ἐγκατάθεσις L 9 ἔλθωμεν] θέλωμεν a²Gd, θέλωμεν X | περιεργάσθαι G, περιεργάζεσθαι a²ΠEd 9-10 καὶ τὰ πράγματα] om. X | τὰ πράγματα] πράγματα MaGW 10 καὶ¹] om. a² | ἀπολλόμεθα M 10-11 βυθὸν Π E, βάθος G 11 καταποντιζόμεθα G 12 Καὶ¹] om. a² 13 αὐτῆς] om. W | ἡμῶν post ἀρχαίας transp. W | ἀπλῆς] add. τῆς W 14 ἀπεριέργον (sed ἀπεριέργου ut var. lect.) Qu. ed. 92, XG | ἐκδεξώμεθα a², ἐκδεξόμεθα L 14-15 εἰς - καταφερόμεθα] om. a 15 καταφερόμεθα] περιφερόμεθα W | λέγει] add. ὅτι MLX | Θεὸς] χριστὸς G

* C ff. 40v-43. E ff. 15-18, G ff. 74v-77. L ff. <201v-205>, M ff. 253v-256, Π ff. 104-106v. R. ff. 190-192v, S ff. 306v-307. W ff. 11rb-14va, X ff. 6v-8.

φωνῆς σου ἤκουσα περιπατοῦντος ἐν τῷ Παραδείσῳ. Εἶτα
 χεῖρας σωματικὰς μὴ ἔχοντος τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἄσωμάτου
 20 ὑπάρχοντος, πῶς ἔλαβε χοῦν καὶ ἔπλασε τὸν Ἀδάμ; Στόμα δὲ
 μηδὲ σιαγόνας ἔχοντος, πῶς ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐ-
 τοῦ πνοὴν ζωῆς; Πόδας αὐτοῦ μὴ ἔχοντος μηδὲ γλῶσσαν, πῶς
 ἤκουσε τῆς φωνῆς αὐτοῦ περιπατοῦντος ἐν τῷ Παραδείσῳ ὁ
 Ἀδάμ; Ὅρας ὅτι μετὰ πίστεως ἀπεριέργου δεῖ τὰς θείας δέ-
 25 χεσθαι Γραφάς, ἐπεὶ ἂν δῶς τόπον τῷ Σατανᾷ, ἄδειαν λογι-
 σμούς σοι περιεργίας καὶ ἀπιστίας ὑποσπείρειν, οὐ φείσεται
 καὶ περὶ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ σκάνδαλά σοι ὑποτίθεσθαι.

3. Οὕτως οὖν, παρακαλῶ, καὶ τὸν περὶ ἀναστάσεως τῶν
 σωμάτων λόγον πίστει δεξώμεθα, ὁμολογοῦντες, ὅτι Ἔρχεται
 30 ὥρα, καὶ νῦν ἐστίν, ὅτε οἱ νεκροὶ ἀκούσωσι τῆς φωνῆς τοῦ
 Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀναστήσονται. Εἰ γὰρ πιστεύομεν αὐτὸν
 παντοδύναμον εἶναι, πάντως ὁ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι
 τὸν ἄνθρωπον ἀγαγών, εὐκοπωτέως τὸ πλάσμα τὸ ὑπ' αὐτοῦ
 πλασθὲν καὶ διὰ θανάτου λυθὲν ἀναπλάσαι καὶ ἀνακαινίσει
 35 δυνήσεται. Εἰ πιστεύομεν, καθὼς εἶπεν ὁ Δαυὶδ, Ὅτι ἐν τῇ

24-25 Cf. Anast. Sin., *Viae Dux* I, 1, 13-14 (CCSG 8, p. 7); XXII, 3, 1-3 (CCSG 8, p. 297) 29-31 Ioh. 5:25 32-33 de creatione ex nihilo, cf. Anast. Sin., *Viae Dux* II, 5, 76-77 et XIII, 8, 27-30 (CCSG 8, pp. 55, 243); Euseb. Caes., *De ecclesiastica theologia* I, 12 (GCS 4, p. 71, 5; PG 24, 845D) 35-36 Ps. 94:4

18 περιπατοῦντος post Παραδείσῳ transp. a² 19 σωματικὰς] om. a²
 19-20 ἄσωμάτου ὑπάρχοντος] ἄσωμάτους οὐσας M, add. καὶ ὑπὲρ ἄσωμάτου
 G 20-21 ἔλαβε - πῶς] om. (homoiotel.) Ma² (sed ἔλαβε χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς,
 καὶ πῶς στόμα οὐκ ἔχοντος conit. Gretser) 20 δὲ] Ma²W, om. LXGΠE
 21 σιαγόνας] add. αὐτοῦ XG | ἔχοντος] add. ἦ (sic) G 22 μηδὲ] μήτε E
 23 ἐν τῷ Παραδείσῳ] om. aXGd, add. καὶ ἐφοβήθη Ma 24 ἀπεριέργου G |
 θείας] om. G 24-25 δέχεσθαι Γραφάς] γραφάς ἐρευνᾶν XG 25 δῶς]
 δόξης, ἐκδῶς G | τόπον] WΠE, om. MaXG | ἀδείας ΠE 25-26 λογισμοῦ
 σου a² 26 περιεργασίας X | ὑποσπείρειν M 27 Θεοῦ] om. E | ὑποτίθε-
 ται XG, ὑποτιθεμένου M 28 οὖν] καὶ νῦν ΠE 28-29 λόγον τῶν
 σωμάτων transp. G 29 λόγους E | δεξάμεθα E 30 ὥρα] om. G | ἀκού-
 σουσι Ld, ἀκούσονται WG 31 Θεοῦ] ἀνθρώπου Π | ἀναστήσονται] ἀκού-
 σαντες ζήσονται W | πιστεύσομενα² 32 πάντως - εἶναι²] om. (homoiotel.)
 E | παντός L | ὅ] ὅτι M, om. a 33 ἄνθρωπον] κόσμον W | εὐκοπώτερον
 a²X | πλάσμα τὸ] om. G 34 καὶ¹ - λυθὲν] om. (homoiotel.) E | λυθὲν]
 GWΠd, διαλυθὲν MRLX, διαχυθὲν Qu. ed. 92 | ἀνακαινίσασθαι Qu. ed.
 92 35 δυνήσεται MX | Δαυὶδ] κύριος Π

χειρὶ τοῦ Θεοῦ τὰ πέρατα τῆς γῆς, ὅπου δ' ἄν, κἄν ἀπέλθῃ τὸ
 σῶμα, κἄν διαλυθῇ, κἄν κατακαῆ, κἄν καταβρωθῇ, ἐν τῇ χειρὶ
 τοῦ Θεοῦ ὑπάρχει καὶ τὸ πῦρ, καὶ τὸ ὕδωρ, καὶ τὰ θηρία, καὶ
 τὰ ἐξῆς, καὶ ἐξάγει ὁ Θεὸς ἐξ αὐτῶν τὸ σῶμα ὃ ἔφαγον, καὶ ὁ
 40 ἔλαβον, καὶ ὁ κατεπόντισαν.

4. Οὐ γὰρ εἰς ἀπώλειαν ὑπάγει τὸ νεκρούμενον σῶμα, ἀλλὰ
 κἄν ὑπὸ μυρίων θηρίων ἢ ἄλλων αἰτιῶν ἀναλωθῇ, εἰς τὰ τέσ-
 σερα στοιχεῖα ὅθεν συνέστηκεν, ἐκεῖ καὶ ἀπέρχεται, τουτέστιν
 εἰς τὸ τοῦ ἡλίου, τὸ θερμόν, καὶ εἰς ἀέρα, τὸ ψυχρόν, καὶ εἰς
 45 τὰ ὕδατα, τὸ ὑγρόν, καὶ εἰς τὴν γῆν, τὸ ξηρόν· καὶ ὡς ἐν παρα-
 θήκῃ τινι ἐν αὐτοῖς ἀπόκειται καὶ φυλάττεται ἕως τῆς ἡμέρας
 τῆς ἀναστάσεως, ἐν ἣ ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ ἐξ αὐτῶν αὐτὸ πάλιν
 συνίστησι, καθὰ καὶ ἀπ' ἀρχῆς ὅτε αὐτὸ πεποίηκεν.

5. Καὶ ὅπως ἐκ φυσικῆς τινος ἀκολουθίας σε πείσω, ὅτι εἰς
 50 τὰ στοιχεῖα ἀναλύεται καὶ διαιρεῖται τὸ ἀποθνήσκον σῶμα,
 ἄκουσον. Τὸ ζωτικὸν καὶ ζωοποιὸν στοιχεῖον, καὶ ἐν τοῖς
 ἀνθρώποις, καὶ ἐν τοῖς ἀλόγοις, καὶ ἐν παντὶ ἐμψύχῳ κινου-
 μένῳ, τὸ αἷμά ἐστι, τουτέστιν ἡ θερμὴ τοῦ πυρὸς στοιχείου

42-45 Cf. Anast. Sin., *Viae Dux* II, 5, 86-91 (CCSG 8, p. 55) 49-61 de elementis,
 cf. M. Spanneut, *Le stoïcisme des pères de l'Eglise* (Paris, 1957²), pp. 350ss.

36 τοῦ Θεοῦ] θεοῦ W, αὐτοῦ ΜΠ | δ' ἄν] καὶ α, om. G | ἀπέλθῃ] ἀπέλθοι W,
 ἀπέλθῃς ΠΕ 36-37 τὸ σῶμα, κἄν] τὸ σῶμα, καὶ α², τὰ σώματα, κἄν X,
 κἄν τὸ σῶμα σου ΠΕ 37 διαλυθῇ, κἄν] om. (homoiotel.) X | κατακαῆ,
 κἄν] om. (homoiotel.) Qu. ed. 92 | κἄν καταβρωθῇ] ἢ καταβρωθῇ Π, κἄν
 κατακριθεῖ E 38 καὶ¹] τὰ πράγματα τῆς γῆς καὶ Π | ὕδωρ ... πῦρ transp.
 α² 38-39 καὶ τὰ ἐξῆς] WΠE, om. MaXG 39 ὁ Θεός] post αὐτῶν transp.
 LG, om. Qu. ed. 92 | ἔφαγον] ἔφαγεν καθὲν G 39-40 ἔλαβον ... ἔφαγον
 transp. α²d 39 ὁ²] om. aG 40 κατεπόντισαν] praem. κατέπιον, καὶ ὁ
 α 41 ὑπάγει] ἀπάγει W, ἐπάγει E, om. G | τὸ νεκρούμενον] τὸ νε-
 νεκρώμενον (sic) Π, τὸν νεκρούμενον ἔγγον του νεκρου το (sic) G, add. τὸ
 Qu. ed. 92 42 μυρίων] om. G | θηρίων] om. Qu. ed. 92 (sed non Gret-
 ser) 43 καὶ] om. Π | ἀπέρχεται] add. συνδιεπούσης καὶ συνεχούσης
 W 44 τὸ²] om. XE | καὶ¹ - ψυχρόν] om. α² | εἰς ἀέρα] εἰ ἀέρα L 45
 τὴν] om. XWE 46-47 ἡμέρας τῆς] om. (homoiotel.) Π 47 ἦ] om. Qu.
 ed. 92 | αὐτὸ] om. G 48 συνίστησι] ἀνίστησι α | καὶ] κἄν L | ὅτε] add.
 αὐτὸς M, add. καὶ E | πεποίηκεν] add. ὁ θεὸς Π 49 ὅπως] add. καὶ XGP |
 ἀκολουθίας] ὑποθέσεως et post πείσω transp. G | σε] W, ante τινος transp. E,
 post τινος transp. X, om. MaGII 50 ἀναλύεται] λύεται d | διαιρεῖται] διαι-
 ρεται X, διαλύεται ΠE 51 ζωοποιῶν M 52 ἀλόγοις ... ἀνθρώποις
 transp. α²G | ἐμψύχῳ] add. καὶ E 53 πυρὸς] WΠE, πυρὸς τοῦ MaXG,
 πυρῶδους d

ἐνεργητικὴ κίνησις, ἐν μὲν τοῖς ἀλόγοις δεσμοῦσα καὶ συνέχου-
 55 σα καὶ κινουσα τὰ ἕτερα τρία στοιχεῖα, ἐν δὲ τῷ ἀνθρώπῳ δε-
 σμοῦσα καὶ συνέχουσα τὴν ψυχὴν καὶ τὰ λοιπὰ τρία στοιχεῖα.
 Καὶ διὰ τοῦτο, ὡς δεσμοῦ τυγχάνοντος τοῦ αἵματος, ἐὰν
 κενωθῆ καθ' ὑπερβολὴν, εἴτε ἐκ τοῦ ἀνθρώπου, εἴτε ἀπὸ παντός
 ζώου, εὐθέως ἀποθνήσκει καὶ τὸ ζῶον καὶ ὁ ἄνθρωπος· κἂν δὲ
 60 μὴ κενωθῆ, ἐξέλθῃ δὲ ἡ θερμὴ καὶ ζωτικὴ αὐτοῦ κίνησις καὶ
 ἐνέργεια, ὁμοίως εὐθέως ἀποθνήσκει τὸ σῶμα.

6. Ὅτι δὲ τὸ θερμὸν στοιχεῖόν ἐστι τὸ ζωογονικὸν καὶ κινή-
 τικόν, πειθétωσάν σε τὰ τῶν ὀρνίθων ῥά, διὰ τῆς θάλψεως
 ζωοποιούμενα καὶ ψυχούμενα καὶ κινούμενα καὶ πληρούμενα,
 65 ὁμοίως καὶ ὁ λέβης τοῦ ὕδατος διὰ τοῦ πυρὸς ἀναζῶν καὶ κι-
 νούμενος, καὶ φωνὴν τινα τῇ βράσει ποιούμενος. Αἱ γὰρ θεῖαι
 Γραφαὶ καὶ ὁ Κύριος πρὸς τὴν Σαμαρεῖτιν ὕδωρ ζῶν τὸ κινού-
 μενον καὶ ἀλλόμενον καὶ ἠχοῦν ὀνομάζουσιν. Καὶ τάχα διὰ
 τοῦτο φησιν ὁ Δαυὶδ τῷ Θεῷ, Ὅτι παρά σοι πηγὴ ζωῆς,
 70 ἐπειδὴ πᾶσα πηγὴ μιμεῖται τὴν ἡμετέραν ζωὴν, καὶ τὸν θάνα-
 τον καὶ τὴν ἀνάστασιν. Τίττεται μὲν γὰρ τὸ τῆς πηγῆς ὕδωρ,
 ὡσπερ νῆπιον ἐκ τῆς σκοτεινῆς γωνίας τῆς ἀβύσσου διαλλό-
 μενον, καὶ εἰς φῶς προερχόμενον, καὶ κινούμενον, καὶ φωνὴν
 εὐθέως ἀφιέμενον. Εἶτα ἐν λέβητι ἀντλούμενον, ὡσπερ μέλος

66-68 Cf. Gen. 21:19; 26:19; Ioh. 4:10-14 69 Ps. 35:10

54 ἐνεργητικῆ] add. δύναμις καὶ L 55-56 καὶ κινουσα - συνέχουσα] om.
 (homoiotel.) GΠ 55 ἕτερα] om. a² 55-56 ἐν δὲ - στοιχεῖα] om.
 (homoiotel.) a 57 δεσμοῦ] ἐν δεσμῷ ΠΕ 58 ὑπερβουλὴν W | ἐκ] ἀπὸ
 M | τοῦ] om. M | ἀπὸ] ὑπὸ X, ἐπὶ G, ἐν d 59 καὶ¹] om. MaXG | ὁ] om. X |
 δὲ] om Gd 60-61 καὶ¹ - σῶμα] om. G 61 τὸ σῶμα] om. a² 62 Ὅτι
 δὲ] ἦγουν G | ζωογονικόν] Π, ζωγονικόν W, ζωογονητικόν E, ζωτικόν
 MaXG 62-63 καὶ κινήτικόν] MLXG, om. a²WΠE 63 τὰ] κἂν G | θάλ-
 ψεως] λάμψεως Π 64 ψυχούμενα καὶ] om. (homoiotel.) L 64-66 καὶ²
 - κινούμενος] om. G 65 ἀναζέων M 65-66 κινούμενος] κινούμενον τὸ
 ὕδωρ W 66 καὶ - ποιούμενος] om. E | ποιούμενα G 67 Σαμαρεῖτιν]
 WΠ, σαμαρίτην E, σαμαρεῖτην (sic) G, σαμαρεῖτιδα MaX | ζῶν] praem. τὸ G
 | τὸ] καὶ G 68 ἀλλόμενον] WE, ἀλώμενον Π, ἐξαλλόμενον MaXG 69
 Δαυίδ] Θεός a² | τῷ] om. XGE | σου W | πηγῆς E 70 ἐπειδὴ] ἐπεὶ καὶ W
 | ἐπειδὴ - ζωὴν] om. Π 71 μὲν] om. Π 72 ἐκ] ἐν a² | τῆς¹] om. MaXG |
 γωνίας] scripsi, γονίας WΠE, γαστρος MaXG 72-73 διαλούμενον a
 73-74 εἰς - ἀντλούμενον] om. Π 73 κινούμενον - φωνὴν] om. E 74 εὐ-
 θέως] ἔνθεον M, εὐθεόν (sic) X | Εἶτα ἐν] καὶ εἰς φῶς προεῖεν (ex 73?) E
 74-75 ὡσπερ - τεμνόμενον] om. E

- 75 τεμνόμενον εὐθέως γίνεται νεκρούμενον καὶ μὴ κινούμενον, μηδὲ φωνήν τινα ποιούμενον. Ἐπὰν δὲ τὸ πῦρ ὑπὸ τὸν λέβητα ὑποβάλλῃς, ὡσανεὶ διὰ τοῦ θερμοῦ στοιχείου ψυχούμενον, εὐθέως εἰς τὸ πρότερον αὐτοῦ τῆς πηγῆς σχῆμα ἐπανέρχεται, ἀναζῶν καὶ ἀναπηδοῦν, καὶ φωνήν ἐν τῷ ἀναζῆν ἀφιέμενον.
- 80 7. Ὡσαύτως καὶ τὰ φυτὰ καὶ τὰ δένδρα, καὶ πᾶς σπόρος, εἴαν μὴ διὰ τῆς ἡλιακῆς θερμῆς καταθαλφθῆ, οὐ ῥιζοῖ, οὐδὲ ζωογονεῖται, οὐδὲ εἰς φῶς προέρχεται, οὐδὲ καρπὸν ἢ γονὴν ἐργάζεται. Κάντευθεν ὁ χειμῶν διὰ τοῦ ψυχροῦ στοιχείου τὴν ἀκαρπίαν μὲν τοῖς φυτοῖς, τὴν ἀγονίαν δὲ καὶ ἀτεκνίαν τοῖς ζώοις
- 85 ποιεῖ, ἐν οἷς τρόπῳ τινὶ μιμεῖται τὴν τοῦ θανάτου κατῆφειαν ὑποχωρεῖ τῷ ψύχει ἢ τρυγῶν, κρύπτεται ἢ χελιδῶν, καὶ σιγᾶ ἢ ἀηδῶν, καὶ ὡς ἐν τάφοις τισίν, οὕτω τοῖς ἐσωτάτοις ταμείοις οἱ ἄνθρωποι κατακρύπτονται, πρὸς τὴν θερμὴν ὡσπερ πρὸς ζῶην καταφεύγοντες. Ὅθεν καὶ τῆς ζωῆς χωριζομένης τοῦ
- 90 ἡμετέρου σώματος διὰ τῆς ἀποψύξεως καὶ ὑποχωρήσεως τῆς τοῦ αἵματος θερμότητος, ὁ χωρισμὸς τῆς ψυχῆς γίνεται.
8. Διόπερ εἴαν ἀνασχίσῃς τὸ νεκρωθὲν εὐθέως σῶμα, χολὴν μὲν καὶ χυμὸν καὶ φλέγμα ἐν αὐτῷ εὐρήσεις, αἷμα δὲ οὐδαμῶς. Πρῶτον γὰρ τὸ θερμὸν στοιχεῖον ὑποχωρεῖ ἐκ τοῦ σώματος,
- 95 δεύτερον τὸ ὑγρὸν, τρίτον τὸ ψυχρὸν. Λοιπὸν οὐκ ἀπομένει ἐν

86-88 cf. *Narr.* (Nau XLII; Binggeli II Prol. 7-10)

75 εὐθέον X | νεκρώμενον Π 76 μηδὲ - ποιούμενον | om. G 77 ὑποβάλλῃς | ὑπολάβεις X, ὑπολάβῃς R | ὡσανεὶ διὰ | ὡς ἂν ἴδια a² | ψυχούμενα a²
 78 σχῆμα τῆς πηγῆς transp. W | σχῆμα | στοιχείον ΠE | διεπανέρχεται ΠE 79 ἀναζέων M | ἀναπηδοῦν | WΠE, ἀναπηδῶν MaG, διαπιδῶν X | φωνήν | add. ἀφ' ἑαυτοῦ Π | ἐν τῷ ἀναζῆν | ἀναζέων Π 80 δένδρι (sic) MX, δένδροι E | πᾶς σπόρος | πᾶς ὁ πόρος X, πᾶν σπόρος G, πᾶν σπόριμον Ma
 82 οὐδὲ! | εἰ δὲ a² | καρπὸν ἢ | om. a² (sed non Gretser) | ἢ | οὐδὲ a² (sed om. Migne) G 84 καί | add. ἀκαρπίαν ἔχουσι G 85 τινὶ | τινὰ X 86 τρυγῶν | τρυγῶν, καὶ a² | καί | om. a 86-87 σιγᾶ - καί | om. (homoiotei.) WΠEδ 87 ὡς | om. M | ἐν | om. L | οὕτω | om. G 87-88 τοῖς - ταμείοις post θερμὴν transp. G 87 ἐσωτάτοις | ἐσωμάτοις Ma 89 ζῶην | praem. τὴν W | καταφένωντες M | Ὅθεν | om. a² | ζωῆς | om. Qu. ed. 92 90 τῆς | om. ΠE | ἀποψύξεως | ὑπὸ ἐκψύχεως G 92 εἴαν | εἰ ΠE | τὸ | τὸν X, om. WΠE | νεκρωθέντα ΠE | εὐθέως | παραυτὰ W, εὐθέον X | σῶμα εὐθέως transp. G 93 εὐρίσκεις (-εις) MLX 95 δεύτερον | add. δὲ G | τρίτον | praem. καὶ MaXG

τῷ τάφῳ καὶ ἐν τῇ γῆ, εἰ μὴ τὸ ξηρόν, τουτέστιν ὁ χοῦς ὃν
 ἔλαβεν ὁ Θεὸς ἀπὸ τῆς γῆς· ἡ γῆ μόνον τὸ ἴδιον αὐτῆς κρατεῖ,
 τὰ δὲ ἄλλα τρία στοιχεῖα εἰς τοὺς ἰδίους τόπους ἀπέρχονται,
 τὸ θερμὸν εἰς τὸ πῦρ, τὸ ψυχρὸν εἰς τὸν ἀέρα, τὸ ὑγρὸν εἰς
 100 τὰ ὕδατα. Ὅπηνίκα γοῦν ἡ ἀνάστασις γένηται, συντρέχουσι
 πάλιν, κελεύσει Θεοῦ, τὰ στοιχεῖα πρὸς ἑαυτά. Ὅμοίως καὶ ἡ
 ψυχὴ ἔρχεται ἐν αὐτοῖς, καὶ ἀνίσταται ὀλόκληρος ὁ ἄνθρωπος.

9. Ὅταν οὖν σοὶ δισταγμὸς τις περὶ ἀναστάσεως γένηται,
 ὀρῶντός σου τὸν χοῦν τὸν ἄψυχον ἐν τῷ τάφῳ καὶ διαποροῦν-
 105 τος, ὅτι Πῶς ἡ σποδὸς αὕτη ἡ οἰκτρὰ καὶ νεκρὰ δύναται γενέ-
 σθαι ἔμψυχος ἄνθρωπος καὶ ὀλόκληρος; εὐθέως ἀπόβλεψον εἰς
 ἑαυτόν, καὶ ὄψει ἐν σοὶ τὸν τύπον τῆς ἀναστάσεως τῶν
 σωμάτων ἤδη γεγεννημένον. Πόθεν γάρ, εἶπέ μοι, σὺ ἀνέστης,
 καὶ ὀλόκληρος ἄνθρωπος καὶ ἔμψυχος γέγονας; Οὐκ ἀπὸ σπο-
 110 ρᾶς οἰκτρᾶς καὶ μικρᾶς καὶ ῥυπαρᾶς, ὥσπερ ἐκ τάφου ἐκ μή-
 τρας δυνάμει Θεοῦ ἀναστάς;

10. Εἰ δὲ τὸ ἄψυχόν σε τῆς κόνης τῶν σωμάτων εἰς ἀπιστίαν
 περιβάλλει, φάσκοντός σου, Πῶς τὸ ἄψυχον ἀναγεννᾶται ἔμ-
 ψυχον; ἔχεις καὶ περὶ τούτου ἀπ' αὐτῆς τῆς κοσμοποιίας μέχρι
 115 καὶ νῦν πολλὰς ἀναστάσεις γεννήσεις ἐξ ἀψύχων ἔμψυχους

96-97 Cf. Gen. 2:7

96-97 τὸ ξηρόν - γῆ] om. M 96 ξηρόν] add. ἐν τῇ γῆ W | ὁ χοῦς] om.
 E 97 αὐτῆς] om. W 98 τρία] om. PE | τόπους] add. αὐτῶν W 99
 τὸ²] om. Qu. ed. 92 100 γοῦν] οὖν Π | γίνεται MaXGE 101 πάλιν post
 ἑαυτά transp. a | κέλευσιν E | Ὅμοίως] om. W 102 ἀπέρχεται G | ἐν] σὺν
 W | ἀνίσταται] ἀπαρτᾶται PE | ὀλόκληρος] ὀλόφυρος PE, om. G 103
 σοὶ] ante τις transp. R, post τις transp. Qu. ed. 92, om. G | τις] om. XGd |
 ἀναστάσεων M | γίνηται a², γίνεται ME 105 ὅτι] σου Ma | αὕτη ἡ] αὕτην
 τῇ X | καὶ νεκρὰ] om. a 106 ἔμψυχος] praem. καὶ X | ἄνθρωπος] post
 ὀλόκληρος transp. MaXG | καὶ] om. Qu. ed. 92 (sed non Gretser) Gd | ὀλόκ-
 ληρος] ὀλόφυρος PE 107 ἑαυτόν] αὐτοῦ a² 107-108 τῶν σωμάτων τῆς
 ἀναστάσεως transp. MaXG | τῶν σωμάτων] τὸ σῶμα τὸ Π 108 ἤδη] add.
 μὴ Π 109 ὀλόκληρος] ὀλόφυρος PE | ἄνθρωπος] post ἔμψυχος transp.
 MLXE | καί²] om. MLXEGd | ἔμψυχος] om. a² | οὐκ] οὐχ ME 110 καὶ
 μικρᾶς] om. Ed | ῥυπαρᾶς καὶ μικρᾶς transp. Qu. ed. 92 | ῥυπαρᾶς] εὐτελοῦς
 W | τάφου ἐκ] om. G 111 Θεοῦ] om. G | ἀνέστης MaXG 112 κόνης]
 (vel κόνις) WΠMa²XG, κοινῆς E, κόνεως Ld (cf. l. 125) 112-113 περιβάλλει
 εἰς ἀπιστίαν W 113 Πῶς] πρὸς E, om. G 114 καὶ] om. Qu. ed. 92 |
 κοσμοποιίας L 115 ἀψύχων] add. ἔμψύχων G | ἔμψύχους] ἐξ ὑψους E

οὔσας. Ἄψυχος ὁ ἥλιος, ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ, ὡς πολλάκις εἶπον, προ-
 ἔρχεται ἢ τῶν σωμάτων πάντων ἔμψυχος κίνησις. Ἄψυχα τὰ
 ὕδατα, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν καὶ γέγονε καὶ γίνεται ἕως νῦν ἔμψύχων
 ζῶων γέννησις, καὶ πετεινῶν ἀνάπτησις καὶ ἀνάστασις. Ἄψυ-
 120 χός ἐστιν ἡ γῆ, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς γέγονε πάντων τῶν ἔμψύχων
 κτηνῶν καὶ ἔρπετῶν ἢ ἀνάστασις. Ἄψυχός ἐστιν ὁ ἀῆρ, ἀλλὰ
 μέχρι καὶ νῦν τίττει ἔμψύχων ζωῦφίων πετομένων ἀνάπτησιν.

11. Λοιπόν, πρὸς πάσας ταύτας τὰς ἐξ ἀψύχων ἔμψύχους
 ἀναστάσεις ἀποβλέπων, πίστευε δυνάμει μόνῃ Θεοῦ καὶ τὴν
 125 τῆς σῆς ἀψύχου κόνης καὶ σαρκὸς ἔμψυχον γίνεσθαι τὴν ἀνά-
 στασιν. Ὁ γὰρ βουλή καὶ λόγῳ μόνον ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ
 εἶναι συστησάμενος τὰς ἀσωμάτους δυνάμεις καὶ οὐρανὸν καὶ
 γῆν καὶ θάλασσαν καὶ πᾶσαν τὴν ὄρατὴν καὶ ἀόρατον κτίσιν,
 πολλῶ μαλλον εὐκοπωτέρως καὶ ἀκωλύτως, λόγῳ καὶ ἐπι-
 130 τροπῇ, ἀναστήσει καὶ ἀναπλάσει καὶ τὰ τῶν νεκρῶν σώματα,
 οἷω τρόπῳ κελεύει καὶ ὡς αὐτὸς μόνος δημιουργὸς αὐτῶν
 ἐπίσταται.

116 Cf. 77-79 supra, sed nihil in *Viae Dux* neque in aliis operibus Anast. Sin. inve-
 ni 126-128 Cf. 31-35 supra

116 Ἄψυχος] ἔμψυχον E 118 ἕως] add. τοῦ Pd, om. G 119 γέννησις]
 γεννήσεις XII, κινήσεις G 120 ἐστιν] om. M 120-121 ἐστιν - Ἄψυχός]
 om. (homoioteleuton) GP 120 πάντων] om. WE | τῶν] om. a 121 ἢ]
 om. E 122 καὶ] om. a² | ἔμψυχον ζωῦιον a² | ἔμψύχων] om. Π | πετο-
 μένων] WΠE, πετεινῶν MaXG, εἰς ἡμετέραν πάντως (vel πάντων) πληροφο-
 ρίαν d, praem. καὶ G | ἀνάπτησιν] ἀνάστασιν MaXG 123 πάσας ταύτας
 τὰς] τὰς ταύτας (τ<οι>αύτας corr. Migne) πάσας τὰς Qu. ed. 92, ταύτας
 πάσας τὰς R 124 ἀνάστασις X | μόνῃ] om. E | τὴν] WEd, τὸν Π, om.
 MaXG 125 σῆς] γῆς Qu. ed. 92 (sed non prima editio Gretser) | κόνης]
 (vel κόνις) ΠEMXG, κόνην W, κόνεως ad | γενέσθαι GEd 126 Ὁ] οὐ E |
 βουλή] WΠE, βουλήσει MaXG | λόγῳ] λόγου E | μόνον] WΠE, μόνῳ
 MaXG 127 συστησάμενον G | τὰς ἀσωμάτους] om. G, add. τῶν ἀγγέλων
 MaXG 128 θάλατταν aXGd 129 εὐκολωτέρως a² | λόγῳ] add. μόνῳ
 MaXG 130 ἀναστήσει WE, ἀνακτῆσει Π | σωμάτων Qu. ed. 92 131
 κελεύσει E | καὶ] om. a | μόνος] add. ὁ ΠEXRL | αὐτῶν] om. W

ΚΓ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ὅποιον ἡμᾶς χρῆ φρονεῖν ὑπάρχειν νῦν τὸν παράδεισον, αἰσθητὸν ἢ νοητὸν, φθαρτὸν ἢ ἀφθαρτον;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Πολλὰς περὶ τούτου δόξας τῶν ἐξηγητῶν εὐ-
 ρίσκομεν. Οἱ μὲν γὰρ πάντῃ φθαρτὸν εἶναι ἔφησαν, οἱ δὲ πάντῃ
 5 ἀφθαρτον, ἕτεροι δὲ μέσῃ τινὰ τάξιν ἔχοντα, μήτε ὀλοτελῶς
 φθαρτὸν κατὰ τοὺς παρ' ἡμῖν κήπους τε καὶ καρποὺς τοὺς
 φθειρομένους καὶ σκωληκιῶντας καὶ δυσωδοῦντας, μήτε μὲν
 πάλιν κατὰ τὴν μέλλουσαν ἀφθαρσίαν καὶ ἀθανασίαν αὐλὸν τε
 καὶ πνευματικὸν εἰς ἅπαν νῦν τυγχάνοντα, ἀλλ' *Οἴός φησιν*
 10 *ὑπῆρχεν ὁ ἄνθρωπος μέσος φθοῶς καὶ ἀφθαρσίας γενόμενος,*
τοιούτος ἦν καὶ ἔτι ἐστὶν ὁ παράδεισος.

2. Καὶ τάχα καλῶς οἱ οὕτω φρονήσαντες εἶρηκαν. Εἰ γὰρ
 πάντῃ ὁμοίος τῶν λοιπῶν κήπων τυγχάνει, πῶς τῷ ληστῇ ὁ
 Χριστὸς ἀρχὴν ἀνταποδόσεως ἀγαθῶν ὥσπερ τι ἐξαίρετον τὴν
 15 ἐν παραδείσῳ διαγωγὴν ἐδωρήσατο; Πῶς δὲ καὶ Παῦλος τὴν ἐν
 παραδείσῳ ἀρπαγὴν ἀποθαυμάζων ἐκεῖ ἔφασκε μυσταγωγηθῆ-
 ναι τὰ ἄρρητα *ρήματα;*

ΚΓ'

9-11 Cf. Theophilus Ant., *Ad Autolyicum* II, 24 (ed. R.M. Grant, *Theophilus of Antioch* [Oxford, 1970], p. 66; PG 6, 1089D4 - 1092A2); fragmentum hoc in catenis in Gen. 2:8-9 invenitur; cf. M. Richard, 'Les fragments exégétiques de Théophile d'Alexandrie et de Théophile d'Antioche', *Revue Biblique*, 47 (1938), pp. 389-390 [Opera Minora II, 38]; ed. F. Petit, *La Chaîne sur la Genèse*, I, no. 27 (Louvain-la-Neuve, 1991), p. 158 12-17 Cf. Epiphanius, *Ancoratus*, 54,2 - 55,3; 58,1-2; 58,6 - 59,1; et cf. *Panarion* LXIV, 47 (ed. K. Holl. *Epiphanius I* [GCS 25] [Leipzig, 1915], pp. 63, 67-69; II [GCS 31] [Leipzig, 1922], pp. 472-473; PG 41, 1148-49, et PG 43, 112-113, 117-121), quae fragmenta in catenis inveniuntur (cf. F. Petit, loc. cit., nos. 256-258) 13-14 Cf. Luc. 23:40-43 17 2 Cor. 12:4

Miss* M X | E

Cf. (i) d (C S); (ii) Qu. ed. 23 (PG 89, 540B9-C6), versio ex Coll. 88 QQ, sed tantum ll. 18-27; (iii) Ps.-Athanasius, QQ *ad Antiochum*, Qu. 48 (PG 28, 628D-629A), sed tantum ll. 1-17.

1 χρῆ] om. M | νῦν] om. X 3 Πολλὰς] om. M | δόξας] ῥήσεις M 4 εἶ-
 ναι] praem. αὐτὸν MX, praem. τὸν παράδεισον d | ἔφασαν ES | δὲ] add. πάν
 (sic acc.) οἱ δὲ E 5 δὲ] om. MX | τινὰ τάξιν] add. τινὰ X | μήτε] μηδὲ
 MX 6 κατὰ] add. τούτους X | παρ' ἡμῶν X 7 καὶ] om. X | μήτε] μηδὲ
 M 9 πνευματικὴν X | ἅπαν] πᾶσαν M, ἄπασαν E | νῦν] οὐ E, om. d |
 Οἴός] ὡς X 11 καὶ ἔτι ἐστὶν] om. E | ἔτι] om. X 15 καὶ] om. M 16
 ἀποθαυμάζων] παρὰ θαυμάτων E^{ac}, παρὰ θαυμάζων E^p | ἔφασεν X

* C f. 43r-v, E ff. 18v-19, M ff. 256v-257, S f. 307r-v, X f. 8r-v.

3. Είδέναι δὲ προσήκει ὅτιπέρ τινες κάκεινο εἶπεν διανοήθησαν, ὅτι ὡσπερ δύο Ἱερουσαλήμ οἶδε λέγειν ἡ Γραφή, ἐπίγειον
 20 καὶ οὐράνιον, καὶ δύο κόσμους, ὁρώμενον καὶ νοούμενον, οὕτω
 καὶ δύο παραδείσους, ἓνα πνευματικὸν τὸν κατὰ τὸν ληστήν καὶ
 τὸν ἅγιον Παῦλον, ἔνθα φασὶν εἶναι καὶ τὰς τῶν δικαίων ψυ-
 χὰς, καὶ ἕτερον παράδεισον αἰσθητὸν, ὅθεν ταῦτα τὰ αἰσθητὰ
 καὶ Νειλῶα καὶ Εὐφρατήσια ὕδατα ἐκπορεύονται ἐπὶ γῆς, ἔνθα
 25 καὶ ὁ ὄφις, καὶ τὰ φυτὰ, καὶ ἡ Εὐα, καὶ ὁ Ἀδάμ ἐτύγχανεν· ἐάν
 γὰρ τὸν ὄφιν καὶ τὰ ὕδατα πνευματικὰ εἴπωμεν, καταλύομεν
 καὶ ἀνατρέπομεν τὴν θεῖαν Γραφήν.

ΚΔ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Τί ἐστὶ τὸ ἀδιαλείπτως προσεύχεσθαι; Οὐ
 γὰρ δυνατόν ἄνθρωπον οἴκου καὶ τέκνων ἐπιμελούμενον, καὶ
 ἐν κόσμῳ διάγοντα, ἀδιαλείπτως προσεύχεσθαι.

- ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ** Οὐ πάντως περὶ τῆς διὰ γλώσσης προσευχῆς τοῦ-
 5 το ὁ Ἀπόστολος εἶρηκε, καθὰ φησιν καὶ ὁ Χριστός, ὅτι Οὐ πᾶς
 ὁ λέγων μοι Κύριε, Κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν

19-20 Cf. Apoc. 21:2 20 Cf. Apoc. 21:1; 2 Cor. 5:17 22-23 Cf. Acacius Caes.,
Ad Gen. 2:14 (ed. R. Devresse, *Les anciens commentateurs grecs de l'Octateuque et des Rois*
 [Studi e Testi 201] [Vatican, 1959], pp. 111-112).

18 δὲ] δεῖ M | τινες] τοῦτο MX | κάκεινο] κακὸν ὁ (sic) X 19 ἱερουσαλὲμ M
 | οἶδε] εἶδον X 20 καί²] om. MX 21 τὸν¹] om. Md 21-22 τὸν ἅγιον
 παῦλον καὶ τὸν ληστήν transp. E 22 ἔνθα] καθὰ E | φησὶ E | εἶναι] praem.
 νῦν MX | καὶ] om. XE 23 ἕτερον] add. πάλιν M, add. δὲ X 24 Νειλῶα]
 νήδωα X | Εὐφρατήσια] εὐφράντια E, εὐφραντικά X | ἐπὶ] add. τῆς E 25
 καὶ ὁ Ἀδάμ] om. E | ἐτύγχανον Xd 27 ἀνατρέπω E

ΚΔ'

11 Thess. 5:17 5-7 Matt. 7:21; cf. Ioh. 6:38-40

Mss* Ma (Qu. ed. 93 R L) X | W Π E

1 ἀδιαλείπτως] ἀλύπως E | προσεύχεσθαι] codd., προσεύχεσθε 1 Thess.
 5:17 2 ἀνθρώπῳ Ma | τέκνων] παιδῶν Π | ἐπιμελούμενος X, ἐπιμελουμένῳ
 Ma, ἐπιμελομένῳ L 3 διάγοντι Ma 4 διὰ γλώσσης] διὰ γλώττης X,
 διὰ λόγου Qu. ed. 93, διαλόγου R, διαλόγων L, διαλογῆς τῆς M 5 καθὰ]
 καθὰπερ E | φησιν post Χριστός transp. MaX | Οὐ] om. E

* E f. 19r-v, L f. <205>, M f. 257, Π f. 106v, R f. 192v, W ff. 19vb-20ra, X f. 8v.

οὐρανῶν, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με. Ὡστε ὁ
 διηνεκῶς τὰ καλὰ ἐργαζόμενος, εἴτε εἰς εὐποιίας, εἴτε καὶ ἄλ-
 λας κατὰ Θεὸν διακονίας, οὗτος ἀδιαλείπτως προσεύχεται· καὶ
 10 γὰρ καὶ ἐν κλίνῃ καὶ ἐν ὀδῷ καὶ ἐν τραπέζῃ καὶ ἐν ἀγορᾷ καὶ
 ἐν παντὶ τόπῳ δύναται τῇ καρδίᾳ προσεύχεται.

ΚΕ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ἐκ πόσων τρόπων ἡ πορνεία καὶ οἱ ἐνυ-
 πνιασμοὶ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ γίνονται;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ Καθὼς οἱ πατέρες φασίν, ἐκ τεσσάρων· πρῶτον
 μὲν ἡ φυσικὴ πύρωσις πλεονάζει ἐκ πολυφαγίας καὶ πολυπο-
 5 σίας καὶ πολυϋπνίας καὶ ἀργίας. Εἰ δὲ ἐκτὸς τούτων τυγχάνει ὁ
 ἄνθρωπος, ἢ ἐξ ὑψηλοφροσύνης πολεμεῖται εἰς τὴν πορνείαν
 κατὰ συγχώρησιν Θεοῦ, ἢ ἐκ τοῦ κρίνειν ἐτέρους ἀμαρτάνον-
 τας, ἢ ἐκ φθόνου δαιμόνων, ὅταν ἴδωσιν αὐτὸν κατὰ Θεὸν προ-
 κόπτοντα. Ἔστι δὲ καὶ ἀπὸ χαυνότητος καὶ ἀσθενείας δυνά-
 10 μως ὑπομεῖναι ἐνυπνιασμόν, καὶ ἔστι πάλιν ἐκ πονηρᾶς
 συνηθείας τῆς σαρκὸς συνωθεῖσθαι εἰς πορνείαν.

7 πέμψαντός με] πατρός μου Π, add. πατρός Μ | Ὡστε] ὅτε Μ, ἀλλ' α 7-8
 Ὡστε ὁ διηνεκῶς] evan. in W 8 εἰς] om. Π 9 οὕτως ΧW | ἀδια-
 λείπτως] add. τῷ θεῷ Μ, add. πρὸς τὸν θεόν W | προσεύχεται W 11 ἢ
 καρδία α

ΚΕ'

3 Cf. Ioh. Climacus, *Scala Paradisi*, gr. 15 (PG 88, 889A7-B1)

Mss* M Q D b (Y Δ sed tota qu. evan. et paene illeg.) | WE
 Cf. (i) Coll. d (CS); (ii) Qu. ed. 8 (PG 89, 389D6-392A7), scil. versio ex Coll. 88 QQ
 quae etiam in Coll. d invenitur; (iii) Ps.-Athanasius, QQ ad Antiochum, Qu. 107 (PG
 28, 664A-C), quo tamen tota prima pars responsionis ex hac quaestione Anastasii de-
 pendere videtur.

1 ἡ πορνεία] αἱ πορνείαι YΔQD 1-2 ὁ ἐνυπνιασμός Μ 1 οἱ] om. D
 1-2 ἐν τῷ ἀνθρώπῳ] post τρόπων transp. b, om. D 3 πατέρες] add. ἡμῶν
 D | φασίν] φησίν DW, post Καθὼς transp. MD 4 ἢ] om. D | πύρωσις]
 πῆρσις (sic) D | πολυφαγίας] πολυφανείας E 4-5 πολυποσίας] add. οἴνου
 E 5 καὶ πολυϋπνίας] om. E | ἀργίας] ἀργείας Q, ἀλγίας D | Εἰ] ἢ MD |
 δέ] add. καὶ Q | τούτου D | τυγχάνει] ὑπαρχήσας Δ 6 ἢ] om. M | τὴν]
 om. b 6-7 εἰς τὴν πορνείαν] ἡ πορνεία D, post Θεοῦ transp. W 7 κατὰ -
 Θεοῦ] om. D | κρίναι Μ 8 αὐτὸν] αὐτοὺς b, τὸν ἄνθρωπον Μ 8-9
 προκόπτοντας YΔ 9 καί²] add. ἀπὸ E | ἀσθενείας (sic) E, ἀσθενοῦς Q

* C ff. 46-54v, 56r, D f. 62rb, Δ f. 299v, E f. 19v, M f. 257r-v, Q f. 118v, S ff. 308-309, W
 f. 20ra-b, Y ff. 96v-97.

KS' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Πόθεν ὀρώμεν παρ' ἡμῖν τοῖς Χριστιανοῖς ὑπὲρ ἄλλα τινὰ ἔθνη ἄπιστα πολλοὺς πολλὰκις κελεφούς καὶ λεπρούς καὶ ποδαλοῦς καὶ ἐπιληπτικούς καὶ ἄλλαις τισὶ νόσοις κατεχομένους;

- 5 **ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ** 1. Περὶ τούτου ἔδοξαν τινες λέγειν, ὅτι ὡς ἀγαπῶν ἡμᾶς ὁ Θεὸς τὰ τοιαῦτα πάθη συνεχώρησεν ἐν ἡμῖν, ἀλλ' οὐ πᾶσιν ἐστὶ δεκτὴ ἡ ἀπολογία αὐτῆ· οὐκοῦν ἐμοὶ δοκεῖ, ὅτι καὶ ἐκ γένους, καὶ ἐξ ἀέρων, καὶ ἐκ διαίτης πολυποικίλου καὶ καθύγρου καὶ πολυοινίας καὶ πολυφαγίας.
- 10 2. Καὶ ὅτι μὲν εἰσὶν ἄερες τοιοῦτοι, μαρτυροῦσιν οἱ Ἀιλήσιοι μηδέποτε ποδαλγὸν ἔχοντες· ὅτι δὲ ἐστὶ καὶ δίαιτα τροφῶν καὶ πομάτων νοσοποιός, μαρτυρεῖ τὸ γένος τῶν Ἰουδαίων. Καὶ γὰρ καὶ αὐτοί, τρυφηλῆς καὶ πολυκρέου καὶ πολυοίνου καὶ πολυζώμου διαίτης τυγχάνοντες, πολλοὺς καθ' ἡμᾶς, τάχα δὲ
- 15 καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς, κελεφούς καὶ ποδαλοῦς καὶ δαιμονιῶντας ἔχουσιν· οἱ δὲ Ἄραβες ὡς ξηροτέρας διαίτης ὑπάρχοντες, λοι-

KS'

10 Forma Ἀιλήσιος testatur in inscriptione anno c. 560 A.D. in ecclesia monasterii Sanctae Catharinae in monte Sinai scripta, cf. H. Grégoire, « Sur la date du monastère du Sinai », *Bulletin de correspondance hellénique*, 31 (1907), pp. 327-334; et forma ἀιλίσσιος (sic) in ms. Londin. Burney 50, pars. II, f. 144v (ex anno 1362); notandum est Ioh. Moschum de monasterio τῶν Ἀιλιωτῶν in Monte Sinai (qui etiam ex urbe « Aela » erant?) loqui, cf. *Prat. spir.*, 62-66 (PG 87[3], 2913-2917), sed patet hanc urbem Ἀιλιά (Narr. [Nau XII, Binggeli I, 20]) variis modis nominari, cf. forma Ἀιλιάς, Procopius, *Bell. Pers.* I, 19

Mss* Ma (a²[Qu. ed. 94 R] L) X | W Π¹⁻⁴ E
Cf. d(S.C).

1 ἡμῖν] ἡμῶν E 2 κελεφούς] κολοβούς Qu. ed. 94 3 ποδαλοῦς καὶ λεπρούς a² 3-4 νόσον E 4 κατεχομένοις RΠ (et hic desinit Π) 5 Περὶ - λέγειν] τινὲς μὲν ἔδοξαν περὶ τούτου Ma, ἔδοξαν περὶ τούτου X 6 ἐν] om. MaXC 7 δεκτὴ ἐστὶν a² | ἀπολογία αὐτῆ] τοιαύτη ἀπολογία a² 9 καί¹] om. X | καί²] om. Ed | καί³] ἢ E, τε καὶ d 10 μαρτυροῦσιν] δηλοῦσιν a² | Ἀιλήσιοι] X, et cf. Fontes, ἀηλίσσιοι WR, Ἀηλείσιοι Qu. ed. 94, Ἀυλήσιοι conl. Gretser, ἀηλῖς οἱ E, ἀλιῖς οἱ M, ἀλιεῖς οἱ L, μιλήσιοι d 11 δίαιτα τροφῶν] διαταφῶν E 12 ποτῶν Ma 13-14 καὶ πολυζώμου] om. WE 14 τυγχάνοντες] ὑπάρχοντες MaX 14-16 πολλοὺς - ὑπάρχοντες] om. (homoiotel.) a 14 τάχα] add. μᾶλλον E 15 ἡμᾶς] ἡμῶν E 16 ὡς] lac. in X

* C ff. 44-45, E ff. 19v-20, L ff. <205-206>, M ff. 257v-258, Π f. 106v, R ff. 192v-193v, S f. 307v, W ff. 20rb-21rb, X ff. 8v-9.

πὸν δὲ καὶ γένος ἐξ ἀέρων καὶ ἐρημικῶν καὶ ξηρῶν τυγχάνον-
 τες, οὐ τοσοῦτους ἀσθενεῖς καὶ ποδαλγούς καὶ κυλλοὺς καὶ λε-
 20 πρὸς καὶ δαιμονιῶντας ἔχουσιν· καὶ ἕτερα δὲ πλείστα ἔθνη εἰ-
 σὶν εἰδώλοις λατρεύοντα, καὶ οὐχ' ὡς ἔτυχε τὰς τοιαύτας
 νόσους ἔχοντα, διὰ διαίτης ξηρότητα καὶ ἀέρων εὐκρατῶν κα-
 θαρότητα.

3. Ἄλλ' ἴσως ἐρεῖς, Τί οὖν; Ἔστι καὶ ἐκ τρυφῆς καὶ σπατά-
 λης καὶ ἀλληγάλλων ἐδεσμάτων ἐπιληπτικὸν ἢ δαιμονιῶντα
 25 γενέσθαι; Περὶ τούτου ἄκουσον τοῦ Χριστοῦ λέγοντος περὶ
 τινων δαιμονιῶντων, ὅτι *Τὸ γένος τοῦτο οὐκ ἐξέρχεται, εἰ μὴ
 ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ*. Οὐκοῦν ἐὰν ἐκ νηστείας ἐξέρχεται,
 πολλάκις καὶ ἐκ σπατάλης καὶ τρυφῆς καὶ ἐτέρων σωματικῶν
 αἰτιῶν εἰσέρχεται, κατὰ Θεοῦ συγχώρησιν.

30 4. Καὶ γοῦν πρὸ ὀλίγου χρόνου τῆς ἀλώσεως Κύπρου παρα-
 γενάμενός τις φιλόσοφος καὶ ἰατροσοφιστῆς ἐν τῷ μαρτυρίῳ
 τοῦ ἁγίου Ἐπιφανίου, καὶ θεωρήσας τὸ πλῆθος τῶν πα-
 σχόντων, ἔλεγε δύνασθαι τῇ βοθηείᾳ τοῦ Θεοῦ τινὰς ἐξ αὐτῶν
 35 σασθαι· καὶ δὴ κατὰ κέλευσιν τοῦ ἀρχιεπισκόπου ἐπιχειρήσας,
 τοὺς πλείστους ἴασατο.

26-27 Cf. Marc. 9:29 30 De expugnatione insulae Cypri a Saracenis anno 649/
 650 cf. Theophanes, *Chronographia*, anno 6140 [647/8 A.D.], ed. de Boor (Leipzig, 1883),
 vol. 1, pp. 343-344 (transl. C. Mango & R. Scott, *Chronicle of Theophanes*, Oxford 1997,
 pp. 478-479 n. 1); *Narr.* (Nau XLIX; Binggeli II, 15, 3, et pp. 349 n. 97, 408).

17 γένος] ἐκ γένους καὶ α² | καί²] om. MaX 18 οὐ τοσοῦτους ἀσθενεῖς|
 πολλοὺς M | καί²] W, om. MaX E 19 ἔχουσιν] οὐκ (s.l.) ἔχουσιν M, ἔχουσι
 et interrogationis signum Qu. ed. 94, sed non Gretser 19-20 εἰσὶν] εἰσὶ καὶ
 α² 20 λατρεύοντας X 21 ἔχοντας E, ἔχοντες M | διαίτης] διαύτην X,
 τὴν Ma | εὐκρατῶν] om. WE 23 ἴσως] om. E | καί¹] om. α² 24 ἀλλη-
 γάλλων] scripsi, ἄλλην ἄλλων WELX, ἄλλην M, ἄλλων α², ποικιλίας d | ἐδε-
 σμάτων] add. τρυφῆν M | ἐπιληπτικούς Ma | ἢ] καὶ a | δαιμονιῶντα d,
 δαιμονιῶντας Ma, δαιμονικόν W 26 τοῦτο] οὗτο W | οὐκ] οὐ καὶ X 27
 νηστεία καὶ προσευχῇ transp. MX | ἐξέρχεται LS 28 πολλάκις] post et
 non ante hoc verbum interpunxit α² | ἐκ] om. X | καί²] add. ἐκ MaX 28-30
 σωματικῶν - γοῦν] om. X 29 εἰσέρχεται L, εἰσέρχεσθαι R | Θεοῦ|
 praem. τοῦ E 30 Καί] ἢ E | Κύπρου] κύτρου X, ἐκύτρου E 30-31 πα-
 ραγενόμενος MaX, παραγεγονώς d 31 ἰατρός σοφιστῆς Ma²C, ἰητρὸς σο-
 φιστῆς LX 33 Δύνασθε Qu. ed. 94, sed non Gretser | τινὰς ἐξ αὐτῶν] om.
 α² 34 διά¹] ἐκ L | διὰ ῥινῶν] διάρρηγῶν καὶ X, διὰ τινων Qu. ed. 94, δι'
 ὄσφραδιῶν d | καθαρσίῳ E 34-35 ἀφαϊμάξεων ἴασασθαι] ἀφαϊμάξεσθαι
 X 36 πλείους a

KZ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Πάνυ πολυζήτητόν ἐστι παρὰ πᾶσιν τὸ πόθεν τινές ἐξ αὐτῆς τῆς γεννήσεως καὶ νεαρᾶς ἡλικίας εὐρίσκονται φυσικῶς πραεῖς, ἄλλοι ὀργίλοι, ἕτεροι φιλόβιοι καὶ πόρνοι, ἄλλοι μισογύναιοι καὶ ἐγκρατεῖς, τινές πάλιν φύσει εὐμετάδοτοι, 5 ἄλλοι δὲ ὦμοι καὶ ἀμετάδοτοι, οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ φυσικῶς τινες εὐρίσκονται εὐνούστατοι καὶ διανοητικοί, ἄλλοι δὲ νωθροὶ καὶ ἀνόητοι, καὶ τὰ ἐξῆς.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Περί τούτου εἶρηται μὲν ἡμῖν ἐν ἰδικῷ πονήματι, ἐν ᾧ ἀρξάμενοι ἀπ' αὐτῆς τῆς τοῦ ἡλίου ἀνατολῆς χώρας 10 καὶ μέχρι τῆς δύσεως, καὶ πάλιν ἀπ' αὐτῆς κύκλω μέχρι τοῦ βορρᾶ, καὶ καθεξῆς ἕως ἐπ' αὐτὴν τὴν ἀνατολὴν, ἐδείξαμεν, ὡς ὅτι οὐχ' ὁ Θεὸς ἐστὶν ὁ ποιῶν ἐκ γεννητῆς τόνδε τὸν ἄνθρωπον σώφρονα, ἕτερον δὲ πάλιν πόρνον, οὐδὲ τοῦτον μὲν ὀργίλον, τὸν δὲ ἄλλον μακρόθυμον, ἀλλὰ γένη τινὰ εἰσί, καὶ τόποι, καὶ 15 κράσεις χωρῶν καὶ στοιχείων καὶ ἀέρων, καὶ καιρῶν τροπαί καὶ παραλλαγαί, λοιπὸν δὲ καὶ αἰτίαι φυσικαὶ τοῖς στοιχείοις τοῦ σώματος παρακολουθοῦσαι, δι' ὧντινων αἰτιῶν καὶ τόπων

KZ'

8-9 et 40-41 opus hoc vel non exstat vel non cognoscitur, cf. S.N. Sakkos, *Περὶ Ἀναστασίων Σιναϊτῶν* (Thessaloniki, 1964), p. 155.

Mss* Ma (a²[Qu. ed. 95 R] L) X | W E

Cf. (i) d (S C); (ii) Ps.-Athanasius, *QQ ad Antiochum*, Qu. 119 (PG 28, 673B-D), quo tamen alia responsio eidem quaestioni datur; (iii) Philippus Solitarius, *Διόπτρα* IV, ed. Spyridon Lavriotes, *Ὁ Ἄθως* 1 (1919), pp. 169-170.

1 ἐστι post πᾶσιν transp. Ma 2 τινές | om. Ma, sed non d | τῆς | om. X | γενέσεως E 3 ἕτεροι - πόρνοι | om. E 3-4 ἄλλοι² - εὐμετάδοτοι | om. X 4 τινές | praem. καὶ εἰσί a², add δὲ Md 5 ἄλλοι δὲ - ἀμετάδοτοι | om. Qu. ed 95 W | ἄλλοι δὲ | ἕτεροι δὲ S^m, καὶ C 5-6 ὦμοι - εὐρίσκονται | om. Md (sed add. S^m) 5 ὦμοι καὶ | om. R 6 ἄλλοι | ἕτεροι M 7 καὶ¹ | om. MaX, sed non d | τὰ | om. Qu. ed. 95, sed non Gretser 8 ἰδιωτικῶ a (L^p) 9 ᾧ | οἷς W | τῆς | om. E | ἀνατολῆς | add. τὰς MaXd 10 αὐτῆς | add. δὴ a² 11 ἕως | praem. καὶ a | ἐπ' | om. a | αὐτῆς τῆς ἀνατολῆς L 12 ἐκ γεννητῆς | om. a | τόνδε | add. μὲν E 13 πάλιν | om. Ed | οὐδὲ | οὔτε X, add. μὴ MaX, sed non d | τοῦτον | τὸν W 14-15 καὶ τόποι post χωρῶν transp. a 14 τόποι | τόπων W 16 φυσικαί | add. καὶ Qu. ed. 95 17 παρακολουθῆσαι R, παρακολουθοῦσιν E | αἰτιῶν καὶ τόπων | καὶ τρόπων καὶ αἰτιῶν a²

* C f. 45r-v, E ff. 20v-21v, L f. <206r-v>, M ff. 258-259, R ff. 193v-194, S ff. 307v-308, W ff. 1ra-2ra, X f. 9r-v.

καὶ κράσεων καὶ καιρῶν, εἴν εὐρεθῆ πλημμύρα τοῦ θερμοῦ
στοιχείου ἐν τῇ ὥρᾳ τῆς συλλήψεως τοῦ βρέφους, γίνεται τὸ
20 τικτόμενον θερμῆς κράσεως καὶ εὐμεταδότου καὶ φιλοβίου· εἰ
δὲ πάλιν τῇ κινήσει τοῦ ψυχροῦ στοιχείου ἡ σύλληψις γένηται,
ἀγνωτέρας ἕξεως τὸ γεννώμενον καὶ ψυχροτέρας εὐρίσκεται.
Λοιπὸν δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων δύο στοιχείων· τὸ μὲν ξηρὸν, μη-
νιαστὴν τινα καὶ πικρὸν καὶ νηφάλιον καὶ δεινὸν ἀποτίκτει
25 ἄνθρωπον, τὸ δὲ ὑγρὸν, νωθρὸν καὶ ὑλαῖον καὶ γαστρίμαργον
καὶ ῥυπαρὸν.

2. Ἐπεὶ εἴν θεία κελεύσει εἶπωμεν γεννώμενον καὶ γινόμενον
τοῦτον μὲν τὸν ἄνθρωπον σώφρονα, τοῦτον δὲ φιλόπορνον καὶ
ὄξυν καὶ μηνιαστὴν, εὐρεθήσεται τῶν παθῶν αἴτιος ὁ θεός,
30 ἅμα δὲ καὶ προσωπολήπτης, ὡς τοῦτον μὲν δημιουργήσας κα-
λόν, τὸν δὲ ἄλλον ἄνθρωπον πονηρὸν. Οὐ μόνον δὲ ἀλλ' οὐδὲ ὁ
σώφρων ἄνθρωπος ἀξίος εὐρίσκεται μισθοῦ, ὁ θεός γὰρ αὐτὸν
ἐποίησεν φύσει σώφρονα, οὔτε μὴν ὁ πόρνος ἢ ὁ ὀργίλος ἀξίος
ἐστὶ κολάσεως, ὡς ὑπὸ θεοῦ τοιοῦτος γενόμενος.

3. Ὅθεν τὰ τοιαῦτα ἐκ φύσεως, λέγω δὴ ἡ πραύτης, ἡ φρό-
νησις, ἡ σωφροσύνη, οὐκ ἀρεταὶ λέγονται ὑπὸ τῶν ἀγίων πα-
τέρων, ἀλλὰ φυσικὰ προτερήματα καὶ πλεονεκτήματα, ἅτινα οἱ
τῶν Ἑλλήνων μωρόσοφοι ἀστρολόγοι κατὰ τὴν τῶν ἀστρων
κίνησιν ἐμυθολόγησαν ἐν τοῖς ἀνθρώποις γίνεσθαι.

40 4. Ὡς γοῦν προεῖπον, ἐν ἐτέρῳ πλατύτερον περὶ τούτων εἰ-
ρήκαμεν.

30 Cf. Act. 10: 34

18 καὶ καιρῶν] om. καὶ X, post τόπων (l. 17) transp. MaXd 20 φιλοβίου καὶ
εὐμεταδότου transp. MX, φιλόβιον καὶ εὐμετάδοτον transp. ad 21 γίνεται
aX 22 γενόμενον LE | καὶ] om. W | καὶ ψυχροτέρας τὸ γεννώμενον transp.
MaX 23 Λοιπὸν] ὁμοίως d, praem. ὁμοίως MaX | δέ] om. MaX 23-24
μοναστήν L 24 τινα] om. a² | πικρὸν] ὄχρὸν M | νηφάλιον a 27 Ἐπεὶ
εἴν] εἴν γὰρ a² 28-31 σώφρονα - ἄνθρωπον] om. (homoiotel.) Ma, sed τοῦ-
τον δὲ σώφρονα M^{ms} 28 καὶ] om. X 31 οὐδὲ] MWE, οὔτε aXd | ὁ] om.
E 32 εὐρεθήσεται a | γὰρ θεός transp. a 32-33 ἐποίησεν αὐτὸν transp.
a² 33 φύσει] φησὶν (sic) M, om. a | μὴν] add. ἢ W | ὁ ὀργίλος ἢ ὁ πόρνος
transp. W | ὁ²] om. XE 33-34 ἀξιοὶ εἰσι M 34 ὡς] om. a | Θεοῦ] praem.
τοῦ Qu. ed. 95 X | τοιοῦτοι γενόμενοι M 35 φύσεων E | λέγω δὴ] om. Ma | ἡ
πραύτης] ἡ πραότης X, om. a 35-36 ἡ φρόνησις post σωφροσύνη transp.
XE | φρόνησις] add. καὶ Qu. ed. 95, sed non Gretser 36 ἀρετῇ (sic) X | τῶν]
om. Qu. ed. 95, sed non prima editio Gretser 37 καὶ πλεονεκτήματα] om.
WC 38 μωρολόγοι a² | ἀστρολόγοι - τῶν²] om. E | τῶν²] om. Qu. ed.
95 39 ἐν] om. a² 40 τούτου W 40-41 εἰρήσωμεν (sic) W

ΚΗ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ 1. Θαμβείται πᾶσα ἡ τῶν ἀνθρώπων φύσις, πολλά φοβερὰ καὶ κατάπληκτα ἐπὶ τοῖς θανάτοις τῶν ἀνθρώπων ὀρώσα γινόμενα· διὸ παρακαλοῦμεν εἰ δυνατὸν καὶ ἔκ μέρους μαθεῖν, τί δήποτε πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, ἢ καὶ ἀρ-
 5 χόντων, ἢ καὶ βασιλέων, πονηροὶ ὄντες, καὶ πονηρῶν πολλάκις μαθημάτων καὶ αἰρέσεων καὶ ἀσεβειῶν διδάσκαλοι, καὶ πᾶσαν σχεδὸν τὴν οἰκουμένην καταβλάπτοντες, πολυχρόνιοι ἐπὶ πολὺ γίνονται, ἐπ' ἀπωλεία πολλῶν ψυχῶν καὶ λαῶν τὸ μακροχρό-
 10 νιον κομισάμενοι, ἕτεροι δὲ εὐσεβεῖς καὶ πᾶσαν ἀρετὴν καὶ θεο-
 σέβειαν τῷ κόσμῳ κηρύττοντες, καὶ αἴτιοι πολλῶν ψυχῶν εἰς σωτηρίαν γινόμενοι, ὀλιγοχρόνιοι βιοῦσι καὶ ἐν νεότητι τελευ-
 τῶσιν. Ἄλλοι δὲ πάλιν ἐξ Ἑλλήνων βαπτισθῆναι βουλευσά-
 μενοι πρὸ μιᾶς πολλάκις ἢ καὶ δευτέρας ἡμέρας τοῦ βαπτισθῆ-
 ναι καὶ σωθῆναι ἐτελεύτησαν ἐν ταῖς ἰδίαις ἀμαρτίαις, ἀπελ-

ΚΗ'

Genuinitas: S.N. Sakkos (loc. cit., p. 155) negat hanc esse quaestionem genuinam, et affirmat hoc opus esse Anastasii « Presbyteri », cui etiam exegesis *In Hexaemeron* (CPG 7770) et *Persika* (CPG 6968) attribuit. Sed contra, et modus loquendi Anastasio proprius, et traditio firma videntur.

Mss* Ma (L a²[Qu. ed. 96 R.]) X¹⁻²⁴³ P | W E

Cf. (i) d (S C)^{om.} 1-35; (ii) Ps.-Athanasius, *QQ ad Antiochum*, QQ 69 et 105 (PG 28, 636B-637A, 661D-664A); (iii) Coll. b, *Qu. isolata* [Appendix 23a]; (iv) Ps.-Anastasius, *Tractatus de vitae termino* (CPG 7746[1]), ed. A. Mai, *Scriptorium Veterum Nova Collectio*, I, 1 (Rome, 1825), pp. 369-371 [Appendix 23b].

1-35 Ἐρώτησις - κατακαίονται] om. (quia responsio quae sequitur tamquam continuationem responsionis ad Qu. 16 adiungit) d 1 Ἐρώτησις] add. πρὸς ὄρους (sic) ζωῆς E | Θαμβείται] praem. Ὅτι Qu. ed. 96 2 καταπληκτικὰ P 3 ὀρώσα] βλέπουσα, et post γινόμενα transp. P, om. a² | παρακαλῶ P 3-4 εἰ δυνατὸν post μέρους transp. P 4 ἀνθρώπων, ἢ καὶ] om. MP 5 ἢ] om. Ma²X P | βασιλέων] βασιλεῖς E, add. ἢ καὶ ἄλλων ἀνθρώπων P 5-6 πονηρῶν - διδάσκαλοι] πονηρὰ πολλάκις μαθήματα διδάσκοντες αἰρέσεις τε καὶ ἀσεβείας M 5 πονηρῶν] πονηρὸν E, πονηρὰ M 6 ἀσεβειῶν] ἀσεβῶν W, add. καὶ X | καὶ³] om. aWP 8 ψυχῶν] ante πολλῶν transp. a², om. E 8-9 τὸ μακροχρόνιον] πολυχρόνιον (om. τὸ) E 9 εὐσεβεῖς] ἀσεβεῖς E | ἀρετὴν καὶ] om. P 9-10 θεοφοβίαν MX 11 γενόμενοι R 12 δὲ] om. Ma²X | πάλιν] πολλοὶ W 12-13 βουλευσάμενοι βαπτισθῆναι transp. a² | βουλόμενοι P 13 ἢ καὶ δευτέρας] ἢ δύο ἡμερῶν E, post ἡμέρας transp. W, om. P, ἢ δευτέρας a | ἡμέρας] om. E 14 καὶ σωθῆναι] om. W | ἐν - ἀμαρτίαις] τὰς ἰδίας ἀμαρτίας E

* C ff. 15-23, E ff. 21v-31, L ff. <206v-215v>, M ff. 259-267, P ff. 91-98v, R ff. 194-202, S ff. 301v-304v, W ff. 2ra-11rb, X ff. 9v-12v.

15 θόντες ἐν Γεέννῃ· ἕτεροι δὲ ἐπὶ πενήκοντα ἢ καὶ ὀγδοήκοντα χρόνους σημείοις καὶ τέρασι διαλάμπαντες ἐν ἀγιότητι, εἶτα εἰς αἴρεσιν τινα ἢ πορνείαν ἐμπεσόντες, εὐθέως ἀπέθανον ἐν κακοῖς καταληφθέντες.

2. Καὶ ὁ μὲν δυνάστης καὶ δυσσεβῆς ἀσθενεία περιπεσών, ἢ
20 ἐν πολέμῳ ἀπελθών, συνετάξατο καθ' ἑαυτόν, ὅτιπερ εἰάν μετὰ νύκτας ὑποστρέψῃ, ἢ τῆς κλίνης ἐξαναστῆ, κλείσει μὲν τὰς ἐκκλησίας, ἀνοίξει δὲ τοὺς τῶν εἰδώλων ναοὺς, καὶ ὁ ταῦτα βουλευσάμενος ἐξῆσε καὶ τὰ εἰδωλεῖα ἤνοιξεν. Ἔτερος δὲ τύραννος τούναντίον συνετάξατο, ὅτιπερ εἰάν τῆς κλίνης ἐξαναστῆ καὶ τῆς
25 νόσου ἀπαλλαγῇ, ἀνοίγει μὲν τὰς ἐκκλησίας, κλείει δὲ τὰ εἰδωλεῖα καὶ δίδωσιν εὐποιίας, ἐλευθεροῖ αἰχμαλωσίας· εἶτα καὶ τὴν διατύπωσιν πάντων τούτων τῶν ἀγαθῶν ἔγραψε καὶ μάρτυρας ἐντέθεικεν· καὶ δὴ οὐκ ἀνέστη, ἀλλ' ἐν ἀμαρτίαις ὧν ἐτελεύτησε καὶ οὐδὲν τῶν τοσούτων ἀγαθῶν γέγονεν.

3. Καὶ ἕτερα δὲ μυρία τοιαῦτά ἐστι καθ' ἡμέραν ἰδέσθαι γινόμενα, δι' ὧν οἱ μὲν Ἕλληνες ἀποροῦντες ἀπρονόητον εἶναι τὸν κόσμον ἐνόμισαν, οἱ δὲ πιστοὶ πολλάκις δισταγμὸν τινα εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ δικαιοκρισίαν κατὰ ψυχὴν ἔχοντες, τινὶ μὲν τοῦτο ἐξειπεῖν οὐ τολμῶσι, μόνον δὲ ὅτι ἔσωθεν ἔσω σκανδαλιζόμενοι
35 τὴν καρδίαν κατακαίονται.

15 ἐπὶ] ἐν W, om. P | ἢ] om. XP | καὶ] om. a²W 16 χρόνοις RW | σημείοις W | διαλάμποντες a² 16-17 ἐν - ἐμπεσόντες] om. Qu. ed. 96 17 ἐμπεσόντας X 18 καταληφθέντες] διαληφθέντες Qu. ed. 96 19 Καί¹] add. πάλιν E | καί²] om. aXP 20 ἀνελθών a² | ὅτιπερ] ὅτι M, ὅτι εἶπερ a², ὅτι ἤπερ L, ὅτι περὶ E | εἰάν] ἂν E 21 ὑποστρέψει L, ὑποστρέψεις E | κλείει Ma, καὶ ἢ (lege καίει) X 22 ἀνοίγει MaX | ναοὺς] βωμοὺς P 23 εἰδωλα Qu. ed. 96 WE^{a-c} 24 ὅτιπερ] ὅτι Ma | ἐξαναστῆ] ἀναστῆ W, om. MaXP 25 ἀπαλλαγῇ] ἐξαναστῆ P | ἀνοίξει W | κλείσει W, καίει X 25-26 εἰδωλα MX 26 ἐλευθερῶν L | καί²] om. W | τῆν] om. E 27 τούτων πάντων M | τῶν - ἔγραψε] ὧν ἔγραψε τῶν ἀγαθῶν P | μάρτυρας] διὰ μαρτύρων P 28 ἐντέθεικεν] ἐντέθεικε MX, ἀντέθηκεν LRW, κατέθηκε E, πεποιήκε P 29 καὶ οὐδεν - γέγονεν] om. P 30 δὲ] om. MW | μυρία] μαρτύρια M | τοιαῦτά] ταῦτά a²W, sed τοιαῦτα conit. Migne | ἡμέραν] ἡμῶν P 30-31 ἰδέσθαι] εἰδέναι W, post γινόμενα transp. XE 31 δι' ὧν] διὸ a² | ἀποροῦντες] ἀποροῦνται a², ἄπορον X, om. WEP | ἀπρονόητον] αὐτὸν X, θεὸν s.l. add. M^{P-c} 32 ἐνόμισαν] ἐνόησαν P | δισταγμὸν πολλάκις transp. a 33 τοῦτο] τούτων LWE 34 ὅτι ἔσωθεν] om. P | ἔσω] om. M 35 κατακρίνονται X

- ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1.** Ὅτι μὲν νόμος ἐστὶ γραφικός ὁ λέγων, Χα-
 λεπώτερα σου μὴ ζῆται, καὶ βαθύτερά σου μὴ ἐξέταζε, πρόδη-
 λον· οἶδαμεν δὲ ὁμῶς, κἂν εἰ γέγραπται, ὅτι τὰ κρίματα τοῦ
 Κυρίου ἄβυσσος πολλή, ἀλλ' ἐστὶ πάλιν ὁ λέγων, ὅτι γνωρίζει
 40 ὁ Θεὸς δικαιώματα καὶ κρίματα αὐτοῦ τῷ Ἰσραὴλ. Ἰσραὴλ δὲ
 λέγω τὸν πνευματικόν, τὸν κατὰ Χριστόν· Ἰσραὴλ δὲ ἐρμη-
 νεύεται νοῦς ὁρῶν Θεόν. Οὐκοῦν ὁ τὸν Θεὸν ὁρῶν δύναται
 παρ' αὐτοῦ ἐλλαμπόμενος τῷ ἀγίῳ Πνεύματι μαθεῖν τινα τῶν
 κριμάτων καὶ μυστηρίων αὐτοῦ· Τὸ γὰρ Πνευμά φησι, ἐρευνᾷ
 45 καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ. Εἰ γὰρ καὶ εἴρηται, Τίς ἔγνω νοῦν κυ-
 ρίου; ἀλλ' ὁ Παῦλος καὶ οἱ κατὰ Παῦλον λέγουσιν, ὅτι Ἡμεῖς
 νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν, καθὰ καὶ Ἱερεμίας φησίν, ὅτι Οὐ μὴ
 ποιήσει Κύριος πρᾶγμα ὅπερ οὐκ ἀποκαλύψει τοῖς δούλοις αὐ-
 τοῦ τοῖς προφήταις.
- 50 2. Εἰ δὲ τοῖς ἐν τῷ Νόμῳ ἐδήλου, ὡς φησιν ὁ Δαυῖδ, τὰ ἄδη-
 λα καὶ τὰ κρύφια τῆς σοφίας αὐτοῦ, πολλῶ μᾶλλον τοῖς ἐν τῇ
 χάριτι, οἵτινες ἔμαθον ἅ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὐς οὐκ
 ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, οἵτινες εἰσῆλ-
 θον καὶ ἀνεπαύσαντο εἰς θεῖά τινα καὶ ἀκατάληπτα μυστήρια,

36-37 Sir. 3:21 38-39 Ps. 35:7 40 Ps. 147:8 41-44 Cf. S.N. Sakkos (loc. cit.), p. 155, n. 5, p. 197; et de etymologia cf. F. Wutz, *Onomastica Sacra* [TU 41, 1, 2] (Leipzig, 1914-1915), t. I, p. XXII et Indices s.v. Israel 44-45 1 Cor. 2:10 45-46 Is. 40:13 (Rom. 11:34; 1 Cor. 2:16) 46-47 1 Cor. 2:16 47-49 Amos 3:7 (in Jeremia non inveni) 50-51 Ps. 50:8 52-53 1 Cor. 2:9

36 Ὅτι μὲν] om. E | νόμος] praem. ὁ P | γραφικός ἐστὶν P 37 ζῆται] ἐκ-
 ζῆται Ma | βαθύτερά] ἰσχυρότερα Qu. ed. 96 37-38 πρόδηλον] WE, om.
 MaXP 38 δὲ] WE, om. MaXP | κἂν] ὁ καὶ E | εἰ] om. Ma²E | τοῦ] om.
 MW 39 Κυρίου] Θεοῦ Qu. ed. 96 Pd | γνωρίζει] add. κύριος P 40 τῷ
 τοῦ W | Ἰσραὴλ²] om. Ma 40-41 δὲ λέγω] δὴ λέγω P, λέγω δὴ Ma 41
 τόν²] om. a | Χριστόν] χριστόν ὄντα M 41-42 Ἰσραὴλ - Θεόν¹] om. P
 42 Θεόν¹] praem. τὸν Qu. ed. 96 Ed | Οὐκοῦν - ὁρῶν] om. L 43-44 τῶν -
 μυστηρίων] μυστηρίων καὶ τῶν κριμάτων E 44 αὐτοῦ] χριστοῦ a² | φησι]
 add. πάντα MaXP (cum 1 Cor.), post ἐρευνᾷ transp. P 45 καί¹] om. E |
 καί²] om. E 46 ἀλλ' ὁ] ἀλλὰ Pd | ὅτι] om. WE 47 καί] om. W 48
 ποιήση a 49 τοῖς] om. Qu. ed. 96 P 50 δὲ τοῖς] δέ τοι Qu. ed. 96
 (Gretser, corr. Migne) | τῷ] om. Qu. ed. 96 | ἐδήλοι MXW | ὁ] om. W | Δαυῖδ]
 add. ὁ προφήτης W 50-51 ἄδηλα] ἄδη L 51 σοφίας] καρδίας a² | αὐ-
 τοῦ] σου ἐδήλωσάς μοι aPd | μᾶλλον] WE, πλέον MaXP | τῇ] om. WES 52
 οἵτινες] add. καὶ aE 53-54 εἰσῆλθον] ἦλθον W 54 καὶ ἀκατάληπτα]
 om. Ma | μυστήρια] WE, πράγματα MaXP

55 *εις ἃ ἐπιθυμοῦσιν ἄγγελοι παρακύψαι, ὡς μαρτυρεῖ ἡ Γραφή, οἵτινες καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸν Πατέρα ἔνοικον ἔχουσι σὺν τῷ Πνεύματι, κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Χριστοῦ τὴν λέγουσαν, ὅτι Ἐλευσόμεθα ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ καὶ μονὴν παρ' αὐτοῖς ποιήσμεθα. Καὶ πάλιν φησὶν, ὅτι Οὐδεὶς γινώσκει τὸν Πατέρα, εἰ μὴ ὁ Υἱός, καὶ ὃ ἐὰν βούλεται ὁ Υἱὸς ἀποκαλύψαι.*

3. Εἰ οὖν καὶ αὐτὸς ὁ Θεὸς καὶ παντοκράτωρ τρόπῳ τινὶ πνευματικῷ ἀρρήτως ἀποκαλύπτεται τοῖς ἀξιῶσις αὐτοῦ, πόσω γε μᾶλλον οἱ λόγοι καὶ τὰ μυστήρια τὰ τῶν κτισμάτων αὐτοῦ; Εἰ γὰρ τοῖς Ἑλλῃσι τοῖς ἀναξίωσις πρὸς ἐπιστροφὴν καὶ θεογνω-
 65 *σίαν, σχεδὸν εἶπεῖν, τὰ οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ ἄστρον, ἡλίου καὶ σελήνης καὶ θαλάσσης καὶ ἀβύσσου καὶ στοιχείων καὶ σωμάτων καὶ πνευμάτων μυστήρια ἀπεκάλυψεν ἐκ μέρους καὶ ἐγνώρισεν αὐτοῖς ὁ Θεός, πόσω γε μᾶλλον τοῖς ἔνοικον αὐτὸν ἐν αὐτοῖς ἔχουσιν;*

70 4. Πολλαὶ μὲν οὖν περὶ τούτων καὶ τῶν τοιούτων ζητημάτων καὶ Θεοῦ κριμάτων ἐξ αἰῶνος γέγοναν ζητήσεις τε καὶ ἐρευνήσεις, καὶ οὐ περὶ τούτων μόνον, ἀλλὰ καὶ τίνος χάριν

551 Petr. 1:12 58-59 Ioh. 14:23 59-60 Matt. 11:27

55 Γραφή] praem. θεία Qu. ed. 96 W 56 καὶ¹] om. Pd | Υἱὸν καὶ τὸν Πατέρα] MaXW, πατέρα καὶ τὸν υἱὸν EP 56-57 ἔνοικον - Πνεύματι] post οἵτινες (sed ἔνοικον ἔχουσι] ἔχοντες a²) transp. MaX 56 σὺν] om. E 57 τοῦ] om. a 57-60 τὴν λέγουσαν - ἀποκαλύψαι] om. hic P 58 πατὴρ] add. μου Ed | αὐτοῖς] αὐτῶ a 58-59 ποιήσωμεν XWd 59 Καὶ - φησὶν] om. W | ὅτι] om. Md 60 βούλεται ad | ἀποκαλύπτεται X 61 καὶ αὐτὸς] om. E | καὶ²] add. ὁ L | παντοκράτωρ] add. πατὴρ MaXP 62 ἀρρήτως] om. L | ἀξιῶσις] δικαίως a² | αὐτοῦ] om. Ma, add. καθὼς αὐτὸς φησὶν ὁ Χριστός, ὅτι οὐδεὶς γινώσκει τὸν πατέρα εἰ μὴ ὁ υἱός, καὶ ὃ ἐὰν βούλεται ὁ υἱὸς ἀποκαλύψαι (cf. supra 57-60) P 63 τὰ²] om. Ma²E | αὐτοῦ] post μυστήρια transp. P 64 τοῖς¹] πολλοῖς L | τοῖς²] om. E | ἀναξίωσις] ἀξιῶσις Qu. ed. 96 65 εἶπεῖν σχεδὸν P | εἶπεῖν, τὰ] ἐπ' αὐτὰ E | τὰ] τοῦ Qu. ed. 96 | ἄστρον] add. καὶ MaX | ἡλίου καὶ] om. L 66 θαλάσσης καὶ] om. P | καὶ ἀβύσσου] om. a², καὶ ἀνθρώποις οὐσι L 67 μυστήρια] τὸ μυστήριον a 67-68 ἀπεκάλυψεν - ἐγνώρισεν] WE, ἐκ μέρους ἐγνώρισε καὶ ἀπεκάλυψεν MaXP 68 αὐτοῖς] αὐτὰ a²W, om. d 69 ἐν αὐτοῖς] ἑαυτοῖς W, ἐν ἑαυτοῖς P^cd, om. Qu. ed. 96 | ἔχουσιν] post ἔνοικον (68) transp. P 70 μὲν οὖν] τοίνυν Ed, μὲν W 70-71 τῶν - καὶ¹] om. E 71 καὶ Θεοῦ κριμάτων] om. Qu. ed. 96 | αἰῶνων a² | γεγόνασι aP²d | τε] δὲ X, om. EP | καὶ²] om. E 72 ἐρευνήσεις] W, om. E, διερωτήσεις MaXd, ἐρωτήσεις P | οὐ] om. X | τούτων] τούτου X | μόνων LW

ἀνήρ ὅσιος περιπατῶν ἐν ὁδῷ ἄφνω ἐτελεύτησεν, ἕτερος ἐν βα-
 λανείῳ ὁμοίως τὴν ψυχὴν παρέδωκεν, ἕτερος ἐν τραπέζῃ τὸ
 75 ποτήριον δεξάμενος, σὺν αὐτῷ καὶ τὸ ποτήριον τοῦ θανάτου
 ἔπιεν, ἄλλη γυνὴ τίχτουσα, ἄλλη ἐν τῷ θαλάμῳ ἀγνή καὶ παρ-
 θένος τῇ ὥρᾳ τοῦ γάμου καὶ τῆς χαρᾶς ἐτελεύτησεν, ἄλλος εἰς
 ἱερωσύνην δικαίως προχειρισθείς καὶ ψυχᾶς δυνάμενος σῶσαι
 τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ μὴ νοσήσας ἀπέθανεν; Περὶ ὧν ἀπάντων ὁ μετὰ
 80 πίστεως χωρῶν χωρεῖτω καὶ τὴν λύσιν ἀδιστακτικῶς κατὰ τὴν
 τῶν πατέρων διδαχὴν ἀκούετω.¹

5. Ἐν ἀρχῇ ποιήσας ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν
 θάλασσαν καὶ πᾶσαν ταύτην τὴν ὀρωμένην κτίσιν, ἐκ τεσσάρων
 στοιχείων αὐτὴν παραδόξως κατεσκεύασε, καθὼς καὶ ἤδη προ-
 85 λαβῶν εἶπον, ἐκ πυρὸς καὶ ὕδατος καὶ ἀέρος καὶ γῆς, ἐξ ὧν καὶ
 τὸ σῶμα καὶ ἡμῶν καὶ τῶν ζώων σύγκειται. Δέδωκεν οὖν ὁ
 Θεὸς τούτοις τοῖς τέσσαρσι στοιχείοις, ὡς περ τισὶ στρατηγοῖς
 καὶ ἡνιόχοις, καθὼς αὐτὸς βούλεται, διοικεῖν καὶ ἄγειν καὶ κυ-
 βερνεῖν τὴν ἐξ αὐτῶν, ὡς ἐκ πατέρων τινῶν γεννηθεῖσαν καὶ
 90 κατασκευασθεῖσαν, τῶν σωμάτων φύσιν. Ὅθεν καὶ ἔστιν ἰδέ-
 σθαι ἀεὶ πάντα τὰ ἐπίγεια σώματα καὶ φυτὰ καὶ ζῶα καὶ πᾶν
 ἔμψυχόν τε καὶ ἄψυχον πρὸς τὴν τῶν ἀέρων καὶ στοιχείων

79-80 Matt. 19: 12 82-83 Cf. Gen. 1: 1-31 83-85 Cf. Qu. 22 (42-45, 89-
 100) 90-94 Cf. S.N. Sakkos (loc. cit.), pp. 154-155

73 ὅσιος] ὁ ἅγιος σοι E | ἐτελεύτησεν ἄφνω transp. Pd 74 τὴν ψυχὴν
 ὁμοίως transp. W | ὁμοίως] om. Pd 74-75 τὸ¹ - δεξάμενος] δεξάμενος πο-
 τήριον P 75 ποτήριον²] add. δεξάμενος E | τὸ τοῦ θανάτου ποτήριον
 W 76 τίχτουσα] add. παρέδωκε τὸ πνεῦμα M, add. τὴν ψυχὴν ἀφῆκε σὺν
 τῷ γεννήματι d 77 τῇ - χαρᾶς] om. P (sed non d) 78 δικαίως ἱεροσύ-
 νην P | δυναμένω X 79 τῇ] καὶ E | μὴ] om. Ma | νοήσας X | Περὶ] ὑπὲρ
 P 80 χωρῶν] χωρεῖν E 81 τῶν] om. Qu. ed. 96 | διδαχὴν] φωνῆν M |
 ἀκούετω] μανθανέτω et Addendum Δεῖ οὖν - ἐπάγουσα (vide infra) add.
 d 83 ταύτην post κτίσιν transp. Pd 84 αὐτὴν] praem. καὶ E, transp.
 post παραδόξως M 85 καὶ ἀέρος καὶ γῆς] γῆς καὶ ἀέρος Qu. ed. 96 | γῆς]
 πλήρις (sic) X 85-86 καὶ τὸ] τὸ W 86 τὸ σῶμα] τὰ σώματα M, post
 ζώων transp. P | καὶ ἡμῶν] τὸ ἡμῶν a², ἡμεῖς P | σύγκεινται M 87 τού-
 τοις] οὕτως X | στοιχείων X | τισὶ] τοῖς P 88 καθὼς] add. καὶ Qu. ed. 96
 | αὐτοῖς] om. E | καὶ³] om. Qu. ed. 96 (Migne, sed non Gretser) 89 ὡς]
 ὡς περ MaX 90 κατασκευασθεῖσαν] σχεδιασθεῖσαν MaX 90-91 εἰ-
 δεσθαι a², ἰδεσθαι (sic) M 91 καὶ φυτὰ] om. W | πᾶν] ἅπαν a² 92 καὶ²]
 add. τῶν MaX

¹ cf. Addendum ex Coll. d.

κρᾶσιν ἀγόμενα καὶ ποιούμενα καὶ μεταποιούμενα καὶ ἀπαλυνόμενα, ἢ ψυχούμενα καὶ ζωογονούμενα ἢ φθειρόμενα.

95 6. Εἰ δ' ἀμφιβάλλειν δοκεῖς τοῖς εἰρημένοις, εἰπέ μοι, πόθεν
πολλάκις θανατικά συμβαίνει τοῖς ζώοις καὶ τοῖς πετεινοῖς καὶ
τοῖς ἰχθύσι τῆς θαλάσσης τοῖς μηδὲν πρὸς Θεὸν ἀμαρτήσασιν;
Οὐκοῦν καὶ τὸ ἀνθρώπινον ἡμῶν τὸ ἐκ γῆς ληφθὲν σῶμα,
ὁμοούσιον αὐτῶν ὑπάρχον, θνητὸν καὶ φθαρτὸν καὶ παθητὸν
100 καὶ ὑλικόν, ἐκ τῶν αὐτῶν στοιχείων τὴν σύστασιν ἔχον ἐξ ὧν
καὶ τὰ ζῶα συνέστηκεν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, θεία καὶ ἀρχεδότω προ-
στάξει, ὑπὸ τῶν στοιχείων ὡσανεὶ τινῶν γεννητόρων αὐτοῦ,
λόγῳ Θεοῦ διοικεῖται καὶ ἄγεται, καὶ αὔξει καὶ ζῆ καὶ νοσεῖ
καὶ τελευτᾷ· ζῶην δὲ καὶ τελευτὴν λέγω, τὴν θεία δυνάμει
105 φυσικῶς ἐκ τῆς τῶν στοιχείων ἐνώσεως ἢ διαιρέσεως συνι-
σταμένην.

7. Τρεῖς γὰρ οἶδα λέγειν τάξεις θανάτου· μίαν τὴν κατὰ κοι-
νοῦ ἰδίῳ θανάτῳ συνισταμένην· δευτέραν δέ, ὡς τὴν τῶν ἐν
Κορίνθῳ ποτὲ ἀναξίως κοινωνούντων καὶ κατὰ θείαν ἀπειλήν
110 αὐτοῖς πεμπομένην, οἷα ἦν καὶ ἡ τῶν πρωτοτόκων Αἰγύπτου,
οὐ κατὰ φυσικὴν ἀκολουθίαν ἀέρων ἢ στοιχείων γεγενημένην,
ἀλλὰ κατὰ θείαν ὀργήν· τρίτην δέ, τὴν τῶν κατὰ ἄρρητον κρί-
μα Θεοῦ κρημνιζομένων ἢ πνιγομένων ἢ καταχωννυμένων,

109 Cf. 1 Cor. 11: 27, 30

110 Cf. Exod. 12:29

93 καὶ ποιούμενα] om. XP | καὶ μεταποιούμενα] om. E 93-94 ἀπαλυνόμενα] ἀπαλιούμενα (sic) X, παλαιούμενα Ma, ἐπαλγυνόμενα d 94 ψυχόμενα XP | καὶ ζωογονούμενα] καὶ ζωογούμενα M, ἢ γωούμενα (sic) P 95 δ'] WEd, δὲ MaXP 96 συμβαίνει θαλάττικα (sic) W 97 ἰχθύσι] ἰχθύαις M, ἰχθύες W, ἰχθύοις E | πρὸς] εἰς P 98 τὸ - ἡμῶν] ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων M | γῆς] τῆς γῆς a 99 αὐτῶν] αὐτοῖς a² | φθαρτον X 99-100 καί² - ὑλικόν] om. a 100 αὐτῶν] αὐτῶ E | τὴν] καὶ τὴν Qu. ed. 96 101 ἀρχεδότω] E, ἀρχαιδότω W^{p.c.}, ἀρχαιδῶτω X, ἀρχαιδότης W^{c.}, ἀρχεδῶτω M, ἀρχαιοδότω Pd 101-102 προστάξει] om. WE 102 τινῶν] τῶν P 103 Θεοῦ] om. E | καί²] καὶ X 104 δὲ] δὲν E, om. W | λέγω] post δὲ transp. X, λέγει E | τὴν] τῆ MX 105 ἐκ - διαιρέσεως] om. E | ἢ] καὶ a² 107 οἶδα λέγειν] οἶδε E | τάξεις λέγειν aPd | μίαν] add. μὲν E 108 τῶν] om. a²d | ἐν] ante τῶν transp. P, om. MaW 109 κορινθίων Ma 110 οἷα ἦν] οἷαν a | ἢ] εἰς a², τὴν L | τὸν πρωτότοκον a² 111 γενομένη P 112 ἀλλὰ] add. καὶ a² | τρίτην δέ] καὶ τρίτην EPd | τῶν] om. E 112-113 κρίμα (sic acc.) P XWE^{p.c.}S, κρημα E^{2.c.} 113 κρημνιζομένων M, κρηζομένων W^{c.}, κρηνομένων P | ἢ¹] praet. καὶ P

ἀδίκων τε καὶ δικαίων, ὡς ἐπὶ τῶν υἱῶν τοῦ Ἰῶβ. Ὁμοίως
 115 καὶ ζωῆς δύο εἶναι διαφορὰς ἐπιστάμεθα, μίαν μὲν τὴν κατὰ
 κοινοῦ φυσικῶς, ὡς πολλάκις εἶπον, προνοία Θεοῦ διὰ τῆς
 τῶν στοιχείων εὐτάκτου καὶ εὐκράτου διοικήσεως συνισταμέ-
 νην, ἑτέραν δὲ τὴν θεοδώρητον, λέγω δὴ τὴν ὑπὸ Θεοῦ χαρι-
 ζομένην, οἷα ἦν ἡ Ἐξεκίου μετὰ τὴν νόσον ζωῆ τῶν πεντεκαί-
 120 δεκα χρόνων, καὶ ἡ Λαζάρου μετὰ τὴν ἀνάστασιν, καὶ ἑτέρων
 τοιούτων.

8. Δεῖ γὰρ ἡμᾶς πρὸς τούτοις ἐπίστασθαι, ὅτιπερ ὡς δε-
 σπόζων ὁ Θεὸς τῶν ζωῶν καὶ τῶν θανάτων καὶ τῶν φύσεων
 καὶ τῶν στοιχείων καὶ πάντων, ὅπου μὲν βούλεται, προστίθισι
 125 ζωῆν· ὅπου δὲ κελεύει, ἐπάγει καὶ ἐπὶ δικαίους θάνατον, ὡς
 φησι πρὸς Μωϋσέα, ὅτι *Προστεθήτω Ἄαρὼν πρὸς τοὺς πατέ-
 ρας αὐτοῦ, καὶ πάλιν αὐτῷ τῷ Μωϋσῇ· Ἀνάβηθι εἰς τὸ ὄρος
 καὶ τελεύτα. Ἐμοὶ δοκεῖ, ὅτιπερ ὁ Ναβουχοδονοσόρ, καὶ
 Δαυῖδ, καὶ ἄλλοι τινὲς πολλάκις λαῶν καὶ ἔθνῶν βασιλεῖς με-
 130 γάλοι, πρὸς τὴν τοῦ λαοῦ ἀξίαν, καὶ προσθήκας καὶ ὑφαιρέ-
 σεις ἐτῶν ἐκ Θεοῦ κομίζονται. Πολτάκις δὲ καὶ δικαίους τισίν,
 ἐπὶ πλείω προκόψαι διὰ τῆς προσθήκης τοῦ χρόνου μέλλουσιν,
 προστίθισιν ὁ Θεὸς ὑπὲρ τὴν φυσικὴν ζωῆν τοῦ σώματος.*

114 Cf. Iob 1:18-19 119-120 Cf. 4 Reg. 20:6 120 Cf. Ioh. 11:43-44 126-
 127 Num. 20:24 127 Num. 27:12 128 Cf. Dan. 4:24

114 ὡς] ὡσπερ P | τοῦ] add. δικαίου P 116 κοινοῦ] καιρὸν P | προνοία] ἐκ
 προνοίας a 117 τῶν] add. χτισμάτων καὶ Pd | εὐκράτου καὶ εὐτάκτου
 X 118 Θεοῦ] praem. τοῦ a²P 119 ἡ] add. τοῦ WS, om. aP | ἰεζεκιίου
 WP | μετὰ] κατὰ Qu. ed. 96 (Migne, sed non Gretser) | τὴν] om. P | νόσον
 ζωῆ] post χρόνων (l. 20) transp. P | τῶν] om. P 120 ἀνάστασιν] ἔγερσιν
 E 123 ζωῶν] LWd, ζῶων (vel ζῶων) MP Qu. ed. 96 (sed ζωῶν conl. Gret-
 ser) XE | τοῦ θανάτου a² 124 καί²] add. τῶν W | προστίθισι] μηκύνει τὴν
 W 125 καί] om. W | δικαίους] δικαίους XW, add. τὸν W | ὡς] καθὼς
 W 126 μωσέα Ed, μωσέα X | πρόσθητε (sic) E 127 τῷ] om. X |
 μωυσεὶ W, μωσῇ XE | εἰς] πρὸς M 128 Ἐμοὶ] add. δὲ MXd | ὅτιπερ] W,
 ὅτιπερ καὶ P, ὅτι E, ὅτι ὡσπερ (add. καὶ aX) MaX | ὁ] om. P | Ναβουχοδο-
 νοσόρ] W, ναβουχοδονόσορ MaX, -νόσορ PE 129 πολλάκις] add. πατέρες
 Ma, add. πατέρων X | ἔθνῶν] add. καὶ W 130 πρὸς] om. P | τοῦ] om.
 P 130-131 ὑφέσεις E 131 ἐτῶν] τῶν a | δὲ] δεῖ (lege δὴ) E 132
 προκοπαὶ a 133 ὁ θεὸς προστίθισιν M | φυσικὴν] φύσιν M | ζωῆν] om. P,
 add. τὴν et ζωῆν post σώματος transp. a, τὴν ζωῆν et post σώματος transp. M

9. Ἄλλ' οὐ περὶ τούτων ἡμῖν νῦν τῶν σπανίων ὑπὸ Θεοῦ ἔν
 135 τισι προσθηκῶν καὶ ὑφαιρέσεων ζωῆς καὶ θανάτου ὁ λόγος ἐ-
 στί, ἀλλὰ περὶ τῆς κατὰ κοινῆς ἐν ὄλῳ τῷ γένει τῆς τῶν
 ἀνθρώπων φύσεως ζωῆς τε καὶ τοῦ θανάτου τῶν ἡμετέρων
 σωμάτων. Πῶς ἔν τισι μὲν χώραις ὑγιεινὰ ταῦτα καὶ πολυχρό-
 νια γίνονται, ἐν ἄλλαις δὲ νοσερὰ καὶ ὀλιγοχρόνια; Καὶ πῶς τι-
 140 νες μὲν τόποι συχνῶς θανατικὰ ὑφίστανται, ἄλλαι δὲ χώραι
 ἔθνῶν ἀσεβῶν οὐδ' ὄλως θανατικοῦ πείραν γινώσκουσιν; Καὶ
 πόθεν ἐν τῷ αὐτῷ πολλακίς ἐλληνικῶ ἢ βαρβάρῳ ἢ ἀπίστῳ
 γένει, τινὲς μὲν πολυτεκνοῦσι πονηροὶ ὄντες, ἄλλοι δὲ ἀτεκνοῦ-
 σιν ἀγαθοὶ ὑπάρχοντες, καὶ πάλιν τινὲς μὲν εὐσεβοῦντες ὀλι-
 145 γοχροῖοι γίνονται, ἕτεροι δὲ πονηροὶ ὄντες πολλακίς πολυχρό-
 νιοι τελευτῶσιν; Καὶ τίνος χάριν οἱ μὲν ἄφωνοι ἄφῳ καὶ
 ἀδιάθετοι ἀρπάζονται καὶ θνήσκουσιν, ἄλλοι δὲ ἐπὶ χρόνον ἀ-
 σθενοῦντες οὕτω τελευτῶσιν;

10. Καὶ ὅπως σαφεστέρα καὶ πιστοτέρα ἢ διάγνωσις καὶ ἡ
 150 ἀπόδειξις τῶν προκειμένων ζητημάτων Θεοῦ χάριτι γένηται,
 ὑποθώμεθα πόλιν τινὰ ἢ χώραν ἀσεβῆ καὶ παράνομον, πᾶσαν
 τῷ διαβόλῳ λατρεύουσαν, καὶ ὄλως τί ἐστι Θεὸς μὴ γινώσκου-
 σαν, ἀλλὰ λίθοις καὶ ξύλοις μυσεροῖς καὶ μυῖαις καὶ πιθήκοις
 προσκυνούσαν καὶ λατρεύουσαν. Εἰπέ μοι λοιπὸν σὺ ὁ λέγων

134 ἡμῖν] om. WE | νῦν] post σπανίων transp. P 135 ὁ] om. E 136 ἀλ-
 λά] add. καὶ α | περὶ] om. X | τῆς περὶ P 137 τε] om. P | τοῦ] WE, om.
 MaXP | θανάτου] add. ἡ (sic) E, add. ὁ λόγος ἐστὶ P | ἡμετέρων] add. λέγω
 L 139 ὀλιγόβια E | Καὶ] om. Qu. ed. 96 (Migne, sed non Gretser) 140
 μὲν] om. a² | τόποις WE | συχνὰ P | δὲ] om. E 141 θανατικῶν Qu. ed. 96
 (sed θανατικὸν Gretser) 142 ἐλληνικῶ] σεληνικῶν X, ἐλλήνων Ma | βαρ-
 βάρῳ] βαρβαρικῶ E, βαρβάρων MaX | ἀπίστῳ] WE, πιστῳ XPd, πιστῶν
 Ma 143 δὲ] om. E 144 ἀγαθοὶ] om. X | μὲν] om. MaX | ἀσεβοῦντες
 E 145 ὄντες πολλακίς] WE, om. MaXP 146-148 Καὶ τίνος - τε-
 λευτῶσιν] om. P 146 ἄφωνοι ἄφῳ] W, ἄφῳ ἄφῳ τε (sic) E, ἄφωνοι
 aX, ἄφωνοι τελευτῶσι M 147 διάθετι (sic) E 148 οὕτω] οὐ Ma, om.
 W 149 ὅπως] πῶς M, add. χάριτι θεοῦ (cf. infra 150) E | καὶ πιστοτέρα]
 om. Qu. ed. 96 | ἡ²] om. Ed 150 ζητημάτων] κριμάτων X | Θεοῦ χάριτι]
 χάριτι θεοῦ et post ὅπως (149) transp. E, θεοῦ γὰρ ἡ τι X, θεοῦ γὰρ ἡδὲ M |
 γίνεται E 151 πόλιν] πόλει X, πάλιν Qu. ed. 96 E | ἢ] εἶναι E | χώρα ...
 παρανόμῳ X | πᾶσαν] om. Qu. ed. 96 (Migne, sed non Gretser) 152 τί] τίς
 X, ὅτι d 153 ξύλοις] add. καὶ XPE | μυσεροῖς] μυσαροῖς aEP, κνωδάλοισ d
 | μῖαις E, μύαις (sed μῖαις var. lect. Qu. ed. 96) a² 154 καὶ] praem. τε Pd |
 λατρεύουσαν] WEP, δουλεύουσαν MaXd | λοιπὸν] om. Xd

- 155 προορισμὸν τῆς ζωῆς ἐκάστου ἀνθρώπου προγεγραμμένον παρὰ Θεῷ πρὸς τὸ συμφέρον, πῶς καὶ διὰ τί τινες τῆς ἀσεβοῦς πό-
λεως ἐκείνης, οἱ μὲν ἑκατονταετείς τελευτῶσιν, οἱ δὲ πεντηκον-
ταετείς, οἱ μὲν ἄτεκνοι, οἱ δὲ πολύτεκνοι, οἱ μὲν περιπατοῦντες
ἀποπνεύουσιν, οἱ δὲ πολυνοσοῦντες, ἕτεροι δὲ ἐπὶ πέμπτην πολ-
160 λάκις ἢ καὶ δεκάτην ἡμέραν ψυχομαχοῦντες καὶ ταραττόμενοι
οὕτω τοῦ σώματος χωρίζονται, ἄλλοι δὲ εἰρηναίως καὶ γα-
ληνῶς τὴν ψυχὴν παραδίδωσιν; Εἶπέ μοι λοιπὸν σύ, πάντων
αὐτῶν ἀσεβῶν καὶ πονηρῶν ὄντων, πόθεν τινὲς αὐτῶν ὑγιεῖς
τὸν ἅπαντα χρόνον διῆξαν, οἱ δὲ νοσεροὶ καὶ πολυπαθεῖς, καὶ
165 οἱ μὲν πολύτεκνοι, οἱ δὲ ἄτεκνοι, καὶ οἱ μὲν περιπατοῦντες
ἀπέθανον, οἱ δὲ ἐπὶ χρόνον νοσήσαντες, καὶ οἱ μὲν ἑκατονταε-
τείς, οἱ δὲ διακοσιονταετείς, καὶ ἄλλοι νήπιοι καὶ ἕτεροι θηλά-
ζοντες τοῦ βίου ἐπορεύθησαν;

11. Ὁ γοῦν προορισμὸν χρόνων ζωῆς δοξάζων καὶ λέγων ἐπ'
170 αὐτοῖς προσκρούει τῷ Θεῷ. Εἰ γὰρ προγνώστης ἐστίν, ὥσπερ
οὖν καὶ ἐστι, τίνος χάριν τούτῳ μὲν τῷ εἰδωλολάτρῃ ἀνθρώπῳ
πεντακόσια ἔτη ζωῆς προώρισεν, ὡς λέγεις, τούτῳ δὲ τῷ
ἀνθρώπῳ ἑκατόν, τοῦτον δὲ νήπιον καθαρὸν καὶ ἄθῳον τῆς πα-
τρικῆς αὐτοῦ εἰδωλολατρείας ἐπῆρεν ἐκ τοῦ βίου; Εἰ γὰρ κατὰ

156 Θεῷ] θεοῦ E 157 ἑκατονταέτης L 157-158 τελευτῶσιν - πεντη-
κονταετείς] om. E | πεντηκονταέτης L 158 οἱ¹] graem. καὶ Ed | μὲν] δὲ
Ma² 159 ἀποπνεύουσιν - πολυνοσοῦντες] om. Qu. ed. 96 159-162 ἕτεροι
- γαληνῶς] post διακοσιονταετείς (cf. 167-168) transp. P 159 δε²] om. MX |
πέμπτη MaXP 159-160 πολλάκις - δεκάτην] om. W | πολλάκις] om.
P 160 καί¹] om. P | δεκάτη ἡμέρα MaXP | ψυχορραγοῦντες Pd 161
οὕτω] post σώματος transp. W 161-162 καὶ γαληνῶς] in mg. P 162
τὴν ψυχὴν παραδίδωσιν] om. P | παραδίδουσιν Qu. ed. 96 (Migne, sed non
Gretser), παραδιδόασιν Ld 163 πονηρῶν καὶ ἀσεβῶν P | αὐτῶν τινες P
164 χρόνον] graem. αὐτῶν MX, χρόνων αὐτῶν P, add. τῆς ζωῆς W | διεῖξανα²
(sed διεῖξαν Migne) | καί²] om. P 165 περιπατοῦντες Qu. ed. 96 (sed περ-
ιπατοῦντες conii. Migne) 166 ἀπέθανον] ἀποπνεύουσιν P (sed non d) | ἐπὶ
χρόνον νοσήσαντες] πολυνοσοῦντες P (sed non d) 167 διακοσιονταετείς]
MaXPW, εἰκοσαετείς E 167-168 καί¹ - ἐπορεύθησαν] om. sed ἕτεροι - γα-
ληνῶς (159-162) hic transp. P 167 καί¹] om. a² 169 ζωῆς χρόνων a |
ζωῆς] om. E 170 τῷ θεῷ προσκρούει M 170-171 προγνώστης - ἐστι]
προορίζει ὁ θεὸς W, πρόγνωσις ἐστὶν a² 171 καί] s.l. M, om. a | τίνος] add.
μὲν W | τῷ εἰδωλολάτρῃ ἀνθρώπῳ] τῷ ἀνθρώπῳ τῷ εἰδωλολάτρῃ M 172
ὡς] πως E | τούτῳ] οὕτω MX | δε] add. πάλιν MaXP 172-173 τῷ ἀνθρώπῳ
ἑκατόν] ἑκατόν Qu. ed. 96, ἑκατόν τῷ ἀνθρώπῳ P 173 τοῦτον] τοῦτο Qu.
ed. 96, τούτῳ R 174 ἐπῆρεν] ἀπῆρεν P, ἤρεν d | βίου] add. τούτου E, add.
τῷ δὲ προώρισεν πεντακοσίου P | κατὰ] om. E

175 προορισμὸν ταῦτα γέγοναν, προσωπολήπτης εὐρεθήσεται ὁ
 Θεός, ὡς τὸν μὲν καθαρὸν λαβὼν ἐκ τοῦ βίου, τῷ δὲ προορίσας
 πεντακοσίους χρόνους ζωῆς, προγινώσκων ὅτι ἐν εἰδωλολα-
 τρεῖα τοὺς τοσοῦτους καταναλώσει χρόνους.

12. Ἄλλ' οὐκ ἔστι ταῦτα, μὴ γένοιτο, οὐδὲ ἔσται ποτὲ κακοῦ
 180 αἴτιος ὁ Θεὸς κατὰ τοὺς τῶν Μανιχαίων μύθους. Ἐκεῖνοι γάρ
 φασιν, ὅτι τοῖς μὲν ἀγαθοῖς καὶ δικαίοις ὁ ἀγαθὸς καὶ δίκαιος
 θεὸς προώρισε τὴν ζωὴν, τοῖς δὲ ἀσεβέσι καὶ πονηροῖς ἀνθρώ-
 ποις ὁ πονηρὸς θεὸς φησι, ποιεῖ καὶ τὴν γέννησιν καὶ τὸν θάνα-
 τον. Ὁ δὲ ἱερὸς καὶ ἀποστολικὸς διδάσκαλος Κλήμης ἐν τῷ
 185 Περὶ προνοίας καὶ δικαιοκρισίας Θεοῦ πρώτῳ λόγῳ τοιοῦτόν τι
 λέγει, ὅτι ὡσπερ δυνατὸς ὢν ὁ Θεὸς καὶ νῦν ἀνθρωποπλαστεῖν
 ἀνθρώπους κατὰ τὴν προτέραν τοῦ Ἀδάμ διάπλασιν, οὐκέτι
 οὕτω ποιεῖ διὰ τὸ ἅπαξ χαρίσασθαι τῷ ἀνθρώπῳ τὸ γεννᾶν
 ἀνθρώπους, εἰπὼν πρὸς τὴν φύσιν ἡμῶν τὸ *Αὐξάνεσθε καὶ*
 190 *πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν*· οὕτω φησί, τῇ παντε-
 ξουσίῳ καὶ προνοητικῇ αὐτοῦ δυνάμει καὶ τὴν τῶν σωματίων
 διάλυσιν καὶ τελευτήν, φυσικῇ τινι ἀκολουθίᾳ καὶ τάξει, τῇ
 τῶν στοιχείων κράσει καὶ μεταβολῇ οἰκονόμησε γενέσθαι κα-
 τὰ τὴν οὐσιώδη αὐτοῦ θεογονσίαν καὶ κατάληψιν.

175 cf. Act. 10:34 179-180 Cf. Anast. Sin., *Viae Dux* II, 3, 34 (CCSG 8, p. 33)
 184-186 Cf. Clem. Alex, *Fragmenta*, Nr. 42 (GCS 17², p. 220), sed notandum hoc frag-
 mentum aliter non inveniri; tamen Anastasius aliter Clementem (Romanum?) citat,
 cf. *Viae Dux* I, 3, 73-79 (CCSG 8, pp. 21-22) 184-194 Cf. Nicephorus Blemmydes,
De vitae termino, ed. W Lackner (Leiden, 1985), p. 16 (14-18) 189-190 Gen. 1:28

175 γέγοναν] ΧΕ, λέγων ἄν W, γεγόνασι Pd, γέγονε Ma 176 ἔλαβεν P, εἴ-
 ληφεν d | ἐκ] ἀπὸ a² | τῷ] τὸν Ma | προορίσας a, προώρισεν P 177 προ-
 εγίνωσκε γὰρ ὅτι P | ἐν] om. E 179 ταῦτα] τοῦτο X | οὐδέ ἐστι a² | ποτὲ]
 om. a 180 γάρ] μὲν γάρ P 181 καὶ¹] om. L 183 πονηρὸς] cras. M |
 φησι] φασί et ante θεός transp. a²P | τὴν] om. P | τὸν] om. P 185 τοιοῦτω
 W 186 ὅτι] om. a² | δυνατὸν Ma | ὢν ὁ Θεός] ΧΡΕ, θεὸς ὢν W, om. Ma |
 ἀνθρωπον πλάττειν a 187-188 ἀνθρώπους - γεννᾶν] om. Pd 187 οὐκ
 ἐτι Qu. ed. 96 188 τὸ²] om. a 188-189 ἀνθρώπους γεννᾶν a² 189
 εἰπὼν] εἶπε P¹d | αὐξάνασθε W 190 τὴν] om. Qu. ed. 96 (Migne, sed non
 Gretser) 191 καὶ¹] om. ML | αὐτοῦ] om. Pd 192 φυσικῇ τινι] τινι φυσι-
 κῇ M, φύσεως ἐστίν E | τάξει] τὰ ἔξει (sic) E 193 κράσει] om. Ma | καὶ]
 om. a² | μεταβολῇ W | οἰκονόμησε] ΜΧΕ, ὠκονόμησε a¹W | γενέσθαι]
 WEd, γίνεσθαι MaXP

- 195 13. Ἦκουσας φωνῆς ἱερᾶς πατρὸς πατέρων διδασκούσης, ὅτιπερ τῇ πανταγάρῳ καὶ προνοητικῇ αὐτοῦ δυνάμει ὁ Θεὸς οὐσιωδῶς ἐντέθεικε τῇ ἡμετέρα φύσει καὶ τὴν διὰ σαρκὸς γέννησιν, τὴν ἐκ στοιχείων δυνάμει Θεοῦ συνισταμένην, ὁμοίως καὶ τὴν διάλυσιν καὶ ἀποβίωσιν· οὐκοῦν ὀπηνίκα ἴδης τινὰς
 200 μὲν ἀνθρώπους ὑπεργηγῶντας ἀσεβεῖς ὄντας, τινὰς δὲ θεοσεβεῖς ὀλιγοχρονοῦντας, μηδὲν ἀπρεπὲς περὶ Θεοῦ ἐννοήσης, μαθὼν ὅτι τῇ τῶν στοιχείων καὶ ἀέρων φύσει καὶ κράσει οἰκονόμησεν ἢ τοῦ Θεοῦ πρόνοια διοικεῖν καὶ κυβερνᾶν, κατὰ τὴν αὐτοῦ ῥοπήν, πᾶσαν ὀρωμένην κτηνῶν τε καὶ πετεινῶν καὶ ἰ-
 205 χθύων καὶ ἀνθρώπων φύσιν καὶ γέννησιν καὶ διάλυσιν καὶ σωματῶν θνήσιν. Ὅθεν ὀρωμεν, ὅτιπερ ἡνίκα περὶ τὸ ὑγρὸν στοιχεῖον ἢ φθορὰ γένηται, θνήσκουσιν ἰχθύων αὐτομάτως πλήθη· ὅτε δὲ περὶ τὸ τῆς γῆς ξηρὸν, πίπτουσι τὰ κτήνη. Ἐὰν δὲ τὸ τοῦ ἀέρος ψυχρὸν πλεονάσῃ, φθειρεῖ τὰ πετεινά· εἰ δὲ τὸ
 210 τοῦ πυρὸς ὑπερξέσει στοιχεῖον συνειδήσει τοῦ ποιητοῦ, τελευτῶσιν ὑπὸ θανατικοῦ οἱ ἄνθρωποι.

14. Διὰ ταύτας οὖν λοιπὸν τὰς τῶν στοιχείων πρόνοια Θεοῦ κινήσεις καὶ πλημμύρας καὶ ἐλαττώσεις καὶ κράσεις καὶ ποιότητας, τινὲς χῶραι ἀπείρατοι θανατικοῦ τυγχάνουσι, ξηρο-
 215 τέρων πολλάκις καὶ καθαρῶν καὶ ἀρρῦπων καὶ ὑγιοποιῶν ἀέρων καὶ ὑδάτων ὑπάρχουσαι. Καὶ μαρτυροῦσι τὰ Ἴεριχούντια

216-217 Cf. 4 Reg. 2: 19-20

195 ἦκουσα a² (sed ἦκουσας conit. Gretser) | πατρὸς πατέρων] πατέρων L, π(ατ)ρὸς π(ατ)ρὸς πατέρων E, προπατέρων W 196 προνοητικῇ] praem. τῇ a | αὐτοῦ] αὐτῶν W, om. E 200 μὲν] om. a² 200-201 τινὰς - ὀλιγοχρονοῦντας] om. E | θεοσεβεῖς] add. ὄντας W 201 ὀλιγοχρονοῦντας ML, ὀλιγοχρονίου a², ὀλιγοχρονοῦσιν W | ἐννοήσας (et ἐννόησον ut var. lect.) Qu. ed. 96, ἐννόησας R 202 τῇ] τὴν MaW, om. E | φύσιν MaE | κράσιν Ma 202-203 οἰκονόμησεν] MXWE, ὠκονόμησε aP 203 καὶ] om. E 204 αὐτοῦ] τοῦ θεοῦ a² | πᾶσαν] add. τὴν MaX 206 περὶ] om. W 207 γένηται] περιγένηται a, περιγίνεται M | αὐτομάτως ἰχθύων M 208 πλήθη] praem. γένη καὶ P, γένη παμπληθῆ d | ὅτε] ὅτι E | τῆς] om. E | κτήνη] ζῶα E 211 θανατικοῦ] praem. τοῦ P | οἱ] EPd, om. MaXW 212 Διὰ ταύτας] δι' αὐτὰς δεῖ M, δι' αὐτῶν. Διὸ (sed Διὸ] διὰ ut var. lect. add. Qu. ed. 96) a, διὰ ταύτας δὲ X | οὖν] om. a | λοιπὸν] om. P 213-214 ποιότητος W 214 ἀπείρατοι] WE, ἀπείραστοι MaXP | θανατικοῦ] WE, om. MaXP 215 ἀρῦπων MaW, ἀρρυπάρων conit. Migne | ὑγροποιῶν P, ὑγιεινῶν d 216 ὑδάτων καὶ ἀέρων P | ὑπάρχουσιν M, ὑπάρχουσι P (sed non d)

ἐπὶ Ἐλισσαϊέ ὕδατα ἄγονα καὶ θανατηφόρα τυγχάνοντα· ὄθεν
 ἰώμενος αὐτὰ ὁ προφήτης ἔλεγεν· *Τάδε λέγει Κύριος· Ταμαὶ τὰ*
ὕδατα ταῦτα καὶ οὐκ ἔσται ἐν αὐτοῖς θάνατος ἢ ἀτεκνοῦσα.

- 220 Ἄκούεις ὁ τοὺς προορισμοὺς ἡμῖν προβαλλόμενος, προφητικῆς
 καὶ θείας φωνῆς μαρτυρούσης καὶ ἐξ ὑδάτων γίνεσθαι τοῖς
 ἀνθρώποις θανάτους καὶ ἀτεκνίας, καθὰ πάλιν καὶ τὰ Αἰγύ-
 πτια ὕδατα μαρτυροῦσι πολὺγονα καὶ εὐτοκα τυγχάνοντα. Εἰ
 δὲ ἐξ ὑδάτων θνήσκει σωμάτων συνειδήσει Θεοῦ γίνονται,
 225 πάντως ἂν καὶ ἐκ τῶν λοιπῶν στοιχείων κατὰ τινὰς αὐτῶν
 πλεονασμοὺς ἢ ἐλαττώσεις.

15. Εἰ δὲ μὴ ταῦτα οὕτως, εἰπέ μοι, τίνος χάριν ὁ Θεὸς τὴν
 ἰατρικὴν ἐπιστήμην τοὺς ἀνθρώπους ἐσόφισε καὶ τὰς βοτάνας
 καὶ τὰ εἶδη πάντα θεραπευτικὰ προηυτέρισεν, ὄθεν καθάπερ
 230 ἔγωγε οἶμαι, καὶ σώζουσι πολλάκις Θεοῦ προνοία οἱ ἱατροὶ ἐκ
 θανάτου ἀνθρώπων; Ἀμέλει γοῦν οἱ τῶν ἀρχαίων σωματεμ-
 πόρων ἐπιστήμονες ἐπυνθάνοντο τοὺς φιλοσόφους καὶ ἱατρο-
 σοφιστῶν τοὺς ἐπιστήμονας εἰς ἀκρίβειαν αὐτοῖς διαγγέλλειν
 τὰς ποιότητας τῶν ἀέρων καὶ τῶν στοιχείων τῶν χωρῶν, καὶ
 235 ἐκ ποίας γῆς δεῖ ὠνήσασθαι τὰ εἰς ἀνατολὴν ὀφείλοντα μετα-
 πιπράσκεσθαι σωματῖα καὶ μὴ ταχέως ἀποθνήσκειν, ἐκ ποίας δὲ

218-219 4 Reg. 2:21 220-226 Cf. S.N. Sakkos, loc. cit. 227-231 Cf. Qu. 16
 (13-14)

217 Ἐλισσαϊέ Qu. ed. 96 (Migne, sed non Gretser), ἔλισσαεῖ M | ὕδατα] om.
 Ma, ante ἐπὶ transp. P | ἄγονα καὶ θανατηφόρα] om. Pd | τυγχάνοντα] ὑπάρ-
 χοντα a²X, om. Pd 218 Τάδε - κύριος] om. M 221 ἐξ] om. Qu. ed.
 96 222 θάνατος καὶ ἀτεκνία W 223 εὐτοκα] MLXEd, εὐτεχνα
 a²WP 224 ἐξ] ἐκ τῶν P | γίνεται MX 225 ἐκ] om. Qu. ed. 96 | αὐτῶν]
 αὐτοῦ a 226 ἦ] καὶ Pd 227-228 ὁ Θεός] post ἐπιστήμην transp. P
 228 ἰατρικῆς Qu. ed. 96 | τοῦς ἀνθρώπους] τοῖς ἀνθρώποις Md, post ἐσόφισε
 transp. W | τὰς] om. E 229 πάντα] add. τὰ Pd | προηυτέριπην E, προ-
 ευτέρισεν W, ut questionem hic interpunxit a² 230 ἔγωγε] ἐγώ Qu. ed.
 96 | οἱ] om. WEd 231 ἀνθρώπων] praem. τὸν Pd 231-232 σωμα-
 τεμπόρων] om. a² 232-233 ἱατροσοφιστῶν] ἱατροῦς a 233 αὐτοῖς] αὐ-
 τοῦς (sed αὐτοῖς con. Gretser) a 234 τὰς] om. E | τῶν ἀέρων] om. a | τῶν
 στοιχείων] τὰ στυχία M, add. καὶ P 234-235 καί² - γῆς] om. M 235-
 236 γῆς - ποίας²] om. E 235 δεῖ ὠνήσασθαι] WPd, δὴ ὠνεῖσθαι L, διω-
 νεῖσθαι X, δι' ὧν εἰς τε a², om. ME 236-240 σωματῖα - ἐκέεισε] om. P
 236 σώματα W | καὶ] om. a | ἐκ ποίας δε] καὶ M

πάλιν τὰ εἰς βορρᾶν· καὶ οὕτω καθεξῆς περὶ πασῶν διηρώτων
τῶν χωρῶν, ὡς ἐκ πείρας μαθόντες εἶναι τινὰς ἀέρας καὶ
χώρας καὶ ὕδατα συντόμως φθείροντα τὰ ἐξ ἐτέρων χωρῶν
240 μετακομιζόμενα ἐκεῖσε σώματα.

16. Καὶ γοῦν πρὸ ὀλίγων χρόνων παραγενόμενος εἰς τὴν θά-
λασσαν τὴν Νεκρὰν εἰς τὰ μέρη Ζωώρων καὶ Τετραπυργίας, ἔν-
θα χαλεποί τινες καὶ φθοροποιοὶ καὶ καυσώδεις καὶ σηπτικοὶ
καθ' ὁποιότητα Κύπρου τυγχάνουσιν οἱ ἀέρες, εὗρον πάντας
245 τοὺς αἰχμαλώτους Κυπρίου τυγχάνοντας τῶν κατασπορῶν
τοῦ δημοσίου· κάμου θαυμάσαντος καὶ τὴν αἰτίαν ἐρωτήσαντος,
οἱ τὰ αὐτόθι διοικοῦντες ταύτην πρὸς μετὴν ἀπόκρισιν δέδω-
καν, ὅτι οὐ προσδέχονται οἱ ἐνταῦθα ἀέρες ἕτερα σώματα, εἰ μὴ
τὰ ἀπὸ Κύπρου· καὶ γὰρ φησι πολλάκις πεμφθέντων ὧδε ἐκ
250 διαφόρων χωρῶν αἰχμαλώτων, ἐντὸς ὀλίγου χρόνου ἐφθάρη-
σαν καὶ ἀπέθανον.

17. Οὐκοῦν ἐντεῦθεν ἐστὶ σαφῶς διαγινῶναι, ὅτι ὁ πάντων
δημιουργὸς καὶ ποιητὴς Θεός, ὁ ἀπ' ἀρχῆς δούς ἐκάστη φύσει
τῶν κτισμάτων τὴν οἰκίαν ἐνεργεῖαν ἐνεργεῖν, αὐτὸς δέδωκε
255 καὶ τοῖς στοιχείοις, κατὰ τὴν αὐτοῦ πρόνοιαν καὶ γινῶσιν καὶ
ῥοπήν, διοικεῖν τὴν τῶν ἡμετέρων σωμάτων γέννησίν τε καὶ
αὐξησίν καὶ ζωὴν καὶ τὸν θάνατον· καὶ διὰ τῆς αὐτῶν λοιπόν,

241–242 notandum Anastasium hic de se ipso loqui et Palestinam cognoscere: cf. G. Dagron, « Le saint, le savant, l'astrologue... », *Hagiographie, cultures et sociétés, IVe-XIIe siècles* (Paris, 1981), pp. 143–55 244 Cf. Qu. 26 (30–36)

237 τὰ] om. Qu. ed. 96, τὰς R | διηρώτων] διηγόρου M, διερωτούντων E 238 τῶν] om. E | ἐκ] add. πολλῆς M | μαθόντες] add. ταῦτα M | τινὰς] τίνες X, add. δὲ πάλιν M | ἀέρας] ἀστέρας a² 240 σώματα MaX 241–242 τὴν - Νεκρὰν] τὴν νεκρὰν θάλασσαν a²E | θάλατταν L 242 Ζωώρων] WPC, ζωόρων MS, ζοώρων E, ζοορῶν L, ζωηρῶν Qu. ed. 96, illeg. in L | Τετραπυργίας (sed τετραπυργίας con.) Gretser, Τετραπυρίας Migne 243 χαλεποί] des. mutil. X | καυσώδεις] δυσώδεις P 244 Κύπρου] praem. τῆς P | οἱ] om. Pd 245–246 Κυπρίου τυγχάνοντας] post δημοσίου transp. Ma 245 κυπρίου W | τῶν] om. P | κατασπορῶν] post τοὺς transp. P 245–246 τοῦ δημοσίου] τῶν δημοσίων et ante αἰχμαλώτους transp. Pd 247 διοικήσαντες a 247–248 δέδωκασιν a²d 249 φησι] φασὶ Ma²P, post πολλάκις transp. MaP | πεμφθέντες MaP 250 αἰχμάλωτοι MaP | ἐντὸς] add. δὲ E 250–251 διεφθάρησαν P 253 Θεός] praem. ὁ Qu. ed. 96 | ἐκάστη φύσει] ἐκάστω Pd 254 κτισμάτων] add. αὐτοῦ E | οἰκίαν] ἰδίαν P | ἐνεργεῖν] om. Ma 257 τὸν] om. P | λοιπόν] om. a

- λέγω δὴ τῶν τεσσάρων στοιχείων, κινήσεως ἢ ἐλλείψεως ἢ
 αὐξήσεως ἢ διαιρέσεως, ὁ τοῦ σώματος γίνεται θάνατος. Καθ'
 260 ἦν γὰρ ὥραν καὶ ῥοπήν, ἢ θερμὴ καὶ ζωογονικὴ τοῦ αἵματος
 ἐνέργεια ἔκ τινος αἰτίας ἐκλείπει ἐκ τοῦ σώματος, εὐθέως
 ἀποθνήσκει ὁ ἄνθρωπος ὡς ἐκ τῶν στοιχείων τὸ σῶμα συγκεί-
 μενος, καὶ ὑπὸ θείας δι' αὐτῶν δυνάμεως ζωοποιούμενος καὶ
 λυόμενος.
- 265 18. Λοιπὸν διὰ τοῦτο τινὲς νήπιοι ἀποθνήσκουσι, διὰ τοῦτο
 τινα καὶ ἔμβρυα τελευτῶσι κατὰ τινα φυσικὴν στοιχείου αἰ-
 τίαν καὶ ἀντιπάθειαν, ἀσθηνσάσης καὶ ἐκλειψάσης τῆς ζωτικῆς
 καὶ θερμῆς τοῦ αἵματος ἐνεργείας, καὶ μὴ ἰσχυσάσης ἐπὶ πολὺ
 ζωογονῆσαι τὸ σῶμα. Ὡς γὰρ καὶ ἤδη προεῖπον, οἷα ὥρα
 270 ἐκλείπει ἢ ἐν τῷ αἵματι θερμὴ καὶ κινητικὴ ἐνέργεια, εὐθέως
 ἢ ζωὴ τοῦ σώματος χωρίζεται. Καὶ διὰ τοῦτο τινες ἄφνω
 ἀποθνήσκουσι, διὰ τοῦτο τινες ἐν ὄδῳ ἐξαίφνης ἀπέπνευσαν,
 διὰ τοῦτο ἄλλοι ἐν τραπέζῃ τελευτῶσι, διὰ τοῦτο τινες ἀσεβεῖς
 ὑπεργηρῶσι, διὰ τοῦτο τινες εὐσεβεῖς ὀλιγοχρονοῦσι, διὰ τοῦτο
 275 τινες ἀγαθοποιῆσαι σκεψάμενοι οὐκ ἔφθασαν, ἀλλὰ προεφθά-
 σθησαν, διὰ τοῦτο καὶ τινες ὅσοι παραπεσόντες ἀπέθανον. Δοκεῖ
 γάρ μοι, ὅτι πᾶσα χώρα πολυχρόνια φυλάττουσα τὰ βρώματα
 καὶ τὰ σπέρματα, πάντως ὅτι καὶ τὰ ἀνθρώπινα σώματα αὐτῆς,
 ὥσπερ καὶ τὸ ἐναντίον.

258 ἐλλήψων M, ἐκλείψεως a 258-259 ἢ αὐξήσεως] om. Pd 259 ἢ δι-
 αιρέσεως] om. L 260 ζωογονικὴ W | αἵματος] σώματος a² 261 ἔκ τι-
 νος] κατὰ τινος E | αἰτίας] om. W 262 ὡς] ὁ Ma | τῶν] om. aEd 262-
 263 συγκείμενον WS, ἐγκύμενον C 263 ζωοποιούμενον W 264 λυόμε-
 νον W 264-265 λυόμενος. Λοιπὸν διὰ] λυόμενος λοιπόν. Διὰ Qu. ed. 96
 (Gretser) 265 διὰ τοῦτο²] διὰ τούτων Ma, pract. τινὰ δὲ P | 266 τινα
 καὶ] E, καὶ τινα M, καὶ τινα καὶ a, καὶ WP, τινα S, τινες C 267 λειψάσης
 P 268 καὶ¹] om. a | αἵματος] σώματος E 269 τὰ σώματα W | καὶ] om.
 Wd | οἷαν (sic) ὥραν P 271 σώματος] αἵματος L 271-272 ἄφνω - τι-
 νες²] om. a² W (sed cf. infra) 272 τοῦτο] τοῦ E 272-273 ἐν ὄδῳ - ἀσε-
 βεῖς] om. P 272 ἐξαίφνης] add. πεσόντες Ma | ἀπέπνευσαν] ἐξέπνευσαν a,
 ἀποθνήσκουσιν (et add. καὶ διὰ τοῦτο ἄλλοι ἄφνω ἀποθνήσκουσιν καὶ cf. supra
 271-272) W 273 διὰ¹ - τελευτῶσι] om. E | ἄλλοι] τινες W 273-274
 τοῦτο² - διὰ³] om. Qu. ed. 96 274 εὐσεβεῖς] om. P 274-286 διὰ² - θα-
 νατικοῖς] om. P 275 ἀγαθὸν ποιῆσαι a 275-276 ἀλλὰ προεφθάσθησαν]
 ἀλλὰ προεφθάρησαν a², om. M 276 διὰ τοῦτο] om. W | καὶ] om. ME
 276-277 ὅσοι - μοι] om. E 276 παραπεσόντες] add. οὕτως a 277 πᾶ-
 σαι χώραι Qu. ed. 96 (Migne, sed non Gretser) | φυλάττουσα] φυλάττουσι Qu.
 ed. 96, ante πολυχρόνια transp. a²d 278 τὰ²] om. E | αὐτῆς] W, σὺν αὐτοῖς
 E, ante σώματα transp. M, om. ad 279 τῷ ἐναντίῳ L

280 19. Καὶ διὰ τοῦτό τινες εὐσεβεῖς τὰ τέκνα συντόμως θάπτου-
σι, τινῶν δὲ ἀσεβῶν τὰ τέκνα πολυχρονοῦσιν· διὰ τοῦτο ἐν
αὐτῇ μὲν τῇ πόλει, θανατικοῦ γενομένου, τὰ παιδία τελευτῶ-
σιν, ἐν ἑτέρᾳ δὲ πόλει οἱ τέλειοι, καὶ πάλιν ἐν ἄλλῃ αἱ γυναῖκες
καὶ οἱ γέροντες. Καὶ ποτὲ μὲν λοιμικῇ νόσῳ, ποτὲ δὲ πυρεκτικῇ,
285 καὶ ἄλλοτε δι' ἐκβρασμοῦ καὶ ἄλλοτε πλευριτικῇ διαθέσει οἱ
ἄνθρωποι ἀποθνήσκουσιν ἐν τοῖς θανατικοῖς κατὰ τὴν τοῦ ἀέρος
καὶ τῶν στοιχείων κίνησιν καὶ πλεονασμὸν καὶ ἔλλειψιν τῶν
τόπων καὶ τῶν χωρῶν, οὐκ ἐκτὸς μὲν γνώσεως τοῦ Θεοῦ,
ἄπαγε, ὅμως διὰ τῆς ἀρχεδότου παρ' αὐτοῦ τῶν στοιχείων κι-
290 νήσεως καὶ διοικήσεως καὶ ἐνεργείας.

20. Δι' ἧς πάλιν ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, πολλάκις καὶ τινες γυναῖκες
εὐσεβεῖς στεῖραι εὐρίσκονται, καθάπερ ἡ Σάρρα καὶ Ῥεβέκκα
καὶ Ἄννα, τινὲς δὲ πάλιν ἀσεβεῖς πολύτεκνοι· τάχα δὲ τολμῶ
λέγειν, ὅτι κατὰ τινὰ τοιαύτην φυσικὴν καὶ θεόκτιστον ἀκο-
295 λουθίαν καὶ αἰτίαν τῶν σωμάτων, πολλάκις γυνὴ δέκα ἀνδράσι
συζευθεῖσα κατὰ πρόσβασιν πάντας αὐτοὺς ἔθαψε, δριμυτάτου
τινὸς καὶ δραστηρίου εὐρεθεῖσα χυμοῦ καὶ σπορᾶς. Ὡσαύτως
καὶ ἄνθρωπος ἐκ τῆσδε τῆς αἰτίας πολλάκις κατὰ πρόσβασιν ἐνωθεὶς
γυναίξιν τὰς πάσας ἔθαψεν.

280 εὐσεβεῖς] ἀσεβεῖς Qu. ed. 96 | τὰ] om. Ma | συντόμως] om. W 281
τινῶν] praem. καὶ E | τὰ] om. Ma 282 αὐτῇ] MW, ταύτη aE | μὲν] om. M |
γενομένου ML | παιδία] νήπια Ma 283 τέλειοι] add. ἄνθρωποι Ma 284
καὶ οἱ] ἢ W | λοιμικῇ νόσῳ a² | πυρεκτικῇ ... λοιμικῇ transp. L | πυρεκτικῇ
a² 285 δι' ἐκβρασμοῦ] δι' ἐμβρασμοῦ L, δὲ βρασμοῦ a² | ἄλλοτε] ἄλλοι E |
διαθέσει] praem. καὶ ἄλλος ἄλλη διάθεσιν E 285-286 ἀποθνήσκουσιν οἱ
ἄνθρωποι E 286-287 τοῦ ἀέρος καὶ] om. P 287 ἐκλείψιν ad 287-
288 τῶν¹ - χωρῶν] om. P 288 οὐκ] praem. καὶ Ma | γνώσεως τοῦ] om.
Pd 289 ἀρχεδότου] aE, ἀρχεδώτου W, ἀρχηδῶτου M, ἀρχαιοδότου Pd |
παρ' - στοιχείων] αὐτῶν P 290 καὶ¹] τε καὶ a² | καὶ διοικήσεως] om. Pd |
καὶ ἐνεργείας] om. Ma 291 καὶ] om. EP | τινες] om. P | γυναῖκες] om.
W 291-292 εὐσεβῆς γυναῖκαι (sic) E 292 σάρρα E | καὶ Ῥεβέκκα] om.
P, καὶ ἡ Ῥεβέκκα Qu. ed. 96 293 καὶ ἡ ἄννα P 294 ὅτι] ὅτιπερ P, ὅτι
καὶ a² | τοιαύτην] post θεόκτιστον transp. P, om. W 295 πολλάκις] add.
γὰρ a² | ἄνδρας E 296 κατὰ] καὶ M 297 τινὸς] om. E | Ὡσαύτως] add.
δὲ a² E 298 ἄνθρωπος] praem. ὁ E | πολλάκις] post πρόσβασιν transp. Ma | ἐνω-
θεὶς] post αἰτίας transp. M, add. πολλάκις P 299 ἔθαψαν E

300 21. Φασὶ δέ τινες, ὅτι τῷ αὐτῷ τρόπῳ, τουτέστι τῇ κράσει
καὶ διοικήσει καὶ αἰτία καὶ διαφορᾷ τῶν στοιχείων, οἱ μὲν
πολλάκις ἐπὶ πλείστας ὥρας ἢ καὶ ἡμέρας ψυχομαχοῦντες,
οἷοι ὄντες, οὕτω τὴν ψυχὴν τοῦ σώματος ἀπορρήσσουσιν, οἱ
δὲ πάλιν πονηροὶ ὄντες εἰρηναίως πως καὶ ἀσιάντως τοῦ σώμα-
305 τος χωρίζονται. Καὶ μαρτυρεῖ τοῦτο ὁ τῶν πλευριτικῶν θάνα-
τος· οὗτοι γάρ, κἄν ἀσεβεῖς, κἄν θεοσεβεῖς ἔσονται, ἀσιάντως,
ἔσθιοντες καὶ πίνοντες καὶ λαλοῦντες τελευτῶσιν. Διὰ γὰρ τοῦ
ψυχροῦ στοιχείου ἢ πλευριτικῆ νόσος συνισταμένη, συντόμως
310 τὴν τοῦ αἵματος θερμὴν τὴν ζωτικὴν ἀναστέλλουσα, ἀλυπότε-
ρον αὐτῷ τὸν χωρισμὸν τῆς ψυχῆς ἐργάζεται.

22. Ὅτι δὲ κατὰ πλεονασμὸν ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον τοῦ αἵματος
τὰ πολλὰ τῶν θανατικῶν συνίστανται, ἐρῶ σοὶ καὶ τρίτην καὶ
τετάρτην παράστασιν. Πρῶτον μὲν, ὅτι ὡς θερμότερα ὄντα τὰ
νήπια, πολλάκις αὐτὰ τελευτῶσιν. Δεύτερον, ὅτι τοῦ ἕαρος ἀρ-
315 χομένου ἐπὶ τὸν τοῦ Πάσχα καιρὸν, ὅτε ὁ τοῦ αἵματος πλεο-
νασμὸς καὶ ἀφαιμάξεις γίνονται, τότε διαφόρως τὸ λοιμικὸν
γίνεται τῆς θνήσεως. Τρίτον, ὅτι οἱ πολλοὶ τῶν τελευτώντων
κλίνοντες τοῦ ἡλίου τῇ νυκτὶ ἀποθνήσκουσι, τῆς ψύξεως τῆς
ὥρας ἐξωθούσης τὴν ζωτικὴν τοῦ αἵματος ἐνέργειαν καὶ ἀπο-
320 ψυχούσης τὸν ἄνθρωπον. Ὅθεν καὶ ἐὰν ἀνασχίσῃ τὸν νῦν

300 τῇ] om. Qu. ed. 96 301 καὶ διοικήσει] om. Ma | τῶν] om. E | στοι-
χείων] add. καὶ πάλιν M 302 ἦ] om. MaE | καὶ ἡμέρας] om. E | ψυχο-
μαχοῦντες W 303 οἷοι ὄντες] post ἀπορρήσσουσιν transp. L 304
πως] om. Ma | ἀσιάντως] ἀταράχως L, ἀβιάστως conl. Gretser, ἀσιάντως
corr. Lampe s.v., om. d 306 ἔσονται] ἔσου τοῦ E, ὡσιν MP, εἶεν d |
ἀσιάντως] ἀσίνως L, εἰρηναίως ὡς εἴρηται d 308 πλευριτικῇ] πλευρίτις P
| συνίσταται P 308-320 συντόμως - ἄνθρωπον] om. P 310 αὐτῷ]
αὐτῶν a², αὐτοῖς S, αὐτῆς C 311 τῶν πλείστων M 312 τὰ] om. E | συ-
νίσταται a² | ἐρῶ σοὶ] ἐρῶσι E 314 ἕαρος] M^{Pc}Ld (conl. Gretser, et cf. Qu.
66, 16), ἕαρος M^{ac}-a²WE 314-315 ἐρχομένου W 315 ὅ] om. W 315-
316 πλεονασμὸς] add. τότε M 316 καὶ ἀφαιμάξεις] καὶ αἰ ἀφαιμάξεις W |
τότε διαφόρως] τότε (om. hic, sed cf. 315-316 M) τὸ (τοδε [sic] M) διάφορον
Ma | τὸ λοιμικὸν] τὸ λοιμητικὸν E, τολμικὸν a 317 θνήσεως] φύσεως, sed
θνήσεως var. lect. Qu. ed. 96 | τελευτούντων WE 318 τῇ νυκτὶ] ἢ νύκτα
E 318-319 ψύξεως - καὶ] om. Qu. ed. 96 (Migne, sed non Gretser) 319
ἐξωθούσης Gretser | τὴν] τῆς E | αἵματος] σώματος E^{ac} 319-320 ἀποψυ-
χούσης] ψυχούσης Qu. ed. 96 (Migne, sed non Gretser) 320-321 ἀνασχίση
ς - ἀποθανόντα] ἔτυχε σχισθέντα θεαθῆναι τὸν P 320 ἀνασχίσης] ἀνατέ-
νης E | τὸν²] om. M | νῦν] νοῦν E, om. Ma²

ἀποθανόντα ἄνθρωπον, τὰ μὲν τρία στοιχεῖα τοῦ φλέγματος καὶ χυμοῦ καὶ χολῆς εὐρήσεις ἐν τῷ σώματι, αἷμα δὲ οὐχ' εὐρήσεις.

23. Ἄλλὰ μὴ καταδράμη τοῖς εἰρημένοις ὁ φθονερός ἀκροα-
 325 τῆς, νομίσας ἡμᾶς αὐτοματισμὸν καὶ εἰμαρμένην διὰ τῶν εἰρη-
 μένων παρεισάγειν· πάρεστι γὰρ ὁ λέγων, ὅτι Οὐδὲ ἔν στρου-
 θίον πεσεῖται ἐπὶ τῆς γῆς ἄνευ εἰδήσεως τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ
 ἐν οὐρανοῖς. Ἐν γὰρ τῇ χειρὶ αὐτοῦ ἡ ψυχὴ πάντων τῶν ζώ-
 330 ων ὡς φησιν ὁ Ἰώβ, καὶ Ἐν γὰρ τῇ χειρὶ αὐτοῦ τὰ πέρατα τῆς
 γῆς, καὶ Ἐν πάσῃ τῇ γῆ τὰ κρίματα αὐτοῦ, καὶ Φέρει καὶ με-
 ταφέρει τὰ πάντα τῷ ῥήματι καὶ νεύματι τῆς δυνάμεως αὐ-
 τοῦ.

24. Ἄλλ' οὗτος δὴ αὐτὸς ὁ πάντων ποιητῆς καὶ προνοητῆς
 Θεός, ὁ φέρων καὶ διοικῶν τὰ πάντα τῷ νεύματι τῆς δυνάμεως
 335 αὐτοῦ, διττὸν ζῶον ἀπ' ἀρχῆς κατασκευάσας τὸν ἄνθρωπον,
 λέγω δὴ ἐκ ψυχῆς ἀθανάτου καὶ νοεραῦ καὶ ἐκ σώματος συνθέ-
 του καὶ ὑλικοῦ, δύο αὐτῷ διοικήσεις φυσικὰς οὐσιωδῶς ἐντέ-
 θεικε, τῇ μὲν ψυχῇ κυβερνήτην δούς τὴν αὐτεξούσιον προαίρε-
 σιν, καθὼς ἂν βούληται, εἴτε ἐπ' ἀρετὴν εἴτε ἐπὶ κακίαν

324-326 Cf. S.N. Sakkos (loc. cit.), p. 153 et Anast. Sin., *In Hexaemeron*, Praefatio, PG 89, 856C8-12 326-327 Matt. 10:29 328-329 Iob 12:10 329-330 Ps. 94:4 330 Ps. 104:7 330-332 Hebr. 1:3

321 ἀποθνήσκοντα W | μὲν] om. Qu. ed. 96 321-322 τοῦ - χολῆς] τὸ φλέγμα, τὴν χολὴν καὶ τὸν χυμὸν W 322 καὶ¹] τοῦ Ma | χολῆς] praem. τῆς a | εὐρήσουσιν P 322-323 οὐχ' εὐρήσεις] οὐχί P 324 καταδράμης W 325 αὐτοματισμὸν] om. Ma | ἡμαρμένον E^{a,c}, ἡμαρμένων E^{P,c} 326 παρέστη W | ὁ λέγων] ὁ τοῦ κυρίου λόγος λέγων P | ὅτι] om. Qu. ed. 96 326-327 στρουθίον ἐν M 327 ὑμῶν] μου Pd, ἡμῶν a^c 328 οὐρανοῖς] praem. τοῖς MaE 328-329 αὐτοῦ - Ἰώβ] αὐτοῦ φησι ὁ Ἰώβ ὡς ψυχὴ πάντων τῶν ὄντων καὶ ζώντων P 328 ἡ ψυχῇ] ψυχῆι W 328-329 ζῶων] ζώντων Wd (et textus Iob) 329 ὁ] om. W 330-331 καὶ μεταφέρει τὰ] om. P 331 τὰ] om. a^{2,d} | τῷ] om. M | νεύματι καὶ ῥήματι a | καὶ νεύματι] om. P 333 οὗτος] MaPd, οὕτως LW, αὐτός E | αὐτός] ὁ αὐτός E | ποιη- τῆς] διοικητῆς a² 334 Θεός] praem. ὁ Qu. ed. 96 | ὁ φέρων] ἀφέρων L, add. καὶ μεταφέρων M 335 αὐτοῦ] om. L | ζῶον] praem. τὸ a | κα- τασκευάσας ἀπ' ἀρχῆς P 336 δὴ] δε E | ψυχῆς] ψυχικῆς W^{P,c} | νοεραῦ καὶ ἀθανάτου P | καὶ¹] om. ML | ἐκ²] om. Ma 337 φυσικὰς] φυσικῶς καὶ E, add. καὶ a² | οὐσιωδεῖς Ma 337-338 ἐντέθεικε] MLP, ἐντέθηκε Wa², κατέ- θηκε E 338 τὴν μὲν ψυχὴν a 339 βούλεται ME | ἐπ' ἐπὶ Ma | κακία E

- 340 ἀπάγειν τὴν ψυχὴν, ἀναιτίου ὄντος τοῦ Θεοῦ ἐν τούτῳ, τῷ δὲ
 σώματι πρὸς ζωὴν τὴν διὰ τῶν στοιχείων, συνειδήσει Θεοῦ,
 κυβέρνησιν τε καὶ διοίκησιν. Καὶ ὡσπερ δέδωκεν ὁ Θεὸς ἄνω-
 θεν καὶ ἀπ' ἀρχῆς, τῷ μὲν ἡλίῳ τὴν θερμαντικὴν καὶ καυστικὴν
 345 σπερμογονικὴν αὐξησιν, τοῖς δὲ φυτοῖς τὴν καρποφόρον τε-
 λείωσιν, τοῖς δὲ ζώοις τὴν διὰ συνουσίας σύστασιν, καὶ ἑκάστη
 ἀπλῶς φύσει τὴν οἰκείαν ἐνέργειαν, οὕτω δέδωκε καὶ τοῖς
 στοιχείοις τὴν τῶν σωμάτων, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, κατὰ τὴν αὐτοῦ
 γῶσιν, πρὸς ζωὴν καὶ θάνατον, διοίκησιν τε καὶ κυβέρνησιν.
- 350 25. Τοῦτο δὲ πάνυ ἀναγκαῖόν ἐστιν ἡμᾶς ἐπίστασθαι, ἵν' ὀπη-
 νία θεᾶση ἀσεβεῖς μὲν πολυχρονοῦντας, εὐσεβεῖς δὲ ὀλιγοχρο-
 νοῦντας, ἢ πάλιν τοῦτον μὲν ἄφνω τελευτῶντα, τοῦτον δὲ ἔξα-
 πίνης τὴν ὀμιλίαν κρατηθέντα, τούτου τοῦ ὀσίου νήπια πάντα
 τὰ τέκνα τελευτῶντα, τούτου δὲ τοῦ δυσσεβοῦς τοὺς υἱούς
 355 ὑπεργηρῶντας, καὶ τοῦτον μὲν τὸν θεάρεστον ἐπὶ πολλὰς ἡμέ-
 ρας ψυχομαχοῦντα, τοῦτον δὲ τὸν Ἑλληνα εἰρηνικῶς καὶ ἀτα-
 ράχως τελευτήσαντα, καὶ ταύτην μὲν τὴν ἁγίαν γυναῖκα στεῖ-
 ραν οὖσαν, ταύτην δὲ τὴν Ἑλληνίδα πολύτεκνον, εἶτα ἐν ταύτῃ
 μὲν τῇ θεοσεβεῖ χώρᾳ ἀδιάλειπτα θανατικά γινόμενα, ἐν ἐκείνῃ

340 ἀπάγειν τὴν ψυχὴν] πολιτεύεσθαι ἅπασιν (sic) E | Θεοῦ] om. Qu. ed. 96
 (Migne, sed non Gretser) | ἐν τούτῳ] om. Pd | τῷ] τὸ aW 341
 σώματι] σῶμα a, σῶμά ἐστι W | ζωὴν] praem. τὴν P | τὴν] WE, om. MaP |
 στοιχείων] WE, add. αὐτῶν MaP | συνειδήσει Θεοῦ] κυβερνήσει τοῦ θεοῦ καὶ
 συνειδήσει P 342 διοίκησιν τε καὶ κυβέρνησιν P 343 θερμαντικὴν EP,
 θερμοτικὴν Qu. ed. 96 (Migne, sed non Gretser), θερμητικὴν L | καὶ καυσ-
 τικὴν] MPd, om. aWE 344 τὴν δὲ σελήνην τῇ aE | νυκτίφωτον] νυκτι
 φωτεινὴν Ma 345 σπερμονικὴν E | δέ] om. P 346 συνουσίας] praem.
 τῆς P 347 τοῖς] om. Qu. ed. 96 (Migne, sed non Gretser) 350 πάνυ]
 πάλιν P, post ἀναγκαῖον transp. a² | ἡμᾶς] ὑμᾶς Qu. ed. 96 | ἵν'] ἵν R 351
 πολυχρονοῦντας] πολυχρονοῦντας a 351-352 εὐσεβεῖς δὲ ὀλιγοχρο-
 νοῦντας] Pd, om. MaWE 352 τοῦτον'] τούτων ML, post μὲν transp. a² |
 τελευτῶντων ML | τοῦτον²] EPa², τούτων ML, ἐκείνον Wd | δέ] μὲν E
 352-353 ἔξαπίνης - τούτου] om. E 353 τὴν] praem. κατὰ coni. Gretser |
 κρατισθέντων M, κρατηθέντων L | τούτου] τοῦτο δὲ WE, τοῦ δὲ a², add. πάλ-
 λιν P 353-354 νήπια] post τελευτῶντα transp. P 353 πάντα] om. P
 354 τὰ τέκνα] om. L | τελευτῶντα τὰ τέκνα W | τελευτοῦντα R | τούτου]
 τοῦτο WE | τοὺς δυσσεβεῖς E 354-355 ὑπεργηρῶντας τοὺς υἱούς Pd
 355 μὲν] ἂν a² | πολλὰς] add. τὰς a²d 356 τοῦτον δὲ τὸν] τὸν δὲ a, καὶ τὸν
 M 358 ταύτην δὲ τὴν] τὴν δὲ WE | εἶτα] om. a | ἐν] om. a² | ταύτῃ] add.
 τῇ W 359 τῇ] om. Qu. ed. 96

360 δὲ τῇ ἑλληνικῇ ἐνορίᾳ οὐδέποτε λοιμικὸν καταφθάνοντα, καὶ ἀπλῶς ὀπηνίκα ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα φοβερὰ καὶ παράδοξα θεάσει γινόμενα, μὴ θαμβηθῆς, μηδὲ μὴν ἀπρεπές τι ἢ βλάσφημον περὶ Θεοῦ ἐννοήσης, μαθὼν ἀκριβῶς ἐκ τῶν προειρημένων, ὅτι πάντα ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα οὐκ ἐκτὸς μὲν τῆς παντεπόπτου καὶ προνοητικῆς τοῦ δημιουργοῦ διαπράττονται γνώσεως, ὅμως οὐχ' ἐτέρω τινὶ τρόπῳ, ἀλλὰ διὰ τῆς τῶν θεοκτίστων στοιχείων ἀρχεδότου καὶ θεοδότου εὐτάκτου κυβερνήσεως καὶ τάξεως καὶ φυσικῆς διοικήσεως.

26. Πλὴν οὐχ' ὀριστικῶς, οὐδὲ ἐριστικῶς, ἀλλὰ γνωμικῶς 370 καὶ εἰκαστικῶς εἴρηκαμεν, δυσωποῦντες τοὺς γνωστικωτέρους συγγνώμην διδόντας ἀναπληρεῖν τὰ ἡμῶν ὑστερήματα.

366-368 Cf. S.N. Sakkos (loc. cit.), p. 153 369-371 Cf. Anast. Sin., *Viae Dux* I, 1, 18-21 (CCSG 8, pp. 7-8)

360 λοιμικὴν καταφθάνουσαν L 361 ἡνίκα Ma | τοιαῦτα] add. πάντα E | φοβερὰ καὶ παράδοξα] om. P 362 γινόμενα E | μηδὲ] μήτε WE | ἀπρεπές τι ἢ] ἄπερ ἐπέστη W | τι] om. P 363 περὶ] MLP, παρὰ R Qu. ed. 96 (Gretser), κατὰ Qu. ed. 96 (Migne) W, κατὰ τοῦ E 364 ταῦτα πάντα E | οὐκ] οὐχ W 364-365 παντεπόπτου] παντεφόρου P 365 δημιουργοῦ] add. καὶ Ma | διαπράττοντος Ma 366 θεοκτίστων] om. L 367 ἀρχεδότου] ἀρχεοδώτου M, ἀρχαιοδότου d | θεοσδότου a²d, θεοσδοῦ E 369 οὐχ'] οὐκ MW | ὀριστικὸν Ma | οὐδὲ ἐριστικῶς] om. MLE | ἐριστικὸν a² | γνωμικὸν Ma 370 εἰκαστικὸν Ma 371 διδόντας Mad | ἀναπληρεῖν τὰ] sic WE, ἀναπληροῦν τὰ LRP, καὶ ἀναπληροῦντας Qu. ed. 96 (Migne), ἀναπληροῦντα Qu. ed. 96 (Gretser), ἀναπληρὺν (et τὰ post ἡμῶν transp.) M

ADDENDUM (cf. app. crit. 81 supra) ex Coll. d (S, C)¹

1. Δεῖ οὖν [sed οὖν om. C] εἰδέναι, ὡς πᾶν τὸ γινόμενον, ὅπως ἂν δὴ καὶ γίγνηται, ἢ Θεοῦ οἰκονομοῦντός ἐστιν, ἢ τῆς ὕλης τὴν ἑαυτῆς [sed ἑαυτοῦ C] φύσιν ἐνδεικνυμένης [sed ὦ (sic) δεικνύμενος C], ἢ τῆς προαιρέσεως αὐτοκρατῶς [sed αὐτοῦ κρατῶς C] πρὸς ὃ βούλοιο [sed βούλητο C] κινουμένης, ἢ τῆς φύσεως ἀρχῆς οὔσης κινήσεως καὶ ἡρεμίας [scilicet, ἡρεμίας S, ἱερεμίας C], διοικούσης τὰ πράγματα κατὰ τοὺς ἐν αὐτῇ λόγους, ἢ τῆς τέχνης μεταμειβοῦσης τὰς ὕλας κατὰ τὴν τοῦ τεχνίτου δύναμιν, ἢ δυνάμεων [sed δυναμένων C] ἐτέρων τινῶν [sed τινῶν ἐτέρων C], στρατηγικῆς τυχόν, ἢ ὀπλοποικητικῆς, ἢ τῆς ὑπερκειμένης ἀρχιτεκτονικῆς, οὕτως ἢ ἐτέρως τὰ ὑποκείμενα τούτοις μεθοδευσουσῶν.

¹ C f. 16 (line 6) - 17v (line 19); S f. 302r (line 4) - 302v (line 13).

2. Πλὴν εἰ καὶ λέγεται [sed ἐνκελεύεται loco ei - λέγεται C] ἕκαστόν τι τούτων ἀφ' ἑαυτοῦ ποιεῖν, ἀλλὰ τὰ μὲν ἄλλα τὴν ἀναφορὰν ἔχει πρὸς τὸν Θεόν· καὶ γὰρ ἡ φύσις ἐκείνῳ ἐξήπται, καὶ ἡ τέχνη τῆς φύσεως [sed τὰς φύσεις S], καὶ ἡ προαιρέσις ἔχει μέντοι καὶ τοῦ αὐτοκράτορος, αὐτὸ δὲ τὸ τοίως ἢ τοίως κινεῖσθαι οὐκ ἀπήλλακται τοῦ φυσικοῦ ἰδιώματος. Ἄλλὰ καὶ πᾶσα ἀρχιτεκτονία μέση πῶς ἐστὶ καὶ προαιρέσεως καὶ φύσεως· καὶ ἡ ὕλη δὲ [sed δέ οπ. C], ἀφ' ἑαυτῆς τέως δοκοῦσα βεῖν καὶ μεταβολὰς ἴσχειν [sed ἔσχειν C] παντοίας, παρὰ [sed περὶ C] Θεοῦ τὴν τοιαύτην εἴληφε πολυπάθειαν. Εἰ μὲν γὰρ εἶχεν ἐν δυνάμει τὸ βέυμα, πῶς ἂν μετεβάλλετο [sed κατεβάλλετο C]; Ὁ δὲ ἔσχεν, εἴληφεν· εἴληφε δὲ παρὰ τίνος, ἢ παρὰ Θεοῦ; Μόνος δὲ Θεὸς ποιῶν οὐ πρὸς ἕτερον ἀναφέρεται.

3. Οὕτως οὖν οὔσης ταύτης τῆς διαιρέσεως τῶν τῆδε γινομένων, ἃ μὲν πρώτως [sed πρώτη S] ἐστὶν ἐνεργούντος τοῦ Θεοῦ, καὶ παρὰ τὴν φύσιν ἴσως καὶ ποιούντος· ἃ δὲ τῆς ὕλης κινούσης καὶ ἐνδιδοῦσης τῷ βέυματι.

4. Δεῖ δὲ ἐπὶ παραδείγματος σαφηνίσαι ὁ λέγομεν· Ἐξεκίας ἐνόσησεν ὁ βασιλεὺς, οὐ τῆς ὕλης φησὶ πρῶτον, οὐδὲ τῆς φύσεως [sed οὐ - φύσεως in mg. S], ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ τῆ νόσω τὸν βασιλεῖα παιδεύσαντος. Ἐπειδὴ [sed ἐπεὶ C] γὰρ ἐκείνος τῷ Σεναχηρείμ [sed σεναχειρεῖμ C] βασιλεῖ Ἀσσυρίων [sed ἀσυρίων C] καταρασσόμενος ἐπήκοον ἔσχε τὸν Θεόν, καὶ πανστρατὶ [sed πανστρατείας C] ἐκεῖνος ἀνάλωτο [cf. 4 Reg. 19:35-36], ἀπήρθη εἰς ὕψος ἢ καρδία αὐτοῦ, καὶ ἕτερος ἀνθ' ἑτέρου γεγενῆσθαι ἔδοξεν. Ἴν' οὖν μὴ ὑπὲρ τὴν φύσιν τι φαντασθεὶς ἰσοθεῖαν νοσήση νόσω μαστιγοῖ τοῦτον ὁ Θεός [cf. 4 Reg. 20: 1; 2 Paral. 32: 24-25]· ἀλλ' οὐκ ἔμελλε τὸ τνηκαῦτα διὰ τὴν ὕλην τῆς ὑγείας ὑπομεῖναι τροπὴν, ὅθεν οὐ παρὰ τῆς ὕλης ἐκείνῳ, ἀλλὰ παρὰ Θεοῦ τὸ ἀρρώστημα, καὶ τι καὶ παρὰ τῆς ὕλης· αὕτη γὰρ ἐστὶν ἡ τὴν τροπὴν ὑποσᾶσα καὶ τι τῶν κατὰ φύσιν ἐχόντων παρακινήσασα, ἀλλ' ἐπειδὴ τνηκαῦτα οὐκ εἶχεν ἐκείνη τοὺς λόγους τῆς τροπῆς, ἀλλ' ἄνωθεν αὐτῇ [sed αὐτοῖ C] παρὰ [sed περὶ C] Θεοῦ κατεβλήθησαν, διὰ τοῦτο φαμέν, μὴ παρὰ τῆς ὕλης, ἀλλὰ παρὰ [sed περὶ C] Θεοῦ τῷ Ἐξεκίᾳ τὸ νόσημα.

5. Τοῦτο δὴ καὶ Μωϋσῆς πέπονθε, καὶ μετὰ τὴν τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης διάβασιν [sed ἐξάβασιν C] ἀλφοῖς [sed ἀλφῆς C] αὐτῷ ἡ δεξιὰ χεὶρ ἐξήνθησεν [cf. Exod. 4:6], ἵνα μὴ Θεὸς νομισθῆ διελὼν ταύτην τὴν θάλασσαν εἰς διαιρέσεις [Ps. 135:13], κατὰ τὸν θεῖον Δαυὶδ, καὶ αὐθις ἀποκαταστήσας καὶ μίξας τὸ πέλαγος. Οὐδὲ γὰρ οὐδ' οὗτος εἶχε τὸ τνηκαῦτα τὴν κίνησιν τοῦ βέυματος ἐπὶ τῆς χειρός, ἀλλ' ἡ μὲν ἀτρέμα καθ' ἑαυτὴν ἦν, ὁ δὲ Θεὸς ἐκίνησε ταύτην πρὸς τὴν τοῦ δημαγωγοῦ σωτηρίαν.

6. Ἡμβλύθησαν καὶ αἱ κόραι τοῦ Ἰακώβ [cf. Gen. 48:10], ἀλλὰ παρὰ τῆς ὕλης τοῦτο· ἐπειδὴ γὰρ πρὸς τῷ τέλει τοῦ βίου ἐγεγονέει, καὶ τῷ γήρα κατεδάπάνητο, φλέγματος ἔσχεν πλήρη τὴν κεφαλὴν, ὁ [sed οὐ C] δὴ αὐτῷ τὴν ὀφθαλμίαν ἐπήγαγε.

7. Καὶ Δαυὶδ δὲ ὁ προφήτης τὸ σῶμα γηράσας κατέψυκτο, ὅθεν καὶ θερμαινουσῶν ἔδειτο [sed ἴδη (sic) C] τὸ σαρκίον [cf. 3 Reg. 1:1-4, sed τῶν σαρκίων C]. Καὶ τοῦτο τῆς ὕλης, τοῦ μὲν ἐμφύτου θερμοῦ διὰ τὸν πλεονασμὸν τοῦ ψυχροῦ [sed τοῦ ψυχροῦ in mg. S] λήξαντος, τοῦ παντὸς δὲ σώματος τῷ ψύ-

χει συγκλονουμένου, καὶ διὰ τοῦτο θερμότερας δεομένου τῆς ἐπαφῆς· κοινῶς γὰρ καὶ ὁμοτίμως πᾶσιν ἡ ὕλη ὑπόκειται.

8. Ὅτι δὲ αὕτη τὰ τοιαῦτα καινοτομεῖ, δῆλον ἐστὶ καὶ ἐπὶ τῶν γεννήσεων [sed γενέσεων C]· ὀρώμεν γὰρ τοὺς ἐκ καχεκτικῶν [sed καχάκτων C] γεγεννημένων πατέρων, ἥπατικῶν ἢ ποδαλγητικῶν [sed ποδαγρικῶν C], ἐν τῷ ἥπατι ἢ τῷ ποδὶ εὐθύς τὴν νόσον ἐμφαίνοντας, καὶ αὖθις ἐντόνους καὶ ῥωμαλέους, ὅσοις τοιοῦτοι οἱ πατέρες ἐγένοντο. Καὶ ὡσπερ τὸ τοῦ σπέρματος κίβδηλον, ἢ [sed καὶ C] αὖθις καθαρὸν καὶ εἰλικρινές, ἐν τοῖς βλαστήμασι φαίνεται [sed βλαστήμασιν ἀναφαίνεται C], οὕτω δὴ καὶ οἱ γεννώμενοι τὰ [sed τὴν C] τῶν προγόνων ἐν τοῖς σώμασιν ἢ ἐν ταῖς ψυχαῖς ἐπιδεικνύουσιν ἐλαττώματα ἢ προτερήματα· καὶ ἐγέννησεν Ἀδάμ φησι τὸν Σὴθ κατὰ τὴν ἰδέαν [sed ἰδίαν C] καὶ τὴν [sed τὴν om. C] ὁμοιότητα αὐτοῦ [Gen. 5:3]. Εἰ δὲ πολλάκις διαμείβονται αἱ φύσεις ἐπὶ τῶν γενέσεων, καὶ τοῦτο τῆς ὕλης· οὐ γὰρ πέφυκε ταύτῃ τὸ στάσιμον. Ὅσα μὲν [sed μὴ C] γὰρ ὑπὸ θειοτέρου κινεῖται πράγματος, σταθερὰ ταῦτα καὶ ἀναλλοίωτα· ὅσα δὲ πόρρω ἐκείνου τυγχάνει, καὶ ὠλιδέστερα [sed ὑποδέστερα C] πως εἰσιν ἐκεῖνα [sed ἐκεῖνα C] καὶ παντοίας ἴσχει [sed ἔσχει C] μεταβολάς. Αὐτίκα ἔαρ μὲν καὶ θέρος, καὶ μετόπωρον καὶ χειμῶν, οὐκ ἔστιν ὅποτε μεταμείβονται ἢ ἐξαλλάττονται· ὑετοὶ δὲ καὶ χάλαζαι, καὶ ψεκάδες καὶ ὄμβροι καὶ παγετοὶ, πῆ μὲν κατὰ πλῆθος ἐπάγονται, πῆ δὲ κατὰ συστολὴν ἐπιφέρονται, ὅτι τῇ ὕλῃ ὑπέκει, ἢ δὲ ἐστὶ πολυπαθὴς τε καὶ εὐμετάβλητος.

9. Δέδωκε γὰρ ὁ Θεὸς κατ' ἀρχὰς ῥοπὰς τινὰς τοιάσδε ἢ τοιάσδε τοῖς σώμασι· καὶ τοῖς μὲν τῶν ὑποκειμένων τάξεις, τοῖς δὲ πάθῃ καὶ ἀταξίας· οἷον τῷ μὲν οὐρανῷ, καθ' ὁμαλήν [sed καθ' ἡμᾶς C] φέρεσθαι κίνησιν καὶ κύκλω περιδινεῖσθαι· τῷ πυρί, τὴν ἄνω φέρεσθαι, ὡς δὲ καὶ τῷ μετ' αὐτὸν [sed αὐτῶν C] ἀέρι· τῇ γῆ καὶ τῷ ὕδατι, τὸ κάτω φέρεσθαι· τῇ [sed τῆς C] ἀποίῳ ὕλῃ [sed ὅλῃ C], τὴν τῶν εἰδῶν ὑποδοχὴν, τὸ πολυπαθές, τὸ εὐμετάβλητον· τοῖς ὑπὸ σελήνης σώμασι, τὰς πάντων μετατροπὰς. Ὅποτε γοῦν τὸ μὲν πῦρ ἄνω, ἢ δὲ βῶλος κάτω κινεῖντο, κατὰ φύσιν δοκοῦσι τὴν κίνησιν ἔχειν [sed ἔχον C], ὡς μὲν καὶ ὁ οὐρανὸς ἀπαθὴς ὀρώμενος, τὰ δὲ ἡμέτερα σώματα τῷ τῆς ὕλης συρρέονται βεῦματι, οὐ παρὰ Θεοῦ νῦν πρῶτον, ἀλλὰ παρ' ἐαυτῶν καὶ τῆς ἐν ἐκάστῳ φύσεως τὸ [sed τῷ S] οὕτως ἢ ἐκείνως κινεῖσθαι ἢ ἴστασθαι.

10. Οὐχ' οὕτως γοῦν λέγομεν, ὅτι ἡ ὕλη ἀφ' ἐαυτῆς [sed ἐαυτοῦ C] τι δρᾷ, μὴ βουλομένου Θεοῦ, ἀλλ' ὅτι μὴ νῦν πρῶτως βουλομένου, μὴ δὲ καινοτομοῦντος αὐτήν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἰδίαν φύσιν τρεπομένη καὶ μεταβάλλουσα, καὶ συνθέτοις [sed συνθέτος (sic) C] ἡμῖν οὐσί [sed οὐσα C] ζῶοις τὰ πάθῃ ἐπάγουσα.

ΚΘ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Τί χρή λέγειν ἡμᾶς καὶ περὶ τῶν βιαίω θανάτῳ τελευτῶντων ἢ κρημνιζομένων ἢ καταχωννυμένων ἢ ποντιζομένων;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Ὅτι μὲν καθά φησιν ἡ Γραφή, Ἄνεξερεύνητα
 5 τὰ κρίματα τοῦ Θεοῦ εἰσι, καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ, δῆλον· δεῖ μέντοι ἡμᾶς ἐπίστασθαι, ὅτι οὐ πάντες οἱ βιαίω θανάτῳ τελευτῶντες δι' ἁμαρτίας τοῦτο πάσχουσιν. Καὶ μαρτυροῦσι τοῦτο οἱ τοῦ δικαίου Ἰώβ υἱοὶ δίκαιοι ὄντες, καὶ ὁμοθυμαδὸν καταχωσθέντες ὑπὸ τῆς οἰκίας· καὶ ὁ Χριστὸς δὲ ἡμᾶς
 10 διδάσκει τοῦτο λέγων, ὅτι οὐχ' ἁμαρτωλότεροι ἦσαν πάντων τῶν κατοικούντων ἐν Ἱερουσαλήμ οἱ δεκαοκτῶ ἄνδρες ἐφ' οὓς ἔπεσεν ὁ πύργος τοῦ Σιλωάμ, οὐδὲ πάλιν ἐκεῖνοι ὧν τὸ αἷμα ἔμιξεν ὁ Πιλάτος μετὰ τῶν θυσιῶν.

2. Ὡστε ἐντεῦθεν μανθάνομεν, ὅτι δίκαιοι πολλάκις βιαίω
 15 θανάτῳ τελευτῶσι κατὰ τινα ἄδηλα καὶ κρύφια Θεοῦ κρίματα γινόμενα κατὰ τρεῖς τρόπους. Τινὰς μὲν γὰρ ὁσίους ἄνδρας πολλάκις ὁ Θεὸς συγχωρεῖ ἢ ὑπὸ θηρίων ἢ σεισμῶν ἢ ὑδάτων

ΚΘ'

4-5 Rom. 11:33 (sed ἀνεξεραύνητα) 7-9 Cf. Iob 1:18-19 11-12 Luc. 13:4
 12-13 Luc. 13:1

Mss* M Db (F Y) | WE

Cf. (i) d(S C); (ii) Qu. ed. 18 (PG 89, 500A-501B12), scil. versio ex Coll. 88 QQ, quae etiam in Coll. d invenitur; (iii) Ps.-Athanasius, QQ ad Antiochum, QQ 69, 71, 105 (PG 28, 636B-637A, 637D-640B, 661D-664A).

1 καὶ] bWd, om. MDE | περὶ] ἐπὶ D | τῶν βιαίω] τῶ βία D, βιαιῶν M 2 τελευτῶντων] add. κριμένων D | κρημνιζομένων] κρημνιζομένων M, κρημνησμένων D 4 Γραφή] praem. θεία b | ἀνεξερεύνητα W 5 ἀνεξιχνίαστων D 6-7 οὐ] post τελευτῶντες (τελευτῶσιν D) transp. bD 6 οἱ] ὅσι (lege ὅσοι) D, ὅσοι F 7 δι' ἁμαρτίας] δι' ἁμαρτίαν MFD, et praem. διαμαρτυροῦσιν D 7-8 Καὶ - τοῦτο] om. (sed cf. l. 7) D 8 οἱ] om. Y | υἱοὶ] οἱ D 9 καταχοματισθέντες M, κατεσχυνθέντες D | οἰκίας] κακίας D | δὲ] μὲν D, om. W 9-10 διδάσκει ἡμᾶς transp. b 10 τοῦτο] om. MD | λέγων] om. M | οὐχ'] οὐκ M, οὐκ ἄν b, οὐκ ἦσαν D 11 ἐν] om. E | ἱεροσολύμοις M | δέκα καὶ ὀκτώ bE Qu. ed. 18 | ἄνδρες] om. M 13 ὅ] om. E | πιλάτος W, πιλάτως E 14 ὅτι] add. καὶ Wd Qu. ed. 18 15 καὶ κρύφια] post κρίματα transp. D | Θεοῦ] praem. τοῦ Yd 16 τρεῖς] add. τινὰς M, add. δὲ τινὰς F, praem. τινὰς δὲ Y 17 πολλάκις] om. Y | σεισμῶν] ὑποδισμῶν D, ἐν σεισμῶ b | ἧ²] add. ὑπὸ Y

* C ff. 23-24, D ff. 63rb-64va, E ff. 31-32, F ff. 14-17v, M ff. 267-268v, S ff. 304v-305v, W ff. 21rb-22va, Y ff. 109v-111.

- ἢ κρημνῶν ἀναιρεθῆναι, ὅπως οἱ λοιποὶ καὶ ἀμελεῖς πτοηθῶ-
 20 μεν καὶ σωφρονισθῶμεν λέγοντες, ὅτι Ἐὰν οὗτος ὁ τοιοῦτος
 ἄνθρωπος τοῦτο ὑπέστη, τί μέλλομεν πάσχειν ἡμεῖς οἱ ἁ-
 μαρτωλοί; Ἔτεροι δὲ πάλιν ἄνδρες ὅσοι πικρῶ θανάτῳ τε-
 λευτῶσιν, ἴσως μικρὰ τινα ἐλαττώματα ἔχοντες, καὶ δι' ἐκείνης
 25 τῆς ἀπειλῆς αὐτὰ συγχωρηθέντες τέλειοι λοιπὸν παρὰ Θεῷ εὐ-
 ρεθῆσονται. Ἴσως δέ τινες δυνατοί, ἁμαρτίας λαοῦ ἀναδεξάμε-
 νοι, πολλάκις πειρασμοῖς ἢ καὶ ξίφει καὶ θανάτῳ ὑπὲρ τῆς ἀνα-
 δοχῆς παραδίδονται, καὶ ἑαυτοῖς καὶ τῷ λαῷ μείζονα σωτηρίαν
 30 ποιούμενοι· καὶ γὰρ καὶ ὁ Χριστὸς τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀνεδέξατο
 θάνατον. Τοῦτο οὖν γινώσκοντες μὴ θαμβηθῶμεν ὄρωντες
 Ἰωάννην ἀποκεφαλιζόμενον, Πέτρον σταυρούμενον, Ἡσαΐαν
 30 πριζόμενον, καὶ Στέφανον λιθοβολούμενον, καὶ ἄλλους μυρίους
 ὁσίους ἄνδρας νόσοις χαλεπαῖς καὶ κινδύνοις καὶ θανάτοις
 βιαίοις περιπίπτοντας.

3. Ὁμοίως καὶ ἐπὶ τῶν πονηρῶν κατὰ τρεῖς τρόπους οἱ μα-
 κάριοι πατέρες φασὶ τοὺς βιαίους θανάτους συνίστασθαι· ἢ ἵνα,
 35 ἐκείνων τῇ ἀπειλῇ περιπιπτόντων, οἱ λοιποὶ σωφρονισθῶσιν· ἢ
 ἵνα καὶ αὐτοὶ οἱ θνησκοντες μέρος ἐκεῖ ἀνέσεως εὕρωσιν· ἢ πά-

29 de morte Iohannis Baptistae, cf. Matt. 14:10; Marc. 6:27; de crucifixione Petri, cf. Eusebius, *Hist. Ecl.*, 3, 1, 2 29-31 de morte Isaiae, cf. R.H. Charles, *The Apocrypha...*, vol. 2 (London, 1913), p. 155f. 30 de morte Stephani, cf. Act. 7:59

18 οἱ λοιποὶ] οἱ πτοχοὶ Y, post καὶ transp. M 18-19 πτοηθῶσιν bD Qu. ed.
 18 19 καὶ σωφρονισθῶμεν] Wd, om. MDbE | λέγεσθαι D | Ἐὰν] εἰ b Qu. ed.
 18 | οὗτος] οὗτως bC Qu. ed. 18, οὕτως D | τοιοῦτος] om. D 20 τοῦτο]
 τοιοῦτον M | μέλλωμεν b | πάσχειν] πάλιν W 21 ἐτέρων E | ἄνδρες] om. b
 | ὅσοι] ὅσοι bD 22 τινα μικρὰ transp. Mb Qu. ed. 18 | καὶ] om. D 23
 αὐτὰ] ταῦτα b, om. D | διαχωρισθέντες W, συγχωροῦμενοι D | λοιπὸν] om.
 bDd 23-24 εὐρίσκονται b 24 τινες] τιναν (sic) D 25 καὶ¹] om.
 D 26 ἑαυτοῦς Y | σωτηρίαν] praem. τὴν MDd 27 ποιούμενοι] ποιου-
 μένων M, praem. ἐκ τούτου D | γὰρ καὶ ὁ Χριστὸς] χριστὸς γὰρ D | Χριστὸς]
 θεὸς sed χριστὸς E^{s1} 27-28 θάνατον ἀνεδέξατο transp. bDES 28 οὖν]
 γοῦν W 29 Ἰωάννην] add. τὸν βαπτιστὴν D 29-30 Πέτρον - πριζό-
 μενον] om. FD 29 Πέτρον] praem. καὶ W | σταυρούμενον] add. καὶ παῦ-
 λον καρτομούμενον Y | Ἡσαΐαν] praem. καὶ FWd 30 πριζόμενον M |
 καὶ¹] om. MD | Στέφανον] add. τὸν πρωτομάρτυραν D 31 ὁσίους] om.
 MbE | ἄνδρας νόσοις] om. b | χαλαιποῖς Mb | καὶ¹] om. b | κινδύνοις καὶ] om.
 E 33 Ὁμοίως] add. δὲ bDd Qu. ed. 18 | ἐπὶ] περὶ D | πονηρῶν] add.
 ἀνδρῶν MDb | τρεῖς] add. τινας MbD (cf. l. 16) 34 τοῖς βιαίοις θανάτοις M
 | ἢ] om. MDb 35 σωφρωνησώσιν D | ἢ] om. bD 36-37 ἵνα - Θεοῦ]
 om. b 36 μέρος] add. τῆς D

λιν κατὰ θείαν τινὰ ὄργην καὶ ἀπειλὴν Θεοῦ, ὡς ἐπὶ τοῦ Φα-
 ραῶ γέγονε καὶ ἐπὶ τοῦ κατακλυσμοῦ. Οἱ μὲν γὰρ κολάζονται
 ὧδε καὶ μόνον, ὡς ὁ Λάζαρος· οἱ δὲ καὶ ὧδε ἐκ μέρους καὶ πά-
 40 λιν ἐκεῖ ἐκ μέρους, ὡσπερ οἱ ἐν Σοδόμοις ἐμπυρισθέντες· οἱ δὲ
 ἐκεῖ μόνον ὡσπερ ὁ πλούσιος ὁ κατὰ τὸν Λάζαρον.

4. Μέντοι γε δεῖ ἀκριβῶς ἐπίστασθαι, ὅτι πλείστην ἐκεῖ
 σωτηρίαν ἢ ἐκ μέρους εὐρίσκουσιν οἱ πικρῶ θανάτῳ τοῦ σώμα-
 τος χωριζόμενοι· καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Κύριος ἔλεγε περὶ τινῶν
 45 πόλεων μὴ δεχομένων αὐτοῦ τὸ κήρυγμα, ὅτι *Γῆ Σοδόμων καὶ*
γῆ Γομόρρων ἀνεκτότερον ἔσται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἢ τῇ πόλει
ἐκείνῃ.

5. Μὴ τοίνυν λέγε μηδὲ ζῆτει λοιπὸν ἐπὶ ἴδης τινὰ πικρῶ
 θανάτῳ τελευτήσαντα ἢ κρεμισθέντα ἢ πνιγέστα, Διὰ τί οὕτω
 50 τέθνηκεν; Ἡ ἄρα ἡ ὥρα αὐτοῦ ἔφθασεν, ἢ παρὰ καιρὸν ἔπαθεν;
 Ἄλλὰ μόνον πίστευε, ὅτι πάντα ὁ Θεὸς πρὸς τὸ συμφέρον ἐρ-
 γάζεται.

37-38 de morte Pharaonis, cf. Exod. 14-15 38 de diluvio, cf. Gen. 7-8 39, 41
 Cf. Luc. 16: 19-31 40 Cf. Gen. 19:24-25 45-47 Matt. 10:15

37 θεῖαν τινὰ W 37-38 τοῦ - ἐπι²] om. D | Φαραῶ FS Qu. ed. 18 38
 ἐπὶ] om. Y 39 καί] om. bDd Qu. ed. 18 | μόνον] μόνος FD, om. Y | ὡς]
 om. D 39-40 καὶ πάλιν - μέρους] om. D 40 ἐκεῖ] κακεῖ b | οἱ] om.
 DE | ἐμπυρισθέντες] MWS, ἐμπυρισθέντες DC, ἐμπυρισθέντες FE, ἐμ-
 πρησθέντες Y Qu. ed. 18 41 τὸν] om. MY | Λάζαρον] λάρον Y 42
 Μέντοι γε δεῖ] δεῖ μὲν τὸ D | δεῖ] post ἐπίστασθαι transp. Y | πλείστην] πλείω
 M 42-44 πλείστην - χωριζόμενοι] πάντες οἱ (οἱ] ὅσι, lege ὅσοι, D) πικρῶ
 (add. καὶ βιαίω b) θανάτῳ τοῦ σώματος χωριζόμενοι (χωρίζοντε D) εἰς τὴν
 ἐκεῖ σωτηρίαν ἐκ μέρους ἀνεσιν εὐρίσκουσιν (εἰς - εὐρίσκουσιν] ἀνεσιν ἐκ
 μέρους εὐρίσκουσιν ἐν τῇ ἐκεῖ τημορία D) bD 43 ἐκ μέρους] add. ἀνεσιν
 MDb | εὐρίσκω E 43-44 τοῦ σώματος] ἐκ τοῦ βίου, et post χωριζόμενοι
 transp. M 44 Κύριος] θεὸς Y 45 μὴ] τῶν b, praem. τὸν (lege τῶν ?)
 D 46 γῆ] WE, om. MbD | γομόρρας b (et Qu. ed. 18), γομόρρας D 48
 λέγειν D | ἐπὶ] ὅταν Dd Qu. ed. 18 48-49 πικρῶ - ἦ] om. d Qu. ed.
 18 49 τελευτήσαντα] Mb, τελευτῶσιν D, παραλεθόντα (sic) E, om. W |
 ἦ] om. bDW | κρεμισθέντα] MW, κρεμασθέντα E, κρημισθέντα d Qu. ed.
 18, om. bD | ἢ πνιγέστα] add. ὅτι M, om. bD | τί] om. D 50 Ἡ ... ἦ] εἰ ...
 εἰ DE, om. d Qu. ed. 18 | ἦ] om. E | ἔπαθεν] WE, ἀπέθανεν MbD 51 τὰ
 συμφέροντα b

Λ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ἄρα δὲ ὅτι πάντες οἱ κρημνιζόμενοι ἢ ποντιζόμενοι ἢ καταχωννύμενοι κατὰ θεϊαν θέλησιν καὶ πρόσταξιν πάσχουσιν, ἢ καὶ ἐξ ἐνεργείας τοῦ μισοκάλου;

5 **ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1.** Τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, ὅτι Ἵμων δὲ καὶ αἱ τρί-
 10 **χαι** πᾶσαι τῆς κεφαλῆς ἠριθμημέναι εἰσίν, εὐδηλον ὅτι οὐ μόνον ἀνθρώπων, ἀλλ' οὐδὲ ἀλόγων ἢ χοίρων ἐξουσιάζει ὁ Σατανᾶς, ὡς τὸ Εὐαγγέλιον μαρτυρεῖ. Οὐκοῦν τὰ μὲν τῶν τοιούτων θανάτων γίνονται κατὰ ἀπειλὴν Θεοῦ ὡς ἐπὶ τοῦ κατακλισμοῦ, τὰ δὲ κατὰ παραχώρησιν ὡς ἐπὶ τῶν τέκνων
 10 τοῦ Ἰώβ, τῶν καταχωσθέντων, ἕτερα δὲ κατ' εἶδησιν Θεοῦ μόνην, μηδὲ συνευδοκοῦντος, μῆτε μὴν κωλύοντος.

2. Ἰσως δὲ πολλάκις καὶ ὑπὸ Θεοῦ βουλήσ, τινὲς πικρῶ θανάτῳ τελευτῶσι πρὸς σωτηρίαν αὐτῶν. Δηθεῖς γὰρ τοῦ Θεοῦ Μαυρίκιος ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἀπολαβεῖν ὑπὲρ τῶν

Λ'

4-5 Matt. 10:30 7 Cf. Matt. 8:31-32 et parall. 8-9 Cf. Gen. 7-8 9-10 Cf. Iob 1:18-19 13-17 de somnio et morte Mauricii, cf. Anast. Sin., Narr. (Nau XXIX; Binggeli I 39, 12-19 et comment. pp. 524-5); Theophanes, *Chronographia*, anno 6092 [584 A.D.] ed. de Boor (Leipzig, 1883), pp. 284-285; John Wortley, « The Legend of the Emperor Maurice », *Actes du XVe Congrès Intern. d'Études Byzantines* (Athens, Sept. 1976), t. IV (Athens, 1980), pp. 382-391

Miss* M Db (FY) | E^(om. 19-37)W

Cf. (i) d(CS); (ii) Qu. ed. 18 (PG 89, 501B12-504B10), scil. versio ex Coll. 88 QQ; (iii) Ps.-Athanasius, QQ *ad Antiochum*, Qu. 13 (PG 28, 605A8-13), scil. tantum lin. 4-7, et QQ 69, 105 (ibid., 636B-637A, 661D-664A)

1 ὅτι] WEb, om. MD | κρημνιζόμενοι] bE, κρημνιζόμενοι MDW 1-2 ἢ ποντιζόμενοι] om. bDE 2 ἢ] add. καὶ D | θεϊαν] θεοῦ b 3 καὶ] om. D 4 Χριστοῦ] EW Qu. ed. 18 d, κυρίου MbD | δὲ] om. bD 4-5 τρίχαι] τρίχες Y Qu. ed. 18 d 5 τῆς κεφαλῆς πᾶσαι bDE | εἰσίν] ἢ (lege ἢ) συνυπάρχουσιν E | οὐ] om. E 6 ἀνθρώπων] praem. τῶν W, praem. οὐκ D | ἄλογον D | ἢ χοίρων] om. D 7 τὸ] add. ἅγιον MD | Οὐκοῦν] om. M 7-8 τῶν τοιούτων] τοιαῦτα τῶν b, τῶν D 8 θανάτων] ἀθανάτων Y, om. M | γίνονται] post ἀπειλὴν transp. D | Θεοῦ] praem. τοῦ D 9 κατακλισμοῦ] add. καὶ τοῦ φαραῶ b | τὰ δὲ] τὰ δὲ τὰ D | παραχώρησιν] add. (τοῦ D) θεοῦ bD 10 ἕτερα] praem. ἢ E 10-11 κατ' - μόνην] καταθυμὸν ἦν M 10 κατ'] κατὰ bD | Θεοῦ] praem. τοῦ D 11 μηδὲ] μῆτε bD Qu. ed. 18 d | μὴν] om. F 12 καὶ] om. D | ὑπὸ Θεοῦ βουλήσ] κατὰ βουλήν θεοῦ M 13-17 Δηθεῖς - γέγονεν] om. F

* C ff. 24-25, D f. 64rb-va, E ff. 32-33, F ff. 17v-20v, M ff. 268v-269v, S ff. 304v-305, W ff. 22va-23vb, Y ff. 111-112v.

15 **ιδίων ἁμαρτιῶν ὧν ἔπραξεν, ἐθεώρησε κατ' ὄναρ τινὰ ὑπερένδοξον βασιλέα κελεύοντα παραδοθῆναι αὐτὸν Φωκᾶ τῷ στρατιῶτῃ, ὅπερ καὶ γέγονεν.**

3. **Καὶ ἄλλος δέ τις ἦν ἀναχωρητής, σημείοις καὶ τέρασι διαλάμπων, ἔχων καὶ τινα μαθητὴν σὺν αὐτῷ ἐν τῇ ἐρήμῳ. Ἐν**
 20 **μιᾷ οὖν τῶν ἡμερῶν ἐγένετο τὸν αὐτὸν μαθητὴν ἔν τιμι πόλει πονηρὸν καὶ ἄθεον ἄρχοντα ἐχούσῃ παραγενέσθαι, καὶ εὐρεῖν αὐτὸν τελευτήσαντα καὶ μετὰ πολλοῦ ὄχλου καὶ τιμῆς καὶ κηρῶν καὶ θυμιαμάτων προκομιζόμενον· ὑποστρέψαντος δέ αὐτοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἠῦρε τὸν θεοφόρον αὐτοῦ ἐπιστάτην ὑπὸ ὑαίνης βρωθέντα. Ἦρξατο οὖν ἀδημονεῖν καὶ σχεδὸν δικάζεσθαι τῷ Θεῷ, ὅτι Πῶς ὁ πονηρὸς ἐκεῖνος καὶ ἄθεος ἄρχων οὕτως ἐνδόξως ἐτελεύτησεν, οὗτος δὲ ὁ ἅγιος καὶ πνευματικὸς τοιοῦτον ὑπέμεινε θάνατον θηριάλωτον; Ταῦτα οὖν καὶ τὰ τοιαῦτα αὐτοῦ δικαζομένου, ἐπέστη αὐτῷ ἄγγελος Κυρίου καὶ εἶπεν·**
 25 **Ἐκεῖνος ὁ ἄρχων, ὅλος πονηρὸς ὧν, εἶχεν ἐν ἔργον ἀγαθὸν καὶ διὰ τῆς τιμῆς καὶ τῆς δόξης ἧς ὑπέμεινεν ἐν τῷ ἐξοδίῳ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἀπέλαβε τὸν μισθὸν ἐκείνου τοῦ ἐνός ἀγαθοῦ, καὶ ἀπῆλθεν ἐκεῖ τελείως κατακεκριμένος· ὁ δὲ σὸς ἐπιστάτης, πάν-**

18-37 Cf. *Aporrhthegmata Patrum, Collectio anonyma* Nau 368 (*Revue de l'Orient Chrétien*, 18 [1913], pp. 139-140; latine PL 73, 995 A7 - B12); et Addendum infra

15 ἁμαρτιῶν W | ἐθεώρησε (εἰδὲ Qu. ed. 18) τινὰ κατ' ὄναρ W Qu. ed. 18 d | κατ' ὄναρ] om. YE 16 κελεύσαντα D | αὐτὸν] αὐτῷ Y 17 καὶ] τὰ D | ἐγένετο W 18-37 vide Addendum 18 Καὶ - δέ] βεβαιώσει δὲ τὸ εἰρημένον τὸ παρὸν διήγημα F | Καὶ] DEW Qu. ed. 18, om. MYd | ἦν] W Qu. ed. 18 d, ἦς (sic) D, post ἀναχωρητής transp. E, ante τις transp. F, om. M 19-37 ἔχων - καθαρισθεῖς] Ἐρώτησις περὶ τοῦ βρωθέντος ἐκ τῆς ὑαίνης· καὶ τοῦ ἄρχοντος τοῦ ἰδιοθανατήσαντος καὶ κεῖται εἰς τὸ μέγα γεροντικόν. Ἀπόκρισις· καὶ μετὰ ταῦτα E 19 σὺν αὐτῷ] σὺν ἑαυτῷ d, μεθ' ἑαυτοῦ Db 19-20 Ἐν - ἡμερῶν] om. b 20 ἐγένετο] add. οὖν b | αὐτὸν] MW, αὐτοῦ b Qu. ed. 18 d, ἑαυτοῦ D | πόλει] add. ἀπελθεῖν M 21 ἐχούσῃ] ἐχούσει δὲ et ante πονηρὸν transp. M 23 κηρῶν] κυρῶν Y, κυρίων FD | προσκομιζόμενον D 24 ἠῦρε] εὔρεν bW, εὔρεθύνε D^{ac}, εὔρεθεινε D^{pc} | αὐτοῦ] add. πατέρα καὶ M 24-25 ὑαίνης] λεαίνης b, θηρίον εἰς (sic) D 26 τῷ Θεῷ] τὸν θεόν D, add. λέγων b Qu. ed. 18 d 27 ὁ] om. Y | πνευματικὸς] add. πατήρ b 27-28 τοιοῦτον] τοσοῦτον D 29 διαλογιζόμενον D | αὐτῷ] om. D | Κυρίου] om. D 30 ὅλος] MYWS, ὅλως FD Qu. ed. 18 C | ἐν] ἕνα MW, om. D | ἀγαθὸν ἔργον M 31 καὶ] om. D | ἦς] ἦν D | ὑπέμεινεν] ἐτιμήθη F 31-32 τοῦ θανάτου] om. D Qu. ed. 18 d 32 ἐκεῖνον M, αὐτοῦ ὑπὲρ D | ἐνός] add. μόνου D | ἀγαθοῦ] add. ἔργου b

τα τὰ εὐάρεστα τῷ Θεῷ διαπραξάμενος καὶ πάσῃ ἀρετῇ κεκο-
 35 σμημένος, εἶχε καὶ αὐτὸς ὡς ἄνθρωπος μικρὸν τι ἐλάττωμα καὶ
 διὰ τοῦ πικροῦ τούτου θανάτου ἀπέλαβεν αὐτὸ καὶ ἀπῆλθε τοῦ
 βίου τελειῶς καθαρισθεῖς.

4. Ὡστε ἀδελφοί, διὰ τούτων μανθάνομεν, ὅτι οὐδὲν ἀ-
 σκόπως οὐδ' ἀπρονοήτως ἐπὶ τῆς γῆς γίνεται, ἀλλ' ἐν πάσῃ τῇ
 40 γῇ καὶ οὐρανῷ τὰ κρίματα τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ πρόνοια αὐτοῦ ἐπὶ
 πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ· ἦντινά τινες ἀγνοοῦντες καὶ ἀθείαν νο-
 σοῦντες, κατὰ τὰς κινήσεις καὶ δύσεις καὶ ἀνατολὰς τῶν
 ἄστρον διοικεῖσθαι τὸν κόσμον ἐμυθολόγησαν, τὴν ἀστρολογία
 λέγοντες ποιητικὴν τῆς γεννήσεως καὶ κινήσεως καὶ τῆς ζωῆς
 45 καὶ τοῦ θανάτου καὶ τῆς πενίας καὶ τοῦ πλούτου καὶ εὐπραγίας
 καὶ ἐξουσίας καὶ δυστυχίας τῶν ἀνθρώπων.

34 ἀρεστᾶ M 34-35 καὶ - κεκοσμημένος] WbD, om. M Qu. ed. 18 d
 36 αὐτὸ] add. ὡδε b 37 καθαρθεῖς bD 38 τοῦτο E, τοῦτω (sic) D |
 μανθανῶμεν M 38-39 ἀνσκοπὸν (sic) D 39 οὐδ'] οὐδὲ MbD | ἀπρο-
 νόητον D 40 οὐρανῷ] praem. τῷ D, praem. ἐν F | αὐτοῦ] τοῦ θεοῦ DE
 41 ἦντινά] ἦν bD 41-42 καὶ - νοσοῦντες] om. D 41 ἄθεα b 42
 ἀνατολῆς D 43 ἄστρον] ἀστέρων b, add. κινεῖσθαι καὶ F | ἀστρονομίαν
 (sic) DE 44 καὶ κινήσεως] om. bD 45 εὐπραγίας] add. καὶ δυσ-
 πραγίας E

ADDENDUM (cf. app crit. 18-37 supra)¹

Διηγήσατό τις τῶν πατέρων λέγων ὅτι Ἦν τις ἀναχωρητὴς εἰς τὴν ἔρημον
 Νειλουπόλεως, καὶ διηκόνει αὐτῷ κοσμικὸς πιστός· ἦν δὲ καὶ ἐν τῇ πόλει
 ἄνθρωπος πλούσιος καὶ ἀσεβής, καὶ συνέβη αὐτὸν ἀποθανεῖν, καὶ προ-
 ἔπεμπεν αὐτὸν ἡ πόλις καὶ ὁ ἐπίσκοπος μετὰ λαμπάδων· ἐξῆλθεν δὲ καὶ ὁ
 διακονητὴς τοῦ ἀναχωρητοῦ κατὰ τὸ ἔθος ἀπενεργεῖν αὐτῷ ἄρτους, καὶ εὐ-
 ρίσκει αὐτὸν βεβρωμένον ὑπὸ ὑαίνης· καὶ ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον ἐνώπιον Κυ-
 ρίου λέγων· Οὐκ ἐγείρομαι ἕως οὐ πληροφορήσεις με, τί ἐστὶν ταῦτα, ὅτι
 ἐκεῖνος μὲν ὁ ἀσεβὴς τοσαύτην ἔχων φαντασίαν οὕτως ἐντίμως ἀπέθανεν,
 οὗτος δὲ ὁ δουλεύων σοι νύκταν (sic) καὶ ἡμέραν τοιοῦτον ἀπηνέγκατο τέλος.
 Καὶ ἦλθεν ἄγγελος καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἐκεῖνος ὁ ἀσεβὴς εἶχε μικρὸν ἔργον
 καλὸν καὶ ἀπέλαβεν αὐτὸ ὡδε, ἵνα ἐκεῖ μηδεμίαν ἄνεσιν εὐρῆ· οὗτος δὲ ὁ
 ἀναχωρητὴς, ἐπειδὴ ἄνθρωπος ἦν κεκοσμημένος ἐν πάσῃ ἀρετῇ, εἶχεν δὲ καὶ
 αὐτὸς ὡς ἄνθρωπος μικρὸν τι σφάλμα, ἀπέλαβεν αὐτὸ ἐνταῦθα, ἵνα ἐκεῖ εὐ-
 ρεθῇ καθαρὸς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Καὶ πληροφορηθεὶς ἀπῆλθεν, δοξάζων τὸν
 Θεὸν ἐπὶ τοῖς κρίμασιν αὐτοῦ ὅτι ἀληθινὰ εἰσιν.

¹ *Vaticanus Palatinus gr.* 210 (XIII s.), ff. 122v-123; transcriptio a Joseph Paramelle facta (9/XI/2001) et benigne missa; haec narratio Anastasii scriptio similis sine titulo in col-
 lectione narrationum de mortibus diversis invenitur.

ΛΑ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Τί ἐστὶν ὑπερηφανία;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ Τὸ ὅλως ἔχειν τὸν ἄνθρωπον ἐν ἑαυτῷ ὅτι πράττει τι ἀγαθόν, μὴ ἐννοούμενον τοῦ λέγοντος, ὅτι *Πᾶσα ἡ δικαιοσύνη ἡμῶν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ὡς ῥάκος ἀποκαθημένης*
5 ἐστίν.

ΛΒ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ἐὰν ἀμαρτήσῃ ἄνθρωπος ἀνθρώπῳ ἀμάρτημα μέγα, καὶ μετὰ ταῦτα ἀπέλθῃ καὶ μετανοήσῃ αὐτῷ ὁ ἀμαρτήσας, καὶ λάβῃ παρ' αὐτοῦ συγχώρησιν, ἄρα συνεχωρήθη αὐτῷ καὶ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ;

5 **ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ** 1. Εἰ μὲν πνευματικός ἢ ἱερεὺς ἄξιός ἐστὶν ὁ συγχωρήσας, ἴσως συγκεχώρηται αὐτῷ καὶ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· εἰ δὲ μὴ, ὁ μὲν συγχωρήσας τὰ μεγάλα ἐκέρδησεν, ὁ δὲ συγχωρηθεὶς ὑπόκειται μετανοῆσαι τῷ Θεῷ. Καὶ γὰρ καὶ Μωϋσῆς συνεχώρησε τῇ ἰδίᾳ ἀδελφῇ Μαρίας λοιδορησάσῃ αὐτόν, καὶ μὴν
10 ἐλεπρώθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ ἠφωρίσθη, καὶ τότε συνεχωρήθη·

ΛΑ'

3-4 Is. 64:6

Mss* M_a (La²[Qu. ed. 97 R.]) c (AK)

2 ὅτι] ὅ τι Qu. ed. 97 2-3 πράττει] πράττειν (Migne), πλάττει (Gretser et R) Qu. ed. 97 3 τι] om. a | μὴ] om. MK | νοούμενον R, νοούμενου Qu. ed. 97 | ἡ] om. Qu. ed. 97 4 ἡμῶν] ὑμῶν Qu. ed. 97 (sed non Gretser) | ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ] om. R | ῥάκος MLc | ἀποκαθημένης] ML Qu. ed. 97 (et Is.), ἀποκαθημένη RK 5 ἐστίν] om. K

ΛΒ'

8-10 Cf. Num. 12:1-15

Mss** M | EW

Cf. (i) Coll. d (SC) = Coll. 88 QQ, Qu. [73] (= Qu. ed. 63 [PG 89, 653A2-6, B5-D7]).

1 ἀμαρτήσῃ MEW 2 μετανοήσῃ MEW 3 λάβει EW | παρ' αὐτῷ W, ἐπ' αὐτῷ d 5 ἄξιός] om. ME | ἐστίν] post πνευματικός transp. M 6 συγχωρήσας] add. καὶ ἀξίως μετενόησεν E | ἐσυνεχώρηται M | καὶ - Θεοῦ] καὶ παρὰ τῷ θεῷ et post ἴσως transp. M | καὶ] om. W 7 συγχωρήσας] συγχωρηθεὶς E | τὰ] om. W 8 Μωϋσῆς] μωσῆς E, praem. ὁ M 9 λυδωρησάσῃ W | αὐτόν] αὐτόν μόνον M 10 ἀφωρίσθη d

* A f. 162, K f. 261v, L f. <215v>, M f. 269v, R f. 202.

** C ff. 45v-46, E f. 33r-v, M ff. 269v-270, S f. 308, W ff. 23vb-24va.

ὁμοίως καὶ τῷ λαῷ ὅλῳ ἁμαρτήσαντι εἰς αὐτόν, ὁ μὲν Μωϋσῆς
 συνεχώρησεν, μὴ μετανόησαντι δέ, ὁ Θεὸς αὐτούς ὤλεσεν.
 Πλὴν ὡς προεῖπον, πρὸς τὸ ἁμάρτημα καὶ πρὸς τὴν μετάνοιαν
 τοῦ ἁμαρτήσαντος, ἐπεὶ ἐὰν μὴ ἀξίως καὶ τῷ Θεῷ μετανόηση,
 15 οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ. Ὑπόθου γάρ μοί τινα μοιχεύσαντα εἰς
 τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον, καὶ ἄφεςιν ὑπ' αὐτοῦ λαβόντα· ἄρα
 λοιπὸν συγκεχώρηται αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ; Οὐδαμῶς, ἐὰν μὴ
 μετανόηση.

2. Καὶ γοῦν οἶδα ἐγὼ τινα, λαὸν ὠφελούντα, καὶ πολλοὺς
 20 διδάσκοντα, καὶ διὰ τοῦτο πρόσοδον ἐκ πολλῶν δεχόμενον, καὶ
 ταύτην εἰς πτωχοὺς καὶ αἰχμαλώτους ἀναλίσκοντα· εἶτα ἐκ
 διαβολικῆς ἐνεργείας τινὲς αὐτὸν ἐλοιδύρησαν, καὶ τὸν λαὸν
 τοῦ μηκέτι ὠφελεῖσθαι παρεσκεύασαν, τὴν πρόσοδον ἐνέκοψαν,
 καὶ τοὺς πτωχοὺς ἔβλαψαν. Καὶ δὴ μετὰ ταῦτα μετανόησαντες
 25 αὐτῷ καὶ συγχώρησιν παρ' αὐτοῦ λαβόντες, ὕστερον ἐδαιμο-
 νίσθησαν ὑπὲρ τοῦ κρίματος τοῦ λαοῦ, οὐ ἔσκανδάλισαν.

3. Ταῦτα δὲ ἀναγκαῖον ἐπίστασθαι, ὅπως καὶ οἱ συγχωροῦν-
 τες προθύμως συγχωρήσωμεν, ὡς ἐπιστάμενοι ὅτι τῷ Θεῷ
 ὑπόκεινται οἱ εἰς ἡμᾶς πλημμελήσαντες, καὶ πάλιν ἐκεῖνοι μὴ
 30 ἀμεριμνήσωσιν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἐξ ἡμῶν συγχώρησιν τῷ
 Θεῷ μετανόησωσιν.

11-12 Cf. Num. 14:13-25 13 Cf. QQ 11 et 33

11 ὅλως M | μωσῆς E 12 μετανοησάντων M | δέ, ὁ | ὁ δὲ transp. E | ὁ Θεός |
 τῷ θεῷ M | ὤλεσεν αὐτούς transp. M 13-15 Πλὴν - αὐτῷ] Οὐκοῦν, ἐὰν μὴ
 ἀξίως καὶ (καὶ delendum coni. Gretser) τῷ Θεῷ μετανόηση, οὐκ ἀφεθήσεται
 αὐτῷ, καθὼς ἀποδέδεικται Qu. ed. 63 13-14 Πλὴν - ἐπεὶ] ἐπεὶ διαφοραὶ
 πολλαὶ εἰσι τῶν πεπλημμελημένων (τε πλημμελημάτων C) καὶ τῆς μετα-
 νοίας, ἣν ἕκαστος ἐπὶ διορθώσει τῶν παρ' αὐτοῦ σφαλόντων ἐνδείκνυται,
 ὅταν τις ἀναλογοῦσαν τὴν μετάνοιαν τῷ μεγέθει τὴ καὶ τῷ πλήθει τῶν οἰ-
 κείων ἁμαρτημάτων λάβοι (λάβη C), τότε καὶ τὴν (τὴν om. C) τῶν τοιούτων
 λαμβάνει συγχώρησιν sic (glossa ut videtur) d 14 καὶ] EW, om. Md 15
 γάρ μοί] μοι γάρ φησιν M | μοιχεύσαντι M | εἰς] om. E 16 ὑπ'] παρ' E |
 λαβῶτα M 17 συνεχωρήθη M | αὐτῷ] add. καὶ Md Qu. ed. 63 18 με-
 τανοήσει MW 19 λαὸν] ἄλλον E 20 δεχομένων E 21 ἀναλίσκονται
 E 22 αὐτόν] αὐτῷ M 22-23 τοῦ μηκέτι ὠφελεῖσθαι] μὴ ὠφελεῖσθαι
 παρ' αὐτόν et ante τὸν λαὸν transp. M 23 τὴν πρόσοδον ἀνέκοψαν in mg.
 W | πρόσοδον] add. δὲ M 24 καὶ'] om. E | δὴ] μὴ δεῖ E | μετὰ ταῦτα] om.
 E 25 ὕστερος W 26 κρίματος] ῥήματος M | ἔσκανδαλίσθησαν M
 28 ἐπιστάμενοι] ἐωράμενοι (sic) E, εἰδότες d 30 ἀμεριμνήσωσιν] ἀμε-
 रिμνήσωμεν WE^{a c} | καὶ] om. M 31 μετανοήσωμεν W

ΛΓ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ἐάν τις εἰς ἁμαρτίαν ἐμπέσῃ καὶ μετανοήσῃ, καὶ πάλιν εἰς αὐτὴν πέσῃ καὶ μετανοήσῃ, καὶ πολλάκις παυσάμενος καὶ παραπεσών φθασθῇ ὑπὸ τοῦ θανάτου, τί χρῆ λογίζεσθαι περὶ αὐτοῦ;

5 **ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1.** Πρὸς τὸ ἁμάρτημα, ἐάν γὰρ μὴ ἔστι βαρὺ καὶ ἔστιν ὁ πράττων αὐτὸ ἐλεήμων καὶ ἀμνησικάκος καὶ μὴ κρίνων ἐτέρους, πιστεύομεν τῷ Θεῷ, ὅτι συγκεχώρηται αὐτῷ· εἰ δὲ ἔστι βαρὺ τὸ πταῖσμα τοῦ πταίοντος καὶ μὴ μετανοοῦντος, ὅπου φθασθῇ, ἐκεῖ καὶ ὑπάγει, εἴτε εἰς τὴν ἁμαρτίαν, εἴτε εἰς
10 τὴν μετάνοιαν.

2. Πλὴν χαλεπὸν τὸ συνηθίσαι πολλάκις πλύνειν τὸ ἱμάτιον τοῦ σώματος καὶ πάλιν μολύνειν αὐτό· τὸ γὰρ πολλάκις πλυνόμενον καὶ ἀποπλυνόμενον σαθρὸν καὶ ταλαιπώρον γίνεται, καὶ λοιπὸν γηράσαν καὶ παλαιωθέν, οὐδὲ πλυθῆναι δύναται.

15 **Κάγῳ** ἑώρακα ἄνδρας ἑκατονταετείς, ἀδυνάτους καὶ ὄλω σχεδὸν τῷ σώματι τρέμοντας, ἀποστῆναι τῆς σωματικῆς ἁμαρτίας μὴ δυναμένους λοιπὸν, διὰ τὴν χρονίαν συνῆθειαν.

ΛΓ'

Mss* MD | EW

Cf. (i) QQ. ed. 3 et 8 (PG 89, 352B-353B, 392B4-9), ex Coll. 88 QQ. quae etiam in Coll. d (SC) inveniuntur; (ii) Appendix 9; (iii) Ps.-Athanasius, QQ ad Antiochum, Qu. 94 (PG 28, 656A14-C4), quo tamen alia responsio eidem quaestioni datur.

1 ἐμπέσῃ] scripsi, ἐμπέσει MW, πέσῃ DE | μετανοήσῃ MW 2 πέσῃ] ἐμπέσει M, ἐμπέσῃ D, post πάλιν transp. E | καὶ²] om. DW | μετανοήσῃ] E, μετανοήσει M, om. DW 3-4 λογίζετι D 5 βαρὺν MW, βαρῆν D 6 αὐτὸ] αὐτῷ ME | μνησικάκος D 7 πιστεύομεν] πιστεύομεν MD | συγχωρήτε M, συγχώρηται E 7-8 δὲ ἔστι] DEW, δέ ἔστι M 8 βαρὺν M | τὸ] om. D | καὶ] om. D | μὴ] om. MD | μετανοοῦντος] om. D 9 ὅπου] ὅταν D | φθάσει D | καὶ ὑπάγει] καὶ κρίνεται M, μοι δοκεῖ ἀπέρχεσθαι D 11 τὸ¹] τοῦ EW | συνηθίσαι] scripsi, συνηθῆσαι EW, συνηθείσαι M, συνηθείσαι Qu. ed. 8 (Migne, συνηθῆσαι Gretser) 11-12 πλύνειν] post σώματος transp. M 12 αὐτό] αὐτῷ M 12-13 πλυνόμενον] τριβόμενον M 13 ἀποπλυνόμενον] EW, καταπλυνόμενον M, κατατριβόμενον D Qu. ed. 8 14 γηράσαν] γυράσασα D | δύναται] δύνατε W^{Pc}, δύνηται M, οὐ δύνατε D 15 καὶ] om. M | ὅλων E, ὅλλων (sic) D 16 τρέμοντας] add. καὶ M | σωματικῆς] om. M 17 δυναμένους] EW, δυνηθέντας MD | λοιπὸν] om. M Qu. ed. 8

* C ff. 46-56, D f. 62va-b, E ff. 33v-34, M f. 270r-v, S ff. 308-9, W ff. 24va-25rb.

3. Ἐν οἷς ἐρωτηθέντες ἔμπειροι ἀρχίατροι περὶ αὐτῶν ταύ-
την δέδωκαν τὴν ἀπόκρισιν λέγοντες, ὅτι Χαυνωθέντων φησὶν,
20 καὶ ἀραιωθέντων τῷ πολλῷ χρόνῳ τῆς συνουσίας καὶ συνη-
θείας τῶν πόρων καὶ τῶν ἀρτηριῶν, δι' ὧν ἡ σπορά ἐκκρίνεται,
οὐκέτι λοιπὸν ἡ φύσις ἰσχύει ἐπισχεῖν καὶ κωλύσαι ἢ κρατῆσαι
ἑαυτῆς, ἀλλ' ὥσπερ γονορρῆς τῇ χαυνότητι τοῦ γήρους καὶ
25 ἀμαρτίαν τῆς συνηθείας.

ΛΔ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ἄρα πάσης ἀμαρτίας καὶ πορνείας ὁ διάβολός
ἐστὶν αἴτιος καὶ αὐτὸν χρῆ καταμέμφεσθαι;

- ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ** Ὁ μὲν διάβολός τινα οὐ βιάζεται, ἀλλὰ μόνον
ὑποσπείρει· ἡ δὲ κακὴ συνηθεια βιάζεται τὸν ἄνθρωπον, ὥστε
5 καὶ τοῦ διαβόλου πονηρότερα καὶ ἰσχυρότερα ὑπάρχει· διὸ χρῆ
ἑαυτοὺς μέμφεσθαι.

18 ἐρωτηθέντες] add. τινές M | ἔμπειροι ἀρχίατροι] ἰάτροι τυναῖς (sic) ἔμ-
πειροι D | ἀρχιήτροι M, ἀρχή ἡτροί E | αὐτῶν] τούτου D 19 δεδῶκασην D
| φησὶν] om. D 20 καὶ²] om. ME 20-21 συνηθείας] om. E 21 τῶν
πόρων καὶ τῶν ἀρτηριῶν] τῶν μυριῶν τοῦ σώματος D, om. M 22 ἡ φύσις
- ἐπισχεῖν] ἰσχύς ἐπὶ εἰσχὺν εἰσχεῖ D | κωλύσαι ἢ] κολῦσαι ἢ W, om. D
23 ἑαυτῆς] αὐτοῖς D | ὥσπερ] ὑπὲρ D | γονορρῆς] γονορρῆς W, γονορρῆς E,
γονορρῆς D, γονορρῆς M | τοῦ] τοὺς E 24 γενναμένης] W, γενναμένη E,
γενναμένης MD | ἄκουσον E, ἀκούσας D | τὴν] om. D 25 τῆς συνηθείας]
om. D

ΛΔ'

Mss* Ma (Ma² [Qu. ed. 98 R.]) D b (Y) c (AK) | EW

1 Ἄρα] Ἄπο E | πορνείας] praem. πονηρίας καὶ D 2 αἴτιος] μέτοχος c |
καὶ - καταμέμφεσθαι] om. D | μέμφεσθαι Y 3 Ὁ μὲν διάβολός] Αἴτιος
μὲν πάντων τῶν κακῶν ὁ διάβολός· αὐτὸς μὲν (μέντοι Y) Db 4 κακῇ]
κακία καὶ χρονία Y | βιάζει a² 5 καὶ ἰσχυρότερα] om. Y | ὑπάρχει] γή-
νηται E, γενέσθαι W

* A f. 162v, D f. 62vb, E f. 34, K f. 261v, L f. <215v>, M f. 270v, R f. 202, W f. 25rb, Y
f. 97.

ΛΕ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ἐχει ἄρα διαφορὰν ὁ κατὰ μῆνα ἢ ἑβδομάδα ἁμαρτάνων ὑπὲρ τὸν συχνοτέρως ἁμαρτάνοντα;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Ναί, ὡσπερ ἔχει διαφορὰν μισθοῦ ὁ συχνῶς παρέχων ἔλεημοσύνην ὑπὲρ τὸν διὰ χρόνου παρέχοντα.

- 5 2. Πλὴν εἰδέναι χρῆ, ὅτι πολλὰ καὶ διάφορά εἰσι παρὰ τῷ δικαίῳ κριτῇ τὰ κρίματα καὶ αἱ ἀνταποδόσεις, ἃς μέλλει ποιεῖν ἐπὶ τῶν εἰς τὸ σῶμα ἁμαρτανόντων. Εἰσὶ γὰρ καὶ χῶραι ἐκ θερμότητος ἀέρων ἢ καὶ ὑδάτων καὶ φθορῶν τὰ σώματα ἐκθερμαίνουσαι, ὡσπερ Αἴγυπτος καὶ ἡ Αἰθιοπία καὶ
- 10 Ἱεριχῶ Γομορρίτης ἐνορία· εἰσὶ δὲ πάλιν καὶ γένη, ἢ καὶ ἐκ συνηθείας ἢ καὶ ἐξ ἑτέρας οὐσίας καὶ αἰτίας, ῥυπαρώτερα καὶ ἀκολαστότερα ὡς τὰ Περσῶν καὶ Ἀσσυρίων.

3. Διὸ καθὰ καὶ οἱ πατέρες φασίν, ὅτι ἕτερον τὸ κρίμα τοῦ ἀπίστου καὶ ἐθνικοῦ, τοῦ μὴ ἔχοντος Πνεῦμα ἅγιον ἢ σταυρὸν
- 15 ἢ βάπτισμα ἢ σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ διασώζοντα αὐτόν, καὶ ἕτερον σοῦ τοῦ πιστοῦ, τοῦ ταῦτα πάντα πρὸς βοήθειαν ἔχοντος· ὁ γνοῦς γάρ φησιν τὸ θέλημα τοῦ κυρίου αὐτοῦ καὶ μὴ ποιήσας αὐτὸ δαρήσεται πολλάς· οὐκοῦν ἄλλως κρίνεται ὁ

ΛΕ'

5-6 2 Tim. 4:8 13 Cf. inter alia, Ioh. Chrys., *De virginitate* 44, 1 (ed. H. Musurillo [SC 125] [Paris, 1966], p. 252; PG 48, 566) 17-18 Luc. 12:47

Mss* M | EW

Cf. (i) Qu. ed. 8 (PG 89, 393C11-D2), scil. quaestio ex Coll. 88 QQ, etiam in Coll. d; (ii) Ps.-Athanasius, *QQ ad Antiochum*, Qu. 97 (PG 28, 656D-657B)

1 ἑβδομάδα] καθ' ἑβδομάδα MD 2 τὸν ... ἁμαρτάνοντα] W, τοῦ ... ἁμαρτάνοντος E, τοὺς ... ἁμαρτάνοντας M 3 ὡσπερ] add. γάρ M 4 χρόνον M | παρέχοντα] add. οὕτω καὶ τὸ τῆς ἁμαρτίας κεφάλαιον M 6 δικαιοκρίτη E 8 χῶραι] add. αἱ καὶ M | φθορῶν] τροφῶν M 8-9 τὸ σῶμα M 9 Αἴγυπτος] praem. ἢ M 10 ηεριχῶ M | Γομορρίτης] γομόρων (γονόρων EP^c) τῆς ἐνορίας E | ἢ] ἂ M 11 οὐσίας καὶ] om. EW 13 φησίν W 13-14 ὅτι - τοῦ²] om. E 13 κρίμα] W, κρίμα ME 14-15 σταυρὸν ἢ] σ(ωτή)ριον E 15 διασώζων M 16 πιστοῦ] ἀπίστου E | τοῦ²] om. E 18 αὐτὸ] om. E

* C ff. 46-56, E ff. 34v-35, M ff. 270v-271v, S ff. 308-9, W ff. 25rb-26rb.

πιστός, καὶ ἄλλως ὁ ἄπιστος· καὶ ἄλλο τὸ κρίμα τοῦ ἐν νεότη-
 20 τι πορνεύοντος, καὶ ἄλλο τὸ τοῦ ἐν γήρει· ἄλλο τὸ τοῦ ἀγά-
 μου, καὶ ἕτερον τὸ τοῦ γυναῖκα ἔχοντος· καὶ ἄλλο πάλιν τὸ
 τοῦ σεμνὴν ἔχοντος, καὶ ἕτερον τὸ πονηρᾶ συνοικοῦντος· καὶ
 πάλιν ἄλλως κατακρίνεται ὁ εἰς μίαν παρανομήσας, καὶ ἄλλως
 ὁ εἰς πολλὰς μολυνθείς· ἄλλο τὸ κρίμα τοῦ διδασκάλου, καὶ
 25 ἄλλο τὸ τοῦ ιδιώτου· ἄλλο τὸ τοῦ ἱερέως, καὶ ἕτερον τὸ τοῦ
 ὑποκειμένου.

4. Ἄλλην πάλιν συγγνώμην ἔχει ὁ πίπτων καὶ θλιβόμενος
 καὶ ὀδυρόμενος, καὶ ἕτερον ὁ ἁμαρτάνων καὶ ἐν ἀμεριμνίᾳ δια-
 κείμενος. Καὶ πάλιν ἄλλως κολάζεται ὁ κατὰ φύσιν τῇ φύσει
 30 χρώμενος, καὶ ἄλλως καὶ πικρῶς ὑπὲρ πᾶσαν ἁμαρτίαν τιμω-
 ρηθήσεται ὁ ἀφίων τὸ κατὰ φύσιν καὶ πρὸς τὴν παρὰ φύσιν
 τῶν Σοδόμων ἀπώλειαν πορευόμενος, ἥτινα οὐδὲ τὰ ἄλογα
 ποτε διαπράττονται. Ὁ μὲν γὰρ ληστής τὴν ψυχὴν ἐκ τοῦ
 σώματος διαχωρίζει· ὁ δὲ παρὰ φύσιν ἁμαρτάνων τὴν ψυχὴν
 35 μετὰ τοῦ σώματος θανατοῖ. Ἀκουέτωσαν οἱ γυναῖξι συνεζευγ-
 μένοι καὶ ἀπὸ στρήνου καὶ σπατάλης καταλιμπάνοντες ταύτας
 καὶ εἰς ἀκαθαρσίας παρὰ φύσιν συμφυρόμενοι, οἵτινες οὐδεμίαν
 ἀπολογίαν ἔχουσιν ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως. Τί γὰρ καὶ ἀπολογήσον-
 ται, ὀρώντες ἑτέρους σὺν αὐτοῖς ὄντας καὶ παρθενίαν φυλάξαν-
 40 τας;

19 καὶ¹ - ἄπιστος] om. E | τὸ] om. M | κρίμα] WE, κρίμα M 20 τὸ¹] om.
 W | τὸ²] om. E Qu. ed. 8 21 τὸ¹] om. E Qu. ed. 8 | τοῦ] om. M 21-22
 καὶ² - ἔχοντος] om. M | τὸ τοῦ²] τοῦτο E, τοῦ W^{a,c} 22 πονηρᾶ] πονηρὰ E,
 πονηρὰν W, πορνία M, τοῦ πονηρᾶ Qu. ed. 8 | συνοικοῦντι M 23 παρανο-
 μήσας] add. γυναῖκα M 24 κρίμα] EW, κρίμα M 25 ιδιώτου] add. καὶ
 M | τὸ²] om. M 25-26 καὶ - ὑποκειμένου] om. M 27 συγγνώμην
 EW 28 ὀδυρόμενος MW | ἀμεριμνία WE 30 καὶ¹] add. πάλιν M |
 καὶ²] om. E 30-31 τιμορεῖται M 31 ἀφίων] E, ἀφῶν MW 32 τὰ]
 om. M 33 ἐκ] ἀπὸ E 34 χωρίζει M 35-36 συνεζευγμένοι] M, συ-
 νεζευμένοι W^{p,c}, συνευμένοι W^{a,c}, συνευγμένοι E 36 στρήνου MEW | κα-
 ταλιμπάνουσι E 37 ἀκαθαρσίας] ME, ἀκαθαρσίαν W Qu. ed. 8 | παρὰ]
 om. E | συμφερόμενοι Qu. ed. 8 39 ὄντας σὺν αὐτοῖς E

ΛΣ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Θέλουσι λέγειν τινές, ὅτι ἡ μετάνοια τῆς ἁμαρτίας ἀσ τὸ κόψαι καὶ παύσασθαι ἀπ' αὐτῆς ἐστίν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ Τῆς θείας Γραφῆς λεγούσης, ὅτι Ἐκκλινον ἀπὸ κακοῦ καὶ ποιήσον ἀγαθόν, εὐδηλον ὅτι τὸ παύσασθαι τοῦ κακοῦ ἀρχὴ μετανοίας ἐστίν· οὐκ ἀρκεῖ δὲ τοῦτο πρὸς σωτηρίαν. 5 Εἰπέ γάρ μοι, ἐάν τις παύσηται τοῦ φονεῦειν ἢ ἀρπάζειν καὶ τυμβωρυχεῖν, ἤδη ἐσώθη; Οὐδαμῶς. Λοιπὸν χρὴ ἡμᾶς ἐπὶ πάσης ἁμαρτίας μετὰ τὸ παύσασθαι καὶ τοὺς καρπούς τῆς μετανοίας ὑπὲρ αὐτῆς προσφέρειν τῷ Θεῷ.

ΛΖ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Τῶν ἐν Νόμῳ πολλαίς ἐχόντων δύο γυναῖκας ἅμα, καὶ μὴ κατακριθέντων, ἄρα ἔξεστι καὶ Χριστιανοῖς τοῦτο;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος, ὅτι Ἡ γυνὴ τοῦ 5 ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ὁ ἀνὴρ· ὁμοίως πάλιν καὶ ὁ ἀνὴρ φησι τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ἡ γυνή, εὐδηλον λοιπὸν, ὅτι ἐὰν ἐξὸν λαβεῖν τῷ ἀνδρὶ ἑτέραν σὺν αὐτῇ,

ΛΣ'

1-2 Cf. Ioh. Climacus, *Scala Paradisi*, gr. 5, Schol. 1(2) (PG 88, 781B) 3-4 Ps. 33:15 (= Ps. 36:27)

Mss* M | EW

Cf. (i) Qu. ed. 4 (PG 89, 357D3-6), scil. quaestio ex Coll. 88 QQ, quae in Coll. d (CS) una cum prima versione partim invenitur; (ii) Appendix 6.

1-2 τὸ κόψαι τῆς ἁμαρτίας E 4 τὸ τοῦ E 6 μοι] add. εἰ M

ΛΖ'

3-5 1 Cor. 7:4

Mss** Ma (L a² [Qu. ed. 99 R.]) | EW

Cf. (i) Coll. d (CS); (ii) Ps.-Athanasius, QQ *ad Antiochum*, Qu. 98 (PG 28, 657B-660A).

1 Τῶν ... ἐχόντων] Τὸν ... ἔχοντα M | Νόμῳ] EW, τῷ νόμῳ Ma 2 κατακριθέντα M, κατακριθέντας W^{ac} | καὶ²] MEd, om. aW | τοῦτο] οὕτω(ς) Ma (sed corr. Migne) 3-4 οὐκ ἐξουσιάζει τοῦ ἰδίου σώματος transp. E 4 ἰδίου] add. αὐτῆς a | ἀνὴρ] add. αὐτῆς a² 5 ἰδίου] add. αὐτοῦ W

* C ff. 56r-v, 55r-v, E ff. 35r-v, M f. 271v, S f. 309, W f. 26rb-va.

** C f. 55v, E ff. 35v-36r, L f. <216>, M f. 272, R f. 202r-v, S f. 309r-v, W ff. 26va-27ra.

ἔξῃστιν ὁμοίως κάκεινη λαβεῖν ἕτερον ἄνδρα σὺν αὐτῷ, καὶ οὐκέτι ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν, ἀλλ' οἱ τρεῖς ἢ τέσσαρες.

2. Οἱ δὲ βουλόμενοι κατὰ τοὺς ἐν Νόμῳ ζῆν, τῆς Χριστοῦ
 10 χάριτος ἐκπίπτουσιν· ἐκεῖνοι μὲν γάρ, ἐπειδὴ ἄκροι ἀσεβεῖς
 ὑπῆρχον, τοὺς υἱοὺς αὐτῶν θύοντες καὶ τὰς θυγατέρας τοῖς
 δαιμονίοις, οὐδὲν πλέον ἐζήτει παρ' αὐτῶν ὁ Θεός, εἰ μὴ θεοσέ-
 βειαν καὶ δικαιοκρισίαν, ὡς ἔστι γινῶναι ἐξ ὄλων τῶν τοῦ Νό-
 15 μου γραφῶν· ἡμεῖς δὲ οἱ τῷ αἵματι τοῦ Χριστοῦ ἀγορασθέντες,
 χρεωστοῦμεν πᾶσαν ἐνδείξασθαι σωφροσύνην καὶ φιλοσοφίαν. Τύπος γὰρ καὶ κανῶν πάσης τῆς ἀνθρωπότητος ὑπῆρχεν ὁ
 Ἄδάμ καὶ ἡ Εὐὰ· τὸ δὲ ἐπιθυμεῖν διαφόρων γυναικῶν ἀπὸ
 στρήνου καὶ ἀφοβίας Θεοῦ παρ' ἡμῖν γίνεται.

ΛΗ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ἄρα καλὸν τὸ ἀπὸ τῆς κοίτης τῆς ἰδίας γυναι-
 κὸς ὄντα, ἢ πάλιν ἀπὸ ἐνυπνιασμοῦ λούσασθαι ὕδατι καὶ εἶθ'
 οὕτως ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εἰσεῖρθεσθαι;

8 Gen. 2:24 (cf. Matt. 19:5, 1 Cor. 6:16) 10-12 Cf. Ps. 105:37 12-13 Cf. Ier. 7:22-23; Mich. 6:8 14 Cf. Apoc. 5:9

7 κάκεινη] κάκεινη E, ἐκεῖνη W, καὶ αὐτῇ Ma 8 ἀλλ' οἱ] ἄλλοι (sine acc.) M, ἀλλ' ἢ α² | ἢ] οἱ L, add. οἱ S, om. M | τέσσαρες] om. M 9 Νόμῳ] EWC, τῷ νόμῳ Ma 9-10 τῆς χάριτος τοῦ χριστοῦ E 10 ἄκρον M 11 ὑπάρχον E^{1c} | αὐτῶν] αὐτοῦ E, om. d | θύοντες] θύοντας E, post θυγατέρας transp. Ma 12 πλεῖον E | ζητεῖ a 14 τοῦ] om. M 16 γάρ] om. E | καὶ κανῶν] om. Qu. ed. 99 | ὑπῆρχον Qu. ed. 99 18 στρήνου Qu. ed. 99 | παρ' ἡμῖν] om. Qu. ed. 99, post γίνεται transp. E

ΛΗ'

Mss* M c(Qu. ed. 98bis K A) | W E

Cf. (i) Qu. 67; (ii) Qu. ed. 8 (PG 89, 392A7-B1) scil. quaestio ex Coll. 88 QQ, quae in Coll. d (S C) etiam invenitur; (iii) App. 11-13.

1 Ἄρα] praem. Eī Qu. ed. 98bis | τὸ] KAWd, τὸν M Qu. ed. 98bis | τῆς] WE, om. Mcd 2 ὄντα] ἴοντα Qu. ed. 98bis | καὶ] om. E 2-3 εἶθ' οὕτως] om. Qu. ed. 98bis 3 ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ] εἰς τὴν ἐκκλησίαν et post καὶ (2) transp. Mc

* A f. 162v, C ff. 55v, 57, E f. 36, K ff. 261v-262, M f. 272, S f. 309v, W f. 27ra-va.

- ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1.** Τὸ μὲν ἀληθὲς τοῦ Χριστιανοῦ λουτρὸν τὸ δά-
 5 κρυον αὐτοῦ ἐστὶ· δύο γὰρ εἰσὶ φύσεις ἐνυπόστατοι ἐκ τοῦ
 σώματος, μία ἀγιάζουσα καὶ μία πολλάκις μολύνουσα, τουτέ-
 στιν ἡ σπορά καὶ τὸ δάκρυον. Καὶ ὡσπερ πᾶσα ἁμαρτία ἦν ἄν
 ποιήση ἄνθρωπος ἐκτὸς τοῦ σώματός ἐστιν, ὅταν δὲ πορνεύσῃ,
 ὡσανεὶ ἐκ τῆς οἰκείας σαρκὸς προσάγει θυσίαν τῷ πονηρῷ
 10 τὴν ἑαυτοῦ σποράν, οὕτως καὶ ὅσα ἀγαθὰ ποιήσῃ ὁ ἄνθρω-
 πος, ἐκτὸς τοῦ σώματός εἰσι, τὸ δὲ δάκρυον ἐξ αὐτῆς τῆς οὐ-
 σίας ἡμῶν προσάγεται θυσία τῷ Θεῷ καθάπερ καὶ τὸ τῶν
 μαρτύρων αἷμα· διὸ ὡς εἶπον, τὸ πνευματικὸν λουτρὸν τὸ δά-
 κρυόν ἐστιν.
- 15 **2.** Ὅμως καὶ τὰ ὕδατα πρὸς τὸ καθαίρειν τὰ σώματα γέγοναν·
 οἱ γοῦν ἀποροῦντες τοῦ πνευματικοῦ λουτροῦ τοῦ τὴν ψυχὴν
 καθαρίζοντες, ἀποπλύνωσι καὶ τὴν σάρκα τοῖς ὕδασι, καὶ εἴθ’
 οὕτως μάλιστα τῶν μυστηρίων μεταλαμβάνωσιν, ἵνα μὴ εἰς
 παντελεῖ καταφρόνησιν ἔλθωσιν.

5 ἐνυπόστατοι cf. Anast. Sin., *Viae Dux* II, 3, 120-121 (CCSG 8, p. 38) 7-10 Cf. Narr. (CPG 7758, C15; Binggeli II, 25, 36-39) 7-8 Cf. 1 Cor. 6:18

5 φύσεις] ρεύσεις var. lect. Qu. ed. 98bis, ὅροι M | ἀνυπόστατοι, sed ἐνυπό-
 στατοι var. lect. Qu. ed. 98bis 6 μία¹] add. μὲν E | πολλάκις] om. Qu. ed.
 98bis 7 πᾶσαν ἁμαρτίαν KA 8 ποιήσῃ MKAEC, ποιήσοι Qu. ed. 98bis
 | ὅταν] ὁ QQ ed. 89bis et 8 | πορνεύσῃ] πορνεύσει MKA W, πορνεύων QQ ed.
 98bis et 8 9 ὡσανεὶ] W Qu. ed. 8 d, ὡς ἄν McE | προσάγει] MKWE, προ-
 σάγη S, προσάγοι Qu. ed. 89bis | πονηρῷ] διαβόλω c (sed non K) 10 ὅσα]
 add. ἄν c (sed non K) Qu. ed. 8 | ποιήσῃ Qu. ed. 8 S | ὁ] om. AE Qu. ed. 8
 S 11 εἰσι] ἐστι Qu. ed. 89bis et 8 12 Θεῷ] add. ἡμῶν E 13 διὸ] δι’
 οὗ E | προεἶπον Mc 15 τὸ σῶμα Mc (sed non K) | γεγόνασιν c (sed non K)
 d 16 οἱ γοῦν] καὶ γοῦν K | τοῦ¹] praem. διὰ Mc | τοῦ²] om. Mc 17 κα-
 θαρίζειν Mc | ἀποπλύνουσι MW Qu. ed. 98bis (ὀφείλουσιν ἀποπλύνειν d) |
 καὶ] post σάρκα transp. c, om. E | καὶ] om. Wd 18 μάλιστα] om. E | με-
 ταλαμβάνωσιν] K, μεταλάβωσι A, μεταλαμβάνουσιν MW Qu. ed. 98bis, με-
 ταλαμβανέτωσαν E, μεταλαμβάνειν d 19 ἔλθωσιν] add. οἱ ἐν ταῖς ἐρήμοις
 καὶ ὄρεσιν ὄντες δῆλον· οὐ γὰρ ἐξ ὧν (= ἐξόν) τοῖς ἐν πόλεσι πλῆνεσθαι (=
 πλύνεσθαι) καὶ κοινεῖν (= κοινωνεῖν)· ἰουδαίων γὰρ καὶ ἀγαρινῶν (sic) τὸ
 πλῆνεσθαι (sic) E

ΛΘ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Καὶ ἄρα πρέπει τὸν ἐνυπνιαζόμενον μεταλαμβάνειν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ Ὡς ὑπολαμβάνω, οἱ ἐν μέσῳ κόσμου οἰκοῦντες οὐ κατακρίνονται ἐκ τούτου, εἶγε τὰ λοιπὰ φυλάξουσιν.

Μ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ἐάν τις νιπτόμενος τὸ στόμα ἢ πάλιν ἐν βαλανείῳ καταπιεῖ ὕδωρ μὴ θέλων, ὀφείλει κοινωνῆσαι, ἢ οὐ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ Ναί. Ἐπεὶ εὐρών ὁ Σατανᾶς ἀφορμῆν τοῦ κωλύειν αὐτὸν τῆς κοινωνίας ποιεῖ αὐτῷ συχνῶς τὸ αὐτό. Διὰ τοῦτον
5 γὰρ τὸν τρόπον καὶ οἱ πατέρες οὐκ ἀποκόπτουσιν οὐδὲ τὸν ἐν-

ΛΘ'

Mss* M c(Qu. ed. 98ter K A) Q D | W E

Cf. (i) Collectio d (S C); (ii) App. 13.

1 Καὶ] MWE, Εἰ Qu. ed. 98ter, om. QDKA | τὸν] om. D 1-2 μεταλαμβάνειν] add. τῶν θεῶν μυστηρίων c 3 Ὡς] om. D | οἱ ἐν] ἢ ἐκ D, οἱ γὰρ ἐν d | κόσμῳ Qu. ed. 98ter 4 εἶγε] ἐάν Q, add. καὶ Qu. ed. 98ter | φυλάξουσιν] M Qu. ed. 98ter Kd, φυλάξωσιν AQWE, φυλάξαντες D

Μ'

1-4 Prima pars eadem est ac *Responsio canonica* 16 Timothei Alexandrini

Mss** M a (L a [R Qu. ed. 100]) c (K A) Q D | W E

Cf. (i) Timotheus Alexandrinus, *Resp. canonica* 16 (CPG 2520; PG 33, 1308A11-B2; ed. P.-P. Joannou, *Fonti*, II [Rome, 1963], p. 251); (ii) Collectio d (S C)

1 τις] νηστεύων τις ἐπὶ τῷ κοινωνῆσαι Tim. Alex. | νηπτόμενον D | τὸ - πάλιν] om. D | τῷ στόματι Q | τὸ] om. A | πάλιν] om. Tim. Alex. 1-2 βαλανείῳ] praem. τῷ Tim. Alex., βαλανίῳ McQ 2 καταπιεῖ] καταπιῆ C, καταπιεῖν R, καταπίη AS, καταπέινη Q, κατέπιεν Tim. Alex., κατὰ πῆ D | ὀφείλει] praem. εἰ Tim. Alex. | κοινωνῆσαι] κοινωνεῖσθαι R, κοινωνῆν D, τοῦτον κοινωνεῖν Q 3 Ναί] Καὶ RD | τοῦ κωλύειν] τοῦ κωλύσαι d, ἐκ τοῦ κολάζειν D 4 ποιεῖ - αὐτό] συχνότερον τοῦτο ποιήσει Tim. Alex. | ποιεῖ] ποιήσει d, ποιῆν ἐν D | αὐτῷ] DWE, ἐν αὐτῷ d, αὐτὸν MacQ | συνεχῶς D | τὸ αὐτό] τοῦτο παθεῖν c et var. lect. Qu. ed. 100, τὸ αὐτό ποιεῖν Q 4-8 Διὰ - προσῆλθεν] om. Tim. Alex. 4-5 τούτων ... τῶν τρόπων L 5 πατέρες] add. ἡμῶν D

* A f. 162v, C f. 57, D f. 64va, E f. 36v, K f. 262, M. f. 272v, Q f. 118v, S f. 309v, W f. 27va.

** A f. 162v, C f. 57, D f. 64va, E f. 36v, K f. 262, L f. <216r-v>, M ff. 272v-273, Q ff. 118v-119, R f. 202v, S f. 309v, W f. 27va-b.

πνιασθέντα τοῦ μεταλαμβάνειν. Ὅμως προσερχόμενοι τοῖς μυστηρίοις, ἐν φόβῳ προσέλθωμεν, ὡς ἡ αἰμορροῦσα τῷ Χριστῷ προσῆλθεν.

MA' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ἄρα καλὸν τὸ κοινωνεῖν καθ' ἡμέραν ἢ ἐκ διαλειμμάτων ἢ κατὰ κυριακὴν καὶ μόνον;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Τὸ ἐρώτημα τοῦτο οὐκ ἔχει μίαν καὶ ὁμοίαν τὴν ἀνταπόκρισιν. Εἰσὶ γὰρ τινες, οἷς πρέπει τὸ καθ' ἡμέραν, 5 καὶ εἰσὶν ἕτεροι, οἷς οὐχ' ἀρμόζει τοῦτο, καὶ εἰσὶ πάλιν ἄλλοι, οἷς τάχα οὐ πρέπει ὅλως τὸ κοινωνεῖν· καὶ εἰσὶ πάλιν τῶν μυστηρίων τινὲς οἱ μακρύνοντες ἑαυτούς, καὶ λοιπὸν ἀδεῶς ἀμαρτάνοντες, ὡς τὸ τῶν Ἀρμενίων γένος, καὶ εἰσὶν ἕτεροι, οἱ πρὸς φυλακτῆριον μεταλαμβάνοντες, καὶ εἰσὶν ἄλλοι, οἱ καταφρονη-

7-8 Cf. Matt. 9:20.

6 τοῦ] om. aAQD | μεταλαβεῖν QWd, μεταλαμβῆν (sic) D | προσερχόμενοι (sic acc.) R, προσερχόμενος D | τοῖς] add. θεῖοις D 7 αἰμόρρους W^{a-c}E, αἰμόρρουςα W^{p-c} 7-8 προσῆλθεν τῷ Χ(ριστ)ῷ D

MA'

Mss* M c (Qu. ed. 100^{bis[1-6]} K A) Db (Y^[1-22] Q^[1-19]) | W E

Cf. (i) Qu. ed. 7 (PG 89, 385C-388B), scil. versio ex Coll. 88 QQ, quae etiam in Coll. d (S C) invenitur; (ii) *Paris. gr.* 1335^[1-19]; (iii) Appendices 10a, 10b.

1 ΕΡΩΤΗΣΙΣ] praem. τοῦ ἁγίου μαρκιανοῦ *Paris. gr.* 1335 | κοινωνεῖν] add τὸ bW *Paris. gr.* 1335 2 ἢ] add. καθ' ἑορτὴν ἢ b | καὶ] om. *Paris. gr.* 1335 | μόνω D 3 τοῦτο τὸ ἐρώτημα Mc | ἔχει] ἐστι A | μίαν] οὐδεμίαν D, ὁμοια (sic) A | καὶ] om. Qu. ed. 100bis b | ὁμοίαν] ἀνθομοίαν Q, om. Qu. ed. 100bis b 4 τὴν] τιναν (sic) D, om. A Qu. ed. 100bis | ἀπόκρισιν Qu. ed. 100bis bQd | οἷς] add. καὶ W 5 ἕτεροι] ἄλλοι τάχα b, τάχα ἄλλοι *Paris. gr.* 1335 | οὐχ'] οὐκ MW | τοῦτο] τὸ καθ' ἡμέραν Q *Paris. gr.* 1335 | πάλιν] om. MKADbE | ἄλλοι] ἕτεροι *Paris. gr.* 1335 5-6 ἄλλοι - πάλιν²] om. (homoiot.) D 6 οἷς - εἰσὶ] om. E | τάχα] W, post ἄλλοι (5) transp. Q, om. Mcb | ὅλως] οὐδόλως b, post κοινωνεῖν transp. bQ *Paris. gr.* 1335 | τὸ] om. McD | κοινωνεῖν] des. Qu. ed. 100bis | καὶ] om. McD bQ 6-7 τῶν μυστηρίων] WE, post ἑαυτούς transp. McD bQ | μυστηρίων] praem. θείων cDb, praem. ἁγίων M 7 τινὲς] post ἑαυτούς transp. W | ἀδεῶς] ἀθέων MAQE, ἀφέσεως D 8 ὡς - γένος] ὡς πολλοὶ τῶν ἁγίων (sed postea eras.) b, om. Q *Paris. gr.* 1335 | ἀρμανίων W | καὶ εἰσὶν] εἰσὶν καὶ *Paris. gr.* 1335, om. MKQ | εἰσὶν] add. γὰρ καὶ Q, add. τε d

* A ff. 162v-163, C ff. 57-58, D ff. 64va-65ra, E ff. 36v-37v, K ff. 262r-v, 239, M f. 273r-v, Q f. 119r-v, S f. 309v, W ff. 27vb-29ra, Y ff. 97v-98; *Paris. gr.* 1335 (XIV s.), f. 76r-v.

- 10 τικῶς κοινωνοῦντες καὶ πλείονα χώραν ἐν τῇ ψυχῇ τῷ Σατανᾷ
 διδόντες, ὡς ἐπὶ τοῦ Ἰούδα γέγονεν, ὅτι σὺν τῷ ἄρτῳ εἰσῆλθεν
 εἰς αὐτόν ὁ Σατανᾶς· καὶ εἰσὶν ἄλλοι, ὡς προσδοκοῦντες μετα-
 λαβεῖν, παραφυλαττόμενοι τῆς ἁμαρτίας. Τινὲς πάλιν πεν-
 θοῦντες καὶ θρηνοῦντες ἑαυτοὺς τῶν μυστηρίων συστέλλουσι
 15 πρὸς καιρόν, οἵτινες ὡς οἶμαι καὶ καλῶς ποιουσι καὶ οὐ το-
 σαύτην χώραν τῷ διαβόλῳ παρέχουσιν ἐν ἑαυτοῖς.

2. Καὶ ἀπλῶς, ἵνα διὰ συντόμου εἶπω, τὸ συνειδὸς τοῦ
 ἀνθρώπου ἐστὶν ὁ κανὼν τῆς μεταλήψεως τῶν ἀγίων μυστη-
 ρίων· ὅθεν¹ οἶδα τινὰ μοι νῦν λέγοντα, ὅτι Ἡδέως εἶχον, εἰ ἦν
 20 δυνατόν, τρίτον τὴν ἡμέραν μεταλαμβάνειν τῷ πολλῷ πόθῳ τῷ
 πρὸς Χριστόν, μάλιστα φησὶν ὅτε δι' ἐλεημοσύνης ἡ ψυχὴ
 ἀποσμήχεται.

3. Διηγέιτο² γάρ μοι, ὅτι ποτέ τις φιλόχριστος παραγενάμε-
 νος εἰς Ῥαίθου καὶ ῥογεύσας τοῖς ἀδελφοῖς πρὸς νόμισμα,

11-12 Ioh. 13:27 23-33 Cf. *Aporphth. Patrum, Collectio anonyma* Nau 571 (J.-C. Guy, *Recherches*, p. 69)

10 τῷ σατανᾷ ἐν τῇ ψυχῇ E | ψυχῇ] add. αὐτῶν b 10-11 διδόντες τῷ σα-
 τανᾷ D 11 διδοῦνταις E | γέγονεν] λέγοντες D | ἄρτῳ] om. Q 12 εἰς
 αὐτόν] ἐν αὐτῷ Q | ἄλλοι] ἕτεροι Mc | ὡς] οἱ D, οἱ ὡς K | προσδοκοῦντες]
 WE, προσδοκῶντες McDbQ 13 φυλασόμενοι (sic) D | Τινὲς] praem. καὶ
 E, add. δὲ b 13-14 πενθοῦντες καὶ θρηνοῦντες] πενθοῦντες DE, θρη-
 νοῦντες καὶ πενθοῦντες b 14 ἑαυτοῖς Q | τῶν μυστηρίων] post συ-
 στέλλουσι (συστέλλονται *Paris. gr.* 1335) transp. bQ *Paris. gr.* 1335 | συντελοῦσιν
 M 15 οἶμαι] οἶαν (sic) E | καὶ¹] καὶ (sic) E, om. Mcd | ποιοῦντες D 15-
 16 οὐ τοσαύτην] οὕτως αὐτὴν AQ, οὕτως αὐτοὶ D 16 ἐν ἑαυτοῖς] ἑαυτοῖς
 (sic) D, αὐτοῖς E 17 διὰ συντόμου] MWd *Paris. gr.* 1335, συντόμως
 cDbQ 17-18 τοῦ ἀνθρώπου] om. A 18 ἀγίων] θείων *Paris. gr.* 1335,
 θείων καὶ φρικτῶν b 19-40 ὅθεν - με] om. Q et *Paris. gr.* 1335, sed add. App.
 10b 19 μοι νῦν] om. c | Ἡδέως] ἀδέως b 20 τὴν ἡμέραν] WE, τῆς
 ἡμέρας McDb 21 πρὸς] add. τὸν Mcb | μάλιστα] μάλιστα δὲ D | δι'] δὲ E
 | ἡ ψυχῇ] om. D 22 ἀποσμήχεστε D 23-40 Διηγέιτο - με] om. (sed
 add. App. 10a) b 23 Διηγέιτο] καὶ διηγέιτο MK 23-24 παραγενόμενος
 DEd 24 Ῥαίθου] ῥαειθὸν M, ῥαίθου (sic) D, ἰαθθὸν c | ῥογεύσεις E^{pc} |
 νόμισμα] add. ἐν c

¹ cf. Appendix 10b.

² cf. Appendix 10a.

- 25 δέδωκεν ὁμοίως καί τινη ἐγκλειστῶ τῶν αὐτόθι τὸ νόμισμα. Τῆ
 οὖν ἐπερχομένη νυκτί θεωρεῖ ὁ ἐγκλειστός ἀγρὸν γέμοντα
 ἀκάνθας καὶ τοὺς μοναχοὺς θερίζοντας αὐτάς, καὶ τινα λέγοντα
 καὶ αὐτῶ· Ἔξελθε, θέρισον καὶ σὺ εἰς τὸν ἀγρὸν τὰς ἀκάνθας
 τοῦ δώσαντός σοι τὸ νόμισμα· τὸ γὰρ μισθάριον ἔλαβες.
- 30 Πρωίας οὖν μετεστείλατο ὁ ἐγκλειστός τὸν ἄνθρωπον καὶ
 δίδωσιν αὐτῶ τὸ νόμισμα καὶ λέγει πρὸς αὐτόν· Δέξαι ἀδελφέ,
 ὅπερ δέδωκάς μοι· οὐ γὰρ ἅπαντᾶ μοι θερίσαι ἄλλοτρίας ἀκάν-
 θας ἁμαρτημάτων· εἴθε κἂν τὰς ἑαυτοῦ δυνηθῶ καθαρίσαι.
4. Καὶ ἐντεῦθεν πάλιν μανθάνομεν, ὅτι πολλάκις δι' ἐλεημο-
 35 σύνης συγχωροῦνται ἡμῖν αἱ ἁμαρτίαι· καὶ Ζήνωνος γὰρ τοῦ
 βασιλέως φθειραντός τινα κόρην παρθένον καὶ ἀπολύσαντος
 ταύτην, κατεπροσήρχετο τοῦ βασιλέως ἡ μήτηρ τῆς κόρης πρὸς
 τὴν ἁγίαν Θεοτόκον, καὶ φαίνεται αὐτῇ ἡ ἁγία Παρθένος λέ-
 γουσα· Πίστευσόν μοι γύναι· πολλάκις ἠθέλησα ἀνταποδοῦναι
 40 τῷ Ζήνωνι, ἀλλ' ἡ χεὶρ αὐτοῦ διὰ τῆς ἐλεημοσύνης κωλύει με.

35-40 Cf. Ioh. Moschus, *Prat. spir.* 175 (PG 87[3], 3044B1-11)

25 δέδωκεν] add. δὲ A | ἐγκλειστῶ d | τῶν] om. McE | αὐτόθι τὸ] om. Mc |
 νόμισμα] δέδωκεν ὁμοίως iterum add. E 26 ἐρχόμενοι D | νύκταν D
 27 ἀκάνθων ADd | θερίζοντα E | αὐτάς] W^{p.c} E, αὐτοὺς W^{+c}, αὐτὸν McD, om.
 d 28 καί] om. Mc | Ἔξελθε] add. καὶ AD | σὺ] σοι M 29 δεδωκώτος
 (sic) D, δόντος Ad | σοι] om. WE | τὸ γὰρ μισθάριον] τὸ γὰρ μισθάρην M, τὸν
 γὰρ μισθὸν (σου add. Dd) ADEd 30 οὖν] add. γεναμένης MK, add. γενο-
 μένης A | μετεστείλατο] Wd, μετετείλατο E, μετᾱστήλαντος D, μετεκαλέ-
 σατο Mc 31 καὶ λέγει πρὸς αὐτόν] εἰπῶν c, om. E | ἀδελφέ] add. τὸ
 νόμισμα K 32 μοι δέδωκας c | ὑπαντᾶ (sic) M | μοι?] με D | θερίζειν D |
 ἄλλοτρίας] om. D 33 ἁμαρτιῶν D | τὰς ἑαυτοῦ] WE, τὰς ἑαυτοῦ Mc,
 τὰς οἰκείας d, πρὸς ἡμᾶς D | καθαρίσαι] θερήσαι c 34 πάλιν] τοῖνον d,
 om. D | μανθάνομεν] μανθάνωμεν A, λαμβάνωμεν M | δι'] διὰ E 35
 Ζήνωνος] ζῆνος E, ζηνωνῆς D 36 κόρην] om. D | παρθένον κόρην Mc |
 καί] om. A 37 ταύτην] αὐτὴν D | προσήρχετο κατὰ (κατ' A) AD | τοῦ
 βασιλέως] αὐτοῦ Mc 37-38 πρὸς - Θεοτόκον] εἰς τὴν ἁγίαν θεοτόκον A,
 ὁμοίως τε καὶ τῆς ἁγίας θεοτόκου MK 38 Παρθένος] θεοτόκος D 39
 πολλάκις] praem. ὅτι E 40 Ζήνωνι] ζώνωνι E, ζωνῶνι D, αὐτῶ et ante
 ἀνταποδοῦναι (39) transp. A | διὰ - ἐλεημοσύνης] post με transp. A, om. D |
 κωλύει] κολή (sic) D

MB' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ἀμφιβάλλουσί τινες λέγοντες, ὅτι Οὐδὲν ὠφελούνται οἱ νεκροὶ ἐκ τῶν συνάξεων τῶν γινομένων ὑπὲρ αὐτῶν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ Περὶ τούτου ἐρῶ σοι λόγον οὐκ ἐμόν, ἀλλὰ τοῦ
 5 ἀποστολικῷ πατρὸς Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου· οὗτός φησιν
 ἐν τῷ Μυστηρίῳ τῶν κεκοιμημένων, ὅτι Εἰ μὲν ψιλὰ τινα καὶ
 εὐτελῆ τυγχάνουσι τὰ τοῦ τετελευτηκότος ἁμαρτήματα, προσ-
 λαμβάνεται τινα ὠφέλειαν ἐκ τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ ἐπιτελου-
 μένων συνάξεων· εἰ δὲ βαρέα καὶ χαλεπὰ εἰσι, συνέκλεισε
 10 κατ' αὐτοῦ ὁ Θεός. Πλὴν δεῖ ἡμᾶς φροντίζειν τῶν ἰδίων
 ψυχῶν, καὶ μὴ ἐλπίζειν μετὰ θάνατον δι' ἄλλοτριῶν συγχω-
 ρεῖσθαι προσφορῶν.

MB'

5-10 Cf. Dion. Areop., *Eccles. Hier.* 7, 7 (ed. G. Heil & A.M. Ritter [PTS 36] [Berlin - New York, 1991], pp. 127-129; PG 3, 561C-564B) 9-10 Iob 3:23

Mss* M c (Qu. ed. 100ter K A) | W E

Cf. Qu. ed. 22 (scil. versio ex Coll. 88 QQ, quae etiam in Coll. d [SC] invenitur), R, H, et *Vindob. Suppl. gr.* 17

1 Οὐδὲν] οὐκ Qu. ed. 100ter 2 ὠφελούσιν W | συνάξεων τῶν γινομένων] γινομένων συνάξεων c (sine K) 5 ἀποστόλου K | διονυσίου πατρὸς K | ἀρεοπαγίτου MWE 5-6 οὗτός - κεκοιμημένων] om. A 5 οὗτός] W, οὕτως E, οὕτω Mc 6 μυστηρίῳ] μοναστηρίῳ Qu. ed. 100ter (prima ed. Gretser, sed ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῶν ὑδῶς [lege ἡδέως] κεκοιμημένων corr. Alemannus, et cf. PG 89, 754 nota 91) 7 τυγχάνωσιν A | τοῦ] om. A | τετελευτηκότος] WE, τελευτήσαντος Mc Qu. ed. 22 d 7-8 προσλαμβάνονται Mc (sine Qu. ed. 100ter) 8 ὠφέλειαν] add. οἱ τελευτώντες A | αὐτοῦ] αὐτοῦς K, αὐτῶν Qu. ed. 100ter A 8-9 τελομένων Qu. ed. 100ter 9 συνάξεων] om. W | βαρέα] c (sine K) d, βαρεῖα KW, βαρία M, βαρύτατα E | συνέκλεισε] add. τὰ c 10 αὐτοῦ] αὐτοῦς c | Πλὴν] add. οὐ Mc (sine A) 10-12 Πλὴν - προσφορῶν] om. A 10-11 τῶν - ἐλπίζειν] om. Mc 11-12 δι' ἄλλοτριῶν - προσφορῶν] om. Qu. ed. 100ter | συγχωρεῖσθαι] κομιζεσθαι συγχώρησιν MK

* A f. 163r-v, C f. 60, E f. 37v, H ff. 98v-99, K f. 239r-v, M ff. 273v-274, R f. 105r-v, S f. 310, W f. 29ra-b, *Vindob. Suppl. gr.* 17, ff. 90v-91.

ΜΓ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ἐάν τις δύο τινὰς ἢ καὶ πλείονας ἄνδρας φρονεύσῃ, εἶτα κρατηθῆ καὶ ἀποθάνῃ, ἄρα συνεχωρήθη, ἢ οὐ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ Τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Νόμου λέγοντος, Ὁφθαλμὸν ἀντι ὀφθαλμοῦ καὶ ψυχὴν ἀντι ψυχῆς, ἐγὼ οὐ δύναμαι εἰπεῖν
 5 ψυχὴν μίαν ἀντι ψυχῶν πολλῶν· ἔστι γὰρ ἄνθρωπος διαφέρων μυρίων ἀνθρώπων, εἴτε διδάσκαλος, εἴτε πτωχοτρόφος, ὄντινα ὁ φρονεῦων οὐχ' ἓνα ἄνθρωπον ἐφρόνευσεν, ἀλλὰ λαόν, καὶ μυρίων λοιπὸν φόνων ἐστὶν ὑπεύθυνος, ὥσπερ ὁ Ἡρώδης φρονεύσας τὸν Πρόδρομον, καὶ οἱ λοιποὶ ἄνομοι οἱ
 10 τοὺς ἀποστόλους ἀποκτείναντες· συνέφερε γὰρ Νέρωνι φρονεῦσαι πᾶσαν τὴν Ῥώμην ἄπιστον οὖσαν ἢ φρονεῦσαι τὴν τοῦ κόσμου πνοήν, τὸν μακάριον Παῦλον.

ΜΔ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Δεκτὰ ἄρα εἰσιν τῷ Θεῷ τὰ ἀπὸ κλεμμάτων ἢ ἀδικιῶν προσαγόμενα αὐτῷ χρήματα;

ΜΓ'

3-4 Exod. 21:23-24; Matt. 5:38 8-9 Cf. Matt. 14:1-12; Marc. 6:17-29 11-12
 Cf. Euseb., *Hist. Eccl.* 2, 25, 5-6 (ed. E. Schwartz [GCS 9, 1], Leipzig 1903, p. 176)

Mss* M a (L a²[Qu. ed. 101] R) D b (FVY) | E
 Cf. Collectio d (SC), quae paraphrasis huius quaestionis est.

1 τις] om. E 2 κρατηθῆ καὶ] κρατηθῆναι καὶ E^{p.c.}, κρατηθεῖς D 3 Τοῦ - λέγοντος] E (et d, sed λέγοντος post Θεοῦ transp. d), τοῦ νόμου καὶ (καὶ om. MFY) τοῦ (τοῦ om. bD) θεοῦ λέγοντος MaDb 5 πολλῶν ψυχῶν VY 5-6 διαφερόμενος D 6 ἦτε ... ἦτε FY 7 ἄνθρωπον] om. D
 8 λαόν] πολλοὺς (sic) Y, add. πολὺ E | λοιπὸν] εἰπῶν D, ante μυρίων transp. E, post ὑπεύθυνος transp. a² | ὑπεύθυνός ἐστιν bD | ὁ] DbEd, om. Ma 9 φρονεύσας] praem. ὁ bd | οἱ! om. DY | λοιποὶ] λοιπὸν DE | οἱ²] om. a² 10 συνήφεν b | Νέρωνι] bDd, νέρωνη E, νέρωνα Ma 11 τὴν] Mbd, om. aDE | φρονεῦσαι] DbEd, om. Ma 11-12 τὴν ... πνοήν] DbEd, τὸν ... διδάσκαλον Ma 12 Παῦλον] praem. πέτρον καὶ b

ΜΔ'

Mss** M a (L a²[Qu. ed. 102 R]) | E
 Cf. (i) Collectio d (SC); (ii) Ps.-Athanasius, *QQ ad Antiochum*, Qu. 87 (PG 28, 649D-652A).

1 εἰσιν ἄρα aS 2 ἢ ἀδικιῶν] ἢ ἀπὸ ἀδικιῶν LC, καὶ ἀδικημάτων a² (sed om. Migne)

* C f. 62v, D f. 65ra, E ff. 37v-38, F ff. 5v-6v, L f. <216v>, M f. 274, R ff. 202v-203, S f. 310, V f. 46, Y f. 106.

** C ff. 62v-63, E f. 38, L ff. <216v-217>, M f. 274r-v, R f. 203, S f. 310.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Ἔστι κλέμματα καὶ ἀδικία· ἄλλο γάρ ἐστι τὸ παράφασθαι ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ, καὶ ἕτερον τὸ ἐκ προσόδων γῆς ἢ
5 θαλάττης ἀνδρῶν ἀπίστων, καὶ ἄλλο τὸ ἀδικῆσαι γεωργούς
καὶ πτωχοῦς, καὶ ἕτερον τὸ ἐπᾶραι ἀπὸ εὐπόρων πονηρῶν καὶ
φιλαργύρων.

2. Πλὴν οὐ τὰ πολλὰ ζητεῖ ὁ Θεός, ἀλλὰ μόνον τὴν πρόθεσιν·
εἰ δὲ ὄλως παρὰ τὸ ἀδικῆσαι οὐ δύνασαι, συμφέρει τὰ ἀπὸ
10 κακῶν εἰς καλὰ δαπανηθῆναι καὶ μὴ τὰ ἀπὸ κακῶν εἰς κακόν.
Μέντοιγε τὰ ἀπὸ ἀδικίας πτωχῶν καὶ γεωργῶν ὑπάρχοντα
ἀπρόσδεκτα τῷ Θεῷ καὶ κεκατηραμένα ὑπάρχουσιν.

ΜΕ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Τοῦ Θεοῦ λέγοντος Ἐμὸν ἐστι τὸ χρυσίον
καὶ τὸ ἀργύριον, καὶ ᾧτινι θέλω δίδωμι αὐτό, ἄρα λοιπὸν
πᾶς ἄνθρωπος πλουτήσας ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐπλούτησεν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ Οὐδεὶς ἀπὸ πολέμων καὶ αἱμάτων καὶ κλοπῶν καὶ
5 ἐπιορκιῶν καὶ ἀρπαγῶν καὶ δωροδοσιῶν καὶ ἀδικιῶν συνάξας

9-10 Cf. Luc. 16: 9

3 κλέμματα καὶ ἀδικία] E, κλέμμα καὶ κλέμμα, καὶ ἀδικία καὶ ἀδικία Ma,
διαφορὰ κλέμματος καὶ ἀδικίας d | ἐστι] om. L 4 καὶ] om. Migne, sed
non Gretser | προσοδίων Ld, προσοδιῶν a² 5 θαλάσσης M | ἀδικῆσαι] add.
ἀπόρους a 6 πονηρῶν] om. a² 8 πρόθεσιν] προαίρεσιν M 10
κακῶν¹] κακοῦ a | καὶ μὴ - κακόν] (sed κακῶν) E, om. Ma 11 τὰ] om. E |
γεωργῶν] πανουργιῶν E 12 κεκατηραμένα] E, κατηραμένα Ma

ΜΕ'

1-2 Cf. Agg. 2:8

Miss* M D b (FVY) Q | W E

Cf. Qu. ed. 11 (PG 89, 436B1-C6), scil. versio ex Coll. 88 QQ, quae etiam in Coll. d
(SC) invenitur.

1-2 τὸ ἀργύριον καὶ τὸ χρυσίον MQD Qu. ed. 11 (scil. textus Agg.) 2 ᾧτι-
νι] ᾧ D Qu. ed. 11, ὄντινι (sic) M | θέλει E | αὐτῷ MY 3 πᾶς] om. D |
πλουτήσει E | τοῦ] WE Qu. ed. 11, om. MD b Q 5 ἀρπαγιῶν E, ἀρπαγμῶν
F, ἀρπαγμὸν D | καί²] ἢ M | δωροδοσιῶν] MbQW, δωροδοκιῶν E Qu. ed. 11,
δωροδοκισιῶν D | καὶ ἀδικιῶν] om. E

* C ff. 63-67, D f. 65ra-b, E f. 38r-v, F f. 1r-v, M f. 274v, Q f. 119v, S f. 310r-v, V ff. 44v-
45, W f. 29rb-va, Y f. 104.

πλοῦτον δύναται εἰπεῖν, ὅτι Ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐπλούτησα, ἀλλὰ διὰ τοῦ πονηροῦ· μόνοι δὲ οἱ ἀπὸ δικαίων καὶ ἀναμαρτήτων πόρων συνάξαντες δύνανται μετὰ τοῦ Ἰώβ εἰπεῖν, ὅτι Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλατο. Λοιπὸν μάτην τῷ Θεῷ δοκοῦσιν εὐχαριστεῖν οἱ ἀδίκως σωρεύοντες.

MS' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ἐπειδὴ συχνῶς ἀκούομεν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, οὐ ποιοῦμεν δὲ τὸ ἔργον, ἄρα μὴ κατάκριμα ἡμῖν γένηται;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ Εἰ καὶ οὐ ποιοῦμεν, ἀλλ' ὁμως οὐκ ἐνδέχεται εἰ μὴ μεμψόμεθα ἑαυτούς, ὅτι ἀκούομεν καὶ παρακούομεν· καὶ τὸ μέμψασθαι δὲ ἑαυτὸν μέρος σωτηρίας ἐστίν.

8-9 Iob 1:21

6 Ἐκ τοῦ bWE, διὰ τοῦ MQD Qu. ed. 11 | ἐπλούτησεν MQD et var. lectio in Qu. ed. 11 7 οἱ] om. E | πόρων] πόνων FV 8 συνάξαντες] add. πλοῦτον b | δύναται E | μετὰ τοῦ Ἰώβ] post εἰπεῖν (et δικαίου post τοῦ add. b) bQD | ὅτι] om. MbD 9 ἀφείλατο] add. ὡς τῷ κυρίῳ ἔδοξεν οὕτως καὶ ἐγένετο (scil. Iob 1:21) M | δοκοῦσιν τῷ θεῷ Q | εὐδοκοῦσιν D 9-10 εὐχαριστεῖαν E 10 σωρεύοντες] σωρεῦσαντες (sic acc.) D, add. τὰ ἀλλότρια b

MS'

1-5 Tota quaestio nihil aliud est quam *Responsio canonica* 17 Timothei Alexandrini 1-2 Cf. Matt. 7:26; Luc. 6:49

Mss* M a (L a² [Qu. ed. 103 R.]) D b (Y) | W E

Cf. Timotheus Alexandrinus, *Resp. canonica* 17 (CPG 2520; ed. P.-P. Joannou, *Fonti*, II [Rome, 1963], p. 251; alia versio in PG 33, 1308B3-9 invenitur)

1-2 Ἐπειδὴ] ἐπεὶ D | ἀκούομεν Tim. Alex. 2 γένηται] a²WE Tim. Alex., γίνεται MLb, γίνεσθαι D, ante ἡμῖν transp. YD 3 οὐ¹] μὴ L Tim. Alex., om. E | ποιοῦμεν] add. ἅπαντα Y, add. πάντα D | οὐκ ἐνδέχεται] οὐ Qu. ed. 103 (sed textum corruptum notavit Gretser), add. ποιῆσαι Y | εἰ] ἦ Y, ἦ D 4 μεμψόμεθα] μεμψόμεθα (et post ἑαυτούς transp. D) MDE Tim. Alex., μέμψασθαι b | παρακούομεν· καὶ] om. D | καὶ²] add. γὰρ a² | τὸ] τοῦ D 5 δὲ] MLW, γὰρ YD, om. a²E Tim. Alex. | ἑαυτὸν] ἑαυτούς et ante μέμψεσθαι (sic) transp. Tim. Alex. | σωτηρίας] praem. τῆς Tim. Alex.

* D f. 65rab, E f. 38v, L f. <217>, M f. 274v, R f. 203r-v, W f. 29va, Y f. 97r-v.

MZ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ἐάν τις συνηθίσας ἐν τῇ σωματικῇ ἀμαρτία, καὶ ἐν αὐτῇ καταγῆράσῃ, καὶ θεωρήσῃ ἐν ἑαυτῷ, ὅτι τοῦ λοιποῦ οὔτε νηστεῦσαι, οὔτε ἀσκήσαι ἢ χαμευνῆσαι, οὐδὲ ἀποτάξασθαι καὶ μονάσαι δύναται, πῶς λοιπὸν οὗτος δύναται σωθῆναι ἐν γῆρει λοιπὸν ὑπάρχων, ἢ λαβεῖν ἄφεσιν ἀμαρτιῶν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ Τοῦ Κυρίου λέγοντος, ὅτι Ὁ ζυγός μου χρηστός, καὶ τὸ φορτίον μου ἐλαφρόν ἐστίν, εὐδηλον ὅτι καὶ ὁ γέρων καὶ ὁ ἀδύνατος δύναται φυλάξαι τὸν νόμον αὐτοῦ· οὔτε γὰρ παρθενίαν ἡμῖν ὤρισεν, οὔτε πάντων τῶν ἐν κόσμῳ ἀναχώρησιν, ἀλλ' οὔτε ἀποχὴν κρεῶν καὶ οἴνου, ἀλλ' ἀγαπᾷ τὸν Θεόν, ἀγαπᾷ τὸν πλησίον, μὴ μνησικακεῖν, μὴ κρίνειν, ταπειοφρονεῖν, συμπαθεῖν τὸ κατὰ δύναμιν, προσεύχεσθαι ἐν τῇ καρδίᾳ, ὑπομένειν τὰς θλίψεις, πραῦν εἶναι καὶ εἰρηνικόν. Πάντα οὖν ταῦτα καὶ ὁ ἀσθενής καὶ ὁ γέρων καὶ ὁ ἐν τῇ κλίνῃ ἀνακειμένος καὶ ὁ ἐν κόσμῳ γυναικί συνεζευγμένος δύναται ποιῆσαι, καὶ ποιήσας αὐτὰ πάντως σωθήσεται, ἐάν ἐποίησε τὰς ἀμαρτίας τοῦ Μανασσῆ ἐκείνου τοῦ βασιλέως.

MZ'

6-7 Matt. 11:30 10-11 Cf. Marc. 12:30-31 16-17 Cf. 2 Par. 33:1-20; Anast. Sin., *In Ps. VI* (rec. 1) (CPG 7751[1]); PG 89, 1104-1105), et infra Qu. 88

Mss* M c (Qu. ed. 100⁴ K A) | W E

Cf. (i) Appendix 2; (ii) Qu. ed. 5 (PG 89, 361B6-C10), scil. versio ex Collectione 88 QQ, quae etiam in Collectione d (C) invenitur; (iii) Ps.-Athanasius, QQ *ad Antiochum*, Qu. 92 (PG 28, 653C-D), quo alia responsio eidem quaestioni datur.

1 συνηθίσας] scripsi, συνηθήσας McWE, συνεθισθείς Qu. ed. 100⁴ (Migne), συνηδιση [sic] Qu. ed. 100⁴ (Gretser, qui συνεβίσση coni.) | ἐν] om. Qu. ed. 100⁴ (Migne, sed non Gretser) | τῇ] om. E 2 καὶ¹] om. cE | θεωρήσει W, θεωρήσεις E | ἐν ἑαυτῷ] M, ἐν αὐτῷ c, ἑαυτὸν WE 2-3 τοῦ λοιποῦ] om. c 3 οὔτε²] ἢ c (sine K) | χαμευνῆσαι | ἡσυγγάσαι (sic) E 3-4 οὐδὲ - μονάσαι] om. Mc 4 πῶς] add. οὖν Qu. ed. 100⁴ | οὗτος] om. c 5 γῆρα c | λοιπὸν] om. c | ἢ - ἀμαρτιῶν] om. Qu. ed. 100⁴ 7 καὶ²] om. c | δ] om. M 8 ὁ] om. Mc | γὰρ] om. Qu. ed. 100⁴ 9 κόσμῳ] praem. τῷ c (sine Qu. ed. 100⁴) 10 καὶ] ἢ c | ἀλλὰ MA 11 ἀγαπᾷ] καὶ Qu. ed. 100⁴ | μὴ κρίνειν] om. Qu. ed. 100⁴ 11-12 ταπειοφρονεῖν] om. WE 12 προσεύχεσθαι ἐν τῇ καρδίᾳ] om. Qu. ed. 100⁴ 13 πραῦν] W, πραῆν E, πρᾶον (πρᾶον Migne) Mc (et App. 2) | καὶ] Mc, om WE | Πάντα] om. c (sine K) 13-14 ταῦτα οὖν c (sine K) 14 ἀσθενῶν Qu. ed. 100⁴ 14-15 καὶ³ - ἀνακειμένος] om. Qu. ed. 100⁴ 15 καὶ - συνεζευγμένος] om. AE | γυναικί Qu. ed. 100⁴ 16 αὐτὰ] ταῦτα M, om. c | σωθῆναι A 17 ἐκείνου τοῦ μανασσῆ W

* A f. 163, C ff. 67-70v, E ff. 38v-39, K ff. 239v-240, M f. 275, W ff. 29va-30ra.

ΜΗ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Πόσοι τρόποι εἰσὶ τῶν σωζομένων καὶ συγχώρησιν ἁμαρτιῶν ἐκ Θεοῦ κοιμιζομένων;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ Τρεῖς· ὁ πρῶτος τοῦ μηκέτι ἁμαρτήσαι, ὁ δεύτερος τοῦ ἀξίως μετανοῆσαι, ἔστι καὶ τρίτος τοῖς ἁμαρτήσασι
 5 σωτηρίας τρόπος, διὰ πειρασμῶν καὶ θλίψεων καὶ ὑπομονῆς, κατὰ τὸ εἰρημένον, ὅτι ἐν κημῶ καὶ χαλινῶ τὰς σιαγόνας αὐτῶν ἄγξεις τῶν μὴ ἐγγιζόντων πρὸς σέ, ὡσπερ ἔπαθεν ὁ Ναβουχοδοносόρ· ἔστι γὰρ ὅτε ὁ Θεὸς τὸν ἁμαρτάνοντα καὶ μὴ μετανοοῦντα περιβάλλει εἰς πειρασμούς, καὶ διὰ τῶν πει-
 10 ρασμῶν ἔρχεται εἰς ταπεινώσιν, καὶ διὰ τῆς ταπεινώσεως καὶ ἐξομολογήσεως σώζεται χωρὶς ἀσκήσεως, ὡς ὁ τελώνης καὶ ὁ ληστής.

ΜΗ'

6-7 Ps. 31:9 7-8 Cf. Dan. 4:28 11-12 Cf. Luc. 18:13; 23:43

Mss* M a (L a²[Qu. ed. 104 R.] c (K A) D b (V¹⁻⁶ Y Δ) Q | W E Cf. Coll. d (S C)

2 συγχωρήσεις Mac | ἁμαρτιῶν] post ἐκ Θεοῦ transp. a², om. ADbQE | ἐκ] ἐκτὸς A | κοιμιζόμενος D 3 Τρεῖς] om. K | τοῦ] MWEd, τὸ aADbQ 4 τοῦ] WEd, τῶ M, τὸ acDbQ | ἔστι] ἔσται E, add. δὲ b | τρίτος] praem. ὁ DbQ | τοῖς] om. E | ἁμαρτάνουσι Kb 5 σωτηρίας] μετανοίας Mc | διὰ] praem. ὁ d, praem. τὸ Q 6 ὅτι] om. WE (sed non d) 6-7 τὰς - σέ] καὶ τὰ ἐξῆς (sic) D 6 σιαγω des. mutilus V 7 ἄγξεις] cbWEd, ἄξης ML, ἄγξαις R, ἄγξαι Qu. ed. 104 (cum Ps. 31:9), om. Q | τῶν - σέ] καὶ τὰ ἐξῆς Q | ὡσπερ] ὅπερ Mac 8 Ναβουχοδοносόρ] scripsi, -δονοσῶρ W, -δονόσορ a (sine R) ΔQE^{a-c} d, -δονόσωρ MRAYE^{p-c}, -δωνόσωρ D, add. καὶ ἕτεροι πλείστοι b | ὅτε] acEd, ὅτι MDbQW | τὸν ἁμαρτάνοντα ὁ θεὸς b 9 περιβάλλη Qu. ed. 104, περι D, μεταβάλλει c, περιβάλλειν d | εἰς] om. D | πειρασμὸν (-μῶν Y) a²Db 9-10 τοῦ πειρασμοῦ DA, τὸν πειρασμὸν Y 10 ἔρχωντε (sic) D 10-11 καὶ ἐξομολογήσεως] om. Mac, εἰς ἐξομολόγησιν καὶ Q 11 σώζεται] add. καὶ Y 11 σώζεται χωρὶς ἀσκήσεως] om. E | καὶ] add. ὡς E 11-12 καὶ ὁ ληστής] om. b

* A f. 163v, C ff. 70v-71, D f. 65rb, Δ ff. 298v-299, E f. 39, K f. 240, L f. <217>, M f. 275r-v, Q ff. 119v-120, R f. 203v, S f. 310v, V f. 41v, W f. 30rb, Y f. 94r-v.

ΜΘ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Τί ποιήσωμεν, ὅτι πολλάκις ἰστάμενοι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐπιθυμοῦμεν κλαῦσαι τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ οὐ δυνάμεθα;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Ὁ κλαυθμὸς ὁ διὰ Θεόν, δῶρον Θεοῦ ὑπάρχει
 5 ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου διδόμενον τῷ ἀνθρώπῳ, δεῦτερον βάπτισμα, καὶ τολμῶ εἰπεῖν τοῦ τῆς κολυμβήθρας βαπτίσματος ἀναγκαιότερον· τὸ πρότερον γὰρ βάπτισμα σχεδὸν πάντες ἀυξάνοντες μολύνομεν, διὰ δὲ τοῦ δακρύου πάλιν, ὡσπερ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος, καθαιρόμεθα. Διόπερ καὶ ἐντεῦθεν πάλιν
 10 ἐλέγχομεν Ἰουδαίους καὶ Ἄραβας, ὅτι οὐκ ἔχουσι Πνεῦμα ἅγιον· οὐδεὶς γὰρ αὐτῶν ποτε ἐν τῇ προσευχῇ αὐτοῦ προχέει ὑπὲρ ἁμαρτιῶν δάκρυον.

2. Εἰσὶ δὲ παρ' ἡμῖν φυσικῶς τινες καρδίαι σκληρότεραι καὶ ξηρότεραι, μάλιστα ὅσοι θυμῶδεις καὶ πικροὶ καὶ μγνιασταὶ
 15 ὑπάρχουσι· καὶ εἰσὶ πάλιν τινὲς καρδίαι ἀπαλότεραι φυσικῶς

ΜΘ'

5-6 δεῦτερον βάπτισμα, cf. Lampe, s.v. δάκρυον (scil. Clem. Alex., Ioh. Chrys., Ioh. Clim., Anast. Sin.) 8-9 Ioh. 3:5

Mss* M a (L a²[Qu. ed. 105 R]) c(K A) | W¹⁻¹² E

Cf. (I) Coll. d (S C); (ii) Ps.-Athanasius, QQ *ad Antiochum*, Qu. 80 (PG 28, 648B-C), scil. versio brevis.

1 ἰστάμενοι] ἰσταμένων ἡμῶν (ἡμῶν ex ἡμῖν corr.) E | τῇ] om. WE (sed non C, eis τὴν ἐκκλησίαν S) 4 ὁ²] om. L | Θεόν, δῶρον] τοῦ L | δῶρον Θεοῦ] om. R | ὑπάρχει] παρέχει W 5 ὑπὸ] διὰ a² | τοῦ¹ - ἁγίου] τοῦ ἁγίου πνεύματος Mc | διδόμενος a (sine Qu. ed. 105 [Migne]) d 7 πρότερον] πρῶτον a²d 8 ἀυξάνοντες] WE, ἀυξοῦντες Ma, ἀυξῶντες A, ἀυξόντες K (paraphrasim habet d) | μολύνομεν δὲ διὰ E | ὡσπερ] ὡς WE (sed non d) 9 καθαιρόμεθα] καθαιρώμεθα AWE, καθαιρούμεθα L, praem. οὕτως MLRc, praem. οὕτως ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος Qu. ed. 105 (Gretser, sed omisit Migne) | καὶ²] om. A 9-10 πάλιν] add. ὡς ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος E 10 Πνεῦμα] τὸ πνεῦμα τὸ c 11 οὐδεὶς] praem. καὶ W 11-12 αὐτῶν - δάκρυον] ἐξ αὐτῶν σώζεται ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως W 11 ποτε] post προσευχῇ transp. a | αὐτοῦ] τοῦτο E, om. a 12 ὑπὲρ ἁμαρτιῶν] om. c | δακρύων E 13-24 Εἰσὶ - ἐπιτελουμένην] om. (cum quaestione 50) W 13 δὲ] γὰρ A | τινὲς] τινὰς E | σκληρότεραι] ἰσχυρότεραι E (sed non d) 14 μγνιαῖται M, μγνιασταὶ c 15 ὑπάρχουσι] τυγχάνουσιν E (sed non d) | τινὲς] om. A | καρδίαι] add. αἰ E (sed non d) | ἀπαλότεραι a²

* A f. 164, C f. 71r-v, E f. 39r-v, K f. 240r-v, L ff. <217v-218>, M ff. 275v-276, R ff. 203v-204, S ff. 310v-311, W f. 30rb-va.

καὶ εὐκατάνυκτοι. Ὁ οὖν ἐκ φύσεως σκληροκάριος καὶ ἀκατάνυκτος ὑπάρχων, καὶ μήτε ἐπὶ νεκροῖς, μήτε ἐπὶ τοῖς ἰδίοις τέκνοις, μηδὲ ἐπ' ἄλλῃ συμφορᾷ δακρῦσαι δυνάμενος, ἢ στυγνάσαι πρὸς Θεόν, τὸ στήθος τύψει, τὸν γέλωτα περικόψει, 20 τοὺς ὀφθαλμοὺς ταπεινώσει, καὶ οὕτως χαρίζεται αὐτῷ ὁ Θεὸς καὶ τὸ δάκρυον.

3. Χρῆ δὲ ἐπίστασθαι, ὅτι πολὺ συμφέρει ἡ προσευχὴ ἢ ἐν τῷ ταμείῳ σου γινομένη ὑπὲρ τὴν ἐν ἐκκλησίᾳ ἐνώπιον πάντων ἐπιτελουμένην.

Ν' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Πόθεν γινώσκει ὁ ἄνθρωπος, ὅτι συνεχώρησεν αὐτῷ ὁ Θεὸς τὰς ἀμαρτίας αὐτοῦ, καὶ ὅτι εὕρισκει ἔλεος πάντως ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Ἐκ τῆς ἰδίας συνειδήσεως, καὶ ἐκ τῆς παρη- 5 σίας ἧς ἔχει ἡ ψυχὴ ἐν τῇ προσευχῇ πρὸς τὸν Θεόν.

2. Ὅταν γὰρ ὁ ἄνθρωπος ὑπεύθυνός ἐστι κολάσεως, δίκην καταδίκου τινὸς παρισταμένου τῷ ἄρχοντι μὴ ἔχοντος παντοίαν παρησίαν· οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ παρίσταται τῷ Θεῷ ἐν τῇ

22-23 Cf. Matt. 6:6

16 Ὁ οὖν} ἦγον (sic sed fors. οἱ γοῦν legendum) E | ἐκ] om. K 16-17 σκληροκάριοι καὶ ἀκατάνυκτοι ὑπάρχοντες E | καὶ² - ὑπάρχων] om. K 17-18 ἐπι² - μηδὲ] om. (homoiotel.) Mc 18 ἐπ'] ἐπὶ c | δυνάμενοι E | ἢ] om. E 18-19 στυγνάσαι] στυγνάσει οὖν E 19 Θεόν] gram. τὸν a² | τὸν γέλωτα περικόψει] om. KE (sed non d) 20 καὶ] om. a² 22 ἐπίστασαι E | ἦ²] om. L | ἐν] ἐπὶ E 23 σου] om. c | γινομένη] MA, γεινομένη E, γενομένη aK, γίνεσθαι d | τὴν] MLR, τῆς c, τῷ E, τὸν Qu. ed. 105 | ἐν ἐκκλησίᾳ] E, ἐκκλησίαν ML, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ a², εἰς ἐκκλησίαν c, ἐπ' ἐκκλησίας d 24 ἐπιτελουμένην] ER, ἐπιτελουμένη Ma(sine R), τελουμένης c

Ν'

Mss* M a(L a²{Qu. ed. 106 R}) | E Cf. (i) Coll. d(SC), et App. 14; (ii) Ps.-Athanasius, QQ ad Antiochum, QQ 78, 122 (PG 28, 645C-D, 676B1-6).

2 αὐτῷ] αὐτὸν L, om. a S (sed non C) 5 τῇ] om. a² 6 ὁ] om. E | κολάσεως] addendum παρίσταται τῷ Θεῷ vel similia con. Gretser 7 παρισταμένω M | ἔχοντι E 8 οὕτω καὶ] οὕτως E | τῷ Θεῷ] τῷ E

* C ff. 71v-72, E ff. 39v-40v, L f. <218r-v>, M f. 276r-v, R f. 204r-v, S f. 311.

προσευχῆ, τύπτοντος αὐτὴν τοῦ συνειδότος· οἶδε γὰρ ὅτι ἀξία
10 τῆς κολάσεως ἐστίν.

3. Ἦνίκα δὲ ὁ ἄνθρωπος ἄρξεται μετανοεῖν τῷ Θεῷ, κουφί-
ζεται μικρόν τι, καὶ παρίσταται τῷ Θεῷ ἐν τῇ προσευχῇ οὐκέτι
ὡς κατὰδικος, ἀλλ' ὡς ἄνθρωπος χρεωστῶν καὶ παρακαλῶν
συγχωρηθῆναι· ἀπὸ ταύτης τῆς τάξεως, ἐάν φροντίση ἑαυτοῦ,
15 πάλιν παρίσταται ὡς δούλος φιλοδέσποτος, καὶ ἀπὸ τούτου
προκόπτων συλλαλεῖ τῷ Θεῷ ὡς μίσθιος, μὴ ἔχων χρέος
ἐπάνω αὐτοῦ.

4. Καὶ λοιπὸν κατὰ πρόβασιν κουφιζομένη τοῦ βάρους ἡ
ψυχὴ συλλαλεῖ καὶ παρίσταται τῷ Θεῷ ὡς φίλος πρὸς φίλον,
20 καὶ ὡς νύμφη τῷ ἰδίῳ νυμφίῳ, καὶ ὡς υἱὸς γνήσιος τῷ ἰδίῳ
πατρί, ὅπου δὲ οὐκ ἔστι φόβος λοιπὸν, οὐδὲ χρέος, οὐδὲ ἔννοια
οἰασθήποτε κολάσεως, ἀλλὰ πᾶσα ἀγάπη καὶ χαρὰ διηνεκῆς καὶ
παρρησία ἄπαυστος, καὶ ψυχῆς εὐφροσύνη καὶ σκιρτήματα καὶ
ἀγαλλίασις ἀκατάπαυστος, καθάπερ ἡμῖν διηγοῦνται οἱ τῇ χά-
25 ριτι τοῦ Χριστοῦ εἰς τοιαῦτα κατανηθάναντες μέτρα.

ΝΑ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Τοῦ Χριστοῦ εἰπόντος, ὅτι *Οὐ τὰ εἰσερχόμενα
διὰ τοῦ στόματος κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον, διὰ τί οἱ πατέρες
ᾤρισαν μὴ ἐσθίειν ἡμᾶς κρέα ἐν ταῖς ἀγίαις νηστείαις;*

19 Cf. Ioh. 15:15

9-12 τύπτοντος - προσευχῆ] om. (homoiot.) Qu. ed. 106 10 κολάσεως]
add. πάντως M 11 ἄρξεται] MR E, ἄρξεται Ld 11-12 κουφίζεται] add.
τῷ (lege τὸ) E 12 τι μικρόν M | προσευχῆ] εὐχῆ Md 14 συγχωρηθῆναι
ἀπὸ ... τάξεως' sic interpunct a² 17 ἐπάνω] τοῦ δεσπότου M 18 πρόσ-
βασιν Ma 19 τῷ Θεῷ] om. a | φίλος] φίλοι E 20 καὶ ὡς¹] λοιπὸν πά-
λιν E | γνήσιος] om. Ma (sed non d) 21 δὲ] om. Ma (alia versio d) | οὐδὲ¹]
add. ὄλος (lege ὄλως) E, om. M 22 οἷας δῆποτε Qu. ed. 106, οἰδάποται
(sic) E, οἰαδήποτε ML, οἷας οὖν d 23 ψυχῆ E 25 τοιαῦτα] ταῦτα M |
μέτρα] praem. τὰ M

ΝΑ'

1-2 Matt. 15:11

Mss* M D b(FY) | WE

Cf. Qu. ed. 64 (PG 89,660D1-4,661B4-C1), scil. ex Coll. 88 QQ.

1 Χριστοῦ] κυρίου Db | Οὐ] om. D | εἰσπορευόμενα Db 2 κοινοῦσιν b,
κοινῶσιν D | τί] τοῦτο D 3 ἡμᾶς μὴ ἐσθίειν E | ἡμᾶς] om. Db | ἐν] om. WE

* D f. 65rb-va, E f. 40v, F ff. 44v-45v, M f. 276v, W ff. 30va-31ra, Y ff. 114v-115v.

- ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1.** Πάσης νηστείας, και χαμευνίας, και άοινίας,
 5 και άποχης βρωμάτων, δύο σκοποί είνιν εύσεβείας· ό μέν ίνα τών ήδέων του κόσμου τούτου μή άπολαύσαντες, τών μελλόντων λοιπόν άντ' αυτών άγαθών άπολαύσωμεν, διά τουτο γάρ και ή άποταγή του κόσμου και ή παρθενία γέγονεν, όπως άντι τών προσκαίρων καλών τὰ αιώνια κομισώμεθα άγαθά· ό
 10 δέ έτερος σκοπός της νηστείας έπενοήθη και της άποχης τών κρεών, όπως ταπεινωθέντος του σώματος συνταπεινωθη και ή ψυχή και ό λογισμός· ταπεινουμένης δέ της ψυχής, ειλικρινώς και εύκατανύκτως παρακαλεί τον Θεόν ό άνθρωπος, και λοιπόν λαμβάνει συγχώρησιν.
- 15 **2.** Τουτο δέ χρή έπίστασθαι, ότι ό τών κρεών άπεχόμενος, δι' άλλων δέ βρωμάτων και πομάτων τρέφων και λιπαίνων τό σωμα, ουδέν ώφελείται νηστεύων.

ΝΒ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Καλόν άρα τό έξομολογεΐσθαι τὰ ίδια άμαρτήματα ή τους πονηρούς λογισμούς της ψυχής;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ Καλόν και πάνυ ώφέλιμον, αλλά μη τοίς πᾶσιν,

4 και¹] om. M | χαμευνίας] άγρυπνίας Db | και²] om. M | άοινίας] WE, άγρυπνίας M, χαμευνίας Db 5 βρωμάτων άποχης D | εύσεβείας (εύχης D) είνιν MDb 6 ήδέων] έδεσμάτων M | τούτου του κόσμου E | μή άπολαύσαντες] διάπολαύσαντες (sic) D 6-7 τών μελλόντων] τώ μέλλοντι Y, τών M 7 λοιπών ME | άγαθών] praem. τών Y, post λοιπόν transp. MDb | άπολαύσωσι(v) b Qu. ed. 64 8 γάρ] om. F | ή παρθενία και ή άποταγή του κόσμου (του κόσμου] om. b) MDb | όπως] add. tres litt. illeg. W 9 τών] om. W | καλών] om. M | άγαθά] om. Db 10 δέ] δ' W | έπενόη E | τών] add. βρωμάτων και Db 11 τάπεινοθέντες (sic) D 12 τάπεινωμένης (sic) D | δέ] γάρ b 13 παρακαλλόν (sic) D 15 Τουτο] ουτω E | έπίσταται D 16-17 δέ - σωμα] om. E 16 δέ] om. D | και¹] τε και D

ΝΒ'

Mss* M c(K A Qu. ed. 105bis) | WE

Cf. Qu. ed. 6, scil. ex Coll. 88 QQ, quae etiam in Coll. d(SC) invenitur.

1 άρα] om. E 1-2 τὰ ίδια άμαρτήματα] τας ίδιαις άμαρτίας (sed τας ίδιαις om. Qu. ed. 105bis) c 2 ή - λογισμούς] om. Qu. ed. 105bis | της ψυχής] om. Mc

* A ff. 163v-164, C f. 72, E ff. 40v-41, K ff. 240v-241, M ff. 276v-277, S f. 311r-v, W f. 31ra.

ἐπεὶ οὐτε σὺ τί ποτε ὠφελεῖσαι, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀκούοντας μο-
 5 λύνεις καὶ σκανδαλίζεις. Ἐὰν οὖν εὖρης ἄνδρα πνευματικὸν δυ-
 νάμενόν σε ἰατρεῦσαι καὶ εὐξασθαι ὑπὲρ σοῦ, ἐκείνῳ καὶ μόνῳ
 ἐξομολόγησαι.

ΝΓ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Εἰ δὲ μὴ εὖρω ἄνδρα τοιοῦτον, εἰς ὃν ἔχω
 πληροφορίαν, τί ποιήσω;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ Ἐξομολόγησαι τῷ Θεῷ κατ' ἰδίαν, κατακρίνων
 ἑαυτὸν καὶ λέγων· Ὁ Θεὸς, σὺ μόνος ἐπίστασαι, ὅτι ἁμαρτωλὸς
 5 εἰμι καὶ ἀνάξιος πάσης συγχωρήσεως· ἀλλὰ σῶσόν με ἕνεκεν
 τοῦ ἐλέους σου μόνου.

ΝΔ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ἄρα ὀφείλει ὁ ἄνθρωπος ἐξομολογούμενος τῷ
 Θεῷ μνημονεῦσαι καὶ ἀπαριθμῆσαι ἐκάστην ἁμαρτίαν ἣν ἔπρα-
 ξεν;

4 οὐτε] Mc, οὐδὲ W, οὐτε γὰρ d, καὶ E | σὺ] WEKA, σοὶ M Qu. ed. 105bis | τί
 ποτε] οὐδὲν E, τοῦτο Qu. ed. 105bis | ὠφελεῖσαι] MW, ὀφελεῖσαι K, ὀφελῆσαι
 E, ὠφελεῖ A Qu. ed. 105bis, ὠφελῆ d 4-5 μολύνεις καὶ] om. A 5 καὶ
 σκανδαλίζεις] om. Qu. ed. 105bis 6 καὶ?] om. Mc | μόνον E 7 ἐξο-
 μολόγησον Qu. ed. 105bis

ΝΓ'

Mss* M | WE
 Cf. Coll. d(C³⁻⁶)

1 Εἰ δὲ] Ἐὰν M | τοιοῦτον ἄνδρα M 2 ποιήσω] om. W 3 καθιδίαν
 W 6 μόνου] μόνον M, ὡς μόνος οἰκτῆρμων (sic), καὶ ἀφιέναι τοῖς
 ἀν(θρώπ)οις ἁμαρτίας δυνάμενος C

ΝΔ'

Mss** M | WE
 Cf. Coll. d(C)

1 ὁ] om. M, post ἄνθρωπος transp. C 2 ἐπαριθμῆσαι E | ἐκάστην] ἕκαστος
 E, praem. μίαν M | ἁμαρτίας ἣς E

* C f. 81, E f. 41, M f. 277, W f. 31ra-b.

** C f. 81, E f. 41, M f. 277, W f. 31rb-va.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ Οὐδαμῶς, μάλιστα ἐάν εἰσι σωματικὰ πορνείας
 5 ἁμαρτήματα· ἐν ὅσῳ γὰρ θέλει μνημονεῦσαι τῆς δεῖνος καὶ τῆς
 δεῖνος, συνηδύναται καὶ μολύνεται ἡ ψυχὴ αὐτοῦ. Λοιπὸν κα-
 λὸν καθ' ὁμοιότητα τοῦ τελώνου λέγειν· Ὁ Θεός, ἰλάσθητί μοι
 τῷ ἁμαρτωλῷ, ὡς κελεύει ἡ ἀγαθότης σου.

ΝΕ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Πόσον μέτρον τῆς ἰδίας ὑπάρξεως τῶν χρη-
 μάτων τοῦ ἀνθρώπου ὀφείλει προσφέρειν εἰς ἐλεημοσύνην ὁ
 ἄνθρωπος;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ Τῶν Ἑλλήνων καὶ ἀνόμων τοὺς ἰδίους υἰοὺς καὶ
 5 τὰς θυγατέρας αὐτῶν σφαζάντων τοῖς θεοῖς αὐτῶν, ποίαν λοι-
 πὸν ἡμεῖς ἀπολογίαὺν ἔχομεν; Ὅτε γὰρ καὶ αὐτὴν τὴν σάρκα
 ἡμῶν προσενέγκωμεν τῷ Θεῷ, οὐδὲν ἄξιον τῶν δωρεῶν ὧν
 ἐχαρίσατο ἡμῖν πεποιήκαμεν.

7-8 Luc. 18:13

4 σωματικῆς M | πορνείας] ἁμαρτίας M, om. C 5 μνημονεῦσαι] om. E |
 τῆς¹] τὰ τοῦ E 6 δεῖνος] add. ἐξαγορευσαι E | μολύνεται] add. καὶ
 MC 6-7 καλὸν] om. EC 8 ἀγαθότητος E

ΝΕ'

Mss* M | W E

Cf. (i) Qu. ed. 13 scil. ex Coll. 88 QQ, quae etiam in Coll. d(SC) invenitur; (ii) Ps. A-
 thanasius, QQ *ad Antiochum*, Qu. 90 (PG 28, 653B1-13), quo tamen alia responsio,
 quae similior est Anast. Qu. 83, datur.

1 μέτρον] μέρος M (sed contra Qu. ed. 13 et d) 4 ἀνόμων] ἰουδαίων M (sed
 contra Qu. ed. 13 et d) | ἰδίους υἰοὺς] υἰοὺς αὐτῶν M 5 αὐτῶν¹] om. M (sed
 contra Qu. ed. 13 et d) 6 ἡμεῖς] om. M (sed contra Qu. ed. 13 et d) | ἔχο-
 μεν] ἔχωμεν MW, add. ἐνώπιον τοῦ κριτοῦ M (sed contra Qu. ed. 13 et d)
 7 προσενέγκωμεν] ME (Qu. ed. 13 et d, sed ὅταν loco ὅτε [6] habent),
 προσενέγκωμεν W

* C ff. 81-82, E f. 41r-v, M f. 277, S f. 311v, W f. 31va.

NS' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ἐὰν θελήσω πρᾶξαι πρᾶγμα ὡς νομίζω καλόν, πόθεν ὀφείλω μαθεῖν, εἰ ἀρέσκει τῷ Θεῷ, ἢ οὐ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ Τῶν τελείων καὶ πνευματικῶν ἀνδρῶν ἐστὶ τὸ πάντα ἀπλανῶς διακρίνειν, καθὼς φησιν ὁ Ἀπόστολος: *Τελείων γὰρ ἐστὶν ἡ στερεὰ τροφή, τῶν διὰ τὴν ἕξιν τὰ αἰσθητήρια γεγυμνασμένων πρὸς διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ.* Ὅσα οὖν ποιήσει ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸν Θεόν, ἐν ἀπλῇ καρδίᾳ καὶ ἀγαθῷ σκοπῷ, οὐκ ἔχει κατάκριμα ἐξ αὐτῶν.

NZ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Πρέπει ἄρα τῷ Χριστιανῷ ἀνοίγειν ἐν λαχμητηρίῳ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Οὐδαμοῦ εὐρίσκομεν ἐπιτροπὴν τοῦτο ποιεῖν, ἀλλ' οἱ πατέρες, διὰ τὸ μὴ πορευέσθαι τοὺς πιστοὺς εἰς φαρμακούς καὶ μάντας, ἐπενόησαν τὸ λαχμητήριον.

NS'

3-4 Cf. 1 Cor. 2:15 4-6 Hebr. 5:14

Mss* Ma (La²[Qu. ed. 107 R.]) | WE

Cf. (i) Coll. d (SC); (ii) Ps.-Athanasius, *QQ ad Antiochum*, Qu. 132 (PG 28, 680D-681A).

1-2 Ἐὰν - οὐ] Πόσον - ἄνθρωπος, scil. tit. Qu. 55 iterum hic, sed verum titulum in mg. add. E | καλόν] om. a² 4 ἀπλανῶς] ἀκριβῶς a² 6 γεγυμνασμένων] MW, γεγυμνασμένα ἐχόντων E, ἐχόντων γεγυμνασμένα a
7 ὁ] om. ES | τόν] om. Ma 8 αὐτοῦ E

NZ'

Mss** Ma (La²[Qu. ed. 108 R.]) | WE

Cf. Coll. d (SC)

1 τῷ Χριστιανῷ] WEC, τὸν χριστιανὸν MaS 1-2 λαχμητηρίῳ] Wd et conl. Greiser, λαχνηστηρίῳ E, λαχμιστηρίῳ Ma 3 Οὐδαμῶς M | ἐπιτροπὴν] om. E 4 πορευέσθαι] εὐρίσκεσθαι a | τοὺς] om. a² 4-5 φαρμακεῖς Qu. ed. 108 5 μάντας] MWE, μάντεις ad | λαχμητήριον E, λαχμιστήριον Ma

* C f. 82, E f. 41v, L f. <218v>, M f. 277v, R f. 204v, S f. 311v, W f. 31va-b.

** C f. 82r-v, E f. 41v, L f. <218v>, M f. 277v, R ff. 204v-205, S ff. 311v-312, W ff. 31vb-32ra.

2. Ὁ γοῦν βουλόμενος ἀνοῖξαι, πρῶτον δι' εὐχῆς παρακαλέσει τὸν Θεόν, καὶ μετὰ τὴν εὐχὴν ἀνοίξει, ἐρωτῶν τὸν Θεόν, εἰ ἄρα κελεύει αὐτῷ ἀνοῖξαι περὶ τοῦ πράγματος αὐτοῦ. Καὶ ἔαν ἐπιτρέψῃ σοι, ἄνοιξον· εἰ δὲ ἀποτρέψει σε, μὴ ἀνοίξῃς.

NH' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ποῦ συμφέρει προσφέρειν τὰ χρήματα, ἐν ἐκκλησίᾳ ἢ εἰς πτωχοὺς καὶ δεομένους;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Ὁ Κύριος ἐπαινῶν τοὺς ἐκ δεξιῶν καὶ λέγων, *Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός μου, οὐδενὸς ἄλλου ἐμνημόνευσεν, εἰ μὴ τῆς ἐλεημοσύνης τῆς εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ ξένους καὶ γυμνοὺς καὶ ἐν φυλακῇ.*

2. Πλὴν ἔστι τόπος καὶ τόπος, ὅτε ὀφείλομεν καὶ εἰς πτωχὰς προσφέρειν ἐκκλησίας· ὁ γὰρ εἰς εὐπόρους ἐκκλησίας διδὼν οὐκ οἶδε τί μετὰ ταῦτα γίνονται τὰ συναγόμενα ἐκεῖ. Πολλὰ γὰρ ἐκκλησῖαι ἀπλήστως συνάξασαι, καὶ μὴ καλῶς αὐτὰ διοικήσασαι, ὕστερον ὑπὸ βαρβάρων ἐπραιδεύθησαν.

6 γοῦν] οὖν Ma 6-7 παρακαλείτω a² 7-8 ἐρωτῶν - ἀνοίξαι] om. E
 7 ἐπερωτῶν M 8 ἄρα] ἄρα L Qu. ed. 108 (Migne sed non Gretser) | κελεύει] καλεῖ a | αὐτῷ] αὐτὸν Ma 8-9 ἔαν ἐπιτρέψῃ] ἔαν ἐπιτρέψει W, ἀνεπιστρέψει E 9 ἀποτρέψει σε] a², ἀποτρέψειςαι (sic) W, ἀποστρέψει σε E, ἀποτρέψει σοι M, ἀποστρέψει σοι L

NH'

4 Matt. 25:34 4-6 Cf. Matt. 25:35-40

Mss* M | WE

Cf. (i) Qu. ed. 14 (PG 89, 461A), scil. versio ex Coll. 88 QQ, quae etiam in Coll. d (SC) invenitur; (ii) Ps.-Athanasius, *QQ ad Antiochum*, Qu. 86 (PG 28, 649C-D), quo alia responsio eidem quaestioni datur.

1-2 ἐκκλησίαις MS Qu. ed. 14 (sed non in omnibus mss.) 2 ἐν πτωχοῖς καὶ δεομένοις M (εἰς πένητας Qu. ed. 14, εἰς τοὺς πένητας S, πρὸς δεομένους ἀνθρώπους C) 3 καὶ λέγων] λέγει M 5 τοὺς] om. W 7 καὶ τόπος] om. E | καί²] om. M | πτωχοὺς E 8 ἐκκλησίας προσφέρειν W 9 οἶδειν (sic) W

* C f. 82v, E ff. 41v-42, M ff. 277v-278, S f. 312, W f. 32ra-b.

ΝΘ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ἐὰν ἔχω ἄνθρωπον πιστὸν θλίψαντά με, καὶ οὐ δύναμαι διαλλαγῆναι ἢ ἀσπάσασθαι αὐτὸν ἐξ ὅλης καρδίας, ἀλλὰ μόνον τῇ γλώττῃ, τί ποιήσω; Διαλλαγῶ αὐτῷ κἂν τῇ ἔξῳ ὄψει, ἢ κόψω ἑαυτὸν ἐξ αὐτοῦ;

5 **ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ** Διαλλάγηθι αὐτῷ κἂν τῷ στόματι· πολλάκις γὰρ ἀπὸ τούτου κατὰ πρόσβασιν ἔρχεται καὶ ἡ τελεία ἀγάπη. Συμφέρει γὰρ σοι εἶναι ἡμίξηρον καὶ μὴ ὀλόξηρον.

Ξ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ἐὰν εἰσὶν οἱ ἄρχοντες ἡμῶν Ἰουδαῖοι ἢ ἄπιοι ἢ αἰρετικοί, δεῖ εὐχεσθαι ὑπὲρ αὐτῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἢ οὐ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ Ναί· ὅτε γὰρ ἔγραψεν ὁ Ἀπόστολος, προσεύχασθαι ὑπὲρ βασιλέων καὶ πάντων τῶν ἐν ὑπεροχῇ ὄντων, πάντες 5 οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ ἄρχοντες τοῦ κόσμου Ἑλληνες ὑπῆρχον· πλὴν ὅτι καὶ ἐν τῇ ἀγίᾳ προσκομιδῇ ὁ ἱερεὺς οὕτω δυσωπεῖ

ΝΘ'

7 Cf. Matt. 5:29-30; Marc. 11:13-14, 20; Matt. 21:19; Sir. 6:3

Mss* Ma (La²[Qu. ed. 109 R.]) c (KA) | WE
Cf. Coll. d (C)

1 ἔχω - με] πιστὸς ἄνθρωπος θλίψει με (sic) A 2 διαλλαγῆναι] add. αὐτῷ AC | καρδίας] praem. τῆς K 3 γλώσση Mc | διαλάσσωμαι (sic) A | αὐτῷ] αὐτὸν a² | κἂν] καὶ E, add. ἐν K 3-4 ἔξῳ ὄψει] ὄψει A, ἐξόδω a² 4 κόψω] κόπτω A, κόψων a² (sed κόψω conii. Gretser) | ἑαυτὸν] MaKWE, ἑμαυτὸν LA (conii. Migne, μεαυτὸν conii. Gretser) 5 στόματι] σώματι E | γὰρ] add. καὶ c 6 ἔχεται Qu. ed. 109 | καὶ] om. a 7 σοι] σε MLcC | εἶναι] post ἡμίξηρον transp. a²C, post ὀλόξηρον transp. LA, om. MK | καὶ μὴ] ἢ a²

Ξ'

41 Tim. 2:2

Mss** Ma (La²[Qu. ed. 110 R.]) | WE
Cf. Coll. d (C)

2 ὑπὲρ] om. MR 3 Ναί] Καὶ EC | ὅτε] ὅτι a² | Ἀπόστολος] add. Παῦλος E 5 τοῦ κόσμου] MaC, om. WE | Ἑλληνες] ἑλεεινοὶ a 6 πλὴν] om. E | ἐν τῇ προσκομιδῇ τῇ ἀγίᾳ W | ἀγία] ἰδία E

* A f. 164r-v, C f. 84r-v, E f. 42, K f. 241, L ff. <218v-219>, M f. 278, R f. 205, S f. 312, W f. 32rb-rv.

** C f. 84v, E f. 42, L f. <219>, M f. 278, R f. 205, W f. 32va.

τὸν Θεὸν λέγων, Μνήσθητι Κύριε πάσης ψυχῆς, ὧν ἐμνήσθη-
μεν, καὶ ὧν οὐκ ἐμνήσθημεν· πάντας ἐλέησον, καὶ πᾶσιν
συγχώρησον.

ΞΑ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Τί οὖν, καὶ τοῖς Ἑλλῆσι τοῖς τελευτήσασι πρὸ
τῆς Χριστοῦ παρουσίας, δεῖ εὐχεσθαι καὶ μὴ ἀναθεματίζειν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Μηδαμῶς ἀναθεματίσης ἄνθρωπον πρὸ τῆς ἐπι-
δημίας τοῦ Χριστοῦ τελευτήσαντα· καὶ γὰρ καὶ ἐν τῷ Ἄδῃ προ-
5 σάπαξ καὶ μόνον ἐγένετο Χριστοῦ κήρυγμα. Προλαβὼν γὰρ
Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος ἐκήρυξε κάκεισε τὸν Χριστὸν, καὶ ἄκου-
σον τοῦ ἁγίου Πέτρου λέγοντος περὶ Χριστοῦ, ὅτι *Πορευθεὶς*
φῆσιν ἐκήρυξε καὶ τοῖς ἐν Ἄδῃ πνεύμασι ποτὲ ἀπειθήσασιν.

2. Καὶ γοῦν φέρεται ἀρχαία παράδοσις, ὅτι τις σχολαστικὸς
10 πολλὰ κατηράσατο τὸν Πλάτωνα τὸν φιλόσοφον· φαίνεται οὖν

7-9 oratio sacerdotalis in litanis anaphorae liturgiarum orientalium, scil. Sancti Jacobi, Jacobitarum, et Sancti Basilii (sed non Sancti Iohannis Chrysostomi); cf. F.E. Brightman, *Liturgies Eastern and Western*, vol. 1, *Eastern Liturgies* (Oxford, 1896), pp. 57 (13-14), 91 (36-37), 170 (5-6); B.-Ch. Mercier, *La Liturgie de saint Jacques* (Patr. Orient., XXVI[2], no. 126) (Turnhout, 1974), p. 220 (9-10)

8 καὶ - ἐμνήσθημεν] om. a²E | πάντας] praem. καὶ a 8-9 συγχώρησον ...
ἐλέησον EC 8 πᾶσιν] πάντας a²E

ΞΑ'

7-8 1 Petr. 3:19 9-14 narratio de conversione Platonis, cf. C.F.G. Heinrici, *Griechisch-byzantinische Gesprächsbücher und Verwandtes* (Abhandlungen der philologisch-historischen Klasse der königl. sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften, t. 28, No. VIII), (Leipzig, 1911), p. 91 (ex *Marc. gr.* VII 38 [XVI c.], ff. 249v-250; cf. E. Mioni, *Bibl. Divi Marci Venetiarum cod. gr. ms.*, vol. II [Rome, 1960], p. 27).

Miss* Ma (La²[Qu. ed. 111 R.]) | WE
Cf. Coll. d (C)

1 Τί οὖν] om. E | προτελευτήσασι πρὸ E 2 εὐχεσθαι] add. ὑπὲρ αὐτῶν
E 4 τοῦ] om. MaC | γὰρ καὶ] om. a 5 Χριστοῦ] τοῦ Χριστοῦ τὸ EC,
τὸ Χριστοῦ a² | προσλαβὼν E, παραλαβὼν W 6 Πρόδρομος] βαπτιστῆς
M | ἐκήρυξεν ἐκεῖσε ME | καὶ] om. E 8 Ἄδῃ] add. var. lect. φυλακῇ (ex 1
Petr. 3:19) Migne | πνεύμασι τοῖς ποτε Ma 9 γοῦν] νῦν Ma | εἰς ἀρχαίας
παράδοσεις a 10 κατηράτω (sic) E | τὸν] om. MC

* C ff. 84v-85, E f. 42r-v, L f. <219r-v>, M f. 278r-v, R f. 205r-v, W ff. 32va-33ra.

αὐτῷ ὁ Πλάτων καθ' ὕπνους λέγων αὐτῷ, Ἄνθρωπε, παῦσαι τοῦ καταρᾶσθαι με· ἐαυτὸν γὰρ βλέπτεις. Ὅτι γὰρ ἁμαρτωλὸς ἄνθρωπος γέγονα, οὐκ ἄρνούμαι· πλὴν κατελθόντος τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ Ἄδῃ, ὄντως οὐδεὶς ἐπίστευσε πρὸ ἐμοῦ εἰς αὐτόν.

- 15 3. Ταῦτα δὲ ἀκούων μὴ νομίσῃς εἶναι πάντοτε ἐν τῷ Ἄδῃ μετάνοιαν· ἅπαξ γὰρ καὶ μόνον τοῦτο γέγονεν, ὅτε ὁ Χριστὸς ἐν τοῖς καταχθονίοις κατελήλυθε, τοὺς ἀπ' αἰῶνος κεκοιμημένους ἐπισκέψασθαι.

ΕΒ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Τί ἐστι τὸ ὑπὸ τοῦ Κυρίου εἰρημένον, ὅτι Πολλοὶ ἐροῦσί μοι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως· Κύριε, οὐ τῷ σῶ ὀνόματι δαιμόνια ἐξεβάλαμεν, καὶ τῷ σῶ ὀνόματι προεφητεύσαμεν, καὶ δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν; Καὶ τότε ὁμολογήσω αὐτοῖς· Ἄμην λέγω ὑμῖν, οὐδέποτε ἔγνω ὑμᾶς;

- 5 **ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ** 1. Τὰ σημεῖα καὶ αἱ θαυματουργίαι καὶ αἱ προρρήσεις πολλάκις καὶ δι' ἀναξίων κατὰ τινα χρεῖαν ἢ οἰκονομίαν γίνονται, ὡσπερ ἐπὶ τοῦ Βαλαάμ καὶ τῆς ἐγγαστριμύθου ἀνενεγκάσης τὸν Σαμουὴλ ἐκ τῆς γῆς· καὶ πάλιν οἱ ἀπόστολοι εὐ-
10 ρόντες τινὰ ἄπιστον ἐν τῷ ὀνόματι Χριστοῦ ἐκβάλλοντα δαι-

11 καθ' ὕπνους ὁ πλάτων Ma | λέγων | καὶ λέγει M | αὐτῷ²] om. aE 12
τοῦ] τῷ M | μοι E | σεαυτὸν a | Ὅτι] add. μὲν Ma | γὰρ] om. a 12-13
ἄνθρωπος ἁμαρτωλὸς Ma 16 καὶ] om. E | ὅτε] ὅτι Qu. ed. 111 | ὁ] om.
Ma 17 αἰῶνων M

ΕΒ'

1-5 Matt. 7:22-23 8-9 Cf. Num. 22:28; 23:5, etc. (Balaam); 1 Reg. 28:11-12 (de ventriloquo) 10-13 Cf. Marc. 9:38-40; Luc. 9:49-50

Mss* M | WE

Cf. (i) Qu. ed. 20 [PG 89, 517C1-D11], scil. versio ex Coll. 88 QQ quae etiam in Coll. d (SC) invenitur, (ii) Ps.-Athanasius, QQ*ad Antiochum*, QQ 89, 111 [PG 28, 652-3, 665]

1 Κυρίου] WEd, Χριστοῦ M | εἰρημένον] WE, λεγόμενον Md 1-2 ὅτι
Πολλοὶ] (cum Matt. 7:22) Wd, om. ME 3 ἐξεβάλομεν (cum Matt. 7:22)
Md 3-4 προεφητεύσαμεν ... δαιμόνια ἐξεβάλαμεν transp. (cum Matt. 7:22)
Ed 5 Ἄμην] bis W 6 τὰ θαυματουργήματα E 7 χρεῖαν] χρόνον
M 8 Βαλαάμ] MEd, σαούλ W | τῆς] om. E | ἐγγαστριμύθου] add. ἐπὶ τοῦ
Σαούλ Md 10 Χριστοῦ] praem. τοῦ ME 10-11 δαιμόνια] praem. τὰ W

* C f. 85r-v, E ff. 42v-43, M ff. 278rv-279, S f. 312, W f. 33ra-vb.

μόνια, καὶ κωλύσαντες αὐτόν, εἶπον τῷ Χριστῷ, καὶ εἶπεν·
**Μὴ κωλύετε αὐτούς· ὁ μὴ ὦν γὰρ φησιν καθ' ἡμῶν, ὑπὲρ
 ἡμῶν ἐστίν, καὶ πάλιν λέγει, ὅτι Μὴ χαίρετε ὅτι τὰ δαιμόνια
 ὑμῖν ὑπακούουσιν.**

- 15 2. Ταῦτα δὲ ἀναγκαῖον ἐπίστασθαι, ἵν' ὁπότε θεάσει καὶ δι'
 αἰρετικῶν ἢ καὶ ἀπίστων τι σημεῖον κατὰ τι κρίμα Θεοῦ γινόμενον,
 μὴ σαλευθῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ὡς χάριν σημείων
 καὶ τεράτων· ἴσως γὰρ ὅτι καὶ πειράζων σε ὁ Θεὸς ποιεῖ τὸ ση-
 20 μεῖον καὶ τὸ τέρας. Ἔστι δ' ὅτε καὶ ἡ πίστις τοῦ προσερχομέ-
 νου ἐστίν ἢ τὸ σημεῖον ποιήσασα, καὶ οὐχὶ ἡ ἀξία τοῦ ποιήσαν-
 τος· καὶ γοῦν Ἰωάννης, ὁ μείζων πάντων τῶν ἐν γεννητοῖς
 γυναικῶν, οὐ φαίνεται τι σημεῖον πεποικηώς, ὁ δὲ Ἰούδας,
 σὺν τοῖς ἀποστόλοις ὦν, πάντως πεποίηκεν.

3. Διὸ μὴ μέγα τι νομίσης, ἐάν τινα ἀνάξιον ἢ κακόπιστον
 25 σημεῖον ποιῶντα θεάσῃ.

ΞΓ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ἄρα γὰρ ὅτι ἀληθῶς τὸν Σαμουὴλ ἢ ἐγγαστρί-
 μθος ἀνήγαγεν ἐπὶ τοῦ Σαούλ;

13-14 Luc. 10:20 21-22 Cf. Matt. 11:11; Luc. 7:28 22-23 Cf. Matt. 10:1

11 εἶπον] W (et Qu. ed. 20), εἶπαν ME 14 ὑμῖν] om. E 15 Ταῦτα -
 ἐπίστασθαι] mg. M | ἵνα M | θεάσῃ WE 16 ἢ καὶ| ἢ Ed, καὶ M | κρίμα]
 mss, κρῖμα Qu. ed. 20 | Θεοῦ] om. E 16-17 γινόμενον] ante κατὰ (16)
 transp. M 17 ὡς] om. M 18-19 καὶ¹ - σημεῖον] om. E 19 τέρας]
 add. ἐν ἐκείνῳ E | δ'²] δὲ M 20 οὐχ' E | ἡ²] om. M 21 γοῦν] WEd, μὴν
 M, add. καὶ E | τῶν] om. W 23 πεποίηκεν] add. σημεῖον M 25 ση-
 μεῖον] σημεῖόν τινα W

ΞΓ'

1-2 Cf. I Reg. 28:11-12

Mss* Ma (La²[Qu. ed. 112 R]) | WE

Cf. (i) Coll. d (SC); (ii) Qu. ed. 39 [PG 89, 581-584] ex Coll. 88 QQ, scil. alia re-
 sponsio e Theodoro, *In I Reg.* 63, eds. N. Fernández Marcos and J.R. Busto Saiz
 (Madrid, 1984), pp. 56-61

1 γὰρ] om. a²d | ὅτι ἀληθῶς] ἀλήθεια (sed ἀληθές corr. Migne) ὅτι a² 1-2
 ἐγγαστρίμυθους E

* C ff. 91-93, E f. 43r-v, L f. <219v>, M f. 279, R ff. 205v-206, S f. 313r-v, W ff. 33vb-
 34ra.

- ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ** Ναί· ὑπὸ γὰρ τὴν χεῖρα τοῦ διαβόλου ὑπῆρχον
 πᾶσαι αἱ ψυχαί, καὶ τῶν ἀγίων καὶ τῶν ἀμαρτωλῶν, ἕως οὗ
 5 κατελθῶν ἐν τῷ Ἄδῃ Χριστὸς εἶπε τοῖς ἐν δεσμοῖς, Ἐξέλθατε,
 καὶ τοῖς κατεχομένοις, Ἐλευθερώθητε. Καὶ ἀκουσον Παύλου
 λέγοντος, ὅτι ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος, τουτέστιν ὁ διάβολος,
 ἀπὸ Ἀδάμ καὶ μέχρι Μωϋσέως, ἡγουν τοῦ πληρώματος τοῦ
 10 παραβάσεως, τουτέστι καὶ ἐπὶ τὰς τῶν ἀγίων ψυχάς.

ΞΔ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Καλὸν τὸ βαστάζειν ἀγίαν κοινωνίαν ἐν
 σκευοφορίῳ ἀπερχόμενόν τινα ἐπὶ ξένης, ἢ κοινωνεῖν ὅπου δ'
 ἂν καὶ εὐρωμεν ἐκκλησίαν;

- ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1.** Τὸ μὲν πανάγιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ οὐ καθυ-
 5 βρίζεται περιηγόμενον καὶ περιφερόμενον· αὐτὸς γὰρ ἦν ὁ
 Χριστὸς ὁ πρὸς πάντας περιερχόμενος καί, ὡς εἶπον, οὐ καθυ-
 βρίζεται ἀπὸ τόπου, εἰ μὴ ἀπὸ ῥυπαρᾶς καρδίας.

2. Ὅτι δὲ οὐδεὶς παντὶ κοινωνεῖν ἐξουσίαν ἔχει ἐκτὸς τῆς
 ἀγίας καθολικῆς ἐκκλησίας, ὁ Ἀπόστολος ἡμᾶς διδάσκει λέγων·
 10 *Εἰς Κύριος*, τουτέστιν ὁ ἀληθής, *μία πίστις*, τουτέστιν ἡ εὐσε-

4-6 Cf. 1 Petr. 3:19 5-6 Is. 49:9 7-10 Rom. 5:14

3 γὰρ] om. a² 4 καὶ¹] om. a² 5 Χριστός] ὁ Χριστός Ma | ἐξέλθατε
 a²S 8 καὶ] om. ad | Μωυσέος Qu. ed. 112, μωσέως E | ἡγουν] add. του-
 τέστιν E | τοῦ¹] τὸ W 10 παραβάσεως] add. τοῦ ἀδάμ Ma (cum Rom. 5:14)

ΞΔ'

2 σκευοφόριον cf. *Narr.* (Nau XXX; Binggeli I 33, 5) 7 Cf. Matt. 15:17-20 10
 Eph. 4:5

Mss* Ma (La²[Qu. ed. 113 R]) | WE

Cf. Coll. d (SC); Ps.-Athanasius, *QQad Antiochum*, Qu. 112 (PG 28, 665C4-668A2)

1 κοινωνίαν ἀγίαν a² 3 ἐκκλησίαν] κοινωνίαν a²C 4 μὲν] om. WE
 4-5 καθυβρίζεται] add. ἀπὸ (ὑπὸ L) τούτου a 6 ὁ] om. a² | περιφερόμενος
 a² | εἶπον] aWE, προεἶπον M 7 τόπου] τούτου a² | εἰ] ἢ Qu. ed. 113 8
 οὐδεὶς] οὐ δεῖ Ma | κοινωνεῖν παντὶ a² | ἐξουσίαν ἔχει] om. Ma 9 ἀγίας]
 om. a | ὁ] add. θεός Mad 10 ὁ] om. E | ἀληθής] add. κύριος Mad

* C f. 93r-v, E f. 43v, L f. 220, M f. 279r-v, R f. 206, S ff. 313v-314, W f. 34ra-b.

βῆς· αἱ γάρ λοιπαὶ οὐκ εἰσὶ πίστεις, ἀλλὰ θνήσεις. Ὡσπερ οὖν ἀποδημοῦντες τῆς ἰδίας γαμετῆς, ἐὰν συγγενώμεθα ἄλλη, οὐκ ἔστι γάμος, ἀλλὰ πορνεία, πολλῶ μᾶλλον φυλάξωμεν τὴν σωφροσύνην καὶ τῆς ἁγίας ἡμῶν ἀμιᾶντου συζύγου τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας.

ΞΕ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος, ὅτι *Αἱ ἐξουσίαι* αἱ οὐσαι ἐν τῷ κόσμῳ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τεταγμέναι εἰσίν, ἄρα λοιπὸν πᾶς ἄρχων καὶ βασιλεὺς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ προχειρίζεται;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ Νόμῳ λέγοντος, ὅτι *Δώσω ὑμῖν ἄρχοντας* κατὰ τὰς καρδίας ὑμῶν, λέγομεν ὅτι οἱ μὲν τῶν ἀρχόντων καὶ βασιλέων ὡς ἄξιοι τῆς τοιαύτης τιμῆς προχειρίζονται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, οἱ δὲ πάλιν ἀνάξιοι ὄντες πρὸς τὸν ἄξιον λαὸν τῆς αὐτῶν ἀναξιοτήτος κατὰ Θεοῦ συγχώρησιν ἢ βούλησιν προχειρίζονται· καὶ ἄκουσον περὶ τούτων καὶ διηγήσεων τινῶν.

14-15 Cf. Anast. Sin.(?), *In Hexaemeron* XII (CPG 7770; PG 89, 1076C11-12), et passim (cf. S.N. Sakkos, *Περὶ Ἀναστασιῶν Σιναϊτῶν*, p. 154)

12 ἀποδημῶντες M | συγγινώμεθα M 13 πορνεία] add. ἐστίν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς θείας κοινωνίας E | φυλάξωμεν Wa²d 14 σωφροσύνην] add. ἡμῶν Mad 15 ἐκκλησίας] add. μὴ χωρισθῶμεν a

ΞΕ'

1-2 Rom. 13:1 4-5 Ier. 3:15

Mss* M D | WE

Cf. (i) Qu. ed. 16 [PG 89, 476B-477A] scil. versio ex Coll. 88 QQ, quae etiam in Coll. d (SC) invenitur; (ii) Ps.-Athanasius, *QQad Antiochum*, Qu. 121 (PG 28, 676A7-15).

1 Αἱ] om. E | ἐξουσίαι] ἄξιαί M 2 τοῦ] om. W 2-3 ἄρα λοιπὸν] om. D 3 βασιλέας D | τοῦ] om. DE | χηρίζεται D 6 ἄξιας (sic) D 7 προχειρίζωντες D | τοῦ] om. D Qu. ed. 16 | ἀνάξιοι] ἄξιοι E 8 ἄξιον] ἀνάξιον D Qu. ed. 16 | Θεοῦ] add. ἡ W 9 ἡ] εἰς D | τούτου D 9-10 διηγῆσεων] W Qu. ed. 16, διηγῆσεως MDE 10 τινός D

* C ff. 93v-96, D ff. 67va-68ra, E ff. 43v-44v, M ff. 279v-280v, S f. 314, W ff. 34rb-35va.

2. Ὅτε οὖν γέγονε βασιλεὺς Φωκάς ὁ τύραννος καὶ ἤρξατο τὰς αἵματοχυσίας ἐκείνας διὰ Βωνόσου τοῦ δημίου ἐργάζεσθαι, τὶς ἐγκλειστὸς ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀνὴρ ἅγιος καὶ ἀπλούστατος, καὶ πολλὴν παρρησίαν πρὸς Θεὸν ἔχων, ὡσανεὶ πρὸς πατέρα αὐτοῦ τινὰ ἢ γνήσιον φίλον, διεδικάζετο πρὸς Θεὸν ἐν ἀπλότῃ λέγων· Κύριε, διὰ τί τοιοῦτον βασιλέα ἐποίησας; Εἶτα ὡς ἐπὶ ἱκανὰς ἡμέρας τοῦτο πρὸς Θεὸν ἔλεγεν, ὅτι Διὰ τί τοιοῦτον βασιλέα ἐποίησας; ἦλθεν αὐτῷ φωνὴ ἐκ τοῦ Θεοῦ λέγουσα· Ὅτι οὐχ' εὗρον χεῖρω.
- 20 3. Ἄλλη δέ τις πόλις ὑπῆρχε κατὰ τὴν Θηβαΐδα παράνομος καὶ πολλὰ μιὰ καὶ ἄτοπα διαπραττομένη, ἐν ἣ δημοτῆς τις ἐξωλέστατος ἐξαίφνης τινὰ ψευδοκατάνυξιν κτησάμενος ἀπελθὼν ἐκάρη καὶ τὸ μοναχικὸν σχῆμα ἡμφιάσατο. Μέντοιγε τῶν πονηρῶν πράξεων οὐδαμῶς ἐπαύσατο. Συνέβη γοῦν τὸν

11-19 narrationem de anachoreto alibi non inveni 11 (Phokas) cf. Qu. 30, 16
 12 (Bonosos) cf. Theophanes, *Chronographia*, anno 6101 [608/9A.D.], ed. de Boor (Leipzig, 1883), vol. 1, p. 296 (21-25), transl., C. Mango & R. Scott, *Chronicle of Theophanes* (Oxford, 1997), pp. 425-427: Βώνοςος scil. Comes Orientis sub Phoca; cf. *Vita Theodori Syceotae*, ed. A.-J. Festugière [Subsidia Hagiographica 48] (Brussels, 1970), vol. I, cap. 142 (1) Βουνοῦσος, et II, p. 256 20-33 narrationem de episcopo maligno alibi non inveni; de invasionibus ut punitiōibus, cf. Anast. Sin., *Homilia III de creatione hominis* (CPG 7749), III, 1, 84-112 (ed. K.-H. Uthemann [CCSG 12], pp. 59-61), et cf. J.L. van Dieten, *Geschichte der Patriarchen von Sergios I. bis Johannes VI. (610-715)* [Enzyklopädie der Byzantinistik 24] (Amsterdam, 1972), p. 181

11 οὖν] γάρ D | ἐγένετο D | Φωκάς] cortexi, φωκάς mss | ἤρξαντο D 12 αἵματοχυσίας D Qu. ed. 16 | Βωνόσου] scripsi, βονόσου W, βονόσσου E, βουνοῦσου MD, Βοσόου Qu. ed. 16 12-13 ἐργάζεσθαι] ἐργάζεται E, ποιῆν (sic) et ante τὰς transp. D 14 καὶ πολλὴν] πολλῶν E | ἔχων] πρὸς τὸν θεὸν D 15 πατέρα] add. ἔχων D | αὐτόν D | γνήσιον ἢ E | ἐδικάζετω D 16 Θεὸν] praem. τὸν D | λέγων ἐν ἀπλότῃ D | τοιοῦτον] τοῦτον E, οὔτον (sic) D 17 τοῦτο] οὕτω M | Θεὸν] praem. τὸν D 18 ὅτι - ἐποίησας] om. D Qu. ed. 16 | Διὰ τί] add. κύριε M | ἦλθον E 19 Θεοῦ] οὐρανοῦ D | εὗρω (sic) D | χεῖρω] W, χεῖτον E, χήρου M, χεῖρωνα (sic) D, χείρονα Qu. ed. 16 20 Ἄλλη δέ τις πόλις] ἄλλος δέ τις ὁ πολήτης D | ὑπῆρχε] εἰσῆλθεν D | θηβαΐδα W 21 πολημίαιρος D | ἄτοπαι E | διεπράτετο (sic) D 22 ἐξωλέστατος DWE 23 ἐκάρη] WE Qu. ed. 16, ἀπεκάρη MD | τὸ] om. E | Μέντοιγε] τῇ δὲ D 24 πράξεων] πράττων D | οὐδαμῶς] ὁ δόλως D | γοῦν] οἴγουν (lege ἤγουν) D

25 ἐπίσκοπον τῆς πόλεως τελευτῆσαι, καὶ φαίνεται τινι ἀνδρὶ
 ἀγίῳ ἄγγελος Κυρίου λέγων· Ἐπελθε καὶ παρασκεύασον τὴν
 πόλιν, ἵνα τὸν δεῖνα ἀπὸ δημοτῶν χειροτονήσωσιν ἐπίσκοπον.
 Ἐπελθὼν οὖν πεποίηκε τὰ κελευσθέντα αὐτῷ. Χειροτονηθεὶς
 οὖν ὁ ἀπὸ δημοτῶν, μᾶλλον δὲ ὁ δημότης, ἤρξατο κατὰ διά-
 30 νοιαν φαντάζεσθαι καὶ μεγαλοφρονεῖν· καὶ ἐπιστὰς αὐτῷ ἄγγε-
 λος Κυρίου λέγει· Τί ὑψηλοφρονεῖς καὶ μεγαλαυχεῖς; Ὅντως
 οὐχ' ὡς ἄξιος τῆς ιερωσύνης ἐγένου ἐπίσκοπος, ἀλλ' ὅτι ἡ πό-
 λις αὕτη ἀξία τοιοῦτου ἐπισκόπου ἐστίν.

4. Διὸ ἀγαπητέ, ἡνίκα ἴδης ἀνάξιόν τινα καὶ πονηρὸν ἢ βασι-
 35 λέα ἢ ἄρχοντα ἢ ἀρχιερέα, μὴ θαυμάσης, ἀλλὰ μάθε καὶ πί-
 στευε ἀκριβῶς, ὅτι διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν εἰς τοιοῦτους τυράν-
 νους παρεδόθημεν, καὶ οὐδὲ οὕτως τῶν κακῶν ἀπέστημεν, ἀλλὰ
 καὶ ἐν μέσῳ τῶν θλίψεων ὑπάρχοντες τὰ πονηρὰ ἔργα δια-
 πραττόμεθα. Καὶ πιστεύσατέ μοι λέγοντι, ὅτι σήμερον ἐὰν
 40 ἀπέλθῃ ἐξ ἡμῶν τὸ ἔθνος τῶν Σαρακηνῶν, εὐθέως αὐριοι ἀνε-
 γείρονται τὸ πρασινοβένετον, καὶ ἑαυτοὺς κατασφάζουσιν, ἢ
 Ἄνατολῇ καὶ ἢ Ἀραβία καὶ Παλαιστίνη, καὶ ἄλλαι πολλαὶ
 χῶραι.

25 πόλεως] add. ἐκείνης D 24-25 τελευτῆσαι] post γοῦν (24) transp. M, post ἐπίσκοπον (25) transp. W 26 καὶ] om. D 27 δεῖνα] add. τὸν M, om. D Qu. ed. 16 | ἀπὸ δημοτῶν] ἀπὸ τὸν (lege τῶν) δητῶν (lege δημοτῶν) E | χειρωτονῆσαι D 28 τὸ κελευστὲν (sic) D | αὐτοῦ M 29 οὖν] post ὁ¹ transp. D | ὁ¹] om. E | ὁ²] om. D | δημότης] ἀποδημότης W 29-30 φαντάζεσθαι κατὰ διάνοιαν D 30 καὶ²] om. D 30-31 ἐπιστὰς - Κυρίου] ἐπιστὰς οὖν ὁ ἄγγελος τῷ αὐτοῦ (sic) D 31 λέγει] add. αὐτῷ D | μεγαλαυχῶν D 32 ἀξιού D | ἐγένου] ἐγένου M, om. E 33 ἀξία] add. οὐ (sic) D 34-43 Διὸ - χῶραι] om. D 34 καὶ πονηρὸν τινὰ E | ἢ] om. M 35-36 πιστευε] W Qu. ed. 16, πιστευσον ME 36 διὰ] πρὸς M Qu. ed. 16 39 λέγοντες E | ἐὰν] add. οὕτως M 40 Σαρακηνῶν] ἀγαρινῶν E 40-41 ἀνεγείρεται M 41 καὶ - κατασφάζουσιν] om. M | ἑαυτοὺς] αὐτὸ E^c, αὐτοὺς E^pc 42 ἢ] om. ME

ES' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ἐδοξέ τισι ὅτι ἀδύνατόν ἐστι φεύγοντά τινα ἀπό θανατικοῦ ἀπό τόπου εἰς ἕτερον τόπον διασωθῆναι ἐκ θανάτου.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Ὁ τῶν θανατικῶν λόγος καὶ τὸ τούτων μυστήριον βαθὺ καὶ δυσκατάληπτον, καὶ ὀλίγοις χωροῦμενόν ἐστιν· οὐ γὰρ πάντως ὅσα χωρεῖ ὁ νοῦς τοῦ διδάσκοντος, δύναται χωρῆσαι καὶ ὁ νοῦς τοῦ διδασκομένου λαοῦ. Ὅμως ἤκουσα παρὰ ἀνθρώπων μυστήρια Θεοῦ πολλὰ ἔξ αὐτοῦ μεμαθηκότων, ὅτι δύο τρόποι εἰσὶ, δι' ὧν τὰ παθητικά γίνονται· εἰς κατὰ 10 ἀπειλὴν Θεοῦ καὶ παιδείαν τοῦ λαοῦ, δεῦτερος δὲ ἀπὸ φθορᾶς ἀέρων, καὶ ἀτμῶν, καὶ ἀναθυμιάσεων τῆς γῆς καὶ ὑδάτων, καὶ θνησιμαίων, καὶ κονιορτῶν, καὶ δυσωδίας καὶ ῥύπου.

2. Καὶ τὸ μὲν κατὰ ἀπειλὴν Θεοῦ γινόμενον θανατικόν, οὐδείς δύναται καταλαβέσθαι, ποίῳ καιρῷ γίνεται, ἐπεὶ ἡ ἔξ 15 ἀέρων κατὰ συγχώρησιν Θεοῦ γινομένη θνήσις, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀρχομένου τοῦ ἔαρος πολλακίς γίνεται, καὶ μάλιστα ἐν ταῖς πολυανδρούσαις καὶ καθύγροις καὶ κατάλοις χώραις· ὅθεν ἐστὶν εἰδέσθαι πολλὰς ἐθνῶν ἀσεβῶν καὶ δυσσεβῶν ἐρημι-

ES'

7-27 Cf. Nicephorus Blemmydes, *De vitae termino*, ed. W. Lackner (Leiden, 1985), p. 14 (13-23)

Mss* Ma (La²[Qu. ed. 114 R.]) | WE

Cf. (i) Coll. d (SC); (ii) Ps.-Athanasius, *QQ ad Antiochum*, QQ 103, 104 (PG 28, 661A-D)

1 τισι] add. λέγειν Ma | ὅτι] om. a² | δυνάτον WC | φεύγοντά] φεύγε (sic) τὰ E 2 ἀπό²] ἐκ W, om. Qu. ed. 114 (Migne sed non Gretser) | ἐκ] add τοῦ W 4 τὸ] om. W | τούτων] τούτου a, add. τῶν E 6 οὐ] ἂν (sic) E | πάντα L | ὅ] om. E 6-7 χωρῆσαι] aE, χωρέσαι M, χωρεῖν W, ante δύναται transp. E 8 πολλὰ] om. Ma 8-10 ἔξ - Θεοῦ²] om. a² (lacunam conii. Gretser) 8 αὐτοῦ] αὐτῶν EC 9 δι' ὧν - εἰς] om. ML | παθητικά] θανατικά E 10 Θεοῦ] praem. τοῦ Ma² 11 τῆς] om. E | καί⁴] delendum conii. Gretser 13 τὸ] M^pc aE, ὁ M⁺c WC | μὲν] add. μὴ s.l. M | γινόμενον] a, γηνόμενων (sic) E, γινόμενος M⁺c C, γενόμενος W, γενόμενον M^pc | θανατικόν] MaE, θάνατος WC 13-14 οὐδείς] οὐ E 14-16 ἐπεὶ - γίνεται] om. Ma 16 ἔαρος] W, ἄερος EC 17 καθύγροις M | κατάλοις] κατάλοις E, κατάλοις (κατάλοις Migne) a² (καὶ καθαλμέσι conii. Gretser) | χώραις] post καθύγροις transp. a 18 ἰδέσθαι M ἰδεσθαι L | πολλάς] ἰσως πόλεις conii. in mg. R | καὶ] ἢ καὶ EC 18-19 ἐρημικὰς - χώρας] χώρας ἐρημικὰς Ma

* C ff. 96v-97, E ff. 44v-45v, L ff. 220-<221>, M ff. 280v-281, R. f. 206r-v, W ff. 14vb-15va.

20 κὰς καὶ καταξήρους χώρας μηδέποτε πείραν θανατικοῦ ἔσχη-
κυίας. Τί οὖν, ἄρα διὰ τὴν δικαιοσύνην αὐτῶν; Οὐδαμῶς, ἀλλὰ
διὰ τὴν κρᾶσιν τῶν ξηρῶν καὶ ὑγιοποιῶν ἀέρων.

3. Νομίζω οὖν δυνατὸν πολλάκις, βουλήσει Θεοῦ διαφυγεῖν
ἐκ τόπου εἰς ἑτέρους ὑγιοποιούς ἀέρας καὶ τόπους τὴν ἐκ φθο-
ρᾶς ἀέρων γινομένην θνήσιν· τὴν δὲ κατὰ ἀπειλὴν Θεοῦ ἐπιφε-
25 ρομένην, ἐὰν ἄρα καὶ εἰς θνήσκοντας καταταγῇ ὁ φεύγων, ἀδύ-
νατον αὐτὸν μὴ ἀποθανεῖν, ὅπου ἐὰν φύγη, εἰ δὲ οὐκ ἀπεφάνθη
θάνατος νῦν κατ' αὐτοῦ, οὐκ ἀποθνήσκει.

4. Μηδεὶς δὲ ἀκούων ἡμῶν εἰρηκότων ἐξ ἀέρων γινομένην
θνήσιν νομίσει, ὅτι χωρὶς Θεοῦ ταύτην γίνεσθαι εἰρήκαμεν·
30 ἠκούσαμεν γὰρ τοῦ εἰρηκότος, ὅτι Δύο στρουθία ἀσσαρίου
πωλεῖται, καὶ ἐν ἐξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἐπὶ τῆς γῆς, ἄνευ τοῦ
Πατρός μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Διὸ καὶ ἄπερ οἱ ἀέρες καὶ ἡ
κτίσις πᾶσα φυσικῶς ἐνεργεῖ, νεύματι Θεοῦ ἐπιτελεῖ.

ΕΖ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ἄρα ἀπαιτεῖται ὁ Χριστιανὸς ἐν ἧ μέλλει με-
ταλαμβάνειν, παραφυλάττεσθαι ἐκ τῆς ἰδίας γυναικός, καὶ μὴ
προσεγίσει αὐτῇ;

30-32 Matt. 10:29

19 μηδέποτε] add. δὲ M | θανατικοῦ πείραν W 21 κρᾶσιν] διάκρασιν E |
ξηρῶν] ξηροποιῶν a² 24 θεοῦ ἀπειλὴν Ma 24-25 ἐπιφερομένην] γι-
νομένην WC 25 ἐὰν] add. οὖν a² | εἰς] εἰ W | κατεαγει (sic) W 26
φεύγη M | ἀποφάνθη WE, ἐπεφάνθη a² (sed ἀπεφάνθη var. lect.) 27 κατ'
αὐτοῦ νῦν W 28 ἀκούσας MaC | γενομένων E 29 νομίσει] sic codd. |
ὅτι] om. a² | ταύτην] αὐτὴν ML, post γίνεσθαι transp. M | γίνεσθαι] γενέσθαι
E 29-30 γίνεσθαι - εἰρηκότος] γίνεσθαι· εἰρήκαμεν γὰρ a² 30 Δύο]
add. ὡς (ὡς) om. R) γέγραπται a² 32 τοῖς] om. W | Διὸ] Διόπερ Ma² |
ἀέρες] ἀστέρες Qu. ed. 114 33 πνεύματι E | ἐπιτελεῖται Qu. ed. 114

ΕΖ'

Mss* Ma (La²[Qu. ed. 115 R.]) | WE

Cf. (i) Qu. 38 supra; (ii) Qu. ed. 7 (PG 89, 388A14-B5), scil. versio ex Coll. 88 QQ,
quae etiam in Coll. d (SC) invenitur; cum Appendice 10a (17-21); (iii) Appendix 13.

1 ὁ] WC, om. MaES | Χριστιανός] add. τῆ ἡμέρα ἐκείνη Mad | μέλλει] add.
ἡμέρα E 2 παραφυλάττεσθαι Mad | μὴ] om. E

* C f. 97r-v, E f. 45v, L f. <221 >, M f. 281r-v, R ff. 206v-207, S f. 314, W f. 35va-b.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Ὅτε ἔμελλεν ὁ Δαυὶδ καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἐσθίειν
 5 τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως, οἵτινες ὑπῆρχον προτύπωσις τοῦ
 σώματος τοῦ Χριστοῦ, εὐθέως ἠρώτησεν ὁ Ἀβιάθαρ ὁ ἄρχιε-
 ρεὺς τὸν Δαυὶδ λέγων· Εἰ καθαροὶ εἰσιν ἀπὸ κοίτης γυναϊκός;
 Καὶ ὅτε ἐπέγνω, ὅτι Ναί, τότε δέδωκεν αὐτοῖς τοὺς ἄρτους.

2. Ὅμως ἐπειδὴ εἰς ἄκραν ταλαιπωρίαν κατήντησαν τὰ καθ'
 10 ἡμᾶς, εἰ μὲν ἀπὸ ὁδοῦ τινος καὶ ἀπὸ ξένης ἐλλήλυθεν, ἴσως
 συγγνώμης τινός, ἑαυτὸν κατακρίνων ἐπὶ τῷ συνδυασμῷ,
 ἀξιωθήσεται, ἐν τοῖς λοιποῖς ἑαυτὸν διορθούμενος.

ΞΗ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ἐὰν ἐρωτῶμαι περὶ πίστεως ὑπὸ αἰρετικῶν,
 καὶ οὐκ ἐπίσταμαι δογματίσαι, τί ποιήσω;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ Οὐ μόνον σοι τῷ μὴ ἐπισταμένῳ, ἀλλὰ καὶ τοῖς
 δοκοῦσιν ἐπίστασθαι, κίνδυνός ἐστι τὸ περὶ πίστεως λαλεῖν.

5 Εἰπέ οὖν τῷ ἐρωτῶντί σε, ὅτι Ἐγὼ ἄνθρωπος ἰδιώτης εἰμί,
 ἀλλ' ἐὰν ἄρα καὶ ἐν ἀληθείᾳ τὴν ἀλήθειαν ἐπιζητῆς, ἐλθέ πρὸς
 τὴν ἐκκλησίαν, κάκει μανθάνεις τὴν πίστιν εὐσεβῆ.

4-8 Cf. 1 Reg. 21:2-7

4 ὁ] om. M 6 εὐθύς α | ἐρώτησεν E | ὁ'] om. Mad 8 ἔγνω Mad | Ναί|
 καθαροὶ εἰσὶ E | ἄρτους] add. φαγεῖν E 9 Ὅμως] add. δὲ E | ταλαιπωρίας
 L | κατήντησε E, κατήγγησαν Qu. ed. 115 10 ἀπό²] om. α 11 ἑαυτὸν]
 add. τῆς (lege τις) ML 11-12 ἐπὶ - διορθούμενος] ἔξεστιν κοινωνῆσαι
 W 12 ἀξιωθήσεται] τεύξεται E | διορθούμενος] om. E

ΞΗ'

Miss* Ma (La²[Qu. ed. 116 R.]) | E
 Cf. (i) Coll. d (C); (ii) Appendix 20.

1 ἐρωτοῦμαι ME 3 ἐπισταμένῳ] add. κίνδυνος Ma 4 δοκοῦσιν ἐπί-
 στασθαι] Ed, ἐπισταμένοις Ma | κίνδυνός ἐστι] om. α² 5 ἐρωτοῦντι R |
 σε] σοι LR | ὅτι] om. Ma 5-6 εἰμί, ἀλλ'] εἰμί. Ἄλλὰ Qu. ed. 116 7
 πίστιν εὐσεβῆ] τὴν εὐσέβειαν Ma

* C f. 99, E ff. 45v-46, L f. <221 >. M f. 281v, R f. 207.

ΞΘ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Εἶτα οὐκ ἔστιν ὄλως μέθοδος τις, δι' ἧς δυνήσεται ὁ ἰδιώτης ἀντειπεῖν τῷ αἰρετικῷ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Περὶ τούτου ἄκουσόν τινος διαλέξεως συντόμου γεναμένης ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πρὸ ὀλίγου χρόνου· συναθροισθέντες
5 γὰρ οἱ ἀπὸ Σευήρου καὶ Γαϊανοῦ καὶ Βαρσανουφίου πρὸς τινα ἰδιώτην μὲν τῷ λόγῳ, φρόνιμον δὲ ἐν Κυρίῳ, τὴν πίστιν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας κηρύττοντα, διεμάχοντο πρὸς αὐτόν.

2. Ἠρώτησεν οὖν αὐτοὺς λέγων· Ἐὰν ἔχη ὁ βασιλεὺς ταμεῖα καὶ οἴκους τιμίους, ἔνθα διαπράττεται τὰ ἀναγκαῖα μυστήρια
10 αὐτοῦ, τίνι πιστεύει αὐτοὺς, τοῖς πιστοῖς ἀνθρώποις αὐτοῦ ἢ τοῖς ἀπίστοις; Λέγουσιν αὐτῷ ἐκεῖνοι· Πρόδηλον, ὅτι τοῖς πιστοτέροις ὄλων τῶν ἀνθρώπων αὐτοῦ πιστεύει τοὺς τοιοῦτους οἴκους ὁ βασιλεὺς.

3. Τότε ἀποκριθεὶς ὁ ὀρθόδοξος, εἶπε πρὸς αὐτούς· Ὡστε μά-
15 θετε, ὅτι οὐκ ἔστιν ἐπὶ γῆς πίστις ὀρθόδοξος, εἰ μὴ ἡ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, καὶ διὰ τοῦτο ἐπίστευσεν ἡμῖν ὁ Θεὸς πάντας τοὺς ἁγίους καὶ ἀναγκαίους οἴκους αὐτοῦ, ἐν οἷς ἐπιδημήσας τὰ μυστήρια αὐτοῦ πεποίηκε· τουτέστι τὴν Ναζαρέτ, τὸ Θαβῶρ, τὴν Βηθλεέμ, τὸν Ἰορδάνην, τὴν Σιών, τὸν Γολγοθᾶ, τὴν
20 Ἀνάστασιν. Καὶ οὐ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ Σινᾶ, καὶ ἀπλῶς πάντας

ΞΘ'

3-7 Cf. Anast. Sin., *Viae Dux* X (CCSG 8, pp. 143-198) (aliae disputationes huius generis), et *Narr.* (Nau LIII, Binggeli II, 20) 6 Cf. Matt. 10:16 16-22 Cf. Anast. Sin., *Disputatio adversus Iudaeos* [PG 89, 1221B-C]

Miss* M a (La²[Qu. ed. 117 R]) | E
Cf. (i) Coll. d (C); (ii) Appendix 20; (iii) Ps.-Athanasius, *QQ ad Antiochum*, Qu. 44 (PG 28, 625A-C).

1 τις] om. L 2 ὁ] om. a² 4 γενομένης a, γινομένης M | συναθροθέντες M 5 σεβήρου Ma²C | καὶ Γαϊανοῦ] om. E 8 αὐτούς] add. ὁ ὀρθόδοξος ἰδιώτης E | ἔχεις E 9 διαπράττονται Ma 10 αὐτοὺς] αὐτοῖς a | αὐτοῦ²] om. E 11 αὐτῷ] EC, πρὸς αὐτόν Ma 12 ὄλον τὸν ἄνθρωπον R | πιστεύεις E | τοιοῦτος E 15 πίστις] om. L | ὀρθοδόξως E, ὀρθῇ M | ἡ] om. a 16 ἐπίστευσεν] ἐνεπίστευσεν a², post ἡμῖν transp. E 18 θαβῶρ M, Ταβῶρ Qu. ed. 117 19 τόν²] τὸ a², τὴν E | Γολγοθᾶ] E, Γολγοθᾶ a², γολγοθᾶν Md, γολγοθᾶν L 20 μόνον] add. ταῦτα M | καὶ τὸ Σινᾶ] om. M | ἀπλῶς E

* C f. 99r-v, E f. 46r-v, L ff. <221-222>, M ff. 281v-282, R ff. 207-208.

τοὺς ἁγίους τόπους τῆς Καινῆς καὶ τῆς Παλαιᾶς, οἱ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας κατέχομεν.

4. Ἐὰν οὖν κακόδοξοὶ ἔσμεν, ὑμεῖς δὲ ὀρθόδοξοι ὑπάρχετε, οὐ καλῶς ἐποίησεν ὁ Θεὸς ἡμῖν πιστεύσας πάντας τοὺς ἁγίους τόπους αὐτοῦ. 25 Κἂν εἶπητε, ὅτι χειρὶ βασιλικῆ καὶ τυραννία τούτους κατέχομεν, ἐλέγχεσθε ψευδόμενοι· ἰδοὺ γὰρ βαρβάρων κρατούντων τὴν χώραν τῶν ἁγίων τόπων, οὐκ ἐπῆρεν αὐτούς ὁ Θεὸς ἐξ ἡμῶν. Εἰ δὲ καὶ ὡς εἰκὸς δόξετε λέγειν, ὅτι ἐκράτησαν ποτὲ οἱ Ἀρειανοὶ πρὸς ὀλίγον χρόνον τοὺς ἁγίους τόπους, 30 ἰδοὺ ἀληθῶς ἐκεῖνοι διὰ χειρὸς βασιλικῆς καὶ τυραννίας ἤρπασαν τοὺς ἁγίους τόπους, ἀλλ' οὐδὲν ἰσχυσαν· εὐθέως γὰρ πάλιν ὁ Θεὸς ἡμῖν τοῖς ὀρθοδόξοις παρέδωκεν αὐτούς, ἰδοὺ λοιπὸν ἔπτακόσιοι χρόνοι. Καὶ ταῦτα ἀκούσαντες οἱ αἰρετικοί, αἰσχυνθέντες ἀνεχώρησαν.

Ο' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Τίνος χάριν οὐ πεποίηκεν ὁ Σατανᾶς τοσαύτας αἰρέσεις καὶ σχίσματα ἐν ἑτέρα πίστει, εἰ μὴ ἐν τῇ τῶν Χριστιανῶν;

29 Ariani quarto saeculo loca sancta occupaverunt 32-33 anno domini 708, scil. 6200 a mundo condito (i.e. 700 annos post 5500, quando Christus natus est sec. computationem Alexandrinam)

21 ἁγίους] ἄλλους a² | τῆς²] om. E | τῆς³] add. καινῆς καὶ a² 22 ἐκκλησίας] add. λαοὶ M 23 δὲ] om. Qu. ed. 117 | ὑπάρχετε L 24 πάντας] EC, om. Ma 25 τυραννία] Ma (sed τυραννικῆ Qu. ed. 17 [Migne]), τυραννίδα E (cf. τυραννίδι Ps.-Ath.) 26 ἰδοὺ] ἤδη E 28 ἐξ ἡμῶν ὁ θεός a²C | δόξετε E 29 πρὸς ὀλίγον χρόνον] πρὸς ὀλίγων χρόνων E^ac et post τόπους transp. E, πρὸ ὀλίγων χρόνων Ma 30 ἐκεῖνου E | τυραννίας] Ma, τυραννίδας E 32 ἰδοὺ] MaC, om. E

Ο'

Mss* M a (La²[Qu. ed. 118 R.] | E

Cf. (i) Coll. d (SC); Ps.-Athanasius, QQ ad Antiochum, Qu. 43 (PG 28, 625A)

1 οὐ] om. E | τοιαύτας (sic) E

* C f. 100, E ff. 46v-47, L f. <222r-v>, M f. 282r-v, R f. 208, S f. 315.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Ὅτι πᾶσαι αἱ λοιπαὶ τῶν ἀπίστων πίστεις ἀγαπηταὶ τῷ διαβόλῳ εἰσὶ, καὶ οὐδεὶς αὐτῷ λόγος πολεμῆσαι αὐτάς, εἰ μὴ τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ, ὡς ἀντικειμένην καὶ πολεμοῦσαν πολλάκις καὶ καταργοῦσαν αὐτὸν.

2. Καὶ ὅτι ἀληθῶς οὕτως ἐστίν, ἐκεῖθεν μαθεῖν ἐστίν· πρὸ τῆς ἐπιδημίας τοῦ Χριστοῦ οὐκ ἦν ἐπὶ γῆς ἔθνος θεοσεβές εἰ μὴ τὸ τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ οὐκ ἔσχισεν ὁ Σατανᾶς ἄλλο ἔθνος ποτέ, εἰ μὴ αὐτὸ· ὅθεν καὶ αἱ φυλαὶ διηρέθησαν, καὶ ἡ βασιλεία αὐτῶν, καὶ πολλάκις ἑαυτοὺς ἐπολέμησαν, καὶ μυρίας πίστεις καὶ αἰρέσεις ἐκέκτηντο. Καὶ εἶθε κἂν περὶ Θεοῦ ἐμάχοντο ἐν ταῖς αἰρέσεσι καὶ ἐν τοῖς σχίσμασιν αὐτῶν, ἀλλὰ περὶ εἰδώλων, καθὼς ἐστὶν ἐκ τῶν Βασιλειῶν καὶ ἐκ τῶν προφητῶν μαθεῖν· λέγει οὖν ὁ Ἰερεμίας, ὅτι κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν πόλεων Ἰσραὴλ ὑπῆρχον οἱ θεοὶ αὐτῶν, καὶ αἰρέσεις τῆς ματαίας πίστεως αὐτῶν καὶ τῶν σχισμάτων αὐτῶν.

3. Διὸ καθάπερ νῦν, οὕτω καὶ τότε ἐκάστου ἔθνους ἀσεβοῦς μίαν πίστιν ἔχοντος, τὸ ἔθνος τὸ θεοσεβές τοῦ Ἰσραὴλ εἰς μυρίας πίστεις ὁ Σατανᾶς ἔσχισεν.

4-7 Cf. Anast. Sin., *Narr.* (Nau LIII, Binggeli II, 20, 35-39); *In Hexaemeron* XI: Μόνη ἡ τῶν Χριστιανῶν ἐκκλησία Χριστοῦ τυγχάνει ἐχθρὰ καὶ πολέμιος πρὸς τὸν ὄφιν, αἱ δὲ λοιπαὶ πᾶσαι αἱ ἐν κόσμῳ θρησκείαι καὶ πίστεις ἐθνῶν τε καὶ Ἰουδαίων καὶ βαρβάρων φίλαι καὶ σύμβιοι καὶ σύζυγοι καὶ ἴδια τοῦ διαβόλου ὄφρεως ὑπάρχουσιν. *Vat. Palat. gr.* 378, ff. 337v-338 [sic A.N. Sakkos, p. 153], et cf. PG 89, 1033B-C (latine) 15 Cf. 3 Reg. 12:26-30 16 Ier. 2:28; 11:13

4 πᾶσαι] καὶ E | ἀπίστων] E, ἀβαπτίστων ἐθνῶν Mad 4-5 ἀγαπητέ Ed (sed τῷ διαβόλῳ] τοῦ διαβόλου d) 5 πολεμῆσαι] add. ἰσχύσει a² 5-6 αὐτάς] αὐτοῦς M, αὐταῖς L 6-7 καὶ πολεμοῦσαν] Mad, om. E 7 πολ- λάκις] post αὐτὸν transp. E, praem. καὶ a² | κατάρχουσαν a | αὐτόν] αὐτῶν L, αὐτοῦ a² 8 ἀληθῶς] ἀληθοῦς E, ἀληθές M | ἐστίν] ante μαθεῖν transp. (ἐστὶ Gretser, ἐστὶ Migne) Ma | πρὸ] πρὸς E 9 ἐπὶ γῆς] ἐπὶ τῆς γῆς E, om. a² | θεοσεβῆς E 9-10 τὸ τοῦ] ὁ E 10 καὶ] EC, om. Ma | ἰσχυσεν a² | ἔθνος] add. πολεμῆσαι a² 11 διερέθησαν M | αἱ βασιλείαι E 13 ἐκέ- κτηνται (sic) R, κέκτηνται Qu. ed. 118 | εἶθε] οὔτε conit. Gretser | διεμάχοντο E 17 καί] add. αἱ a² | αὐτῶν] om. Md 20-21 μυρίας E 21 ἔσχι- σεν] διέστησεν E

ΟΑ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Διὰ τί δὲ τὸν Σατανᾶν ὅλως πολεμεῖν τοῖς ἀνθρώποις ὁ Θεὸς συνεχώρησε, καὶ τοῦτον οὐκ ἐξήλειψεν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ Ἐχθροῦ μὴ φαινομένου, οὐ φανεροῦνται οἱ δόκιμοι στρατιῶται καὶ φίλοι τοῦ βασιλέως· καὶ μάχης καὶ πάλης
5 μὴ γινομένης, οὐδὲ νίκη γίνεται, οὐδὲ στέφανοι καὶ μισθοὶ δίδονται.

ΟΒ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Πόθεν εἰσὶ τὰ ἐνύπνια, καὶ πῶς πολλάκις γίνονται ἀληθινά;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Εἴρηται μὲν τῷ Σολομώντι, ὅτι ἐνύπνια ἀναπτεροῦσιν ἄφρονας, καὶ διὰ τοῦτο παραγγελλόμεθα μὴ πι-
5 στεύειν, μὴ δὲ καταδέχεσθαι αὐτὰ, ἵνα μὴ ἀδειαν ἐντεῦθεν οἱ δαιμόνες λαβόντες, πλανήσαντες ἀπατήσωσιν ἡμᾶς, ὅπερ τινὲς ὑπέμειναν. Ὅμως συμβαίνουνσι τὰ ἐνύπνια πολλάκις ἐκ τῶν πράξεων ἢ λογισμῶν ἡμῶν, ὧν ἐν ἡμέρᾳ ἔχομεν. Γίνονται δὲ
10 καὶ ἀπὸ δαιμόνων, γίνονται καὶ ἀπὸ στομαχοῦ φαντασίαι, γίνονται καὶ ἀπὸ Θεοῦ· πολλάκις γάρ οἱ ἅγιοι ἄγγελοι δι' ἐνυπνίων ὁδηγοῦσιν ἢ ἐκφοβοῦσιν ἡμᾶς.

ΟΑ'

Mss* Ma (La²[Qu. ed. 119 R.]) | E

Cf. (i) Coll. d (C); Ps.-Athanasius, *QQad Antiochum*, Qu. 11 (PG 28, 604C10-D2).

1 σατανᾶν L 1-2 πολεμεῖν τοῖς ἀνθρώποις] post συνεχώρησε transp. L | τοὺς ἀνθρώπους M 4 μάχης καὶ] om. E 5 γινομένης E, γενομένης a²C | οὐδὲ²] οὔτε M | καὶ] οὐδὲ Qu. ed. 119 5-6 δίδονται] γίνονται (γίνεται L) a

ΟΒ'

3-4 Sir. 31:1

Mss** Ma (La²[Qu. ed. 120 R.]) | WE

Cf. (i) Coll. d (SC); (ii) Ps.-Athanasius, *QQad Antiochum*, Qu. 99 (PG 28, 660A4-9).

1 εἰσὶ] om. Ma | πῶς] om. L 3 μὲν] ἐν Ma 5 μὴ δὲ] μὴδε ME^{±c}, μὴδὲ E^{p.c} Qu. ed. 120, ἢ d 6 πλανήσαν (sic) E, πλανήσοντες a² | ὅπερ] Wd, ὅστιπερ E, ὡσπερ Ma | τινὲς] add. καὶ E 7 Ὅμως] ὁμοίως Ma 8 ἢ] add. τῶν E | ἡμῶν] om. Ma 9 γίνονται] add. δὲ a 10 ἅγιοι] om. a

* C f. 100, E f. 47r-v, L f. <222v>, M f. 282v, R f. 208r-v.

** C f. 100r-v, E f. 47v, L ff. <222v-223>, M ff. 282v-283, R f. 208v, S f. 315, W ff. 35vb-36rb.

2. Πολλάκις δὲ καὶ ἡ ψυχὴ ὡς λογικὴ καὶ νοερὰ προγινώσκει καὶ προδείκνυσαι τῷ ἀνθρώπῳ τινά, μάλιστα ἡ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔχουσα· φησὶ γὰρ ὁ Θεός, ὅτι Ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματος μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα πιστήν, καὶ προφητεύουσιν οἱ υἱοὶ καὶ αἱ θυγατέρες ὑμῶν, καὶ οἱ νεανίσκοι ὑμῶν δράσεις ὄψονται, καὶ οἱ πρεσβύτεροι ὑμῶν ἐνυπνίοις ἐνυπνιασθήσονται.

3. Ὅσα οὖν ἐνύπνια ὄψει ποιούντά σοι κατάνυξιν, καὶ διόρθωσιν, καὶ ἐπιστροφὴν, καὶ φόβον Θεοῦ, ταῦτα μόνα ἀγάπησον.

ΟΓ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Πόθεν ὀρωμέν τινὰς πιστοὺς σωματικὰ πταίσματα ποιούντας, ὑπὸ Θεοῦ δὲ ἀγαπωμένους καὶ εὐλογομένους καὶ κινδύνων διασωζομένους;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ Τὰ τοῦ Θεοῦ κρίματα ἀκατάληπτα καὶ ἀνερμήνευτά εἰσι, καὶ διὰ τοῦτο οὐ χρὴ κατακρίνειν ἀνθρωπον ἕως τῆς ἡμέρας τῆς ἀναστάσεως. Τινὲς μὲν γὰρ ἴσως τινὰ ἐλαττώματα θεωροῦνται ἔχοντες, κρυπτῶς δὲ μεγάλα κατορθώματα πρὸς Θεὸν ἐργαζόμενοι παρ' ἡμῖν μὲν ἀμαρτωλοὶ εἶναι νομίζονται, παρὰ δὲ Θεῷ δίκαιοι τυγχάνουσιν· ἄλλοι πάλιν ἐξ εὐχῶν προγονικῶν, ὡς Σολομῶν διὰ τοῦ Δαυὶδ, τινὸς φιλανθρωπίας ἀξιοῦνται· ἕτεροι δὲ νῦν μὲν πονηροὶ ὄντες, μετανοῆσαι δὲ γνησίως ἐν ὑστέροις μέλλοντες, ἤδη ἀπὸ τοῦ νῦν ὡς δίκαιοι παρὰ Θεοῦ ἀγαπῶνται καὶ προνοοῦνται ὑπ' αὐτοῦ ὡς ὁ Παῦλος.

14-17 Act. 2:17 (Ioel 2:28)

12 Πολλά α 15 πιστήν] om. E | προφητεύουσιν E, προφητεύσωσιν M | οἱ] om. L | υἱοὶ] add. ὑμῶν α 16-17 οἱ νεανίσκοι - πρεσβύτεροι ὑμῶν] om. α² 17 πρεσβύτεροι ὑμῶν] πατέρες ἡμῶν E | ἐνύπνια ad (cum Ioel 3:1) 18 σοι] σου M 18-19 καὶ ... καὶ¹] om. α² 19 μόνον Ed

ΟΓ'

4-5 Cf. Rom. 11:33 7-8 Cf. App. 18, 8-14 9-11 Cf. 3 Reg. 11:13

Mss* M | WE

Cf. (i) Qu. ed. 10 (PG 89, 432A4-C3), scil. versio ex Coll. 88 QQ, quae etiam in Coll. d (SC) invenitur; (ii) App. 18.

1 πιστοῦς] WE, πιστούς τινὰ M 3 κινδύνους E 5 οὐ χρὴ] χρὴ μὴ E 8 ἐργαζόμενοι] WE, ἔχοντες M, add. καὶ E 9-13 ἄλλοι - Παῦλος] om. W 11-12 ἐν ὑστέροις γνησίως E 12 ὡς] om. M 13 Θεοῦ] τῷ Θεῷ M | ὡς ὁ Παῦλος] om. E

* C ff. 100v-101, E ff. 47v-48, M f. 283v, S f. 315, W f. 36rb-va.

ΟΔ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος, ὅτι Ἑγίασται γάρ ὁ ἀνὴρ ὁ ἄπιστος, ἐὰν ἔσῃται ἡ γυνὴ αὐτοῦ πιστή, ὁμοίως καὶ ἡ γυνὴ ἡ ἄπιστος, ἐὰν ἔσῃται πιστὸς ὁ ἀνὴρ, ἀρα λοιπὸν ἔξεστι τὸν Χριστιανὸν λαμβάνειν γυναῖκα ἄπιστον ἢ ἐθνικὴν;

- 5 **ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ** Ὁ θεὸς Ἀπόστολος οὐ περὶ ἀγάμων ταῦτα εἶπεν, ἀλλὰ περὶ τῶν ἡδῆ, πρὸ τοῦ πιστεῦσαί τινα ἐκ τῶν δύο, συνεζευγμένων ἀλλήλοις, ἴσως δὲ καὶ τεκνοποιησάντων· τοῦτο νομοθετεῖ, ὅτι ἐὰν τοῦ ἐνὸς μέρους βαπτισθέντος τὸ ἕτερον μέρος οὔτε βαπτισθῆναι, οὔτε χωρισθῆναι βούλεται, μὴ ἀναγκαζέτω,
- 10 μὴ δὲ διωκέτω αὐτὸ ὁ πιστεῦσας. Ἐπει μετὰ τὸ βάπτισμα, ὁ κολλώμενος τῇ πόρνη, ἐν σώμα γίνεται, ὁμοίως καὶ ὁ κολλώμενος τῇ ἀπίστῳ.

ΟΕ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Εἰ ἄρα ἀμαρτάνει ὁ φεύγων ἐν καιρῷ διωγμοῦ, ἢ οὐ;

ΟΔ'

1-31 Cor. 7:14 10-11 1 Cor. 6:16

Mss* M a (L a²[Qu. ed. 121 R.]) | E¹⁻⁸

Cf. Coll. d (C)

1 γάρ] om. a²C 2 ἔσῃται] ἔσται L, ἔστιν (ἔστιν) a², om. C 3 ἔσῃται] ἔσται L, ἔστιν (ἔστιν) a² | πιστὸς ὁ ἀνὴρ] ML, ὁ ἀνὴρ αὐτῆς πιστὸς Ea² 4 τὸν Χριστιανὸν] ML, τῷ χριστιανῷ Ea² 4 λαβεῖν a | ἢ] om. E 5 ἀγάμων] γάμων Ed 6 τινὰς E 7-8 δὲ - ἐνὸς] om. a² (εἰ ἐνὸς loco ἴσως conī. Gretser) 7 τεκνοποιήσαντες E 7-8 νομοθετεῖ] add. τῷ δὲ θεῷ πρέπει δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων ἀμήν et sic des. E 10 μὴ δὲ] μήτε M, praem. δὲ a² | αὐτὸ] C, αὐτῷ MLP^c, αὐτὸν a² 12 τῇ] τῷ a² | ἀπίστῳ] πιστῷ dubie conī. Gretser

ΟΕ'

Mss** M a (L a²[Qu. ed. 122 R.])

Cf. Coll. d (C)

1 Eī] om. C | ἄρα Qu. ed. 122 (Migne) C 2 ἢ οὐ] om. a

* C f. 102v, E f. 48, L f. <223>, M f. 283v, R ff. 208v-209.

** C f. 103, L f. <223v>, M ff. 283v-284, R f. 209.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ Ὁ μὲν Κύριος εἶπεν· Ὅτε διώκουσιν ὑμᾶς ἐκ τῆς πόλεως ταύτης, φεύγετε εἰς τὴν ἄλλην. Εἰ μὲν οὖν εἰς ἀπό-
 5 λειαν τῆς ψυχῆς ὁ διωγμὸς συντείνει, ἐξουσίαν ἔχει ἕκαστος, πρὸς ὃ δοκιμάζει ἑαυτὸν ποιῆσαι· εἰ δὲ περὶ σωματικὰς ζημίας ἐστὶν ὁ διωγμὸς, ὑπὲρ Χριστοῦ ὀφείλομεν ὑπομεῖναι.

OS' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ἐπειδὴ ὀρώμεν τινὰς καὶ ἐν αἰχμαλωσίᾳ ὑπαρχούσας δούλας παρεξερχομένας, τί χρῆ περὶ αὐτῶν λέγειν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Αἱ μὲν καθ' ἡδονὴν καὶ στρήνος παρεξερχόμε-
 ναι μείζονι κρίματι ὑποπίπτουσιν, αἱ δὲ ἀπὸ στενώσεως καὶ
 5 ἀνάγκης, ἐλάττονι, ὅπερ καὶ ἐπὶ τῶν κλεπτῶν, ὅτι κουφοτέραν ἁμαρτίαν ἔχει ὁ ἀπὸ πείνης κλέπτων τροφὰς ὑπὲρ τὸν μὴ δεόμενον καὶ συλοῦντα.

2. Ἐφ' ἐκάστης δὲ ἁμαρτίας ἐστὶ κατανοῆσαι πολλὰς διαφο-
 ράς· καὶ γὰρ ἄλλην συγγνώμην εἶχον αἱ καλλωπιζόμεναι καὶ
 10 κοσμούμεναι γυναῖκες ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ ὑπὲρ τὰς νῦν ἐν μέσῳ

3-4 Matt. 10:23

4 Εἰ μὲν οὖν] χρῆ (sic) δὲ σκοπεῖν, καὶ εἰ μὲν C 4-5 τῆς ψυχῆς εἰς ἀπό-
 λειαν L, εἰς ψυχῆς ἀπόλειαν C 5 συντείνει ὁ διωγμὸς a² | ἕκαστος ἔχει
 C 6 δ - ποιῆσαι] εἴτε φεύγειν εἴτε δὴ καὶ ἐνίστασθαι, καθάπερ ἴσως ἔχει
 καὶ ὑπομονὴν C | δοκιμάζεται αὐτὸν a² | ποιήσει M | περὶ - ζημίας] πρὸς
 μόνην σωματικὴν ζημίαν (sic) συντείνων C 7 διωγμὸς, ὑπὲρ] διωγμὸς
 ὑπὲρ a²C | ὑπομεῖναι] ἀπομεῖναι a², add. καὶ μὴ φεύγειν C

OS'

1-2 de Christianis mulieribus servis Araborum, cf. Anast. Sin., *Narr.* (CPG 7758, C 12; Binggeli II, 21) et in genere de Christianis sub dominatione Araborum, *Narr.* (Nau XLI, Binggeli II, 8, 8-12; CPG 7758, C 5; Binggeli II, 9), et QQ 87, 101, 102.

Mss* Ma (L a²[Qu. ed. 123 R])
 Cf. Coll. d (SC)

2 χρῆ] χρεία L 3 Αἱ] Εἰ LC | μὲν] Ld, add. οὖν Ma² | στρήνον a² 4-5
 καὶ ἀνάγκης] om. a 6-7 τὸν μὴ δεόμενον καὶ συλοῦντα] Ld, τῶν μὴ δεο-
 μένων καὶ συλοῦντων Ma² 8 ἐστὶ Qu. ed. 123 10 τῆ] om. Qu. ed. 123 |
 τὰς] τῆς Qu. ed. 123 | ἐμέσω M

* C ff. 102v-103, L f. <223v >, M f. 284, R f. 209r-v, S f. 315v.

τῆς αἰχμαλωσίας τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν σιδηροφορουσῶν, αὐταὶ ἐνώπιον αὐτῶν χρυσοφοροῦσαι καὶ μὴ αἰσχυνόμεναι.

3. Καὶ πᾶσα δὲ ἄλλη ἁμαρτία καὶ σπατάλη καὶ τρυφή, ἣν ποιοῦμεν ἐν μέσῳ τῆς αἰχμαλωσίας ὑπάρχοντες, χαλεπωτέρα
15 ἐστὶν ὑπὲρ τὰς ἀνομίας τῶν ἐν ἀνέσει ὄντων καὶ ἁμαρτανόντων.

ΟΖ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Πόσαι μοιχεΐαι εἰσὶ σωματικαί;

- ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ** Δύο· ὁ μὲν γὰρ ἄγαμος, ἐὰν εἰς ὑπανδρον ἁμάρτη, μοιχεΐα ἐστὶ, καὶ ὁ ἔχων γυναῖκα πάλιν, ὅπου δ' ἂν πορνεύσῃ, μοιχός ἐστίν, ὅτι τὴν κοίτην τῆς ἰδίας γυναικὸς ἐμοίχευσεν· εἰ
5 δὲ ὁ μὴ ἔχων γυναῖκα εἰς μὴ ἔχουσαν ἄνδρα ἁμαρτήσῃ, πορνεῖα ἄλλ' οὐ μοιχεΐα ἐστίν. Ὁ δὲ ὑπὸ ζυγὸν ὑπάρχων, ἐὰν πρὸς ὑπανδρον ἁμάρτη, δύο μοιχεΐας ποιεῖ.

ΟΗ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Τί ἐστὶ τὸ ὑπὸ τοῦ μακαρίου Παύλου εἰρημέ-
νον, ὅτι τινῶν ἀνθρώπων αἱ ἁμαρτίαι πρόδηλοί εἰσι προάγου-
σαι εἰς κρίσιν, τισὶ δὲ καὶ ἐπακολουθοῦσιν,

14 ὑπάρχοντες] ὄντες a²

ΟΖ'

Miss* M a (L a²{Qu. ed. 124 R})

Cf. Ps.-Athanasius, *QQad Antiochum*, Qu. 95 (PG 28, 656C5-9).

2 γὰρ] om. a² 3-4 ἐστὶ - μοιχός] om. Qu. ed. 124 3 δ' ἂν] δὲν κὰν
(sic) M | πορνεύσει L 4 μοιχός] μοιχεΐα R 5 ἁμαρτήσῃ] MR, ἁμαρ-
τήσῃ L Qu. ed. 124 6 ἄλλ'] om. a² | δὲ] om. a²

ΟΗ'

2-31 Tim. 5:24

Miss** M X | W

Cf. Collectio d (SC)

1-2 ΕΡΩΤΗΣΙΣ - αἰ] desunt in X 3 δὲ] om. W

* L f. <224 >, M f. 284r-v, R f. 209v.

** C f. 103r-v, M f. 284v, S f. 315v, W ff. 36va-37ra, X f. 16.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Προηγουμένως τούτο ἐπὶ τῶν αἰρεσιάρχων χρή
 5 νοῆσαι· ἅπερ γὰρ ἤμαρτον ἐν τῷ βίῳ ὄντες, προέλαβον αὐτοὺς
 ἐκεῖ, σπείραντες δὲ καὶ ἄλλοις, καὶ διδάξαντες βλάσφημον πί-
 στιν, ἔχουσι καὶ μετὰ θάνατον ἐπακολουθούσας αὐτοῖς τὰς
 ἁμαρτίας καὶ βλασφημίας τῶν βλαπτομένων καὶ ἀπολλυμένων
 ψυχῶν ἐκ τῆς πονηρᾶς αὐτῶν διδαχῆς.

10 2. Οὐ μόνον δὲ ἐπὶ αἰρεσιάρχων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν
 ἁμαρτιῶν ὁ διδάσκων ἄλλους ἔχει τὸ κρίμα ἐπακολουθοῦν αὐ-
 τῷ. Ὡσπερ δὴ πάλιν καὶ ἐπὶ τῶν ἀγαθῶν ἔργων τὸ αὐτὸ ἐ-
 στιν εἰπεῖν, ὅτι οἱ τὰ ἀγαθὰ δόγματα διδάξαντες, καὶ οἱ νοσοκο-
 15 μεία καὶ ἐκκλησίας καὶ ὀρφανοτροφεῖα συστησάμενοι, καὶ οὐ-
 σίας καὶ προσόδους αὐτοῖς καταλείψαντες, ἔχουσι καὶ μετὰ
 θάνατον μνημόσυνα ἀγαθὰ, καὶ τοὺς μισθοὺς ἐπακολουθούντας
 αὐτοῖς· οὐ γὰρ δίκαιον παρὰ Θεῷ τῷ μὲν πονηρῷ ἐπακολουθεῖν
 τὰ πονηρά, τῷ δὲ ἀγαθῷ μὴ ἐπακολουθεῖν ὁμοίως τὰ ἀγαθὰ,
 πλὴν δόξα τῷ μόνῳ γινώσκοντι τὰ ἴδια κρίματα.

0Θ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Τοῦ Θεοῦ λέγοντος πρὸς τὸν ὄφιν, ὅτι Ὁ
 ἄνθρωπος τηρήσει σου κεφαλὴν, τουτέστι τὴν ἀρχὴν παντὸς
 πονηροῦ λογισμοῦ· σὺ δέ, τουτέστιν ὁ πονηρός, τηρήσεις αὐ-
 τοῦ τὴν πτέρναν, λέγω δὴ τὰ ἔσχατα τοῦ βίου αὐτοῦ, πόθεν

19 Cf. Ps. 35:7

5 προελάβαντων (sic) M 6 καὶ²] om. X 6-7 πίστιν βλάσφημον M
 7 αὐτοὺς W 11 ἐπακολουθοῦν] d, ἐπακολουθοῦντα MXW 12 Ὡσπερ]
 ὅπερ M 13 καὶ] Wd, οἶον M, om. X 13-14 νοσοκομεία] d, νοσοκομία
 MXW 14 ὀρφανοτροφεία] S, ὀρφανοτροφία MXWC 15 ἑαυτοῖς M
 16 τοὺς] om. W 17 παρὰ] XW, παρὰ τῷ Md | τὸ μὲν πονηρὸν M 18 τὸ
 δὲ ἀγαθὸν M 19 δόξα] add. s.l. θεῷ M | γινώσκοντι] add. s.l. ἐκάστου M

0Θ'

1-4 Gen. 3:15; cf. Anast. Sin.(?), *In Hexaemeron* XI (PG 89, 1034 A-B [sed valde differt])

Mss* Ma (L a²[Qu. cd. 125 R.]) X | W

Cf. (i) Collectio d (SC); (ii) Ps.-Athanasius, *QQ ad Antiochum*, Qu. 100 (PG 28, 660A10-B12) (sed valde differt).

1 ὅτι] om. a² | 'O] om. L 2 σου] σοι X 3 πονηροῦ] XWS, om. MaC |
 σὺ] σου R 3-4 αὐτοῦ] om. R 4 τὴν] om. ad

* C ff. 103v-104, L f. <224r-v>, M ff. 284v-285, R ff. 209v-210, S f. 315v, W f. 37ra-
 va, X f. 16r-v.

- 5 γινώσκει ὁ Σατανᾶς τὰ ἔσχατα τοῦ ἀνθρώπου; Καὶ γὰρ πολ-
 λούς ἐωράκαμεν ὄλον μὲν τὸν χρόνον αὐτῶν σχεδὸν καλῶς
 διαπρέψαντας, εἰς αὐτὰ δὲ τὰ τέλη τῆς ζωῆς αὐτῶν παραπε-
 σόντας, ἐξ ὧν εἰς ὑπάρχει καὶ Ἰουλιανὸς ἐκεῖνος ὁ μιαρὸς πα-
 ραβάτης.
- 10 **ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1.** Τινὲς μὲν γραῶδεις μύθους λαλοῦντες λέγου-
 σιν, ὅτι εἰς τὸν ἀέρα διατρίβων ὁ διάβολος προσακροᾷται τὰς
 παρὰ Θεοῦ γινομένας κατὰ ἀνθρώπων ἀποφάσεις, ἀδύνατον δὲ
 τοῦτο· οὐ γὰρ κραυγητικῆ φωνῆ, ἀλλ' ἀφθέγκτω καὶ ἀρρήτω
 βουλῇ τὰ πάντα ποιεῖ ὁ Θεός.
- 15 2. Οὐχοῦν ἐμοὶ δοκεῖ, ὅτι πνεῦμα λεπτὸν καὶ ἀσώματον
 ὑπάρχων ὁ Σατανᾶς, ἐπίσταται καὶ διερευνᾷ ὑπὲρ πᾶσαν ἰατρι-
 κὴν ἐπιστήμην ἀνθρώπων τὰς δυνάμεις καὶ ἐνεργείας, καὶ τοὺς
 πλεονασμούς καὶ τὰς ἐλλείψεις τῆς ζωτικῆς τοῦ σώματος διὰ
 τοῦ αἵματος τῆς ὑπάρξεως· ἀκαίθεον λοιπὸν στοχαστικῶς,
 20 ἀλλ' οὐκ ἀκριβῶς τεκμαίρεται τοῦ ἀνθρώπου τὴν τελευταίαν.
3. Τὸ αὐτὸ δὲ ἐστὶν εἰπεῖν ἐπὶ τῶν μάντεων καὶ τῶν ἐγγα-
 στριμύθων· ὅτι πνεύματα λεπτά τυγχάνοντες οἱ δαίμονες θεω-
 ροῦσι τίς ὁ κλέψας τὸν δεῖνα ἄνθρωπον, καὶ ποῦ τὰ κλαπέντα
 παρέθετο, καὶ δύνανται ταῦτα εἰπεῖν, ὡσπερ πολλάκις θεωρή-
 25 σαντες πολυομβρίαν ἐν τῇ Ἰνδικῇ χώρα γεγεννημένην, προλέ-
 γουσί τισιν ἐν Αἰγύπτῳ μεγάλην ἔσσεσθαι τὴν τοῦ Νείλου ἀνά-
 βασιν· εἰ δέ τις ἐρωτήσῃ τούτους τὸν πηχισμὸν καὶ τοὺς
 δακτύλους τῆς ἀναβάσεως, ἀποροῦσιν εἰπεῖν, καὶ ἐλέγχονται
 μὴδὲν ἐπιστάμενοι.

8-9 Julianus Apostata (361-363 A.D.) 15-20 Cf. Athanasius, *Vita Antonii*, cc. 31-
 32 (ed. G.J.M. Bartelink [SC 400], pp. 220-224) 23 Cf. Athanasius, loc. cit., c.
 31.4 sed alio sensu (ed. G.J.M. Bartelink [SC 400], p. 222) 24-27 Cf. Athanasius,
 loc. cit., c. 32.1 (ed. G.J.M. Bartelink [SC 400], p. 222)

6 σχεδὸν] om. Ma 7 διαστέψαντας Qu. ed. 125 (διατρίψαντας con. Mi-
 gne) | αὐτῶν] om. a 8 ὑπῆρχεν M | καί] om. MaX | ἐκεῖνος] om. Qu. ed.
 125 12 γενομένας a² | ἀνθρώπων] τω (sic) ἄνθρωπον X 13 ἀλλὰ X |
 ἀμφθέγκτω W 14 βουλήσει M 19 τῆς] om. MaX 20 τεκμήρεται,
 τεκμητέρεται (sic) X | τὴν τελευταίαν τοῦ ἀνθρώπου MaX | τὴν] om. W 21
 δὲ ἐστὶν] a²(Gretser) WS, δὲ ἐστὶν Qu. ed. 125 (Migne) | ἐπὶ] praem. καὶ ad |
 τῶν¹] om. MaX | μάντων MX 22 τυγχάνοντες] ὑπάρχοντα καὶ ἐντυγ-
 χάνωντες (sic) M | οἱ] om. M | δαίμονας M 24 δύνανται] Wd, δύναται
 MaX 26 τισιν] τινες W | Νείλου] λαοῦ X 28 ἀποροῦσιν - ἐλέγχονται]
 Wd, ἀποροῦσιν εἰπεῖν ἐλεγχόμενοι MLX, ἐλεγχόμενοι ἀποροῦσιν a² 29
 μὴδὲν] add. τῶν μελλόντων MaX

Π' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Θέλουσιν εἰπεῖν τινες, ὅτι διὰ τὸ μὴ προσκυνή-
σαι τῷ Ἀδάμ ἐξέπεσεν ὁ Σατανᾶς.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Ἑλλήνων καὶ Ἀράβων εἰσὶν οἱ τοιοῦτοι μά-
ταιοι μῦθοι· καθὼς γάρ ἐκ τῶν προφητῶν ἔστι μαθεῖν, καὶ μά-
5 λιστα παρὰ τοῦ μεγάλου Ἰεζεκιήλ, ὅτι διὰ τὴν ὑπερηφανίαν
αὐτοῦ ἐξερρίφη ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ὁ Σατανᾶς, πρὸ τοῦ γενέσθαι
τὸν Ἀδάμ.

2. Δημιουργοῦντος οὖν τοῦ Θεοῦ ταύτην τὴν ὀρωμένην κτί-
σιν, ἐνόμιζεν ὁ διάβολος, ὅτι αὐτὸν καθίστησι βασιλέα αὐτῆς·
10 ὅτε οὖν εἶδεν, ὅτι πεποίηκεν ὁ Θεὸς τὸν Ἀδάμ, καὶ κατέστησεν
αὐτὸν ἐπὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ, καὶ πάντα ὑπέταξεν
ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ, λοιπὸν ὠπλίσθη κατ' αὐτοῦ, καὶ
ἠπάτησεν αὐτὸν.

Π'

1-2 Cf. Romanus Mel., *Hymnus* XLIII, 23 (ed. J. Grosdidier de Matons [SC 128] [Pa-
ris, 1967], p. 528 cum nota 1) 3-4 Cf. *Koran* Sourate (al-Baqarah) 2, 34; cf. Sidney
H. Griffith, « Anastasios of Sinai, the *Hodegos* and the Muslims », *The Greek Orthodox
Theological Review*, 32 (1987), pp. 346-347; Richard P.H. Greenfield, *Traditions of Belief
in Late Byzantine Demonology* (Amsterdam, 1988), pp. 11-13 (but read Qu. ed. 126, not
124) 5 Cf. Ez. 28:2-10, 12-19; Is. 14:12-14 8-13 Cf. Anast. Sin., *Viae Dux* IV,
23-30, 37-38 (CCSG 8, p. 83); *Narr.* (Nau I; Binggeli I, 1, 11-12;); Q 4, 11-17 10-12
Ps. 8:7

Mss* M a (L a²[Qu. ed. 126 R]) X

Cf. (i) Collectio d (C); (ii) Ps.-Athanasius, *QQ ad Antiochum*, Qu. 10 (PG 28, 604C1-9).

2 τῶ] X, τὸν Ma | Ἀδάμ] ἄνθρωπον a² | ἐξέπεσεν ὁ Σατανᾶς] διὰ τοῦτο ὁ
σατανᾶς ἐξέπεσεν M 3 ἀράβων MRXC 3-4 μάταιοι μῦθοι] M, μα-
ταιόμοιθοι X, μῦθοι οἱ μάταιοι C, μῦθοι a 5 ὅτι] om. aC 8 οὖν] γάρ
a 9 ἐνόμισεν Qu. ed. 126 (Migne sed non Gretser) 10 ἐποίησεν a²
12 λοιπὸν] X, τότε Ma | καὶ] om. L, add. λοιπὸν διὰ τοῦτο M 13 ἠπάτησεν
αὐτόν] ἐξῆπάτησεν et αὐτόν s.l. praem. M

* C f. 104r-v, L ff. <224v-225>, M f. 285v, R f. 210r-v, X f. 16v.

ΠΑ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Εἶπας ἐν τοῖς προλαβοῦσιν, ἐν τῇ περὶ τῶν στοιχείων φυσιολογία, ὅτι πολλάκις ἐκ φυσικῆς τινος ἀκολουθίας καὶ χυμῶν αἰτίας γίνονται τινες μὲν γυναῖκες ἄτεκνοι, τινὲς δὲ πολύτεκνοι, ἄλλαι δὲ πάλιν ὀλιγότεκνοι· τὸν δὲ τρόπον
5 τῆς τοιαύτης αἰτίας οὐκ ἐσήμανας.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Οἱ ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα βουλόμενοι λεπτολογεῖν ἀναγκάζονται εἰς ἰατρικὰς τινὰς καὶ συνουσιαστικὰς ἔρχεσθαι φυσιολογίας, μὴ πάνυ ἀρμοζούσας τῇ κοινῇ ἐν ἐκκλησίᾳ ἀκροάσει· ὁμως ἀμυδρῶς πως τὸ εἰρημένον σαφηνίσαι πειράσομαι.
10

2. Ἐν πολλοῖς τόποις τῆς ἱερᾶς Γραφῆς εὕρισκομεν γῆν προσαγορευομένην τὴν ἀνθρωπίνην σάρκα. Ὡσπερ οὖν ἐστὶ γῆ καρποφόρος συμμετρῶς ποτιζομένη, καὶ ἐστὶ γῆ ἄκαρπος ποτιζομένη, οὕτω πολλάκις γίνεται καὶ ἐπὶ τῆς μήτρας καὶ τῆς
15 γονῆς. Αἱ μὲν καταρρυπούμεναι τῇ σπατάλῃ καὶ τῷ πολλῷ συνδυασμῷ ἀπορρίπτουσι τὴν γονήν, ὡσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἐταιρίδων γίνεται· δυσχερῶς γὰρ ἐκεῖναι συλλαμβάνουσιν.

3. Διὰ τοῦτο οὖν ἐν διαφόροις τόποις τινὲς πλούσιοι καὶ ἀβροδίατοι ἐπιποθοῦσι τέκνων καὶ οὐ τυγχάνουσιν, οἱ δὲ πέ-
20 νητες πολλάκις πολύτεκνοι γίνονται· ἀναξηραινόμενη γὰρ ἡ φύσις ὑπὸ τῆς ἐνδείας, ὡσπερ γῆ διψῶσα, εὐθέως δράσσεται

ΠΑ'

1-2 Cf. QQ 22 (79-82), 27 (15-23), 28 (131-133, 144-145, 201-205, 262-264), sed cf. Qu. 27 (8) 11-12 Cf. Gen. 2:7; Sir. 17:1, 32

Mss* Ma (L a²[Qu. ed. 127 R]) X

Cf. (i) Collectio d (SC); (ii) Ps.-Athanasius, *QQ ad Antiochum*, Qu. 47 (PG 28, 628B-C, scil. tantum 99-112).

1 τῇ προλαβοῦσῃ Ma | ἐν τῇ] om. Ma 2 φυσιολογία] οὐσιολογία (sic) X 3 καὶ] om. X 4 πολύτεκνοι] εὐτεκνοι a² | ἄλλοι aS 5 τοιαύτης] om. a² | ἐσήμανας] ad, ἐσήμανες MX, add. ἡμῖν M 6 Οἱ] Εἰ Qu. ed. 127 7 ἀναγκάζονται] ἀνάγκη ἐστὶ conl. Gretser | καὶ συνουσιαστικὰς] om. a² 8 ἐν] om. Ma | ἐκκλησίᾳ] ἐκκλησίας L, add. καὶ a² 9 τῷ εἰρημένῳ X 11 γῆν] om. a² 13 ποτιζομένη - ἄκαρπος] Xd, om. (homoiot.) Ma 17 ἐκεῖναι] αἰκείνας X | συλλαμβάνονται a² 18 ἐν] om. Qu. ed. 127 (Migne, non Gretser) 19 ἀμβροδία L | οἱ] εἰ X

* C ff. 104v-106v, L ff. <225-227>, M ff. 285v-287v, R ff. 210v-212v, S ff. 315v-316, X ff. 16v-17v.

τῆς ὑγρότητος τῆς καταβαλλομένης γονῆς, καθά πάσχουσι καὶ οὗτοι οἱ παρ' ἡμῖν πανάποροι καὶ πτωχοί, ἐρημιῖται Ἄραβες, ἄρτου μὲν σχεδὸν μὴ εὐποροῦντες, πλῆθος δὲ τέκνων καθ' 25 ὑπερβολὴν ἔχοντες. Καὶ οὖν ὡς φασὶ καὶ οἱ τὰς Ιατρικὰς ἐπι- στήμας εἰς ἄκρον ἐξησκημένοι, καὶ γάλα πολλάκις εὐρίσκεται κακοχύμου κράσεως διαφθεῖρον τὸ νήπιον.

4. Εἰ δὲ λέγεις μοι ὁ δι' ἐναντίας, ὅτι τί οὖν; Ἔστιν ἐκτὸς Θεοῦ πολυτεκνῆσαι καὶ ἀτεκνῆσαι, ἢ ζῆσαι, ἢ ἀποθανεῖν ἄν- 30 θρωπον; ἐρῶ σοι ἀγῶ, ὅτι καὶ τὰ διὰ τῶν κτισμάτων καὶ στοιχείων καὶ ἀέρων καὶ χυμῶν καὶ κράσεων καὶ ὑδάτων καὶ γάλακτος φυσικῶς γινόμενα, οὐ χωρὶς Θεοῦ λέγονται γίνεσθαι παρ' αὐτοῦ γὰρ ἔλαβον ἀπ' ἀρχῆς πάντα τὰ κτίσματα αὐτοῦ κατὰ τὴν αὐτοῦ βούλησιν καὶ πρόνοιαν, τὰς οὐσιώδεις αὐτῶν 35 καὶ φυσικὰς ἐνεργείας. Ἐπεὶ πόθεν εἶπέ μοι πρόσεστι τῷ βασι- λίσκῳ ἢ ἀναιρετικῇ δύναμις, ἢ τῇ ἐχίδνῃ ὁ θανατηφόρος ἰός, ἄλλω δὲ πάλιν ζωῶφιῳ ἢ ἱαματικῇ τοῦ θανατηφόρου ἐνέργεια; Πόθεν βοτάναι θανατηφόροι, ἕτεροι δὲ καθαρτικαὶ καὶ ἀβλαβεῖς καὶ ἱαματικαί;

40 5. Ὅθεν ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα καλῶς καὶ θεοδιδάκτως τινὲς ψηλαφήσαντες, ἐπὶ ποτε εἶδον τινὰ τῶν προσκειμένων αὐτοῖς γυναιῶν τὸ πρῶτον καὶ δεῦτερον καὶ τρίτον τέκνον θηλάσασαν, καὶ νήπια αὐτὰ θάψασαν, συνεβούλευον μηκέτι αὐτὴν θηλάζειν

25-27 fontem non inveni 28 Cf. Anast. Sin., *Cap. adv. Monotheletas* VI, 3, 86 (ed. K.-H. Uthemann [CCSG 12], p. 112)

23 οὗτοι] τούτοι M | ἐρημιῖται] add. καὶ Ma | ἄραβες Ma (sed non Qu. ed. 127) 24 μὲν] μέρος X | μὴ] μηδὲ M 25 οὖν] LX, γοῦν Ma², τοίνυν d 26 γάλα] add. φησὶν M 27 κακοχύμου] κακοῦ χυμοῦ καὶ a 28 ὁ] om. L | ἐναντίον a² | ὅτι] om. a² 29 καὶ ἀτεκνῆσαι] om. a | ζῆσαι] ζη- τῆσαι a² (sed ζῆσαι corr. Gretser) | ἢ²] ad, καὶ MX 31 καὶ χυμῶν] om. Ma 32 λέγονται] Xd, λέγεται Ma 34 τὴν] τοῦ a² | πρόνοιαν] add. καὶ Ma 35 πόθεν] λοιπὸν L 35-36 εἶπέ μοι] εἰ X, post δύναμις (36) transp. L 36 ἢ] add. καὶ a² | ἰός] add. ἢ ὡς L 37 ἄλλω] d, ἄλλων a², ἄλλως XL, ὄλως M | πάλιν] om. a² | ζωῶφιῶν a | ἢ] praem. ἢ (lege ἦ) X, om. L | ἐνέργεια] praem. ἢ X 38 Πόθεν] om. Ma | θανατηφόροι X 40 τοιαῦτα] add. καὶ X | θεοδείκτως a 40-41 τινὲς ψηλαφήσαντες] αὐτὰ ψηλαφή- σαντες M, ἀναψηλαφήσαντες a², ψηλαφήσαντες L 41 ἐπὶ ποτε] om. L | τινὰ] Xd, τινες Ma | προσκειμένων Ma 42 γονέων a² | θηλάσασαν M 43 καὶ νήπια αὐτὰ θάψασαν] om. ML, τελευτῆσαι a² | αὐτὴν] αὐτὴ X

τὰ παρ' αὐτῆς τικτόμενα· ὁμως ἐπὶ πᾶσιν καλὸν τὸ λέγειν, Ὡς
45 ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου Κύριε, πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας.

6. Ὅμως καὶ ἕτεραν τινὰ πρὸς ταῖς εἰρημέναις ἐνυπόστατον
καὶ ἀψευδῆ παραγάγω παράστασιν, πείθουσιν καὶ τὸν λίαν φι-
λόνηκον, ὅτι διὰ τῶν στοιχείων τῶν ἑαυτοῦ ὠκονόμησεν ὁ
θεὸς διοικεῖσθαι καὶ ζωογονεῖσθαι, ἢ καὶ τελειοῦσθαι τὸ ἡμέτε-
50 ρον σῶμα, τάχα δὲ οὐ τὸ σῶμα μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς ἡμᾶς,
τῆς ἀσώματος ψυχῆς τὰς κινήσεις καὶ τὰς ἐνεργείας· ὅρα γὰρ
ὅτι ἀρχομένης μὲν τῆς ἡμέρας, ἐπειδὴ εὐθέως ἡ κινήσεις τῆς χο-
λῆς πρωΐας εἰώθει γίνεσθαι, πικρότεροι καὶ ὀξύτεροι οἱ ἄνθρω-
ποι τὰς πρωΐας ὑπάρχομεν, εἶτα γευόμενοι τροφῆς, καὶ οἶνου
55 συμμέτρου μεταλήψεως, ἀγαθωτέραν τότε καὶ ἡμερωτέραν τὴν
ψυχὴν ἔχομεν. Πάλιν τε κοπιῶντες ἢ ὀδοιποροῦντες ἐπὶ πολὺ,
εὐθέως ἐξατονοῦσαν τὴν ψυχὴν καὶ χαυνουμένην ἔχομεν. Καί
ποτε μὲν νύκτωρ ἡσυχάζοντα καὶ νήφοντα τὸν νοῦν ἢ ἡσυχία
τῶν θορύβων ἐργάζεται· ποτέ δὲ ὑπὸ θορύβων, ἢ καύσωνός τι-
60 νος συνερχομένου τοῦ σώματος, διαχεῖσθαι καὶ συνεκλύεσθαι
καὶ ὁ ἀσώματος ἡμῶν νοῦς πέφυκεν. Ἀμέλει γοῦν νηπίου καὶ
ἀτελοῦς ὄντος τοῦ σώματος, νήπιος καὶ ἀτελής ἡμῶν καὶ
ἄφρων ὁ νοῦς καθέστηκε, μηδὲν σχεδὸν διακρίνειν ὑπὲρ τὰ
ἄλογα δυνάμενος· προκοπτόντων δὲ τῶν μελῶν καὶ αὐξου-
65 μένων οὕτω κατὰ πρόσβασιν καὶ ὁ νοῦς συναύξει καὶ φωτίζε-
ται.

7. Εἰ οὖν καὶ αὕτη ἡ ἀσώματος καὶ ἀόρατος τῆς ψυχῆς ἡμῶν
καὶ τοῦ νοῦς δύναμις ὑπὸ τῆς συγκράσεως τῶν στοιχείων καὶ
τοῦ σώματος κυβερνᾶται καὶ ἄγεται, καὶ ἀκολουθεῖ καὶ κατα-
70 κυριεύεται κελεύσει Θεοῦ, μηκέτι μοι ἀμφιβάλλης ἡνίκα ἀκούσης

44-45 Ps. 103:24

48 τῶν ἑαυτοῦ] om. a² 49 διοικῆσαι X | ζωογονήσαι X 50 αὐτὰς
X 53 εἰώθειν X | οἱ] om. a² 54 γευόμενοι] Md, γευόμενοι X, γενομέ-
νης a 55 τότε] XL, ποτε M, om. a²d 56 ἢ] καὶ a (et ὀδοιποροῦντες καὶ
κοπιῶντες a²) 59 τῶν θορύβων] Md, τὸν θόρυβον aX 60 σὺνε'χομένου
(sic) X | καὶ συνεκλύεσθαι] om. a² 61 ὁ] ὡς et ὁ ante νοῦς transp. a | νοῦς
ἡμῶν a² 63 ἄφρων] add. καὶ L 63-64 ὑπὲρ τὰ ἄλογα] om. a² 64
προκόπτων X 64-65 αὐξομένων Qu. ed. 127 (Migne non Gretser) 67
Εἰ] ἢ X 69 κυβερνεῖται R | ἄγεται] αὐξεται a | ἀκολουθεῖ καὶ] add. κα-
τακρινεται καὶ (καὶ] εἰ Qu. ed. 127) a

καὶ τὴν τοῦ σώματος τοῦ ὑλικοῦ γέννησίν τε καὶ αὔξησιν, καὶ
 σύστασιν καὶ διάλυσιν προνοία Θεοῦ διὰ τῆς τῶν στοιχείων
 κυβερνήσεως γινομένην. Ἀμέλει οὖν καὶ αὐτὰ τὰ ἄψυχα καὶ
 ἀναίσθητα φυτὰ πρὸς τὴν τῶν στοιχείων καὶ ἀέρων εἴωθε
 75 στοιχεῖν ἀκολουθίαν· καὶ διὰ τοῦτο αὕτη μὲν ἡ χώρα οὐ ζωο-
 γονεῖ φοίνικας, αὕτη δὲ οὐ ποιεῖ ἐλαιῶνας, ἐκείνη δὲ πάλιν οὐ
 καρπογονεῖ ἄμπελον, καὶ ἄλλη οὐ κέκτηται βάλανον.

8. Ὅθεν καὶ θέλουσι λέγειν οἱ ἀκριβεῖς τῆς οἰκουμένης κο-
 σμογράφοι, ὅτι ἀνατολικώτερος πάλιν τῆς οἰκουμένης, ὡσερ
 80 θυσιαστήριον αὐτῆς, τυγχάνει ὁ παράδεισος· ἐφύτευσε γάρ φη-
 σιν ὁ Θεὸς παράδεισον ἐν Ἐδέμ κατὰ ἀνατολάς. Καὶ τούτου
 χάριν ἐν τῇ πλησιαζούσῃ αὐτῷ τῶν Ἰνδῶν χώρα, πάντες σχε-
 δὸν οἱ καρποὶ τῶν εὐωδεστάτων ἀρωμάτων εἰσὶ, διὰ τῆς αὔ-
 ρας τῶν ἀνέμων μετακομιζομένης καὶ μεταδιδομένης αὐτοῖς
 85 τῆς εὐωδίας ἐκ τῆς τῶν τοῦ παραδείσου εὐωδεστάτων φυτῶν,
 καθ' ὁμοίότητα τῶν ἀλλήλοις πλησιαζόντων φοινίκων, καὶ με-
 ταδιδόντων ἀλλήλοις διὰ τῶν ἀνέμων ἐκ τῶν ἀρρένων τὸ
 σπερμογόνον ἄνθος.

9. Πᾶσα δὲ εὐωδία, καὶ μάλιστα ἡ διὰ τῶν Ἰνδικῶν ἀρω-
 90 μάτων, χωρὶς ὑγρᾶς τινος ἐλαίου ἢ ἄλλων τῶν τοιούτων
 σκευαζομένη, ὑγιοποιὸς καὶ συγκρατικὴ τοῦ ἀνθρωπίνου
 σώματός ἐστιν, ὡσερ πάλιν ἡ δυσωδία φθοροποιός. Ὅθεν καὶ
 ἔφασκέ τις τῶν φιλοσοφικῶν σοφιστῶν, εἰ καταλάβοι τὸν

78-80 fontem non inveni

80-81 Gen. 2:8

89-93 fontem non inveni

71-72 σύστασιν καὶ αὔξησιν X 73 γινομένην] L, γινομένης MX, γενομένην
 Qu. ed. 127, γενομένης R, γίνεσθαι d | οὖν] γοῦν a²d 73-74 καὶ ἀναίσθη-
 τα] ἀναίσθητα X, om. a² 74 φυτὰ] om. Qu. ed. 127 (Migne non
 Gretser) 75-76 αὕτη ... αὕτη] αὕτη ... αὐτὰ (sic) X 76 φοίνικας] φοί-
 λακας (sed φοίνικας var. lect.) Qu. ed. 127 78 τῆς οἰκουμένης] τοῦ κόσμου
 M 80 γάρ] om. M 81 κατὰ ἀνατολάς ἐν Ἐδέμ a² 82 ἐν τῇ πλη-
 σιαζούσῃ] Xd, πλησιάζουσα M, πλησιάζουσιν L, πλησιάζει a² | αὐτῷ] MaS,
 αὐτῶν C, αὐτοῦ X, ante πλησιάζουσα transp. M | χώρα] ἡ (ἡ ante τῶν transp.
 a) χώρα Ma | πάντες] καὶ πάντες a 83 τῆς] LX, om. Ma²d 86-87 ἀλ-
 λήλοις¹ - μεταδιδόντων] om. (homoiot.) a², sed μεταδιδόντων vel simile post
 ἄνθος (88) conī. Gretser 86 καί] om. M 91 ὑγιοποιός] ὑγοποιός Gret-
 ser, ὑγοποιός Migne Qu. ed. 127 | ἀνθρωπίνου] Xd, ἀνθρωπίου Ma 92-
 93 καὶ ἔφασκέ] φάσκει a² 93 φιλοσοφικῶν σοφιστῶν] φιλοσοφιστῶν a

ἄποθνήσκοντα πρὸ τοῦ ἐναπολέσαι τὸν νοῦν, δύνασθαι αὐτὸν
 95 διὰ τινος κατασκευῆς ἁρωμάτων ἐπὶ ἡμιῶριον αὐτοῦ τηρῆσαι
 νηφάλιον τὸν λογισμὸν, ὅπως καὶ τὰ καθ' ἑαυτὸν διαθέσθαι δυ-
 νήσεται.

ΠΒ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Τί ἐστὶ τὸ τάλαντον, ὅπερ λέγει αἰρεῖν ὁ Κύ-
 ριος ἐν τῇ συντελείᾳ ἐκ τοῦ πονηροῦ δούλου, καὶ παρέχειν
 αὐτῷ τῷ καλῶς ἐργασαμένῳ εἰς τὰ πέντε τάλαντα;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Οἱ μὲν λέγουσι, ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὅπερ
 5 ἔλαβεν ἐν τῷ βαπτίσματι· πρὸς οὓς ἀντιλέγω, ὅτι καὶ ὁ τὰ
 πέντε τάλαντα λαβῶν εἶχε καὶ αὐτὸς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ
 οὐκ ἐδέετο δευτέρου ἁγίου Πνεύματος.

2. Οὐκοῦν ἐντεῦθεν μανθάνομεν, ὅτι καὶ ἀναξίοις, ἢ καὶ ἄλ-
 λοπίστοις πολλακίς παρέχει ὁ Θεὸς χάρισματα ἱαμάτων ἢ καὶ
 10 διδασκαλίας τινᾶς ἐκ τῶν θεοπνευστων Γραφῶν, ὅπως αἰδε-
 σθέντες τὸν δεδωκότα πρὸς ἀρετὴν ἔλθωσιν, ἀλλὰ τοῦτο τινες
 μὴ νοήσαντες, πονηροὶ ὄντες, ἐνόμισαν ἑαυτοὺς δικαίους εἶναι,
 καὶ διὰ τοῦτο ἔχουν τὸ χάρισμα· τυφωθέντες οὖν ὁμοῦ καὶ τυ-
 φλωθέντες, ἐκεῖ τούτου στερούμενοι, ἐν Γεέννῃ ἀπέρχονται.

94 τοῦ] τῷ X | ἀπολέσαι a² | δύνασθαι] LXd, δύναται Ma² | αὐτὸν] om.
 a²d 96 νηφάλιον] MLX, νηφάλιον a²d

ΠΒ'

1-3 Cf. Matt. 25:14-30 (speciatim v. 28 cum var. lect. Cod. Bezae) 4-5 Cf. Cyrill.
 Alex., *In Ioannem* X, 2 (ed. P.E. Pusey, vol. 2, p. 549, ll. 7-12; PG 74, 349C-D)

Mss* Ma (L a²[Qu. ed. 128 R]) X | W

Cf. (i) Collectio d (SC), quae textum genuinum et non textum ex Coll. 88 quae-
 stionum habet; (ii) Collectio 88 QQ, Qu. [81] ubi notandum responsonem huic
 quaestioni formari e duabus citationibus, quae in florilegio Qu. ed. 128 adjuncto in-
 veniuntur.

2 συντελείᾳ] XWd, add. τοῦ αἰῶνος Ma 3 αὐτῷ] L^pc XWd, αὐτὸ ML^ac a² |
 τοῖς ... ἐργασαμένοις a² | καλῷ W, καλὰ X | εἰς] om. Ma² 4 ὅτι] om.
 a²d 5 ἔλαβεν] ἔλεγεν (sed ἔλαβεν var. lect. Qu. ed. 128) a² | ἀντιλέγων W |
 καὶ] om. a² 6 τὸ ... τὸ] om. M 7 ἐδέετο] ἐδαίετο (ἰδαίετο Migne) et
 ἐδεῖτο var. lect. Qu. ed. 128 | δευτέρου] XWd, ἐτέρου Ma | ἁγίου] om. a² 8
 ἀναξίοις, ἢ καὶ] om. Qu. ed. 128 (Migne non Gretser) 9-10 ἱαμάτων -
 Γραφῶν] W, om. MaXd 12 μὴ νοήσαντες] ἀγνοήσαντες a 13 τοῦτο]
 τοῦ a² 14 τούτου] τούτους R

* C f. 106v, L f. <227r-v>, M f. 288, R f. 212v, S f. 316r-v, W ff. 37vb-38ra, X f. 17v.

ΠΓ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Τίς ἐστὶν ὁ μαμωνᾶς τῆς ἀδικίας, ὃν εἶπεν ὁ Κύριος;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ Οὐ καθὰ νομίζουσί τινες, ἐκ τῶν ἀπὸ ἀδικίας συναγομένων ἐπιτρέπει ἡμῖν ὁ Κύριος ποιεῖν πένητας φίλους, ἵνα
 5 δέξωνται ἡμᾶς ἐκεῖ εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς, ἀλλ' ὅλον τὸν ἐκτὸς τῆς χρείας ἡμῶν ἀποκείμενον πλοῦτον μαμμωνᾶν ἀδικίας ὠνόμασεν· ὁ γὰρ εὐπορῶν θρέψαι ἢ σῶσαι τὸν ἀπὸ λιμοῦ ἢ χρέους ἢ αἰχμαλωσίας ἀπολλύμενον, καὶ μὴ σώζων, ὄντως ὡς ἄδικος καὶ φονευτῆς δικαίως κατακριθήσεται.

ΠΔ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ποῖά εἰσι τὰ ἐν γνώσει, καὶ ποῖα εἰσι τὰ ἐν ἀγνοίᾳ ἁμαρτήματα, καὶ ποῖα ποίων εἰσι βαρύτερα;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Τὰ μὲν ἐν γνώσει εἰσὶν, ὅσα τὸ ἴδιόν σου συνειδὸς ἐλέγχει σε ὅτι κακῶς πράττεις, τὰ δὲ ἐν ἀγνοίᾳ ὅσα νομίσης
 5 ὅτι καλῶς πράττεις, πονηρὰ ὄντα.

2. Γινώσκειν δὲ προσήκει, ὅτι πολλὰ εἰσι κατὰ ἀγνοίαν ἐπιτελούμενα καθ' ὑπερβολὴν μείζον κρίμα τῶν ἐν γνώσει ἔχοντα·

ΠΓ'

1, 4-5 Luc. 16:9 3-4 fontem non inveni, sed cf. Ps.-Athanasius, *QQ ad Antiochum*, Qu. 90, et App. 15 infra 7-9 Cf. Matt. 25:31-46

Mss* Ma (L a²[Qu. ed. 129 R.]) | W

Cf. (i) Appendix 15; (ii) Qu. ed. 12 (PG 89, 445B1-11), scil. ex Coll. 88 QQ, quae etiam in Coll. d (SC) invenitur; (iii) Ps.-Athanasius, *QQ ad Antiochum*, Qu. 90 (PG 28, 653B1-13).

1 Τίς] W, Τί Ma | μαμμωνᾶς Qu. ed. 129 4 φίλους πένητας a 6 ἡμῶν χρείας Ma (sed non Qu. ed. 129) | μαμμωνᾶν Qu. ed. 129 7 ὠνόμασεν| ἐκάλεσεν a² 8 ὄντως] MW, οὗτος a 9 ὡς] ὁ a² | φονευτῆς] add. καὶ Qu. ed. 129

ΠΔ'

Mss** Ma (L a²[Qu. ed. 130 R.]) X | W
 Cf. Coll. d (SC).

2 ἁμαρτημάτων Qu. ed. 130 3 ἴδιόν σου] MX, ἴδιον aW (τὸ οἰκεῖον συνειδὸς d) 4 κακῶς] καλῶς L | νομίσεις MLR, νομίζεις Qu. ed. 130 7 μειζόνων κριμάτων a², μείζων κριμάτων L | κρίμα] MWd, κῆμα L | τῶν - ἔχοντα] om. a² | τῶν] τὸν W

* C ff. 106v-107v, L f. <227v>, M f. 288, R ff. 212v-213, S ff. 316v-317, W f. 38ra-b.

** C f. 113r, 8v, M f. 288r-v, R f. 213, S f. 316v, W f. 38rb-va, X ff. 17v-18.

- πᾶσαι γάρ αἱ αἱρέσεις δοκοῦσιν, ὅτι καλῶς πιστεύουσιν, καὶ οἱ Ἕλληνες οἱ τοὺς μάρτυρας κολάσαντες, ἐνόμιζον ὅτι καλῶς
 10 διαπράττονται, καὶ οἱ νῦν τὰς ἐκκλησίας καίοντες, ὡς θυσίαν
 Θεῷ τοῦτο εἶναι νομίζουσιν, καὶ οἱ Χριστὸν σταυρώσαντες,
 οὐκ οἶδασι τί ἐποιοῦν, καὶ Ἡρώδης δι' εὐορκίαν, ὡς νομίζει
 καλῶς τὸν Ἰωάννην ἐφόνευσε, καὶ ἡ ἀδελφὴ Μωϋσέως ἡ
 λεπρωθεῖσα, ὡς ἐδόκει νομίμως τὸν Μωϋσέα ἐλοιδορεῖ.
 15 3. Ταῦτα δὲ ἀναγκαῖον ἐπίστασθαι, ἵνα μὴ νομίσωμεν ἀνευ-
 θύνους ἑαυτοῦς εἶναι ἐπὶ τοῖς ἐν ἀγνοίᾳ ἁμαρτήμασιν.

ΠΕ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Τί ἐστὶ τύχη, καὶ εἰ χρὴ τὸν Χριστιανὸν λέ-
 γειν τύχην;

- ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ** Ἐν πρώτοις ἡ τύχη παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἐρρήθη·
 τύχη δὲ ἐστὶν ἀπρονόητος κόσμος διοικήσις. Ὁ δὲ Χριστιανὸς
 5 Θεὸν ὁμολογεῖ διοικοῦντα καὶ προνοοῦμενον ἀπάντων· εἰ δὲ
 εἶπη τύχην, ἐξέπεσε τοῦ χριστιανικοῦ φρονήματος, ὡς οἱ μα-
 ταιόφρονες Ἕλληνες.

12 Cf. Luc. 23:34 12-13 Cf. Marc. 6:26 13-14 Cf. Num. 12:1-4, 11

10 οἱ νῦν] W, οἱ νυνὶ d, οἱ M, οὖν X | ὡς] W, εἰς MaX, om. d 10-11 ὡς -
 νομίζουσιν] ἐνόμιζον τοῦτο εἰς θυσίαν θεοῦ a² 11 Θεῷ] MX, τῷ θεῷ d,
 θεοῦ a²W 13 ἡ ἀδελφὴ] ἀδελφὴ a²W | μωσέως MC 14 ὡς] om. Ma |
 ἐδόκει] add. ὅτι a² | Μωϋσέα] W, μωϋσῆν Ma², μωσῆν LX, ἀδελφὸν d | λοι-
 δορεῖν M 15 δὲ] om. a²

ΠΕ'

3-4 Cf. *Suidae Lexicon* nr. 1234 s.v. τύχη (ed. A. Adler, Leipzig 1935, vol. 4, p. 613)

Mss* M | W

Cf. Qu. ed. 19 (PG 89, 513B2-12), scil. ex Coll. 88 QQ, quae etiam in Coll. d (C) invenitur.

5 ἀπάντων] Wd, πάντων M

* C f. 113v, M f. 288v, W f. 38vb.

ΠΣ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Τοῦ Θεοῦ λέγοντος ἐν τῇ Γραφῇ, ὅτι Ῥῦσαι ἀπαγομένους εἰς θάνατον, τί οὖν; Καλὸν καὶ τοὺς ληστὰς καὶ ἀνδροφόνους ῥύεσθαι;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ Οὐ λέγω· οὐδεὶς γὰρ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπότερος
 5 τοῦ εἰπόντος αἷμα ἐκχύνεσθαι ἀντὶ αἵματος. Ἄλλ' ἐάν τις διὰ πίστιν, ἢ διὰ χρέη, ἢ κατὰ θυμὸν δεσπότου, ἢ δι' ἑτέρας τοιαύ-
 τας αἰτίας μέλλει εἰς θάνατον ἀπάγεσθαι, καλὸν τοῦτον ῥύε-
 σθαι· πλὴν εἰσὶ τινες καὶ καταδίκους θανάτου σώσαντες, καὶ ἐν
 10 μοναστηρίοις αὐτοὺς μετανοεῖν παρασκευάσαντες, καὶ καλῶς

ΠΖ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ἐὰν ὑπόκειμαι εἰς δουλείαν, ἢ εἰς αἰχμαλωσίαν, καὶ οὐ δύναμαι ὡς θέλω ἢ ὅτε θέλω σχολάσαι τῇ ἐκκλησίᾳ, ἢ νηστεῦσαι ἢ ἀγρυπνήσαι, πῶς δύναμαι σωθῆναι καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν εὐρεῖν;

5 **ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1.** Ἡ αἰχμαλωσία καὶ δουλεία καὶ τάλαιπωρία, δῆλον ὅτι πρὸς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν σοι ἐγενήθη. Ἐὰν οὖν τὴν

ΠΣ'

1-2 Prov. 24:11 5 Cf. Gen. 9:6; Ex. 21:23-24; Num. 35:33

Mss* Ma (L a²[Qu. ed. 131 R.]) X | W
 Cf. Coll. d (SC)

2 ἀπαγομένον L | λιστεῖς M 3 ῥύεσθαι] WC, ῥύσασθαι MaXS 5 τοῦ] om. aX | εἰπόντος] Wd, κελεύσαντος (et post αἷματος transp. a) Ma, om. X | ἀλλὰ M 6 διὰ] om. W | χρέη - δι'] om. Qu. ed. 131 6-7 τοιαύτας ἑτέρας a² | τοιαύτας] aWd, τοιαύτης MX 7-8 ῥύεσθαι] XWd, ῥύσασθαι Ma 9 μοναστηρίοις] MaX, μοναστηρίω Wd | αὐτοῖς M 9-10 καὶ καλῶς ποιήσαντες] MLX, καλῶς ποιήσαντες a², om. W

ΠΖ'

1-3 Cf. QQ 76, 101, 102

Mss** M¹⁻⁴ a (L a²[Qu. ed. 132 R.])¹⁻⁴ X | W
 Cf. Coll. d (SC).

1 ἢ εἰς] W, ἢ MaX 5-18 om., sed responsionem ad Qu. 88 erronee add. Ma 5 καὶ ... καὶ] καὶ ἡ ... καὶ ἡ X 6 σοι] σου X | ἐγενήθη] XW, ἐγένετο C, ἐγένοντο S

* Cf. 115v, L f. <228 >, M ff. 288v-289, R f. 213r-v, S f. 317, W ff. 38vb-39ra, X f. 18.

** Cf. 115v-116, L f. <228r-v >, M f. 289, R f. 213v, S f. 317, W f. 39ra-va, X f. 18.

πίστιν σου φυλάξης καὶ εὐχαριστῆς τῷ Θεῷ ἐπὶ τῇ σῇ δου-
 λείᾳ, καὶ λογίσαις αὐτῷ ἐν ταπεινότητι λέγων· *Δίκαιος εἶ*
 10 *Κύριε*, ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἐποίησάς μοι, καὶ οὐδὲν ἄξιον τῶν ἁμαρ-
 τιῶν μου ἔπαθον, αὕτη ἡ ταπεινώσις καὶ ἡ εὐχαριστία εἰς
 νηστείαν σοι καὶ λειτουργίαν λογισθήσεται· πλὴν ὅτι, ἐὰν
 ἀγαπᾷ ὁ ἄνθρωπος τὸν Θεόν, δύναται διὰ παντός, ὅπου δ' ἂν
 καὶ ἔστι, μνημονεύειν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ.

2. Ἀπεκαλύφθη γάρ ποτε τῷ ἄββᾶ Ἀντωνίῳ ὄντι ἐν τῇ
 15 ἐρήμῳ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ὅτι Ἔστι τις ἰατρός ἐν τῇ πόλει, τοῦ μέ-
 τρου σου, δίδων τὴν περισσεῖαν αὐτοῦ πτωχοῖς, καὶ διὰ πάσης
 ἡμέρας ψάλλων ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων τὸ Τρι-
 σάγιον.

ΠΗ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ἄνθρωπος ὢν εἰς ἐξουσίαν καὶ ἔχων πλεί-
 στας εὐλογίας παρὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ μεσαίων πράγμασι, καὶ μὴ
 δυνάμενος ἐκτός τοῦ βίου εἶναι, καὶ ἀπολαύων πλουσίας τρα-
 πέζης καὶ ἐδεσμάτων διαφόρων καὶ βαλανείων, πῶς δύναται ἐν
 5 μέσῳ τούτων ἀκατάκριτος μεῖναι, καὶ συγχώρησιν ἁμαρτιῶν
 εὐρεῖν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Εἰ μὲν μὴ εὐηρέστησαν τῷ Θεῷ καθ' ἐκάστην
 γενεάν τοιοῦτοι ἄνδρες, λέγω δὴ ἐν κόσμῳ καὶ πλούτῳ καὶ

8-9 Ps. 118:137 14-18 Cf. *Aphorismata Patrum*, Antonius 24 (PG 65, 84B)

7 φυλάξης] scripsi, φυλάξεις XWd | εὐχαριστῆς] d, εὐχαριστεῖς W, εὐχαρι-
 στήσης X 8 λογίσαις αὐτῷ] scripsi, λογίσαι σεαυτὸν (sic) X, λογιῆσαι
 αὐτῷ W (λογίζη σεαυτὸν d) 10 εὐχαριστεῖα W 11 σοι] σου X 13
 καὶ] Wd, om. X 16 δίδων] W (cf. F.T. Gignac, *Grammar of the Greek Papyri*, vol.
 2, p. 382), δίδων X

ΠΗ'

Mss* Ma (L a²[QQ ed. 132 et 133 R]) X | W

Cf. (i) Qu. ed. 15 (PG 89, 468B6-C6), scil. versio ex Coll. 88 QQ, ubi tantum ll. 7-13
 inveniuntur; (ii) Coll. d (SC) tantum ll. 16-61; (iii) Ps.-Athanasius, QQ *ad Antiochum*,
 Qu. 88 (PG 28, 652A-C).

1-6 ΕΡΩΤΗΣΙΣ - εὐρεῖν] om. (cf. Qu. 87 [5-18]) Ma 7 Εἰ] οἱ R 8 καὶ
 πλούτῳ] om. Ma 8-9 καὶ γάμῳ] om. Qu. ed. 132

* C ff. 116v-117, L ff. <228v-229v>, M ff. 289-290, R ff. 213v-214v, S f. 317r-v, W ff.
 39va-41ra, X ff. 18-19.

γάμῳ καὶ ἐξουσίᾳ καὶ ἀπολαύσει ὑπάρχοντες, τάχα ἂν εἶχον
 10 ἀπολογίαὺν τινὰ οἱ τὰς τοιαύτας προφάσεις προφασιζόμενοι ἐν
 ταῖς ἁμαρτίαις αὐτῶν· νῦν δὲ ὀρώμεν ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς
 πάντας σχεδὸν τοὺς τῷ Θεῷ προσφιλεῖς, ἐν πλούτῳ καὶ
 κόσμῳ καὶ τέκνοις τῷ Θεῷ εὐαρεστήσαντας, λέγω δὲ τοὺς περὶ
 'Αβραάμ καὶ τοὺς κατ' αὐτόν, καὶ 'Ιωσήφ καὶ 'Ιὼβ καὶ Μωϋσεῶ
 15 καὶ Δαυὶδ καὶ ἄλλους μυρίους.

2. 'Αλλὰ καὶ αὕτη μία τῶν τεχνῶν τοῦ διαβόλου ἐστὶ τὸ
 ὑποβάλλειν τῷ ἀνθρώπῳ, ὅτι 'Αδύνατόν σε σωθῆναι, εἰ μὴ
 τοῦ βίου ἀποτάξῃ καὶ μονάσῃ, καὶ ἐν ταῖς ἐρήμοις ἀπέλθῃ·
 πολλοὺς γάρ τῶν ἀνθρώπων ταῖς τοιαύταις ἐννοίαις δελεάσας
 20 καὶ ἀπατήσας, εἰς μακρὰς προσδοκίας ἐλπίδας ἔχοντας ἀποτά-
 ξασθαι τοῦ βίου, καὶ διὰ ταύτης τῆς ἐννοίας ἀδεῶς λοιπὸν
 ἁμαρτάνοντας, καὶ ἀποτάξασθαι μὴ δυναθέντας, πυρὶ αἰωνίῳ
 παρέπεμψεν.

3. Τίς, εἰπέ μοι, πονηρότερος τοῦ Μανασσῆ γέγονεν, ἐπὶ πεν-
 25 τήκοντα καὶ πέντε χρόνους ποιήσαντος αὐτοῦ ὅλον τὸν 'Ισραὴλ
 προσκυνῆσαι τοῖς εἰδώλοις; Καὶ μετανοήσας ἐδέχθη παρὰ τῷ
 Θεῷ δι' ἐξομολογήσεως, ἐπειδὴ αἰχμάλωτος γεγονώς οὐκ ἠύ-
 πόρει διὰ χρημάτων καὶ ἐλεημοσύνης ἐξευμένισασθαι τὸν Θεόν,
 ἐπεὶ τὸν ἄλλον πονηρόν, λέγω δὴ τὸν Ναβουχοδοноσορ, ὡς εὐ-
 30 ποροῦντα, διὰ τῆς ἐλεημοσύνης συμβουλεύει σῶζεσθαι ὁ Δα-

10-11 Ps. 140:4 24-26 Cf. 2 Par. 33:1-20 (de Manasse) 29-33 Cf. Dan. 4:24
 (de Nabuchodonosor)

9 εἶχον] ἤχομεν (lege εἶχομεν) X 12 ἐν] καὶ ἐν Ma 12-13 καὶ ... καὶ]
 καὶ ἐν ... καὶ ἐν a² 13 τῷ] om. W | εὐχαριστήσαντες X 14 ἀβραάμ Ma
 | καὶ 'Ιωσήφ καὶ τοὺς κατ' αὐτόν a | καὶ 'Ιωσήφ] ἰωσήφ X | καὶ 'Ιὼβ] om. a
 | μωσῆα c 15 Δαυὶδ] δανιήλ Ma 17 ὑποβαλεῖν M 18 τῷ βίῳ Ld
 20 ἔχωντες (sic) M 21 τῷ βίῳ Ld 22 ἁμαρτάνοντας] XWd, ἁμαρτά-
 νοντες Ma | καὶ - δυναθέντας] om. X | δυναθέντας] Wd, δυναθέντες Ma (om.
 X) 23 παρέπεμψεν] XWd, παρεπέμφθησαν Ma 24-27 Τίς - δι' ἐξο-
 μολογήσεως] gram. 'Ερώτησις (Qu. ed. 133) et add. 'Απόκρισις a 24
 μανασῆ X | ἐπὶ] ἐπεὶ W, om. a² 25 καὶ] om. X | ὅλον] om. Md 26
 παρὰ] om. MXd 27 δι'] om. X 27-28 εὐπόρει MX 28 τὸν Θεόν]
 Wd, τῷ Θεῷ MaX 29 ἐπεὶ] MW, ἐπὶ aXd, add. καὶ M, add. δὲ ad | τῶν
 ἄλλων πονηρῶν aXd | λέγω δὴ τὸν] κατὰ τῶν (τῶν) om. Migne) a, οἶος ἦν ὁ d
 | Ναβουχοδοноσορ] scripsi, Ναβουχοδοноσορ W, -νόσορ M, -νόσορ aXd
 30 συμβουλεύει σῶζεσθαι] σῶζεσθαι MaX, ἡ σωτηρία πραγματεύεται S
 30-31 Δανιήλ] add. ἐμφαίνει L, add. ἐφάνη (sed locum corruptum conii. Migne)
 a²

νιήλ λέγων αὐτῷ· Βασιλεῦ, ἡ βουλή μου ἀρεσάτω σοι· τὰς ἀμαρτίας σου ἐν ἐλεημοσύναις λύτρωσαι, καὶ τὰς ἀδικίας σου ἐν οἰκτιρμοῖς πενήτων.

4. Ποίαν γὰρ ἀπολογίαν ἔχομεν ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, καὶ μά-
 35 λιστα ἡ παροῦσα γενεά, ἐν τοιαύτῃ ἀνάγκῃ καὶ περιστάσει
 ὀρῶντες τοὺς ἀδελφούς καὶ ὁμοπίστους καὶ τὰ τέκνα ἡμῶν ἐν
 ἐρήμοις καὶ ἀβάτοις καὶ βασάνοις καὶ πείνῃ καὶ δίψῃ καὶ γυ-
 μνότητι καὶ καμάτῳ καὶ πόνῳ; Ἠχμαλωτίσθη μὲν γὰρ ποτε καὶ
 ὁ Ἰσραὴλ, ἀλλ' οὐχ' εἰς ἐρήμους κατεδικάσθη, ἀλλ' ἐν πόλει-
 40 καὶ λαοῖς.

5. Ὅμως ἐὰν μὴ εὐπορήσῃς αὐτοῖς, λέγω δὴ τοῖς ἀδελφοῖς σου,
 διὰ χρημάτων συμπαθῆσαι, συμβουλεύω σοι συμβουλίαν πᾶσιν
 ἀνθρώποις ὄντως, εὐπόροις τε καὶ ἀπόροις σωτήριον. Τίς δέ ἐ-
 στιν αὕτη; Ἴν' ὅπότεν ἐπὶ τῆς τραπέζης σου ἀνακλίνῃ, καὶ τὴν
 45 δαψίλειαν τῶν διαφόρων ἐδεσμάτων σοι παρατεθεῖσαν θεάσῃ,
 στενάξῃ, καὶ ἑαυτὸν κατακρίνων εἴπῃς· Ὁ Θεός, ἀκατάκριτόν
 με ποίησον τὸν ἀμαρτωλὸν ἐπὶ τοῖς τοσοῦτοις σου ἀγαθοῖς. Πό-
 σοι ἄρτι ἀδελφοὶ ἡμῶν μικροῦ κλάσματος ἄρτου ἐπιθυμοῦσιν;
 Πόσοι ἐν ἐρήμοις ἄρτι οὐδ' αὐτὸ τὸ ὕδωρ εἰς πλησμονὴν ἔχου-
 50 σιν; Πόσοι οὐδὲ σκιάς εὐποροῦσιν, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ ἡλίου συγ-
 καιόνται; Ὅμοίως καὶ ἐπὶ τῆς σῆς κλίνης, ὅτε καθεύδεις, τοὺς
 αὐτοὺς ἀνακύλισον λογισμούς, ὡσαύτως καὶ ἐν βαλανεῖῳ, καὶ
 ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ, ταλανίζων καὶ κατακρίνων
 ἑαυτόν· καὶ ἐγὼ πιστεύω, ὅτι πᾶς ὁ μετὰ τῶν τοιούτων λο-
 55 γισμῶν ἐξομολογούμενος καὶ κατακρίνων ἑαυτόν, εὐρίσκει μέ-
 ρος ἐλέους παρὰ τῷ Θεῷ.

31 λέγων] ἔλεγεν M | αὐτῷ] αὐτοῦ X 32 ἐν] om. a² 34 γὰρ] δὲ a²
 36-37 καὶ τὰ - δίψῃ καὶ] om. Qu. ed. 133, ἐν supplendum coni. Gretser | ἐν
 ἐρήμοις - βασάνοις] om. L 38 καὶ καμάτῳ] καμάτων τε M | πόνῳ] κόπῳ
 aX, κόπων M | αἰχμαλωτίσθη MXW 39 ὁ Ἰσραὴλ] Ἰσραὴλ a, οἱ Ἰσραη-
 λίται X | οὐχ'] οὐχί X, οὐκ a 41 εὐπορήσας a² 42 συμπαθῆσας X
 43 εὐπόροις] εὐπορεῖσθαι M 44 τραπέζης σου] W, σῆς τραπέζης MaX |
 ἀνακλίνῃ] ἀνακλίθης Ma 45 δαψίλειαν MXW | σοι] σου Ma | θεάσῃ] om.
 W, praem. καὶ προκειμένην (lege προκειμένην) X 47 σου ἀγαθοῖς] W,
 ἀγαθοῖς ad, εὐαγαθοῖς MX 48 ἄρτου] om. MaS 49 ἐρίμῳ (sic) X
 50 Πόσοι - εὐποροῦσιν] om. a² 51 Ὅμοίως] ὁμοῖως M | σῆς] om. MX | κα-
 θεύδης Qu. ed. 133 52 λογισμούς] λόγους Ma 52-53 καὶ ἐν τῇ ἐκκλη-
 σίᾳ] καὶ ἐν ἐκκλησίᾳ MaX, ante ἐν βαλανεῖῳ transp. X, post ἀγορᾷ (53) transp.
 a² 53 ἐν ἀγορᾷ Mad | ταλαντίζων coni. Qu. ed. 133 (Migne non Gret-
 ser) 54 τῶν] om. MLd

6. Οἱ δὲ λέγοντες, ὅτι Διὰ τοῦτό μοι δέδωκεν ὁ Θεός, ἵνα φάγω καὶ πίω καὶ ἀπολαύσω, καὶ εἰ ἐβούλετο, πάντως ἂν καὶ τῷ πτωχῷ ὡς καὶ ἐμοὶ παρεῖχεν, ἵνα ἐσθίῃ καὶ πίνη καὶ ἀπο-
 60 λαύῃ, οἱ ταῦτα λέγοντες ἑαυτοῖς τὴν θύραν τῆς βασιλείας ἀπέ-
 κλεισαν.

ΠΘ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Πόθεν ὀρωμέν τινας πολλάκις νῦν προθύμως ἑαυτοὺς προδιδόντας εἰς θάνατον ὑπὲρ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, καὶ ἐρχομένους εἰς αὐτὸ τὸ ἀποθανεῖν, εἴτε ἀπὸ παρακλήσεως ἀνθρώπων, εἴτε καὶ αὐτοὶ οἱ τύραννοι μεταβαλλόμενοι ἀπο-
 5 λύουσιν αὐτούς; Πόθεν χρῆ λογίζεσθαι εἶναι τὴν τοιαύτην ἀπό-
 λυσιν, ἐκ Θεοῦ, ἢ ἐξ ἀνθρώπων;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ Πολλοὶ καὶ διάφοροὶ εἰσὶν οἱ τρόποι καὶ τὰ κρί-
 ματα τοῦ Θεοῦ, δι' ὧν ἀπολύονται οἱ ἄνθρωποι ἐκ τῶν
 τοιούτων θανάτων. Τοὺς μὲν γὰρ πολλάκις ὁ Θεὸς λυτροῦται,
 10 ἴσως διδασκάλους ἢ πτωχοτρόφους τυγχάνοντας, καὶ τὴν μὲν
 πρόθεσιν αὐτῶν ἀπεδέξατο, πρὸς δὲ τὴν σωτηρίαν ἄλλων τού-
 τους ἐλυτρώσατο. Ἄλλους πάλιν λυτροῦται, ἐπειδὴ ἴσως οὐκέ-
 τι τοιοῦτον μισθὸν τὸ πρᾶγμα δι' ὃ ἀποθνήσκουσιν ἔχει, οἷον
 αὐτοὶ νομίζουσιν. Πολλάκις δὲ καὶ ὁ διάβολος ἀντισκοτεῖ, ἵνα
 15 μὴ στεφανωθῇ ὁ ἄνθρωπος. Καὶ ἄλλοι δὲ πλείστοι τρόποι εἰσὶν,
 οὓς οὐκ ἀνάγκη λέγειν διὰ τοὺς μὴ χωροῦντας.

57 Διὰ] om. M | ἔδωκεν Ma 58 πάντως] praem. καὶ a² | ἂν] add. ὅτι
 MaX 58-59 καὶ τῷ] τῷ ML, καὶ a 59 καὶ ἐμοὶ] ἐμοὶ MaX | ἵνα ἐσθίῃ]
 ἐσθίειν a²d | πίνειν a², πίνειν d 59-60 ἀπολαύῃ] ἀπολαύειν a², τρυφήσαι
 d 60 οἱ ταῦτα λέγοντες] XW, om. Mad

ΠΘ'

Mss* Ma (L a²{Qu. cd. 134 R.}) X | W
 Cf. Coll. d (SC).

2 προδιδόντες W 3 ἐρχομένους] a²d, ἐρχομένων ML, ἐρχόμενοι W | αὐτὸ
 τὸ] τὸ αὐτὸ Qu. cd. 134 | εἴτε] praem. καὶ M | ἀπὸ] ὑπὸ W 5 εἶναι] om.
 M 11 δὲ τὴν] δὲ Md 12-13 οὐκέτι] οὐκ ἔχει MaX 13 δ] ὄν Ma² |
 ἔχει] om. hic (cf. l. 12-13) MaX 14 ἀντισκοτεῖ] W, ἀντικοτεῖ MaX 16
 οὓς] οἷς X

* C f. 119^{b11}r-v, L ff. <229v>-230, M f. 290r-v, R ff. 214-215, S f. 317v, W f. 41ra-va, X
 f. 19.

Ϛ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Πῶς δυνάμεθα διαγνῶναι τὴν παιδείαν ἢ τὸν πειρασμὸν τὸν ἐκ Θεοῦ ἢ τοῦ διαβόλου ἡμῖν συμβαίνοντα;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Οὐ μόνον ἐκ Θεοῦ καὶ ἐκ τοῦ διαβόλου, ἀλλὰ
πολλάκις καὶ ἐξ ἰδίας ἀδιακρισίας καὶ ἀπροσεξίας, κινδύνοις
5 καὶ πειρασμοῖς καὶ ἀσθενείαις περιπίπτομεν, οἷον πάσχουσιν οἱ
θεωροῦντες χειμερινὴν ἀέρος τροπὴν, καὶ τοῦ λιμένος τὴν ναῦν
ὑπεξάγοντες, καὶ ἄλλοι κινδύνοις ἑαυτοὺς ἐπιρρίπτοντες.

2. Ὁ δὲ πειρασμὸς ὁ ἐκ Θεοῦ πρὸς τὸ συμφέρον ἐπερχόμενος
τῷ ἀνθρώπῳ οὐδέποτε τὴν ἐλπίδα τὴν ἀγαθὴν ἀποκόπτει ἐκ
10 τῆς ψυχῆς, οἷος ἦν ὁ τοῦ Ἰώβ· διὸ καὶ ἔλεγεν τῷ Θεῷ· Ὑπο-
μένω σε, ἕως ἂν πάλιν γένωμαι, καὶ τάξῃ μοι χρόνον, ἐν ᾧ
μνεῖαν ποιήσῃ μου.

3. Οἱ δὲ ἐκ τοῦ διαβόλου κατὰ συγχώρησιν Θεοῦ ἐπερχόμε-
νοι πειρασμοὶ ἀθυμίας καὶ ὀργῆς καὶ ἀνεπιστίας πληροῦσιν
15 τὴν ψυχὴν.

ϚΑ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Τί ἐστὶν ἀληθινὴ ταπείνωσις, καὶ πῶς αὐτὴν
σὺν Θεῷ κατορθῶσαι δυνάμεθα;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Οὐκ ἔστιν, ὡς τινες νομίζουσι, ταπείνωσις τὸ
ἀμαρτάνειν, καὶ ἔχειν ἑαυτὸν ἀμαρτωλὸν καὶ ἄξιον κολάσεως·

Ϛ'
10-12 Iob 14:14, 13

Mss* M | W
Cf. Coll. d (SC).

2 τοῦ] praem. ἐκ MS 3 τοῦ] om. M 4 καὶ²] add. ἐξ M 7 ἄλλοι]
Wd, ἄλλοις M 12 ποιήσῃ] ποιήσο (sic) W, ποιήσεις S | μοι M

ϚΑ'
Mss** Ma (L a²[Qu. ed. 135 R.]) X | W
Cf. (i) Appendix 7; (ii) Coll. d (SC); (iii) Ps.-Athanasius, *QQ ad Antiochum*, Qu. 93
(PG 28, 656A1-13).

3 ταπείνωσις] om. a² 4 ἀμαρτεῖν M

* C f. 119^{bis}v, M ff. 290v-291, S f. 317v, W f. 41va-vb.

** C f. 120r-v, L ff. 230-231, M f. 291r-v, R f. 215r-v, S ff. 317v-318, W ff. 41vb-43ra,
X f. 19r-v.

5 ταύτην γὰρ τὴν ἔννοιαν πᾶς ἄνθρωπος ἁμαρτωλὸς ἔχει, τάχα
 δὲ καὶ οἱ δαίμονες, διὸ καὶ ἔλεγον πρὸς τὸν Χριστόν, ὅτι Ἑλλθεῖς
 ὠδε πρὸ καιροῦ ἀπολέσαι ἡμᾶς, εἰπόντες δὲ τὸ πρὸ καιροῦ
 ἐσήμαναν, ὅτι γινώσκουσι καὶ ἐλπίζουσι, ὡς ἐν Γεέννῃ ἐκεῖ
 κατακριθήσονται· διὸ ὡς φησιν ἡ Γραφή, ὅτι Σὺ πιστεύεις
 10 ὅτι εἷς ἐστὶν ὁ Θεός; καλῶς ποιεῖς· καὶ γὰρ καὶ τὰ δαιμόνια
 πιστεύουσι καὶ φρίττουσιν.

2. Οὐκοῦν ταπεινοφροσύνη ἐστὶν ἀληθῆς τὸ πράττειν μὲν τὰ
 ἀγαθὰ, λογίζεσθαι δὲ ἑαυτὸν ἀκάθαρτον καὶ ἀνάξιον τοῦ Θεοῦ,
 διὰ μόνην τὴν φιλανθρωπίαν αὐτοῦ σωθῆναι ἐλπίζοντα· τὰ γὰρ
 15 ἀγαθὰ ἐὰν ποιήσωμεν, οὐκ ἀπολογούμεθα τῷ Θεῷ ὑπὲρ μόνου
 αὐτοῦ τοῦ ἀέρος τούτου ἀναπνεομένου. Ὅταν γὰρ καὶ πάντα
 ὅσα ἔχομεν προσενέγκωμεν αὐτῷ, οὐ χρεωστεῖ ἡμῖν μισθόν·
 αὐτοῦ γὰρ εἰσι τὰ σύμπαντα, οὐδεὶς δὲ τὰ ἴδια λαμβάνων
 χρεωστεῖ μισθόν δοῦναι τοῖς προσφέρουσιν αὐτῷ αὐτά. Λοιπὸν
 20 τί ἀνταποδώσωμεν τῷ Κυρίῳ ὑπὲρ αὐτῆς τῆς γεννήσεως
 ἡμῶν, ὑπὲρ τῶν ἀγαθῶν ὧν ἀναξίως ἐχαρίσατο ἡμῖν, ὑπὲρ
 τέκνων, ὑπὲρ πλούτου, ὑπὲρ κινδύνων ἐξ ὧν πολλάκις ἐρρύ-
 σατο ἡμᾶς, ὑπὲρ τοῦ αἵματος οὐ ἐξέχεεν ἐπὶ τὴν γῆν ὑπὲρ
 ἡμῶν, καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, καὶ
 25 τότε ὑπὲρ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἧς ὑπέσχετο ἡμῖν;

3. Οἱ γοῦν τοσαῦτα χρεωστοῦντες καὶ μηδὲν ἀποδιδόντες, ἐν
 ποία ταπεινώσει καὶ συντριβῇ καρδίας ὀφείλομεν εἶναι διαπαν-
 τός, μηδενὸς κατεπαιρόμενοι, μηδένα κατακρίνοντες, μηδένα
 λοιδοροῦντες, μηδενὸς μνησικαχοῦντες, πάντας ἀγαπῶντες, πᾶ-

6-7 Matt. 8:29 9-11 Iac. 2:19 20 Ps. 115:3 23-24 Cf. Matt. 23:35 27
 Cf. Dan. 3:39

6 πρὸς τὸν Χριστόν] W, τῷ Χριστῷ MaX 7 ὠδε] om. a 10 Θεός;]
 Θεός, mss | καλῶς ποιεῖς] praem. καὶ a (sed καλῶς ποιεῖς] om. Qu. ed. 135) |
 καὶ γὰρ καὶ] καὶ γὰρ Qu. ed. 135 12 ἐστὶν ἀληθῆς] W^{p.c} d, ἐστὶν W^{a.c},
 ἀληθῆς ἐστὶ MaX | μὲν] om. A 13 τοῦ] τῆς X 14 διὰ] praem. καὶ X |
 ἐλπίζοντα] νομίζοντα a² | τὰ] W, ὅσα MaXd 15 τῷ Θεῷ] αὐτῷ X 16
 τούτου] W, τοῦ MaX | ἀναπνέομεν W | καὶ] om. X 18 εἰσι] ἐστὶ a 20
 ἀνταποδώμεν L | αὐτῆς] αὐτῆς X | γενέσεως Ma 21 ἀναξίως] MX, ἀξίως
 Wa, om. d 22 τέκνου W 23 ἐξέχεεν] ἐξέχευεν Qu. ed. 135 | ἐπὶ τὴν
 γῆν] W, om. MaXd 26 Οἱ γοῦν] W, εἰ οὖν MaX, οἱ οὖν C, οὐκοῦν S |
 ἀποδιδόντες MS 27 ὀφειλον (sic) X 28-29 μηδένα λοιδοροῦντες] om.
 L 29 μηδενός] W, μηδενὶ MaX

30 **σι συμπαθοῦντες, τὸν Χριστὸν ποθοῦντες; Ποθήσωμεν τὸν δεσπότην, κἄν ὡς ποθοῦσιν τὰς ἑταιρίδας γυναῖκας· πολλάκις γὰρ τις ποθήσας γυναῖκα, πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ὑπαρξιν ἔδαπάνησεν, ἵνα τῆς ῥυπαρίας αὐτῆς ἐπιτύχη.**

4. **Διὸ φοβηθῶμεν τὸν Θεόν, κἄν ὡς τοὺς θῆρας ἢ ὡς τοὺς**
 35 **κύνας φοβούμεθα. Κλέψαι γὰρ τινες πολλάκις ἀπερχόμενοι, καὶ φωνὴν κυναρίων ἐν τῷ τόπῳ ἀκούσαντες, εὐθέως ὑπέστρεψαν, μὴ φοβηθέντες τὸν Θεόν, ἀλλὰ τοὺς κύνας. Διὸ φοβηθῶμεν αὐτόν, γενόμεθα τῇ ψυχῇ ὡσπερ οἱ καταδικοί, οἱ ὄντες ἐν ταῖς φυλακαῖς, διαπαντὸς μεριμνῶντες, ἀγωνιῶντες, θρηνοῦν-**
 40 **τες, ἐρωτῶντες πότε ἔρχεται ὁ ἐξεταστής, καὶ ἀποδίδωσιν ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ· ὁ γὰρ οὕτω μεριμνῶν ἔρχεται εἰς ἀληθῆ ταπεινώσιν.**

ΦΒ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ **Τί ἐστι τὸ λεγόμενον, ὅτι Καὶ ἐὰν ψωμίσω πάντα τὰ ὑπάρχοντά μοι, καὶ ἐὰν παραδῶ τὸ σῶμά μου, ἵνα**

40-41 Rom. 2:6 (= Ps. 61:13; Prov. 24:12)

30 τὸν Χριστὸν ποθοῦντες] om. a² 31 ποθοῦσιν] W, ποθοῦμεν MaXd | γυναῖκας] om. a² 34 ὡς²] om. MaXd 35 φοβούμεθα] om. a² | γὰρ τινες] γὰρ MaXd 36 φωνῆν] φωνῆς MaXd 36-37 ὑπέστρεψαν] W, ὑπεστρέψαμεν MLX, ὑποστρέψαντες a² 38-39 τῇ ψυχῇ - φυλακαῖς] om. L 39 μεριμνοῦντες W | ἀγωνιῶντες] ἀγωνῶντες Qu. ed. 135 (Gretser, om. Migne) 39-40 θρηνοῦντες] om. a² 40 ἐρωτῶντες] ἐρωτοῦντες W, om. Qu. ed. 135 | ἀποδώσει Ma 41 ὁ γὰρ] οὐ γὰρ W | οὕτω] οὕτως MR, τοῦτο L 42 ἀληθινῆν a²

ΦΒ'

1-31 Cor. 13:3

Mss* Ma (L a²[Qu. ed. 136 R.]) DQ b (FVY) X | W
 Cf. Coll. d (C).

1 τὸ] add. ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου b | ὅτι] om. b | Καὶ ἐὰν] κἄν C, ἐὰν Qu. ed. 136 (Migne non Gretser) DQb | ψωμίσωμεν D 2 πάντα] om. a² | μοι] W, μου cet. 2-3 καὶ - ὠφελοῦμαι] καὶ τὰ ἐξῆς DQ 2 καὶ ἐὰν] κἄν C | ἐὰν] om. Qu. ed. 136 | παραδώσω C

* C ff. 120v-121, D f. 65va-b, F f. 4r-v, L f. < 231 >, M ff. 291v-292, Q f. 120, R ff. 215v-216, V f. 45v, W f. 43ra-b, X f. 19v, Y f. 105r-v.

καυθήσεται, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦμαι; Πῶς ψωμίζει τις πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ ἐκτὸς ἀγάπης;

5 **ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1.** Εἰσί τινες τῶν ἀνθρώπων δοκοῦντες μὲν ποιεῖν πολλὰς ἐλεημοσύνας, ὑπάρχουσι δὲ μισάδελφοι, λοιδοροί, ὑπερήφανοι, ἄδικοι, μνησικάκοι, φθονεροί, καὶ διὰ τῶν τοιούτων παθῶν ἀνόνητος λοιπὸν γίνεται ἡ ἐλεημοσύνη αὐτῶν.

2. Ἐμοὶ γὰρ δοκεῖ, ὅτι διὰ τῶν τοιούτων παθῶν ἐσβέσθησαν
10 καὶ αἱ λαμπάδες τῶν πέντε μωρῶν παρθένων, πνευματικοῦ ἐλαίου ὑστερήσασαι.

ϚΓ' **ΕΡΩΤΗΣΙΣ** Πῶς νοήσωμεν τὸ ἀποστολικὸν λόγιον τὸ φάσκον· *Εἷ τινος τὸ ἔργον κατακαήσεται, καὶ ζημιωθήσεται, αὐτὸς δὲ σωθήσεται, οὕτως δὲ ὡς διὰ πυρός;* Τινὲς γὰρ ἐκ τούτου τοῦ ῥητοῦ τέλος ἔχειν τὴν κόλασιν ἐφαντάσθησαν.

5 **ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1.** Ἐὰν εἴπωμεν τέλος εἶναι τῆς κολάσεως, πᾶσαν τὴν καινὴν καὶ τὴν παλαιὰν Γραφήν ψευδομένην λέγομεν· οὐ

10-11 Cf. Matt. 25:8

3 καυθήσεται] W, καυθήσομαι cet. | ἔχων a² (sed ἔχω Migne) 4 ψωμίζει Q | τις] om. Q | πάντα] ταῦτα X, om. C | αὐτοῦ] αὐτῷ ἄνθρωπος Q | ἐκτὸς] ἐντὸς C, χωρὶς L 10-11 Cf. Matt. 25:8 5 τινες] πολλοὶ M | μὲν] om. b 6 ἐλεημοσύνας πολλὰς D | ὑπάρχουσι] ὑπάρχων οὖν D 7 μνησικάκοι] om. Db 8 αὐτῶν] αὐτοῖς D 10 καὶ] om. a² | μωρῶν] om. a²b | παρθένων] om. Q 10-11 πνευματικοῦ ἐλαίου ὑστερήσασαι] W, π. ἐ. μὴ εὐπορήσασαι C, λείψασαι (λείψασαι) λείψαντες V, ἐκλήψαντος D) τοῦ τοιούτου (τοιούτου) om. b, τούτοις οὐ τοῦ R) πνευματικοῦ ἐλαίου (ἐλέους L) MaDQbX

ϚΓ'

2-3 1 Cor. 3:15

Mss* M D b (FY) X | W

Cf. (i) Coll. d (SC); (ii) Coll. a, scil. Qu. ed. 137, ubi ultima pars huic quaestioni, et quaestio et prima pars quaestioni sequenti [Qu. 94], pertinent; (iii) Qu. ed. 56, ex Coll. 88 QQ, cuius quaestio ex hac dependet, sed responsio ex Chrysostomo venit; (iv) Ps.-Athanasius, *QQad Antiochum*, Qu. 102 (PG 28, 660D-661A).

1-2 τὸ ἀποστολικὸν - φάσκον] τῶν ἀποστολικῶν ρητῶν φασκόντων D 2 Εἷ] οὐ (fors. οὐ) Dd | καὶ] WC, om. MDbXS 3 αὐτὸς] οὕτως W 4 ῥητοῦ] W, ῥήματος MDbX 6 τὴν καινὴν καὶ τὴν παλαιὰν] τὴν παλαιὰν καὶ τὴν καινὴν D | ψευδόμενοι D | λέγομεν] εὐρίσκομεν M

* C ff. 121-122, D ff. 65vb-66ra, F ff. 21-23v, M ff. 292-293, S f. 318, W ff. 43rb-44rb, X ff. 19v-20, Y ff. 113-114.

μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν μακάριον Παῦλον ἑαυτῷ περι-
 πίπτοντα καὶ μαχόμενον. Εἰ γὰρ τέλος λέγει κολάσεως, πῶς
 φησιν, ὅτι *Μὴ πλανᾶσθε· οὔτε πόρνοι, οὔτε μοιχοί, οὔτε μα-*
 10 *λακοί, οὔτε λοιδωροί, οὔτε μέθυσοι, οὔτε ἄρπαγες βασιλείαν*
Θεοῦ κληρονομήσουσιν; Καὶ ὁ Κύριος δὲ εἰς κόλασιν αἰώνιον
 λέγει τοὺς ἁμαρτωλοὺς πορεύεσθαι. Εἰ δὲ τὸ αἰώνιον πῦρ τέ-
 λος ἔχει, πρόδηλον λοιπὸν ὅτι καὶ ἡ ζωὴ ἡ αἰώνιος τέλος ἔξει.
 Καὶ γὰρ ἐπ' ἴσης κεῖται καὶ ἐπὶ τῶν δικαίων καὶ ἐπὶ τῶν
 15 ἁμαρτωλῶν τὸ αἰώνιον, ὅτι οὗτοι *εἰς ζωὴν αἰώνιον, καὶ οὗτοι*
εἰς κόλασιν αἰώνιον.

2. Ὅμοίως πάλιν φησὶν ὁ Κύριος περὶ τῶν ἐν τῇ Γεέννῃ κα-
 ταδικαζομένων, ὅτι *Ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ, καὶ τὸ πῦρ*
οὐ σβέννυται. Καὶ ἡ παραβολὴ δὲ ἡ κατὰ τὸν πλούσιον καὶ
 20 τὸν Λάζαρον, καὶ ἡ τῶν δέκα παρθένων, τὸ ἀτελεύτητον τῆς
 κολάσεως δηλοῖ. Ὡσαύτως καὶ τὸ περὶ τοῦ Ἰούδα εἰρημένον,
 ὅτι *Καλὸν ἦν αὐτῷ εἰ οὐκ ἐγεννήθη, τὴν αἰώνιον μνηύει κό-*
λασιν, ἐπεὶ εἰ χρόνους τινὰς ἤμελλεν κολασθῆναι, μετὰ δὲ
ταῦτα ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν εἰς αἰῶνας εἰσελθεῖν, οὐκ
 25 *ἦν αὐτῷ καλὸν εἰ οὐκ ἐγεννήθη.* Καὶ πῶς λέγει ἡ Γραφή, ὅτι

9-11 1 Cor. 6:9-10 11 Matt. 25:46 15-16 Matt. 25:46 18-19 Marc.
 9:48 19-20 Cf. Luc. 16:19-31 20 Cf. Matt. 25:1-13 22 Matt. 26:24

7 αὐτὸν] om. b | ἑαυτῷ] om. D 7-8 περιποιούντα D 8 μαχόμενον]
 καυχόμενον D | λέγει] ἔχει D, ἦν b | κολάσεως] praem. τῆς b, ἡ κόλασις
 D 9 ὅτι] om. DF | οὔτε¹] ὅτι οὔτε MDX | πόρνοι] add. οὔτε εἰδωλόατραι
 b (cum 1 Cor.) 9-11 οὔτε μοιχοί - κληρονομήσουσιν] καὶ τὰ ἐξῆς (sic)
 D 9-10 μαλακοί] add. οὔτε ἄρσενοκαῖται bd (cum 1 Cor.), et add. οὔτε
 πλεονέκται, οὔτε κλέπται b (cum 1 Cor.) 10 οὔτε μέθυσοι οὔτε (οὐ Y)
 λοιδωροί b (cum 1 Cor.) | οὔτε ἄρπαγες] οὐχ' ἄρπαγες bd 11 Θεοῦ] add.
 οὐ bS | δὲ] om. D 12 τὸ] om. D | αἰώνιον πῦρ] W, αἰώνιον (sed πῦρ add.
 in mg.) F, αἰώνιος κόλασις D, αἰώνιον MYX 13 ἔχει] add. πῦρ D | πρό-
 δηλον] om. M | λοιπὸν] add. δὲ M | ἡ²] om. D | ἔξει] ἔχει D 14 ἐπ' ἴσης
 κεῖται] ἐπὶ κέκριτε (sic) D | ἐφήσης M, ἐφ' ἴσης FW | καί²] om. DW | δι-
 καίων - τῶν²] om. D 15-16 ὅτι - αἰώνιον] om. D 15 ὅτι - αἰώνιον²]
 om. Mb | οὗτοι] add. φησὶν b, add. γὰρ φησιν ἀπελεύσονται d 17 τῇ] om.
 Dbd 17-18 καταδικαζόντων (sic) D 18 αὐτῶν] praem. ἐξ D | πῦρ]
 add. αὐτῶν Md 19 δὲ] om. M | ἡ²] om. D 20 ἡ] om. Db 20-21
 δηλοῖ τῆς κολάσεως D 21 Ὡσαύτως] add. δὲ Db 22 αὐτῷ] ἑαυτῷ D |
 οὐκ] οὐ καὶ D | τὴν] praem. εἰς D | μνηύει] μνησοίει W, ἡμῖν D 22-23
 κόλασιν - ἤμελλεν] om. Y 23 εἰ] om. DX | ἔμελλεν Db 24 εἰς τὴν
 βασιλείαν Db | εἰς αἰῶνας] om. D, post εἰσελθεῖν transp. F | εἰσελθῶν D,
 ὑπάρχειν d 25 οὐκ] W, μὴ MDbX

Οὐκ ἔστιν ἐν τῷ θανάτῳ ὁ μνημονεύων σοῦ τοῦ Θεοῦ, ἐν δὲ τῷ Ἄδῃ τίς ἐξομολογήσεται σοι; Ἐνθάδε μνήμη Θεοῦ οὐκ ἔστιν, οὐδὲ ἐξομολόγησις, εὐδηλον ὅτι οὐδὲ ἀπόλυσις.

30 3. Περὶ δὲ τοῦ λέγειν τὸν Ἀπόστολον, ὅτι *Εἴ τις τινος τὸ ἔργον κατακαήσεται, <καὶ> ζημιωθήσεται, αὐτὸς δὲ σωθήσεται, οὕτως δὲ ὡς διὰ πυρός*, τοῦτο λέγει, ὅτι ἡ μὲν ἀμαρτία ἀπόλλυται ἐκεῖ καὶ οὐκέτι ἔσται, ὁ δὲ πράξας αὐτὴν οὐ καθάπερ αὐτὴ ἐξαλείφεται, ἀλλ' ἄφθαρτος ὑπάρχων σώζεται ἐν τῷ πυρὶ, τουτέστι διαμένει καὶ συνίσταται καὶ οὐ φθείρεται ἐν αὐτῷ.

35 4. Ὅμως ἵνα καὶ χίλια ἔτη ἦν ἡ κόλασις, καθὼς οἱ αἰρετικοὶ λέγουσιν, τίς ἡ χρεία τοῦ τοιούτου πειρασθῆναι δεινοῦ, ὅπου γε οὐδὲ πρὸς ῥοπήν ὑποφέρομεν τὸ σῶμα ἡμῶν νῦν κατακαήναι;

94' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ἐχει ὄρον χρονικὸν ἢ συντέλεια τοῦ κόσμου, ἢ οὐ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ Ὁ μὲν Θεὸς προγινώσκει τὰ πάντα πρὶν γενέ-

26-27 Ps. 6:6 29-31 1 Cor. 3:15 36-37 Cf. (inter alia) Ioh. Damascenus, *Expos. Fidei* 17, 35-36 (ed. Kotter, p. 44)

26 τοῦ Θεοῦ] om. b 26-27 ἐν² - σοι] καὶ τὰ ἐξῆς (sic) Db 27 Ἐνθάδε] ἐνθα δὲ b, ἐνθα τοίνυν d 28 ὅτι] om. M | ἀπόλυσις Dbd 29-35 Περὶ - αὐτῷ] aliam versionem huius partis in fine Qu. 94 (app. crit. 8) Ma 29 ὅτι] τὸ D | Εἴ] οὐ (fors. οὐ) Dd 30 καὶ] addidi (cf. 2 supra) 31 τοῦτο] τοῦ X | λέγει] λέγειν X, σημαίνει M 31-32 ἐκεῖ ἀπόλλυται Db 32 ἔσται] ἔστε W 33 ἀλλὰ MD 34-35 ἐν αὐτῷ] om. M, ante φθείρεται transp. D 36 ἵνα καὶ] FXW, ἐὰν μὴ καὶ D, εἰ καὶ Y, add. εἰ M 37 πειρασθῆναι X, κολαστέιναι (sic) D 37-38 ὅπου γε οὐδὲ] οὐδὲ γὰρ M 38 πρὸς] πυρός Db | ὑποφέρομεν] οὐ φέρωμεν D | νῦν] νυνὶ X, om. b

94'

3-4 Dan. Sus. 35a (LXX), 42 (Theodotion)

Mss* Ma (L a²[Qu. ed. 137 R.]) D Q b (FY) X | W
Cf. Coll. d (SC).

1 κόσμου] αἰῶνος M 2 ἢ οὐ] om. MX 3 προγινώσκει] ἐστὶν προγινώσκων Db

* C f. 122, D f. 66ra, F ff. 20v-21, L f. 231r-v, M f. 293, Q f. 120, R f. 216, S f. 318, W f. 44rb, X f. 20, Y ff. 112v-113.

- σεως αὐτῶν. Ὅμως φασὶν οἱ ἅγιοι πατέρες, ὅτι ὅτε πληρωθῆ
 5 ὁ ἀριθμὸς τῶν δικαίων ἀνδρῶν κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐκπε-
 σόντων ἀγγέλων, ὅπως ἂν πληρωθῆ ὁ ἄνω κόσμος, τότε γίνε-
 ται ἡ συντέλεια. Πληρωθῆναι γὰρ δεῖ τὸν ἄνω κόσμον, ὡς Γρη-
 γόριος βοᾷ.

9Ε' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Βαρέως τινές ἀκούουσι τὸ ἀποστολικὸν λόγιον
 τὸ φάσκον, ὅτι ἐν τῇ ἀναστάσει, *Τότε καὶ αὐτὸς ὁ Υἱὸς ὑποτα-*
γήσεται τῷ Πατρὶ, τῷ ὑποτάξαντι αὐτῷ τὰ πάντα.

- ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1.** Ἀρειανῶν καὶ Νεστοριανῶν ὑπάρχει τὸ τοιοῦ-
 5 τον πρόβλημα, βουλομένων ἐλάττονα καὶ δούλον δεῖξαι καὶ
 κτιστὸν τὸν Θεὸν Λόγον. Ἐρωτητέον τοίνυν αὐτούς· Πῶς ὑπο-
 ταγήσεται ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ ἐν τῇ ἀναστάσει, ὡς νῦν ἀνυπότα-

4-8 hanc notionem de hominibus qui angelos expulsos supplent alibi non inveni nisi apud Augustinum, *Enchiridion* 9: 29 (CCSL 46, p. 65), *Civitas Dei* 22: 1 (CCSL 48, 805-7); cf. Greg. Naz., *Orat.* 38, 2 (ed. Cl. Moreschini & P. Gallay [SC 358], p. 106)

4 φησὶν D | πατέρες] add. ὅτι ὅταν πληρωθῆ ὁ ἄνω κόσμος τότε γίνεται ἡ συντέλεια (sed tollendum conii. Gretser) a² | αἰπληρωθῆ (sic) D 5 ἀριθμὸς] ἄνω κόσμος C | τῶν¹] om. QX | τὸν] W, τῶν Q, om. MaDbX 5-6 ἀγγέλων τῶν ἐκπεσόντων D 6 ἂν πληρωθῆ] ἀναπληρωθῆ QC 6-7 τότε - κόσμον] om. Db 7 γὰρ] om. aQ | ὡς] add. καὶ aDQbX 7-8 Γρηγόριος] add. ὁ μέγας MX, praem. ὁ μέγας b, add. ὁ (ὁ) om. d) θεολόγος Dbd | βοᾷ] add. Τὸ δὲ τοῦ ἀποστόλου ῥητὸν τὸ λέγον (λέγον) φάσκων M), εἰ (εἰ) ἢ M) τινος τὸ ἔργον κατακαήσεται ζημιωθήσεται, αὐτὸς δὲ σωθήσεται, οὕτως δὲ (οὕτως δὲ) om. a) ὡς διὰ πυρός, τοῦτο λέγει ὅτι ἡ μὲν ἀμαρτία ἀπόλλυται ἐκεῖ καὶ οὐκ ἔστιν (ἔστιν] ἔσται a): ὁ δὲ πράξας ἀφθαρτος ὑπάρχων ἐν τῇ ἀναστάσει σώζεται ἐν τῷ πυρὶ, τουτέστι διαμένει καὶ οὐ φθείρεται ἐν αὐτῷ (scil. Qu. 93, 28-33) Ma

9Ε'

2-31 Cor. 15:28

Mss* Ma (L a²[Qu. ed. 138 R.]) DX | W

Cf. Coll. d (SC).

1 τινές] om. D | ἀκούωσιν D 3 πάντα] add. ἄρα οὗτος (lege οὕτως) ἔχει D 4 ἀριγενητῶν (sic) D 5-6 καὶ κτιστὸν] post Λόγον transp. Dd 6 Λόγον] om. a² | Ἐρωτητέον] ἐρωτίτε οὖν D, ἐρωτητόσιν (sic) X | αὐτούς] αὐτοῦ D 7-8 ἀνυπότακτον D

* C f. 122r-v, D f. 66va-vb, L f. <231v >, M f. 293r-v, R ff. 216r-v, S f. 318, W ff. 44rb-45ra, X f. 20r-v.

κτος ὦν, ἢ ὑποτεταγμένος; Κἄν εἴπωσιν· Ὡς ἀνυπότακτος, κα-
 ταισχύνει αὐτοὺς ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος λέγων τὸν Χριστὸν ὑπή-
 10 κοσον, καὶ ὑποτεταγμένον τῷ ἑαυτοῦ Πατρὶ, μέχρι θανάτου,
 θανάτου δὲ σταυροῦ.

2. Ὁ γοῦν ἕως θανάτου ὑπακούσας τῷ ἑαυτοῦ Πατρὶ, τί
 πλέον ἐν τῇ ἀναστάσει δύναται αὐτῷ ὑποταγῆναι; Οὐκοῦν τὸ
 σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ἣτις ἐστὶν ἡ ἐκκλησία τῶν σωζομένων, ὡς
 15 καὶ Παῦλος μαρτυρεῖ, αὐτῷ ὑποταγήσεται διὰ Χριστοῦ καὶ σὺν
 Χριστῷ προσκυνοῦν τῷ Πατρὶ ἐν τῇ ἀναστάσει, λέγοντος τοῦ
 Υἱοῦ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ· Ἴδου ἐγὼ καὶ τὰ παιδία ἃ μοι δέδω-
 κας, ὁ Θεός, ὁ πρὸς με τὸν Υἱόν σου εἰπών· Αἴτησαι παρ' ἐμοῦ,
 ὡς Υἱὸς γνήσιος καὶ ὁμοούσιος, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρο-
 20 νομίαν σου καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς καὶ
 ποιμανεῖς αὐτοὺς ἐν δυνάμει κραταιᾶ.

9S' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Τί ἐστι τὸ ὑπὸ τοῦ Κυρίου εἰρημένον, ὅτι Ἐὰν
 ὁ ὀφθαλμός σου ὁ δεξιὸς ἢ ἡ χεὶρ σου σκανδαλίξῃ σε, ἔκκοψον
 αὐτὰ καὶ ῥίψον ἀπὸ σοῦ;

9-11 Phil. 2:8 13-14 Eph. 1:22-23 14-15 Cf. Col. 1:24 17-18 Is. 8:18; cf.
 Ioh. 17:6, 9, 24; 18:9 (et cf. 6:39) 18-21 Ps. 2:8-9

8 ὦν - ἀνυπότακτος] om. a² 9 αὐτὸς] om. D 9-10 ὑπήκουον W
 10 ἑαυτῷ X, αὐτῷ a² 10-11 μέχρι - σταυροῦ] om. W 12 Ὁ] ἢ D |
 γοῦν] DWd, οὖν MaX | ἑαυτοῦ] om. D | Πατρὶ] add. μέχρι θανάτου, θανάτου
 δὲ σταυροῦ (sed del. R) a² 13 αὐτῷ] om. D 14 τοῦ] om. Ma | ἢ] om.
 a 15 καὶ¹] ὁ d, om. W | Χριστοῦ] χριστόν D 16 προσκυνῶν W, προσ-
 κυνουῖσα a 17 Ἰησοῦ] θεοῦ D | μοι] om. X 17-18 δέδωκας] W, ἔδωκας
 MLXS, ἔδωκεν a²DC 19 ὡς - ὁμοούσιος] om. D | υἱὸς] om. a | καὶ
 ὁμοούσιος] om. Qu. ed. 138 (Migne, non Gretser) 20-21 καὶ τὴν - κραταιᾶ]
 καὶ τὰ ἔξῃς D 20 γῆς καὶ] γῆς a

9S'
 1-3 Matt. 5:29

Mss* M D b (FVY) X | W
 Cf. Qu. ed. 60 (PG 89, 637B11-C9), scil. Qu. [70] ex Coll. 88 QQ, quae etiam in Coll.
 d (C) invenitur.

1 ὅτι] om. D 3 αὐτὰ] αὐτὴν D

* C f. 122v, D f. 66rb-va, F ff. 4v-5v, M f. 293v, V ff. 45v-46, W f. 45ra-b, X f. 20v, Y ff.
 105v-106.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Ὁ αὐτὸς δεσπότης ἡμῶν καὶ Κύριος εἶρηκεν,
5 ὅτι ἐκ ψυχῆς ἐκπορεύονται πάντα τὰ πονηρά, φόνοι, μοιχεΐαι,
πορνείαι καὶ τὰ λοιπὰ πάθη. Τί οὖν λοιπόν, ὀφείλομεν ἑαυτοὺς
ἀνελεῖν καὶ ρίψαι τὴν ψυχὴν ἡμῶν ἀφ' ἡμῶν ὡς σκανδαλίζου-
σαν ἡμᾶς; Ἄπαγε.

2. Φασὶν γοῦν τινες, ὅτι περὶ φίλων καὶ συγγενῶν λέγει ὁ
10 Χριστὸς: *Μέλη γὰρ ἀλλήλων ἐσμέν οἱ πιστοί.* Ἐὰν οὖν φησὶν
ἕξις φίλον ἢ συγγενῆ ἀναγκαῖόν σοι ὄντα ὡς δεξιὸν ὀφθαλ-
μὸν ἢ χεῖρα, καὶ ἴδης σαυτὸν βλαπτόμενον κατὰ ψυχὴν ὑπ'
αὐτοῦ, ἔκκοψον αὐτὸν ἀπὸ σοῦ.

3. Ἔμοι δὲ δοκεῖ ὅτι τὰ πάθη τῶν μελῶν ἡμῶν εἶπεν ὁ Κύ-
15 ριος ἐκκόπτειν καὶ ρίπτειν ἐξ ἑαυτῶν.

ϞΖ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Κατὰ ποῖον τρόπον νοήσωμεν, ὅτι Ἐὰν δύο ἢ
τρεῖς ἐξ ὑμῶν συμφωνήσωσι περὶ παντὸς αἰτήματος οὐ αἰτή-
σονται, γενήσεται αὐτοῖς;

4-6 Cf. Matt. 15:18-19; Marc. 7:20-23 10 Eph. 4:25

4 κύριος καὶ δεσπότης ἡμῶν M | ἡμῶν] om. D | καὶ Κύριος] om., sed Χρι-
στὸς post εἶρηκεν add. C 5 ψυχῆς] τῆς ψυχῆς MDbX | πονηρά] add. ἦον
(lege οἶον) D, add. τουτέστιν b 6 πορνείαι, μοιχεΐαι Db | λοιπόν] om.
X 6-7 ἀνελεῖν ἑαυτοῦ (sic) D 7-8 ὡσκανδαλίζουσαν DVXW 8
Ἄπαγε] ἅπαντα (sic) D 9 γοῦν] bW, οὖν MDX | συγγενῶν] add. τοῦτο
b 10 πίστης D | φησὶν] MW, om. DbX 11 ἢ] καὶ D | συγγενῆ] συγ-
γενῶν ἀφημῶν (sic) D | ἀναγκαῖόν σοι ὄντα] om. b | σοι] σου M 12 σαυ-
τὸν] Wd, σεαυτὸν b, ἑαυτὸν MDX 14 δὲ] om. D, γε F | τὰ - ἡμῶν] ἀντὶ
μελῶν αὐτὰ τὰ πάθη M 15 ἐκκόπτειν] Wd, κόπτειν MDbX | ἑαυτῶν]
αὐτῶν X

ϞΖ'

1-3 Matt. 18:19

Mss* M c (Qu. ed. 109bis¹⁻¹⁸ KA) X¹⁻¹⁹ | W

Cf. Qu. ed. 61 (PG 89, 645C), scil. Qu. [71] ex Coll. 88 QQ, quae etiam in Coll. d (SC)
invenitur.

1 νοήσωμεν W | ὅτι] add. καὶ X 2 ὑμῶν] ἡμῶν Qu. ed. 109bis | συμφωνή-
σουσιν MW | αἰτήματος] ἐρωτήματος MX, ζήτηματος S | οὐ] add. ἐὰν cS
2-3 αἰτήσονται Qu. ed. 109bis S

* A f. 164v, C ff. 122v-123, K f. 241r-v, M ff. 293v-294, S f. 318r-v, W ff. 45rb-46ra, X f.
20v.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Ὁ Κύριος τὸ πολυφάνταστον καὶ ὑπερήφανον
 5 τοῦ ἀνθρώπου ἐπιστάμενος βούλεται μὴ ἀποδιδόναι ἡμᾶς ἑαυ-
 τοῖς, κἄν ἐνάρετον βίον καὶ ἀγιωσύνην κεκτήμεθα, ἀλλ' ἐπὶ
 τοῖς αἰτήμασιν ἡμῶν τοῖς πρὸς αὐτόν, ἀναξίους λογιζομένους
 ἑαυτούς, προσλαμβάνεσθαι καὶ ἄλλους ὁμοψύχους ἐπὶ τὸ συμ-
 παρακαλέσαι καὶ συμπονῆσαι ἡμῖν· ὁ γὰρ καταμόνας αἰτῶν καὶ
 10 λαμβάνων τὸ αἶτημα πολλάκις εἰς τύφον ἐπίπτει, πλειόνων
 δὲ εὐχομένων πάντες ἐν ταπεινότητι μένουσιν.

2. Τοῦτο γοῦν πολλάκις μεθ' ἑτέρων ποιήσας ἐπέτυχα, καὶ
 ὑμῖν τὸ αὐτὸ συμβουλεύω ἐπὶ τοῖς κατὰ Θεὸν αἰτήμασιν, μά-
 λιστα ἡνίκα οὐ γινώσκομεν εἰ θέλημα Θεοῦ ἐστὶν ὅπερ βουλό-
 15 μεθα πράξαι, ἢ οὐ. Ἡνίκα γὰρ δύο ἢ τρεῖς ὁλοψύχως εὐξονται
 περὶ πράγματος, ἢ καὶ νηστεύσουσι, πολλάκις ἐπὶ δευτέραν καὶ
 τρίτην ἡμέραν, πάντως εἴτε δι' ὀράματος, εἴτε καὶ ἡ καρδία τοῦ
 βουλομένου πράξει πληροφορεῖται· ἴσως δὲ μετὰ τὴν εὐχὴν καὶ
 ἐν λαχμητηρίῳ ἀνοίγοντες ἀληθοῦς ἀποκρίσεως ἀξιωθήσονται.

3. Διὰ τοῦτο ὀφείλει ὁ Χριστιανὸς ἔχειν ἐφοῦδ πνευματικόν,
 20 τουτέστι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐλλάμπον αὐτόν καὶ δεικνῦον τὰ
 συμφέροντα· διηγοῦνται γὰρ ἡμῖν οἱ τοῦτο ἔχοντες, ὡς ἡνίκα
 τὸν Θεὸν περὶ πράγματος ἐρωτήσωσιν, ἐὰν ἄρα καὶ εὐάρεστόν
 ἐστὶ τὸ ἐρώτημα, εὐθέως ἐπισκιάζει αὐτοῖς ἡ χάρις τοῦ ἁγίου
 25 Πνεύματος.

20 Cf. Qu. 98

5 ἀποδιδόναι] πεποιθέναι c (sed non K) 5-6 ἑαυτοῖς] praem. ἐφ' c (sed non K) 7 ἀναξίους (ἀξίους Migne) λογιζομένους Qu. ed. 109bis 9 συμ-
 πονῆσαι] συμφωνῆσαι Qu. ed. 109bis | ἡμῖν] σὺν ἡμῖν MKX 10 τὸ αἶτημα] om. Qu. ed. 109bis | τύφος W 11 πάντες] Wd, καὶ εἰσακουομένων McX 12 οὖν McX | ποιήσασθαι c (sed non Qu. ed. 109bis) | ἐπέτυχον cd
 13 ὑμῖν] οὐ μὴν X | αὐτὸ] add. vñ Mc, add. ποιεῖν Xd 13-15 μάλιστα - ἢ οὐ] om. Qu. ed. 109bis 14 ἡνίκα] praem. δ' K | Θεοῦ] praem. τοῦ MX
 15 ἢ οὐ] ἢ οὐν (sic) M, εἰ οὖν X, ἢ οὐκ ἀρέσκει d, om. c | εὐξονται] Wd, εὐ-
 χονται McX 16 νηστεύσουσι] WS, νηστεύουσι M Qu. ed. 109bis XC, νη-
 στεύουν K (illeg. A) 17 εἴτε ... εἴτε] ἦτε ... ἦτε K, εἴτε ... ἦτε M | καὶ] om. Qu. ed. 109bis (et lac. con. Gretser) 18 πληροφορεῖται] des. Qu. ed. 109bis | ἴσως δὲ] add. καὶ McX 19 λαχνηστηρίῳ Mc | ἀληθοῦς] des. X 21 του-
 τέστι] Wd, om. Mc | αὐτῶ cd 22 συμφέροντα] Wd, add. καὶ τὰ μὴ συμ-
 φέροντα Mc | τοῦτου K | ὡς] Wd, om. Mc | ἡνίκα] add. γὰρ A 23 ἐὰν] Wd, om. Mc | καὶ] om. Mc 24 ἐρώτημα] ἐπερώτημα M | εὐθέως] Wd, om. Mc

ϞΗ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ὅποιον δὲ ἦν ἄρα τὸ ἐν τῷ Νόμῳ λεγόμενον ἐφοῦδ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Αὐτὸ μὲν τὸ ὄνομα ἑαυτῷ ἐρμηνευόμενον τὴν δῆλωσιν σημαίνει ἢ λύτρωσιν· τὸ δὲ εἶδος αὐτοῦ, ὡς ἡ Γραφή
5 μαρτυρεῖ, σπιθαιμαῖον ὕφασμα ἦν ὡς ἐν τάξει τάβλας ὀλοσῆρικον καὶ ἐκ χρυσοσῆμου καὶ τέχνης πολλῆς καθυφασμένον. Εἶχεν οὖν ἐν τῷ μέσῳ δίκην βούλλας τινὸς ὀλοχρύσου, ἐχούσης ἔνθεν καὶ ἔνθεν δύο σμαράγδους τελείους, ἔχοντας ἀνά ἕξ ἐγγε-

ϞΗ'

4-26 Cf. Exod. (LXX) 28:6-13, 30 (etiam si nomen «ephoud» non hic sed Iud. 8:27; 17:5, et 1 Reg. 14:3, 18-20 invenitur) et cf. *Catena in Exodum* (ed. Nikephoros, *Σειρά ... εἰς τὴν Ὀκτάτευχον*, vol. 1 [Leipzig, 1772], col. 875): *Anon. in Exod. 28:32 (=30)* Τὴν δῆλωσιν καὶ τὴν ἀλήθειαν, οἱ λοιποὶ, τοὺς φωτισμοὺς καὶ τὰς τελειότητας· λέγουσι δὲ τινες, ὅτι σεληνίτης ἦν λίθος, δι' οὗ διεγίνωσκεν ὁ ἱερεὺς τὰ ἐσόμενα τῷ λαῷ, τοῦ λίθου εἰς χροιάς τινὰς μεταβαλλομένου, καὶ ἐκ τούτου μακθάνων. Ὁ δὲ μακάριος Κύριλλος ... Haec editio dat in nota textum Anastasii (in versione quae Coll. 88 QQ pertinet), sed Σουῖδ attribuitur. Notandum textum Anastasii anon. citatum inveniri in *Catena dicta «Typus III»*; cf. *Paris. gr.* 128, p. 298 (18-19), *Patm. gr.* 216, f. 170 (7-9), *Monac. gr.* 9, f. 207vb (3-15) (Informationem hanc Françoise Petit mihi liberaliter dedit, cui gratias ago). Nova editio *Catena in Exodum*, ed. Fr. Petit, *La Chaîne sur l'Exode* [Traditio Exegetica Graeca 11], Num. 871 *Ad Ex. 28, 26(30)*, Lovanii 2001, p. 223. De petra adamantina quae colore mutatur alibi mentionem non inveni, sed cf. Theodoretus Cyr., *QQ in Exod.* 60 (PG 80, 285C), ubi de aliis lapidibus colore diversis loquitur, et cf. Epiphanius, *De XII gemmis* (CPG 3748; PG 43, 293-301, 301-304, 371-372). Cf. Frederick H. Cryer, *Divination in Ancient Israel and its Near Eastern Environment. A Socio-Historical Investigation* [Journal for the Study of the Old Testament Supplement Series 142] (Sheffield, 1994), pp. 277-282: The Ephod and the Ark

Mss* M D | W

Cf. Qu. ed. 40 (PG 89, 585A8-B14), scil. ex Coll. 88 QQ, quae etiam in Coll. d (SC) invenitur.

1 Ὅποιον] DC, ὀποῖον W, ποῖον M, Τί S | δὲ] om. DS | ἄρα τὸ] ἐν τῷ ἄρα D | ἐν τῷ Νόμῳ] om. D | λεγόμενον ἐν τῷ νόμῳ M 2 ἐφοῦδ] ὀφουδέ D 3 ἑαυτῷ] ἑαυτοῦ W, αὐτοῦ Dd, om. Qu. ed. 40 | τὴν] om. Qu. ed. 40 4 ἦ] om. D | τὸ - αὐτοῦ] om. M 5 τάβλας M 5-6 ὀλοσῆρικον] W, ὀλοσῆρικου M, ὀλοσκαίρηκος D, om. d et Qu. ed. 40 6 καὶ ἐκ] om. D | χρυσοσῆμου W | καὶ²] om. M | τέχνες πολλὰς (sic) D 6-7 Εἶχεν - δίκην] om. M 7 βούλλας] βουλήν D | τινὰς M 8 δύο] om. D | σμαράγδους] σμαρδαίμους (sic) D | ἔχοντας] om. D 8-9 γεγραμμένας D Qu. ed. 40

* C f. 123r-v, D f. 62rb-va, M ff. 294-295, S f. 318v, W f. 46ra-vb, X f. 20v.

γραμμένας τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ, ἐν δὲ τῷ μέσῳ τῶν
 10 δύο σμαράγδων λίθον ἀδάμαντα.

2. Ἡ οὖν ἐπωμίς τοῦ ἀρχιερέως ὑπῆρχεν ὡς ἐν τάξει φελο-
 νίου, κονδόν δὲ ὑπῆρχεν μόνον μέχρι τῶν μηρῶν κατερχόμε-
 νον, ἦν ἐνεδύοντο οἱ ἀρχιερεῖς ἐν τῷ θυμιᾷ καὶ ἱερατεύειν αὐ-
 τούς.

15 3. Ὅπηνίκα γοῦν ἐγένετο χρεῖα τοῦ ἐρωτῆσαι τὸν Θεόν περὶ
 κεφαλαίου, ἐδέσμει ὁ ἀρχιερεὺς ἐν τῇ ἐπωμίδι κατ' αὐτῆς τῆς
 καρδίας αὐτοῦ τὸ ἐν μέρος τοῦ ἐφοῦδ, καὶ ὑπετίθει τὰς δύο
 χεῖρας αὐτοῦ ὑποκάτωθεν αὐτοῦ, καὶ ἠύρισκετο ἐξηπλωμένον
 ἐν ταῖς παλάμαις αὐτοῦ ὡσπερ πυξίον, καὶ οὕτως ἠρώτα τὸν
 20 Θεόν τὸ ἐρώτημα ἀποβλέπων εἰς τὸ ἐφοῦδ.

4. Καὶ εἰ μὲν εὐάρεστον ἦν τῷ Θεῷ τὸ πρᾶγμα, εὐθέως ἤ-
 στραπτεν ὁ λίθος ὁ ἀδάμας, καὶ ἐφεγγοβόλοι ἀκτῖνας ἐκπέμπων
 εἰ δὲ οὐκ εὐάρεστον ἦν τῷ Θεῷ τὸ ἐρώτημα, ἔμενον ἐν τῇ ἰδίᾳ
 τάξει ὁ λίθος. Εἰ δὲ ἐμελλεν ὁ Θεὸς εἰς μάχαιραν παραδιδεῖν
 25 τὸν λαόν, ἐγένετο ὁ ἀδάμας πυ<ρ>ρὸς αἱματίτης· εἰ δὲ θανατι-
 κὸν ἐπιέναι ἤμελλεν, ἐγένετο μέλας, ὡς ὑάκινθος θαλασσίζων.

5. Ταῦτα ἡμεῖς οὐκ οἴκοθεν συνετάξαμεν, ἀλλ' ἐκ τῶν ἁγίων
 πατέρων.

10 δύο] om. D | ἀδαμάτινον (sic) D 11 οὖν] δὲ M 12 κονδόν] Wd,
 κονδὴ M, κονδί D | μόνον μέχρι] W, μέχρι μόνον MDS, μέχρι μόνων C (et cf.
 Ioh. Chrysos. in Flor. Qu. ed. 40 [PG 89, 585C5]) 12-13 κατερχόμενον] W,
 διῆκον d, κατερχομένη MD 13 ἦν] om. D | ἱατρέβειν (sic) D 15 γοῦν]
 οὖν M | τοῦ] αὐτοῦ D 16 ὁ ἀρχιερεὺς] post ἐπωμίδι transp. D 17 αὐ-
 τοῦ] WDD, ἑαυτοῦ M | τῷ ἐφοῦδι (sic) D 18 αὐτοῦ¹] WD, ἑαυτοῦ Md |
 εὐρίσκετο DS 19 ἐν] om. Wd | αὐτοῦ] W Qu. ed. 40, ἑαυτοῦ d, om. MD |
 ὡσπερ πυξίον] om. (sed lacunam indicat) W | ἠρώτα] τὸ κατὰ W 20
 ἀποβλέπων] βλέπων W 21 ἦν εὐάρεστον M Qu. ed. 40 | ἦν] om. D | εὐ-
 θέως] om. M 21-22 ἤστραπτεν] ἐπιπτεν W 23 ἐν] om. W 24 μα-
 χαίρων D | παραδιδεῖν] W, παραδιδῆν M, παραδιδῶν σε D, παραδιδόναι d
 Qu. ed. 40 25 πυρρὸς] sc̄ipsi, πυρὸς MW | πῦρ αἵματι D 26 ἤμελλεν]
 ἐμελλεν MD et ante ἐπιέναι transp. M | μέλας] om. M 27-28 Ταῦτα - πα-
 τέρων] MDd, om. W Qu. ed. 40 27 οὐχ' M | ἀλλὰ D

ϞΘ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Τινές ἀποστάντες ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἀγίας ἐκκλησίας μετὰ τοῦ ἔθνους τούτου λέγουσιν, ὅτι Ὁν θέλει ὁ Θεός σωθῆναι, σῶζεται, καὶ ὄν ὁ Θεός ἀπόλλει, ἀπόλλεται, φέροντες καὶ τὸ ῥητὸν τοῦ Ἀποστόλου εἰς μαρτυρίαν, ὅτι Ἐλεῖσω
 5 ὃν ἂν ἐλεῶ, καὶ οἰκτειρήσω ὃν ἂν οἰκτειρῶ, καὶ Ὁν θέλει, ἐλεεῖ, ὃν δὲ θέλει, σκληρύνει, καὶ Οὓς προέγνω, τούτους καὶ προώρισε, καὶ Τὰ μὲν σκευὴ ἐποίησεν ὁ Θεός εἰς τιμὴν, τὰ δὲ εἰς ἀτιμίαν, ἤγουν τοὺς ἀνθρώπους.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Ἐμοὶ δοκεῖ, ὡς νομίζω δὲ καὶ τῷ Θεῷ, ὅτι οὐδ' αὐτὸς ὁ Σαταναῶς τολμήσει εἰπεῖν, ὅτι Ὁν θέλει ὁ Θεός, σῶζει, καὶ ὃν θέλει, ἀπόλλει, ἀλλ' ὥσπερ καὶ εἰς τὰ κατὰ Χριστὸν εὐσεβέστεροι τῶν Ἀράβων εἰσὶν οἱ δαίμονες, Θεοῦ Υἱὸν αὐτὸν ὁμολογήσαντες, οὕτω καὶ ἐν τῷ δόγματι τούτῳ.

2. Εἰ γὰρ ὃν θέλει ὁ Θεός, σῶζει, ὃν δὲ θέλει πάλιν, ἀπόλλει, οὐδὲ ὁ σωζόμενος ἀξίος ἐστὶ μισθοῦ, οὐδὲ πάλιν ὁ ἀπολλύμενος ἀξίος ἐστὶ τῆς κολάσεως. Εἰ ταῦτα οὕτως, δῆλον ὅτι οὐδ' αὐτοὶ οἱ δαίμονες ἐν Γεέννῃ εἰσέρχονται, εἰ δὲ καὶ εἰσέρχονται,

ϞΘ'

4-5 Rom. 9:15 (= Exod. 33:19) 5-6 Rom. 9:18 6-7 Rom. 8:29 7-8 Rom. 9:21 12-13 Cf. Luc. 4:34; 8:28; Marc. 1:24; 5:7; Matt. 8:29

Mss* M D b (V¹⁻²⁷FY)

Cf. Qu. ed. 55 (PG 89, 617A9-B3, 617D2-10, 620A5-6), scil. ex Coll. 88 QQ, quae etiam in Coll. d (SC) invenitur.

1 ἀποστάντες] ἀπὸ στάταις (lege ἀποστάτες) D | τοῦ] Md, om. Db 2 μετὰ τοῦ ἔθνους τούτου] b, μετὰ τῶν ἔθνῶν τούτου M, μετὰ ἔθνους D, om. d, add. τῶν ἀράβων b | ὅτι] τὸ D 2-3 Ὁν θέλει ὁ Θεός] ὄντο θέλημαν τοῦ θεοῦ (sic) D 3 σῶζεσθαι D | καὶ ὄν] ὄν δὲ θέλει b | ἀπολέσαι, ἀπολείται b 4 τὸ ῥητὸν] ρητῶν (sic) et post Ἀποστόλου transp. D 5 θέλει] θέλω D 6 δὲ] om. DV 8 ἀνθρώπους] add. τί χρῆ περὶ τὰ τοιαῦτα λογίζεσθαι: b 9 ὡς] Db, om. M | δὲ] add. ὅτι d 11 καὶ ὄν] DFd, ὄν δὲ MY, ὄν V | θέλει] add. πάλιν VYd | ἀπολεῖ F | τὰ] om. D 12 ἀράβων M | Θεοῦ Υἱὸν αὐτὸν] b, υἱὸν θεοῦ αὐτὸν d, αὐτὸν θεοῦ υἱὸν D, θεὸν αὐτὸν M 14 δὲ] om. V | πάλιν θέλει D | ἀπολεῖ F 15 οὐδὲ¹] MD, λοιπὸν οὐδὲ (λοιπὸν δὲ οὐδὲ V) b, οὔτε d | μισθοῦ] praem. τοῦ b | οὐδὲ²] οὔτε VYd | πάλιν] om. M | ἀπολλύμενος] bd, ἀπολυμένος D, ἀπολλόμενος M 16 τῆς] Db, om. M | Εἰ ταῦτα] εἴτα εἰ ταῦτα M | οὕτως] Dbd, ἐστὶν M | οὐδ' αὐτοὶ] οὐδὲ D 17 ἐν Γεέννῃ] Dbd, εἰς κόλασιν M | εἰσέρχονται] εἰσέλθωσιν M 17-18 εἰ δὲ - ἀδίκως εἰσέρχονται] om. (homoiot.) Dd

* C ff. 125v-127, D ff. 66va-67rb, F ff. 8-14, M ff. 295-296v, S ff. 318v-319, V f. 46v, Y ff. 107-109v.

ἀδίκως εισέρχονται· ὁ Θεὸς γὰρ αὐτούς, ὡς Ἄραβες λέγουσι, κακούς καὶ πονηροὺς ἐποίησεν, καὶ μὴν αὐτοὶ οἱ δαίμονες ὡμολόγησαν, ὅτι εἰς ἀπώλειαν εισέρχονται, κράζοντες πρὸς Χριστόν, Ἔα, τί ἡμῖν καὶ σοὶ Ἰησοῦ Υἱὲ τοῦ Θεοῦ; Ἥλθες ὡδε πρὸ καιροῦ ἀπολέσαι ἡμᾶς· εἰπόντες δὲ πρὸ καιροῦ καὶ τὸν καιρὸν ἐπεσήμαναν τῆς μελλούσης αὐτῶν ἀπωλείας ἐν Γεέννῃ.

3. Χρῆ τοίνυν τοὺς εὐσεβῶς τὰς θείας Γραφὰς νοεῖν βουλομένους, ἀνακρίνειν μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριβείας τοὺς καιροὺς, καὶ τὰ πρόσωπα, καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ λαλοῦντος· ὁ γὰρ μὴ ταῦτα διακρίνων ἐν πολλαῖς ἀτοπίαις περιπίπτει. Ὅμως εἰπὼν ὁ θεὸς Ἀπόστολος, ὅτι Οὐς προέγνω ὁ Θεός, τούτους καὶ προώρισε, λέλυκε πάντα τὰ προκείμενα ζητήματα· οἷον προέγνω τὸ ἀμετανόητον τοῦ Φαραῶ, καὶ ἐσκήρυνε τὴν καρδίαν αὐτοῦ, ὅπως καταδιώξῃ τὸν Ἰσραὴλ καὶ ποντισθῆ· προέγνω τὸ εὐθές τοῦ Ἰερεμίου, καὶ προώρισε αὐτὸν ἐκ μήτρας ἀγίας εἰς προφήτην· προέγνω τὴν ἀσέβειαν Σοδόμων, καὶ ἐποίησεν αὐτοὺς σκευὴ ἀτιμίας ἐμπρησμοῦ· προέγνω τὴν μετάνοιαν Παύλου, καὶ προώρισε αὐτὸν εἰς σκεῦος ἐκλογῆς.

4. Εἰ δὲ ὃν θέλει, ὁ Θεὸς ἐλεεῖ, ὃν δὲ θέλει, ἀπόλλει, πῶς ἡ Γραφή λέγει, ὅτι Θέλει πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν, καθὰ καὶ ὁ Χριστὸς φησιν, ὅτι

21-22 Cf. Luc. 4:34; Marc. 1:24 22-23 Cf. Qu. 91 (6-9) 28-29 Rom. 8:29 30-31 Exod. 14:8 32-33 Ier. 1:5 34 Cf. Rom. 9:21 35 Act. 9:15 36 Rom. 9:18 37-38 1 Tim. 2:4

18 ἀράβες M 20 εισέρχονται] MDY, ἀπέρχονται VF, ἔρχονται C | κράζαντες FV 21 Ἔα] praem. ὅτι D, om. d | Ἰησοῦ] om. D 22 πρὸ ... πρὸ] πρὸς ... πρὸς D | εἰπόντων D | καὶ τὸν] καὶ D, τὸν M 23 καιρὸν] ὄρος D | ἐπεσήμαναν] b, ἐσήμαναν d, ἦν μαθητῆς D, ἐπέγνω M | τῆς] om. D | μελλούσης] post γεαίνῃ (sic) transp. D | αὐτῶν] post ἀπωλείας transp. M, om. D | ἐν Γεέννῃ] om. M 25 τῆς] om. b 26-27 ταῦτα διακρίνων] διακρίνων αὐτὰ D 27 ἐν πολλαῖς] om. DV, des. mutilus V | περιπεσεῖται M 28 θεῖος] om. M Qu. ed. 55 28-29 προώρισε] Db Qu. ed. 55, ἐκάλεσεν M 29 λέλυκε] Db Qu. ed. 55, ἔλυσε M | προκείμενα] προσημασμένα D 30-31 αὐτοῦ] φαραῶ D 31 διώξῃ ... καταποντισθῆ d 32 εὐθές] sic MDFY | τοῦ] om. d, add. προφήτου D | ἀγίας] ἀγίας καὶ πρὸ ἔθικεν αὐτὸν D 33 ἀσέβειαν] ἀρσενοκοιτίαν et post σοδόμων transp. D | Σοδόμων] praem. τῶν DF 34 ἐμπρησμοῦ] Db, εἰς ἐμπρησμόν d, ἐνπυρισμοῦ M | προέγνω] καὶ ἔγνω (sic) D 35 εἰς] om. b 36 ὁ Θεὸς ἐλεεῖ] Db, σώζει ὁ Θεός Md, ὁ Θεὸς σώζει Qu. ed. 55 | ὃν δὲ] καὶ ὃν D, ὃν C | ἀπολεῖ F 37 πάντας θέλει D 38 καθὰ] καθὼς D

Οὐκ ἔστι θέλημα τοῦ Πατρὸς μου ἵνα ἀπόληται θρίξ ἐκ τῆς
 40 κεφαλῆς τῶν ἀνθρώπων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς; Ἐπεὶ πῶς εἴρηται
 φῶς ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν
 κόσμον, δούς ἡμῖν ἐξουσίαν τέχνα Θεοῦ γενέσθαι, καθὰ καὶ διὰ
 τοῦ Προφήτου λέγει, ὅτι Ἐγὼ εἶπα θεοὶ ἔστε, καὶ υἱοὶ ὑψί-
 45 λει, σκληρύνει;

5. Εἰδέναι τοίνυν προσήκει, ὅτι ἐν Ῥώμῃ πρὸς οὓς καὶ τὰ
 τοιαῦτα ῥήματα γεγράφηκεν ὁ Παῦλος, ὑπῆρχόν τινες καὶ ἐξ
 Ἑλλήνων καὶ ἐξ Ἑβραίων πεπιστευκότες. Διόπερ πρὸς τὰ ἀμ-
 φότερα μέρη γράφων, ποτὲ μὲν ἀντιλαμβάνεται τῶν ἐξ ἔθνῶν,
 50 ἴσως ὀνειδιζομένων ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων διὰ τὴν πάλαι εἰδωλο-
 λατρείαν, καὶ τούτου χάριν τὰ τοιαῦτα ῥήματα γεγράφηκεν,
 ἐπιστομίζων Ἰουδαίους καὶ λέγων, Σὺ τίς εἶ ὁ ἀνταίρων τῷ
 Θεῷ; Μὴ οὐκ ἔχει ἐξουσίαν ὁ κεραμεὺς ἐκ τοῦ αὐτοῦ πηλοῦ
 ποιῆσαι σκευή, τὰ μὲν εἰς τιμὴν, τὰ δὲ εἰς ἀτιμίαν; καὶ,
 55 Ἐλεῖσω ὃν ἂν ἐλεῶ, καὶ οἰκτιρήσω ὃν ἂν οἰκτιρῶ. Ταῦτα
 καὶ τὰ τοιαῦτα ὑπὲρ τῶν ἐξ ἔθνῶν, δι' οὓς κακεῖνο εἶπε τὸ
 φάσκον, Δόξα καὶ τιμὴ καὶ εἰρήνη παντὶ τῷ ἐργαζομένῳ τὸ
 ἀγαθόν, Ἰουδαίῳ τε πρῶτον καὶ Ἑλληνι.

39-40 Cf. Matt. 18:14; Luc. 21:18 41-42 Ioh. 1:9 42 Ioh. 1:12 43-44 Ps.
 81:6 44-45 Rom. 9:18 53-54 Rom. 9:21 55 Rom. 9:15 57-58 Rom.
 2:10

39 ἀπόληται Md, ἀπόλειτε D, ἀπολεῖται b 39-40 ἐκ τῆς κεφαλῆς] Db,
 om. M 40 τῶν²] om. DF | τῆς] om. M | πῶς εἴρηται] Dbd, προεῖρηται
 M 41 φῶς] praem. ὅτι Y | ὃ φωτίζει] ὃ φωτίζει b (et Ioh.), φωτίζων
 (praem. ὃ D) MDC, φωτίζον S 44 Εἰ δὲ πάντες] om. Md | θέλει¹] add.
 σώζει καὶ b, add. ὁ θεός d 45 σκληρύνει] add. καὶ ἀπόλλει (ἀπολεῖ F)
 b 46 εἰδέναι προσήκει (τοίνυν omittens) post Παῦλος (47) transp. D 47
 γράφηκε F | ὅ] om. b | καὶ] om. MD 48 πεπιστευκότες D 50 πάλαι
 πάλιν (lege πάλιν) D 52 ἐπιστομίζοντο Ἰουδαῖοι D | καὶ λέγων] M, καὶ
 ἔλεγον D, om. b | Σὺ τίς εἶ] τίς D 53 ἔχων DC | πηλοῦ] Md, φουράματος
 Db (corr. ex Rom. 9:21) 54 τὰ ... τὰ] MD, ἄ ... ἄ bd 56 ὑπὲρ] περι F |
 κακεῖνο εἶπε τὸ] κακεῖνον ὑπερι (lege ἢ περι) τοῦτων (sic) D | εἶπε] εἶπεν
 Y 56-57 τὸ φάσκον] om. b 57 δόξη D 58 Ἑλληνι] ἐλείνων (sic) D,
 add. οὐ γὰρ ἐστὶν προσωποληψία παρὰ τῷ θεῷ [Rom. 2:11] b

6. Πάλιν δὲ τὸ πρόσωπον ποιῶν τῶν ἐξ Ἰουδαίων, λέγει τοῖς
 60 ἐξ ἐθνῶν, ὅτι Οὐ σὺ τὴν ρίζαν βαστάζεις, ἀλλ' ἡ ρίζα σέ, ρίζαν
 τὸν Νόμον λέγων· καὶ ὅτε πάλιν λέγει, ὅτι Ὁ ἀσθενῶν λάχανα
 ἐσθίει, περὶ τῶν ἐξ Ἰουδαίων λέγει· πιστεύσαντες γὰρ καὶ
 βαπτισθέντες, καὶ μυσταττόμενοι τὸ χοίρειον κρέας ἐσθίειν, ἵνα
 μὴ νοηθῶσιν, ἀπέκοπτον ἐξ ὄλου τοῦ κρέατος, λαχάνοις λοι-
 65 πὸν μοναχικοῖς βρώμασι χρώμενοι· δι' οὓς καὶ ἔφασκεν, ὅτι Ὁ
 ἀσθενῶν τῇ πίστει, καὶ μὴ τελείως ἐπιστρέψας, λάχανα ἐ-
 σθίει.

7. Μηδεὶς τοίνυν παρ' ἡμῖν λεγέτω κατὰ τοὺς ἀσεβεῖς τού-
 τους, ὅτι Ὁν θέλει ὁ Θεός, σώζει, ὃν δὲ θέλει, ἀπόλλει, ἐπεὶ ἀδι-
 70 κων ποιεῖ τὸν Θεόν· εἰ γὰρ αὐτὸς τὸν ἁμαρτωλὸν ἀπόλεσε, διὰ
 τί αὐτὸν ἐν τῇ κολάσει ἐκπέμπεται; Ἄμα δὲ καὶ προσωπολή-
 πτης φανήσεται ὁ Θεός, ὡς τοὺς μὲν σώσας, τοὺς δὲ ἀπολέσας.
 Ἄλλ' οὐχ' οὕτως, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ δέδωκε ὁ Θεός τῷ ἄν-
 θρώπῳ τὸ αὐτεξούσιον, καὶ ἔστησεν ἐνώπιον αὐτοῦ τὴν ὁδὸν
 75 τῆς ζωῆς, ὡσαύτως καὶ ὁ διάβολος, τὴν ὁδὸν τῆς ἁμαρτίας,
 καὶ ὅπου θέλει ὁ ἄνθρωπος πορεύεται· διὸ τοῖς μὲν δικαίοις ὁ
 Θεός τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἀντιμισθίαν δίδωσι τῆς ἀγα-
 θῆς προαιρέσεως, ὁμοίως καὶ τοῖς ἁμαρτωλοῖς κόλασιν τῆς
 κακῆς αὐτῶν προαιρέσεως.

60 Rom. 11:18 61-62 Rom. 14:2 63 Cf. Deut. 14: 7-8 65-67 Rom.
 14:2 71-72 Cf. Act. 10:34 74-75 Ier. 21:8

59 δὲ] DYS, τε MFC | λέγει] b, ἔλεγε MD 60 ἐξ ἐθνῶν] ἔθνεσιν D 61
 λέγων - πάλιν] om. b | λέγει] λέγων D | ὅτι] add. δὲ b 62 λέγει] ante περὶ
 transp. D 63 τὸ] om. D | χοίρειον] Db, χύραιον M, χοίρειον d | κρέας
 MF 63-64 ἵνα μὴ] ψώμην D 64 λαχάνοις] λάχανα Y, add. μόνης
 D 65 μοναχικοῖς] μοναχοῖς C, μόνοις D | ἔφασκεν D 66 τῇ πίστει]
 om. D 68 ἡμῖν] ἐμοῦ D 68-69 κατὰ τοὺς ἀσεβεῖς τούτους] post
 ἀπόλλει transp. b 69 ἀπολεῖ F 70 αὐτὸς τὸν] αὐτὸν D 71 ἐκπέμ-
 πεται] M, ἐπέμπετω (sic) D, ἐκπέμπει b, παραπέμπει d 72 φανήσεται]
 Md, φανίζεται D, φαίνεται b | ὡς] καὶ D 73 οὕτως] add. ἐστὶν b, add.
 ἡμεῖς φαμέν d | ἀλλὰ] om. d | δέδωκε] add. γὰρ d | ὁ Θεός] om. M 75
 ὡσαύτως - ἁμαρτίας] om. D 76 τοὺς ... δικαίους M 76-77 ὁ Θεός] ὡς
 θεός M 77 τὴν βασιλείαν] D, om. M, add. τῶν οὐρανῶν b | ἀντιμισθίαν]
 b, ἀντιμισθῶ M, ἀντίμισθον d, om. D 77-78 ἀγαθῆς] MD, καλῆς αὐτῶν
 b 78 κόλασιν] praem. τὴν b, add. ἀντί b

P' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Πολλοὶ τῶν ἀπίστων, οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ τῶν πιστῶν, προσκείμενοι τῇ πολυγαμίᾳ τῇ νομικῇ, προφέρουσιν ἡμῖν τὸν τοῦ Κυρίου λόγον τὸν φάσκοντα, ὅτι *Οὐκ ἤλθον καταλῦσαι τὸν Νόμον, ἀλλὰ πληρῶσαι*. Τί οὖν χρῆ ἡμᾶς περὶ
5 τούτου ἀποκρίνεσθαι;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Ἐν πολλοῖς καὶ διαφόροις τόποις ὁ Κύριος ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ φαίνεται τὴν κατάπαυσιν τοῦ Νόμου ἡμᾶς διδάσκων, ὡς ὅταν λέγῃ, ὅτι *Ὁ Νόμος καὶ οἱ προφῆται, ἕως Ἰωάννου, καὶ πάλιν φησὶ πρὸς Ἰουδαίους, Ὅτι ἀρθήσεται*
10 *ἀφ' ὑμῶν ὁ ἀμπελῶν, τουτέστιν ἡ νομικὴ γεωργία καὶ λατρεία, καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τὸν καρπὸν αὐτοῦ, καὶ Ἐλεύσονται οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ἀρουσὶν ὑμῶν τὴν πόλιν καὶ τὸ βασιλεῖον, καὶ Ἰδοῦ ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος, καὶ πάλιν ὅτε λέγει τοῖς μαθηταῖς, ὅτι *Τοῦτό μου ἐστὶ τὸ αἷμα τὸ*
15 *τῆς καινῆς διαθήκης, εὐδηλον ὅτι ἀπεβάλετο τὴν παλαιὰν θυσίαν.**

2. Ὅτε οὖν λέγει πρὸς Ἰουδαίους, ὅτι *Οὐκ ἤλθον καταλῦσαι τὸν Νόμον, καλῶς καὶ θεοπρεπῶς λέγει ὡσανεὶ τοιοῦτόν τι ὑπεμφαίνων, ὅτι Ἐγὼ μὲν οὐκ ἤλθον καταλῦσαι τὸν Νόμον, εἴ-*
20 *περ ἐδέξασθε καὶ ἐπιστεύσατε εἰς ἐμὲ τὸν διὰ τοῦ Νόμου καὶ*

P'

3-4 Matt. 5:17 8-9 Luc. 16:16; Matt. 11:13 9-11 Matt. 21:43, 41 12-13 Ioh. 11:48 13 Matt. 23:38; Luc. 13:35 14-15 Cf. Matt. 26:28; Marc. 14:24; Luc. 22:20, et verba consecrationis in liturgia 17-18 et 19 Matt. 5:17

Mss* M a(L a[Qu. ed. 139 R.]) D b(F)
Cf. Coll. d(S).

1 Πολλοὶ] Ἐρωτῶσι πολλοὶ a² | καὶ] καὶ τινες Ma 2 προκείμενος D | νομικῇ] νομίμη a², σαρκικῇ D 2-3 προσφέροντες a², προφέρον S 3 τὸν ... λόγον τὸν φάσκοντα] MDb, τὸ ... λόγιον τὸ φάσκον ad 4 χρῆ] εἶχαι (sic) D | ἡμᾶς] add. πρὸς αὐτούς ad 6 τόποις] τρόποις D, post Κύριος transp. b 7 φαίνεται] εἴρηται D, post Κύριος (6) transp. M 8 ὡς ὅταν λέγῃ] scipsi, ὡς ὅταν λέγει bd, ἐστὶν νοσῶντα (sic) λέγει D, om. Ma 10 ἡ] om. D 11 τὸν] om. D 12 τὴν] καὶ τὴν b 12-13 τὰ βασιλεία D 13 ὑμῖν] om. Dd 14 ὅτε] ὅταν Dd | ὅτι] om. a | τὸ²] om. Db 15 ἀπεβάλλετο a², ἀπελάβετω D 17 Ὅτε] τότε D 18-19 καλῶς - νόμον] om. (homoiotel.) a 18 καὶ] om. D | λέγεις D | ὡσανεὶ τοιοῦτόν τι] ὅς ἂν ἔλθῃ οὕτω τῇ (sic) D 19 οὐκ ἤλθον] οὐ D | καταλύσω D 19-20 εἶπερ] ἦν-περ D 20 ἐδέξασθε καὶ] om. Ma | ἐπιστεύσασθα D | τὸν] om. Ma

* D f. 67rb-va, F ff. 23v-26, L ff. <231v-232v>, M ff. 296v-297, R ff. 216v-217, S f. 319r-v.

τῶν προφητῶν προκηρυχθέντα· ἐπειδὴ δὲ ἐμὲ τὸν νομοθέτην θανάτῳ κατεκρίνατε, ὑμεῖς λοιπὸν κατελύσατε τὸν Νόμον καὶ τοὺς προφήτας.

3. Πλὴν ὅτι καὶ πρὸ τῆς ἐπιδημίας τοῦ Χριστοῦ φαίνεται ὁ
 25 Θεὸς τὴν κατὰπαυσιν τῆς νομικῆς λατρείας δηλώσας, διὰ πάντων μὲν τῶν προφητῶν, μάλιστα δὲ διὰ Ἰερεμίου ἐνω-
 μότως εἰπών, Ἰδοὺ ὤμοσα τῷ ὀνόματί μου τῷ μεγάλῳ, λέγει Κύριος παντοκράτωρ, εἴ ἔσται τοῦ λοιποῦ ὀνομαζόμενον τὸ ὄνομά μου ἐν παντί στόματι Ἰούδα. Εἰ δὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἶπε
 30 περιαίρειν ἀπὸ Ἰουδαίων, εὐδηλον λοιπὸν ὅτι καὶ τὸν Νόμον.

PA' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ἄρα πάντα τὰ κακὰ ὅσα ἐποίησαν ταῖς χώραις καὶ τοῖς λαοῖς τῶν Χριστιανῶν οἱ Ἄραβες, κατὰ κέλευσιν πάντως καὶ ἐπιτροπὴν Θεοῦ ἡμῖν ταῦτα πεποίηκαν;

- ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ** 1. Οὐ πάντως· μὴ γένοιτο γάρ ἡμᾶς εἰπεῖν, ὅτι ὁ
 5 Θεὸς αὐτοῖς ἐπέτρεψε ρίπτειν καὶ καταπατεῖν τὸ ἅγιον σῶμα καὶ αἷμα αὐτοῦ, ἢ τὰ λείψανα τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ μαρτύρων αὐτοῦ. Καὶ ἄλλα δὲ μυρία ἐργάζονται εἰς ἡμᾶς, ἅπερ οὐκ ἄρέσκει τῷ Θεῷ, πολλοὺς ἀδίκως καταπονοῦντες, ἄλλους ὑπὲρ πίστεως τιμωροῦντες, ἄλλων αἷμα ἀθῶον καὶ δίκαιον ἐχχέον-
 10 τες, θυσιαστήρια Θεοῦ πάλιν καὶ τόπους τιμίους μολύνοντες,

27-29 Cf. Ier. 51:26 (= 44:26)

21 κηρυχθέντα b | ἐπειδὴ] ἐπὶ D 22 ὑμᾶς D 24 τοῦ] om. Mb 25 δηλώσας] δειλὸν (lege δῆλον) D 26 διὰ] om. D 27 ὤμοσα] add. ἐν D | μου] σου D | τῷ] om. Qu. ed. 139 28 τὸ] praem. εἰς D 29 ἐν παντί στόματι] τῷ ὀνόματι b 30 περιαίρειν] περιαιρεῖν R, περιαιρεθῆναι b, περὶ εὐρεθῆναι (sic) D | ἀπὸ] om. D | Νόμον] διδαχὴν ἔχει περὶ τοῦτου (sic) D

PA'

Miss* M | W¹⁻⁹

Cf. (i) Qu. ed. 17 (PG 89, 484A4-B14), ex collectione 88 QQ, quae etiam in Coll. d (CS) invenitur; (ii) Appendix 21.

3 ταῦτα] αὐτᾶ (sic) M 6 ἦ] Wd, καὶ M 8 τῷ] om. d 9 ἄλλων] des. mut. W 10 Θεοῦ] post τόπους transp. d | τιμίους] om. d

* C ff. 127-128, M ff. 297-298, S f. 319v, W f. 46vb.

ἄλλας πολυχρονίους παρθένους ἀσκητὰς ἀκούσας πρὸς γάμον ἀναγκάζοντες, ὑπὲρ ὧν πάντως τὴν αἰώνιον κόλασιν ἀντικομίσσονται.

2. Καὶ ἐπειδὴ ξένα τοῖς πολλοῖς τὰ γινόμενα, ἴσως δὲ καὶ
15 ἄπιστα, ἄκουσον περὶ τούτου καὶ γραφικὴν παράστασιν.

3. Παρεδόθη ποτὲ ὁ Ἰσραὴλ τοῖς Ἀσσυρίοις πρὸς τὸ παιδεύ-
θῆναι ὑπ' αὐτῶν φειδομένως καὶ φιλανθρωπῶς· λαβόντες οὖν
ἄδειαν οἱ Ἀσσύριοι, καὶ νομίσαντες ὅτι εἰς ἀπώλειαν αὐτοῖς
παρέδωκεν ὁ Θεὸς τοὺς Ἰουδαίους, ἐχρήσαντο αὐτοῖς πικρῶς
20 καὶ ἀσυμπαθῶς. Λοιπὸν ἄκουσον τί φησὶν ὁ Θεὸς διὰ Ζαχαρίου
τοῦ προφήτου περὶ Ἀσσυρίων· Ἐζήλωσα τὴν Ἱερουσαλήμ φη-
σι, καὶ τὴν Σιών ζήλον μέγαν καὶ ὀργὴν μεγάλην· ἐγὼ ὀργί-
ζομαι ἐπὶ τοὺς συνεπιτιθεμένους ὑμῖν· ἀνθ' ὧν ἐγὼ μὲν
ὀργίσθην ὑμῖν ὀλίγον, αὐτοὶ δὲ συνεπέθεντο ὑμῖν εἰς κακά.

25 4. Ἦκουσας ὅτι ὁ μὲν Θεὸς φειδομένως παραδίδει, οἱ δὲ
ἄνομοι ἀνηλεῶς κέχρηται· διὸ καὶ ἐξήλειψε τοὺς Ἀσσυρίους,
ὑπὲρ οὗ κακῶς ἐχρήσαντο τῷ Ἰσραὴλ, ὡσπερ καὶ τὸν Φαραῶ,
διὰ τὸ ὠμῶς καὶ ἀφειδῶς χρῆσασθαι καὶ αὐτὸν τοῖς Ἰουδαίοις,
κατεπόντισεν ἐν τῇ θαλάσῃ· ὅπερ καὶ ἐπὶ τούτοις γενήσεσθαι
30 ἐν τάχει ἐλπίζομεν.

5. Ταῦτα δὲ ἀναγκαῖον ἡμᾶς ἐπίστασθαι, ἵν' ὀπότεν θεάσησθε
τοὺς ἀνόμους τὰς ἐκκλησίας κλείοντας, ἢ αἶμα ἐχέοντας, ἢ τι-
νας ἀδίκους καὶ ἀνηλεῶς τιμωροῦντας, ἢ ἄλλας παρανομίας ἐρ-

21-24 Zach. 1:14-15, et cf. 8:2

31-36 Cf. Narr. (Nau XXXVIII; Binggeli I 4, 20-23)

11 ἄλλας] scripsi ex d, ἄλλους M | ἀσκητὰς] add. καὶ M, om. S | ἀκούσας] coniecti, ἀκούσας codd. 12 ἀναγκάζοντες] add. ἐλθεῖν d | πάντως] πάντων, sed πάντως post αἰώνιον add. d 12-13 ἀντικομίσσονται κόλασιν d 14 τὰ γινόμενα] δοκεῖ τὰ λεγόμενα d 15 ἄκουσον] μάνθανε d 17 ὑπ' αὐτῶν] coniecti ex d, αὐτῶν M, αὐτῶν (sed αὐτῶν var. lect.) Qu. ed. 17 18 καὶ] addidi ex d 18-19 παρέδωκεν αὐτοῖς d 21-22 φησι] om. d 25 παραδίδει] M (cf. A.N. Jannaris, §996[51], p. 257), παραδίδωσιν d 26 καὶ] addidi ex d, om. M | ἐξήλειψε] d, ἐξήλιψεν M 27 τὸν] correxi ex d, τῷ M 28 καὶ²] addidi ex d, om. M 29-30 γενήσεσθαι] γενέσθαι et post τάχει transp. d 31 ἵν' ὀπότεν] correxi ex d, ἐν ὀπότε M | θεάσησθε] correxi ex d, θεάσει M 33 ἄλλα παρανόμα d

35 γαζομένους, μὴ κατὰ Θεοῦ ἀγανακτῆτε, ἀλλὰ γινώσκητε ἀκριβῶς, ὅτι ἐξ οἰκειᾶς ἀσεβείας ταῦτα ἐργάζονται, καὶ τὴν ἐσχάτην κόλασιν ὑπομένουσιν.

PB' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ἐάν τις ἐν ἐρήμῳ ἢ εἰς αἰχμαλωσίαν ὑπάρχων ἀπὸ στενώσεως καὶ λιμοῦ γεύσῃται κρεῶν καμήλου, ἢ ὄνου ἀγρίου, ἢ ἄλλου τῶν τοιούτων, κρίμα αὐτῷ λογίζεται, ἢ οὐ;

5 **ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ** Ἐγὼ <μὲν> νομίζω, <ὅτι> ἔάν τις φυλάξῃ τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ καλῶς, καὶ τὰς λοιπὰς ἐντολάς αὐτοῦ, οὐ κατακρίνεται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως περὶ τοῦ τοιούτου κεφαλαίου· τῷ δὲ ἀντιλέγοντι ἀπολογεῖται ὁ εἰπὼν, ὅτι *Οὐ τὰ εἰσερχόμενα διὰ τοῦ στόματος κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον, μάλιστα τὸν ἐν*
 10 *ἀνάγκῃ, καὶ ἐν ἐρήμῳ καὶ λιμῷ καὶ στενώσει ὑπάρχοντα, <οὐ> τὴν βίαν καὶ τὸν κλαυθμὸν καὶ τὴν περίστασιν καὶ τὸν σκοτισμὸν μόνος ὁ ἀκοίμητος τοῦ Θεοῦ ὀφθαλμὸς ὄρᾳ καὶ ἐπίσταται, ὁ καὶ πλάσας καὶ παιδεύσας καὶ παραδούς αὐτόν,*

34 κατὰ Θεοῦ] om. d | ἀγανακτῆτε] S, ἀγανακτήσης M, ἀγανακτῆσαι C | γινώσκητε] correxi ex d, γνώθη M 35 ταῦτα] αὐτὰ d

PB'

1 Cf. QQ 76, 87, 101 8-9 Matt. 15:11

Mss* Ma (L a²[Qu. ed. 140 R.]) c (KA Paris.gr.859)
 Cf. Coll. d (C).

1 ἢ] MLC, om. Qu. ed. 140(Gretser)RC | εἰς αἰχμαλωσίαν] αἰχμαλωσίαν Qu. ed. 140(Gretser)A, αἰχμαλωσία Qu. ed. 140(Migne), αἰχμάλωτος C 2 γεύσεται a² | καμήλου] om. C 3 ἄλλου] add. τινός A | τοῦ τοιούτου A | κρίμα] κρίμα M Qu. ed. 140 (Migne) 5 μὲν] conieci ex C, ὡς Mac | νομίζω] add. οὐ γὰρ ὀρίζω Mc | ὅτι] conieci ex C, om. Mac 5-6 τὴν εἰς Χριστόν πίστιν C 7 κατακρίναι Paris.gr.859 | περὶ] χάριν C, om. M 8 ἀπολογεῖται ὁ εἰπὼν] delendum conii. Gretser 9 τόν²] C, τοὺς Ma, τοῖς c (et var. lect. in Qu. ed. 140) 10 ἀνάγκῃ] ἀνάγκαις var. lect. in Qu. ed. 140 | ἐν] om. Ma (sed var. lect. in Qu. ed. 140) | ὑπάρχοντα] C, ὑπάρχοντας a, τυγχάνοντας M, διάγουσιν c (et var. lect. in Qu. ed. 140) 11 οὐ] conieci ex C, ὧν Mac 11-12 καὶ τὴν - σκοτισμὸν] om. c (et omittendum conii. Gretser) 12 τοῦ Θεοῦ ὀφθαλμὸς] MaK, ὀφθαλμὸς τοῦ Θεοῦ A Paris.gr.859 C 13 καί²] om. Mc | παραδούς] aC, παραδῶσας MK Paris.gr.859 | αὐτόν] C, αὐτούς Mac

* A ff. 164v-165, C ff. 133v-134, K ff. 241v-242, L f. <232v>, M f. 298r-v, R f. 217r-v; Paris. gr. 859, f. 137r-v.

- 15 <ὄν> ἐν τάχει σὺν ἡμῖν ἐπισκέψεται ἀνατολὴ ἐξ ὕψους, ἐπι-
φᾶναι τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις, χάριτι καὶ
φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ [ἀμὴν].

ΡΓ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ἐάν τις ὀρίση παρ' ἑαυτῷ πρᾶγμα ὅπερ νομί-
ζει καλὸν ὄν, ἢ ἀποσχέσθαι οἴνου ἢ κρέατος, ἢ γυναικὸς ἰδίας
πρὸς χρόνον, ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων, εἶτα μὴ ἰσχύση πληρῶ-
σαι τὴν ἰδίαν συνταγὴν, ἀλλ' ὀλιγωρήσῃ, τί ὀφείλει ποιῆσαι;

- 5 **ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ** 1. Πρῶτον μὲν καταγῶναι τῆς ἰδίας ἀσθενείας
καὶ ταλαιπωρίας, ὡς ἐπιχειρησάσης καὶ μὴ πληρωσάσης. Ἐ-
πειτα καὶ ἔστιν εὐχὴ εἰς αὐτὸ τοῦτο ἐν τῷ Εὐχολογίῳ, λύουσα

14-15 Luc. 1:78-79

14 ὄν] coniecti ex C, καὶ Ma, om. c | σὺν ἡμῖν] οὖν ἡμᾶς A, om. a | ἐπισκέψε-
ται] LAC, ἐπισκέψεται Ma²K Paris.gr.859, post ἀνατολὴ transp. A 14-16
ἀνατολὴ - ἀμὴν] delendum conji. Gretser 14 ἐξ ὕψους] om. A 15 τοῖς
... καθημένοις] τοὺς ... καθημένους a² (sed καθημένοις prob. R) 15-16
χάριτι - Χριστοῦ] τοῦ κατευθῆναι τοὺς πόδας ἡμῶν εἰς ὁδὸν εἰρήνης (εἰρήνης
om. A) ex Luc. 1:79 Mc 16 Χριστοῦ] add. ὡ ἢ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
αἰῶνων (τῶν αἰῶνων om. Qu. ed. 140) a | ἀμὴν] omitto cum C, addunt Mac
(sed om. Qu. ed. 140)

ΡΓ'

7-8 Εὐχολόγιον, ed. J. Goar, *Euchologion sive rituale graecorum* (Venice 1730, Graz 1960),
p. 528 (scil. Εὐχὴ ἐπὶ τῶν ἐν ἐπιτιμίοις ὄντων καὶ ἑαυτοῦς ὀρκω δεσμούστων,
inc. Δέσποτα Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ μονογενὴς Υἱὸς ... ὁ πάντα δεσμὸν...); cf.
Εὐχολόγιον τὸ μέγα, edit. anon. (Venice 1839), pp. 223-224; aliae orationes cum ti-
tulo Εὐχὴ ἐπὶ τῶν προπετῶς ὀμνυόντων in codicibus inveniuntur: e.g. *Sinaiticus*
gr. 1795, inc. Ὁ Θεὸς ὁ τῆς τοῦ ἀνθρώπου φύσεως τὸ εὐάλωτον καὶ ἀσθενὲς
ἐπιστάμενος (f. 312r-v); inc. Ὁ Θεὸς ὁ φοβερός καὶ δυνατός ... (ff. 312v-313)

Mss* Ma (L a²[Qu. ed. 141 R]) c (KA Paris.gr. 859)

Cf. (i) Coll. d (C); Appendix 3.

1 ὀρίζη Qu. ed. 141 (Migne sed non Gretser) | ἑαυτοῦ a | πρᾶγμα] Mc, ποιῆσαι
πρᾶγμα C, om. a 1-2 νομίζη Qu. ed. 141 (Migne sed non Gretser) 2
καλὸν ὄν] a, καλὸν οἶον C, καλὸν εἶναι, τουτέστι Mc | ἦ¹] om. Mc | ἀποσχέ-
σθαι] τοῦ ἀπέχεσθαι M, ἀπέχεσθαι var. lect. Qu. ed. 141 | οἴνου ἢ κρέατος] ἢ
κρεῶν ἢ οἴνου Mc 2-3 ἢ γυναικὸς - χρόνον] om. Paris.gr. 859 3 ἄλλο τι
ἄλλου τινὸς C 4 ὀλιγωρήσῃ] ὀλιγωρήσει Mac, ὠληγορή (et σ s.l.) C | τι -
ποιῆσαι] om. c 7 καὶ ἔστιν] ἔστι καὶ M, ἔστιν (sed post εὐχὴ transp. A) c |
ἐν τῷ Εὐχολογίῳ] τὸ εὐχολόγιον Paris.gr. 859

* A f. 165, C f. 134, K f. 242r-v, L ff. 232v-233, M f. 298rv, R ff. 217v-218, Paris. gr.
859, ff. 137v-138.

διὰ τοῦ ἱερέως τὸν δεσμήσαντα ἑαυτόν· οἱ γὰρ ἱερεῖς ἔχουσι
 10 γῆς. παρα Θεοῦ ἐξουσίαν καὶ δῆσαι καὶ λύσαι ἐν οὐρανῶ καὶ ἐπὶ

2. Ὡσαύτως καὶ πάλιν, ἐὰν κακόν τι ποτε παρὰ τὴν ἐντολὴν
 τοῦ Θεοῦ ὁμόση ἄνθρωπος ποιῆσαι, λύεται διὰ τῆς ἑαυτοῦ με-
 τανοίας καὶ διὰ τῆς εὐχῆς τοῦ ἱερέως. Καὶ γοῦν ὁ Πέτρος ὁμό-
 σας, ὡς ἐνόμιζε καλῶς, ὅτι οὐ μὴ νίψη αὐτοῦ τοὺς πόδας ὁ
 15 Χριστός, ἐπιγνοὺς ὅτι κακῶς ὤρισεν, εὐθέως τὸν ὄρκον ἔλυσεν·
 ὁ δὲ Ἑρῳδῆς ὄρισας ἐπὶ κακῶ καὶ ὁμόσας ἐπὶ τῆς Ἑρῳδιάδος,
 στήσας τὸν ἴδιον ὄρκον, εἰς ἀπώλειαν γέγονεν.

3. Διὰ τοῦτο καλὸν μῆτε εἰς ἀγαθόν, μῆτε εἰς πονηρὸν δε-
 σμεῖν ἑαυτόν· ὅπου γὰρ δεσμός, ἐκεῖ καὶ παράβασις, οἶον καὶ ἐπὶ
 20 τοῦ Ἀδάμ γέγονεν.

9-10 Cf. Matt. 18:18 13-15 Cf. Ioh. 13:8 16-17 Cf. Matt. 14:3-10; Marc. 6:17-28 19 Cf. Rom. 4:15; 5:13-14

9 Θεῶ Mc | ἐξουσίαν] om. Mc | λύσαι καὶ δῆσαι M 10 γῆς] τῆς γῆς Qu. ed. 141 11 καὶ πάλιν] πάλιν καὶ C, om. c | ποτε] om. C 12 ὁμόση] ὀνομάσει K | ἄνθρωπος ποιῆσαι] τοῦ ποιῆσαι ὁ ἄνθρωπος c | ἑαυτοῦ] αὐτοῦ L, om. c 13 διὰ τῆς εὐχῆς] εὐχῆς τῆς διὰ K | Καὶ] om. a² | γοῦν ὁ] ὁ οὖν a, γὰρ A 14 νίψη αὐτοῦ] νίψης μου Qu. ed. 141 (Migne, sed non Gretser) | τοὺς πόδας αὐτοῦ Mc 15 ὤρισεν] ὁμωσεν (sic) Paris.gr. 859 | ὄρκον] Mc, ὄρον ad 16 ὄρισας] ὁμόσας Mc | καὶ ὁμόσας] om. Mc 17 ἴδιον] om. A 18 εἰς ἀγαθόν] a, ἐπὶ ἀγαθῶ Mc | εἰς πονηρὸν] a, ἐπὶ πονηρῶ C, ἐπὶ κακῶ Mc 20 γέγονεν] add. δόξα τῷ θεῷ ἀμήν A

APPENDICES (Conspectus)

- (1) Coll. b, Q 5 Τί ἐστὶ τὸ σημεῖον τοῦ τελείου Χριστιανοῦ;
- (2) Coll. b, Q 6 Ἐάν τις γέρων ἢ ἀδύνατος καὶ ὀλιγόψυχος, καὶ οὐ δύναται μονάσαι ἢ τὰ τοῦ μοναχοῦ ἔργα ποιῆσαι, πῶς οὗτος δυνήσεται μετανοῆσαι καὶ σωθῆναι;
- (3) Coll. b, Q 7 Ἐάν τις ὀρίση τι ἀγαθὸν μεθ' ὄρκου ποιῆσαι, οἶον ἐπὶ τινα χρόνον οἴνου μὴ γεύσασθαι, ἢ νηστεῦσαι, ἢ τῆς οἰκείας συγκοίτου ἀποσχέσθαι, εἶτα ἐκ βραθυμίας μὴ ἰσχύση πληρῶσαι ἃ ἐπεχείρησε, τί ὀφείλει ποιῆσαι;
- (4) Coll. b, Q 9 Ἐάν ἐν ἀμαρτίαις καταγρηάσας ἄνθρωπος διαθῆται ἐν τῇ προσευχῇ αὐτοῦ διαθήκην ἀναμεταξὺ ἑαυτοῦ καὶ τοῦ Θεοῦ λέγων, ὅτι Συγχώρησόν μοι δέσποτα ὅσα ἡμαρτον ἕως τοῦ νῦν, καὶ τοῦ λοιποῦ οὐ μὴ πράξω τὰς προτέρας μου ἀμαρτίας, οὐδ' οὐ μὴ ἐπιστραφῶ πρὸς αὐτάς, ἀλλ' ἐξομολογήσομαι τῷ ὀνόματί σου. Ἐάν ταύτας τὰς συνθήκας ποιήσας πρὸς Θεὸν ὁ ἄνθρωπος ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ἀποθάνῃ, τί χρὴ λογίζεσθαι περὶ αὐτοῦ;
- (5) Coll. b, Q 10 Τινὲς πρὸς χρόνον πολλακίς ἀποκόπτοντες τῆς ἀμαρτίας καὶ μετανοοῦντες, ἔστιν ὅτε πάλιν σκελιζόμενοι καὶ πίπτοντες, ἀπογινώσκουσιν ἑαυτῶν ὡς δῆθεν ὅλον τὸν κάματον τῆς μετανοίας ἧς ἐποίησαν ἀπολέσαντες.
- (6) Coll. b, Q 12 Λέγουσί τινες, ὅτι Ἡ μετάνοια τοῦτο ἐστὶ, τὸ ἐνδοῦναι καὶ παύσασθαι ἐκ τῆς ἀμαρτίας.
- (7) Coll. b, Q 14 Ποία ἐστὶν ἀληθῆς ταπεινοφροσύνη ἢ συγχωροῦσα τῷ ἀνθρώπῳ τὰ ἀμαρτήματα αὐτοῦ;
- (8) Coll. b, Q 15 Ποία ἀμαρτία ποιεῖ ἀπροσδέκτους τὰς προσευχὰς ἡμῶν τῷ Θεῷ;
- (9) Coll. b, Q 16 Ποῖον τῶν παθῶν ἰσχυρότερον καὶ δυσεξάλειπτον ὑπὲρ τὰ λοιπὰ πάθη καθέστηκεν;
- (10a) Coll. b, Q 20 Ἄρα καλὸν τὸ κοινωνεῖν καθ' ἡμέραν ἢ ἐκ διαλειμμάτων ἢ κατὰ κυριακὴν καὶ μόνον;
- (10b) Paris. gr. 1335 Ἄρα καλὸν τὸ κοινωνεῖν καθ' ἡμέραν ἢ ἐκ διαλειμμάτων ἢ κατὰ κυριακὴν καὶ μόνον;
- (11) Coll. b, Q 21 Ἐάν γυνὴ συγγένηται μετὰ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς τὴν νύκτα, ἤγουν ὁ ἀνὴρ μετὰ τῆς ἰδίας γυναικός, καὶ γένηται σύναξις, ὀφείλουσι κοινωνῆσαι τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ἢ οὐ;

- (12) Coll. b, Q 22 Ἐὰν ὄνειρασθῆ λαϊκός, ὀφείλει κοινωνῆσαι τῶν θείων μυστηρίων, ἢ οὐ;
- (13) Coll. b, Q 23 Τοῖς ζευγνυμένοις εἰς γάμου κοινωνίαν περὶ ποίων ἡμερῶν τῆς ἑβδομάδος παραιτεῖσθαι χρῆ εἰς τὸ ἀπέχεσθαι τῆς πρὸς ἀλλήλους κοινωνίας, καὶ ποίας ἔχειν <ἐπ' > ἔξουσίαν;
- (14) Coll. b, Q 24 Πόθεν ἐπιγινώσκει ὁ ἄνθρωπος, ὅτι συνεχώρησεν αὐτῷ ὁ Θεὸς τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ;
- (15) Coll. b, Q 26 Πῶς νοήσωμεν τὸν τοῦ Κυρίου λόγον τὸν λέγοντα· Ποιήσατε ὑμῖν φίλους ἐκ τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας, ἵνα ὅταν ἐκλείψητε, δέξωνται ὑμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς;
- (16) Coll. b, Q 27 Ἐάν τις οὐ προθύμως, ἀλλὰ βιαζόμενος ἑαυτὸν, παρέχει τὴν εὐποιάν, ἔχει μισθόν, ἢ οὐ;
- (17) Coll. b, Q 41 Πῶς ὀφείλομεν ἀσκανδαλίστως μεταλαμβάνειν τῶν ἁγίων μυστηρίων, ἐπὶ ἀκούσωμεν καὶ ἴδωμεν τὸν ἱερέα ἐν τισιν ἁμαρτήμασι σωματικοῖς περιπίπτοντα;
- (18) Coll. b, Q 42 Πῶς δυνάμεθα μὴ κρίνειν τὸν προφανῶς ἁμαρτάνοντα;
- (19) Quaestio isolata (de blasphemia contra Spiritum) (*Philotheou* 52, Q 38) Πῶς νοήσωμεν τὸν τοῦ Κυρίου λόγον τὸν λέγοντα, ὅτι Πᾶσα ἁμαρτία καὶ βλασφημία ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις ... καὶ ὃς δ' ἂν εἶπη λόγον κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται αὐτῷ· ὃς δ' ἂν εἶπη κατὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου, οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ, οὐδὲ ἐν τῷ νῦν, οὐδὲ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι;
- (20) Quaestio isolata (de responso laici ad haereticum) (*Philotheou* 52, Q 39) Ἐάν τις ἰδιώτης ὢν μὴ ἔχων τινὰ πείραν λόγου ἢ τῶν θείων Γραφῶν, ἐρωτηθῆ δὲ ὑπὸ αἰρετικοῦ περὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως τῆς καθολικῆς καὶ ἁγίας ἐκκλησίας, πῶς ὀφείλει ἀποκριθῆναι;
- (21) Quaestio isolata (num Deus causa malorum?) (*Philotheou* 52, Q 40) Τινὲς ἀκούοντες τοῦ Εὐαγγελίου λέγοντος, ὅτι Πάντα διὰ τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ ἐγένοντο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν ὃ γέγονεν, λέγουσιν ὅτι πάντα τὰ ἐν τῷ κόσμῳ γινόμενα πράγματα καὶ πᾶσα θλίψις ἦν ποιεῖ

τὸ τῶν Ἀρειανῶν γένος εἰς ἡμᾶς τοὺς πιστοῦς, κατ' ἐπιτροπὴν Θεοῦ ποιεῖ.

- (22) *Quaestio isolata (de hodierna miraculorum penuria) (Philotheou 52, Q 42)* Διὰ ποίαν αἰτίαν οὐ γίνονται σήμερον πλεῖστα σημεῖα καὶ τέρατα ἐν ἡμῖν, ὡσπερ ἐπὶ τῶν προτέρων ἀνδρῶν ἐγίνοντο;
- (23a) *Quaestio isolata (de vitae et mortis termino) (Philotheou 52, Q 44)* Τὸ μέγα καὶ πολυθρύλλητον καὶ σχεδὸν παρὰ πάντων ζητούμενον ὄρον θέλομεν λέγειν ἔχειν τὴν τοῦ ἀνθρώπου ζωὴν, ἢ οὐ; Εἰ μὲν γὰρ ὄρος, πῶς φησιν ὁ Δαυὶδ τῷ Θεῷ· *Μὴ ἀναγάγῃς με ἐν ἡμίσει ἡμερῶν μου, καὶ πάλιν, Ἄνδρες αἱμάτων καὶ δολιότητος, οὐ μὴ ἡμισεύσουσιν τὰς ἡμέρας αὐτῶν; Εἰ δὲ οὐκ ἔστιν ὄρος, πῶς πάλιν ὁ αὐτὸς λέγει· Ἴδοὺ παλαιστάς ἔθου τὰς ἡμέρας μου; Εἰ δὲ πάλιν ὄρος ἐστί, πῶς ὁ Σολομών εἶπεν· *Μὴ γίνου σκληρὸς μηδὲ ἀσεβὴς ἐπιπολύ, ἵνα μὴ ἀποθάνῃς ἐν οὐ καιρῷ σου; Εἰ οὖν ἔστιν ἐν οὐ καιρῷ ἀποθανεῖν, πῶς τισιν ἔδοξε λέγειν, ὅτι θάνατοι ἀπάγονται τῶν ὄρων τῆς ζωῆς πληρωθέντων; Πῶς δὲ καὶ τῷ Ἐζεκία καὶ τοῖς Νινευῖταις ζωὴν αἰτησαμένοις, ὁ Θεὸς ἐπροσέθηκεν;**
- (23b) *Tractatus de vitae et mortis termino (Vat. gr. 470 [Mai])* Τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἀναστασίου τοῦ Σιναΐτου περὶ ὄρου ζωῆς καὶ θανάτου.
- (24) *Quaestio isolata (de rerum Dei contemptu) (Scor. gr. 570 [Ω-IV-18] [= E])* Τί χρῆ λέγει<ν> περὶ τῶν καταφρονητικῶς ἐχόντων εἰς τε τὸ θεῖον, καὶ τὰ τῆς ἐκκλησίας σεπτὰ εἰκονίσματα, καὶ ἱερά ἀναθήματα;
- (25) *Quaestio isolata (de blasphemia) (Paris. Coislin 116 [= C])* Πόθεν ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου πολλάκις λαλεῖ τινὰς ἔνδοθεν λογισμοὺς καὶ λόγους αἰσχροῦς, καὶ ἀκαθάρτους, καὶ ῥυπαροῦς, ἀκουσίως καὶ ἀπροαιρέτως, πολλάκις δὲ καὶ ῥήματα τινὰ ἄθεα, καὶ βλάσφημα κατὰ τε αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ τῶν ἀγίων καὶ ζωοποιῶν καὶ φρικτῶν μυστηρίων τῷ καιρῷ τῶν συνάξεων καὶ προσευχῶν, καὶ τῆς θείας καὶ ζωοποιῶν μεταλήψεως, ὥστε πολλάκις τινὲς ἐξ ἀθυμίας καὶ ἀπογνώσεως τῶν τοιούτων ἀθέων καὶ δυσφήμων ῥη-

μάτων, τοῦ οὐκέτι ἑαυτοὺς Χριστιανούς εἶναι ἐνόμισαν, ὡς τοιαῦτα περὶ τοῦ Θεοῦ ἐννοούμενοι, ἄλλοι δὲ πολλάκις τῆς μεταλήψεως τῶν ἁγίων μυστηρίων ἑαυτοὺς ἀπέστησαν, ἕτεροι δὲ καὶ ἀνελεῖν ἑαυτούς, ἢ κατακρημνίσαι ἐσκέψαντο ὡς δῆθεν βλασφημοῦντες κατὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ λοιπὸν ἐλπίδα σωτηρίας μὴ ἔχοντες, ἐννοούμενοι τὸν τοῦ Κυρίου λόγον τὸν φάσκοντα, ὅτι *Τῷ βλασφημοῦντι εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ, οὔτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι*; Πόθεν οὖν συμβαίνει πολλάκις ὁ τοιοῦτος λογισμός, καὶ ποίῳ τρόπῳ δύναται ἀπαλλαγῆναι ἀπ' αὐτοῦ;

- (26) *Quaestio isolata (de salvatione) (Vallicellianus C 72 [Paramelle])* Εἰπέ ἡμῖν πάτερ, πῶς δεῖ ἡμᾶς σωθῆναι;
- (27) *Quaestio isolata (de feria quarta et sexta) (Vatic. Ottob. gr. 418 [Pitra])* Προκαθεζομένου τε τοῦ τιμιωτάτου πατρός, ἡρωτήθη ὑπὸ τινων, Διὰ τί τιμιώτατε πάτερ, τὴν τετράδα διαφυλάττομεν, καθὼς καὶ τὴν Παρασκευὴν, ἀνελλιπῶς;

(1) Ε' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Τί ἐστι τὸ σημεῖον τοῦ τελείου Χριστιανοῦ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Πίστις ὀρθή καὶ ἔργα εὐσεβῆ· Χριστιανὸς γάρ ἐστιν ἀληθινός, οἶκος Χριστοῦ δι' ἔργων ἀγαθῶν καὶ δογμάτων εὐσεβῶν συνιστάμενος. Ἡ οὖν ἀληθὴς πίστις διὰ τῶν ἔργων

5 δοκιμάζεται, διότι *Πίστις χωρὶς ἔργων νεκρά ἐστίν*, ὡς καὶ ἔργα δίχα πίστεως· διὸ χρὴ πάση δυνάμει ἀσφαλῶς τηρεῖν ἑαυτοὺς καθαρούς ἀπὸ ῥυπαρῶν ἔργων, ἵνα μὴ καὶ περὶ ἡμῶν λεχθεῖ, *Θεὸν ὁμολογοῦσιν εἰδέναι, τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνοῦνται.*

10 *Ὅθεν φησὶν ὁ Κύριος, Ἐάν τις ἀγαπᾷ με, τὸν λόγον μου τηρήσει, καὶ ὁ πατήρ μου ἀγαπήσει αὐτόν, καὶ πρὸς αὐτόν ἐλεύσόμεθα, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν.* Οὐκοῦν διὰ τῆς ὀρθῆς πίστεως καὶ τῶν καλῶν ἔργων οἰκοδομεῖται ὁ οἶκος τῆς ψυχῆς, καὶ οὕτως ὁ Θεὸς οἰκεῖ ἐν ἡμῖν· *ἐνοικήσω γὰρ ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω.*

15 2. Οὐκ οἶδε τοίνυν ὁ διάβολος πότερον ἔσω ἐν τῇ διανοίᾳ σου ἔστιν ὁ οἰκοδεσπότης Χριστός, ἢ οὐ· ὅταν δέ σε ἴδῃ ὀργιζόμενον, ἢ κραυγάζοντα, ἢ αἰσχρολογοῦντα, ἢ λοιδοροῦντα, ἢ κατακρίνοντα, ἢ μισοῦντα, ἢ ἀδικοῦντά τινας, ἢ ὑπερφηανεύομενον, ἢ ἀλαζονεύοντα, ἢ γελῶντα πολλὰ καὶ μετεωριζόμενον, ἢ μὴ

20 συνεχῶς προσευχόμενον καὶ τοῦ θανάτου μνημονεύοντα, τότε νοεῖ ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν τῇ ψυχῇ σου ὁ φυλάσσων σε καὶ φροντίζων Θεός. Καὶ οὕτως λοιπὸν καθάπερ κλέπτῃς εἰσελθὼν ὁ πονηρός, ὡς μὴ ὄντος τοῦ θείου λύχνου ἐν τῇ καρδίᾳ σου, συλαῖ τὸν οἶκον τῆς ψυχῆς, καὶ οὕτως λοιπὸν γίνεται τὰ ἔσχατα χεί-

25 *ρονα τῶν πρώτων.*

App. 1

5 Iac. 2:26; cf. Hebr. 11:6 8 Tit. 1:16 9-11 Ioh. 14:23 13-14 2 Cor. 6:16; Lev. 26:12 22-23 Cf. Ioh. 10:1 24-25 Matt. 12:45; Luc. 11:26

Mss* b (V) / Δ (tantum ll. 1-7)

Cf. Qu. 1, et speciatim Qu. ed. 1 (PG 89, 329) ex qua venit haec versio.

5 διότι] διὸ Δ 6 δίχα] χωρὶς Δ 7 ἔργων] des. Δ 23 ὄντος] scripsi, ὄντως V

* V ff. 39v-40, Δ f. 297 (etiam invenitur in Bodl. Cromwell 6, pp. 306-307, ut quaestio isolata).

- (2) S' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ἐάν τις γέρων ἢ ἀδύνατος καὶ ὀλιγόψυχος, καὶ οὐ δύναται μονάσαι ἢ τὰ τοῦ μοναχοῦ ἔργα ποιῆσαι, πῶς οὗτος δυνήσεται μετανοῆσαι καὶ σωθῆναι;

- ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Τοῦ Κυρίου λέγοντος ὅτι Ὁ ζυγός μου χρη-
 5 στός, καὶ τὸ φορτίον μου ἐλαφρόν ἐστίν, εὐδηλον ὅτι καὶ ὁ
 γέρων καὶ ὁ ἀδύνατος δύναται φυλάξαι τὸν νόμον αὐτοῦ· γέ-
 γραπται γὰρ ὅτι *Εὐθεῖαι ὁδοὶ Κυρίου, καὶ δίκαιοι πορεύονται*
ἐν αὐταῖς, οἱ δὲ ἀσεβεῖς, μᾶλλον δὲ οἱ ἀσθενεῖς, ἀσθενήσουσιν
ἐν αὐταῖς.
- 10 2. Οὔτε γὰρ ἀγαμίαν ἡμῖν ὠρισεν, οὔτε πάντων τῶν ἐν τῷ
 κόσμῳ ἀναχώρησιν, ἀλλ' ἀγαπᾶν τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον,
 ταπεινοφρονεῖν, συμπαθεῖν, προσεύχεσθαι, ὑπομένειν τὰς θλί-
 ψεις, πρᾶον εἶναι καὶ εἰρηνικόν, μὴ μνησικακεῖν καὶ μὴ κατα-
 κρίνειν, μὴ ψεύδεσθαι· φησὶ γὰρ ὁ θεῖος Ἀπόστολος: Ἀποθώ-
 15 μεθα ἔργα τοῦ σκότους, καὶ ἐνδυσώμεθα τὰ ὄπλα τοῦ φωτός.
 Μηδεὶς οὖν προφασιζέσθω προφάσεις ἐν ἀμαρτίαις· ὁ γὰρ φι-
 λάνθρωπος Θεὸς θέλει πάντας σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν
 ἀληθείας ἐλθεῖν.

App. 2

4-5 Matt. 11:30 7-9 Os. 14:10 14-15 Rom. 13:12 16 Ps. 140:4 17-18 1
 Tim. 2:4

Miss* b (V) / Δ

Cf. (i) Qu. 47; (ii) Qu. ed. 100⁴; (iii) Qu. ed. 5 (PG 89, 361B5-C11), scil. versio imper-
 fecta Qu. 5 in Collectione 88 QQ, ex qua formata est haec quaestio in Coll. b.

3 οὕτως (sic acc.) V | δυνήσεται V 8-9 οἱ δὲ - ἐν αὐταῖς] om. V 8
 ἀσεβεῖς] coniecti (ex Os. 14:10), ἀσθενεῖς Δ 13 πρᾶον] Δ Qu. ed. 5, πρᾶῶν V
 Qu. 47 16 Μηδεὶς] οὐδεὶς V 16-17 ὁ γὰρ φιάνθρωπος Θεός] ὁ γὰρ
 θεός φησι V 17 πάντας] add. ἀνθρώπους V (et 1 Tim. 2:4)

* V f. 40r-v, Δ f. 297r-v.

- (3) **Z' ΕΡΩΤΗΣΙΣ** Ἐάν τις ὀρίση τι ἀγαθὸν μεθ' ὄρκου ποιῆσαι, οἷον ἐπὶ τινα χρόνον οἴνου μὴ γεύσασθαι, ἢ νηστεῦσαι, ἢ τῆς οἰκείας συγκοίτου ἀποσχέσθαι, εἶτα ἐκ ῥαθυμίας μὴ ἰσχύση πληρῶσαι ἃ ἐπεχείρησε, τί ὀφείλει ποιῆσαι;
- 5 **ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1.** Οἱ μακάριοι πατέρες οἱ τὰς ἱερατικὰς ἡμῖν εὐχὰς συνταξάμενοι, ἐποίησαν καὶ περὶ τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως εὐχὴν διὰ τοῦ ἱερέως λύουσαν τὸν ἄνθρωπον· εἰρηται γὰρ τοῖς τοῦ Θεοῦ ἀληθινοῖς ἱερεῦσιν, ὅτι Ἄ λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τοῖς οὐρανοῖς.
- 10 **2.** Πλὴν καὶ ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει καταμεμφόμενος τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν καὶ ῥαθυμίαν, ἐξομολογεῖσθαι τῷ Θεῷ ὡς ῥαθυμος καὶ ταλαίπωρος· εἰ γὰρ βασιλεῖ φθαρτῷ συνετάξατό τις, οὐκ ἂν ἐτόλμησεν ἕως θανάτου παραβάτης πρὸς τὸν βασιλέα φθῆναι, πόσω γε μᾶλλον πρὸς τὸν Θεόν; Ὅμως ἡ μετάνοια
- 15 πάντα δύνата ἰάσασθαι.

App. 3

6-7 Cf. Εὐχολόγιον, ed. J. Goar, *Euchologion sive rituale graecorum* (Venice 1730, Graz 1960), p. 528; cf. Qu. 103, app. font. 8-9 Matt. 18:18

Mss* b (VY) / Δ / Sinait. gr. 1795

Cf. (i) Qu. 103 (Qu. ed. 141); (ii) Paulus Evergetinus, *Synagoge* II 24, 4 (ed. Athens 1964°, t. 2, p. 283).

2 οἴνου] οἴνον b, post γεύσασθαι transp. Sinait. gr. 1795 3 οἰκείας] ἰδίαις
 Y | ἀποσχέσθαι] ἀπέχεσθαι Y Sinait. gr. 1795 | ἰσχύσει VΔ, ἰσχύσαι Sinait. gr.
 1795 4 ἃ] οἷς Δ, ὁ Sinait. gr. 1795 5 οἷ²] om. Sinait. gr. 1795 8 λύσητε]
 λύσετε Sinait. gr. 1795, λῦσαι τε Y 9 λελυμένα] add. καὶ Sinait. gr. 1795 | τῷ
 οὐ(ρα)νῷ Y 11 ἐξομολογεῖσθαι] ἐξομολογήσασθαι Sinait. gr. 1795, praem.
 καὶ Δ 12 βασιλέως φθαρτοῦ Sinait. gr. 1795 12-14 συνετάξατό - φθῆναι]
 συνταγὰς ἐσκέψαντο μὴ παραβῆναι Sinait. gr. 1795 14 φθῆναι] Δ, ὀφθῆναι b
 (cf. παραβάτης ὀφθῆναι τῆς συνταγῆς Evergetinus) | γε] om. Sinait. gr. 1795 |
 πρὸς τὸν Θεόν] τοὺς (lege τοῦ) ἐπουρανίου βασιλέως Sinait. gr. 1795 15 ἰά-
 σασθαι] om. Sinait. gr. 1795

* V f. 40v, Y ff. 91v-92, Δ ff. 297v-298; Sinait. gr. 1795, f. 312.

- (4) Θ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ἐὰν ἐν ἁμαρτίαις καταγῆρας ἄνθρωπος δια-
 θῆται ἐν τῇ προσευχῇ αὐτοῦ διαθήκην ἀναμεταξὺ ἑαυτοῦ
 καὶ τοῦ Θεοῦ λέγων, ὅτι Συγχώρησόν μοι δέσποτα ὅσα ἤμαρτον
 ἕως τοῦ νῦν, καὶ τοῦ λοιποῦ οὐ μὴ πράξω τὰς προτέρας μου
 5 ἁμαρτίας, οὐδ' οὐ μὴ ἐπιστραφῶ πρὸς αὐτάς, ἀλλ' ἐξομολογή-
 σομαι τῷ ὀνόματί σου. Ἐὰν ταύτας τὰς συνθήκας ποιήσας πρὸς
 Θεὸν ὁ ἄνθρωπος ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ἀποθάνῃ, τί χρὴ λογι-
 ζεσθαι περὶ αὐτοῦ;

- ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ Προσεδέχθη ἡ πρόθεσις αὐτοῦ παρὰ Θεῶ, καὶ ἐν
 10 ᾧ ἐφθάσθη, ἐν αὐτῷ καὶ ἐτάγη, τουτέστιν εἰς τοὺς διὰ μετα-
 νοίας σωθέντας. Τὸ μὲν γὰρ μετανοῆσαι καὶ ἀποστῆναι τῆς
 ἁμαρτίας ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐστί, τὸ δὲ πολυχρονῆσαι ἐν τῷ
 Θεῷ ἐστιν. Ὁ μὲν γὰρ ἄνθρωπος συνετάξατο προσδοκῶν πο-
 15 λυχρονῆσαι ἐν τῇ μετανοίᾳ, ὁ δὲ Θεὸς προγινώσκων τὸ σαθρὸν
 καὶ εὐόλισθον καὶ εὐτρεπτον ἡμῶν πρὸς τὴν ἁμαρτίαν, πολλά-
 κισ ἐποίησε τοῦτο, καὶ ἐπ' αὐτοῖς ἴδοι τὸν ἄνθρωπον ἐπιστρέψαντα
 εἰς μετάνοιαν, εὐθέως ἐπῆρεν αὐτὸν ἐκ τοῦ βίου, καὶ ἔσωσεν
 αὐτόν, προγινώσκων ὡς Θεὸς ὅτι εἰ ἐχρόνισεν ἐν τῷ κόσμῳ,
 τάχα πάλιν πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἐστρέφετο.

App. 4

9-10 Cf. Eccles. 11:3

Mss* b (VY)

Cf. (i) Ps.-Athanasius, *QQ ad Antiochum*, Qu. 79 (PG 28, 648A1-B1); (ii) Theognostus, *Thesaurus* XX, 44 (ed. Munitiz [CCSG 5], pp. 224-225).

5 οὐδ' οὐ] οὐ Y 12 et 13-14 πολυχρονῆσαι] V, πολυχρονίσαι Y 15 εὐ-
 τρεπτον] εὐμετάτρεπτος cog. V¹ (εὐπερίτρεπτον Theognostus) 16 ἴδοι]
 coniecti (cum Theognosto), ἴδεν V, ἴδε Y 18 εἰ] s.l. add. V¹ | ἐχρόνησεν V

* V ff. 40v-41, Y f. 92r-v.

(5) Γ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Τινές πρὸς χρόνον πολλάκις ἀποκόπτοντες τῆς ἁμαρτίας καὶ μετανοοῦντες, ἔστιν ὅτε πάλιν σκελιζόμενοι καὶ πίπτοντες, ἀπογινώσκουσιν ἑαυτῶν ὡς δῆθεν ὄλον τὸν κάματον τῆς μετανοίας ἧς ἐποίησαν ἀπολέσαντες.

5 ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Οὐκ ἀπώλετο παρὰ Θεῷ ὁ κάματος ὃν ἐποίησεν <έν> τῇ μετανοίᾳ ὁ ἄνθρωπος, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ὀφείλει ἀπογινῶναι ἑαυτοῦ, ἀλλὰ πάλιν ἀναστῆναι καὶ τῷ ἐχθρῷ ἀντιστῆναι δι' ἀγαθοεργίας καὶ μετανοίας.

2. Ὡσπερ γάρ ἐπὶ τοῦ στρατοῦ τοῦ βασιλικοῦ ἀποδέχεται ὁ
10 βασιλεὺς τὸν στρατιώτην τὸν ἰστάμενον καὶ μαχόμενον πρὸς τοὺς ἐχθροὺς, καὶ ποτὲ μὲν πλήττοντα, ποτὲ δὲ πληττόμενον, ὑπὲρ τὸν φεύγοντα καὶ τὰ ὄπλα ρίπτοντα, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς μᾶλλον συμπάσχει τῇ ψυχῇ τῇ ἰσταμένη καὶ μὴ ἐνδιδούσῃ, ἀλλὰ πολεμοῦσῃ πρὸς τοὺς δαίμονας, ὑπὲρ τὴν μὴ πολεμοῦσαν,
15 ἀλλ' ἑαυτῆς ἀπογινώσκουσιν, καὶ λοιπὸν ἀδεῶς τὴν ἁμαρτίαν πράττουσαν.

3. Οὐ γὰρ τὸ αὐτὸ κρίμα ἔχει ὁ καθ' ἡμέραν ἁμαρτάνων, καὶ ὁ διὰ χρόνου ἁμαρτάνων, ὡσπερ οὐδὲ τὸν αὐτὸν μισθὸν ἔχει ὁ καθ' ἡμέραν ποιῶν ἐλεημοσύνην, καὶ ὁ διὰ χρόνου ποιῶν. Μυ-
20 ριάκις τοίνυν ἡμαρτες, μυριάκις μετανόησον, ἵνα ἐλθῶν ὁ θάνατος εὐρῆ σε εἰς μετάνοιαν.

App. 5

Mss* b (VY)

Cf. Theognostus, *Thesaurus* XX, 43 (ed. Munitiz [CCSG 5], p. 224).

5-6 ἐποίησεν ἐν] coniecti ex Theognosto, ἐποίησεν b 9 τοῦ¹] om. V | τοῦ²] om. V 15 ἑαυτῆς] correxi ex Theognosto, ἑαυτήν b | ἀδέως V 17 ἔχει κρίμα V 17-18 ἁμαρτάνων - χρόνου] om. V

* V f. 41r-v, Y f. 93r-v.

(6) **ΙΑ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ** Λέγουσί τινες, ὅτι Ἡ μετάνοια τοῦτό ἐστι, τὸ ἐνδοῦναι καὶ παύσασθαι ἐκ τῆς ἁμαρτίας.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Οὐκ ὀρθῶς φρονοῦσιν οἱ τοῦτο λέγοντες· οὔτε γὰρ ἐὰν ποιῆση τις δέκα φόνους καὶ παύσῃται τοῦ φονεῦναι, ἤδη συνεχωρήθησαν αὐτῷ αἱ ἁμαρτίαι τῶν φόνων, οὔτε ἐὰν τις ἐπὶ πολλοὺς χρόνους πορνεύῃ, εἶτα γηράσας παύσῃται τῆς πορνείας, ἤδη ὡς μετανοήσας προσεδέχθη. Ἐπεὶ εἰ οὕτως ἡ συγχώρησις τῶν ἁμαρτιῶν γίνεται ἐν τῷ παύσασθαι τῆς ἁμαρτίας, οὐ χρεῖα προσευχῆς, οὐδὲ χρεῖα νηστείας, οὐ χρεῖα ἐλεημοσύνης, οὐδὲ χρεῖα κλαυθμοῦ, οὐ χρεῖα ἀποταγῆς κόσμου καὶ κακοπαθείας καὶ ἀγρυπνίας.

2. Οὐκοῦν ἡ μετάνοια ἡ εὐπρόσδεκτος αὕτη ἐστὶν ἣν διδάσκει ἡμῖν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τοῦ μακαρίου Δαυὶδ λέγον· Ἐκκλινον ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποιήσον ἀγαθόν. Τὸ μὲν οὖν ἐκκλίνειν ἀπὸ τοῦ κακοῦ ἐστὶ τὸ παύσασθαι τῆς ἁμαρτίας· τὸ δὲ ποιῆσαι τὸ ἀγαθόν ἐστὶν, ἵνα ἐὰν χθὲς ὑπῆρχες μεθυστής, σήμερον γένη νηστευτής· χθὲς πρὸς ἀλλοτρίας ἐμοίχευσας συζύγου, σήμερον ἐγκρατεύσει καὶ ἐκ τῆς ἰδίας· χθὲς τὰ ἀλλότρια ἤρπαζες, σήμερον διάδος τὰ ἴδια.

App. 6

1-2 Cf. Scholion 1(2) in Ioh. Climacus, *Scala Paradisi*, gr. 5: Μετάνοιά ἐστι τὸ ἀποστρέψαι ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας. Οὐ γὰρ ἐστὶ μία ἁμαρτία· ἀλλ' ὅλος ὁ παλαιὸς ἄνθρωπος ἁμαρτία καλεῖται (PG 88, 781B9-10) 13-14 Ps. 33:15 (= Ps. 36:27) 18-19 Cf. Luc. 18:22

Mss* b (VY) | Δ

Cf. (i) Qu. 36; (ii) Qu. ed. 4 (PG 89, 357D3-6) scil. ex Coll. 88 QQ.

10 οὐδὲ] οὐ Δ 13 ἡμῖν] ἡμᾶς Δ 14 ἐκκλίνειν] ἐκκλινον Y 15-16 ποιῆσαι τὸ] ποιήσον Δ 16 ἵνα] om. Δ | ὑπῆρχεν Y 17 γένου Δ | ἐμοίχευσας] ἐμοίχευσε Y, ἐμοίχευσε Δ 18 ἐγκρατεύσει] ἐγκρατεύου Δ, post καὶ transp. V | ἐκ] om. V 19 τὰ ἴδια] καὶ τὰ ἴδια Y

* V f. 41v, Y ff. 93v-94, Δ f. 298r-v.

(7) **ΙΔ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ** Ποία ἐστὶν ἀληθῆς ταπεινοφροσύνη ἢ συγχωροῦσα τῷ ἀνθρώπῳ τὰ ἁμαρτήματα αὐτοῦ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Τινὲς μὲν λέγουσιν, ὅτι τὸ ἔχειν ἑαυτὸν ἁμαρτωλὸν, τοῦτό ἐστι ταπεινοφροσύνη· ἐγὼ δὲ νομίζω, ὅτι
 5 πᾶς ὁ τὴν ἁμαρτίαν ποιῶν ἁμαρτωλὸν ἔχει ἑαυτὸν, καὶ οὐ παρὰ τὸ ἔχειν ἑαυτὸν ἁμαρτωλὸν ἤδη καὶ συγχώρησιν ἔχει παρὰ Θεῶ, ἐπεὶ καὶ οἱ δαίμονες καὶ αὐτὸς ὁ διάβολος οἴδασιν, ὅτι πονηροὶ καὶ ἁμαρτωλοὶ εἰσιν· ὅθεν ὡς γινώσκοντες, ὅτι ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἐν Γεέννῃ ἀπολεσθήσονται, ἔκραζον τῷ Χριστῷ·
 10 *Τί ἡμῖν καὶ σοὶ Ἰησοῦ, υἱέ τοῦ Θεοῦ; Ἥλθες ὧδε πρὸ καιροῦ ἀπολέσαι ἡμᾶς. Εἰπόντες δὲ πρὸ καιροῦ ἐσήμαναν, ὅτι ἐν τῷ καιρῷ τῆς κρίσεως ἀπολέσει αὐτούς ὁ Χριστός.*

2. Οὐκοῦν ταπεινοφροσύνη ἀληθῆς συγχωροῦσα ἁμαρτίας ἐστὶν ὅτε ὁ ἄνθρωπος κατὰ Θεὸν ζῶν καὶ ἀγαθὰ ἔργα πράττων
 15 ἔχει ἑαυτὸν ἁμαρτωλὸν καὶ γῆν καὶ σποδόν, ὡς εἶπεν ὁ Ἄβραάμ, καὶ σκώληκα καὶ οὐκ ἄνθρωπον, ὡς εἶπεν περὶ ἑαυτοῦ ὁ προφήτης Δαυὶδ, ὁ κατὰ τὴν καρδίαν τοῦ Θεοῦ ὢν καὶ ποιῶν τὰ θελήματα αὐτοῦ· καὶ ἵνα ἐν πᾶσι τοῖς ἀγαθοῖς οἷς διαπράττεται ὁ ἄνθρωπος, μὴ νομίζη τι ἀγαθὸν ποιεῖν, ἀλλ'
 20 ἐξομολόγηται τῷ Θεῷ, ὡς πολλὰ χρεωστῶν αὐτῷ, καὶ ὡς μηδὲν ἀντάξιον προσφέρων αὐτῷ ὑπὲρ τῶν ἀγαθῶν, ὧν ἐποίησεν ὁ Θεὸς εἰς αὐτόν. Αὕτη ἐστὶν ἡ ἀληθῆς ταπεινοφροσύνη, ἣν ἀγαπᾷ ὁ Θεὸς ὑπὲρ πᾶσαν ἀγαθοεργίαν ἀνθρώπων, περὶ ἧς εἶπεν ὁ Δαυὶδ, *Θυσία τῷ Θεῷ πνεῦμα συντετριμμένον, καρ-*
 25 *δίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ ἐξου-*
δενώσει.

App. 7

10-11 Matt. 8:29 15 Cf. Gen. 18:27 16 Ps. 21:7 17-18 Cf. 1 Reg. 13:14; Ps. 142:10 24-26 Ps. 50:19

Mss* b (Y)

Cf. (i) Qu. 91 (et Qu. ed. 135); (ii) Ps.-Athanasius, QQ *ad Antiochum*, Qu. 93 (PG 28, 650A1-13).

10 σοὶ | σὺ Y 19 νομίζει Y 20 ἐξομολογεῖται Y

* Y ff. 94v-95r.

(8) **ΙΕ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ** Ποία ἄμαρτία ποιεῖ ἀπροσδέκτους τὰς προσευχὰς ἡμῶν τῷ Θεῷ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Ἡ ὑπερηφανία καὶ ἡ μνησικακία· γέγραπται γάρ, *Κύριος ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι*
 5 *χάριν*· καὶ πάλιν λέγει ὁ Κύριος· Ἄμην λέγω ὑμῖν, ἐάν μὴ ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, οὐδὲ ὁ Πατήρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος ἀφήσει ὑμῖν τὰ παραπτώματα ὑμῶν.

2. Ὅρα γὰρ ὅτι ἐκείνῳ τῷ χρεωφειλέτῃ τῶν μυρίων τάλαντων παρακάλεσαντι συνεχώρησεν αὐτὰ ὁ δεσπότης· *μυρία*
 10 *δὲ τάλαντα* ἀκούων, πᾶσαν ἄμαρτίαν ἐν αὐτοῖς ἐνόησον, καὶ φόνους, καὶ φαρμακείας, καὶ ἀσελγείας, καὶ μοιχείας, καὶ πάντα τὰ πονηρά. Ἐπεὶ δὲ αὐτὸς ὁ χρεωφειλέτης ὁ ἐπὶ τοῖς μυρίοις τάλαντοις συγχώρησιν λαβὼν, οὐ συνεχώρησε τὰ *πεντήκοντα*
 15 *δηνάρια* τοῦ χρέους, τουτέστι μικρά τινα ἄμαρτήματα, ἃ ἤμαρτεν εἰς αὐτὸν ὁ πλησίον, διὰ τοῦτο *ὠργίσθη* αὐτῷ ὁ Κύριος, καὶ *παρέδωκεν* αὐτὸν τῇ κολάσει, καὶ ἴσχυσε μόνῃ ἡ μνησικακία ἀπολέσαι αὐτὸν ὑπὲρ πάντα τὰ λοιπὰ τοῦ βίου ἄμαρτήματα.

App. 8

4-5 Prov. 3:34 5-7 Matt. 6:15, et cf. 18:35 8-18 Cf. Matt. 18:23-35

Mss* b (Y) / Δ (saep̄e vix legibile)

Cf. Ps.-Athanasius, *QQ ad Antiochum*, Qu. 74 (PG 28, 645A10-B3), versio valde brevis.

1-2 προσευχὰς] Δ (τὴν προσευχὴν Ps.-Ath.), εὐχὰς Y 4 ὑπεριφάνους
 Δ 8 γὰρ] γε Δ(?) 9 παρασκευάσαντι Δ | αὐτὰ] αὐτῷ Δ 14 πενήκοντα] sic Y (ἑκατὸν Matt. 18:28) 16 καί¹] om. Y

* Y ff. 95v-96, Δ f. 299r-v.

(9) IS' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ποῖον τῶν παθῶν ἰσχυρότερον καὶ δυσεξάλειπτον ὑπὲρ τὰ λοιπὰ πάθη καθέστηκεν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Ἡ πονηρὰ καὶ χρονία συνήθεια· ἐπὶ γὰρ χρόνους ἰκανοὺς ὁ ἄνθρωπος συνηθίση μολύνεσθαι, τότε λοιπὸν καὶ
5 ἄκων καὶ μὴ βουλόμενος πρὸς τὴν ἁμαρτίαν κατασύρεται, ὑπὸ τῆς χρονίας συνηθείας ἐξελλκόμενος καὶ βιαζόμενος.

2. Διὰ τοῦτο γὰρ οἱ μακάριοι ἄνδρες τὴν ἐκ τοῦ κόσμου ἀναχώρησιν, καὶ μακρὰν φυγὴν ἔξω τῶν ματαίων θορύβων ἐν ἐρήμοις, ἐπενόησαν καὶ ἐξελέξαντο, ἐπιχειρήσαντες πολλακίς
10 τινὲς ἐν ὄσῳ ἦσαν ἐν τῷ κόσμῳ, ἐν μέσῳ τῶν θορύβων, ἀποκόψαι τὴν πονηρὰν συνήθειαν, καὶ μὴ ἰσχύσαντες, ἀλλὰ πολλακίς πρὸς ὀλίγον χρόνον βιασάμενοι, ἢ καὶ ἐγκρατευσάμενοι, πάλιν ὡς κύνες ἐπὶ τὸν ἴδιον ἔμετον τῆς ἁμαρτίας ὑπέστρεψαν, καταστρέφοντες πάλιν ἄπερ ὠκοδόμησαν.

3. Ὡσπερ γὰρ τὸν ἐν μέσῳ ἀνθρώπων πυρὸς περιπατοῦντα μόνου τοῦ <Θεοῦ> ἐστὶ φυλάξαι αὐτὸν ἀφλεκτον, καὶ τὸν δι' ἀκανθῶν καὶ τριβόλων βαδίζοντα τηρῆσαι ἄπληγον, καὶ τὸν πλησιάζοντα χοίροις βεβορβορωμένοις σῶσαι ἀμόλυντον, οὕτω
15 μόνης τῆς δεξιᾶς τοῦ Θεοῦ ἐστὶ τὸ τηρῆσαι ἄπτωτον καὶ ἄσπιλον καὶ ἀβλαβῆ τὸν συνόντα καὶ συναναστρεφόμενον ἐν μέσῳ τῆς ἀπάτης καὶ δόξης καὶ τρυφῆς τῆς τοῦ βίου ματαιότητος, καὶ ὀρῶντα σχήματα πορνικὰ, καὶ ἀκούοντα ῥήματα ἄσεμνα, καὶ ἦθη ὀλέθρια ὑπεκκαίοντα, καὶ ἐξάπτοντα πρὸς ἀσέλγειαν, οὐ μόνον τοὺς ἀσθενεῖς, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς δοκοῦντας εἶναι
25 δικαίους καὶ ἐγκρατεῖς καὶ σώφρονας.

App. 9

Mss* b (Y)

Cf. QQ 33, 47, quo alia doctrina proponitur.

14 ὠκοδόμησαν] conpexi, οἰκοδόμησαν Y
τοῦ coniecit Richard

16 τοῦ Θεοῦ] conieci, τοῦ Y, αὐ-

* Y f. 96r-v.

(10a) Κ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ἄρα καλὸν τὸ κοινωνεῖν καθ' ἡμέραν ἢ ἐκ διαλειμάτων ἢ κατὰ κυριακὴν καὶ μόνον;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ Τὸ ἐρώτημα τοῦτο - ἀποσμήχεται. [cf. Qu. 41, 3-22]

1. Οὐ χρὴ δὲ ἡμᾶς ἀπαρασκευάστως καὶ ἀναξίως προσέρχεται τοῖς θείοις καὶ ἀχράντοις μυστηρίοις, καθὼς ὁ μακάριος Παῦλος παραινεῖ λέγων, *Δοκιμαζέτω ἄνθρωπος ἑαυτόν, καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω, καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω· ὃ*
 5 *γὰρ ἀναξίως ἐσθίων καὶ πίνων κρίμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει, μὴ διακρίνων τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου.*

2. Οὐκοῦν εἰ μὲν μικρά τινα καὶ ἀνθρώπινα καὶ εὐσυγχώρητα πταίομεν, οἷον διὰ γλώσσης ἢ δι' ἀκοῆς ἢ δι' ὀφθαλμῶν κλεπτόμενοι, ἢ κενοδοξίας ἢ λύπης ἢ θυμοῦ ἢ τινος τῶν
 10 τοιούτων, καταμεμφόμενοι ἑαυτοὺς καὶ ἐξομολογούμενοι τῷ Θεῷ, οὕτως τῶν ἁγίων μυστηρίων μεταλάβωμεν πιστεύοντες, ὅτι εἰς κάθαρσιν τῶν τοιούτων ἁμαρτιῶν ἢ μετάληψις τῶν θείων μυστηρίων γίνεται.

3. Εἰ δὲ βαρέα τινὰ πορνικὰ καὶ σαρκικὰ καὶ ἀκάθαρτα πράγματα πράττομεν, καὶ μνησικακίας πρὸς τοὺς πλησίον ἔχομεν,
 15 τῶν θείων μυστηρίων ἕως ἂν ἀξίως μετανοήσωμεν, μηδαμῶς

App. 10a

3-61 Cor. 11:28-29; cf. Ps.-Anast., Qu. ed. 7 (PG 89, 385C-D)

Mss* b (V^{omit. 1-9} Y)

Cf. (i) *Collectio d* (S C); (ii) *Editiones*: (a) G. Hofmann, «*Textus Byzantini de SS. Eucharistia*», in *XXXV Congreso Eucarístico Internacional, 1952: La Eucaristía y la Paz. Sesiones de Estudio*, t. 2 (Barcelona, 1953), pp. 705-706, 708 (scil. *textus codicis Vaticani graeci* 1600, ff. 159-161); (b) *Theognosti Thesaurus* [ed. J.A. Munitiz, CCSG 5], XVII, B8, B4, B7, pp. 176-180; (c) A. Binggeli, *Récits*, Appendice 4, *L'opuscule sur la sainte communion*, pp. 284-8.

[*Note: while all the variant readings of the two main mss. are noted, only a selection of those in Coll. d are added, to allow identification of the tradition used by the published texts without extending unnecessarily the app. crit.*]

2 καὶ ἀχράντοις] om. d 2-3 καθὼς - λέγων] ἀλλὰ κατὰ τὸν μακάριον παῦλον d 5-6 κρίμα - διακρίνων] om. Y 7 μικρά τινα d 9 ἢ τινός d 9-10 τῶν τοιούτων] incip. V 11 οὕτω d | μεταλάβωμεν] μετέχειν S, μετέχεται c 14 βαρεῖα Y 14-15 πράγματα] om. d

* C ff. 97v-99v, S ff. 314-315, V ff. 42-43 (incipit mutil.), Y ff. 98-100v.

προσεγγίσωμεν. Τοῦτο γὰρ ἡμᾶς καὶ ἡ νομικὴ Γραφή διδάσκει·
 ἡνίκα ὁ Δαυὶδ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἐν Βηθλεὲμ μετὰ τῶν
 σὺν αὐτῷ παιδαρίων ἔφαγεν, ὧν τὴν μετάληψιν οὐ μετέδωκεν
 20 αὐτοῖς Ἀβιάθαρ ὁ ἀρχιερεὺς ἄχρις ἂν ἠρώτησεν αὐτοῦς, εἰ κα-
 θαροὶ εἰσιν ἀπὸ ἁμαρτίας γυναικός.

4. Ἐπειδὴ δὲ ἄνθρωποι σαρκικοὶ ὄντες καὶ ἀσθενεῖς πολλοὶς
 συμφυρόμεθα ἁμαρτήμασι, μὴ τηροῦντες ἑαυτοὺς ἐκ τῆς κατὰ
 σάρκα ἁμαρτίας, δέδωκεν ἡμῖν διαφόρους θυσίας ὁ Θεὸς εἰς
 25 ἄφεισιν ἁμαρτιῶν, ἅστινας εἴαν προσφέρωμεν αὐτῷ προκαθαί-
 ρουσιν ἡμᾶς εἰς τὸ προσελθεῖν τοῖς θείοις μυστηρίοις. Καὶ γὰρ
 ἡ ἐλεημοσύνη θυσία ἐστὶν ἀποκαθαίρουσα ἁμαρτίας· ἐλεημοσύ-
 ναις καὶ πίστεσί φησιν ἀποκαθαίρονται ἁμαρτίαι. Καὶ πάλιν
 ἑτέρα Γραφή λέγει, ὅτι Ἐλεημοσύνη ἀνδρὸς συγχωρεῖ ἁμαρ-
 30 τίας μεγάλας.

5. Ἔστι δὲ καὶ ἑτέρα θυσία σωτηρίας εἰς ἄφεισιν ἁμαρτιῶν.
 Λέγει γὰρ ὁ προφήτης Δαυὶδ, *Θυσία τῷ Θεῷ πνεῦμα συντε-
 τριμμένον, καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ
 Θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει.* Ἐὰν οὖν ταύτας τὰς θυσίας προσ-
 35 φέρωμεν τῷ Θεῷ, κἄν ἐλαττώματά τινα ἔχωμεν ἀνθρώπινα,
 δυνησόμεθα τοῖς ἁγίοις μυστηρίοις μετὰ φόβου καὶ τρόμου
 καὶ κατανύξεως καὶ ἐξομολογήσεως προσελθεῖν, ὡς ἡ αἰμόρ-
 ρους προσῆλθε τῷ Χριστῷ κλαίουσα καὶ τρέμουσα διὰ τὴν οἰ-
 κείαν τοῦ αἵματος ἀκαθαρσίαν.

40 6. Ἔστι μὲν ἁμαρτία πρὸς θάνατον, καὶ ἔστιν ἁμαρτία πρὸς
 μετάνοιαν, καὶ ἔστιν ἁμαρτία πρὸς ἔμπλαστρον, καὶ ἔστι πάλιν
 ἕτερον ἀνίατον· ἡ δὲ ἀληθὴς μετάνοια πάντα δύναται ἰάσασθαι.
 Ἄλλην γὰρ συγγνώμην ἔχει ὁ μετὰ φόβου καὶ τρόμου καὶ

18-21 Cf. 1 Reg. 21:4-5; Ps.-Anast., Qu. ed. 7 (PG 89, 388A14-B5); Anast., Qu.
 67 27-28 Prov. 15:27a 29-30 Cf. Tob. 4:10; 12:9; Sir. 3:30; Dan. 4:24; 1 Petr.
 4:8 32-34 Ps. 50:19 37-39 Cf. Matt. 9:20 40 1 Ioh. 5:16

17 νομικὴ Γραφή] παλαιὰ d | διδάσκει] post γὰρ transp. Y 18 ὁ] om. d | ἐν
 Βηθλεὲμ] ἐν βηθλεὲμ V, om. d 19 μετέδωκεν] συνεχώρησεν d 21
 ἁμαρτίας] κοίτης d 23 συμφερόμεθα V 23-24 κατὰ σάρκα] σαρκικῆς
 d 24 ὁ Θεός] post ἡμῖν transp. d 27-28 ἐλεημοσύναις] add. γὰρ d
 28-30 Καὶ - μεγάλας] om. d 35 κἄν] καὶ Y 37-38 αἰμόρρους] add.
 ἐκείνη d 38-39 διὰ - ἀκαθαρσίαν] om. d 40 μὲν] γὰρ d 41-42
 καί² - ἀνίατον] om. d

ἐξομολογήσεως καὶ κατανύξεως προσερχόμενος τοῖς θείοις
 45 μυστηρίοις, καὶ ἄλλην τιμωρίαν ἔχει ὁ ἀφόβως καὶ μετὰ καταφρονήσεως προσερχόμενος. Διὸ ἀδελφοὶ μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης καὶ ἐξομολογήσεως καὶ φόβου καὶ τρόμου προσέλθωμεν τοῖς θείοις καὶ ἀχράντοις μυστηρίοις. Τοῖς γὰρ καταφρονητικῶς καὶ ἀναξίως προσερχομένοις οὐ μόνον ἄφεις
 50 αἱ ἀμαρτιῶν οὐ δίδονται, ἀλλὰ καὶ πλεῖον ὁ διάβολος εἰς αὐτοὺς ἐπιπηδᾷ. Οἱ δὲ μετὰ φόβου τοῖς θείοις μυστηρίοις προσερχόμενοι οὐ μόνον ἀγιάζονται καὶ ἄφεισιν ἀμαρτιῶν λαμβάνουσιν, ἀλλὰ καὶ τὸν διάβολον ἐξ ἑαυτῶν ἀποδιώκουσιν. Καὶ ἄκουσον περὶ τούτου παραδόξου διηγήσεως.

55 7. Ἐπὶ γὰρ τῆς ἡμετέρας γενεᾶς Δανιὴλ τις φαρμακὸς Ἰουδαῖος ὑπάρχων ἐξεταζόμενος κατ' αὐτὴν τὴν ὥραν ἐν ἧ ἔμελλε πυρίκαυστος γενέσθαι ἔκραξε λέγων· ὦ βία. Ἰδοὺ ὁ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ βασανίζει με, ἵνα εἶπω τοῖς Χριστιανοῖς ὃ οὐκ ἔθελον εἰπεῖν. Μὰ τὴν ὥραν τῆς ἀνάγκης ταύτης, οὐδέποτε ἴσχυσαν τὰ
 60 φαρμακὰ μου εἰς ἄνθρωπον κοινωνοῦντα ἀξίως καὶ ὀλοψύχως τοῖς θείοις μυστηρίοις καθ' ἡμέραν.

8. Βεβαιώσω δὲ τὸ ῥῆμα ἐγὼ ἐξ ἐτέρας ἀληθοῦς διηγήσεως· καὶ γὰρ ἕτερόν τινα Χριστοῦ θεράποντα ἔγνωμεν εἰς διάλεξιν προσωπικὴν δαιμόνων ἐλθόντα, καὶ πολλὰ μὲν μυστήρια αὐτοὺς ἐρωτήσαντα, τὰ εἰς ὠφέλειαν ἀνθρώπων συντείνοντα, ἐξ ὧν
 65 εἰσι καὶ ταῦτα τὰ δύο. Ἐρώτησε γὰρ αὐτοὺς ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος, εἰ φοβοῦνται τὴν εὐχὴν τοῦ Πάτερ ἡμῶν καὶ τοῦ ἐνενηκοστοῦ ψαλμοῦ καὶ τὸ Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός, γνῶτε ἔθνη καὶ ἡττάσθε· ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ δαίμονες λέγοντες· Οὐ βλάπτουσιν ἡμᾶς αἱ τοιαῦται εὐχαί. Θελήσαντος δὲ αὐτοῦ ἐρωτήσαι
 70 αὐτοῖς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἐξηκοστοῦ ἐβδόμου ψαλμοῦ τὴν λέγου-

48-51 Cf. Ioh. 13:27; Anast. Sin., *Hom. de sacra Synaxi* (PG 89, 832B12-C3) 55-61 de Daniele mago (BHG 1444vd; CPG 7758, B 8): cf. *Narr.* (Nau L; Binggeli II, 16) 62-89 de responsis daemonum (BHG 1444w, 1448ca; CPG 7758, C 11): cf. *Narr.* (Nau LIII; Binggeli II, 20, II, 20bis [App. 4]) 67 Cf. Matt. 6:9 68-69 Cf. Ἀπόδειπνον Μέγα, in Ὁρολόγιον τὸ μέγα (Athens, 1977), p. 164

48 καὶ ἀχράντοις] om. d 50 πλεῖον] ἐπὶ πλεῖον d 56 κατ' αὐτὴν] Y, καὶ ταύτην V, κατὰ d 57 ὦ Yd, ὦ V 58 ἵνα εἶπω] εἰπεῖν S, εἶπων C 61 τοῖς] add. ἀχράντοις καὶ d 62 ἐγὼ] κἀγὼ d 65 τὰ] om. Yd 68 τὸ] τοῦ d

σαν, Ἀναστήτω ὁ Θεὸς καὶ διασκορπισθήτωσαν οἱ ἐχθροὶ αὐ-
 τοῦ, καὶ ὡς μόνον τὴν ἀρχὴν τοῦ ψαλμοῦ ἤρξατο, ἐνέκραξαν
 οἱ δαίμονες λέγοντες, Μὴ εἴπῃς τὸν λόγον τοῦτον, ἐπεὶ οὐκ
 75 ἀποκρινόμεθά σοι ἄλλο ῥῆμα· οὐ γάρ ἐστιν ἄλλη προσευχὴ
 παρὰ ἀνθρώποις καταλύουσα τὴν δύναμιν ἡμῶν ὡσπερ ἡ προ-
 σευχὴ αὕτη.

9. Εἰτὰ δὴ μετὰ τοῦτο ἠρώτησεν αὐτοὺς ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρω-
 πος λέγων· Ποῖα πράγματα φοβεῖσθε ἐκ πάντων τῶν ὑπὸ τοῦ
 80 Θεοῦ τοῖς Χριστιανοῖς παραδεδομένων; Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ·
 Ὅντως ἔχετε οἱ Χριστιανοὶ τρία πράγματα μεγάλως ἐναντιού-
 μενα ἡμῖν· καὶ τὸ ἐν αὐτῶν ἐσθίετε, τὸ δὲ ἕτερον ἐν τῷ τρα-
 χήλῳ ὑμῶν κρεμνᾶτε, καὶ εἰς τὸ ἕτερον λούεσθε. Ἐσήμεναν δὲ
 85 διὰ τούτων τῶν τριῶν οἱ πονηροὶ δαίμονες τὴν ἁγίαν κοινω-
 νίαν, καὶ τὸν τίμιον σταυρόν, καὶ τὸ ἅγιον βάπτισμα. Εἰτα
 ἠρώτησεν αὐτοὺς ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος λέγων· Καὶ ποῖον ἐκ
 τῶν τριῶν τούτων πολλῶ πλέον φοβεῖσθε; Οἱ δὲ ἀπεκρίθησαν
 λέγοντες· Εἰ ἐφυλάττετε τὴν δύναμιν οὐ ἐσθίετε, οὐκ ἠδυνάμε-
 θα ὄλως προσεγγίσει ἢ βλάψαι ἄνθρωπον.

(10b) **ΕΡΩΤΗΣΙΣ** Ἄρα καλὸν τὸ κοινωνεῖν καθ' ἡμέραν ἢ ἐκ διαλειμ-
 μάτων ἢ κατα κυριακὴν καὶ μόνον;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ Τὸ ἐρώτημα τοῦτο – ἁγίων μυστηρίων· [cf. Qu.
 41, 3-18]

72-73 Ps. 67:1

75 ἀποκρινόμεθα YC | σοι] σε Y 78 ταῦτα Y 83 κρεμνᾶτε] V,
 κρεμμᾶτε Y, κρεμᾶτε S, κρέμματε (sic) C 84 τριῶν] add. αἰνιγμάτων
 d 88-89 ἐδυνάμεθα Y

App. 10b

Cf. J. Kirchmeyer, « Le moine Marcien (de Bethléhem ?) », *Studia Patristica* V (TU 80),
 Berlin 1962, pp. 341-359, spec. p. 353 note; M. Richard, « Les véritables... », p. 55.

[Note: both point out that this text is by Markianos the Monk (CPG 3885ff); it was added to the
 Anastasian text by Nikon of the Black Mountain in his *Pandektes*. Copies of the text are also to
 be found according to Kirchmeyer in Marcianus gr. 575 (dated 1426), ff. 122v-123; and Vaticanus
 Ottob. gr. 362 (16th cent.), ff. 192-218.]

1. Ὡσπερ δὲ Ἰούδας μετὰ τὸ λαβεῖν τὸ ψωμίον παρὰ τοῦ Κυρίου, τότε ἐγκατελείφθη καὶ ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ, οὕτω καὶ οἱ πειράζοντες Κύριον καὶ ἀναξίως προσερχόμενοι τῇ κοινωνίᾳ αὐτοῦ, μετὰ τὸ λαβεῖν αὐτοὺς τὸν ἄρτον, τότε ἐγ-
5 καταλειφθήσονται, οὐχ' ἵνα ὡσπερ Ἰούδας κυριευθῶσιν ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ, ἀλλ' ἵνα ἐν ἐλέει παιδευθέντες μὴ σὺν τῷ Ἰούδα κρινόμενοι καταδικασθῶσι.

2. Τοῖς δὲ ἀξίως προσερχομένοις ἐπαναπαύεται τὸ Πνεῦμα Κυρίου καὶ κατασκηνοῖ ἐν αὐτοῖς, καὶ ἀγαλλιάσονται ἐν αὐτῷ,
10 καθὼς γέγραπται, Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἶμα ἐν ἐμοὶ μένει, καὶ ἐγὼ ἐν αὐτῷ.

3. Διὸ συμφέρει, νομίζω, τοῖς ἐν πλημμελήμασιν οὖσιν, ἐφορῶντας εἰς τὴν παραυτίκα δίκην ἀπέχειν ἑαυτοὺς τῆς κοινωνίας καὶ κερδαίνειν τὴν παιδείαν, ἵνα μὴ καταφρονητικῶς
15 προσελθόντες ἐπιστρεφέστερον σωφρονισθῶσι μὴ παραλογίζεσθαι τὰς ἀγίας Γραφάς, ἀλλὰ μάθωσιν ἀνέχεσθαι, τοῦ μακαρίου Ἀποστόλου διδάσκοντος καλῶς, Δοκιμαζέτω ἕκαστός φησιν ἑαυτὸν καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω, καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω· ὁ γὰρ ἀναξίως ἐσθίων καὶ πίνων κρίμα
20 ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει, μὴ διακρίνων τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου.

4. Οἱ δὲ μηδὲν φαῦλον ἑαυτοῖς συνειδότες συνεχέστερον ἀκωλύτως κοινωνεῖτωσαν, ἵνα ἡ χάρις πλεονάσασα ἐν αὐτοῖς ἐπιτηδειότερους κατασκευάσῃ εἰς τὸν καρπὸν τῆς δικαιοσύνης.

5. Εἰ δὲ δι' ὠφέλειαν ἀδόκιμοι τὴν κοινωνίαν ἐπιζητοῦσι καὶ
25 μὴ δι' ἑτέραν ὑπόθεσιν ἀνθρωπίνην, οὐ βασκαίνομεν αὐτοὺς προαιρουμένους ὠφελῆθῆναι· οὐδὲ γὰρ ὡς μισοῦντες αὐτοὺς ἐπέχομεν τοῦ βουλήματος, ἀλλ' ἀντιποιούμενοι τοῦ συμφέροντος αὐτοῖς. Πausάσθωσαν οὖν ἀπὸ τῶν πονηριῶν αὐτῶν, καὶ μηκέτι ἐν αὐταῖς περιπατεῖτωσαν, καὶ καρπὸν ἄξιον τῆς μετα-
30 νοίας ἐπιδειξάσθωσαν, ἵνα δόκιμοι γενόμενοι καταξιωθῶσιν αὐτῆς.

1-2 Cf. Ioh. 13:27
Cor. 11:28-29

8-9 Cf. Num. 11:25; Ps. 5:12
28 Act. 3:26 29-30 Matt. 3:8

10-11 Ioh. 6:56

17-20 1

9 ἀγαλλιάσον cod., ται s.l. manu post.
cod. | ἀπέχειν] correxī, ἐπέχειν cod.

13 ἐφορῶντας] correxī, ἀφορῶντας
14 καταφρονητικῶς] correxī, καταφρονῶν cod.

6. Οἱ δὲ ἡξιωμένοι αὐτῆς μὴ ἀμεριμνεῖτωσαν, ἀλλ' εὐλαβέ-
στερον ἐπιστρέφειν φροντιζέτωσαν, καὶ ἐπιμελέστερον τῇ προ-
σευχῇ προσκαρτερεῖτωσαν, ἵνα μὴ βασκανία σκοτίσῃ τοὺς ὀ-
φθαλμοὺς αὐτῶν, καὶ δόλος ἀπατήσῃ καρδίαν αὐτῶν, καὶ
35 ὑποσκελισθέντες σκελισθῶσι τῆς σωφροσύνης αὐτῆς, καθὼς
γέγραπται, *Βασκανία φαυλότητος ἀμαυροῖ τὰ καλά, καὶ βεμ-
βασμὸς ἐπιθυμίας μεταλλεῦει νοῦν ἄκακον.*

(11) **ΚΑ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ** Ἐὰν γυνὴ συγγένηται μετὰ τοῦ ἀνδρός αὐτῆς
τὴν νύκτα, ἤγουν ὁ ἀνὴρ μετὰ τῆς ἰδίας γυναικός, καὶ γένηται
σύναξις, ὀφείλουσι κοινωνῆσαι τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ἢ
οὐ;

5 **ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ** Οὐκ ὀφείλουσι πάραυτα, τοῦ Ἀποστόλου βοῶν-
τος: *Μὴ ἀποστερῆτε ἀλλήλους, εἰ μὴ τι ἂν ἐκ συμφώνου πρὸς
μικρόν, ἵνα σχολάζητε τῇ νηστείᾳ καὶ τῇ προσευχῇ, καὶ πάλιν
ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέρχεσθε, ἵνα μὴ πειράζῃ ὑμᾶς ὁ Σατανᾶς διὰ
τὴν ἀκρασίαν ὑμῶν.*

37-38 Sap. 4:12

App. 11

1-9 Tota quaestio nihil aliud est quam *Responsio Canonica* 5 Timothei Alexan-
drini 6-9 1 Cor. 7:5

Mss* b (VY)

Cf. Timotheus Alexandrinus, *Resp. canonica* 5 (CPG 2520; PG 33, 1300B9-C7; ed. P.-P.
Joannou, *Fonti*, II [Rome, 1963], pp. 242-243).

2 ὁ] om. Tim. Alex. | ἰδίας] om. Tim. Alex. 3 ὀφείλουσι] praem. εἰ Tim.
Alex. | κοινωνῆσαι - μυστηρίων] μεταλαβεῖν Tim. Alex. 5 παραυτᾶ Y
7 μικρόν] V, καιρόν (lectio facilior) Y | σχολάζητε Tim. Alex. | τῇ νηστείᾳ
καὶ] om. Tim. Alex. 8 συνέρχεσθε Y

* V f. 43, Y ff. 100v-101.

(12) **ΚΒ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ** Ἐὰν ὄνειρασθῆ λαϊκός, ὀφείλει κοινωνῆσαι τῶν θείων μυστηρίων, ἢ οὐ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Εἰ μὲν ὑπόκειται ἐπιθυμία γυναικός, οὐκ ὀφείλει· εἰ δὲ ὁ Σατανᾶς πειράζει αὐτόν, ἵνα διὰ τῆς προφάσεως 5 ταύτης ἀλλοτριούται τῶν θείων μυστηρίων, ὀφείλει κοινωνῆσαι, ἐπεὶ οὐ παύεται ὁ πειράζων κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρόν, ὅτε ὀφείλει κοινωνῆσαι, ἐπιτιθέμενος αὐτῷ.

2. Οἱ δὲ ἐν ἀπροαιρέτῳ νυκτερινῇ ῥύσει γενόμενοι, καὶ οὗτοι τῷ ἰδίῳ συνειδότη κατακολουθείτωσαν, καὶ ἑαυτοῦς, εἴτε δια- 10 κρινοῦνται περὶ τούτου, εἴτε καὶ μὴ, σκοπείτωσαν ὡς ἐπὶ τῶν βρωμάτων, ὅτι Ὁ διακρινόμενος φησὶν, ἔὰν φάγη, κατακέκριται. Καὶ ἐν τούτοις εὐσυνειδήτος ἔστω καὶ εὐπαρρησίαστος κατὰ τὸ ἴδιον ἐνθῦμιον πᾶς ὁ προσιῶν τῷ Θεῷ.

App. 12

1-13 Tota quaestio est conflatio duorum textuum; prima pars nihil aliud est quam *Responsio Canonica* 12 Timothei Alexandrini, pars altera excerptum est Dionysii Alexandrini *Epistulae ad Basilidem* 11-12 Rom. 14:23

Mss* b (VY)

Cf. (i) Timotheus Alexandrinus, *Resp. canonica* 12 (CPG 2520; PG 33, 1304C7-D2; ed. P.-P. Joannou, *Fonti*, II [Rome, 1963], pp. 247-248); (ii) Dionysius Alexandrinus, *Epistula ad Basilidem* (CPG 1569; ed. PG 10, 1288B11-C3; ed. C.L. Feltoe, *The Letters* [Cambridge, 1904], p. 104 [4-9]; ed. P.-P. Joannou, *loc. cit.*, pp. 13-14).

1-2 Ἐὰν - μυστηρίων] Ἐὰν ὄνειρασθῆς λαϊκός ἐρωτήσῃ κληρικόν εἰ ὀφείλει ἐπιτρέψαι αὐτόν κοινωνῆσαι Tim. Alex. 3 ἐπιθυμία Tim. Alex. 5 ἀλλοτριούται] add. τῆς κοινωνίας Tim. Alex. 6 παύσεται Tim. Alex. 7 κοινωνεῖν Tim. Alex. 9 κατακολουθησάτωσαν Dion. Alex. 9-10 διακρίνονται Dion. Alex. 10 τοῦτο V | καὶ] om. Dion. Alex. 11 ὅτι] om. Dion. Alex.

* V f. 43r-v, Y f. 101r-v.

(13) **ΚΓ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ** Τοῖς ζευγνυμένοις εἰς γάμου κοινωνίαν περὶ ποίων ἡμερῶν τῆς ἐβδομάδος παραιτεῖσθαι χρῆ εἰς τὸ ἀπέχεσθαι τῆς πρὸς ἀλλήλους κοινωνίας, καὶ ποίας ἔχειν <ἐπ' > ἐξουσίαν;

- 5 **ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1.** Ὅπερ εἶρηκα, καὶ νῦν λέγω· ὁ Ἀπόστολος λέγει, *Μὴ ἀποστερῆτε ἀλλήλους, εἰ μὴ τι ἂν ἐκ συμφώνου πρὸς καιρόν*, καὶ τὰ ἐξῆς· ἐξ ἀνάγκης δὲ τὸ σάββατον καὶ τῇ κυριακῇ ἀπέχεσθαι δεῖ διὰ τὸ ἐν αὐταῖς τὴν πνευματικὴν θυσίαν ἀναφέρεσθαι τῷ Θεῷ.
- 10 2. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἔξωθεν, τό τε καθαρὸν καὶ καθαρὸν εἶναι κρίνουσιν, ὅταν ἀπὸ ἀλλοτρίας ὁ ἀνὴρ, καὶ ἀπὸ ἀλλοτρίου ἡ γυνὴ τυγχάνει· ἐπὶ δὲ τῆς ἐκκλησιαστικῆς σωφροσύνης, ἐν καιρῷ προσευχῆς καὶ ἀπὸ τῆς ἰδίας γυναικὸς, ἵνα καθαρὸς τις προσέρχεται τῷ Θεῷ, ἵνα καὶ ἐφ' ἡμῖν πληρωθῇ τὸ *Καὶ οἱ ἔχοντες*
- 15 *γυναῖκα, ὡς μὴ ἔχοντες ὡσιν· τοῦτο γὰρ ἐστὶ θέλημα Θεοῦ ὁ ἁγιασμός ὑμῶν. Καὶ μὴ ἀποστερῆτε ἀλλήλους, εἰ μὴ τι ἂν ἐκ συμφώνου πρὸς καιρόν*, ὡς γέγραπται· ὄντινα καιρόν οὐχ' ἕτερον ἡγοῦμαι εἰς προσευχὴν ἐπιτήδειον ἢ τὸν τῆς ἁγίας τῶν νηστειῶν Τεσσαρακοστῆς καὶ τῆς τοῦ Πάσχα ἑορτῆς.
- 20 **Τοὺς δὲ ποθοῦντας κατὰ πᾶσαν κυριακὴν κοινωνεῖν ἀξιῶ ἀπὸ**

App. 13

1-9 Quæstio et prima pars responsionis nihil sunt nisi *Responsio Canonica* 13 Timothei Alexandrini. 5 Cf. Timotheus Alexandrinus, *Responsio Canonica* 5, scilicet App. 11 supra 6-7 1 Cor. 7:5 14-15 1 Cor. 7:29 15-16 1 Thess. 4:3 16-17 1 Cor. 7:5

Mss* b (VY)

Cf. (i) QQ 38, 39, 67 supra; (ii) Timotheus Alexandrinus, *Resp. canonica* 13 (CPG 2520; PG 33, 1305A4-B2; ed. P.-P. Joannou, *Fonti*, II [Rome, 1963], pp. 248-249).

1 γάμους V 2 παραιτεῖσθαι ... εἰς τὸ] παρατίθεσθαι Tim. Alex. 4 ἐπ' ἐξουσίαν] conieci ex Tim. Alex., ἐξουσίαν V, ἐξουσίας Y 5 Ὅπερ εἶρηκα] Ὅ προεἶρηκα Tim. Alex. 6 ἀποστερῆτε] sic supra App. 11, 6 et Tim. Alex., ἀποστερεῖτε b 7 καὶ τὰ ἐξῆς] ἵνα σχολάσητε τῇ προσευχῇ, καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἦτε, ἵνα μὴ πειράζῃ ὑμᾶς ὁ σατανᾶς διὰ τὴν ἀκρασίαν ὑμῶν (scil. 1 Cor. 7:5) Tim. Alex. 7-8 τὴν κυριακὴν Tim. Alex. 8 ἀπέχεσθαι] om. Tim. Alex. 9 Θεῷ] des. Tim. Alex. 10 καθαρὸν καὶ] om. Y 13-14 προσέρχεται V 15 γυναῖκας Y (et 1 Cor. 7:29) | Θεοῦ] præm. τοῦ Y (et 1 Thess. 4:3) 16 ἀποστερῆτε] cf. supra 6, ἀποστερεῖτε b

* V ff. 43-44, Y ff. 101v-102v.

τῆς φερωνύμου προαγίζεσθαι παρασκευῆς, καθὼς ὁ παλαιὸς καὶ καλῶς ἔχων Νόμος φησὶν· *Τρεῖς ἡμέρας μὴ προσέλθῃτε γυναικί, καὶ πάλιν· Ἐχθές καὶ τρίτης ἀπεσχήμεθα γυναικός.*

3. Εἰ μέντοι δύναται τις ζέων τῷ πόθῳ τῷ πρὸς Θεόν, ὑπο-
 25 *πιάζων καὶ δουλαγωγῶν τὸ σῶμα, αἶρειν τὸν σταυρὸν ἑαυτοῦ, καὶ καθ' ἐκάστην κοινωνεῖν, τῷ Χριστῷ ἀγαπητὸν τοῦτο ὡς ἀληθῶς καὶ πάσης ἀποδοχῆς ἄξιον. Ὅσακις γὰρ ἂν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον, καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο πίνητε φησί, τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλετε. Εἰ δέ τις ὑπὸ τοῦ τῆς τα-*
 30 *πεινώσεως σώματος ἐν τινι τῶν σαρκικῶν ἡδονῶν καὶ ψυχικῶν προσληφθῆ παθημάτων, εἰ καὶ ἐκ συμφώνου ὡς εἶπεν ὁ Ἀπόστολος, ἐγκρατεύσασθαι μὴ δυνηθεῖν, αἰεὶ γὰρ ἡ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος, τὸ δὲ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκός, διότι ἀλλήλοις ἀντίκεινται, οὐ πᾶσα ἀνάγκη τῶν Χριστοῦ*
 35 *μυστηρίων τὸν τοιοῦτον μεταλαβεῖν, πρὶν κατὰ δύναμιν τὸν προσγενόμενον ῥύπον ἀποσμήξασθαι δι' ἔκτενοῦς προσευχῆς καὶ τῆς τριήμερου ἐγκρατείας, ἵνα μὴ εἰς ὑπόκρισιν πέσωμεν, ἀμελήσαντες θείων ἐντολῶν· Ἐπικατάρτοι γὰρ φησὶν οἱ ἐκκλίνοντες ἀπὸ τῶν ἐντολῶν σου, καὶ πᾶς ὁ ποιῶν τὰ ἔργα Κυ-*
 40 *ρίου ἀμελῶς.*

4. Ὁρᾷς ἀγαπητέ, ὡς οὐ μόνον ὁ γαστρίμαργος καὶ ἀλαζῶν καὶ βάσκανος, ἀλλὰ καὶ ὁ ὑπ' ὄξυχολίας τινός ἢ συγκαταθέσεως αἰσχροῦν λογισμῶν ὀχληθεῖς. Εἰ καὶ ὀνειρώξιν ἐκ περιέργου θεᾶς ὑποστὰς τοῖς θείοις ἀδυνατεῖ προσελθεῖν μυστηρίοις,
 45 *πόσω γε μᾶλλον ὁ τὴν πρᾶξιν τῆς μίξεως ἐργαζόμενος αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ κωλύεσθαι δικαίως ἂν εἴη; Τὰ γὰρ ἅγια οὐχὶ τοῖς βεβήλοισι καὶ ἀναξίοις, ἀλλὰ τοῖς ἀγίοις καὶ ἀξιίοις.*

22-23 Exod. 19:15 23 1 Reg. 21:5-6 24-25 1 Cor. 9:27; Matt. 16:24; Marc. 8:34; Luc. 9:23 27 1 Tim. 1:15; 4:9 27-29 1 Cor. 11:26 31 1 Cor. 7:5 32-34 Gal. 5:17 38-39 Ps. 118:21 39-40 Jer. 31:10 46-47 Cf. Liturgia Ioh. Chrysostomi, oratio ante communionem (ed. F.E. Brightman, *Liturgies Eastern and Western*, vol. 1 [*Eastern Liturgies*] [Oxford, 1896], p. 393)

23 Ἐχθές] χθές V 27 ἐσθίετε Y 35 μεταλαμβεῖν Y

(14) **ΚΔ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ** Πόθεν ἐπιγινώσκει ὁ ἄνθρωπος, ὅτι συνεχώρησεν αὐτῷ ὁ Θεὸς τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Ἐν τῇ προσευχῇ ἡμῶν, ἡνίκα κατὰ μόνας, μηδενὸς ὀρώντος ἢ ἀκούοντος, παριστάμεθα τῷ Θεῷ, τότε γινώσκει ἡ ψυχὴ πῶς διάκειται πρὸς αὐτὴν ὁ Θεός, καὶ αὐτὴ πρὸς τὸν Θεόν. Ἐπτὰ γὰρ τρόποι εἰσὶ καὶ διαφοραὶ τῆς προσευχῆς· τούτων αἱ μὲν τρεῖς ὑπὸ φόβον καὶ κόλασιν ὑπάρχουσιν, αἱ δὲ ἄλλαι τέσσαρες τῶν σωζομένων εἰσὶ καὶ ἐχόντων μέρος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ.

2. Ὅταν μὲν οὖν ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος βεβυθισμένος ταῖς ἡδοναῖς, ὡς κατὰδικος καὶ ἀπαρρησίαστος, ὡς ἔνοχος θανάτου παρίσταται ἐν τῇ προσευχῇ. Δεύτερος πάλιν τρόπος ἐστίν, ὅτε ὡς χρεώστης παρίσταται καὶ προσομιλεῖ τῷ Θεῷ ὁ ἄνθρωπος. Τρίτος τρόπος διαφορὰν ἔχει παρὰ τοὺς δύο, ὅτε ὡς δούλος προσέρχεται τῷ δεσπότη, πλὴν καὶ ὁ δούλος ὑπὸ φόβον καὶ πληγὰς ἐστίν. Τέταρτος τρόπος, ὅτε ὡς μισθωτὸς διάκειται πρὸς Θεὸν ὁ ἄνθρωπος, ἐλεύθερος τῆς δουλείας, καὶ προσδοκῶν μισθὸν λαβεῖν διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας. Πέμπτος τρόπος μείζων τῶν τεσσάρων ἐστίν, ὅτε ὡς φίλος παρίσταται τῷ Θεῷ ὁ ἄνθρωπος, καὶ διαλέγεται. Ἐκτος τρόπος ὑψηλότερος τούτου, ἡνίκα ὡς υἱὸς πρὸς Θεὸν παρρησιάζεται· Ἐγὼ γὰρ εἶπα θεοὶ ἐστε καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες οἱ βουλόμενοι. Ἑβδομος τρόπος καὶ προκοπή, ὁ πάντων ἀνώτερος, ἡ ἀδελφοποίησις ἢ πρὸς τὸν Χριστόν, ὃς ἐγένετο πρωτοτόκος ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς πιστοῖς εἰς τὸ εἶναι αὐτοῦς κληρονόμους Θεοῦ, συγκληρονόμους Χριστοῦ, καθὼς ὁ Παῦλος βοᾷ.

App. 14

21-22 Ps. 81:6 24 Rom. 8:29 25-26 Rom. 8:17

Miss* b (VY)

Cf. (i) ed. N. Suvorov, *Viz. Vrem.* 10 (1903), pp. 61-62, ex *Vindob. theol. gr.* 33, f. 138; (ii) ed. E. Sargologos, *La vie de saint Cyrille le Philéote moine byzantin (+1110)* [SH 39] (Brussels, 1964), pp. 73-74.

2 ἁμαρτίας] ἁμαρτίματα (sic) Y 11 ὡς²] om. Suv. 12 πάλιν τρόπος] V Sarg., τρόπος πάλιν Y Suv. 14-15 προσέρχεται - δούλος] om. (homoiotel.) Suv. 19 μείζων] coptici, μείζω b 20 ὁ ἄνθρωπος] om. Suv. 21 υἱὸς] ἅγιος Suv. 25 Θεοῦ συγκληρονόμους] om. Suv. Sarg.

* V f. 44r-v, Y ff. 103-104.

3. Εἴ τις οὖν ὡς κατάκριτος ἢ χρεωφειλέτης ἢ δούλος ἐν τρώμῳ πληγῶν διαλέγεται τῷ Θεῷ προσευχόμενος, οὐ γέγονεν ἐλεύθερος τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων, ἀλλ' ὅπου Πνεῦμα ἅγιον
- 30 ἐπιφοιτᾷ, ἐκεῖ ἐλευθερία ἐστὶ τῶν ἁμαρτημάτων· οὕτω γάρ καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν ἐνετείλατο λέγων, ὅτι Ὁ ἀγαπῶν με τὰς ἐντολάς μου τηρήσει, καὶ ἐμφανίσω αὐτῷ ἐμαυτόν. Ὡστε τὸ ἀληθὲς σημεῖον τῆς τῶν ἁμαρτιῶν συγχωρήσεως τοῦ Χριστιανοῦ τοῦτό ἐστιν, ἡ ἐπιφάνεια τοῦ Χριστοῦ
- 35 ἢ ἐν τῇ ψυχῇ γινομένη· Μακάριοι γάρ φησιν οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται.

(15) **Κς'** **ΕΡΩΤΗΣΙΣ** Πῶς νοήσωμεν τὸν τοῦ Κυρίου λόγον τὸν λέγοντα· Ποιήσατε ὑμῖν φίλους ἐκ τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας, ἵνα ὅταν ἐκλείψητε, δέξωνται ὑμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς;

- ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1.** Ὁ Κύριος ἡμῶν οὐ προτρεπόμενος ἡμᾶς, οὔτε
- 5 κελεύων ἐξ ἀδικίας συνάγειν χρήματα, καὶ ποιεῖν ἐξ αὐτῶν ἐλεημοσύνην ταῦτα εἶρηκεν, ἀλλὰ γινώσκων ὅτι ὅλος ὁ κόσμος ἐν τῇ ἀδικίᾳ ἀναστρέφεται, καὶ ὅλος σχεδὸν ὁ πλοῦτος τῶν πλουσίων καὶ ἀρχόντων ἐξ ἀδικίας, καὶ τόκων, καὶ ἀρπαγῶν, καὶ δωροληψιῶν, καὶ κλοπῶν ἐστὶ, τούτου χάριν τὴν τοιαύτην
- 10 φωνὴν εἶρηκεν, ἵνα ἐν συγκρίσει κακῶν τὸ ἔλαττον ἐκλέξηται ὁ ἄνθρωπος.

31-33 Cf. Ioh. 14:15, 21 35-36 Matt. 5:8

27 χρεωφειλέτης] copteci, χρεοφειλέτης b 30 ἁμαρτιῶν Suv. | καὶ] om. Y 31 ὁ Κύριος ἡμῶν] αὐτός ὁ Κύριος Suv. Sarg. 33 τὸ] om. Suv. | ἁμαρτημάτων Suv. 34 τοῦτό ἐστι τοῦ χριστιανοῦ Suv. | Χριστοῦ] Κυρίου Suv.

App. 15

1-3 Luc. 16:9

Mss* b (FVY)

Cf. (i) QQ 44 et 83; (ii) Ps.-Athanasius, QQ ad Antiochum, Qu. 87 (PG 28, 649D-652A).

1 νοήσωμεν] FY, νοήσομεν V 3 ἐκλείψητε] ἐκλήψητε F (ἐκλίπη Luc. 16:9) | δέξονται FV 5 ἀδικίας] add. ἡμᾶς F 10 ἐκλέγεται V

* F ff. 1v-3, V f. 45, Y f. 104r-v.

2. Καλὸν μὲν καὶ θεάρεστόν ἐστι, λέγω δὴ τὸ ἐκ δικαίων καὶ ἀναμαρτήτων πόνων καὶ κόπων τὴν ἐλεημοσύνην ποιεῖν, ἐξ ὧν ἐποιοῦν οἱ περὶ τὸν Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ καὶ Ἰώβ, 15
 15 τούτέστιν ἐκ γεηπονίας, ἐξ ἀμπελώνων, ἐκ ποιμνίων, ἐξ ἐμπορίας δικαίας, ἐκ μισθωμάτων, ἐκ τεχνουργίας γεωργικῆς καὶ τῶν τοιούτων ἐπινοιῶν· εἰ δὲ καὶ δόξει ἐξ ἀδικίας τινὸς ἡμῖν ἐμπεσεῖν πλοῦτον, κρεῖττόν ἐστι, τὰ ἀπὸ κακῶν συναχθέντα εἰς ἀγαθὰ διαδοθῆναι, καὶ μὴ πάλιν τὰ ἀπὸ κακῶν εἰς κακάς 20
 20 πράξεις, καὶ τρυφάς, καὶ πορνείας, καὶ μεθύσματα, καὶ σπατάλας, καὶ οἴκους χρυσορόφους καὶ σθητικοφόρους, καὶ τὴν λοιπὴν τοῦ βίου ἀπάτην.

(16) KZ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ἐάν τις οὐ προθύμως, ἀλλὰ βιαζόμενος ἑαυτὸν, παρέχει τὴν εὐποιῖαν, ἔχει μισθόν, ἢ οὐ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Ἡ μὲν τελεία θυσία ἐστὶν ἵνα μὴ ἐκ λύπης ἢ ἀνάγκης παρέχη· ἰλαρόν γὰρ δότην ἀγαπᾷ ὁ Θεός. Πλὴν ἐπειδὴ 5
 5 ἀκούομεν τοῦ Κυρίου λέγοντος, ὅτι βιαστῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, καὶ βιασταὶ ἀρπάζουσιν αὐτήν, πιστεύομεν τῇ αὐτοῦ ἀγαθότητι, ὅτι καὶ ἐν οἷς βιαζόμεθα ἑαυτούς, μισθὸν ληψόμεθα.

2. Καὶ γὰρ καὶ οἱ τὴν παρθενίαν ἀσχοῦντες βιάζονται τὴν 10
 10 φύσιν καὶ ἑαυτούς· ὁμοίως καὶ οἱ ἐπὶ χρόνους ἀσχοῦντες, καὶ οἴνου καὶ κρεῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀπεχόμενοι, καὶ ἐγκλειόμενοι, καὶ ἰδιάζοντες, καὶ χαμενουῦντες, καὶ ἀποτασσόμενοι βιάζονται ἑαυτούς. Καὶ μὴν οὗτοι πάντες, ὑπὲρ τῆς βίας μισθὸν παρὰ Θεοῦ λήψονται.

15-16 ἐμπορίας] ἀπορίας V 21 καὶ σθητικοφόρους] om. VY

App. 16

42 Cor. 9:7 (= Prov. 22:8a) 5-6 Matt. 11:12

Mss* b (FVY)

Cf. (i) Ps.-Athanasius, *QQ ad Antiochum*, Qu. 83 (PG 28, 649A); (ii) Theognostus, *The-saurus* XX, 39 (ed. Munitiz [CCSG 5, p. 221]).

1 προθυμῶς Y 4 παρέχη] scripsi, παρέχης Y, παρέχει FV 7 ἑαυτούς] Y Theognostus, ἑαυτοῖς FV 12 καὶ χαμενουῦντες - βιάζονται] om. Y | καὶ χαμενουῦντες] om. V

* F ff. 3-4, V f. 45r-v, Y f. 105.

(17) **ΜΑ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ** Πῶς ὀφείλομεν ἀσκανδαλίστως μεταλαμβάνειν τῶν ἀγίων μυστηρίων, ἐπὰν ἀκούσωμεν καὶ ἴδωμεν τὸν ἱερέα ἔν τισιν ἁμαρτήμασι σωματικοῖς περιπίπτοντα;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Τὸ κρίνειν καὶ ἀνακρίνειν τὸν ἱερέα τοῦ ἀρχιε-
 5 ρέως μόνου ἐστὶ καὶ οὐ τοῦ λαϊκοῦ, κἄν τινες ἐπὶ τοῦ παρόντος καιροῦ φαντασθέντες τοῦτο ἐπεχείρησαν· ἐὰν γὰρ δώσωμεν ἄδειαν τῷ λογισμῷ τὸν βίον τῶν ἱερέων ἀνακρίνειν, οὕτω μέ-
 λει ὁ Σατανᾶς παρασκευάσαι, ἵνα εἰς πάντας αὐτοὺς σκανδα-
 λισθέντες, καὶ τὰς ἰδίας ψυχὰς βλάψωμεν, καὶ ἀκοινωνήτοι
 10 μείνωμεν. Ἄλλ' εἰ καὶ ἀνακρίσεως ἢ διορθώσεως ὁ ἱερεὺς δεῖ-
 ται, ἐπὶ τὸν ἐπίσκοπον τὰ κατ' αὐτὸν ἀναγάγωμεν· ἡμῖν δὲ τοῖς τῶν προβάτων τάξιν ἐπέχουσιν, ἀδύνατον τὸν ποιμένα ἀνακρί-
 νειν, εἰ μὴ τι ἂν ἐπὶ τῆς πίστεως σφάλῃται.

2. Εἰ μὲν γὰρ ἄξιοι ἐσμέν τῶν θείων μυστηρίων, εἰς φωτι-
 15 σμὸν ἡμῖν ἢ μετάληψις γίνεται, καὶ ὁ ἀνάξιος βίος τοῦ ἱερέως οὐδὲν ἡμᾶς παραβλάψαι δύναται· εἰ δὲ ἀνάξιοί ἐσμεν τῆς δωρεᾶς καὶ μεταλήψεως τῶν ἀγίων μυστηρίων, κἄν ἄγγελος ἡμῖν ταῦτα μεταδῶ, οὐδὲν ὠφελούμεθα· καὶ γὰρ ὁ Ἰούδας ἐκ τῶν θείων τοῦ Χριστοῦ μεταλαβὼν χειρῶν, οὐδὲν ὄφελος εὐ-
 20 ρεν. Ἔοικε δὲ ὁ ἁμαρτωλὸς ἱερεὺς ἀνδρὶ λέπρα ἐπὶ τῶν χειρῶν ἔχοντι, καὶ χρήματα μεταδιδόντι· καὶ ἡ μὲν λέπρα παρ' αὐτῷ μένει, ὁ δὲ χρυσὸς καὶ οἱ τοῦτον λαμβάνοντες, ἄ-
 σπιλοι καὶ ἀβλαβεῖς διαμένουσιν ἀπὸ τῆς λέπρας.

App. 17

20-23 Cf. Anastasius I Antiochenus, *Capita ad Sergium Grammaticum* (CPG 6957), ed. I.-B. Pitra, *Iuris ecclesiastici graecorum historia et monumenta*, II (Rome, 1868), p. 276; ed. S. Sakkos, *Ἀναστασίον ... ἔργα* (Thessalonika, 1976), p. 139

Mss* b (FVY)

Cf. (i) F. Nau, « Le texte grec des récits utiles à l'âme d'Anastase (le Sinaïte) », *Oriens Christianus*, 3 (1903), pp. 69-70, 83-84; (ii) Theognostus, *Thesaurus XVII*, B9, C1-C4 (ed. Munitiz [CCSG 5, pp. 180-182]).

2 καὶ ἴδωμεν] om. F 7 ἱερέων] ἀρχιερέων VY 11-12 τοῖς τῶν] τοῖς τὴν τῶν Y, om. F 13 σφάλῃται] correxi, σφάλ(λ)εται b 18 ταῦτα] αὐτὰ F 19-20 εὐρεν] ἐκέρδησεν F 21 καὶ χρήματα μεταδιδόντι] om. V 22 τοῦτο V

* F ff. 111v-119v, V ff. 47v-49, Y ff. 116^{bis}v-119.

3. Καὶ ἄκουσον πάλιν περὶ τούτου ψυχωφελοῦς διηγήματος
25 ἐν τοῖς χρόνοις Ἀρκαδίου τοῦ ἐπισκόπου γεγενημένου πρὸ πεν-
τήκοντα χρόνων.

4. Τραχιάδες χωρίον ἐστὶν ὡς ἀπὸ δεκαπέντε σημείων
Κωνσταντίας ἐν τούτῳ γέγονέ τις πρεσβύτερος, καὶ ἐξ ἐνερ-
γείας διαβολικῆς πλανηθεὶς ἐγένετο φαρμακός, καὶ τοιοῦτος
30 ἀσεβῆς, ὥστε μετὰ πορνάδων καὶ ἑταιρίδων εἰς τὰ ἱερατικά
σκευὴ ἐσθίειν καὶ πίνειν. Εἶτα μετὰ τινος χρόνου ἐνόηθη, ἐμη-
νύθη, ἐκρατήθη, ἐξητάσθη. Διηρώτησεν οὖν αὐτὸν ὁ σύμνομος
τοῦ ἄρχοντος ἐν τῇ ἐξετάσει λέγων· Εἶπέ πανάθλιε καὶ πάσης
φιλανθρωπίας ἀνάξιε, πάσης δὲ κολάσεως καὶ τιμωρίας ἄξιε·
35 ἔστω, τοῦ φοβεροῦ κριτηρίου κατεφρόνησας τοῦ μέλλοντος,
καὶ τοῦ ἡμετέρου δικαστηρίου μὴ ἐνθυμούμενος, πῶς οὐκ
ἔφριττες τὸ φοβερόν βῆμα τοῦ θυσιαστηρίου ἐν τῷ προσφέρειν
σε τὴν φοβερὰν ἐκείνην καὶ ἀναίμακτον θυσίαν, ἐννοοῦμενος
μῆπως κατέλθῃ πῦρ ἐξ οὐρανοῦ καὶ κατακαύσῃ σε, ἢ ἀνοίξῃ ἡ
40 γῆ τὸ στόμα αὐτῆς καὶ καταπίῃ σε;

5. Ὁ δὲ φαρμακός πρὸς ταῦτα ἀπεκρίθη λέγων· Μὰ τὸν Θεὸν
τὸν κολάζοντά με νῦν διὰ τῶν χειρῶν ὑμῶν, καὶ μέλλοντα κολά-
σασαι με ἐκεῖ διὰ τῶν χειρῶν αὐτοῦ, ὅτι οὐ προσήνεγκα τὴν
ἀγίαν προσφορὰν, οὔτε μετέδωκα τῷ λαῷ ἐξ ἧς ἀπέστην τοῦ
45 Θεοῦ καὶ ἐγενόμην φαρμακός, ἀλλ' ἄγγελος Κυρίου ἤρχετο
καὶ ἐδέσμαι με εἰς τὸν κίονα τοῦ ἱερατείου, καὶ προσέφερε καὶ
μετεδίδου τῷ λαῷ· καὶ ὅτε ἔλεγεν, Ἐν εἰρήνῃ Χριστοῦ πο-
ρευθῶμεν, τότε ἔλυέ με καὶ ἐξηρχόμην· ἀλλὰ τὸ μυστήριον οὐ-
δεὶς τοῦ λαοῦ ἐθεώρει, εἰ μὴ ἐγὼ μόνος, ὁ δὲ λαὸς ἐνόμιζεν, ὅτι
50 ἐγὼ ἤμην ὁ προσφέρων καὶ μεταδιδούς αὐτοῖς.

27-50 de presbytero mago (BHG 1444v, CPG 7758, B 7): cf. *Narr.* (Nau XLIX, Binglei II, 15); de Arcadio episcopo Constantiae in Cypro, c. 625-42, cf. V. Déroche, *Études sur Léontios de Néapolis* (Uppsala, 1995), pp. 26-36

32 ἐξητάσθη] ἐξετάσθη FV | Διηρώτησεν] διερώτησεν VY 38 φοβερὰν] φρικτὴν F 39-40 σε - καταπίῃ] om. VY 41 Ὁ δὲ] καὶ ὁ Y | ἀπεκρίθη πρὸς ταῦτα V 42-43 ἐκεῖ κολάσαι με F | κολάζσαι (sic) Y 43 διὰ - αὐτοῦ] ἐν πυρὶ ἀσβέστω F | ὅτι] om. F | προσήνεγκα] προσέφερα F 46 προσέφερε] add. τὰ δῶρα F 47 μετεδίδου] correcti e Theognosto, μετεδίδει b

6. Οὐδέν δὲ ἤττον συγγραφῆς ἀξιωματικόν μοι διηγήσατο καὶ ὁ μακάριος Ἰσίδωρος ὁ σχολαστικός, πρὸ τούτων τῶν τριῶν τελευτήσας χρόνων· ἔλεγε γὰρ ὅτι πενθερόν τινα ἔσχεν, λαϊκὸς ἔτι ὢν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ὅστις εἶχεν ἐν τῷ μετώπῳ αὐτοῦ
 55 τοῦ κορδύλην συγγεννηθεῖσαν αὐτῷ, ἔχουσαν μέγεθος μήλου τελείου. Ἔθος οὖν εἶχε φησὶ καὶ καθότι μετελάμβανε τῶν ἁγίων μυστηρίων, ἐσφράγιζε τὴν αὐτὴν κορδύλην τοῦ πωρώματος ἐκ τοῦ ἁγίου αἵματος.

7. Ἐν μᾶ οὖν τῶν ἡμερῶν ἦλθεν ἐν μεσέμβρω παρήμεροις
 60 κοινωνῆσαι εἰς τὴν ἁγίαν Θεοτόκον τὴν εἰς τὰ Θεωνᾶ, καὶ ἐξ ἐνεργείας διαβολικῆς παρακύψας διὰ τῆς ὀπῆς τῆς θύρας, εἶδε τὸν παραμονάριον ἔσω εἰς τὸ κειμηλιαρχεῖον συγγινόμενον γυναικί. Καὶ ὑποχωρήσας μικρὸν πόρρωθεν, ὡς εἶδε τὴν γυναῖκα ἀναχωρήσασαν, μηδὲν διακριθεὶς ἢ ὑποσταλεὶς ἐλογίσαστο
 65 λέγων ἐν ἑαυτῷ, ὅτι Εἰ καὶ ἄρτι ἤμαρτεν ὁ κληρικός, ἀλλὰ πάντως αὖριον μετανοῆσαι ἔχει, καὶ σῶζεται, καὶ οὐκ ἔστιν ἐμὸν κρίναι αὐτόν, ἄχρις οὐ ὁ Χριστὸς κρινεῖ αὐτόν· πλὴν ἐγὼ οὕτω πιστεύω, ὅτι οὐκ ἀπὸ χειρῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ διὰ χειρῶν ἁγίων ἀγγέλων τὰ ἅγια μυστήρια ἡμῖν μεταδίδονται.
 70 Καὶ προσελθὼν ἐπὶ τῇ μεταλήψει, ὡς μόνον ἤνοιξε τὸ στόμα αὐτοῦ καὶ εἶπε τὸ Ἄμην, εὐθέως ἢ ἐν τῷ μετώπῳ αὐτοῦ κορδύλη ἰάθη καὶ ἀφανὴς ἐγένετο.

8. Εἰ δὲ μυθώδεις λόγους τούτους εἶναι οἱ ὄντως κατάκριτοι λέγουσιν, αἰσχυνέσθωσαν τὴν ἁγίαν καὶ οἰκουμενικὴν σύνοδον
 75 τῶν ἐν Νικαίᾳ τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτῶ πατέρων, ἐν ἧ περι

51-72 de fide sincera, seu de sanatione tuberculis (BHG 1444y): cf. *Narr.* (Nau LVI, Binggeli Appendix 3, p. 277) 73-94 Cf. narratio de episcopis se invicem accusantibus (BHG 369n); F. Halkin, « Constantin se voilant la face? », *Anal. Boll.*, 85 (1967), pp. 83-84 (ubi nomina auctorum qui de hoc scripserunt dantur)

51 δὲ] om. VY 52 τῶν] om. FV 53-54 πενθερόν - ὅστις] ἐν ἀλεξανδρείᾳ ἀνθρωπὸς τις VY 57 ἁγίων] θείων Y | ἐσφράγιζε Y | αὐτὴν] αὐτοῦ Y 58 πωρώματος] μετώπου Y | ἁγίου] τιμίου F 59 ἦλθεν] om. Y | μεσέμβρω] (sic) b 60 παναγίαν F 62 συγγινόμενον] συγγενόμενον VY (et γυναικί συγγενόμενον transp. Y) 65 ἐν ἑαυτῷ] om. F | Εἰ καὶ] κἂν Y, καὶ V^{2c} | ἄρτι] om. VY | κληρικός] παραμονάριος VY 67 ἐμὸν] add. τοῦ F | οὐ] οὖν V 68 χειρῶν] χειρὸς V 69 μεταδίδονται F 71 Ἄμην] ἄμην κύρι F

τοῦ μακαρίου καὶ ἁγίου Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως διήγησις ἐμφέρεται τοιαύτη, ὅτιπερ μετὰ τὸ γενέσθαι τὴν καθαίρεσιν Ἀρείου τοῦ μιαραοῦ, καὶ ὀρισθῆναι τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, μὴ φέρων ὄραν ὁ διάβολος τὴν εἰρήνην τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν,
 80 διηγείρε τινὰς ἐπισκόπους κατ' ἀλλήλων, καὶ ἐπέδωκαν τῷ βασιλεῖ ἐγγράφως διαβολάς, οὗτος περὶ τούτου καὶ ἄλλος περὶ τοῦ ἄλλου, περὶ σωματικῶν τινῶν καὶ ἄλλων μιαρῶν καὶ ἀκαθάρτων αἰτιῶν.

9. Δεξάμενος οὖν καὶ ἀναγνούς τὰ τοιαῦτα ἀθέμιτα ἐγγρα-
 85 φα, ὁ θεοφόρος καὶ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Χριστοῦ μιμητῆς Κωνσταντίνος ὁ βασιλεὺς, συνήθροισε τοὺς ἐπισκόπους, καὶ ἐνέγκας τοὺς χάρτας, ἐκέλευσεν ἐνεχθῆναι κηρὸν ἄπτοντα καὶ κατακαῦσαι αὐτούς, ἄξιον Θεοῦ ἀποφθεγξάμενος ῥῆμα λέγων·
 90 Εἰ εἶδον αὐτοῖς τοῖς ὀφθαλμοῖς μου ἱερέα Χριστοῦ ἁμαρτάνοντα, ἐξήπλουν τὴν χλαμύδα μου καὶ ἐσκέπων αὐτόν, ἵνα καὶ ὁ Χριστὸς σκεπάσῃ τὰ ἐμὰ ἁμαρτήματα· ὁ γὰρ τοῦ Θεοῦ ἱερέα προφανῶς θριαμβεύων, τὴν πίστιν τῶν Χριστιανῶν καὶ τῆς ἐκκλησίας θριαμβεύει, χαροποιῶν τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ σταυροῦ.

93-94 ἔχθοι τοῦ σταυροῦ cf. *Narr.* (Nau XLVIII, Binggeli II, 14, 21)

76 ἁγίου καὶ μακαρίου F | τοῦ²] τοῦ εὐσεβοῦς F 79 ἁγίων] om. VY 81
 οὕτως FY 82 καὶ ἄλλων μιαρῶν] om. VY 85 ὁ] om. Y 87 κηρὸς
 ἄπτοντας F 89 Χριστοῦ] Θεοῦ F, om. Y, add. ἡ μοναχὸν F 90
 ἐσκέπων] ἐσκεπον F (ἐσκέπαζον Theognostus) 91 ἱερέα] add. ἡ μοναχὸν
 F 94 σταυροῦ] add. καὶ ἔστω σοι ὡς ὁ ἐθνικός· εἰσὶ γὰρ τινες ἀπροσεξίας
 πάθει κρατούμενοι, καὶ οὐ μόνον τοῖς ἱερεῦσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς τὸν μονήρη βίον
 ἐπανηρημένοις, φαρισαϊκῶς κατακρίνουσιν· καὶ ὅταν ἰδῶσιν τινα τῆς μονα-
 χικῆς τάξεως περισσὸν ἱμάτιον ἔχοντα, τὸν δεσποτικὸν νόμον προβάλλονται
 τὸ μὴ κτήσασθε δύο χιτῶνας [cf. Matt. 10:10; Marc. 6:9; Luc. 9:3], αὐτοὶ μυρία
 ἀρπάζοντες καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν πλεονεκτοῦντες· ἐὰν δὲ πάλιν θεάσω-
 νται ἀσκητὴν περισσοτέρας τροφῆς ἐσθίοντα, πικροὶ κατῆγοροι γίνονται, καθ'
 ἡμέραν αὐτοὶ μεθύοντες καὶ τρυφῶντες καὶ κραιπαλοῦντες· εἰ μὲν σὺ ἐδωκας
 τῷ μονάζοντι ἄπερ ἔχει, τίνας ἐνεκεν ὀνειδίσεις ἀνοητῶν [lege ἀνοηταίων];
 εἰ δὲ ἄλλος παρέσχεν αὐτῷ ἄ κέκτηται, καὶ σὺ ὀνειδίσεις, σφοδρότερον κρίμα
 ὑπὸ Κυρίου λήψει ὡς φθονερός καὶ περιέργος· οὐ γὰρ κωλύεται τις εὐθέως
 κρίνων, ἀλλ' ἐκβαλεῖν πρῶτον ἐκ τοῦ ἰδίου ὀφθαλμοῦ τὴν δοκὸν ὁ Κύριος
 κελεύει καὶ τότε ἐξενεγκεῖν τὸ κάρφος ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ πλησίον; F [cf.
 Matt. 7:5; Luc. 6:42; Ioh. Chrysostomus, *Hom. in Matt.* 23, 2 (PG 57, 309 [36-48]), sed
 hic textus invenitur etiam in Florilegio ad Qu. ed. 70 (PG 89, 696C2-13), scil. ex
 Coll. 88 QQ]

(18) MB' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Πῶς δυνάμεθα μὴ κρίνειν τὸν προφανῶς ἁμαρτάνοντα;

- ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1.** Ἐννοούμενοι τοῦ Κυρίου λέγοντος, ὅτι *Μὴ κρίνετε, καὶ οὐ μὴ κριθῆτε· μὴ καταδικᾶσθε, καὶ οὐ μὴ καταδικασθῆτε*, καὶ πάλιν τοῦ Ἀποστόλου διδάσκοντος: Ὁ ἐστὼς βλεπέτω μὴ πέση, ... Σκοπῶν σεαυτὸν μὴ καὶ σὺ πειρασθῆς, ... Οὐδεὶς γὰρ οἶδε τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐνοικοῦν ἐν αὐτῷ. Πολλοὶ γὰρ πολλακίς ἐνώπιον ἀνθρώπων ἁμαρτήσαντες, μετὰ ταῦτα κρυπτῶς τῷ Θεῷ ἐξομολογησάμενοι, εὐηρέστησαν αὐτῷ, καὶ τὴν ἄφεσιν ἐκομίσαντο, καὶ Πνεῦμα ἅγιον ἔλαβον, καὶ οἱ παρ' ἡμῖν νομιζόμενοι ἁμαρτωλοὶ, ὑπάρχουσι παρὰ Θεῷ δίκαιοι· τὴν μὲν γὰρ ἁμαρτίαν αὐτῶν ἔθεασάμεθα, τὰς δὲ ἀγαθοεργίας αὐτῶν ἅς κρυπτῶς εἰργάσαντο οὐκ ἐγνωμεν.
2. Οἷος ἦν κάκεινος ἐν Αἰγύπτῳ Φιλήμων ὁ αὐλητής, περὶ οὗ ἀπεκαλύφθη ἐν τῇ ἐρήμῳ τῷ ἁγίῳ Μακαρίῳ θεία φωνὴ λέγουσα, ὅτι Οὐπῶ ἔφθασας εἰς τὸ μέτρον Φιλήμονος τοῦ αὐλητοῦ ἐν τῇδε τῇ πόλει. Ἀπελθὼν οὖν ὁ ἅγιος πατὴρ Μακάριος εὗρεν αὐτὸν ἐν τινὶ γάμῳ αὐλοῦντα καὶ ὀρχοῦμενον, καὶ λαβὼν αὐτὸν κατ' ἰδίαν διηρώτα αὐτόν, μαθεῖν βουλόμενος τὰ αὐτοῦ κατορθώματα· ὁ δὲ ἁμαρτωλὸν καὶ ἄσωτον ἑαυτὸν ἔλεγεν, οὐ πρό πολλοῦ χρόνου ἐκ τοῦ ληστρικοῦ βίου εἰς τὴν αὐλητικὴν θυμῆ-

App. 18

3-5 Luc. 6:37 5-6 1 Cor. 10:12 6 Gal. 6:1 7-8 1 Cor. 2:11 8-12 Cf. Anast. Sin., *Hom. de sacra Synaxi* (PG 89, 845C); Q 73, 6-8 15-31 Cf. *Apophthegmata Patrum*, Antonius 24 (PG 65, 84B), Eucharistus 1 (PG 65, 168-169)

Mss* F / VY; codices supplementarii: C = Coislin. 116 (XVc., coll. d), ff. 262v-264v (scil. 122-228); P = Paris. gr. 1313 (XIIIc., qu. isolata); T = Lond. Add. 32643 (XIVc., qu. isolata).

Cf. (i) Paulus Evergetinus, *Synagoge* III 2, 6 (Athens, 1964⁶, t. 3, pp. 36-38); (ii) Ps.-Athanasius, *QQ ad Antiochum*, Qu. 77, PG 28, 645B-C (versio brevis); (iii) ed. N. Suvorov, *Viz. Vrem.* 10 (1903), pp. 60-61 (narratio de mago Mesita); (iv) A. Binggeli, *Résumé*, Appendice 3, L'opuscule sur la dignité sacerdotale, Coll. b, Qu. 42 (ex Lond. Addit. 32643), pp. 278-80.

1-2 τοὺς ... ἁμαρτάνοντας F 5 ἐστὼς | δοκῶν ἐστάναι CFP 6 πέση | πεσεῖν F | Σκοπῶν | σκοπὸν VY 15-31 Οἷος - τῷ Θεῷ om. F

* F ff. 119v-135v (des. mutilus [224]), V ff. 49-52v, Y ff. 119v-126v.

λην μετελθόντα. Ἐν δὲ ἔργον φησὶν ἀγαθὸν οἶδα ἑαυτὸν πρά-
 ξαντα ἐν ὧσιν ἀρχιληστής ἐτύγχανον· γυναῖκα εὗρον φεύγου-
 25 σαν τοὺς οἰκείους δανειστάς μετὰ τὸ πραθῆναι τὰ τέκνα αὐτῆς
 εἰς νομίσματα πεντακόσια, καὶ ταύτην λαβὼν ἐν τῷ σπηλαίῳ
 μου, δέδωκα αὐτὴν τὰ πεντακόσια νομίσματα, μὴ ἀψάμενος
 αὐτῆς εἰς σωματικὴν ἁμαρτίαν. Οὐκοῦν ὅτι διὰ τούτου τοῦ
 μισθοῦ, οὐ ἐποίησεν εἰς τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα αὐτῆς, κατη-
 30 ξιώθη τοῦ μέτρου καὶ τῆς μερίδος τοῦ ὀσίου πατρὸς Μακαρίου
 παρὰ τῷ Θεῷ.

3. Ὅντως ἀναγκαῖον τὸ μηδαμῶς κρίναι, κἄν αὐτοῖς τοῖς
 ὀφθαλμοῖς ἡμῶν τὴν ἁμαρτίαν ἴδωμεν· δέκα γὰρ βήματα ὑπα-
 ναχωρήσαντος ἀπὸ προσώπου ἡμῶν τοῦ ἁμαρτήσαντος, οὐκ οἶ-
 35 δαμεν τί ἐποίησε πρὸς τὸν Θεόν, ἢ τί ἐποίησε μετ' αὐτοῦ ὁ
 Θεός. Ἰούδας ὁ προδότης, διαφαιούσης τῆς πέμπτης, σὺν τῷ
 Χριστῷ καὶ τοῖς μαθηταῖς ἦν, ὁ δὲ ληστής ἐν τοῖς κακούργοις
 καὶ ἀνδροφόνους· καταλαβούσης δὲ τῆς παρασκευῆς, ὁ μὲν
 Ἰούδας ἀπῆλθεν εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, ὁ δὲ ληστής τὸν
 40 παράδεισον σὺν τῷ Χριστῷ ὤκησεν. Διὰ γοῦν τὰς τοιαύτας
 αἰφνιδίους μεταβολὰς καλὸν ἐστὶ τὸ μὴ κρίναι ἄνθρωπον, ἕως
 οὐ ὁ Θεὸς κρίνει αὐτόν· *Τὴν γὰρ κρίσιν πᾶσαν δέδωκε τῷ
 Χριστῷ ὁ Πατήρ*, ὥστε ὁ κρίνων τὸν πλησίον τὸ ἀξίωμα τοῦ
 κριτοῦ τοῦ Χριστοῦ ἤρπασε, καὶ ἀντίχριστος ὁ τοιοῦτός ἐστιν.

4. Πολλοὶ γὰρ τινες, ἔστιν ὅτε καὶ διὰ ποικίλων πειρασμῶν
 45 τὴν ἄφρῃσιν τῶν ἁμαρτημάτων λαμβάνουσι, ὡς ἡμεῖς οὐ
 γινώσκομεν. Ἄλλοι πάλιν διὰ σωματικῆς ἀσθενείας καὶ μακρο-
 νοσίας καθαίρονται· *Παιδεύων γὰρ ἐπαίδευσέ με ὁ Κύριος, τῷ
 δὲ θανάτῳ οὐ παρέδωκέ με*. Κρινόμενοι γὰρ ὑπὸ τοῦ Κυρίου
 50 τινές, παιδευόμεθα ὧδε, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν
 ἐκεῖ, ὅπερ καὶ ἐπὶ τοῦ πεπορνευκότος ἐν Κορίνθῳ ἐπέστρεψεν

42-43 Ioh. 5:22 48-49 Ps. 117:18

23 Ἐν] coptexi ex CPT, ἕνα b 26 λαβοῦσα Y 32 Ὅντως] ὥστε (cont.
 post ἔγνωμεν, l. 14) F 33 ἡμῶν] om. FPT 33-36 δέκα - Θεός] om.
 F 35 τὸν] om. PV 36 Ἰούδας] praem. ὁ Y | διαφαιούσης] δια-
 φαινούσης Y | τῆς] Y, om. FV 40 ὤκησεν] CPTY, οἴκησεν FV 43-44
 τοῦ κριτοῦ] CVY, om. FPT 44 ἐστὶν] ἦν V 45 τινες] om. FT 46
 ἁμαρτιῶν FT 47 Ἄλλοι:] add. δὲ FT

- ὁ Παῦλος λέγων, παραδοῦναι τὸν τοιοῦτον τῷ Σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκός, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, ὥστε καὶ οἱ δαιμονιῶντες, ἐὰν μετ' εὐχαριστίας ὑπομένωσι, πρὸς τὸ συμφέρον αὐτοῖς ἢ παιδεία γίνεται.
- 55 5. Εἰσὶ δὲ πάλιν τινὲς οἱ καὶ δι' ἐτέρων, ἡγοῦν δικαίων ἀνδρῶν ἢ γονέων αὐτῶν, τὴν ἄφρουν τῶν ἀμαρτιῶν κομιζόμενοι· *Θέλημα γὰρ τῶν φοβουμένων αὐτὸν ποιεῖ ὁ Κύριος.* Ἄλλοι δὲ πάλιν καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἐπιθανατίῳ αὐτῶν νόσω ὡς Ἐζεκίας διὰ δακρύων δυσωποῦντες τὸν Θεόν, ἐλεύους τυγχάνουσιν.
- 60 Ἐτεροὶ δὲ κρυπτῶς μεταξὺ ἑαυτῶν καὶ τοῦ Θεοῦ διαθήκας καὶ συνταγὰς ποιησάμενοι, ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν τοῦ βίου μεταστάντες ἐσώθησαν· ἐν ᾧ γὰρ φθασθῇ ὁ ἄνθρωπος, ἐν αὐτῷ καὶ ἀπέρχεται, ἢτε ἐν τῷ ἀγαθῷ, ἢτε ἐν τῷ πονηρῷ. Οὕτω δὲ δι'
- 65 Ἐζεκιήλ τοῦ προφήτου εἶπεν ὁ Θεός, ὅτι Ἐὰν ποιήσῃ ἄνθρωπος πάσας τὰς ἀδικίας, καὶ ἀποστραφεῖς ποιήσῃ δικαιοσύνην, οὐ μὴ μνησθῶ τῶν ἀνομιῶν αὐτοῦ· ἐν ᾧ γὰρ εὖρω αὐτόν, ἐν αὐτῷ καὶ κρινῶ αὐτόν. Ὅτι δὲ πολλάκις καὶ δι' εὐχῶν ὁσίων ἀνδρῶν λαμβάνουσί τινες ἄφρουν ἀμαρτιῶν, μάρτυς ἡ θεία
- 70 Γραφή· καὶ γὰρ ὁ Ἄαρὼν δι' εὐχῶν τοῦ Μωϋσέως συνεχωρήθη, ποιήσας τὸν μόσχον τῷ Ἰσραὴλ ἐν Χωρῆβ· ὁμοίως καὶ ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ Μαριάμ δι' εὐχῶν τοῦ Μωϋσέως τῆς λέπρας ἐκαθαρίσθη, καὶ ὁ Ναβουχοδονόσορ ὁμοίως δι' εὐχῶν τοῦ προφήτου Δανιήλ φιλανθρωπίας Θεοῦ ἤξιώθη.
- 75 6. Εἰ δὲ δεῖ καὶ τινος ἀγίου ἀνδρὸς τῶν κατὰ τὴν ἡμετέραν γενεὰν ἐπιμνησθῆναι, οὐκ ὀκνητέον. Διηγείτο γὰρ τοῖς ἡμετέροις πατράσι Λεόντιος ὁ γενόμενος ἐπίσκοπος Νεαπόλεως, ὅτι περ ἐν μοναστηρίῳ τινὶ τῆς Ἀνατολῆς οἰκῶν, ἐπιστάτην ἔσχεν

52-54 1 Cor. 5:5 58 Ps. 144:19 59-60 Cf. 4 Reg. 20:5 64-67 Cf. Ez. 3:19-20; 18:27-30; 24:14; 33:16-20 70-71 Cf. Exod. 32-34 71-73 Cf. Num. 12:10-15 73-74 Cf. Dan. 4 75-113 Cf. BHG 1322yb

56 δικαίων] add. καὶ ὁσίων F 59 ἐν αὐτῇ] ἑαυτῇ Y 62 συνταγὰς] add. μετανοίας CFT 64 ἢτε ... ἢτε] εἴτε ... εἴτε CPTY 64-68 Οὕτω - κρινῶ αὐτόν] om. F 69 ἄφρουν τινες V 70 μωσέως CF 72 μαρία CFPT | μωσέως CF 74 Θεοῦ] praem. τοῦ FY, om. F | ἤξιώθη] ἔτυχε F 75 δεῖ] om. F 76 γενεάν] add. διαλαμφάντων CFPT | Διηγείτο] Διήγησις περὶ μαυρικίου τοῦ βασιλέως (et ξε' mg.) add. F 78 ἐπιστάτην Y

ἄνδρα ἅγιον, καὶ Θεοῦ θεράποντα γνήσιον, γνωστὸν τυγχάνον-
 80 τα Μαυρικίου τοῦ βασιλέως. Ὅτε οὖν ἐκ διαβολικῆς ἐνεργείας
 τὸ πταῖσμα ἐκεῖνο ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Μαυρίκιος εἰργάσατο, προ-
 δοὺς τὸν στρατὸν τοῖς βαρβάροις, εἰς συναίσθησιν καὶ μεταμέ-
 λειαν ἐλθὼν, μετεστείλατο τὸν αὐτὸν ὄσιον ἄνδρα, καὶ παρεκά-
 λει αὐτὸν ἐκτενῶς αἰτήσασθαι τὸν Θεὸν χαρίσασθαι αὐτῷ τὴν
 85 ψυχὴν Μαυρικίου, καὶ συγχωρῆσαι αὐτῷ ὃ ἐποίησεν.

7. Τελευτήσαντος οὖν τοῦ αὐτοῦ βασιλέως, παρεκάλεσεν ὁ
 μοναχὸς τὸν Θεὸν ἀποκαλύψαι αὐτῷ, εἰ ἄρα προσεδέξατο τὴν
 εὐχὴν αὐτοῦ, καὶ συνεχώρησε τὴν ἀμαρτίαν Μαυρικίῳ τῷ βα-
 σιλεῖ. Καὶ δὴ μιᾶ τῶν νυκτῶν, γίνεται ἐν ἐκστάσει ὁ τοῦ Θεοῦ
 90 δούλος, καὶ θεωρεῖ τόπον ὑπέρλαμπρον καὶ ὑπερένδοξον, δίκην
 τινὸς ναοῦ παμμεγέθους, ἐν ᾧ ἔνδον ἐν τῷ ἱερατείῳ ἐκάθητο ὁ
 Θεὸς καὶ βασιλεὺς Ἰησοῦς, καὶ τὰ ἐπτὰ βῆλα κατὰ τάξιν, ἐν
 τοῦ ἐνὸς ἐξώτερον, συνεκάλυπτον αὐτὸν μὴ θεωρούμενον. Ὁ
 οὖν γέρων ἐστῶς πρὸ τοῦ ἐβδόμου βήλου, ἤκουσε τῆς τοῦ βα-
 95 σιλέως Χριστοῦ φωνῆς, ὡς ἐπὶ βροντῆς κελουούσης καὶ καλοῦ-
 σης ἐξ ὀνόματος τοῦς γενομένους βασιλεῖς Ῥωμαίων, καὶ ἐπι-
 τρεπούσης καὶ λεγούσης, Εἰσέλθη Κωνσταντῖνος ὁ βασιλεὺς,
 καὶ σὺν τῷ ῥήματι ὄρα τὸν ἅγιον καὶ ἔνδοξον Κωνσταντῖνον
 βαστάζοντα τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν σταυρὸν σὺν τῇ ἁγία
 100 Ἑλένῃ καὶ εἰσερχόμενον. Εἶτα καθεξῆς ἤκουσε τοῦ οὐρανοῦ
 δεσπότη καλοῦντος ἕκαστον εὐσεβῆ βασιλέα ἐξ ὀνόματος τοῦ
 εἰσελθεῖν πρὸς αὐτόν, καθὰ καὶ ὁ καθεὶς εἰσῆρχετο. Εἰσελθόντος
 οὖν Τιβερίου τοῦ βασιλέως, ἀκούει τοῦ δεσπότη Χριστοῦ ὁ
 μοναχός, στυγνῆ τινι καὶ οἰονεὶ παρακληθέντος φωνῆ λέγοντος,
 105 Εἰσέλθη ἁπλῶς καὶ Μαυρίκιος ὁ βασιλεὺς διὰ τὴν τοῦ μοναχοῦ
 αἴτησιν. Ἐλθόντος οὖν αὐτοῦ τοῦ εἰσελθεῖν μετὰ τῆς οἰκειίας
 γυναικὸς καὶ τῶν τέκνων, καὶ ἰδὼν τὸν μοναχὸν ἐστῶτα πρὸ

81 Cf. Theophanes, *Chronographia*, anno 6092 [584 A.D.], ed. de Boor (Leipzig, 1883), vol. 1, pp. 278-280

80 μαυρικίῳ τῷ βασιλεῖ TY 81 Μαυρίκιος] om. CFP 84 αὐτόν] add.
 τοῦ CFP | αὐτῷ] αὐτόν FV 85 Μαυρικίου] add τοῦ βασιλέως F 86
 αὐτοῦ] om. FP 90 ὑπέρλαμπρον] om. V 91 ἐν τῷ ἱερατείῳ] τοῦ ἱερα-
 τείου Y 92 τὰ] om. V 97 Εἰσέλθη] add. πρώτος FT 98 καὶ ἐνδο-
 ξον] om. CFP 100 ἤκουσε] CPTV, ἤκουε FY | οὐρανοῦ] ἀοράτου
 CFPT 102 καθεὶς] κληθεὶς F 106 αἴτησιν] παράκλησιν F

τῶν θυρῶν τῶν βασιλικῶν, ὁ Μαυρίκιος λέγει τῇ γυναικὶ ἑαυ-
τοῦ καὶ τοῖς τέκνοις, Προσπέσατε εἰς τοὺς πόδας τοῦ κυροῦ τοῦ
110 ἄββα τούτου· δι' αὐτοῦ γὰρ ἤνοιξεν ἡμῖν ὁ μόνος ἀγαθὸς καὶ
φιλάνθρωπος δεσπότης. Ταῦτα δὲ ἡμεῖς, τοῦ Κυρίου μαρτυ-
ροῦντος, ἀψευδῶς συντάττομεν, παιδεύοντες τοὺς νέους κριτὰς
μὴ κατακρίνειν ἀπερισκέπτως καὶ ὡς ἔτυχεν ἄνθρωπον.

8. Ταῦτα οὐ μάτην μακρολογήσας διεξῆλθον, ἀλλὰ γινώσκων
115 τὴν τῶν πολλῶν γλῶσσαν ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον
ὀξεῖαν εἰς τὸ κατακρίνειν τὰ ἀλλότρια πταίσματα. Κἂν γὰρ
μυρία ἀγαθὰ ἴδωμεν ἐν ἀνθρώπῳ, ἴδωμεν δὲ καὶ ἓν τι
ἐλάττωμα ψιλόν, οὐδεὶς γὰρ ἀναμάρτητος, εἰ μὴ εἰς ὁ θεός,
καταλιμπάνοντες καὶ παρορῶντες τὰ μυρία τοῦ ἀνθρώπου
120 ἀγαθὰ καὶ κατορθώματα, μόνον τὸ βραχὺ ἐλάττωμα αὐτοῦ
ἐπὶ γλώσσης προφέρομεν, λοιδοροῦντες αὐτόν.

9. Ἔστι δὲ καὶ δι' ὁμολογίας οὐ μόνον ἄφεισιν ἁμαρτιῶν τεύ-
ξασθαι, ἀλλὰ καὶ ἀμοιβὰς κομίσασθαι, καθὼς ὁ Κύριος εἶπεν·
"Ὅστις ὁμολογήσει ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολο-

115 Cf. Heb. 4:12

118 Cf. Marc. 10:18; Luc. 18:19

124-126 Matt. 10:32

108-109 ἑαυτοῦ γυναικὶ Υ 111 Κυρίου] θεοῦ Υ 113 ἄνθρωπον] add. καὶ
γὰρ ὡς ἐκ τῶν θείων γραφῶν μαθητόμεν, πολλάκις (ὅτι add. C) καὶ οἱ ἅγιοι
ἄγγελοι (τοῦ θεοῦ add. C) ὡς θεοῦ θεράποντες γνήσιοι καὶ πολλὴν (τὴν add.
CP) παρρησίαν πρὸς αὐτὸν ἔχοντες, (καὶ μηδαμῶς [εἰς αὐτὸν add. C] ἁμαρ-
τάνοντες, ἔστιν ὅτε add. CP) αἰτοῦνται (παρ' αὐτοῦ ὁ μὲν add. CP) τὴν (ψυ-
χικὴν add. C) σωτηρίαν (τῆς ψυχῆς add. C) (τούτου add. CP) τῶν
ἀνθρώπων, (ἄλλος πάλιν τὴν ἄφεισιν τῶν ἁμαρτιῶν ἄλλου ἀνθρώπου add.
CP) καὶ παρέχει αὐτοῖς ὁ θεός, ὁ νυκτός καὶ ἡμέρας (νύκτα καὶ ἡμέραν C)
λατρευόμενος καὶ εὐαρεστούμενος ὑπ' αὐτῶν (ὑπ' αὐτῶν] om. C), τὰ αἰτή-
ματα αὐτῶν, ὡσπερ καὶ οἱ ἐπίγειοι βασιλεῖς, πολλάκις τινὰς (τινὰς] om. C)
ἀξίους θανάτου χαρίζονται τοῖς γνησίοις (ιδίοις C) φίλοις αὐτῶν, παρακα-
λούμενοι ὑπ' αὐτῶν ὅθεν (καὶ add. C) ἐκάστω τῶν εὐσεβῶς εἰς Χριστὸν πι-
στευσάντων (πιστευόντων C) ἄγγελος ὑπὸ θεοῦ δίδοται, ἡνίκα βαπτισθῆ,
φύλαξ καὶ ὁδηγὸς καὶ διδάσκαλος· οὗτος τοίνυν ὁ φύλαξ τοῦ ἀνθρώπου ὁ
ἅγιος ἄγγελος, ἐὰν εὖρη τὴν ψυχὴν ἀγαπῶσαν τὸν θεὸν καὶ ὅσον τὸ (τὸ] om.
C) κατὰ δύναμιν βιαζομένην ποιῆσαι τὰς ἐντολάς αὐτοῦ, κἂν ὡς ἄνθρωπος
ἔχει τινα ἐλαττώματα (τί ἐλάττωμα C), ὁμῶς ὁ ἅγιος ἄγγελος συνεργεῖ τῷ
ἀνθρώπῳ δυσωπῶν ὑπὲρ αὐτοῦ τὸν θεὸν (τὸν θεὸν ὑπὲρ αὐτοῦ C) καὶ αἰτού-
μενος χαρίσασθαι (χαρίσαι C) αὐτῷ τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ add. CFP, sed et alia
add. C 114 Ταῦτα] add. οὖν F 116 κατακρίνειν] κρίνειν CFP 121
προσφέρομεν V | λοιδοροῦντες αὐτόν] καὶ ἀποφέρομεν CF 122 Ἔστι δέ] add. mg. περὶ τοῦ μεσίτου τοῦ καὶ φαρμάκου F 124 Ὅστις ὁμολογήσει] ἐὰν τις ὁμολογήσῃ, F

125 γήσω κάγω ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν οὐρα-
νοῖς. Τοῦτο γάρ γινωσκέτω πᾶς ἄνθρωπος, ὅτι φόβου καὶ
ἀπειλῆς προκειμένων, ὅστις ὁμολογήσει τὸν Χριστόν, ἐν
ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ συνεχωρήθησαν αὐτῷ πᾶσαι αἱ ἁμαρτίαι αὐτοῦ
ἃς ἐποίησεν ἐν τῷ βίῳ. Βεβαιώσω δὲ τὸ ῥῆμα ἐκ παραδόξου
130 διηγήσεως.

10. Ἐπὶ γὰρ τῶν χρόνων Μαυρικίου τοῦ βασιλέως, γέγονεν
ἐν Κωνσταντινουπόλει φαρμακὸς τις πονηρότατος καὶ κελευ-
στικώτατος, ὁ λεγόμενος Μεσίτης. Οὗτος προσελάβετό τινα παῖ-
δα, ὡς ἐν σχήματι νοταρίου, ἀγνοοῦντα ὅτι φαρμακὸς ἐστὶν ὁ
135 αὐτὸς Μεσίτης. Βουλόμενος οὖν καὶ αὐτὸν πλανῆσαι τὸν παῖδα
τὸν Χριστιανόν, καὶ προσάξει καὶ αὐτὸν τῷ διαβόλῳ, ἐν μιᾷ
τῶν ἑσπερῶν ἔλαβεν αὐτόν, καὶ καθεσθέντες ἐν τοῖς ἵπποις
αὐτῶν ἐξῆλθον τῆς πόλεως εἰς ἔρημόν τινα καὶ ἀοίκητον τρι-
διάς τόπον.

11. Καὶ λοιπὸν βραδείας ὥρας οὔσης, καταλαμβάνουσιν εἰς
τόπον τινα, καὶ θεωροῦσι κάστρον καὶ πυλεῶνας σιδηροῦς.
Κρούσαντος δὲ τοῦ Μεσίτου, εἰσῆλθον ἀμόφοτεροι, ὃ τε Μεσίτης
καὶ ὁ Χριστιανὸς παῖς, καὶ εὐρίσκουσι ναὸν παμμεγέθη, καὶ πο-
λύφανα λύχνα χρυσᾶ, καὶ φῶτα καὶ λαμπάδας καὶ σκάμνα, καὶ
145 ὑπουργοὺς καθημένους τινὰς ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ εὐωνύμων, πάν-
τας Αἰθίοπας ὄντας, εἶτα καὶ τινα παμμεγέθη ὁμοίως καὶ αὐτὸν
Αἰθίοπα καθεζόμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ ἐν σχήματι βασιλέως·
καὶ ἐδέξατο καὶ ἠσπάσατο τὸν Μεσίτην ἀσμένως, καὶ ἐπέτρεψεν
τεθῆναι αὐτῷ θρόνον πλησίον αὐτοῦ καὶ καθεσθῆναι, εἰπών·
150 Καλῶς ἦλθες ὁ κύρις Μεσίτης, ὁ γνήσιος ἡμῶν φίλος καὶ
ὑπουργός.

12. Μετὰ οὖν τὸ καθεσθῆναι αὐτόν, ἰσταμένου τοῦ παιδὸς
ὄπισθεν τοῦ θρόνου τοῦ Μεσίτου, ἀποβλέψας εἰς αὐτόν ὁ δῆθεν
προκαθεζόμενος βασιλεὺς τῶν δαιμόνων λέγει πρὸς τὸν Με-
155 σίτην· Τί ἤγαγες τοῦτον τὸν παῖδα ὧδε; Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Με-
σίτης λέγει· Δουλὸς σου ἐστὶ δέσποτα, καὶ αὐτὸς σὺν ἐμοί. Λέγει

131-187 Cf. de mago Mesita, BHG 801b

125 ἐν αὐτῷ] om. V 127 προκειμένου F | ὁμολογήσει] ἂν ὁμολογήσῃ
CF 129 ἐν τῷ βίῳ] om. F 135 αὐτὸν πλανῆσαι] πλανῆσαι καὶ αὐτόν
CFT 138 ἐξῆλθεν VY 149 αὐτῷ τεθῆναι transp. V 150 κύρις] FVY,
κύριος Suvorov

ὁ προκαθήμενος βασιλεὺς πρὸς τὸν παῖδα· Εἶπε νεώτερε, δούλος μου εἶ; Ἀπεκρίθη ὁ παῖς καὶ εἶπεν· Δούλος εἰμὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Καὶ σὺν τῷ ῥήματι εὐθέως
 160 ἔπεσαν ὁ ἐπὶ τοῦ θρόνου, ἔπεσαν πάντες καὶ οἱ συγκαθήμενοι, ἔπεσαν τὰ φῶτα, καὶ κατεπόθη ὁ τόπος, κατεπόθη τὸ κάστρον, κατεπόθησαν πάντες· κατεπόθη καὶ ὁ Μεσίτης σὺν αὐτοῖς, καὶ εὐρέθη ὁ παῖς μόνος καὶ οἱ ἵπποι ἐν τῷ τόπῳ. Δρομαῖος οὖν
 165 μενος ὑπὸ τινῶν τὸ Ποῦ ἐστὶν ὁ Μεσίτης; ἀπεκρίνατο λέγων, ὅτι Ἀπῆλθεν ἐκεῖνος εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, καὶ εἰς τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον, διηγούμενος πάντα τὰ γενόμενα.

13. Μετὰ οὖν τινὰ χρόνον παρέμενον ὁ αὐτὸς παῖς τινὶ πατρικίῳ δούλῳ Χριστοῦ φιλοπτῶχῳ καὶ ἐναρέτῳ· καὶ ἐν μιᾷ ἐσπέ-
 170 ρα ἰδιαζούσης τῆς ὥρας, ἔρχονται ἀμφοτέροι, ὃ τε πατρίκιος καὶ ὁ παῖς, προσεῦξασθαι εἰς τὴν τιμίαν καὶ πανσεβάσμιον εἰκόνα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἱσταμένου τοῦ παιδὸς ἐξ εὐωνύμων τοῦ πατρικίου, ἀπεστρέφετο ἢ εἰκῶν τοῦ δεσπότη, καὶ ἀπέβλεπε πρὸς τὸν παῖδα. Εἶτα θεωρήσας ὁ πα-
 175 τρικός τὸ γενόμενον, μετέστησεν τὸν παῖδα ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, καὶ πάλιν ἀποστραφεῖσα ἢ εἰκῶν ἔβλεπε πρὸς τὸν παῖδα. Τότε ὁ πατρίκιος ἔρριψεν ἑαυτὸν ἐπὶ πρόσωπον ἐπὶ τὴν γῆν, κλαίων καὶ δεόμενος καὶ ἐξομολογούμενος καὶ λέγων, Κύριέ μου Ἰησοῦ Χριστέ, ἵνα τί ἀπέστρεψας τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ τοῦ δού-
 180 λου σου; Σὺ γάρ γινώσκεις δέσποτα, ὅτι τὸ κατὰ δύναμιν οὐκ ἀπέστρεψα τὸ πρόσωπόν μου ἀπὸ ἀνθρώπου δεομένου ἐλέους, καὶ ἵνα τί ἀποστρέφη τὸν ἀνάξιον δούλόν σου δέσποτα; Ταῦτα αὐτοῦ ἐπὶ πολλὴν ὥραν δεομένου καὶ ἐξομολογουμένου, ἔρχεται αὐτῷ φωνὴ ἐκ τῆς εἰκόνης τοῦ δεσπότη λέγουσα, Σοὶ μὲν
 185 εὐχαριστῶ, ὅτι ἐξ ὧν δέδωκά σοι, προσφέρεις μοι· τούτῳ δὲ καὶ χρεωστῶ, ὅτι ἐπὶ πολλοῦ φόβου εὐρεθεῖς, οὐκ ἠρνήσατό με, ἀλλ' ὠμολόγησε Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα.

166-167 Matt. 8:12; Marc. 9:43

158 Ἀπεκρίθη ὁ παῖς καὶ] ὁ δὲ παῖς κατασφραγίσας ἑαυτὸν τοῦ σταυροῦ ἀποκριθεὶς F 164-165 ἐρωτώμενος CY 167 πάντα] ἅπαντα Y 171 τιμίαν καὶ πανσεβάσμιον] om. CFT 172 Κυρίου - Χριστοῦ] σωτήρος CFT 184 δεσπότη] σωτήρος CFT

14. Ἔστι δὲ καὶ ἕτερος σωτηρίας τρόπος, καὶ πολὺ γε τῶν
 ἄλλων εὐκόλως κατορθωθῆναι δυνάμενος· λέγω δέ, ὡς καὶ
 190 ἀνωτέρω προείρηται, τὸ μὴ κρίνειν μηδὲ μνησικακεῖν. Οὐδὲν
 γὰρ οὕτως μισεῖ ὁ Θεὸς ὡς μνησικακὸν ἄνθρωπον· κἄν γὰρ μυ-
 ρία κατορθώματα ἔχωμεν, μνησικακοὶ δὲ ὦμεν, πάντα ἐκεῖνα
 εἰκῆ καὶ μάτην διεξερχόμεθα. Καὶ εἰ βούλει, ἄκουσον τινὸς
 θαυμαστοῦ διηγήματος γενομένου ἐπὶ τῆς ἡμετέρας γενεᾶς,
 195 τοῦ Χριστοῦ μαρτυροῦντος, ἔτι γὰρ καὶ οἱ τοῦτο θεασάμενοι
 ζῶσιν, πάσης ὠφελείας καὶ μνήμης ἀξίου.

15. Ἀνὴρ τις τῶν ἐν μοναχικῷ σχήματι, ἐν ἀμελείᾳ πάσῃ καὶ
 ῥαθυμίᾳ διάγων τὸν ἑαυτοῦ βίον, ἠσθένησε τὴν ἐπὶ θάνατον
 αὐτοῦ ἀρρωστίαν, καὶ ἐλθόντος αὐτοῦ εἰς τὰ ἔσχατα τῆς ἀνα-
 200 πνοῆς οὐδαμῶς τὸν θάνατον ἐδειλίασεν, ἀλλὰ μετὰ πάσης εὐ-
 χαριστίας καὶ προθυμίας ἐδέετο τῷ Θεῷ, καὶ οὕτω τοῦ σώ-
 ματος ἐξήρχετο. Εἰς δὲ τις τῶν παρακαθεζομένων αὐτῷ
 θεοφιλεστάτων πατέρων ἠρώτησεν αὐτὸν λέγων, Ἀδελφὲ ὁ
 δεῖνα, πίστευε ὅτι ἡμεῖς ἐνομίζομεν, μετὰ πάσης ἀμελείας καὶ
 205 ῥαθυμίας, ὡς θεωροῦμεν, τὴν σεαυτοῦ ζωὴν διήνυσας, καὶ πό-
 θεν σοι ἡ τοιαύτη ἀμεριμνία καὶ εὐχαριστία κατὰ τὴν τοιαύτην
 φοβερὰν καὶ φρικτὴν ὥραν τῆς ἐξόδου, ἦν καὶ οἱ δίκαιοι φο-
 βούνται;

16. Πρὸς ταῦτα οὖν ὁ ἀδελφὸς ἀποκριθεὶς εἶπεν· Ὅντως τί-
 210 μοι πατέρες, ἀληθῶς ὅτι ἐν πάσῃ ἀμελείᾳ καὶ ῥαθυμίᾳ τὸν
 ἑαυτοῦ βίον διήνυσας· καὶ ἤγαγον πρὸς με τὸ χειρόγραφον τῶν
 ἁμαρτιῶν μου οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ τῇ ὥρᾳ ταύτῃ, ἐπαναγόν-
 τες μοι τὰ ἁμαρτήματα πάντα, ἅπερ ἔπραξα ἀφ' οὐ ἀπεταξά-
 μην, καὶ εἶπόν μοι, Γνωρίζεις αὐτά; Ναὶ ἀληθῶς ἐμά εἰσι, καὶ
 215 οἶδα αὐτά, ἀλλ' ὁμως κύριοί μου, ἀφ' οὐ ἀπεταξάμην, οὔτε

190 Cf. initium respensionis 197-225 Cf. de morte monachi, BHG 1440pb

188 Ἔστι δὲ] add. mg. περὶ τοῦ ἀμνησικάκου ἀδελφοῦ F 188-190 καὶ πο-
 λὺ - προείρηται] om. F 190 τὸ μὴ κρίνειν μηδὲ] οὐ μόνον ἐκ τοῦ μὴ κρί-
 νειν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ μὴ F 191 γὰρ] om. F 192 ἐκεῖνα] om. V
 195-196 ἔτι γὰρ - ἀξίου] om. F 196 ζῶσιν] om. V, ὑπάρχουσιν CT | ἀξίου]
 contexti, ἀξιον VY et T, om. C 197 Ἀνὴρ] add. mg. ξζ' F | τῶν ἐν] ἐν τῷ
 V 200-201 προθυμίας καὶ εὐχαριστίας F 204 ἡμεῖς] add. ὡς F
 205 ὡς θεωροῦμεν] om. CF | σεαυτοῦ] ἑαυτοῦ V | διήνυσας V 206
 τοιαύτην] om. F, αὐτὴν CT 211 ἑαυτοῦ] FTV, ἑμαυτοῦ Y, ἑμαυτόν C

ἔκρινα ἄνθρωπον, οὔτε ἐμνησικακήσα. Διὸ παρακαλῶ φυλα-
 χθῆναι ἐν ἐμοὶ τὸν λόγον τοῦ Χριστοῦ· εἶπε γάρ, *Μὴ κρίνετε,*
καὶ οὐ μὴ κριθῆτε, καί, Ἄφετε, καὶ ἀφεθήσεται ὑμῖν. Καὶ ὡς
 ταῦτα εἶπον πρὸς τοὺς ἀγγέλους, διέσχισαν εὐθέως τὸ χειρό-
 220 γραφον τῶν ἁμαρτιῶν μου, καὶ ἰδοὺ μετὰ πάσης χαρᾶς καὶ
 ἀμεριμνίας ἀπέρχομαι πρὸς τὸν Χριστόν. Καὶ ὡς ταῦτα ὁ
 ἀδελφὸς τοῖς πατράσι διηγήσατο, εὐθέως παρέδωκε τὸ πνεῦ-
 μα, πᾶσαν ὠφέλειαν καὶ οἰκοδομὴν τοῖς ἀκούουσι ποιησάμε-
 225 νος εἰς τὸ μὴ κρίνειν τινὰ μηδὲ μνησικακεῖν, καὶ ὁ τοιαύτην
 χάριν ἔκαρπώσατο κατορθώσας ταύτας τὰς ἀρετάς· ἧς καὶ
 ἡμεῖς ἀξιοωθείμεν χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου καὶ
 Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κρά-
 τος, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

(19) ΔΗ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Πῶς νοήσωμεν τὸν τοῦ Κυρίου λόγον τὸν λέγον-
 τα, ὅτι *Πᾶσα ἁμαρτία καὶ βλασφημία ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώ-
 ποις ... καὶ ὁς δ' ἂν εἶπῃ λόγον κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου,*

217-218 Matt. 7:1, et Matt. 6:12, 14-15

217 ἐν ἐμοὶ] om. F, ἐπ' ἐμοὶ CT 223-224 ποιησάμενος] des. mutilus F

App. 19

2-6, 18-19, 25-26, 40, 42-43, 49, 53-54, 71-72, 77-79, 82-83, 87-88, 94, 97-98, 100-
 101 Matt. 12:31-32 2-5 Cf. Marc. 3:28-29; Luc. 12:10

Mss* F / C (scilicet, haec quaestio, cum numero 38, in F ut additamentum Collec-
 tionis b, invenitur; etiam in Collectione d, e.g. in C, tamquam additamentum adest).
 Cf. (i) App. 25; (ii) Qu. ed. 147 (PG 89, 801A10-C6), scil. responsio valde diversa quae
 cum numero 65 in Collectione 88 QQ. et postea in Collectione a intravit; nihil aliud
 est quam pars Homiliae Ioh. Chrysostomi *In Matth.* 41, 3 (PG 57, 449[13]-450[5]); (iii)
 Ps.-Athanasius, *QQ ad Antiochum*, Qu. 72 (PG 28, 640C1-644C7), scil. versio quae pa-
 raphrasis huius Appendicis est (vel vice versa); cf. textus similis, Ps.-Athanasius, *De*
communi essentia 49 (PG 28, 73-77).

1-6 Πῶς - αἰῶνι] F, < Π > ὡς πᾶσα βλασφημία ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις,
 ἡ δὲ τοῦ πνεύματος οὐκ ἀφεθήσεται C (scil. quaestio in Qu. ed. 147; sequitur tota
 responsio Ioh. Chrysostomi cum titulo Χρυσοστόμου scil., Πολλὰ φησὶ κατ'
 ἐμοῦ - ἀλλ' ἀγόνων καὶ παλαισμάτων, et sequitur titulus Τοῦ ἁγίου Ἀνα-
 στασίου et textus huius Appendicis)

* F ff. 26-33v; C ff. 202-204v.

ἀφεθήσεται αὐτῷ· ὅς δ' ἂν εἶπη κατὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ
5 ἁγίου, οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ, οὐδὲ ἐν τῷ νῦν, οὐδὲ ἐν τῷ μέλ-
λοντι αἰῶνι;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Ὁ Κύριος ἐν τοῖς ῥήμασι τούτοις οὐ καθολικὸν
ἐκτίθεται δόγμα, ἀλλὰ πρὸς τὰς δύο δόξας ἄσπερ εἶχον περὶ αὐ-
τοῦ οἱ Ἰουδαῖοι διαλέγεται· ἰασαμένου γὰρ αὐτοῦ τὸν δαιμονι-
10 ζόμενον τυφλὸν καὶ κωφόν, ἐσχίσθη εἰς δύο ὁ λαός. Καὶ οἱ μὲν
ἔλεγον, ὅτι Οὗτός ἐστιν ὁ χριστός ὁ υἱὸς τοῦ Δαυὶδ, τουτέστι
προφήτης· οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἔλεγον, ὅτι Οὗτος οὐκ ἐκβάλλει τὰ
δαιμόνια, εἰ μὴ ἐν τῷ Βεελζεβούλ τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων,
τὴν ἐνέργειαν τοῦ Πνεύματος τῷ Σατανᾷ χαριζόμενοι καὶ ἐπι-
15 γράφοντες.

2. Τοῖς οὖν προφήτην αὐτὸν λογιζομένοις, καὶ ὡς εἶδον
ἀνθρώπου δίκαιον αὐτὸν ἔχουσι, συγγνώμην δέδωκεν ὁ Κύ-
ριος λέγων, ὅτι Ὅς δ' ἂν εἶπη λόγον κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ
ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται αὐτῷ· ὀρῶντες γὰρ αὐτὸν ὡς ἄνθρω-
20 πον, οὐπω ἐχώρου νοῆσαι αὐτὸν καὶ Θεὸν ἀληθινόν. Καὶ μὴ
θαυμάσης· καὶ γὰρ καὶ οἱ περὶ τὸν Κλεώπαν μαθηταί, προφή-
την αὐτὸν εἶπον, ὁμοίως καὶ ἡ μακαρία Σαμαρεῖτις ἐκείνη, καὶ
ἕτεροι τῶν πιστευσάντων ἐν ἀρχαῖς εἰς αὐτόν. Τοῖς δὲ τὴν χά-
ριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπιγράψασιν τῷ Σατανᾷ Φαρισαίοις,
25 τούτοις εἶπεν ὅτι Οὐκ ἀφεθήσεται, οὔτε ἐν τῷ νῦν, οὔτε ἐν
τῷ μέλλοντι αἰῶνι· ἐγίνωσκε γὰρ ὅτι οὐ μὴ μετανοήσωσιν,
ἐπεὶ πολλοὶ ἕτεροι βλασφημήσαντες ἐν διωγμοῖς, καὶ ἄρνησά-
μενοι καὶ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, καὶ
θύσαντες εἰδώλοις, καὶ καταπατήσαντες ἐκ φόβου τῶν βα-
30 σάνων, καὶ τὸν τίμιον σταυρὸν καὶ τὸ ἅγιον βάπτισμα, καὶ τὸ
ἄχραντον σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀναθεματίσαντες
πίστιν, ἐπεστράφησαν καὶ ἔκλαυσαν, καὶ ἀξίως μετενόησαν,
καὶ βασιλείας οὐρανῶν ἠξιώθησαν· ὡσπερ καὶ ὁ Πέτρος ἄρνη-
σάμενος καὶ κλαύσας, κλειδοῦχος οὐρανῶν ἀνεδείχθη.

9-10 Cf. Matt. 12:22 11 Matt. 12:23 12-13 Matt. 12:24 21 Cf. Luc. 24:18-19
22 Cf. Ioh. 4:19

11 τοῦ] om. F 13 τῷ²] om. C 21 Κλεώπαν] FC (Κλεοπαῖν Luc. 24:18)
25 νῦν] add. αἰῶνι C 32 ὑπεστράφησαν C

35 3. Οἱ δὲ μὴ κατὰ τόνδε τὸν τρόπον νοοῦντες τὰ προκείμενα
 Χριστοῦ ῥήματα, εἰς πολλὰς ἀτόπους ἐννοίας καὶ ἐναντιολογίας
 περιπίπτουσιν. Καὶ ἄκουσον νουεχῶς· εἰ Πᾶσα ἁμαρτία καὶ
 βλασφημία ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις, οὐκοῦν ὁ λέγων τῷ
 ἀδελφῷ αὐτοῦ, Μωρέ, οὐκ ἔστιν ἔνοχος τῆς γεέννης τοῦ πυ-
 40 ρός, ὡς σὺ ὁ Χριστὸς εἶπας· εἰ Πᾶσα ἁμαρτία ἀφεθήσεται, οὐκ
 ἐπελεύσονται εἰς τὸ πῦρ τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ οἱ μὴ
 ποιήσαντες ἐλεημοσύνην· εἰ Πᾶσα ἁμαρτία ἀφεθήσεται τοῖς
 ἀνθρώποις, ψεύδεται λοιπὸν Παῦλος λέγων, ὅτι Μὴ πλανᾶσθε·
 οὔτε πόρνοι, οὔτε εἰδωλολάτραι, οὔτε μοιχοί, οὔτε μαλακοί,
 45 οὔτε ἀρσενικοῖται, οὔτε πλεονέκται, οὔτε κλέπται, οὔτε μέθυ-
 σοι, οὐ λοιδοροὶ, οὐχ' ἄρπαγες, βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομή-
 σουσι.

4. Καὶ πάλιν εἰ τὸν λέγοντα λόγον κατὰ σοῦ τοῦ Υἱοῦ δέ-
 σποτα, ἀφεθήσεται αὐτῷ, πῶς εἶπας, ὅτι Ὁ ἀρνούμενός με, ἀρ-
 50 νήσομαι αὐτῷ; Πῶς δὲ παραινεῖς λέγων, ὅτι Ὁ μὴ τιμῶν τὸν
 Υἱόν, οὐ τιμᾷ τὸν Πατέρα; Πᾶσαι αἱ ἀπὸ τοῦ αἰῶνος αἰρέσεις,
 αἱ ἀπὸ τῆς παρουσίας σου, σοὶ προσέκρουσαν, καὶ κατὰ σοῦ
 τοῦ Υἱοῦ ἐβλασφήμησαν, καὶ λέγεις μοι, ὅτι Ὅς δ' ἂν εἶπη
 λόγον κατὰ τοῦ υἱοῦ, ἀφεθήσεται αὐτῷ; Ἄρα ἀφεθήσεται
 55 Σίμωνι τῷ μάγῳ, τῷ εἰπόντι, Οὐκ ἔστιν ὁ χριστὸς ὁ τεχθεὶς
 ἐκ Μαρίας, ἀλλ' ἐγώ εἰμι ὁ χριστός; Ἄρα ἀφεθήσεται Ἀρείῳ
 τῷ εἰπόντι, ὅτι Κτίσμα ἐστὶν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὡσπερ τὰ λοι-
 πὰ κτίσματα, καὶ οὐκ ἐγεννήθη ἐκ τοῦ Θεοῦ; Ἄρα ἀφεθήσεται
 Νεστορίῳ τῷ μιαρῷ, βλασφημήσαντι εἰς τὸν Υἱόν, καὶ εἰπόν-
 60 τι, Μὴ καυχῶ Μαριάμ· οὐ γὰρ ἔτεκες Θεὸν ἀλλὰ ἄνθρωπον;

5. Εἰ πᾶσι τούτοις ἀφεθήσεται δέσποτα, τοῖς εἰς σέ βλασφη-
 μήσασι, τί λοιπὸν αἱ ἅγιοι τῶν πατέρων σύνοδοι, ἀφορισμοῖς
 καὶ ἀναθέμασι τούτους φοβεροῖς κατέκριναν; Ἐὰν γὰρ ξηρούς

39-40 Matt. 5:22 41 Matt. 25:41 43-47 1 Cor. 6:9-10 49-50 Matt.
 10:33 50-51 Ioh. 5:23 54-56 Cf. Act. 8:9-24

35 μὴ] μοι C 38-42 ἀνθρώποις - τοῖς] om. (homoiot.) C 45 οὔτε
 κλέπται] om. C 48 σοῦ] om. C 49-50 ἀρνήσομαι αὐτῷ] ἀρνηθήσεται
 ὑπ' ἐμοῦ C (ἀπαρνήσομαι αὐτὸν ἐμπροσθεν τῶν ἀγγέλων τοῦ θεοῦ Qu. ad
 Ant.) 53 ὅτι] om. C | δ'] om. C 58 ἐκ τοῦ] ἀπὸ C 59 Υἱόν] add.
 τοῦ θεοῦ C 61 ἀφεθήσεται] om. C 62 τί] τὸ C 63 τούτους] τού-
 τοις F, post φοβεροῖς transp. C

καὶ ἀβασανίστους τοὺς τοῦ Κυρίου νοήσωμεν λόγους, πάντες
 65 οἱ ἁμαρτίας πράττοντες, καὶ πᾶσαι αἱ αἰρέσεις, ἀνέγλητοι εἰσὶ
 χωρὶς μόνου τοῦ Μακεδονίου τοῦ πνευματομάχου, ὃς ἐβλα-
 σφήμησε κατὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου, κτίσμα καὶ ποίημα
 ὀνομάζων αὐτό.

6. Καὶ γοῦν πολλοὶ τῶν ἀφρόνων μὴ νοήσαντες τὸν τοῦ Κυ-
 70 ρίου σκοπόν, ἐπὶ τοῖς προκειμένοις ῥήμασιν, εἰς ἀθέους αἰρέσεις
 ἐτρέπησαν, κατὰ δὲ τὸν τρόπον, ὅτι Πᾶσα ἁμαρτία καὶ βλα-
 σφημία ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις. Τοῦτο ἀκούσας ὁ μα-
 ταιόφρων Ὁριγένης, καὶ Εὐσέβιος ὁ Παλαιστινός, ἀποκατά-
 στασιν τῆς κολάσεως μιαρῶς ἐδίδαξαν, καὶ ὅτι πάντες καὶ
 75 αὐτὸς ὁ Σατανᾶς μετὰ τὴν κόλασιν, βασιλείας οὐρανῶν ἀξιω-
 θήσονται.

7. Εἶτα ἴδωμεν καὶ τὰ ἀκόλουθα τῆς τοῦ Κυρίου φωνῆς, "Ὅς
 δ' ἂν εἶπῃ λόγον κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται
 αὐτῷ. Τούτου πάλιν ἀκούσας ὁ μιαρὸς Ἄρειος, ἔσχισε τὸν
 80 Υἱὸν ἀπὸ τοῦ Πατρός, ἐλάττονα αὐτὸν λογισάμενος, οὐ μόνον
 τοῦ Πατρός, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἔτεροι δὲ συνά-
 φρονες ἀκούσαντες, ὅτι "Ὅς δ' ἂν εἶπῃ λόγον κατὰ τοῦ υἱοῦ
 τοῦ ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται αὐτῷ, ἐπλανήθησαν λέγοντες, ὅτι
 Πάντες οἱ εἰς τὴν σάρκα τοῦ Κυρίου βλασφημήσαντες,
 85 συγχωρήσεως τεύξονται· μόνοι δὲ οἱ τῇ θεότητι αὐτοῦ προσ-
 κρούσαντες, κατακριθήσονται. Πάλιν δὲ Ναυάτος ἀκούσας,
 ὅτι "Ὅς δ' ἂν εἶπῃ λόγον κατὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου, οὐκ
 ἀφεθήσεται αὐτῷ, οὔτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι,
 ἐλύττησεν λέγων, ὅτι Οἱ ἐν τῷ διωγμῷ ἀρνησάμενοι τὴν πί-
 90 στιν, οὐκ ἔχουσι τοῦ λοιποῦ οὔτε συγχώρησιν οὔτε μετάνοιαν,
 οὔτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι.

8. Ὡστε, ἐν ἀρχαῖς τοῦ λόγου καθὰ εἴρηται, πρὸς τὰς δύο
 δόξας Ἰουδαίων ἄσπερ εἶχον, ὁ Κύριος τὰ τοιαῦτα ἐφθέγγετο

64 τοὺς] post νοήσωμεν transp. C 66 μόνου] om. C | τοῦ πνευματομάχου
 μακεδονίου C 73 ὀριγένης FC | εὐσέβειος FC 77 καὶ] om. C 78 δ']
 om. C 80 Πατρός] add. καθὼς εἴρηται (sic) C | ἐλάττον F 85
 συγχώρησιν C | μόνοι δὲ οἱ] μόνη ἐν C 86 κατακριθήσονται] praem.
 συγχωρήσεως ἀποτύχῃσι, καὶ C | Ναυάτος] F (et Qu. ad Ant.), ἂν αὐτὸς
 C 89 ἐλύττησεν λέγων] om. C 90 οὔτε'] om. F 93 εἶχον] εἶχεν F

ρήματα, ὅτι Πᾶσα ἁμαρτία καὶ βλασφημία ἤμελλεν ἀφίεσθαι
 95 τοῖς Ἰουδαίοις, εἰ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν· ἐπειδὴ δὲ ἐπέμειναν
 τῇ ἀπιστίᾳ, ἐπιγράψαντες τῷ Βεελζεβούλ τὴν ἐνέργειαν τοῦ
 Πνεύματος τοῦ ἁγίου, οὐκ ἀφεθήσεται αὐτοῖς, οὔτε ἐν τῷ
 νῦν, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι.

9. Ἐπεὶ εἰ τῶν βλασφημούντων εἰς τὴν σάρκα τοῦ Κυρίου
 100 αἰρετικῶν εἴρηται· Ὁς δ' ἂν εἴπῃ λόγον κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ
 ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται αὐτῷ, ἀνέγκλητοι λοιπὸν εἰσιν οἱ τῶν
 αἰρέσεων ἑξάρχοι, Ἀπολινάριος λέγω καὶ Εὐνόμιος, καὶ Σα-
 βέλλιος, καὶ Διόσκορος, καὶ Θεόδωρος, καὶ Εὐτυχῆς, καὶ
 105 Γαϊανός, οἱ μὲν αὐτῶν ἄψυχον εἰπόντες τὸ πανάγιον σῶμα
 τοῦ Χριστοῦ, οἱ δὲ ἄνουν, καὶ ἄλλοι ἀθέλητον, καὶ ἄλλοι ἀνε-
 νέργητον, καὶ ἕτεροι ἐξ οὐρανῶν αὐτὸ κατελθόν, ἄλλοι δὲ ἐν
 δοκῆσει καὶ φαντασίᾳ. Καὶ συντόμως εἰπεῖν, μυρίαί αἰρέσεις
 εἰς τὴν τοῦ Κυρίου σάρκα καὶ ψυχὴν ἐβλασφήμησαν, καὶ μὴν
 οὐκ ἀφεθήσεται αὐτοῖς, οὐδὲ ἐν τῷ νῦν, οὐδὲ ἐν τῷ μέλλοντι
 110 αἰῶνι, ὡς ἀσεβεῖς καὶ μιαρούς, καὶ μὴ μετανοήσαντας.

(20) ΛΘ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ἐάν τις ιδιώτης ὦν μὴ ἔχων τινὰ πείραν λόγου
 ἢ τῶν θείων Γραφῶν, ἐρωτηθῆ δὲ ὑπὸ αἰρετικοῦ περὶ τῆς ὀρθο-
 δόξου πίστεως τῆς καθολικῆς καὶ ἁγίας ἐκκλησίας, πῶς ὀφείλει
 ἀποκριθῆναι;

5 ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. | Ὅτι μὲν ἐπικίνδυνον καὶ ὀλίγοις δυνατὸν περὶ f. 34'
 Θεοῦ διαλέγεσθαι μαρτυρεῖ καὶ ὁ θεῖος Ἀπόστολος λέγων· Τὸ

96-97 Cf. Matt. 12:24

94 βλασφημία] add. ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις C 95 εἰ] om. C 98
 αἰῶνι] post νῦν transp. C 99 τοῦ] add. χριστοῦ καὶ C 102 Εὐνόμιος]
 νίλιος C 104 αὐτῶν] αὐτὸ C 106 κατελθόν] scripsi, κατελθόντα F, κα-
 τελθῶν C 109 οὐδὲ²] οὔτε F 109-110 αἰῶνι] post νῦν transp. C

App. 20
 6-7 Cf. 1 Cor. 13:9-12

MSS F ff. 33v-38 (hanc quaestionem, cum numero 39, F addidit Collectioni b; alibi
 non inveni, sed relatio cum QQ 68, 69 patet).

3 ὀφείλη F

ἐκ μέρους λαλῶ καὶ ἐκ μέρους γινώσκω. Εἰ οὖν ὁ ἕως τρίτου οὐρανοῦ ἀνελθὼν, καὶ ἐν παραδείσῳ μαθὼν ἄρρητα ῥήματα, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρωπον λαλῆσαι, ἐκ μέρους λέγει λαλεῖν καὶ ἐκ
 10 μέρους γινώσκειν, ὁ ἐν ἑαυτῷ τὸν Χριστὸν οἰκοῦντα ἔχων, τίς λοιπὸν ἐστὶν ὁ δυνάμενος εἰπεῖν, ὅτι Τελείως λαλῶ καὶ τε- f. 34^v
 λείως γινώσκω; Τὸ γὰρ περὶ Θεοῦ λαλεῖν οὐκ ἀκίνδυνόν ἐστιν, ὡς φησὶν ὁ μακάριος Γρηγόριος· οἱ γὰρ τὰ ἐντός, ὡς φησί, μὴ ἐπιστάμενοι, οὔτε τὸ εἶδος καὶ τὴν οὐσίαν τῆς ἰδίας ψυχῆς
 15 γινώσκοντες, ὅποιά ἐστιν ἢ πῶς ἐστὶν ἢ πόθεν ἔρχεται ἢ πῶς ἔρχεται ἢ ποῦ πορεύεται, πόσω γε μᾶλλον τὰ περὶ τοῦ φύσει ἀκατάληπτου καὶ ἀρρήτου καὶ ἀνεξερευνήτου Θεοῦ <οὐ> κατα- f. 35^f
 λαβέσθαι δυνάμεθα; Πᾶσαι γὰρ αἱ παρατραπέσαι | αἰρέσεις, ἐκ τοῦ πολυπραγμονεῖν καὶ περιεργάζεσθαι τὸ ἀκατάληπτον βάθος
 20 τῆς θεότητος, ἐπλανήθησαν καὶ ἀπώλοντο.

2. Πρὸς μὲν οὖν Ἰουδαίους καὶ Ἑλληνας καὶ Ἄραβας ἕτερος ὁ λόγος τῆς ἐκκλησίας καὶ ἡ περὶ Χριστοῦ καὶ πίστεως ἀπολογία. Πρὸς δὲ τὰς νῦν κατακρατούσας δύο αἰρέσεις ἐν τε Συρία καὶ Μεσοποταμίᾳ καὶ Αἰγύπτῳ, τουτέστι τοὺς ὑπὸ τοῦ Νεστο-
 25 ρίου καὶ Σευήρου καὶ Ἰακώβου πλανηθέντας, ἐκεῖνο λεγέτωσαν οἱ λεπτότητα δογμάτων καὶ Γραφῶν μὴ ἐπιστάμενοι, ὅτι f. 35^v
 Πᾶς βασιλεὺς καὶ ἐξουσιαστής καὶ δεσπότης, τοῖς πιστοτέροις πάντως καὶ φρονιμωτέροις τοῦ λαοῦ αὐτοῦ καὶ πάντων τῶν ὑπηρετῶν αὐτοῦ καταπιστεύει τοὺς ἀναγκαίους κοιτῶνας καὶ
 30 τὰ ταμεῖα αὐτοῦ. Τίμιοι δὲ κοιτῶνες καὶ ταμεῖα πανάγια τῶν μυστηρίων Χριστοῦ εἰσὶν, ἐκ πάντων τῶν ἁγίων τόπων τῶν ἐπὶ | τῆς γῆς, ἡ ἁγία Ναζαρέτ, ἡ ἁγία Βηθλεέμ, ἡ ἁγία τοῦ f. 36^f
 Θεοῦ πόλις Ἱερουσαλήμ, ὁ τίμιος Γολγοθᾶς, τὸ ἅγιον ὄρος τὸ Θαβῶρ, ὁ ἅγιος ἐν ποταμοῖς Ἰορδάνης, ἡ ἁγία Σιών, ἡ ἱερά
 35 Γεθσημανῆ, τὸ ἅγιον ὄρος τῶν ἐλαιῶν, τὸ τίμιον ὄρος τὸ Σιναῖον. Καὶ ὀρῶμεν πάντας τοὺς ἁγίους τόπους τούτους καὶ δε-

7-8 2 Cor. 12:2 8-9 2 Cor. 12:4 10 Cf. Gal. 2:20 13-17 Cf. Greg. Nyssen-
 nus, *Contra Eunomium*, II 1, §§105-107 (ed. W. Jaeger, Leiden 1960², vol. 1, pp. 257-8)

24-25 νεστωρίου F 32 βηθλεέμ F 35 γεθσημανῆ F

δοξασμένους, ὅτι τῇ καθολικῇ ἡμῶν ἐκκλησίᾳ ὁ Θεὸς ἐνεπί-
 στευσεν καὶ ἐχαρίσατο εἰς δοξολογίαν καὶ προσκύνησιν αὐτοῦ. | f. 36^v
 Εἰ δὲ ἡ Νεστορίου ἢ Σευήρου ἢ Ἰακώβου ἢ Γαϊανοῦ ἢ Θεοδο-
 40 σίου ἢ ἄλλου τινὸς τῶν αἰρέσεων εὐσεβεστέρα πίστις ὑπῆρχεν
 τῆς ἁγίας ἡμῶν καθολικῆς ἐκκλησίας, ἐχρῆν μᾶλλον αὐτῇ πι-
 στευθῆναι ὑπὸ Χριστοῦ τοὺς ἁγίους τοῦ Θεοῦ τόπους.

3. Εἰ δὲ ὡς εἰκὸς λέγει ὁ αἰρετικὸς, ὅτι βασιλικῇ χειρὶ καὶ
 τυραννία κατέχει τοὺς ἁγίους τόπους ἢ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ,
 45 ψεύδεται κατὰ τῆς αὐτοῦ κεφαλῆς. Οἱ μὲν γὰρ Ἀρειανοὶ ποτὲ
 | Ῥωμαίων κρατούντων, βασιλικῇ χειρὶ τοὺς ἁγίους [χειρὶ] f. 37^v
 ἤρπασαν τόπους, ὅθεν εὐθέως μετ' ὀλίγους χρόνους, ὁ Θεὸς πάλιν
 ἀπεκατέστησεν αὐτοὺς τῇ ἁγίᾳ καθολικῇ καὶ ὀρθόδοξῳ αὐ-
 τοῦ ἐκκλησίᾳ. Νῦν δὲ ἐθνῶν τουτέστιν Ἀράβων κρατούντων
 50 πάσης Ἀνατολῆς καὶ Παλαιστίνης καὶ τῶν ἁγίων τόπων, εὐδη-
 λον ὅτι οὐ χειρὶ βασιλικῇ, ἀλλ' οἰκονομία θεϊκῇ ὡς ὀρθόδοξος
 κατέχει τοὺς ἁγίους τόπους ἢ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ. Καὶ ὅτι ἐξ f. 37^v
 οἰκονομίας Θεοῦ κατέχομεν τούτους, ἐκείθεν ἐστὶ μαθεῖν, ὅτι-
 περ ἀγαπώντων ὑμᾶς τοὺς αἰρετικούς τῶν φυλάρχων τῶν
 55 Ἀράβων ὑπὲρ ἡμᾶς τοὺς Ῥωμαίων ὁμόφρονας, οὐ συνεχώρη-
 σεν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἀρθῆναι ἐξ ἡμῶν τοὺς ἁγίους τόπους, δη-
 λον ὡς ὀρθόδοξους ἡμᾶς ὄντας ὑπὲρ τὰς λοιπὰς πίστεις.

4. Καὶ ὅπως ἀποτολήσας πρὸς τὸν αἰρετικὸν εἶπω, Εἰ ἔστιν | f. 38^v
 60 ἕτερα πίστις ἐπὶ τῆς γῆς ὀρθοδοξότερα τῆς ἡμετέρας ἁγίας κα-
 θολικῆς ἐκκλησίας, οὐ καλῶς ἐποίησεν ὁ Θεὸς ἡμῖν ἐμπιστεύ-
 σασ τοὺς ἁγίους καὶ σεβασμίους τόπους, ἰδοὺ λοιπὸν ἑπτακο-
 σιοστός χρόνος.

5. Ταῦτα πολλάκις λεγόντων ἡμῶν πρὸς τοὺς αἰρετικούς
 κατησχύνοντο, καὶ οὐκέτι ἤνοιγον τὸ στόμα αὐτῶν.

(21) Μ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ Τινὲς ἀκούοντες τοῦ Εὐαγγελίου λέγοντος, ὅτι
 Πάντα | διὰ τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ ἐγένοντο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ f. 38^v
 ἐγένετο οὐδὲ ἓν ὃ γέγονεν, λέγουσιν ὅτι πάντα τὰ ἐν τῷ κόσμῳ

App. 21
 2-3 Ioh. 1:3

Mss F ff. 38-41 (hanc quaestionem, cum numero 40, F addidit Collectioni b; alibi non inveni, sed relatio cum Qu. 101 patet).

γινόμενα πράγματα καὶ πᾶσα θλίψις ἦν ποιεῖ τὸ τῶν Ἀρειανῶν
5 γένος εἰς ἡμᾶς τοὺς πιστοὺς, κατ' ἐπιτροπὴν Θεοῦ ποιεῖ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Οἱ ταῦτα λέγοντες καὶ φρονοῦντες, μακρὰν τοῦ
λόγου τῆς ἀληθείας ὑπάρχουσιν· οὔτε γὰρ οἱ φόνοι καὶ αἱ μοι-
χεῖαι καὶ αἱ πορνεῖαι καὶ αἱ κλοπαὶ καὶ αἱ | λοιπαὶ ἁμαρτίαι αἱ f. 39^f
ἐν τῷ κόσμῳ γινόμεναι, διὰ τοῦ Θεοῦ γίνονται, ἀλλ' ἐκ τοῦ
10 πονηροῦ. Οὐκοῦν περὶ τῶν κτισμάτων εἶπεν ὁ εὐαγγελιστής,
ὅτι Πάντα διὰ τοῦ Θεοῦ λόγου γέγονεν, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγέν-
ετο οὐδὲ ἐν ᾧ γέγονεν.

2. Ὅθεν δεῖ ἀκριβῶς ἐπίστασθαι, ὅτι οὐδὲ πάντως πάντα τὰ
δεινὰ ἅπερ εἰς τὸν λαὸν τοῦ Χριστοῦ ποιοῦσιν οἱ Ἀρειανοὶ κατ'
15 ἐπιτροπὴν Θεοῦ ποιοῦσιν· οὔτε γὰρ κελεύει ὁ Θεὸς τούτοις
ἀναγκάσαι ἢ | τιμωρῆσαι ἄνθρωπον πιστόν, ἵνα ἀρνήσηται τὸ f. 39^v
δοξολογεῖν τὸν Χριστὸν Θεόν, καὶ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, οὔτε πάλιν
ἵνα ἀρνήσηται τὸν σταυρὸν ἢ τὸ βάπτισμα ἢ τὴν μετάληψιν
τῶν αὐτοῦ ἁγίων μυστηρίων. Οὔτε πάλιν ἀπὸ κελεύσεως Θεοῦ
20 κατασφάζουσιν ἄνδρας δικαίους τοὺς μηδὲν ἁμαρτήσαντας.
Οὔτε μὴν θεραπεύεται ὁ Θεός, καταπατούντων αὐτῶν τὸ πανά-
γιον αὐτοῦ σῶμα καὶ αἷμα, καὶ πορνεῖας | ποιούντων εἰς τὰ f. 40^f
ἅγια τῶν ἁγίων, ἀλλὰ τούτων πάντων τῶν κακῶν, μέλλουσι
δικην δοῦναι αἰώνιον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως.

3. Καὶ ἵνα μὴ τις τῶν ἀφρόνων δόξῃ εἰπεῖν, ὅτι ἐξ οἰκείας
καρδίας ταῦτα λαλοῦμεν καὶ στοχαζόμεθα, ἀκούομεν τοῦ Θεοῦ
διὰ δύο τινῶν προφητῶν, ἐξ ὧν καὶ Ἡσαΐας ἐστίν, λέγοντος
περὶ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τῶν Χαλδαίων τῶν αἰχμαλωτευσάντων
αὐτόν, ὅτι Ἐγὼ μὲν παρέδωκα τὸν λαόν μου εἰς ὀλίγα, του- f. 40^v
30 τέστιν ἵνα [ἅ]φειδομένως καὶ φιλανθρώπως παιδεύσητε αὐτόν,
ὑμεῖς δὲ ἐπέθεσθε αὐτῷ εἰς πολλὰ· τὸν ζυγὸν τοῦ πρεσβυτέρου
ἐβαρύνετε, καὶ χήραν καὶ ὄρφανὸν οὐκ οἰκτεῖρατε. Ταῦτα διὰ
τῶν προφητῶν λέγων τοῖς Χαλδαίοις ὁ Θεός, ἐπαγγέλλεται
ἐπαγαγεῖν ἐπ' αὐτοὺς ὀργὴν διὰ τὴν ἀσπλαγχνίαν, ἣν εἰς τὸν
35 Ἰσραὴλ ἐνεδείξαντο.

11-12 Ioh. 1:3 29-32 Cf. Is. 47:6-8 et Zach. 1:14-15 (cf. Qu. 101)

4, 14, 38 Ἀρειανῶν ... Ἀρειανοὶ] fors. Ἀράβων ... Ἀραβες corrigendum, sed cf. App. 22 (32) 30 ἀφειδομένως F (sed cf. 41 infra)

4. Εἰ δὲ δεῖ καὶ ὑποδείγματα τινα χρήσασθαι, | ὡσπὲρ τις f. 41^r
 γεωργὸς βαλὼν πῦρ ἐν τῷ ἰδίῳ ἀγρῷ, συνέκαψεν μετὰ τῶν
 ἀκανθῶν καὶ τὰς ἀμπέλους, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν Ἀρειανῶν νοή-
 σωμεν, ὅτι οὐ πάντως ὅσα ποιῶσιν εἰς τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ θεά-
 40 ρεστα ὑπάρχουσιν.
 5. Τοῦτο δὲ συνετάξαμεν ἀναγκαῖον, ἵνα μὴ οἱ ἀφειδῶς ὑπ'
 αὐτῶν παιδευόμενοι, εἰς Θεὸν βλασφημοῦσι, νομίζοντες κέλευ-
 σιν Θεοῦ εἶναι, τὴν παράφρονα παιδευσιν αὐτῶν.

(22) MB' ΕΡΩΤΗΣΙΣ | Διὰ ποίαν αἰτίαν οὐ γίνονται σήμερον πλείστα f. 42^r
 σημεῖα καὶ τέρατα ἐν ἡμῖν, ὡσπερ ἐπὶ τῶν προτέρων ἀνδρῶν
 ἐγίνοντο;

- ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Ὅτι μὲν διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν ὡς
 5 φησιν ὁ Κύριος ψυγῆσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν καὶ σὺν
 αὐτῇ πάντα τὰ ἀγαθὰ, πρόδηλον· πλὴν, ὡς ἐκ τῶν θείων
 Γραφῶν μαθάνομεν, τὰ σημεῖα | διὰ τοὺς ἀπίστους, καὶ οὐ f. 42^v
 διὰ τοὺς πιστοὺς γίνονται, ὅθεν σημεῖα παρὰ τοῦ Χριστοῦ θε-
 λόντων ιδέσθαι τῶν Ἰουδαίων, ἄκουσον τί φησι πρὸς αὐτούς·
 10 Ὡς γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς, εἰ μὴ σημεῖα καὶ τέρατα ἴδητε,
 οὐ πιστεύετε. Ἐν οἷς καὶ τὸν Θωμᾶν τοῦτο ιδέσθαι ἐπιζητή-
 σαντα, λέγω δὴ τοὺς τύπους τῶν ἡλῶν καὶ τῆς πλευρᾶς, ἐπι-
 πλήττει ὁ Κύριος λέγων αὐτῷ· Ὅτι ἐώρακάς με πεπίστευκας;
 15 κατὰ σάρκα | Χριστὸν μὴ θεασάμενοι, μήτε σημεῖα καὶ τέρατα f. 43^r
 νῦν βλέποντες.

2. Καὶ γὰρ πολλάκις δι' αὐτῶν τῶν γινομένων σημείων ἐπὶ
 πλείον τινὲς κατακρίνονται, ὁρῶντες μὲν αὐτά, μὴ πιστεύοντες
 δέ, μήτε βαπτιζόμενοι, ἀλλὰ τῇ κακίᾳ ἐπιμένοντες. Τί γὰρ εἰπέ
 20 μοι ὠφελήθη ὁ Φαραῶ διὰ τῶν σημείων τῶν τοιοῦτων Μωϋ-

App. 22

4-5 Matt. 24:12 10-11 Cf. Matt. 12:39; 16:4; Luc. 11:29; et Ioh. 4:48 11-12 Cf.
 Ioh. 20:25 13-14 Ioh. 20:29

MSS F ff. 42-44v (haec quaestio numerum 42 in F habet et additamentum est Col-
 lectioni b).

13 πεπίστευκας;] quaestionem indicat F

σέως καὶ τοσούτων; Τί δὲ ἐκέρδησεν ὁ Ἰσραήλ, ὁ τὰ ἐν Αἰ-
 γύπτῳ καὶ ἐν τῇ θαλάσῃ | καὶ ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ ἐν τῷ Σιναίῳ f. 43^v
 καὶ ἐν τῷ στύλῳ τοῦ πυρός, καὶ ἐν τῷ γνόφῳ καὶ πυρὶ καὶ
 θυέλλῃ καὶ σάλπιγγι σημεῖα θεωρήσας; Οὐ μετὰ ταῦτα πάντα,
 25 εὐθέως μόσχον ποιήσας προσεκύνησεν; Τί δὲ πάλιν ὁ αὐτὸς
 μωρὸς λαὸς ἐκέρδησεν, θεωρήσας τὸν Χριστὸν νεκροὺς ἐγείραν-
 τα, λεπρούς καθαρίσαντα καὶ πᾶσαν ἴασιν ἐπιτελοῦντα; Οὐ
 30 φαρμακὸν τοῦτον ὠνόμασεν, ἐν | Βεελζεβούλ ἐκβάλλοντα τὰ f. 44^r
 δαιμόνια; Ὅθεν καὶ μετὰ ληστῶν ὡσεὶ κακοῦργον τοῦτον
 σταυρώσαντες, θανάτῳ κατεδίκασαν.

3. Καὶ ἵνα πάντα καταλείψας συνελὼν εἶπω, τί ὠφελήθη ἡ
 μετενόησεν τὸ Ἄρειανὸν τοῦτο ἔθνος ἐν πολλοῖς καὶ διαφόροις
 ναοῖς ἡμῶν, ἰάσεις καὶ σημεῖα καὶ τέρατα θεωρῶν γινόμενα;
 Οὐκ ὠφελήθη, ἀλλ' ἐπὶ πλείον κατεκρίθη. Καὶ τοῦτο φανερο-
 35 ποιῶν ὁ Κύριος, περὶ | Ἰουδαίων ἔλεγεν, ὅτι *Εἰ μὴ ἦλθον καὶ f. 44^v*
ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον, ὥστε εἰς μείζονα κατά-
κρισιν τοῖς πολλοῖς τὰ σημεῖα γίνονται.

(23a) **ΜΔ' ΕΡΩΤΗΣΙΣ** Τὸ μέγα καὶ πολυθρύλλητον καὶ σχεδὸν παρὰ
 πάντων ζητούμενον ὄρον θέλομεν λέγειν ἔχειν τὴν τοῦ
 ἀνθρώπου ζωὴν, ἢ οὐ; Εἰ μὲν γὰρ ὄρος, πῶς φησιν ὁ Δαυῖδ
 τῷ Θεῷ· *Μὴ ἀναγάγῃς με ἐν ἡμίσει ἡμερῶν μου, καὶ πάλιν,*
 5 *Ἄνδρες αἱμάτων καὶ δολιότητος, οὐ μὴ ἡμισεύσουσιν τὰς*
ἡμέρας αὐτῶν; Εἰ δὲ οὐκ ἔστιν ὄρος, πῶς πάλιν ὁ αὐτὸς λέγει·
Ἰδοὺ παλαιστὰς ἔθου τὰς ἡμέρας μου; Εἰ δὲ πάλιν ὄρος ἐστί,

28-29 Cf. Matt. 9:34; 12:24; Marc. 3:22; Luc. 11:15 35-36 Ioh. 15:22

24 θυέλη F 28 ἐν] scripsi, ἐπὶ F 31 ἢ] ἡ F

App. 23a

4 Ps. 101:25 5-6 Ps. 54:24 7 Ps. 38:6

MSS F ff. 46-54 (haec quaestio numerum 44 in F habet et additamentum est Collec-
 tionis b).

Cf. (i) QQ 16, 28; (ii) Ps.-Athanasius, *QQ ad Antiochum*, Qu. 113 (PG 28, 668A3-D5),
 scil. versio quae paraphrasis primae partis (1-46) huius Appendixis est.

4 ἀναγάγεις F 5 ἡμισεύσουσιν] fors. ἡμισεύσωσιν (cum Ps.) corrigendum

πῶς | ὁ Σολομών εἶπεν· *Μὴ γίνου σκληρὸς μηδέ ἀσεβὴς ἐπι-* f. 46^v
πολύ, ἵνα μὴ ἀποθάνῃς ἐν οὐ καιρῷ σου; Εἰ οὖν ἔστιν ἐν οὐ
 10 *καιρῷ ἀποθανεῖν, πῶς τισιν ἔδοξε λέγειν, ὅτι Θάνατοι ἐπά-*
γονται τῶν ὄρων τῆς ζωῆς πληρωθέντων; Πῶς δὲ καὶ τῷ
Ἐζεκία καὶ τοῖς Νινευίταις ζωὴν αἰτήσαμένοις, ὁ Θεὸς ἐπρο-
σέθηκεν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Ἡ τῆς σοφίας πηγὴ τὸ μέγα δοχεῖον τῆς
 15 γνώσεως, Παῦλος ὁ Ἀπόστολος πρὸς | Κορινθίους γράφων λέ- f. 47^r
γει· Ὁ γὰρ ἀναξίως ἐσθίων καὶ πίνων τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα
τοῦ Κυρίου, κρίμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει, καὶ διὰ τοῦτο ἐν
ὑμῖν ἀσθενεῖς καὶ ἄρρωστοι, καὶ κοιμῶνται ἱκανοί. Προσέχετε
 20 *μετὰ ἀκριβείας· διὰ τὸ ἀναξίως ὑμᾶς μεταλαμβάνειν τῶν*
θειῶν μυστηρίων, ἀποθνήσκετε οἱ πολλοί. Ὡστε εἰ ἀξίως με-
τελάμβανον, οὐκ ἂν ἀπέθνησκον τότε, καὶ πῶς λοιπὸν ζη- f. 47^v
τοῦ<μεν> τὸν ὄρον τῆς ζωῆς | τὸν παρὰ πολλοῖς ἡμῖν προβαλ-
λόμενον; Καὶ αὐθις πρὸς τὸν Ἐλιφάζ τὸν Θεμανίτην εἶρηκεν ὁ
 25 *Θεός· Ἥμαρτες σὺ καὶ οἱ δύο φίλοι σου, καὶ εἰ μὴ διὰ Ἴώβ*
τὸν θεράποντά μου, ἐξωλόθρευσα ἂν ὑμᾶς. Καὶ ὁ Ψαλμωδὸς
φησὶ περὶ τῶν Ἰσραηλιτῶν, ὅτι Εἶπεν ὁ Θεὸς τοῦ ἐξολοθρευ-
σαι αὐτούς, εἰ μὴ Μωϋσῆς ὁ ἐκλεκτὸς αὐτοῦ· ὥστε διὰ τὴν
 30 *τοῦ Ἴώβ καὶ Μωσέως πρὸς Θεὸν ἀρετὴν οὐκ ἀπέθανον, καὶ*
οὐ διὰ τὸ <μὴ> πληρωθῆναι | τὸν ὄρον τῆς ζωῆς αὐτῶν. f. 48^r

2. Εἰ δὲ ὡς τισὶ δοκεῖ πεπηγμέναι καὶ ὠρισμέναι εἰσὶν τοῦ
 ἀνθρώπου αἱ ἡμέραι, μηδεὶς λοιπὸν ἐν ἀνομίαις μέλλων τε-
 λευτᾶν, ἀγίοις ἀνδράσι προσδράμη ζωὴν καὶ ἐπιστροφὴν αὐτῷ
 εἰς Θεὸν αἰτήσασθαι, μηδεὶς περὶ ζωῆς τῶν αὐτοῦ τέκνων τὸν
 Θεὸν δυσωπήσῃ· ὁ γὰρ ὄρος ἔστηκεν καὶ προσθήκην ἀδύνατον

8-9 Eccles. 7:17 10-11 Cf. Basil. Caes., *Quod Deus non est auctor malorum* (CPG 2853), 3 (PG 31, 333B5-9); cf. Qu. 16 (53-56) et infra (37-39) 12 Cf. 4 Reg. 20:6 (Hezekiah) et Ion. 3:9 (Ninevites) 16-18 1 Cor. 11: 27-30; cf. Qu. 16 (34-35)
 24-25 Cf. Iob 42:7-8 26-27 Ps. 105:23 30 Cf. Qu. 16 (8-15)

12 νηνευίταις F 17 κρίμα] sic acc. F 18 καὶ κοιμῶνται] κεκοιμῶνται F
 21-22 ζητοῦμεν] coniecti ex Qu. ad. Ant., ζετοῦ et ras. F 23 Θεμανίτην] F (et Qu. ad. Ant.), Θαϊμανίτην LXX 27 αὐτοῦ] ἔστι ἐν τῇ θραύσει ἐνώπιον αὐτοῦ forsitan addendum ex Ps. 105 29 μὴ] coniecti ex Qu. ad. Ant., om. F 30 ὡς τισι] correxi ex Qu. ad. Ant., ὅστις εἰ F 34 ἔστηκεν] correxi, ἔστηκεν F, ὄρος ἔστι Qu. ad. Ant.

35 κατ' αὐτῶν γενέσθαι. Καί φησιν ἡ θεία Γραφή: *Τίμα τὸν πα-*
τέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, ἵνα εὖ | σοι γένηται, καὶ ἔσῃ f. 48^v
μακροχρόνιος ἐπὶ τῆς γῆς. Οὕτως οἶμαι καὶ τὸν ἐν ἀγίοις Βα-
 σίλειον νοῆσαι ὅπερ ἔφη ῥητόν, ὅτι Οἱ θάνατοι ἐπάγονται τῶν
 ὄρων τῆς ζωῆς πληρωθέντων.

40 3. Ὁρος τοίνυν ἐστὶ τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου ἡ βουλή τοῦ
 Θεοῦ, καὶ ὧτινι κελεύει προστίθῃσι, καὶ ἔνθα ἂν σκοπήσῃ ὑφε-
 λεῖται, πάντα ποιῶν πρὸς τὸ συμφέρον· καὶ ὡσπερ ὁ δεσπότης
 τῆς ποιμνῆς ἀποστέλλει καὶ φέρει <οἶα> | βούλεται πρόβατα, f. 49^r
 οὕτω καὶ ὁ Θεὸς ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων ποιεῖ, καὶ τότε ἐπάγεται ὁ
 45 θάνατος τῷ ἀνθρώπῳ. Ὁρος τοιγαροῦν, ὡς προλέλεκται, τῆς
 ἐκάστου ζωῆς ἐστὶν ἡ κέλευσις καὶ ἡ βουλή τοῦ Θεοῦ, ὃς ἔφη
 μετὰ τὴν παράβασιν τῷ ἀνθρώπῳ: Ὅτι γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπε-
 λεύσῃ· οὐ γὰρ εἶπεν, Ἐγὼ θανατώσω ὑμᾶς, ἀλλὰ *Θανάτω*
ἀποθανεῖσθε, ἐὰν παρακούσητέ μου τῆς ἐντολῆς. Καὶ εἰ μὴ πα-
 50 ρήκουσαν, | οὐκ ἂν ἐστερηθήσαν τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς. Ὑπακοῆ f. 49^v
 μὲν τίκτει ζωὴν, παρακοῆ δὲ θάνατον κατεργάζεται. Λέγει γὰρ
 ὁ Θεὸς πρὸς τὸν ὑπὸ χειρὸς αὐτοῦ πλασθέντα ἄνθρωπον· Ἐγὼ
 ὄρους οὐκ ἐπέθηκα, οὔτε θάνατον ἔκτισα, ἀλλὰ σὺ ἑαυτῷ ἐκ
 55 ἀπονηρᾶς γνώμης ἐπεσπάσω τὸν θάνατον, ὥστε ὁ Ἀδάμ ἀποστάς
 ἀπὸ Θεοῦ, ἑαυτῷ τὸν θάνατον κατεσκεύασεν· *Οἱ γὰρ μακρύνον-*
τες φησὶν ἑαυτοὺς | ἀπὸ σοῦ ἀπολοῦνται, ἐπειδὴ ὁ ἀγαπῶν f. 50^r
κίνδυνον ἐν αὐτῷ ἀπολεῖται, ὡς παράβουλος.

4. Πολλάκις γοῦν πιστῶν νήπια οἰκονομικῶς προαρπάζει ὁ
 Θεός, ὅπως καθαρὰ ἐκεῖ ἀπέλθωσιν, ἴσως ὅτι πονηρὸν βίον πά-
 60 νυ ζῆσαι ἤμελλον. Καὶ ἀπλῶς πάντα πρὸς τὸ συμφέρον ἐκά-
 στοῦ ὁ Θεὸς οἰκονομεῖ, καὶ τοὺς μὲν ἀμαρτωλοὺς μακροχρονίους
 ποιεῖ, ἀφορμὴν αὐτοῖς διδοὺς πρὸς μετάνοιαν, | τοὺς δὲ δικαίους f. 50^v
 πολλάκις ὀλιγοχρονίους ποιεῖ, ἵνα μὴ, ὡς λέγει ἡ θεία Γραφή,
 ἡ κακία ἀλλάξῃ σύνεσιν αὐτῶν· πολλοὺς γὰρ ἀρξαμένους με-

35-37 Exod. 20:12 37-39 Cf. Basil. Caes., loc. cit. supra 45 Cf. II. 40-42
 47-48 Gen. 3:19; cf. Qu. 16 (55-56) 48-49 Gen. 2:17 50 Gen. 2:9 52-55
 Cf. Sap. 1:13 55-56 Ps. 72:27 56-57 Sir. 3:26 63-64 Sap. 4:11

41 ὧτινι] correxi ex Qu. ad. Ant., ὅτινι F | σκοπήσῃ] correxi ex Qu. ad. Ant.,
 σκοπήσει F 43 οἶα] conieci ex Qu. ad. Ant., ras. F 46 Θεοῦ] des. Qu.
 ad. Ant. 57 ἐν αὐτῷ] correxi ex LXX, ἑαυτῷ F 64 ἀλλάξει F

65 τανοεῖν συντόμως ἀρπάζει ὁ Θεός, πρὸς τὸ συμφέρον ὡς ἀγα-
θός, προγινώσκων ὅτι ἐὰν πολυχρονήσουσι, πάλιν πίπτουσι
καὶ ἀπώ<λ>λυτο.

5. Λοιπὸν οὖν μηδεὶς ὄλως τῶν πιστῶν τ<οσα>ύτας μαρτυ-
ρίας ἀκούων τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν | καὶ αἰνίγματα τῶν f. 51^r
70 θεοφόρων πατέρων, ὑπὸ φιλονείκων αἰρετικῶν ἐξαπατάσθω,
πεπηγμένας εἶναι φασκόντων καὶ μὴ ἀφελεῖσθαι ἢ προστίθε-
σθαι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τὰς τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου ἡμέρας, ἀλλὰ
μᾶλλον πιστευέτω ἕκαστος, ὅτι τῇ αὐτοῦ βουλῇ καὶ προστάξει
πάντα ὑπακούει. Καὶ τὰ μὲν πλεῖστα, ἐκ παραχωρήσεως ἐπέρ-
75 χονται, ἢ δὲ παραχώρησις, ἐξ εὐλόγου δικαίου γίνεται διὰ τὴν | f. 51^v
ἀπροσεξίαν ἡμῶν, ὥστε δικαίους ἅμα καὶ ἀδίκους, ὀλιγοχρο-
νίους καὶ πολυχρονίους ὁ Θεὸς ποιεῖ. Καὶ πολλοῖς μὲν δικαίοις,
μακρότητα ἡμερῶν χαρίζεται, πολλοῖς δὲ ὀλιγότητα. Ὡσαύτως
καὶ τοὺς ἀμαρτωλοὺς· τοῖς μὲν προστίθησι χρόνους, τοῖς δὲ
80 θάττον ἀρπάζει. Πάντα καθὼς προεῖρηται, ἢ αὐτοῦ ἀγαθότης
πρὸς τὸ συμφέρον ἐκάστω οἰκονομεῖ· τῷ δὲ ἐξ ἀνοησίας ἐπι-
δεδωκέναι | ἑαυτοὺς θανάτῳ, παραχωρήσει Θεοῦ διὰ τὰς ἀμαρ- f. 52^r
τίας ἡμῶν ἀλόγως οἱ πολλοὶ τελευτῶσιν, ἐπεὶ οὔτε ὥρισεν
οὔτε προώρισεν ὁ Θεός, οὔτε θέλημα αὐτοῦ ἐστίν, ἵνα χειρώση-
85 ταί τις ἑαυτόν, οὔτε μὴν ἀδίκῳ ἀποκτέννειν ἕτερον ἑτέρῳ, ἀλλ'
ἐξ ἰδίας ἡμῶν προαιρέσεως καὶ ἀφροσύνης ἐπέρχονται ἡμῖν
ταῦτα, καθὼς φησιν ὁ Θεός· *Καὶ ἐξαπέστειλα αὐτοὺς κατὰ τὰ*
ἐπιτηδεύματα τῶν καρδιῶν | αὐτῶν, καὶ τὰ ἐξῆς. f. 52^v

6. Καὶ γάρ τις τῶν ὁσίων πρὸς τινὶ τῶν ἀνακτόρων ἀπερχο-
90 μένω εἰς πόλεμον, μετὰ παρρησίας ἔφησε, Ποῦ πορεύει βασι-
λεῦ, <τόν> Θεὸν μὴ κεκτημένος ἐπίκουρον; Ἀνακάλεσαι οὖς

80 Cf. II. 40-42 87-88 Ps. 80:13 89-98 Fors. de Juliano Imperatore loquitur:
cf. narrationem similem quam narrat Theodoretus, *Historia Ecclesiastica* 3.18, 23 (ed. L.
Parmentier - F. Scheidweiler, Berlin, 1954², p. 202; PG 82, 1116-7)

66 πολυχρονήσουσι] sic F, fors. πολυχρονήσωσι corrigendum 68 τοσαύ-
τας] supplevi, τ...ύτας F 77-78 πολλοῖς μὲν δικαίοις ... πολλοῖς] scripsi,
πολλοὺς μὲν δικαίους ... πολλοὺς F 79 τοῖς μὲν ... τοῖς δὲ] scripsi, τοὺς
μὲν ... τοὺς δὲ F 81 τῷ δὲ] correxi, τὸ δὲ F 83-84 ὥρισεν οὔτε προ-
ώρισεν] correxi, ὄρησεν οὔτε προόρησεν F 85 ἕτερον] correxi, ἕτερος
F 91 τόν] supplevi, ras. F

ἔξέωσας ὀρθοδόξους τῶν ἐκκλησιῶν ἐπισκόπους, καὶ ἄνευ κό-
 που τοὺς βαρβάρους νικήσεις· εἰ δὲ μὴ γε, συναπολέσεις ἑαυτῶ
 τὸ στρατόπεδον. Εἶρηκεν δὲ ὁ βασιλεὺς· Καὶ σὲ ψευδόμενον
 95 ὑπο<στρέψα>ς | τιμωρήσομαι. Καὶ ἀνακράξας ὁ ὄσιος εἶπεν· f. 53^r
 Φόνευσόν με, εἰ ὑποστρέψεις ἐκεῖθεν. Καὶ παρακούσας τῇ
 ἀγαθῇ συμβουλίᾳ, ἐλεεινῶ θανάτῳ παρέδωκεν τὴν ἑαυτοῦ ψυ-
 χήν.

7. Διὰ τοῦτο λέγει ὁ Θεός· Ἐὰν θέλετε καὶ εἰσακούσετέ μου
 100 τοῖς γεγραμμένοις, τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς φάγετε· εἰ δὲ μὴ θελή-
 σετέ μου εἰσακούσαι, μάχαιρα ὑμᾶς καταφάγεται. Τῶν μὲν
 κακῶν προγνώστην εἶναι τὸν Θεόν, οὐκ ἀπιστοῦμεν· | προ- f. 53^v
 οριστὴν δέ, οὐδαμῶς οἱ ἀληθεῖς Χριστιανοὶ πιστεύομεν. Καὶ ὅτι
 οὐ προώρισεν παράβασιν καὶ θάνατον, οὐδεὶς τῶν εὐφρο-
 105 νούντων ὡς οἶμαι ἀμφιβάλλει· τὸ δὲ προέγνω, πανταχοῦ πι-
 στευτέον καὶ ἀληθὲς πέφυκεν. Καὶ τὸ μὲν ἐπιστρέψαι πρὸς με-
 τάνοιαν, ἐν ἐξουσίᾳ τοῦ ἀνθρώπου κεῖται· τὸ δὲ ζῆσαι ἢ
 τελευτῆσαι, ἐν τῷ Θεῷ ἐστίν.

8. Καὶ πολλὰ ἕτερα περὶ ζωῆς καὶ θανάτου ὁ φιλοπονῶν | f. 54^r
 110 ταῖς θείαις Γραφαῖς εὐρήσει· τὰ δὲ κρίματα ταῦτα, ἄβυσσος
 πολλή, καὶ μόνῳ Θεῷ γνωστά.

(23b) *Tractatus hic multa ex praevia quaestione continet, sed non patet an primo vel postea scriptus sit.*

| Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἀναστασίου τοῦ Σιναΐτου περὶ p. 369
 ὄρου ζωῆς καὶ θανάτου.

1. Ὁ Θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ τέρπεται ἐπ' ἀπωλείᾳ
 ζώντων, ἀλλὰ φθόνῳ διαβόλου εἰσηλθεν ὁ θάνατος εἰς τὸν

99-101 Is. 1:19-20 110-111 Ps. 35:7

95 ὑποστρέψας] supplevi, ὑπο... F 96 ὑποστρέψης F 99 θέλετε καὶ εἰ-
 σακούσετέ] F, fors. θέλητε καὶ εἰσακούσητέ corrigendum cum LXX

App. 23b

3-4 Sap. 1:13 4-5 Sap. 2:24

Ed. A. Mai, *Scriptorum Veterum Noua Collectio*, I, 1 (Rome 1825), pp. 369-71, ex Vat. gr. 470 (XIV c.), ff. 182-183v.

Cf. QQ 16, 28; et App. 23a

5 κόσμον διὰ τῆς παραβάσεως τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ· διὰ τοῦτο
καὶ ὁ ἐν ἁγίοις Βασίλειος ἔφη ὅτι θάνατοι ἐπάγονται τῶν
ὄρων τῆς ζωῆς πληρωθέντων. "Ὅρος δὲ ἐκάστῳ τῆς ζωῆς ἡ κέ-
λευσις καὶ ἡ βουλή ἐστὶ τοῦ Θεοῦ· ὧ γὰρ ἂν ἐθέλει προστίθη-
10 καὶ θανάτου τὴν ἐξουσίαν κρατῶν.

2. "Ὅρος τοιγαροῦν ἐστὶν οὐ προγεγραμμένος τις ἀριθμὸς
ἐτῶν, ἀλλὰ βουλή καὶ ἡ πρόσταξις τοῦ Θεοῦ, ὅτε καὶ ὡσπερ
κελεύει μεταστάντος τοῦ βίου τὸν ἄνθρωπον, καὶ ποιούντος
ἐκάστῳ πρὸς τὸ συμφέρον, εἴτε τὴν ἐκκοπὴν εἴτε τὴν προσθή-
15 κην τῆς ζωῆς.

3. Πολλάκις γὰρ καὶ πιστῶν νῆπια οἰκονομικῶς ἀρπάζει ὁ
Θεός, ὅπως καθαρὰ ἀπελθόντα ἐκεῖ σωτηρίας τύχωσιν, ὡς προ-
ειδῶς τὸ μέλλον, ὅτι πονηρὸν βίον ζῆσαι ἔμελλον· ἐτέρους με-
τανοεῖν ἀρξαμένους, εὐθέως ἀρπάζει πρὸς τὸ συμφέρον, προ-
20 γινώσκων ὅτι ἐὰν πολυχρονήσωσι, πάλιν τοῖς ὁμοίοις κακοῖς
περιπέσωσι, καὶ εἰς τὸ χεῖρον ἔλθωσι· καὶ πολλοῖς μὲν δικαίοις
μακρότητα ἡμερῶν χαρίζεται εἰς τὸ καὶ ἄλλους συσσωῶσαι μεθ'
ἑαυτῶν· πολλοὺς δὲ καὶ ὀλιγοχρονίους πολλάκις ποιεῖ, ἵνα μὴ
ὡς λέγει Σολομῶν ἡ κακία ἀλλάξῃ σύνεσιν αὐτῶν· ὁμοίως δὲ
25 καὶ ἐπὶ τῶν ἁμαρτωλῶν, τοὺς μὲν πολυχρονίους ποιεῖ, ἵνα
μετανοήσωσιν, τοὺς δὲ καὶ | ταχέως ἀρπάζει, ὅπως ἂν στῆ τὰ
τῆς κακίας αὐτοῖς, καὶ μικρᾶς τινοῦ ἀνέσεως τύχωσιν· πάντως
δὲ καθὼς προείπομεν πρὸς τὸ συμφέρον ἐκάστῳ ἡ ἀγαθότης οἰ-
κονομεῖ.

30 4. Καὶ τὰ μὲν πλεῖστα τῶν ἀνεπίστων κακῶν καὶ ἀπροσδο-
κῆτων παραχωρήσει Θεοῦ ἐπέρχονται διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν
σφαλλομένων ἀμετανόητα· ἡ παραχώρησις δὲ, οὐκέτι θέλησις,
ἀλλὰ μόνον εἰδησις προγινώσκοντος Θεοῦ τὸ μέλλον, καὶ μὴ τε
εὐδοκοῦντος μὴ τε παρεμποδίζοντος, διὰ τὸ εἶναι ἡμᾶς ἀξίους
35 παθεῖν διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν.

p. 370

6-7 Cf. Basil. Caes., *Quod Deus non est auctor malorum* (CPG 2853), 3 (PG 31, 333B5-6),
et cf. Qu. 16 (53-56) 23-24 Sap. 4:11 28 Cf. Il. 11-15

11 τίς Mai 13 μεταστάντος] correxi cum Mai, μεταστένοντος cod. (cf. Qu.
16, 6-7)

5. Θάνατον τοίνυν οὐ προώρισεν ὁ Θεός, οὔτε θέλημα αὐτοῦ ἐστὶ φονεῦειν ἡμᾶς ἀλλήλους καὶ ἀποκτενεῖν διὰ κακίας· ὁ γὰρ ἀπ' ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνος τοῦτο ἐνομοθέτησε, καὶ ἡ πονηρὰ ἡμῶν γνώμη διὰ τῆς πλεονεξίας αὐτὸ συνεστήσατο· ἀλλ' οὔτε
- 40 ἀφρόνως ἐπιρρίπτειν ἡμᾶς ἑαυτοὺς προσήκει τοῖς κινδύνοις, ἐλπίζειν λέγοντας εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ βοήθειαν· καὶ τότε εἰ συνειδομεν ἑαυτοὺς ἐν ἐγκλήμασιν· ἀυθαδείας γὰρ τοῦτο καὶ θράσους, καὶ αὐτοὶ ἐσμεν αἴτιοι τῆς ἑαυτῶν ἀπωλείας· οὕτως ἀπροσέκτως κινδυνεύοντας.
6. Εἰ δὴ ποτε καὶ συμβῆ ἡμῖν αἰφνιδίῳ περιπεσεῖν πειρασμῶ, τότε εἰ καὶ ἁμαρτωλοὶ ἐσμέν, ἐπικαλεσώμεθα μετὰ συντριμμοῦ καρδίας τὸ τοῦ Θεοῦ ἔλεος εἰς ἀντίληψιν, καὶ τῆς ἐλπίδος οὐκ ἀστοχήσομεν· φιλάνθρωπος γὰρ ἐστὶ καὶ ἀνεξίκακος καὶ ἀμνησίκκος, καὶ μὴ ἀποδιδούς ἡμῖν κατὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν.
7. Μηδεὶς οὖν λοιπὸν τῶν πιστῶν ἀπὸ αἰρετικῶν ἐξαπατάσθω πεπηγμένας εἶναι καὶ μὴ ὑφειλέσθαι ἢ προστίθεσθαι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τὰς τοῦ ἀνθρώπου ἡμέρας, ἡγουν τὰ ἔτη τῆς ζωῆς αὐτοῦ, καὶ ὅτι ὤρισται ἐνὶ ἐκάστῳ τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὁ τρόπος τοῦ θανάτου, καὶ ἡ ἡμέρα καὶ ἡ ὥρα, καὶ πῶς δεῖ ἀποθανεῖν, ἄπαγε τῆς
- 55 ἀτοπίας· γραῶδεις μῦθοί εἰσι ταῦτα. Εἰ γὰρ ὤρισται ἐκάστῳ ὁ τρόπος τοῦ θανάτου καὶ οὐχ' οἷον τ' ἐστὶ διαφυγεῖν, διὰ τί ἀρρωστοῦντες τὴν ἰατρικὴν ἐπιζητοῦμεν βοήθειαν, καὶ τὴν ἐκ Θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων ἀντίληψιν ἐπικαλούμεθα; Καὶ πλείοντες λιμένας ἀναζητοῦμεν, καὶ ληστρικοὺς τόπους ἐκκλίνομεν, καὶ ἐν τοῖς κατ' ἐχθρῶν πολέμοις νήφομεν; Εἰ ὤρι-
- 60 σται τῷ Ἄβελ τοιοῦτῳ τρόπῳ ἀποθανεῖν, διατί ὁ Κάϊν καταδικάζεται, καὶ βδελυττόμεθα αὐτόν; Διατί δὲ καὶ τοὺς φονεῖς ἀποκτείνομεν, εἰ ἐχρεωστεῖτο ἐκεῖνοις οὕτως ἀποθανεῖν, οὐς πεφονεύκασιν; Διατί δὲ καὶ προσευχόμεθα πολυχρονίων ἐτῶν, καὶ μὴ ἐμπεσεῖν εἰς πειρασμόν; Οὐχ' ὅτι ἀληθὴς ἐστὶ ὁ εἰρηκῶς Κύριος, *Μακρότητα ἡμερῶν ἐμπλήσω*
- 65 *αὐτόν, καὶ δείξω αὐτῷ τὸ σωτήριον μου· καὶ πάλιν, Ἐπικάλεσαί με ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς σου καὶ ἐξελοῦμαι σε καὶ δοξάσεις με;*

38 Cf. Ioh. 8:44 53–66 Cf. Leontius Constant., *Hom. X, In Mesopentecosten*, 340–386 [CPG 7881; BHG 1488c] (ed. Datema–Allen [CCSG 17], pp. 329–331) 63 Cf. Matt. 6:13, Luc. 11:4 64–65 Ps. 90:16 65–66 Ps. 49:15

37 ἀποκτενεῖν] (sic) Mai, sed ἀποκτένειν App. 23a (85) 51 ὑφειλέσθαι] coptexi, ὑφείλεσθαι Mai, sed vide ἀφελείσθαι App. 23a (71) 62 οὐς πεφονεύκασιν] coptexi, οὐς πεφοίκασιν Mai (om. Leontius)

8. Τρεῖς τοίνυν οἶδα τάξεις θανάτου· μίαν μὲν τὴν κατὰ κοινοῦ ἰδίῳ θανάτῳ συνισταμένην· δευτέραν δὲ τὴν κατὰ θεῖαν ἀπειλὴν πεμπομένην, οὐ κατὰ φυσικὴν τάξιν τὲ καὶ ἀκολουθίαν, ἀλλὰ κατὰ θεῖαν ὄργην καὶ θεομηνίαν· οἷα ἦν ἡ τοῦ κατακλυσμοῦ καὶ τῶν Σοδομιτῶν καὶ τῶν πρωτοτόκων Αἰγύπτου καὶ τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ τῶν Χαναναίων ἐξολοθρεῦσις, καὶ τῶν Ἀσσυρίων ῥεῖ' χιλιάδων ἐν μιᾷ νυκτί, καὶ ἑτέρων πολλῶν ἐθνῶν· ὁμοίως καὶ ἡ ἄλωσις καὶ σφαγὴ καὶ ἐμ-
 70
 75
 80

p. 371

πρησμός τῆς Ἱερουσαλήμ ἡ γενομένη ὕστερον ὑπὸ Ῥωμαίων διὰ τὴν χριστοκτονίαν· ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν πολλοῖς πολλαχοῦ ἐπισυμβᾶσα τοῦ θανάτου θεομηνία· τρίτη δὲ τῶν κατὰ κρίμα τοῦ Θεοῦ ἄρρητον κρημιζομένων ἢ καταχωννυμένων ἀδίκων τε καὶ δικαίων, ὡς ἐπὶ τῶν υἰῶν τοῦ Ἰώβ, καὶ τῶν γινομένων
 85
 90

9. Ὅμοίως δὲ καὶ ζωᾶς εἶναι δύο· μίαν μὲν τὴν θεοδώρητον, οἷα Ἐξεκίου χρόνων ιε', καὶ ἡ Λαζάρου καὶ τῶν ὁμοίων· ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ θεία συμπάθεια τῶν Νινευιτῶν διὰ τῆς μετανοίας· δευτέραν δὲ τὴν κατὰ κοινοῦ φυσικῶς προνοία Θεοῦ
 85
 90

διὰ τῆς τῶν στοιχείων εὐτάκτου διοικήσεως καὶ ἀέρος εὐκράτου συνισταμένην· γράφει δὲ καὶ ὁ ἅγιος Ἀπόστολος Παῦλος διὰ τοὺς ἀναξίως τῶν μυστηρίων μετέχοντας πρὸς Κορινθίους, διὰ τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄρρωστοι καὶ κοιμῶνται ἱκανοί· δηλον γάρ ὅτι διὰ τοῦτο ἀπέθνησκον πρὸ καιροῦ ἐκ τοῦ ἀναξίως μεταλαμβάνειν, ὅπερ καὶ νῦν πολλοῖς συμβαίνει· ὁ γὰρ ἀναξίως ἐσθίων φησὶ καὶ πίνων, κρίμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει, μὴ διακρίνων τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου· καὶ εἰ μὴ νήψει ὁ τοιοῦτος καὶ διορθώσεται, ἢ θανάτῳ αἰφνιδίῳ ὑποπεσεῖται ὡς παιδεία μετριωτέρα, ἢ τῇ αἰωνίῳ κολάσει ταμιευθήσεται.

67 Cf. Qu. 28 (107-108)

70-71 Cf. Gen. 7:17 (diluvium); Gen. 19:24-25 (Sodoma)

71-73 Cf. Exod. 12:29 (filiorum mors); Exod. 32:28, Num. 21:6 (Israelitarum mors); Num. 21:3 (Chananeorum exterminium); 4 Reg. 19:35 (mors Assyriorum)

79 Cf. Iob 1:18-19

82 Cf. 4 Reg. 20:6 (Hezekiah); Ioh. 11:43-44 (Lazarus)

83-84 Cf. Jon. 4:11

87-92 1 Cor. 11:27-30

70 οἷα] correxi, οἷα Mai

82 οἷα] correxi, οἷα Mai | Ἐξεκίου] correxi, Ἰξεκίου Mai

(24) ΟΔ' | ΕΡΩΤΗΣΙΣ Τί χρῆ λέγει<ν> περί τῶν καταφρονητικῶς f. 48^v
 ἐχόντων εἰς τε τὸ θεῖον, καὶ τὰ τῆς ἐκκλησίας σεπτὰ εἰκονί-
 σματα, καὶ ἱερὰ ἀναθήματα;

5 ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Περὶ τούτου ἀρκοῦντα παραδείγματα πρὸς
 πίστῳσιν παραθήσομαι· Βαλτάσαρ ἐκεῖνος ὁ Χαλδαῖος καίτοι
 πολλὰ καὶ βαρύτατα ἔτερα ἀμαρτήσας, δίκας παρὰ τοῦ τῶν
 ὄλων Θεοῦ οὐδαμῶς εἰσπραχθεὶς φαίνεται· ὅτε δὲ τὰ σκευὴ τὰ
 ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ, πάλοι καθιερωμένα, ἅπερ ὁ πατὴρ αὐτοῦ
 Ναβουχοδωνόσορ ἐξ Ἱεροσολύμων μετήγαγεν, ἐπὶ τὸ βδε-
 10 λυρώτατον ἐκεῖνο συμπόσιον ἤγαγεν, καὶ ἐν αὐτοῖς ἔπινον αὐ-
 τός τε καὶ οἱ συνκεκλημένοι, τότε ἤκουσεν παρὰ τοῦ μεγάλου
 προφήτου Δανιήλ, ὅτι Ἐμέτρησεν ὁ Θεὸς τὴν βασιλείαν σου
 καὶ ἐπλήρωσεν αὐτήν, καὶ τῇ νυκτὶ ἐκεῖνη ἀνηρέθη ὁ Βαλτά-
 σαρ.

15 2. Εἴπερ οὖν ἢ εἰς τὰ σκευὴ τὰ παρὰ Ἰουδαίοις καὶ τῷ Νόμῳ
 τῷ παλαιῷ ἀτιμία, καὶ ὕβρις εἰς Θεὸν ἀναφερομένη τοιαύτην
 τῷ παρανομήσαντι τὴν ἀναίρεσιν εἰργάσατο, τὸ εἰς τὴν χάριν
 καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν Χριστοῦ, ἣν διὰ τοῦ οἰκειοῦ αἵματος ἐξη-
 γορᾶτο πρόσκομμα, καὶ <ἡ> εἰς τὰ ἱερὰ ἐκεῖνα ἀπεικονίσματα
 20 παρανομ<ί>α, πῶς οὐχὶ μᾶλλον τὴν μεγίστην καὶ χειρίστην
 πασῶν τιμωρίαν τῷ ταῦτα τολμήσαντι ἐπαγα|γεῖν; Τούτων f. 49
 οὕτως ἀποδεδειγμένων, τίς ὁ φάναι [ὁ] τολμῶν, μὴ ἔνεκεν ἄλ-
 λης ἀμαρτίας, ἢ τῆς εἰς Χριστὸν ὕβρεως, ἕως τὴν τηλικαύτην
 ἀναίρεσιν ὑπέστη ὁ ἐφ' ἡμῖν Βαλτάσαρ;

App. 24

5-14 Cf. Dan. 5:1-3 12-13 Dan. 5:26 (Theodotion) 13-14 Cf. Dan. 5:30
 (Theodotion); « novus Baltassar » fortasse Chosroes II fuit, qui contra Heraclium luc-
 tavit et anno 628 occisus est (cf. G. Ostrogorsky, *History of the Byzantine State* [tr. Joan
 Hussey] [Oxford, 1968], p. 103)

MSS E (= Scorialensis gr. 470 [Ω.IV.18], XI c.), ff. 48v-49 (haec quaestio, quae nume-
 rum 74 in E habet, post quaestiones genuinas venit, et praecedit QQ ad Antiochum
 Pseudo-Athanasii, scil. Qu. 65 [PG 28, 633B14-C5] et totam hanc collectionem sub
 alio titulo, ff. 49-70v).

1 λέγειν] conicci, λέγειτῶν E 6 ἔτερα] correxi, ἐτέρας E | τούτων E 9
 ναβουχοδονόσορ E 12 ὅτι] correxi, ὁ E 13-14 βαλτάσσαρ E 15 ἡ]
 correxi, ἦ E 16 ἀναφερομένοι E | τοιαύτην] E^{p.c.}, τὴν αὐτήν E^{2.c.} 19 ἡ]
 addidi, om. E | ἀπεικονίσματα E 20 παράνομα E 23 τῆς] correxi, τίς E

- (25) **ΕΡΩΤΗΣΙΣ** Πόθεν ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου πολλάκις λαλεῖ τινὰς ἔνδοθεν λογισμοὺς καὶ λόγους αἰσχροὺς, καὶ ἀκαθάρτους, καὶ ῥυπαροὺς, ἀκουσίως καὶ ἀπροαιρέτως, πολλάκις δὲ καὶ ῥήματα τινὰ ἄθεα, καὶ βλάσφημα κατὰ τε αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ τῶν
- 5 ἀγίων καὶ ζωοποιῶν καὶ φρικτῶν μυστηρίων τῷ καιρῷ τῶν συνάξεων καὶ προσευχῶν, καὶ τῆς θείας καὶ ζωοποιῶν μεταλήψεως, ὥστε πολλάκις τινὲς ἐξ ἀθυμίας καὶ ἀπογνώσεως τῶν τοιούτων ἀθέων καὶ δυσφήμων ῥημάτων, τοῦ οὐκέτι ἑαυτοῦς Χριστιανοὺς εἶναι ἐνόμισαν, ὡς τοιαῦτα περὶ τοῦ Θεοῦ ἐννοοῦ-
- 10 μνοι, ἄλλοι δὲ πολλάκις τῆς μεταλήψεως τῶν ἀγίων μυστηρίων ἑαυτοῦς ἀπέστησαν, ἕτεροι δὲ καὶ ἀνελεῖν ἑαυτοῦς, ἢ κατακρημνίσαι ἐσκέψαντο ὡς δῆθεν βλασφημοῦντες κατὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ λοιπὸν ἐλπίδα σωτηρίας μὴ ἔχοντες, ἐννοοῦμενοι τὸν τοῦ Κυρίου λόγον τὸν φάσκοντα, ὅτι **Τῷ** | **βλασφημοῦντι**
- 15 **εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ, οὔτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι; Πόθεν οὖν συμβαίνει πολλάκις ὁ τοιοῦτος λογισμὸς, καὶ ποῖω τρόπῳ δύναται ἀπαλλαγῆναι ἀπ' αὐτοῦ;**

C f. 162^v**App. 25**

14-16 Matt. 12:32; cf. Marc. 3:29; Luc. 12:10

Mss* A (Ed. 2); B (Ed. 2); C; S (Ed. 1); V (Ed. 2).

Ed. (1) A. Papadopoulos-Kerameus, *Ἀνάλεκτα Ἱεροσολυμιτικῆς σταχυολογίας*, τ. 1 (St Petersburg, 1891), pp. 400-404 (= S); (2) G. Mercati, « Un preteso scritto di san Pietro vescovo d'Alessandria e martire sulla bestemmia e Filone l'istoriografo », *Rivista storico-critica delle scienze teologiche*, 1 (1905), pp. 162-180 [= *Opere Minori* II (Studi e testi, 77) (Rome, 1937), pp. 426-444] (= A, B, S, V); tantum ll. 90-136; (3) M.J. Routh, *Reliquiae Sacrae* (Oxford, 1846, second ed.), t. IV, p. 80 (= *Coislinianus* 268 [XIV s.]): tantum ll. 106-122.

Cf. (i) Ps.-Athanasius, *QQ ad Antiochum*, Qu. 15, PG 28, 605 B14-D2; (ii) Paulus Evergetinus, *Synagoge*, III, 30, 2 (Athens, 1964°, t. 3, pp. 363-365).

1 ΕΡΩΤΗΣΙΣ] ἐρώτησις Ϛζ' (= 97) Τοῦ ἀγίου ἀναστασίου C, πεῦσις (sed Ἐρώτησις corr. ed.) S, praem. titulum Ἀναστασίου μοναχοῦ τοῦ ἀγίου (ἀγίου] om. V, add. ὄρους SV) σινᾶ: κεφάλαια (κεφάλαια] om. V, add. διάφορα καὶ πάνυ ὠφέλιμα S) περὶ βλασφημίας ASV 2 καὶ λόγους] om. S 5 καὶ φρικτῶν] om. C 6 καὶ ζωοποιῶν] om. C 11 ἑαυτοῦς] αὐτοῦς C 15-16 αὐτῷ - μέλλοντι] om. C 16 πολλάκις] om. S 17-18 ἀπαλλαγῆναι ἀπ' αὐτοῦ] ἐξ αὐτοῦ ἀπαλλαγῆναι C

* A (*Angelicus* gr. 52 [XI s.]) f. 252v; B (*Vaticanus Barberinianus* gr. 522 [XI/XII s.]) f. 138v (155v); C ff. 165-166; S (*Hieros. S. Sabbas* 408 [IX s.]) ff. 66-71; V (*Vaticanus* gr. 662 [XIII s.]) f. 218v.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Ὁ μὲν τοιοῦτος λογισμὸς συμβαίνει τοῖς πολ-
 20 λοῖς ἐξ ὑπερηφανίας αὐτῶν, τοῦ Θεοῦ συγχωροῦντος τῷ Σατα-
 νᾶ πειράζειν αὐτούς, ἵνα ταπεινωθέντες εἰς μετάνοιαν ἔλθωσιν,
 ἀπορρίψαντες τὸ ὑψηλὸν φρόνημα· ἄλλοις δὲ πάλιν εὐλαβέσι
 καὶ φιλοθείοις οὖσιν, ἀπὸ φθόνου διαβολικοῦ ὁ τοιοῦτος συμ-
 25 βαίνει λογισμὸς. Ὅθεν καὶ ὅσοι τινες καὶ ἐνάρετοι καὶ ἀσκηταὶ
 δοκιμώτατοι, οἱ κατὰ τὴν ἔρημον τὰς διατριβάς ἔχοντες, ἔσθ'
 ὅτε τοιοῦτω περιπίπτουσιν λογισμῷ.

2. Τὸ δὲ πονηρότατον τοῦτο τοῦ πολέμου ἐκείνου ἐστίν, ὅτι
 οὐδεὶς πειραζόμενος ὑπ' αὐτοῦ τολμᾷ ὅλως ἐξειπεῖν αὐτὸ
 ἀνθρωπίναις ἀκοαῖς, ὡς νομίζων ὅτι οὐδεὶς ἕτερος τῶν ἐν
 30 κόσμῳ ἀνθρώπων τοὺς τοιοῦτους μιαρούς καὶ βλασφήμους
 κέκτηται λογισμούς· καὶ γὰρ καὶ φόνον ἐάν τις ποιήσῃ, καὶ πᾶ-
 σαν ἄλλην πονηρὰν ἁμαρτίαν, θαρρεῖ ἐξομολογήσασθαι τῷ πλη-
 σίον τὸν τοιοῦτον λογισμὸν. Τοῦτο δὲ ἡνίκα κατὰ διάνοιαν ἐν-
 35 θυμεῖται ὁ ἄνθρωπος, νομίζει πάραυτα ἀνοίγειν τὴν γῆν τὸ
 στόμα αὐτῆς, ἢ πῦρ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνειν καὶ ἀναλίσκειν
 αὐτόν· ὅθεν δὴ τινες ὑπὸ τοῦ τοιοῦτου λογισμοῦ πειραζόμενοι
 ἀπὸ τοῦ πλήθους τῆς ἀφάτου καὶ ἀμυθήτου λύπης καὶ ἀθυμίας
 καὶ ἀπογνώσεως ἐκτίκονται, καὶ αὐτῇ τῇ σαρκὶ καὶ τῷ
 40 προσώπῳ μαραινόμενοι ἀλλοιοῦνται, καὶ πάντα τρόπον καὶ μη-
 χανὴν καὶ ἄσκησιν καὶ νηστείαν καὶ χαμεινίαν πολλακίς ἐπι-
 νοήσαντες, | ἐλευθερωθῆναι τοῦ τοιοῦτου λογισμοῦ οὐκ ἴσχυ-
 σαν, μὴ νοήσαντες ὅτι ἀκατάκριτός ἐστι καὶ ἀναίτιος πᾶς πι-
 στός καὶ ὀλόψυχος Χριστιανὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ τοιοῦτου πει-
 ρασμοῦ.

C f. 163^r

19 λογισμὸς] πειρασμὸς C 20 αὐτῶν] ἐαυτῶν C 22 εὐλαβέσι] εὐσε-
 βέσι C 25 δοκιμώτατοι] om. C 25-26 ἔσθ' ὅτε] ἔστιν ὅτε C 27
 πονηρότατον τοῦτο] πονηρὸν τοῦτου C | ἐκείνου ἐστίν] ἐστὶν ἐκεῖνο C 29
 ὡς] om. C 31 γὰρ] γοῦν C | ἐάν] om. C 33 λογισμὸν] πειρασμὸν C |
 Τοῦτο] τοῦτον C 33-34 ἐνθυμεῖσθαι C 34 νομίζειν C | πάραυτα] S
 (cf. App. 11, 5), παραυτὰ C 35 καταβαίνειν καὶ] καταβαίνων (lege κατα-
 βαῖνον) C 36 πειραζόμενοι] om. C 37 ἀφάτου καὶ ἀμυθήτου] ἀπ'
 αὐτοῦ C | ἀθυμίας] ῥαθυμίας C 38 ἐκτίκονται C | καὶ²] om. C 41
 λογισμοῦ] πειρασμοῦ C 42 ἀναίτιός ἐστι καὶ ἀκατάκριτος C 43 τοῦ]
 om. S | τοιοῦτου] add. λογισμοῦ καὶ βλασφήμου C

- 45 3. Πῶς γὰρ δυνατόν τὸν αὐτὸν Θεὸν καὶ προσκυνεῖν ἡμᾶς καὶ βλασφημεῖν; Πρόδηλον γὰρ ὅτι αὐτὸν προσκυνοῦμεν, αὐτὸν δοξολογοῦμεν, αὐτὸν ἐπικαλοῦμεθα, αὐτὸν θεολογοῦμεν, αὐτῷ προσεδρεύομεν, αὐτὸν μόνον Θεὸν γινώσκομεν, δι' αὐτὸν κακοπαθοῦμεν, διὰ τὴν αὐτοῦ ἀγάπην ὑπὸ ἐχθρῶν παιδευόμεθα καὶ
- 50 διὰ τὴν πίστιν αὐτοῦ διωκόμεθα, δι' αὐτὸν οἴκους καὶ πατέρας καὶ μητέρας καὶ ἀδελφούς καὶ ἀδελφὰς καὶ γυναῖκας καὶ τέκνα ἀπαρνοῦμεθα, καὶ αὐτὴν ἡμῶν τὴν σάρκα εἰς μαρτύρια καὶ βασάνους, ὑπὲρ αὐτοῦ προθύμως διδόμεν· καὶ πῶς βλασφημεῖν ἡμᾶς ἢ ὑβρίζειν τὸν Θεὸν ἡμῶν δυνατόν, ὑπὲρ οὗ καθ' ἡμέραν
- 55 ἀποθνήσκουμεν; Ἄλλ' οὗτος ὁ λογισμὸς φθόνος ἐστὶ καὶ βασκανία τοῦ διαβόλου, βουλομένου ἡμᾶς ἐμποδίσαι καὶ ἀποστῆσαι τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Ἄλλ' οὐδεὶς, ὡς προεῖπον, τῷ ἰδίῳ Θεῷ καὶ προσκυνεῖ καὶ βλασφημεῖ· οὔτε αὐτοὶ οἱ Ἕλληνες, οὔτε οἱ δαίμονες οἱ τὴν βλασφημίαν τῇ ψυχῇ ὑποβάλλοντες,
- 60 τολμῶσι βλασφημεῖν εἰς αὐτόν.

4. Εἰ δὲ τοῦ ἀνθρώπου γέννημα ὑπῆρχεν ἡ τοιαύτη βλασφημία, πάντως ἂν ὅτι καὶ διὰ στόματος τὰ τοιαῦτα ἐφθεγγόμεθα ῥήματα. Νυνὶ δὲ αἰρούμεθα μᾶλλον πυρὶ κατακαῆναι ἢ διὰ στόματος ἡμῶν βλασφημίαν φθέγγασθαι τὴν οἰανδήποτε· ὅπερ

50-52 Cf. Matt. 19:29; Marc. 10:29; Luc. 18:29 54-55 Cf. 1 Cor. 15:31

45 ἡμᾶς] post δυνατόν transp. C 46-47 δοξολογοῦμεν, αὐτὸν ἐπικαλοῦμεθα] δοξάζομεν, αὐτὸν δουλεύομεν, αὐτὸν ἐπικαλοῦμεθα, αὐτὸν δοξολογοῦμεν C 49 ἐχθρῶν] add. schol. in mg. ἐχθρούς φησι τοὺς Ἰσμαηλίτας καὶ Ἀγαρηνοὺς, οἵτινες θλίβουσι τοὺς χριστιανούς ἕως τοῦ νῦν ἐν Συρίᾳ καὶ Παλαιστίνῃ καὶ Φοινίχῃ καὶ Περσίδι καὶ Αἰγύπτῳ καὶ ἐν τῷ ἁγίῳ θρεῖ τῷ Σινᾶ S 49-50 καὶ διὰ - διωκόμεθα] om. C 51 καί²] om. C | καί¹] om. C 52 μαρτύρια] μαρτυρίαν C 54 ἢ] καὶ C 55 λογισμὸς] πειρασμὸς C 55-56 ἐστὶ] post διαβόλου transp. C | καὶ βασκανία] om. C 56 βουλόμενος C | ἐμποδίσαι καὶ] om. C 57 Ἄλλ' οὐδεὶς] οὐδεὶς γὰρ C | ὡς] add. εἶδεν (lege ἤδη) C 58 προσκυνεῖ] προσκυνῆσαι C 59 οὔτε οἱ] οὐτ' αὐτοὶ οἱ C 60 αὐτόν] add. διὸ καὶ πρὸς τὸν Χριστὸν ἐν φόβῳ καὶ τρόμῳ παράκλησιν ἐποιοῦντο, ἵνα μὴ παραπέμψῃ αὐτοὺς ἐν τῇ ἀβύσσῳ πρὸ καιροῦ βασανίσαι < ἡμᾶς >· εἶδαμέν (sic) σε τίς εἶ, ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ (Marc. 1:24; Luc. 4:34) C 61-63 Εἰ δὲ - κατακαῆναι] ὥστε παντίμου ῥήματα νῦν (f.163v) αἰρούμεν (sic) μᾶλλον πυρὶ καῖναι (sic) C 64 τὴν οἰανδήποτε] om. C

65 ἀκριβῶς μαθόντες, καὶ τὸν δόλον τοῦ διαβόλου νοήσαντες, μη-
δαμῶς τὸν τοιοῦτον λογισμὸν εἰς ψῆφον ἔχωμεν.

5. Καὶ ἐντεῦθεν δὲ ὀφείλει πληροφορηθῆναι ὁ ἄνθρωπος, ὅτι
ἀλλότριος αὐτοῦ ἐστὶν ὁ τοιοῦτος πειρασμὸς, ὅτι τὰ ἴδια ἡμῶν
πάθη καὶ τοὺς ἰδίους λογισμούς, οὓς ἔνδοθεν γεννῶμεν, του-
70 τέστι πορνείαν, μοιχείαν, γαστριμαργίαν, φθόνον, μῖσος, ζῆλον,
φιλαργυρίαν, καταλαλίαν, ἔριν, θυμὸν καὶ τὰ ὅμοια αὐτῶν, | ἐν C f. 164^r
ἡμῖν ἐστὶ τὸ πρᾶξι ἢ μὴ πρᾶξι αὐτά, καὶ τὸ λογίζεσθαι ἢ μὴ
λογίζεσθαι ταῦτα· τοῦτον δὲ τὸν τῆς βλασφημίας λογισμὸν καὶ
πειρασμόν, ὡς ἀλλότριον ἡμῶν καὶ δαιμονικὸν ὄντα, τούτου
75 χάριν κωλύσαι οὐ δυνάμεθα. Ἐν πᾶσι δὲ οἷς οὐ δυνάμεθα,
ἀνέγλητοι ἐσμεν καὶ ἀκατάγνωστοι παρὰ τῷ Θεῷ· μόνων γάρ
τῶν παθῶν καὶ τῶν λογισμῶν, ὧν τὴν ἐξουσίαν καὶ τὸ κράτος
ἔχομεν, ἀπαιτούμεθα λόγον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, οὐχὶ καὶ ὧν οὐ δε-
σπόζομεν, οὐδὲ τὸ κράτος τῆς κωλύσεως αὐτῶν ἔχομεν.

80 6. Τούτου οὖν τοῦ πονηροῦ λογιμοῦ καὶ δαιμονιώδους οὐ-
δεις τῶν ἐν σαρκὶ ὄντων ἀνδρῶν δεσπόσαι ἢ κωλύσαι δύναται·
πνεῦμα γὰρ ὑπάρχων ἀσώματον ὁ δαίμων ἀοράτως εἰς τὰ ὠτα
τῆς ἀσωμάτου ἡμῶν ψυχῆς τοιαῦτα ῥήματα προσωμίλησε, μὴ
βουλομένης αὐτῆς. Ὁ οὖν ἄνθρωπος μὴ νοῶν τὸν τοιοῦτον λο-

66 λογισμὸν] πειρασμὸν C | ἔχωμεν] add. ἀλλ' <εἰ> ἐπαναρῆξται ὁ δαίμων
ἐνδοθεν ἡμῶν τὰ μιὰρὰ ἐκεῖνα ῥήματα φθέγγασθαι, εἰπωμεν πρὸς αὐτόν·
ἐπιστρέψει (νεὶ ἐπιστρέψη?) ὁ πόνος ἐπὶ τὴν κεφαλὴν σου, καὶ ἐπὶ τῇ κορυφῇ
σου ἢ βλασφημία σου καταβήσεται, πονηρὸ δαίμων καὶ ἀκάθαρτε· ἐγὼ γὰρ
Κύριον τὸν Θεόν μου προσκυνῶ, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσω (cf. Matt. 4:10; Luc.
4:8), καὶ οὐδέποτε αὐτόν βλασφημήσω. Πῶς γὰρ δυνατόν μοι αὐτόν βλασφη-
μεῖν καὶ δοξολογῶν τὸν Κύριον καὶ Θεόν μου; Πῶς δυνατόν μοι αὐτόν ὑβρί-
ζειν, ὃν καθ' ἡμέραν καὶ νύκτα (νύκταν C) δοξολογῶ καὶ προσκυνῶ ἐξ ὅλης
τῆς καρδίας μου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς μου, καὶ ἰσχύος (ἰσχύω C) καὶ δια-
νοίας μου; Ἀλλ' ἢ μὲν δοξολογία, ἐμῆ· ἢ δε βλασφημία, σκιὰν σὺ ὄψει, καὶ
κόψη, ὑπὲρ ὧν σὺ καταλαλεῖς, καὶ ὡς ἀποστάτης κατ' αὐτοῦ, φθέγγει.
Τούτῳ τῷ τρόπῳ καὶ οὐκ ἄλλῳ δυνήσεται ἄνθρωπος ἐλευθερωθῆναι ἐκ τοῦ
τούτου πειρασμοῦ, ὁ νοήσας τὸν δόλον τοῦ πονηροῦ, καὶ καταφρονήσας καὶ
ἐξουθενήσας αὐτόν, ὡς τοῦ δαίμονος ὄντα καὶ οὐ τοῦ ἀνθρώπου C 68
πειρασμός] λογισμός C | τὰ] om. C 69 ἐνδοθεν] οἰκοθεν C 70 γασ-
τριμαργίαν] om. C 71 καταλαλίαν] om. C 72 ἢ μὴ πρᾶξι] om.
C 74-75 τούτου χάριν] om. C 75 Ἐν - δυνάμεθα] καὶ διὰ τούτο C
77-78 ἔχομεν καὶ τὸ κράτος C 78 οὐχὶ] οὐ μὴν C 79 οὐδέ] εἰ δὲ C
80 Τούτου οὖν τοῦ πονηροῦ] τοῦτο οὖν τοῦ λογιμοῦ τοῦ πονηροῦ τούτου
C 81 ἢ κωλύσαι] ἡμῶν λύσαι C 82 ὑπάρχων S 83 προσωμίλησε]
προσομιλεῖ καὶ C

- 85 γισμόν καὶ τρόπον, ἀλλὰ νομίζων τῆς ἰδίας ψυχῆς τυγχάνειν τὰ ἄθεα ῥήματα ἐκεῖνα, ταράσσεται καὶ ἀθυμεῖ καὶ διαπρίεται καὶ θορυβεῖται καὶ διαθρυλλεῖται καὶ ἐμπυρίζεται, ὡσπερ κεκαυμένην φέρων τὴν οἰκείαν συνείδησιν, καὶ ἀπογινώσκει τῆς ἰδίας ζωῆς καὶ σωτηρίας.
- 90 7. Καὶ μὴ τις δόξη ἡμᾶς πρὸς ἀπάτην, ἢ χλεύην, ἢ μέθοδον, ἢ παραμυθίαν τῶν πολεμουμένων ὑπὸ τούτου τοῦ πειρασμοῦ, ταῦτα γράφειν ἢ λέγειν, ἀλλ' ὡς αὐτῷ τῷ Θεῷ λόγον μέλλοντες διδόναι τῶν ὑφ' ἡμῶν παραινουμένων, ταῦτα εἰρήκαμεν, ἐξ ἀνδρῶν ἀγίων πληροκορηθέντες οὕτως ἔχειν τὴν ἀλήθειαν τοῦ
- 95 πράγματος· ἐν οἷς φέρεται καὶ λόγος παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἱστορικοῖς, ὅτι τῷ μακαριωτάτῳ Πέτρῳ τῷ ἀρχιεπισκόπῳ Ἀλεξανδρείας καὶ μάρτυρι, τὶς τῶν τῆς Σκῆτewος πατέρων τοιούτων

C f. 165'

95-125 Cf., de historiographo Philone, G. Mercati, loc. cit. infra (Ed. [2])

85 τρόπον] τὸν τρόπον C 86 ἐκεῖνα ῥήματα C 87 διαθρυλλεῖται καὶ] om. C 87-88 ὡσπερ - συνείδησιν] om. C 88 φέρων] ἔχων add. mg. S 89 σωτηρίας] add. C Ὅθεν καὶ τινες πολλάκις ὠπλίσθησαν κατὰ τοῦ τοιοῦτου λογισμοῦ, νηστεῖαις, ἀγρυπνίαις, καὶ χαμευνίαις, καὶ σάκκῳ, καὶ δάκρυσιν, καὶ ἐρήμοις ἑαυτοὺς ἐκδεδωκότες καὶ μηδὲν ὠφελθέντες (ὀφελθέντες C), ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ χεῖρον ἐλθόντες, διὰ τὸ μὴ ἴδιον αὐτὸν εἶναι τὸν τοιοῦτον λογισμόν, ἀλλὰ τοῦ δαίμονος γέννημα. Ἐν οἷς πολλάκις καὶ τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τοῦ τοιοῦτου λογισμοῦ μετὰ δακρῶν (f. 164v) πικρῶν εἰς προσευχὴν τῷ Θεῷ παρισταμένου, καὶ ἐξομολογουμένου, καὶ γονυπετοῦντος; καὶ στεναζόντος, ὁ μιὰρὸς δαίμων ἐνδοθεν ἡμῶν τὰ ἄθεα ἐκεῖνα λαλεῖ (λαλεῖν C) κατὰ τοῦ Θεοῦ ῥήματα, ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ, ἐν ἣ (ῶ) C τῷ Θεῷ κατ' αὐτοῦ προσευχόμεθα. Εἰ δὲ ἡμέτερος ἦν ὁ τοιοῦτος λογισμὸς, ἀδύνατον ἦν, οὕτω σφοδρῶς μισούμενον ὑφ' ἡμῶν, παραμένειν ἢ χρονίζειν αὐτὸν ἐν τῇ ψυχῇ, ὅτι πᾶν τὸ ὀλοφύχως καὶ ἀπὸ καρδίας μισούμενον, ὀλιγοχρόνιον, καὶ ἐξάλειπτον γίνεται πάντως· ὁ γὰρ μισεῖ τὴν ψυχὴν, τοῦτο οὐδὲ λογίσασθαι, ἢ μνημονεῦσαι ὄλως βούλεται. Ὡστε διὰ πάντων τῶν εἰρημένων, δηλον ἐστὶν εἰ (ἦ) C ἐλεύθερος καὶ ἀλλότριος καὶ ἀνέγκλητος ἐστὶ πᾶς πιστὸς ὀλόφυχος ἄνθρωπος ἐκ τούτου τοῦ πονηροῦ λογισμοῦ. Καὶ τοῦτο δὲ ἀναγκαῖον ἐπίστασθαι πρὸς ἐντελεστέραν πληροφορίαν, ὅτι οὐχ' ἡμέτερος, ἀλλὰ τοῦ δαίμονος ἐστὶν ὁ τοιοῦτος λογισμὸς, ὅτι μόνους ἡμῖν τοῖς πιστοῖς, ἀπὸ φθόνου <ἡμῶν> (αὐτῶν C) ὑποβάλλει ὁ διάβολος· οὐδεὶς γὰρ Ἕλληνας ποτὲ τῷ τοιοῦτῳ περιπίπτει λογισμῷ· τοὺς γὰρ ἅπασι τῇ ἀσεβείᾳ ἀπολεσεμένους (sic, fors. ἀπολελαμμένους?) ἀπίστους, οὐκ ἔχει μέριμναν ὁ Σατανᾶς πολεμεῖν

90 Καὶ μὴ τις] incip. AV (sec. Mercati) | ἢ χλεύην] om. C | ἢ μέθοδον] om. V, ἢ μεθοδίαν A 91 ὑπὸ] ἀπὸ C 92 λέγειν ἢ γράφειν V 92-93 λόγον] λόγῳ A, post διδόναι transp. V 93 τῶν - παραινουμένων] om. C | τῶν - εἰρήκαμεν] om. V | ταῦτα] αὐτὰ C 93-94 καὶ ἐξ ἀγίων ἀνδρῶν V 95 πράγματος] add. καθὼς εἰρήκαμεν C | καὶ] om. C 95-96 ἱστορικός CV 96 μακαριῶ C | ἐπισκόπῳ C 96-97 Ἀλεξανδρείας] om. V

ἀνέθετο λογισμόν, ἐνοχλούμενος χαλεπῶς ὑπ' αὐτοῦ· πρὸς δὲ ὁ
 μακαριώτατος Πέτρος ἀπεκρίθη λέγων· Ἄπελθε τέκνον· τῶν
 100 λοιπῶν σου ἁμαρτιῶν φρόντισον, ταύτην δὲ τὴν αἰτίαν τοῦ λο-
 γισμοῦ καὶ τὸ κρίμα, ἐπάνω μου κατάλιπε· πρόδηλον γὰρ ὅτι
 ἀναίτιός ἐστι πᾶς ὁ ὀλοψύχως πιστεύων καὶ προσκυνῶν τῷ
 Θεῷ ἐκ τοῦ τοιοῦτου λογιμοῦ· φθόνος γὰρ καὶ γέννημα καὶ
 ὑποβολή τοῦ διαβόλου ἐστί, βουλομένου κωλύσαι καὶ ἀποσπά-
 105σαι ἡμᾶς τῆς κατ' αὐτοῦ πάλης, καὶ τῆς πρὸς Θεὸν δουλείας καὶ
 προσεδρείας. Καὶ ὅπως σε ἀπὸ διηγήματος μεγάλου πατρὸς
 πείσω, ὅτιπερ οὐ τοῦ ἀνθρώπου ἐστὶν ἡ τοιαύτη ἐπίνοια, ἀλλὰ
 τοῦ πονηροῦ δαίμονος, ἄκουσον ψυχωφελοῦς ἀποφθέγματος.

8. Ποτὲ γὰρ κἀμοὶ τοῦ τοιοῦτου διενοχλοῦντος λογιμοῦ,
 110 ἀνεθέμην αὐτὸν τῷ τοῦ Θεοῦ θεράποντι καὶ ὁμολογητῇ Παφ-
 νουτίῳ, ὅστις μοι διίσχυρίζετο λέγων, ὅτι Ἐν αὐτῷ τῷ δικα-
 στηρίῳ, ἠνίκα πυρὶ καὶ βασάνοις τὸ σῶμά μου ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ
 κατεκαίετο καὶ ἐξέετο, ὁ δαίμων ἔνδοθέν μου κατὰ τοῦ Θεοῦ
 βλασφημίας ἐφθέγγετο· πρὸς δὲ ἐμβριμησάμενος μετὰ θυμοῦ
 115εἶπον· ὦ παμπόνηρε καὶ πάσης κακίας δημιουργέ, τὸ αἷμά
 μου καὶ τὴν ψυχὴν μου ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ δέδωκα εἰς θάνατον,
 ἵνα μὴ αὐτὸν ἀρνήσωμαι ἢ βλασφημήσω, καὶ σὺ λογισμούς
 βλασφημίας λαλεῖς; Εἰ τὸν Θεὸν μου καὶ Κύριον βλασφημῶ,
 πῶς ὑπὲρ αὐτοῦ νῦν δι' ἐκχύσεως αἵματος μαρτυρῶ καὶ προσ-
 120κυνῶ; Ἄλλὰ πρόδηλον ὅτι ἡ μὲν καλὴ ὁμολογία καὶ μαρτυρία

C f. 165^v

99 μακάριος C | Πέτρος] om. V | Ἄπελθε] ἀπιθι SP^c | τέκνον] add. καὶ
 C 100 σου ἁμαρτιῶν] ἁμαρτημάτων σου C 101 κρίμα edd. 101-
 102 πρόδηλον - ἀναίτιός] ἀναίτιος γὰρ C 103-104 καὶ ὑποβολή] om. C,
 καὶ ὑποβολῆ A 104 βουλόμενος C, βουλόμενοι A 106 Καὶ ὅπως] in-
 cip. Routh | διηγήματος] διηγήσεως C Routh, om. V | μεγάλης Routh
 107 πείσω] add. διηγούμενος (lege διηγούμενος?) αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς V | ἐπί-
 νοια] δυσσεβῆς ἔννοια C Routh 109 Ποτὲ γὰρ] καὶ ταῦτα ὁ ἐν ἁγίοις
 Πέτρος διηγείτο τῷ Σκητιώτῃ ἀσκητῇ προτρεπόμενος θαρρεῖν add. in mg. S
 | τοῦ] om. SV | λογιμοῦ ἐνοχλοῦντος V 110 αὐτὸν] αὐτῷ C | καὶ ὁμολο-
 γητῇ] om. V 111 μοι] om. V 111-112 δικαστηρίῳ] add. τῆς καλῆς τοῦ
 Χριστοῦ ὁμολογίας V 112 σῶμά μου] σῶμα V | ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ] διά
 τὸν Χριστὸν V | τοῦ] om. C Routh 113 κατεκαίετο καὶ ἐξέετο] κατε-
 κόπτετο καὶ ἐξεκαίετο V | τοῦ] om. V 114 βλάσφημα V | θυμοῦ] Θεοῦ
 Routh 115 παμπόνηρε] πονηρὲ C Routh | καὶ - δημιουργέ] om. Routh |
 αἷμα] σῶμα Routh 116 ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ] om. C Routh 117 αὐτὸν]
 τὸν Χριστὸν μου C | λογιμούς] λογιμούς μοι A Routh 118 βλασφημίας
 V | καὶ Κύριον] om. CV Routh 119 αἰμάτων V 119-120 καὶ προσ-
 κυνῶ] om. C 120 ὅτι] om. V

ἐμὴ τυγχάνει, ἢ δὲ κατὰ τοῦ Θεοῦ βλασφημία, σὴ, καὶ ἐπὶ σὲ ἐπιστραφήσεται.

9. Αὕτη τοῦ μακαριωτάτου Πέτρου ἢ πρὸς τὸν ἀσκητὴν διήγησις, ἣν ἐν τῇ συγγραφῇ Φίλωνος τοῦ ἱστοριογράφου φερο-
125 μένην εὐρήκαμεν, διδάσκοντος ἡμᾶς, ὅτι ἀδύνατον δι' ἑτέρου τρόπου ἀπαλλαγῆναι τοῦ τοιούτου λογισμοῦ, εἰ μὴ διὰ τοῦ καταφρονεῖν αὐτοῦ καὶ ἐξουθενεῖν, ὡς ξένου καὶ ἀλλοτρίου τῆς ψυχῆς τοῦ ἀληθῶς Χριστιανοῦ ὄντος.

10. Ἄλλὰ καὶ ὁ μακάριος Παμβῶ μοι διηγήσατο, ὅτι ὄχληθεῖς
130 ποτε ὑπὸ τοῦ τοιούτου δαίμονος, καὶ δεόμενος τοῦ Θεοῦ, ἤκουσε φωνῆς ἄνωθεν λεγούσης πρὸς αὐτόν· Παμβῶ, Παμβῶ, μὴ ἀθύμει ἐπὶ ἁμαρτία ἀλλοτρία, ἀλλὰ τὰς ἰδίας μερίμνησον πράξεις, τὰς δὲ τοῦ | πονηροῦ βλασφημίας ἐπ' αὐτόν κατάλιπε. C f. 166^r

121 τοῦ] om. V | καὶ] om. V 122 ἐπιστραφήσεται] ἐπιστρέφεται et sic des. Routh, ἐπιστρέφει C et add. καὶ ἐπὶ κορυφῇ σου ἢ ἀδικία σου καταβήσεται· ἐγὼ γὰρ κύριον τὸν Θεόν μου προσκυνῶ, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύω C 123 Αὕτη] add. ἢ V | μακαρίου C | ἢ] post ἀσκητὴν transp. C 124 Φίλωνος] schol. add. SA Οὗτος ὁ Φίλων ὁ ἀνωτέρω προμνημονευθεὶς ἐπίσκοπος ὑπῆρχε τοῦ Καρπαθίου, ὅπερ ἐστὶν ἀκρωτήριον τῆς κυπριζούσης Κύπρου, τὸ πρὸς ἀνατολάς· τὸ γὰρ πρὸς δυσμὰς Πάφος καλεῖται, ὡς καὶ αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων δηλοῦσιν· Ἀναχθέντες δὲ ἀπὸ τῆς Πάφου οἱ περὶ τὸν Παῦλον, ἦλθον εἰς Πέργην τῆς Παμφυλίας (Act. 13:13). Ἦν δὲ χειροτονία τοῦ μακαριωτάτου (μακαρίου A) Ἐπιφανίου, ὑπεραγαπώμενος [lege ὑπεραγαπωμένοσ] ὑπ' αὐτοῦ· ὃν καὶ κατέλιπεν, ἀπιὼν ἐν Ῥώμῃ πρὸς Ὀνώριον τὸν βασιλέα, ἀντέχεσθαι καὶ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἀναφρομένων ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων (Mercati, p. 433 n. 1, qui annotat: *Quest'ultima notizia certamente deriva dalla leggendaria vita di sant'Epifanio c. 49 in PG 41, 85 A-B*) 125 εὐρήκαμεν] εὐρων (sic) C 126 διὰ] ἐκ V 127 αὐτοῦ] S^{ac}, αὐτόν cett. codd. | ἐξουθενεῖν] ἐξουθενῶν add. mg. S 128 ἀληθοῦς CV | ὄντος] add. BC τὰ μὲν γὰρ (γάρ] οὖν B) λοιπὰ πάθη, καὶ αἱ ἀνθρώπινα ἁμαρτία, καὶ χρόνου δέονται πολλάκις, καὶ ὥρας (καὶ ἡμέρας, add. C), καὶ ὕλης, καὶ δύναται ὁ (ὁ] om. C) ἄνθρωπος ἀντιμαχῆσασθαι καὶ (καὶ] om. B) κωλύσαι αὐτά (αὐτά] αὐταὶ B)· οὗτος δὲ ὁ λογισμὸς δίκην ἀστραπῆς, ἢ βέλους πετομένου, ἢ ῥιπῆς (ἢ ῥιπῆς] ἐν ῥιπῇ B) ὀφθαλμοῦ, οὕτως ὀξέως καὶ ἀφράστως παρατρέχει τὴν ψυχὴν, καὶ οὐκ ἐστὶ τῆς ἡμετέρας δυνάμεως κωλύσαι ἢ φμῶσαι τὸ στόμα τοῦ ἀσωμάτου δαίμονος 129 Ἄλλὰ καὶ] add. in mg. καὶ τοῦτο τοῦ παναγιωτάτου πάπα καὶ ἀρχιεπισκόπου Πέτρου ἐστὶ τὸ διήγημα· ὁ γὰρ Ἀναστάσιος ὁ ταῦτα λέγων καὶ γράφων πολὺ νεώτερος τούτων ἐτύγχανεν, ὧν ἡγούμενος τοῦ ἁγίου ὄρους Σινᾶ S | μοι] om. V 129-130 ὄχληθεῖς ποτε] ἐνοχληθεῖς C 130 τοῦ] om. CV 131 ἄνωθεν - αὐτόν] λεγούσης αὐτῷ ἄνωθεν V 133 πράξεις] ἁμαρτίας AV

11. Ταῦτα διὰ βραχέων ὡς τέκνοις ἐσήμανα αἰτήσασι, ὡς ἂν
 135 γνοίητε διὰ ποίου τρόπου δυνήσεσθε ἀπαλλαγῆναι τοῦ πονη-
 ροῦ. Ἀσπάζομαι ὑμᾶς ἐν Κυρίῳ, ἀμήν.

(26) ΕΡΩΤΗΣΙΣ Εἰπέ ἡμῖν πάτερ, πῶς δεῖ ἡμᾶς σωθῆναι;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ 1. Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν διδάσκει ἡμᾶς λέγων·
 Ἐρευνᾶτε τὰς γραφάς, καὶ ἐν αὐταῖς εὐρήσετε ζωὴν αἰώνιον.
 Καὶ ἀληθῶς λέγει· πᾶσα γὰρ Γραφή θεόπνευστος, καὶ ὠφέλι-
 5 μος, καὶ διατοῦτο ὀφείλομεν ἐν πᾶσιν οἷς λέγομεν καὶ πράτ-
 τομεν, ἔχειν τὰς ἀποδείξεις ἐκ τῶν ἁγίων Γραφῶν, ἵνα μὴ ἔξ
 ἀνθρωπίνων λογισμῶν πλανώμενοι, ἐκπέσωμεν τῆς εὐθείας
 ὁδοῦ, καὶ ἐμπέσωμεν εἰς βάραθρα ἀπωλείας. Δεῖ οὖν ἡμᾶς αἰεὶ
 μετὰ φόβου καὶ πόθου, τὰς θείας Γραφὰς μελετᾶν, καὶ διεγεί-
 10 ρειν ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους, ἐν ὑπομνήσει τῶν ἐντολῶν τοῦ
 Θεοῦ· ἡ ἐντολή γὰρ Κυρίου, τηλαυγῆς φωτίζουσα ὀφθαλμούς.

2. Καὶ τοῦτο ποιῶμεν ἀπανταχοῦ, καὶ ἐν ἐκκλησίᾳ, καὶ ἐν
 ὁδοῦ, καὶ ἐν πλοίῳ, καὶ ἐν τραπέζῃ, ἵνα μὴ ἀδεῶς ἐμπλησκομέ-
 νοι, ἐπιλαθώμεθα τοῦ Κυρίου καὶ ματαιολογῶμεν ὡς ὁ πάλαι
 15 λαός· φαγόντες γὰρ καὶ πίνοντες, ἀνέστησαν παίζειν, καὶ
 ἀπώλ[λ]οντο, μήπως εἶπη καὶ περὶ ἡμῶν ὁ Θεός, ὅτι Ὁ λαός
 οὗτος, τοῖς χεῖλεσί με τιμᾷ, ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἀπέχει
 ἀπ' ἐμοῦ. Τράπεζα γὰρ μὴ ἔχουσα λόγον Θεοῦ, ὁμοία ἐστὶ
 φάτνη ἀλόγων, ἀνὴρ δὲ δίκαιος ἐσθίων τὸν ἄρτον αὐτοῦ, ἐμ-
 20 πλήσει ψυχὴν αὐτοῦ λόγων Θεοῦ· οὐ γὰρ ἐπ' ἄρτω μόνῳ ζῆ-
 σεται ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐν παντί ῥήματι Θεοῦ.

134 Ταῦτα] add. ἡμῖν C | βραχέων] add. ῥημάτων V | αἰτήσωσι A | ὡς ἂν] ὡς
 ἵνα V, ἵνα C 135 γνοίητε] γνώτε C, μὴ ἀγνοῆτε V 135-136 τοῦ πονη-
 ροῦ] τοῦ τοιοῦτου πονηροῦ δαίμονος· καὶ τοῦ λοιποῦ V 136 ἀμήν] om. C

App. 26

3 Ioh. 5:39 4-5 2 Tim 3:16 11 Ps. 18:9 15 Cf. 1 Cor. 10:7 (Exod. 32:6)
 16-18 Matt. 15:8; Marc. 7:6 (Is. 29:13) 20-21 Matt. 4:4 (Deut. 8:3)

MS Vallicellianus C 72 (gr. 42), ff. 238-239 (transcriptio prima Josephi Paramelle, IRHT, Paris).

1 Titulum ante ἐρώ(τησις)] Τοῦ μακαρίου ἀναστασίου τοῦ ἁγίου ὄρους σινᾶ, ἀποκρίσεις πρὸς ἃ ἐπηρωτήθη add. cod. 14 ἐπιλαθώμεθα cod.

3. Γινώσκοντες οὖν ὧ ἀδελφοί, οἷα δόξα καὶ χαρὰ ἀνεκλάλη-
 τος γενήσεται τοῖς δικαίοις ἐν ἡμέρα κρίσεως, καὶ τοῖς
 ἀμαρτωλοῖς, οἵμοι, θλίψις χαλεπὴ καὶ ὀδυνηρὰ καὶ ἀτελεύτητος
 25 κόλασις, ὡς ἔτι ζῶμεν, σπουδάσωμεν δι' ἐξομολογήσεως καὶ
 μετανοίας εἰλικρινοῦς εὐαρεστήσαι τῷ Θεῷ· μετὰ γὰρ θάνατον
 οὐκ ἔστι μετάνοια. Διατοῦτο ὀφείλομεν ὡς ἔστι καιρὸς, δέεσθαι
 τοῦ Θεοῦ μετὰ δακρύων ἡμέρας καὶ νυκτός, ὅπως ἐλεήση καὶ
 σῶσῃ ἡμᾶς ἐκ τῶν ἀνομιῶν ἡμῶν, ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρω-
 30 πος.

(27) <ΕΡΩΤΗΣΙΣ> Προκαθεζομένου τε τοῦ τιμιωτάτου πα-
 τρός, ἠρωτήθη ὑπό τινων, Διὰ τί τιμιώτατε πάτερ, τὴν τετράδα
 διαφυλάττομεν, καθὼς καὶ τὴν παρασκευὴν, ἀνελλιπῶς;

<ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ> 1. Πρὸς οὓς ἀπόκρισιν τοιαύτην εἶπεν. Πῶς
 5 οὐκ ἦν δυνατόν ἡμῖν τὴν τετράδα φυλάττειν, καθὼς καὶ τὴν
 παρασκευὴν; Ὅτι τὴν μὲν γὰρ ὁ Κύριος καὶ δεσπότης ἡμῶν ἐν
 τῷ ζωοποιῷ τοῦ τιμίου σταυροῦ ξύλῳ τὸ τίμιον αἷμα ἐξέχεεν,
 ἵνα τὴν φθαρεῖσαν ἡμῶν φύσιν ἀναζωοποιήσῃ· τὴν δὲ τὸ συμ-
 βούλιον κατὰ τοῦ σταυροῦ οἱ Ἰουδαῖοι συνεστήσαντο, καὶ ὁ τε-
 10 τραμερὴς τοῦ Κυρίου σταυρὸς τῇ τετράδι τῶν ἡμερῶν ἐποιήθη,
 ἵνα τὸ τετραμερὲς τῆς κτίσεως ὁ ἐν αὐτῷ προσπαγεῖς δι' αὐτοῦ
 ἀνασώσῃται.

2. Θαυμασταὶ παντοῖαι καὶ θεῖαι καὶ μέγισται αἱ θαυμα-
 15 τουργαὶ Χριστοῦ, ἀλλὰ πάντων θαυμασιώτερος ὁ τίμιος καὶ
 ζωοποιὸς σταυρὸς τοῦ Κυρίου ὑπάρχει.

<Δι' > οὐδενὸς ἑτέρου κατήρηται θάνατος, εἰ μὴ δι' αὐτοῦ·
 δι' αὐτοῦ ἡ προπάτορος ἀμαρτία λέλυται·

App. 27

6-8 Cf. Ioh. 19:31 8-9 Cf. Marc. 14:1-2 16-24 Cf. Ioh. Damascenus, *Expres. Fidei* 84, 21-24 (ed. Kotter, IV 11; PG 94, 1128-1129)

Ed. I. B. Pitra, *Iuris ecclesiastici graecorum historia et monumenta*, t. 2 (Rome, 1868), pp. 274-275 (Mss. [i] *Vaticanus Ottobonianus gr.* 418 [XV/XVI s.], f. 168 [= A]; [ii] idem f. 359 [= B]); etiam in *Sinaitico gr.* 1803, f. 84 [a. 1608] invenitur, sed non vidi).

1 Titulum Ἀναστασίου τοῦ ἁγίου ὄρους Σινᾶ· ἐρώτησις πρὸς τὸν ὀσιώτατον πατέρα ἡμῶν διὰ τί τιμᾶται ἡ τετράς καὶ <ἡ> παρασκευὴ add. Pitra 9 συνεστήσαντο] κενά (sic) συνεστήσαντο B 13 παντοῖαι] πᾶσαι B 16 Δι'] add. Pitra

Pitra p. 275

δι' αὐτοῦ ὁ Ἄδης ἐσκύλευται·

δι' αὐτοῦ ἡ ἀνάστασις δεδώρηται·

20 δι' αὐτοῦ πύλαι παραδείσου ἠνοίγησαν·

δι' αὐτοῦ πᾶν τὸ τῆς οἰκονομίας μυστήριον ἐβεβαιώθη καὶ κη-
ρύττεται·

δι' αὐτοῦ γὰρ οἱ πιστοὶ τῶν ἀπίστων ἀποδιίστάμεθα καὶ γνωρι-
ζόμεθα.

25 3. Οὗτος θυρεὸς καὶ ὄπλον καὶ τροπαῖον ἡμῖν κατὰ τοῦ δια-
βόλου ὑπάρχει, καὶ ὡς ἀγιασθὲν ἀφῆ τοῦ τιμίου σώματός τε
καὶ αἵματος, εἰκότως προσκυνητέον. Καὶ τὴν ἰδίαν ἡμέραν
τιμῶντες, καὶ ἀγνοὶ διαφυλαττόμεθα, οὐ τὴν ὕλην τιμῶντες,
μὴ γένοιτο, ἀλλὰ τὸν τύπον, ὡς Χριστοῦ σύμβολον, ταφῆς τε
30 καὶ δόξης καὶ ἀναστάσεως.

4. Πῶς γὰρ οὐ τιμητέον τὴν ἡμέραν διὰ τὸν σταυρόν, ὅτι ἐν
αὐτῇ ἐποιήθη, ἐν αὐτῇ <αὐτόν> ἐν τῷ οὐρανῷ ὁ Κύριος τῷ
βασίλει Κωνσταντίνῳ δι' ἀστέρων ἀπέδειξε καὶ ἔφησεν αὐτῷ·

35 Ἐν τούτῳ νίκα τοὺς ἐχθρούς σου; Καὶ αὐτὴ ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ, ὡς
εὖρομεν, ἡ εὖρεσις τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιῦ σταυροῦ παρὰ τῆς
εὐσεβεστάτης Ἑλένης ἐγένετο. Καὶ πάλιν ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ ὁ
ζωοποιὸς σταυρὸς, καθὼς καὶ ὁ ἐν αὐτῷ προσπαγεῖς, ὑπὸ θείων
ἀγγέλων εἰς οὐρανοὺς ἀνεφέρετο, ὡς οἱ θεωρικώτατοι διηγῆθη-
σαν, ἵνα τὸ θεμέλιον τῆς ἡμέρας κυρώσῃται. Ἐκ τε τούτων καὶ
40 τῶν τοιούτων, πῶς οὐκ ἦν ἡμῖν βέβαιον τιμᾶν τὴν τοῦ τιμίου
καὶ ζωοποιῦ σταυροῦ ἀγνωστάτην καὶ θαυμασίαν ἡμέραν; Καὶ
γὰρ ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον
Πνεῦμα, καὶ οὐ φυλάττει ἀγνωστάτην τετράδα καὶ παρασκευὴν
εἰς πάντα, ἐκτὸς εἰ μὴ τύχη ἑτέρα τοῦ Χριστοῦ ἑορτῆ, τότε

25-30 Cf. Ioh. Damascenus, *Expos. Fidei* 84, 41-42 (ed. Kotter, IV 11; PG 94, 1128-1129)

33 De Constantino, cf. Eusebius, *De vita Constantini*, I 28-30 (ed. F. Winkelmann, *Eusebius Werke* I, 1, *Über das Leben des Kaisers Konstantin* [GCS], Berlin, 1975, pp. 29-30; PG 20, 944A-C)

35 De inventione sanctae crucis, cf. A. Frolow, *La relique de la vraie croix. Recherches sur le développement d'un culte* [Archives de l'Orient Chrétien, 7] (Paris, 1961), pp. 55-56

36-39 Cf. Ioh. Chrysostomus, *De cruce et latrone homilia 1* [CPG 4338] (PG 49, 403, 413)

41-47 Cf. *Canones Apostolorum*, *Canones* 64 (vel 66), 69 (ed. P.-P. Joannou, *Fonti*, vol. I, 2 [Rome, 1962], pp. 41, 43; ed. G.A. Rhalles - M. Potles, *Σύνταγμα ...*, vol. 2 [Athens, 1852], pp. 84, 88)

25 θυρεὸς] corr. Pitra, θυρεὸν AB 28 τὴν ὕλην] corr. Pitra, τῆ ὕλη AB
32 αὐτόν] add. Pitra 39 Ἐκ τε] ἔκτοτε B

- 45 γὰρ αὐτάς εἰς πᾶν λύομεν, ὡς οἱ πατέρες εἶρηκαν, ὅτι πᾶσαι
 πρὸ τοῦ σταυροῦ γεγонуῖαι, ἀλλότριος ἂν εἴη τῆς ὀρθῆς τῶν
 Χριστιανῶν πίστεως.

45 Cf. e.g. Petrus Alex., *Canon 15 [Sermo de Pascha]* (ed. P.-P. Joannou, *Fonti*, vol. II [Rome, 1963], pp. 57-58); Theophilus Alex., *Canon 1* (ed. P.-P. Joannou, *Fonti*, vol. II [Rome 1963], pp. 262-263); Ps.-Athanasius, *Syntagma ad monachos* [CPG 2264] (ed. P. Batiffol, Paris, 1890, pp. 123-124; PG 28, 837C8-840)

45 ὅτι] διὰ τὸ B

INDICES

INDEX NOMINUM ET VOCUM EX EIS FORMATARUM

INDEX SELECTUS VERBORUM GRAECORUM

INDEX LOCORUM SACRAE SCRIPTURAE

INDEX ALIORUM FONTIUM NECNON LOCORUM PARALLELORUM

INDEX MANUSCRIPTORUM

1. INDEX NOMINUM ET VOCUM
EX EIS FORMATARUM

- ἸΑαρών 28, 126; **App.18**, 70
ἸΑβελ **App.23b**, 60
ἸΑβιάθαρ 67, 6; **App.10a**, 20
ἸΑβραάμ 21, 2; 88, 14; **App.7**, 16; **App.15**, 14
ἸΑδάμ 19, 98; 22, 20, 24; 23, 25; 28, 187; 28 **Add.** §8; 37, 17; 63, 8; 80, 2, 7, 10; 103, 20; **App.23a**, 54
ἸΑδης 19, 85; 20, 11, 14, 15, 16, 20, 21-22; 21, 14; 61, 4, 8, 14, 15; 63, 5; 93, 27; **App.27**, 18
Αἰγύπτιος 28, 223-224
Αἴγυπτος 28, 110; 35, 9; 79, 26; **App.18**, 15; **App.20**, 24; **App.22**, 21-22; **App.23b**, 71
Αἰθιοπία 35, 9
Αἰθίοψ **App.18**, 146, 147
ἸΑιλήσιοι 26, 10
ἸΑλεξάνδρεια 69, 4; **App.17**, 54; **App.25**, 96-97
ἸΑναστάσιος ὁ Σιναίτης Tituli; **App.23b**, 1
ἸΑνάστασις 69, 20
ἸΑνατολή 65, 42; **App.18**, 78; **App.20**, 50; cf. Index verborum ἀνατολή
ἸΑνα 28, 293
ἸΑντώνιος (ἄββαξ) 20, 6-7; 87, 14
ἸΑπολινάριος **App.19**, 102
ἸΑπόστολος (Paulus) 15, 9; 16, 34; 24, 5; 37, 3; 56, 4; 60, 3; 64, 9; 65, 1; 74, 1, 5; 93, 29; 95, 9; 99, 4, 28; **App.2**, 14; **App.10b**, 17; **App.11**, 5; **App.13**, 5, 32; **App.18**, 5; **App.20**, 6; **App.23b**, 86; cf. Παῦλος; cf. Index verborum ἀπόστολος
ἸΑραβία 65, 42
ἸΑραψ, ἸΑραβες 26, 16; 49, 10; 80, 3; 81, 23; 99, 12, 18; 101, 2; **App.20**, 21, 49, 55
ἸΑρειανός 69, 29; 95, 4; **App.20**, 45; **App.21**, 4, 14, 38; **App.22**, 32
ἸΑρειος **App.17**, 78; **App.19**, 56, 79
ἸΑρεοπαγίτης cf. Διονύσιος
ἸΑρκάδιος **App.17**, 25
ἸΑρμένιοι 41, 8
ἸΑσσύριοι 28 **Add.** § 4; 35, 12; 101, 16, 18, 21, 26; **App.23b**, 73
Βαλαάμ 62, 8
Βαλτάσαρ (ὁ Χαλδαῖος) **App.24**, 5, 13-14, 24
Βαρσανούφιος 69, 5
Βασίλειος (Caesariensis) 16, 53-54; **App.23a**, 37-38; **App.23b**, 6
Βασιλειῶν (βίβλοι τῶν) 70, 15
Βεελζεβούλ **App.19**, 13, 96; **App.22**, 28
Βηθλεέμ 69, 19; **App.10a**, 18; **App.20**, 32
Βώνοσος 65, 12
Γαϊανός 69, 5; **App.19**, 104; **App.20**, 39
Γέεννα 9, 8; 21, 9; 28, 15; 82, 14; 91, 8; 93, 17; 99, 17, 23; **App.7**, 9; **App.19**, 39
Γεθσημανῆ **App.20**, 35
Γολγοθᾶς 69, 19; **App.20**, 33
Γόμορρα 8, 15; 29, 46
Γομορρίτης 35, 10
Γραφή cf. Index verborum γραφή
Γρηγόριος (Nazianzenus) 94, 8-9
Γρηγόριος (Nyssenus ?) **App.20**, 13
Δανιήλ (προφήτης) 88, 30-31; **App.18**, 74; **App.24**, 12
Δανιήλ (φαρμακός) **App.10a**, 55
Δαυίδ 20, 13; 22, 35, 69; 28, 50, 129; 28 **Add.** §5, §7; 67, 4, 7; 73, 10; 88, 15; **App.6**, 13; **App.7**, 17, 24; **App.10a**, 18, 32; **App.19**, 11; **App.23a**, 3; cf. Προφήτης; cf. Ψαλμωδός
Διαθήκη cf. Index verborum διαθήκη
Διονύσιος ὁ ἸΑρεοπαγίτης 42, 5

Διόσκορος **App.19**, 103

Ἐβραῖος, Ἐβραῖοι **99**, 48

Ἐδέμ **81**, 81

Ἐζεκίας **28**, 119; **28 Add.** §4 (bis);
App.18, 59-60; **App.23a**, 12;
App.23b, 82

Ἐζεκιήλ **App.18**, 65; cf. Ἴεζεκιήλ

Ἐλένη **App.18**, 100; **App.27**, 36

Ἐλισσαΐε **28**, 217; cf. Index verborum
προφήτης

Ἐλιφάζ (ὁ Θεμανίτης) **App.23a**, 23

Ἑλλην, -νες **8**, 8, 22; **27**, 38; **28**, 12, 31,
64, 356; **55**, 4; **60**, 5; **61**, 1; **80**, 3; **84**,
9; **85**, 3, 7; **99**, 48, 58; **App.17**, 93;
App.20, 21; **App.25**, 58

Ἑλληγνικός **28**, 142, 360

Ἑλληνίς **28**, 358

Ἐπιφάνιος **26**, 32

Ἐρυθρά Θάλασσα **28 Add.** §5

Ἐῤα **23**, 25; **37**, 17

Εὐαγγέλιον **30**, 7; **100**, 7; **App.21**, 1

Εὐνόμιος **App.19**, 102

Εὐσέβιος ὁ Παλαιστινός **App.19**, 73

Εὐτυχής **App.19**, 103

Εὐφρατήσιος **23**, 24

Εὐχολόγιον **103**, 7

Ζαχαρίας **101**, 20

Ζήνων **41**, 35, 40

Ζώωρα **28**, 242

Ἡρώδης **43**, 9; **84**, 12; **103**, 16

Ἡρωδιάς **103**, 16

Ἡσαΐας **29**, 29; **App.21**, 27; cf. Index
verborum προφήτης

Θαβώρ **69**, 18; **App.20**, 34

Θάλασσα cf. Ἐρυθρά, Νεκρά

Θεμανίτης cf. Ἐλιφάζ

Θεοδόσιος **App.20**, 39-40

Θεόδωρος **App.19**, 103

Θεός *passim*

Θεοτόκος **41**, 38; **App.17**, 60; cf.
Μαρία, Παρθένος

Θεωνᾶ (τὰ) **App.17**, 60

Θηβαῖς **65**, 20

Θωμᾶς **App.22**, 11

Ἰακώβ **28 Add.** §6; **App.15**, 14

Ἰάκωβος **App.20**, 25, 39

Ἴεζεκιήλ **80**, 5; cf. Ἴεζεκιήλ

Ἰερεμίας **28**, 47; **70**, 16; **99**, 32; **100**, 26

Ἰεριχούντιος **28**, 216

Ἰεριχώ **35**, 10

Ἰεροσόλυμα **6**, 2, 3; **App.24**, 9

Ἰερουσαλήμ **6**, 5, 28, 33-34; **23**, 19; **29**,
11; **101**, 21; **App.20**, 33; **App.23b**,
75

Ἰησοῦς **2**, 22; **99**, 21; **102**, 16; **App.7**,
10; **App.18**, 92, 172, 178, 227; cf.
Κύριος, Χριστός

Ἰνδικός **79**, 25; **81**, 89

Ἰνδοί **81**, 82

Ἰορδάνης **69**, 19; **App.20**, 34

Ἰουδαῖος, Ἰουδαῖοι **7**, 1; **8**, 8, 22; **9**, 2;
15, 13; **19**, 106; **26**, 12; **49**, 10; **60**, 1;
99, 50, 52, 58, 59, 62; **100**, 9, 17, 30;
101, 19, 28; **App.10a**, 55-56;
App.19, 9, 93, 95; **App.20**, 21;
App.22, 9, 35; **App.24**, 15; **App.27**,
9

Ἰούδας **16**, 21; **18**, 7; **41**, 11; **62**, 22; **93**,
21; **100**, 29; **App.10b**, 1, 5, 6;
App.17, 18; **App.18**, 36, 39

Ἰουλιανός **16**, 20; **79**, 8

Ἰσαάκ **App.15**, 14

Ἰσίδωρος **App.17**, 52

Ἰσκαριώτης **16**, 21

Ἰσραήλ **16**, 37; **28**, 40 (bis), 41; **70**, 10,
16, 20; **88**, 25, 39; **98**, 9; **99**, 31; **101**,
16, 27; **App.18**, 71; **App.21**, 28, 35;
App.22, 21

Ἰσραηλῖται **App.23a**, 26; **App.23b**,
72

Ἰωάννης (Baptista) **29**, 29; **61**, 6; **62**,
21; **84**, 13; **100**, 9; cf. Πρόδρομος
Iohannes evangelista cf. Index ver-
borum εὐαγγελιστής

Ἰώβ **8**, 9; **18**, 11; **28**, 114, 329; **29**, 8; **30**,
10; **45**, 8; **88**, 14; **90**, 10; **App.15**, 14;
App.23a, 24, 28; **App.23b**, 79

Ἰωσήφ **88**, 14

Κάιν **App.23b**, 60

Κλεώπας **App.19**, 21

Κλήμης **28**, 184

- Κορίνθιοι 16, 34; **App.23a**, 15; **App.23b**, 87
 Κόρινθος 28, 109; **App.18**, 51
 Κορνήλιος 8, 7
 Κύπριος 28, 245
 Κύπρος 26, 30; 28, 244, 249
 Κύριος 1, 7; 2, 19; 3, 11; 7, 4; 9, 4; 16, 50; 18, 12; 19, 84; 20, 13, 14; 22, 67; 24, 6 (bis); 28, 39, 48, 218; 29, 44; 30, 29; 30 **Add.**; 45, 8, 9; 47, 6; 58, 3; 60, 7; 62, 1, 2; 64, 10; 65, 16, 26, 31; 69, 6; 75, 3; 81, 45; 82, 1-2; 83, 2, 4; 87, 9; 91, 20; 93, 11, 17; 96, 1, 4, 14-15; 97, 4; 100, 3, 6, 28; 102, 16; **App.1**, 9; **App.2**, 4, 7; **App.8**, 4, 5, 16; **App.10a**, 6; **App.10b**, 2, 3, 9, 20; **App.13**, 29, 39-40; **App.14**, 31; **App.15**, 1, 4; **App.16**, 5; **App.17**, 45; **App.18**, 3, 48, 49, 58, 111, 123, 172, 178, 226; **App.19**, 1, 7, 17-18, 64, 69-70, 77, 84, 93, 99, 108; **App.22**, 5, 13, 35; **App.23a**, 17; **App.23b**, 64, 92; **App.25**, 14, 118, 136; **App.26**, 2, 11, 14; **App.27**, 6, 10, 15, 32; cf. Ἰησοῦς, Χριστός; cf. Index verborum κύριος
 Κωνσταντία **App.17**, 28
 Κωνσταντῖνος **App.17**, 76, 86; **App.18**, 97, 98; **App.27**, 33
 Κωνσταντινούπολις 65, 13; **App.18**, 132; cf. Index verborum πόλις
 Λάζαρος 18, 8; 20, 13; 21, 3, 6; 28, 120; 29, 39, 41; 93, 20; **App.23b**, 82
 Λεόντιος (Νεαπόλεως) **App.18**, 77
 Λόγος (ὁ Θεὸς Λόγος) 4, 10; 95, 6
 Μακάριος **App.18**, 16, 18, 30
 Μακεδόνιος **App.19**, 66
 Μανασσῆς 47, 17; 88, 24
 Μανιχαϊκός 16, 16
 Μανιχαῖος 28, 180
 Μαρία/Μαριάμ (mater Christi) **App.19**, 56, 60; cf. Θεοτόκος, Παρθένος
 Μαρία/Μαριάμ (soror Moysi) 32, 9; **App.18**, 72
 Μαυρίκιος 30, 14; **App.18**, 80, 81, 85, 88, 105, 108, 131
 Μεσίτης **App.18**, 133, 135, 142 (bis), 148, 150, 153, 154-155, 155-156, 162, 165
 Μεσοποταμία **App.20**, 24
 Μωσαϊκός 15, 4, 10
 Μωϋσῆς/Μωσῆς 28, 126, 127; 28 **Add.** §5; 32, 8, 11; 63, 8; 84, 13, 14; 88, 14; **App.18**, 70, 72; **App.22**, 20-21; **App.23a**, 27, 28
 Ναβουχοδονοσῆρ/Ναβουχοδονόσορ 28, 128; 48, 8; 88, 29; **App.18**, 73; **App.24**, 9
 Ναζαρέτ 69, 18; **App.20**, 32
 Ναυάτος **App.19**, 86
 Νεάπολις cf. Λεόντιος
 Νεῦλος 79, 26
 Νειλούπολις 30 **Add.**
 Νειλῶος 23, 24
 Νεκρά Θάλασσα 28, 241-242
 Νέρων 43, 10
 Νεστοριανός 95, 4
 Νεστόριος **App.19**, 59; **App.20**, 24-25, 39
 Νίκαια **App.17**, 75
 Νικόδημος 7, 4
 Νινευῖται 8, 9; **App.23a**, 12; **App.23b**, 83
 Νόμος cf. Index verborum νόμος
 Παλαιστίνη 65, 42; **App.20**, 50; cf. Εὐσέβιος
 Παλαιστινός cf. Εὐσέβιος
 Παμβῶ 20, 9; **App.25**, 129, 131 (bis)
 Παράδεισος cf. Index verborum παράδεισος
 Παρθένος 41, 38; cf. Θεοτόκος, Μαρία
 Πάσχα 28, 315; **App.13**, 19
 Πάτερ ἡμῶν **App.10a**, 67
 Πατήρ 1, 9; 3, 6; 4, 13; 6, 3, 20, 24, 29; 28, 56, 58, 59, 327; 58, 4; 66, 32; 95, 3, 7, 10, 12, 16, 17; 99, 39; **App.1**, 10; **App.8**, 6; **App.18**, 43, 125, 158, 187; **App.19**, 28, 51, 80, 81; **App.27**, 42; cf. Index verborum πατήρ
 Παῦλος (ὁ Ἀπόστολος) 2, 22; 3, 18, 26; 5, 8; 6, 39; 8, 20; 18, 10; 19, 71;

- 21, 21; 23, 15, 22; 28, 46 (bis); 43, 12; 56, 4; 63, 6; 73, 13; 78, 1; 93, 7; 95, 15; 99, 35, 47; **App.10a**, 3; **App.14**, 26; **App.18**, 52; **App.19**, 43; **App.23a**, 15; **App.23b**, 86; **App.25**, 15; cf. Index verborum απόστολος
- Παφνούτιος **App.25**, 110-111
- Περσαί 35, 12
- Πέτρος 4, 3; 8, 4; 19, 71; 29, 29; 61, 7; 103, 13; **App.19**, 33
- Πέτρος (Ἀλεξανδρείας) **App.25**, 96, 99, 123
- Πιλάτος 29, 13
- Πλάτων 61, 10, 11
- Πνεῦμα (ἄγιον) 2, 10; 3, 22, 23, 27, 28; 6, 24, 30, 34, 36, 36-37, 40, 43; 7, 5; 14, 6; 19, 8, 59; 28, 43, 44, 57; 35, 14; 49, 5, 10; 72, 13, 14; 82, 4, 6, 7; 97, 21, 25; **App.6**, 13; **App.10b**, 8; **App.14**, 29; **App.18**, 11, 159, 187; **App.19**, 4, 14, 24, 28, 67, 81, 87, 97; **App.25**, 15; **App.27**, 43; cf. Index verborum πνεῦμα
- Πράξεις τῶν ἀποστόλων 14, 7
- Πρόδρομος 43, 9; 61, 6; cf. Ἰωάννης (Baptista)
- Προφήτης (David) 19, 86; 99, 43; cf. Index verborum προφήτης
- Ῥαάβ 10, 3
- Ῥαίθου 41, 24
- Ῥεβέκκα 28, 292
- Ῥωμαῖοι 100, 12; **App.18**, 96; **App.20**, 46, 55; **App.23b**, 75
- Ῥώμη 43, 11; 99, 46
- Σαβέλλιος **App.19**, 102-103
- Σαμαρεῖτις (ἡ) 22, 67; **App.19**, 22
- Σαμαρίτης 7, 1
- Σαμουήλ 62, 9; 63, 1
- Σαούλ 63, 2
- Σαρακηνοί 65, 40
- Σάρρα 28, 292
- Σατανᾶς 17, 13; 22, 25; 30, 6-7; 40, 3; 41, 10, 12; 70, 1, 10, 21; 71, 1; 79, 5, 16; 80, 2, 6; 99, 10; **App.10b**, 2, 6; **App.11**, 8; **App.12**, 4; **App.17**, 8; **App.18**, 52; **App.19**, 14, 24, 75; **App.25**, 20-21; cf. Index verborum πονηρός (ὁ)
- Σεναχηρείμ 28 **Add.** §4
- Σεραφίμ 4, 19
- Σευῆρος 69, 5; **App.20**, 25, 39
- Σήθ 28 **Add.** §8
- Σιλωάμ 29, 12
- Σίμων (μάγος) **App.19**, 55
- Σινᾶ Tituli; 69, 20
- Σιναῖον (ὄρος) **App.20**, 35-36; **App.22**, 22
- Σιναίτης cf. Ἀναστάσιος
- Σιών 69, 19; 101, 22; **App.20**, 34
- Σκητις **App.25**, 97
- Σόδομα 8, 14; 29, 40, 45; 35, 32; 99, 33
- Σοδομῖται **App.23a**, 71
- Σολομών 16, 38; 72, 3; 73, 10; **App.23a**, 8; **App.23b**, 24
- Στέφανος 29, 30
- Συρία **App.20**, 23
- Τεσσαρακοστή **App.13**, 19
- Τετραπυργία 28, 242
- Τιβέριος **App.18**, 103
- Τραχιάδες **App.17**, 27
- Τριάς 6, 51
- Τρισάγιον 87, 17-18
- Υἱός 6, 24, 30; 8, 18; 22, 31; 28, 56, 60 (bis); 95, 2, 7, 17, 18, 19; 99, 12, 21; **App.18**, 159, 187; **App.19**, 28, 48, 51, 53, 57, 59, 80; **App.20**, 56; **App.21**, 17; **App.27**, 42; cf. Index verborum υἱός
- Φαραώ 29, 37-38; 99, 30; 101, 27; **App.22**, 20
- Φαρισαῖος **App.19**, 12, 24
- Φιλήμων **App.18**, 15, 17
- Φίλων **App.25**, 124
- Φωκᾶς 30, 16; 65, 11
- Χαλδαῖοι **App.21**, 28, 33; cf. Βαλ-τάσαρ
- Χαναναῖοι **App.23b**, 72
- Χερουβικός 4, 13
- Χερουβίμ 4, 19

Χριστιανικός 85, 6

Χριστιανός 1, 2, 4-5, 6; 2, 17, 21; 22, 7, 7-8; 26, 1; 37, 2; 38, 4; 57, 1; 67, 1; 70, 2-3; 74, 4; 85, 1, 4; 97, 20; 101, 2; **App.1**, 1, 2; **App.10a**, 58, 80, 81; **App.14**, 34; **App.17**, 92; **App.18**, 136, 143; **App.23a**, 103; **App.25**, 9, 43, 128; **App.27**, 46-47

Χριστοκτονία **App.23b**, 76

Χριστός 1, 4, 13; 2, 2, 10, 23; 3, 5, 10; 4, 1, 14, 17, 20, 23, 27; 5, 2, 9, 16, 20; 6, 20, 42, 53; 8, 10, 12; 15, 9, 9-10, 11; 18, 7; 20, 4, 23; 21, 7, 45, 72; 23, 14; 24, 5; 26, 25; 28, 41, 47, 57; 29, 9, 27; 30, 4; 35, 15; 37, 9, 14; 40, 8; 41, 21; 50, 25; 51, 1; 61, 2, 4, 5, 6, 7, 13-14, 16; 62, 10, 11; 63, 5; 64, 4, 6, 14-15; 67, 6; 70, 6, 9; 75, 7; 84, 11; 91, 6, 20,

30; 95, 9, 14, 15, 16; 96, 10; 99, 11, 20-21, 38; 100, 24; 102, 6, 16; 103, 15; **App.1**, 3, 16; **App.7**, 9, 12; **App.10a**, 38, 63; **App.13**, 26, 34; **App.14**, 24, 26, 34; **App.17**, 19, 47, 67, 85, 89, 91; **App.18**, 37, 40, 43, 44, 95, 103, 127, 169, 172, 179, 195, 217, 221, 227; **App.19**, 31, 36, 40, 105; **App.20**, 10, 22, 31, 42; **App.21**, 14, 17; **App.22**, 8, 15, 26; **App.24**, 18, 23; **App.25**, 112, 116; **App.27**, 14, 29, 44; cf. Ἰησοῦς, Κύριος, Λόγος, Υἱός; cf.

Index verborum δεσπότης

Χωρήβ **App.18**, 71

Ψαλμωδός **App.23a**, 25

Ὠριγένης 21, 50; **App.19**, 73

2. INDEX SELECTUS VERBORUM GRAECORUM

Selectio facta ut lectores facilius res et themata ab Anastasio tractata inveniant.

- ἀβάπτιστος 9, 2; 70, 4 (app. crit.)
 ἀββᾶς 87, 14; **App.18**, 110
 ἄβυσσος 22, 72; 28, 39, 66
 ἀγαθοεργία **App.5**, 8; **App.7**, 23;
App.18, 13
 ἀγαθότης 5, 9-10; 54, 8; **App.16**, 7;
App.23a, 80; **App.23b**, 28
 ἀγαλλίασις 50, 24
 ἀγαμία **App.2**, 10
 ἄγαμος 35, 20-21; 74, 5; 77, 2
 ἀγαπάω 3, 21; 5, 2, 21; 47, 10, 11; 72,
 19-20; 73, 2, 13; 91, 29; **App.2**, 11;
App.7, 23
 ἀγάπη 50, 22; 59, 6; 87, 12; 92, 3, 4;
App.22, 5; **App.25**, 49
 ἄγγελος 4, 2, 7, 8-9, 28; 5, 2; 8, 22-23;
 19, 65, 73; 28, 55; 30, 29; 65, 26, 30-
 31; 72, 10; 87, 17; 94, 6; **App.10a**,
 57; **App.17**, 17, 45, 69; **App.18**, 212,
 219; **App.27**, 38
 ἀγιάζω 38, 6; 74, 1; **App.10a**, 52
 ἀγίασμα 6, 48
 ἄγιος 28, 357; 65, 13, 26; 69, 17; 72, 10;
 ἄγιοι (οἱ) 16, 13; 19, 65, 68; 63, 4, 10;
 ἄγια τῶν ἁγίων (τὰ) **App.21**, 23; cf.
 τόποι (οἱ ἄγιοι)
 ἀγιότης 28, 16
 ἀγιωσύνη 97, 6
 ἀγνοία 13, 7; 84, 2, 4, 6, 16
 ἀγορά 24, 10; 88, 53
 ἀγρός 41, 26, 28; **App.21**, 37
 ἀγρυπνέω 87, 3
 ἀγρυπνία **App.6**, 11
 ἀδάμας 98, 10, 22, 25
 ἄδεια 72, 5; 101, 18
 ἀδελφή 84, 13; **App.25**, 51
 ἀδελφοποιησία **App.14**, 23
 ἀδελφός 21, 4, 72; 30, 38; 41, 24, 31; 76,
 11; 88, 36, 41, 48; **App.10a**, 46;
App.18, 203, 209, 222; **App.19**, 39;
App.25, 51; **App.26**, 22
 ἀδιάθετος 16, 48; 28, 147
 ἀδιακρισία 90, 4
 ἀδιαλείπτως 24, 1, 3, 9
 ἀδικία 44, 2, 3, 11; 45, 5; 83, 1, 3, 6; 88,
 32; **App.15**, 2, 5, 7, 8, 17; cf. μαμω-
 νᾶς
 ἀδύνατος 66, 1; 79, 12; **App.2**, 1, 6
 ἀηδῶν 22, 87
 ἀήρ 21, 58; 22, 44, 99, 121; 26, 8, 10, 17,
 21; 27, 15; 28, 85, 92, 111, 202, 209,
 216, 234, 238, 244, 248, 286; 35, 8;
 66, 11, 15, 21, 23, 24, 28, 32; 79, 11; 81,
 31, 74; 90, 6; 91, 16; **App.23b**, 85
 ἀθανασία 23, 8
 ἀθάνατος 5, 16; 19, 18, 23, 55; 21, 46, 61;
 28, 336
 ἀθεΐα 22, 15; 30, 41
 ἄθεος 30, 21, 26; **App.19**, 70; **App.25**,
 4, 8, 86
 ἀθυμία 90, 14; **App.25**, 7, 37
 αἶμα 2, 6-7, 11; 19, 47; 21, 59; 22, 53,
 57, 91, 93; 28, 260, 268, 270, 309,
 311, 315, 319, 322; 35, 15; 37, 14; 38,
 13; 45, 4; 79, 19; 86, 5 (bis); 91, 23;
 100, 14; 101, 6, 9, 32; **App.10a**, 39;
App.10b, 11; **App.17**, 58; **App.19**,
 31; **App.21**, 22; **App.24**, 18;
App.25, 115, 119; **App.27**, 7, 27
 αἵματεκχυσία 65, 12
 αἰμορροῦσα (ἡ) 40, 7
 αἰμόρρους (ἡ) **App.10a**, 37-38
 αἶνιγμα **App.23a**, 69
 αἰρεσιάρχης 78, 4, 10
 αἵρεσις 14, 3-4; 28, 6, 17; 70, 2, 12, 13,
 17; 84, 8; **App.19**, 51, 65, 70, 102,
 107; **App.20**, 18, 23, 40
 αἰρετικός 13, 2, 3, 7 (bis); 14, 1; 21, 54;
 60, 2; 62, 16; 68, 1; 69, 2, 33; 93, 36;
App.19, 100; **App.20**, 2, 43, 54, 58,
 63; **App.23a**, 70; **App.23b**, 50
 αἰσθητήριον 56, 5
 αἰσθητός 23, 2, 23 (bis)
 αἰσχρολογέω **App.1**, 17

- αίσχρός **App.13**, 43; **App.25**, 2
 αίτημα **97**, 2, 7, 10, 13
 αίτια **16**, 25, 36, 43; **18**, 15; **26**, 29; **27**,
 16, 17; **28**, 246, 261, 266-267, 295,
 298, 301; **35**, 11; **81**, 3, 5; **86**, 7;
App.22, 1; **App.25**, 100
 αίτιος **27**, 29; **28**, 10, 180; **34**, 2;
App.23b, 43
 αίχμαλωσία **18**, 12-13; **28**, 26; **76**, 1, 11,
 14; **83**, 8; **87**, 1, 5; **102**, 1
 αϊχμάλωτος **28**, 245, 250; **32**, 21; **88**,
 27
 αίων **5**, 11; 7, 11; **19**, 27, 99; **28**, 71; **61**,
 17; **93**, 24; **App.19**, 6, 26, 51, 88, 91,
 98, 110; **App.25**, 16
 αιώνιος **6**, 40; **51**, 9; **83**, 5; **88**, 22; **93**,
 11, 12, 13, 15 (bis), 16, 22; **101**, 12;
App.15, 3; **App.23b**, 94
 ἀκαθαρσία **35**, 37; **App.10a**, 39
 ἀκάθαρτος **2**, 11; **91**, 13; **App.17**, 82-
 83; **App.25**, 2
 ἄκανθα **41**, 27, 28, 32-33; **App.9**, 17;
App.21, 38
 ἀκατάγνωστος **App.25**, 76
 ἀκατάκριτος **88**, 5, 46; **App.25**, 42
 ἀκατάληπτος **16**, 31; **19**, 17, 21; **28**, 54;
73, 4; **App.20**, 17, 19
 ἀκατάνυκτος **49**, 16-17
 ἀκολουθία **15**, 10; **22**, 49; **28**, 111, 192,
 294-295; **81**, 2-3, 75; **App.23b**, 69-
 70
 ἀκουσίως **App.25**, 3
 ἀκρίβεια **3**, 17; **28**, 233; **99**, 25;
App.23a, 19
 ἀκρόασις **81**, 9
 ἀκτίς **98**, 22
 ἀλήθεια **6**, 37, 40; **68**, 6 (bis); **99**, 38
 ἀληθής **1**, 1; 2, 21; 6, 1, 31; **22**, 8; **91**, 12
 ἀλιεύς **4**, 18
 ἀλλόπιστος **82**, 8-9
 ἄλογον: τὰ ἄλογα **21**, 45, 56, 58; **22**,
 52; **30**, 6; **35**, 32; **81**, 64
 ἄλωσις **App.23b**, 74
 ἀμαρτάνω **11**, 3; **18**, 9; **21**, 19; **25**, 7-8;
28, 97; **32**, 1, 2-3, 11, 14; **35**, 2 (bis), 7,
28, 34; **41**, 7-8; **48**, 3, 4, 8; **63**, 9; **75**,
1; **76**, 15-16; **77**, 2, 5, 7; **78**, 5; **88**, 22;
91, 4; **App.4**, 3; **App.5**, 17, 18, 20;
App.8, 15; **App.17**, 89-90; **App.18**,
 1-2, 9, 34; **App.24**, 6
 ἀμάρτημα **9**, 6-7; **11**, 5; **12**, 2; **13**, 6; **32**,
 1, 13; **33**, 5; **41**, 33; **42**, 7; **52**, 1-2; **54**,
 5; **84**, 2, 16; **App.7**, 2; **App.8**, 14-15,
 18; **App.10a**, 23; **App.14**, 29, 30;
App.17, 3, 91; **App.18**, 46, 213
 ἀμαρτία **2**, 12; 5, 4, 7; 6, 19, 33; 9, 5; **10**,
 2; **11**, 1, 8; **13**, 9; **17**, 11; **18**, 2, 8-9; **19**,
 58; **28**, 14, 28; **29**, 7, 24; **30**, 15; **33**, 1,
 9, 16, 25; **34**, 1; **35**, 30; **36**, 1-2, 8; **38**,
 7; **41**, 13, 35; **47**, 1, 5, 16-17; **48**, 2; **49**,
 2, 12; **50**, 2; **54**, 2; **76**, 6, 8, 13; **78**, 2,
 8, 11; **87**, 4, 6, 9-10; **88**, 5, 11, 32; **91**,
 24; **93**, 31; **99**, 75; **App.4**, 1, 5, 12, 15,
 19; **App.5**, 2, 15; **App.6**, 2, 5, 8, 8-9,
 15; **App.7**, 5, 13; **App.8**, 1, 10;
App.9, 5, 13; **App.10a**, 12, 21, 24,
 25, 27, 28, 29-30, 31, 40 (bis), 41, 50,
 52; **App.14**, 2, 33; **App.18**, 12-13,
 28, 33, 57, 69, 88, 122, 128, 212, 220;
App.19, 2, 37, 40, 42, 65, 71, 94;
App.21, 8; **App.22**, 36; **App.23a**,
 82-83; **App.23b**, 31, 35; **App.24**,
 23; **App.25**, 32, 100, 132; **App.27**, 17
 ἀμαρτωλός **3**, 24; 4, 22; 7, 14; **16**, 44;
20, 10, 16, 20; **21**, 18, 28; **29**, 20-21;
53, 4; **61**, 12; **63**, 4; **73**, 8; **88**, 47; **91**,
 4, 5; **93**, 12, 15; **99**, 70, 78; **App.7**, 4,
 5, 6, 8, 15; **App.17**, 20; **App.18**, 12;
App.23a, 61, 79; **App.23b**, 25, 46;
App.26, 24
 ἀμαρτωλότερος **29**, 10
 ἀμερμηνία **35**, 28; **App.18**, 206, 221
 ἀμετάδοτος **27**, 5
 ἀμετάθετος **16**, 12
 ἀμετανόητος **99**, 30; **App.23b**, 32
 ἀμῆν **7**, 4; **8**, 14; **102**, 16; **App.17**, 71;
App.25, 136
 ἀμιάντος **64**, 14
 ἀμνησικάκος **33**, 6; **App.23b**, 48-49
 ἀμόλυντος **App.9**, 18
 ἄμπελος **81**, 77; **App.21**, 38
 ἀμπελών **21**, 35; **100**, 10; **App.15**, 15
 ἀμυδρῶς **6**, 11; **19**, 10; **81**, 9
 ἀμφιβάλλω **28**, 95; **42**, 1; **81**, 70
 ἀναβαπτίζω **14**, 2, 4
 ἀνάβασις **79**, 26-27, 28

- ἀνάγκη 16, 25; 17, 14; 76, 5; 88, 35; 89, 16; 102, 10; **App.10a**, 59; **App.13**, 34; **App.16**, 4
 ἀναδοχή 29, 25–26
 ἀνάθεμα 8, 24; **App.19**, 63
 ἀναθεματίζω 61, 2, 3; **App.19**, 31
 ἀνάθημα **App.24**, 3
 ἀναθυμιάσις 66, 11
 ἀναίμακτος 4, 6; **App.17**, 38
 ἀναίρεσις **App.24**, 17, 24
 ἀναίρετικός 81, 36
 ἀναίσθητος 81, 74
 ἀνάκρισις **App.17**, 10
 ἀνάκτωρ **App.23a**, 89
 ἀναλγησία 18, 21
 ἀναμάρτητος 45, 7; **App.18**, 118
 ἀνάξιος 53, 5; 62, 7, 24; 65, 7, 34; 82, 8; 91, 13; 97, 7
 ἀναξίως 16, 34; 91, 21; **App.10a**, 1
 ἀναπνευστικόν (τὸ) 19, 46
 ἀνάπτησις 22, 119, 122
 ἀνάστασις 19, 67, 95, 102; 21, 10, 68; 22, 2–3, 6, 12, 28, 47, 71, 100, 103, 107, 115, 119, 121, 124, 125–126, ; 28, 120; 73, 6; 95, 2, 7, 16; **App.27**, 19, 30; cf. ἡμέρα
 ἀναστολή 2, 6
 ἀνατολή 27, 9, 11; 28, 235; 30, 42; 81, 81; 102, 14
 ἀναχώρησις 47, 9–10; **App.2**, 11; **App.9**, 8
 ἀναχωρητής 6, 12–13; 30, 18
 ἀνδροφόνος 86, 3
 ἀνέγκλητος **App.19**, 101; **App.25**, 76
 ἀνεκλάλητος **App.26**, 22–23
 ἀνέκφραστος 3, 25
 ἀνελλιπία 90, 14
 ἄνεμος 19, 34; 81, 84, 87
 ἀνερμήνευτος 19, 22; 73, 4–5
 ἄνεσις 29, 36; 76, 15; **App.23b**, 27
 ἀνεύθυνος 84, 15–16
 ἀνὴρ 6, 10, 12; 19, 69; 37, 4, 5, 6, 7; 74, 2, 3; 77, 5; **App.9**, 7; **App.11**, 1, 2; **App.13**, 11; **App.22**, 2
 ἄνθος 81, 88
 ἄνθραξ **App.9**, 15
 ἄνθρωποκτόνος **App.23b**, 38
 ἀνογσία **App.23a**, 81
 ἀνόητος 27, 7
 ἀνοίγω 57, 1, 6, 7, 8, 9 (bis); 97, 19
 ἀνομία 65, 36; 76, 15; **App.22**, 4; **App.23a**, 31; **App.23b**, 49; **App.26**, 29
 ἄνομος 8, 6; 43, 9; 55, 4; 101, 26, 32
 ἀνταπόδοσις 21, 17; 23, 14; 35, 6
 ἀνταπόκρισις 41, 4
 ἀντικοτῶ 89, 14 (app. crit.); cf. ἀντισκοτῶ
 ἀντιλέγω 19, 70; 69, 2; 82, 5; 102, 8
 ἀντίληψις 16, 13; **App.23b**, 47, 57–58
 ἀντιμισθία 99, 77
 ἀντιπάθεια 28, 267
 ἀντισκοτῶ 89, 14; cf. ἀντικοτῶ
 ἀντίχριστος **App.18**, 44
 ἀνυπότακτος 95, 7–8, 8
 ἀνώνυμος 19, 17
 ἀξία 62, 20
 ἄξιος 50, 9; 65, 6, 8, 32, 33; 87, 9; 91, 4; 99, 15, 16; **App.17**, 14
 αἰοινία 51, 4
 ἀόρατος 4, 15; 5, 15; 19, 17, 22, 34, 35; 22, 128; 81, 67
 ἀοράτως **App.25**, 82
 ἀπατάω 72, 6; 80, 13; 88, 20
 ἀπάτη 7, 9; **App.9**, 21; **App.15**, 22; **App.25**, 90
 ἀπεικόνισμα **App.24**, 19
 ἀπειλή 28, 109; 29, 23, 35, 37; 30, 8; 66, 10, 13, 24; **App.23b**, 69
 ἀπερίγραπτος 19, 74
 ἀπερίεργος 22, 8, 14, 24
 ἀπιστέω **App.23a**, 102
 ἀπιστία 22, 11, 26; **App.19**, 96
 ἄπιστος 7, 1; 8, 5; 26, 2; 28, 142; 35, 14, 19; 43, 11; 44, 5; 60, 1–2; 62, 10, 16; 69, 11; 70, 4; 74, 2, 3, 4, 12; 100, 1; 101, 15; **App.22**, 7; **App.27**, 23
 ἀπλότης 65, 16
 ἀποβίωσις 28, 199
 ἀπογι(γ)νώσκω **App.5**, 3, 7, 15; **App.25**, 88
 ἀπόγνωσις **App.25**, 7, 38
 ἀπόδειξις 28, 150
 ἀποθνήσκω 16, 23, 39–40; 22, 50, 59, 61; 28, 17, 79, 166, 236, 251, 262, 265, 272, 276, 286, 318, 321; 43, 2; 66, 26,

- 27; 81, 29, 94; 89, 3, 13; **App.4**, 7; **App.23a**, 10, 20, 21, 28, 49; **App.23b**, 54, 60, 62, 89
- ἀποκατάστασις 19, 104; **App.19**, 73-74
- ἀποκόπτω 40, 5; 90, 9; 99, 64; **App.5**, 1
- ἀποκρίνομαι 6, 16; 100, 5; **App.20**, 4
- ἀπόκρισις 6, 7; 28, 247; 97, 19; **App.27**, 4
- ἀπόλαυσις 88, 9
- ἀπολογία 26, 7; 35, 38; 55, 6; 88, 10, 34; **App.20**, 22-23
- ἀπόλυσις 89, 5-6; 93, 28
- ἄπορος 88, 43
- ἀποστασία 16, 20
- ἀποστολικός 28, 184; 42, 5; 93, 1; 95, 1
- ἀπόστολος 8, 11; 19, 71; 43, 10; 62, 9, 23; 101, 6; cf. Index nominum 'Απόστολος (Paulus); Πράξεις τῶν ἀποστόλων
- ἀποστροφή 18, 6
- ἀποταγή 51, 8; **App.6**, 10
- ἀποτάττω (-τάσσω) 47, 3-4; 88, 18, 20-21, 22; **App.16**, 12
- ἀπόφασις 9, 4; 16, 55; 20, 19; 79, 12
- ἀπόφθεγμα **App.25**, 108
- ἀποχή 2, 8; 47, 10; 51, 5, 10
- ἀπόψυξις 22, 90
- ἀπροαιρέτως **App.25**, 3
- ἀπρόσδεκτος 44, 12; **App.8**, 1
- ἀπροσεξία 90, 4; **App.23a**, 76
- ἀπώλεια 16, 22-23; 75, 4-5; 99, 20, 23; 101, 18; 103, 17; **App.23b**, 43; **App.26**, 8
- ἀργία 25, 5
- ἀργύριον 45, 2
- ἀρέσκω 56, 2
- ἀρετή 17, 9; 27, 36; 28, 9, 339; 30, 34; 82, 11; **App.18**, 225; **App.23a**, 28
- ἀριθμός 16, 5; 70, 16; 94, 5 (bis); **App.23b**, 11
- ἄρνησις 16, 21
- ἀρπαγή 23, 16; 45, 5; **App.15**, 8
- ἄρπαξ 93, 10
- ἄρρην 81, 87
- ἄρρητος 3, 25; 21, 68; 28, 112; 79, 13; **App.20**, 8, 17; **App.23b**, 78
- ἄρρητως 28, 62
- ἄρρωστία **App.18**, 199
- ἄρτηρία 33, 21
- ἄρτος 41, 11; 67, 5, 8; 81, 24; 88, 48; **App.10a**, 18; **App.10b**, 4; **App.26**, 19, 20
- ἀρχαῖος 19, 103; 22, 13; 28, 231; **App.25**, 95
- ἀρχέδοτος 28, 101, 289, 367
- ἀρχή 22, 48; 23, 14; 28, 82, 253, 335, 343; 36, 5; 79, 2; 81, 33; **App.19**, 23, 92
- ἀρχιεπίσκοπος 26, 35
- ἀρχιερέυς 6, 30; 65, 35; 67, 6-7; 98, 11, 13, 16; **App.10a**, 20; **App.17**, 4-5
- ἀρχιάτρος 33, 18
- ἀρχιῤηστής **App.18**, 24
- ἄρχων 28, 4-5; 30, 21, 26, 30; 50, 7; 60, 1, 5; 65, 3, 5, 6, 35; **App.15**, 8; **App.17**, 33
- ἄρωμα 81, 83, 89-90, 95
- ἀσέβεια 28, 6; 99, 33; 101, 35
- ἀσεβής 16, 39; 28, 141, 151, 163, 182, 200, 273, 281, 293, 306, 351; 37, 10; 66, 18; 70, 19; 99, 68; **App.2**, 8; **App.17**, 30; **App.19**, 110
- ἀσέλγεια **App.8**, 11; **App.9**, 23
- ἀσθένεια 18, 2; 25, 9; 28, 19; 90, 5; 103, 5; **App.3**, 11; **App.18**, 47
- ἀσθενέω 16, 12-13, 35; 28, 147-148, 267; 99, 66
- ἀσθενής 26, 18; 47, 14; **App.2**, 8; **App.9**, 24; **App.10a**, 22
- ἀσκανδαλίστως **App.17**, 1
- ἀσκέω 47, 3; **App.16**, 9
- ἄσκησις 48, 11; **App.25**, 40
- ἀσκητής 101, 11; **App.25**, 24, 123
- ἀσπάζομαι 59, 2; **App.25**, 136
- ἀσπλαγχία **App.21**, 34
- ἀσσάριον 66, 30
- ἄστῆρ **App.27**, 33
- ἀστρολογία 30, 43
- ἀστρολόγος 27, 38
- ἄστρον 19, 32; 27, 38; 28, 65; 30, 43
- ἀσώματος 22, 19, 127; 79, 15; 81, 51, 61, 67; **App.25**, 82, 83
- ἄσωτία 17, 10
- ἀτεκνέω 28, 143-144; 81, 29
- ἀτεκνία 22, 84; 28, 222

- ἄτεκνος **28**, 158, 165; **81**, 3
 ἀτιμία **18**, 16; **99**, 8, 34, 54; **App.24**, 16
 ἀτμός **66**, 11
 ἀτοπία **99**, 27; **App.23b**, 55
 αὐθαδεία **App.23b**, 42
 αὐλητής **App.18**, 15, 17
 αὐξήσις **28**, 257, 259, 345; **81**, 71
 αὖρα **81**, 83-84
 αὐτεξούσιος **28**, 338; **99**, 74
 αὐτοματισμός **28**, 325
 ἀφαίμαξις **26**, 34; **28**, 316
 ἄφεςις **10**, 1; **18**, 8; **32**, 16; **47**, 5; **87**, 3, 6; **App.10a**, 25, 31, 49-50, 52; **App.18**, 10, 46, 69, 122
 ἀφθαρσία **23**, 8, 10
 ἄφθαρτος **19**, 18, 22, 56-57, 57; **23**, 2, 5; **93**, 33
 ἄφθεγκτος **79**, 13
 ἀφήμι **App.19**, 2, 4, 5, 19, 25, 38, 40, 42, 49, 54 (bis), 56, 58, 61, 72, 78, 83, 88, 94, 97, 101, 109; **App.25**, 15
 ἀφοβία **18**, 22; **37**, 18
 ἀφορισμός **App.19**, 62
 ἀφορμή **40**, 3; **App.23a**, 62
 ἀφροσύνη **App.23a**, 86
 ἄφρων **72**, 4; **81**, 63; **App.19**, 69; **App.21**, 25
 ἄχραντος **20**, 24; **App.10a**, 2, 48; **App.11**, 3
 ἀψηλάφητος **19**, 18, 22
 ἄψυχος **21**, 50-51, 54; **22**, 104, 112, 113, 115, 116, 117, 119-120, 121, 123, 125; **28**, 92; **81**, 73; **App.19**, 104

 βαλανεῖον **16**, 47-48; **28**, 73-74; **40**, 1-2; **88**, 4, 52
 βάλανος **81**, 77
 βαπτίζω **8**, 11; **28**, 12, 13-14; **74**, 8, 9; **99**, 63; **App.22**, 19; **App.27**, 42
 βάπτισμα **35**, 15; **49**, 6, 6-7, 7; **74**, 10; **82**, 5; **App.10a**, 85; **App.19**, 30; **App.21**, 18
 βάρβαρος **28**, 142; **58**, 11; **69**, 26; **App.18**, 82; **App.23a**, 93
 βάσσανος **88**, 37; **App.19**, 29-30; **App.25**, 52-53, 112
 βασιλεία **70**, 11; βασιλεία (τοῦ Θεοῦ / τῶν οὐρανῶν) **4**, 16; **7**, 2-3, 6, 7; **21**, 9, 16; **24**, 6-7; **88**, 60; **91**, 25; **93**, 10, 24; **99**, 77; **App.14**, 9; **App.16**, 5-6; **App.19**, 33, 46, 75; **App.24**, 12
 βασιλεύς **18**, 6; **28**, 5, 129; **30**, 14, 16; **41**, 36, 37; **47**, 17; **60**, 4, 5; **65**, 3, 6, 11, 16, 18, 34-35; **69**, 8, 13; **71**, 4; **80**, 9; **88**, 31; **App.3**, 12, 13; **App.5**, 10; **App.17**, 76, 80-81, 86; **App.18**, 80, 81, 86, 88-89, 92, 94-95, 96, 101, 103, 105, 131, 147, 154, 157; **App.20**, 27; **App.23a**, 90-91, 94
 βασιλικός **69**, 25, 30; **App.5**, 9; **App.18**, 108; **App.20**, 43, 46, 51
 βασιλίσκος **81**, 35-36
 βασκανία **App.10b**, 34, 37; **App.25**, 55-56
 βάσκανος **App.13**, 42
 βαστάζω **64**, 1; **99**, 60
 βῆλον **App.18**, 92, 94
 βῆμα **App.17**, 37
 βία **102**, 11; **App.10a**, 57; **App.16**, 13
 βιάζω **34**, 3, 4; **App.16**, 1, 7, 9, 12
 βίαιος **29**, 1, 6, 14, 32, 34
 βίος **7**, 9; **16**, 7; **19**, 90; **78**, 5; **79**, 4; **88**, 3, 18, 21; **97**, 6; **App.4**, 17; **App.8**, 17; **App.9**, 21; **App.15**, 22; **App.17**, 7, 15; **App.18**, 62, 129, 198; **App.23a**, 59; **App.23b**, 13, 18
 βλασφημέω **App.19**, 27, 53, 59, 61-62, 66-67, 84, 99, 108; **App.21**, 42; **App.25**, 12, 14, 46, 53, 58, 60, 117, 118
 βλασφημία **13**, 2; **78**, 8; **App.19**, 2, 38, 71-72, 94; **App.25**, 59, 61-62, 64, 73, 114, 118, 121, 133
 βλάσφημος **28**, 362-363; **78**, 6; **App.25**, 4, 30
 βορρᾶς **27**, 11; **28**, 237
 βοτάνη **28**, 228; **81**, 38
 βουλή **16**, 5; **22**, 126; **30**, 12; **79**, 14; **88**, 31; **App.23a**, 40, 46, 73; **App.23b**, 8, 12
 βούλημα **App.10b**, 27
 βούλησις **65**, 9; **66**, 22; **81**, 34
 βούλλα **98**, 7
 βρέφος **2**, 7; **27**, 19
 βροντή **App.18**, 95
 βρώμα **2**, 8, 12; **28**, 277; **51**, 5, 16; **99**, 65; **App.12**, 11

- γάλα 81, 26, 32
 γαιμετή 64, 12
 γάμος 28, 77; 64, 13; 88, 9; 101, 11;
App.13, 1; **App.18**, 19
 γαστήρ 2, 4, 19
 γαστριμαργία **App.25**, 70
 γαστρίμαργος 27, 25; **App.13**, 41
 γεηπονία **App.15**, 15
 γέλως 49, 19
 γενεά 88, 8, 35; **App.10a**, 55; **App.18**,
 76, 194
 γένεσις 16, 18; 94, 3-4
 γεννάω 7, 5; 19, 24; 28, 188; 93, 22, 25;
App.25, 69
 γέννημα **App.25**, 61, 103
 γέννησις 22, 115, 119; 27, 2; 28, 183,
 205, 256; 30, 44; 81, 71; 91, 20
 γεννήτωρ 28, 102
 γένος 5, 20; 26, 12, 17; 27, 14; 28, 136,
 143; 35, 10; 41, 8; **App.21**, 5
 γέρων 28, 284; 47, 7, 14; **App.2**, 1;
App.18, 94
 γεωργία 100, 10
 γεωργός 44, 5, 11; **App.21**, 37
 γῆ 2, 20; 6, 4; 8, 14; 16, 38, 55, 56; 19,
 33, 100; 22, 45, 96, 97 (bis), 120, 128;
 23, 24; 28, 65, 82, 85, 98, 190, 208,
 235, 344; 44, 4; 62, 9; 66, 11, 31; 69,
 15; 70, 9; 81, 11, 12, 13, 21; 91, 23; 95,
 20; 99, 40; 103, 10; **App.17**, 40;
App.18, 177; **App.20**, 32, 59;
App.25, 34
 γηγενής 19, 40
 γηραλιότης 19, 98
 γῆρος 33, 23; 35, 20; 47, 5
 γλῶσσα 21, 11; 22, 22; 24, 4; **App.10a**,
 8; **App.18**, 115, 121; γλῶττα 19, 49;
 59, 3
 γνωριστικόν (τὸ) 19, 48
 γνώσις 3, 7; 12, 4; 28, 255, 288, 349,
 365; 84, 1, 3, 7; **App.23a**, 15
 γονεύς 16, 40-41; **App.18**, 57
 γονή 22, 82; 81, 15, 16, 22
 γονιμὸν (τὸ) 19, 46-47
 γονορρῆ 33, 23
 γραφή: Γραφή, -αί 19, 6, 63; 22, 10, 14,
 25, 67; 23, 19, 27; 28, 55; 29, 4; 36, 3;
 81, 11; 82, 10; 86, 1; 88, 11; 91, 9; 93,
 6, 25; 98, 4; 99, 24, 37; **App.10a**, 17,
 29; **App.10b**, 16; **App.18**, 70;
App.20, 2, 26; **App.22**, 7;
App.23a, 35, 63, 69, 110; **App.26**, 3,
 4, 6, 9
 γραφικός 19, 77; 28, 36; 101, 15
 γραῶδης 79, 10; **App.23b**, 55
 γυμνότης 88, 37-38
 γύναιον 81, 42
 γυνή 2, 4, 14; 4, 22; 28, 76, 283, 291,
 295, 299, 357; 32, 16; 35, 21, 35; 37, 1,
 3, 5, 17; 38, 1-2; 41, 39; 47, 15; 62,
 22; 67, 2, 7; 74, 2, 3, 4; 76, 10; 77, 3,
 4, 5; 81, 3; 91, 31, 32; 103, 2;
App.10a, 21; **App.11**, 1, 2; **App.12**,
 3; **App.13**, 11-12, 13, 15, 23 (bis);
App.17, 62-63, 63-64; **App.18**, 24,
 29, 107, 108; **App.25**, 51
 γωνία 22, 72
 δαιμονιάω 26, 15, 19, 24, 26; **App.18**,
 54
 δαιμονίζω 32, 25-26
 δαιμονικός **App.25**, 74
 δαιμόνιον 37, 12; 62, 3, 10-11, 13; 91, 10;
App.19, 13 (bis); **App.22**, 29
 δαιμονιώδης **App.25**, 80
 δαίμων 5, 6; 25, 8; 72, 6, 9; 79, 22; 91,
 6; 99, 12, 17, 19; **App.5**, 14; **App.7**,
 7; **App.10a**, 64, 69, 74, 84; **App.18**,
 154; **App.25**, 82, 108, 113, 130
 δάκρυον 6, 33; 38, 4-5, 7, 11, 13-14; 49,
 8, 12, 21; **App.26**, 28
 δάκτυλος 79, 28
 δανειστής **App.18**, 25
 δαψίλεια 88, 45
 δένδρον 22, 80
 δεσμός 22, 57; 63, 5; 103, 19
 δεσμωτήριον 20, 11
 δεσπότης 86, 6; 91, 30-31; 96, 4;
App.4, 3; **App.8**, 9; **App.14**, 15;
App.18, 101, 103, 111, 156, 174, 180,
 182, 184; **App.19**, 48-49, 61;
App.20, 27; **App.23a**, 42; **App.27**,
 6
 δῆλωσις 98, 4
 δήμιος 65, 12
 δημιουργός 19, 23; 22, 131; 28, 253,

- 365; **App.25**, 115
 δημόσιον **28**, 246
 δημότης **65**, 21, 27, 29 (bis)
 διαβολή **App.17**, 81
 διαβολικός **32**, 22; **App.17**, 29, 61; **App.18**, 80; **App.25**, 23
 διάβολος **28**, 152; **34**, 1, 3, 5; **41**, 16; **63**, 3, 7; **70**, 5; **79**, 11; **80**, 9; **88**, 16; **89**, 14; **90**, 2, 3, 13; **99**, 75; **App.1**, 15; **App.7**, 7; **App.10a**, 50, 53; **App.17**, 79; **App.18**, 136; **App.19**, 41; **App.23b**, 4; **App.25**, 56, 65, 104; **App.27**, 25-26
 διάγνωσις **28**, 149
 διαγωγή **21**, 33; **23**, 15
 διάθεσις **28**, 285
 διαθήκη **100**, 15; **App.4**, 2; **App.18**, 61; Διαθήκη **3**, 20; **20**, 11; cf. καινός, παλαιός
 διαίρεσις **28**, 105, 259
 διαίτα **26**, 8, 11, 14, 16, 21, 34
 διακονία **24**, 9
 διακοσιονταετής **28**, 167
 διάκρισις **56**, 6
 διάλειμμα **41**, 1-2; **App.10a**, Tit.; **App.10b**, Tit.
 διάλεξις **6**, 9; **69**, 3; **App.10a**, 63
 διαλλάσσω **59**, 2, 3, 5
 διαλογισμός **19**, 80
 διάλυσις **28**, 192, 199, 205; **81**, 72
 διανοητικός **27**, 6
 διάνοια **65**, 29-30; **App.1**, 15; **App.25**, 33
 διάπλασις **22**, 13; **28**, 187
 διασώζω **35**, 15; **66**, 2; **73**, 3
 διατριβή **App.25**, 25
 διατύπωσις **28**, 27
 διαφορά **7**, 11, 14; **12**, 3; **19**, 91; **28**, 115, 301; **35**, 1, 3; **76**, 8-9; **App.14**, 6
 διδασκαλία **82**, 10
 διδάσκαλος **21**, 72; **28**, 6, 184; **35**, 24; **43**, 6; **89**, 10
 διδάσχω **5**, 8; **6**, 38; **8**, 11; **21**, 21, 46; **28**, 195; **29**, 10; **32**, 20; **64**, 9; **66**, 6, 7; **78**, 6, 11, 13; **100**, 7-8; **App.25**, 125
 διδαχή **28**, 81; **78**, 9
 διήγημα **App.17**, 24; **App.18**, 194; **App.25**, 106
 διήγησις **21**, 7; **65**, 9-10; **App.10a**, 54, 62; **App.17**, 76; **App.18**, 130; **App.25**, 123-124
 δικαιοκρισία **28**, 33, 185; **37**, 13
 δίκαιος **16**, 43; **18**, 17; **28**, 131, 182 (bis); **29**, 8 (bis), 14; **45**, 7; **78**, 17; **82**, 12; **87**, 8; **93**, 14; **99**, 76; **101**, 9; **App.9**, 25; δίκαιοι (οί) **3**, 10, 12; **4**, 25; **7**, 13; **20**, 5; **21**, 15, 18, 21-22, 30; **23**, 22; **28**, 125; **73**, 9, 12; **94**, 5; **App.18**, 207; **App.23a**, 62; **App.26**, 23
 δικαιοτέρος **18**, 11
 δικαιοσύνη **8**, 2, 7, 19; **17**, 9; **21**, 18; **31**, 3-4; **66**, 20; **App.10b**, 23
 δικαστήριο **App.17**, 36; **App.25**, 111-112
 δίκη **App.21**, 24; **App.24**, 6
 δίκαιησις **28**, 117, 290, 301, 337, 342, 349, 368; **85**, 4; **App.23b**, 85
 διόρθωσις **72**, 19; **App.17**, 10
 δισταγμός **22**, 2, 103; **28**, 32
 δίψα **88**, 37
 διαγωγός **75**, 1-2, 5, 7; **App.19**, 27, 89
 δόγμα **16**, 16; **78**, 13; **99**, 13; **App.1**, 3; **App.19**, 8; **App.20**, 26
 δογματίζω **68**, 2
 δογματικῶς **21**, 70
 δόκησις **App.19**, 107
 δόλος **App.10b**, 35; **App.25**, 65
 δόξα **8**, 21; **23**, 3; **78**, 19; **99**, 57; **App.9**, 21; **App.19**, 8, 94; **App.26**, 22; **App.27**, 30
 δοξολογία **App.20**, 38
 δότης **App.16**, 4
 δουλεία **87**, 1, 5, 7-8; **App.14**, 17; **App.25**, 105
 δουλεύω **17**, 12, 14
 δούλη **76**, 2
 δοῦλος **28**, 48; **50**, 15; **82**, 2; **95**, 5; **App.14**, 14, 15, 27; **App.18**, 156, 157, 158, 169, 179-180, 182
 δοχεῖον **App.23a**, 14
 δύναμις **4**, 23-24; **19**, 31; **22**, 47, 111, 124, 127; **25**, 9-10; **28**, 104, 191, 196, 198, 263, 331, 334, 344; **62**, 4; **79**, 17; **81**, 36, 68; **95**, 21; **App.10a**, 76, 88
 δυνάστης **28**, 19

- δυσεξάλειπτος **App.9**, 1-2
 δύσις **27**, 10; **30**, 42
 δυσκατάληπτος **66**, 5
 δυσμή **15**, 14
 δυσσεβής **28**, 19, 354; **66**, 18
 δυσσυγχώρητος **11**, 8
 δυστυχία **30**, 46
 δυσωδία **66**, 12; **81**, 92
 δωδεκαετής **12**, 5
 δωρεά **55**, 7; **App.17**, 17
 δωροδοσία **45**, 5
 δωροληψία **App.15**, 9
 δῶρον **49**, 4
- εαρ **28**, 314; **66**, 16
 εβδομάς **35**, 1; **App.13**, 2
 εγγαστρίμυθος **62**, 8; **63**, 1-2; **79**, 21-22
 εγγραφον **App.17**, 84-85
 ἐγκαταλείπω **18**, 8; **20**, 14; **App.10b**, 2, 4-5
 ἐγκαταλείψις **18**, 1, 3, 4, 7, 15
 ἐγκαταλιμπάνω **18**, 14
 ἐγκέφαλον **19**, 37
 ἐγκλειστός **41**, 25, 26, 30; **65**, 13
 ἐγκράτεια **App.13**, 37
 ἐγκρατεύω **App.6**, 18; **App.9**, 12; **App.13**, 32
 ἐγκρατής **27**, 4; **App.9**, 25
 ἐγκυος **2**, 4, 14
 ἐγώ:
 (ἐγώ) ἀντιλέγω **82**, 5
 (ἐγώ) ἀξιῶ **App.13**, 20
 ἐμοὶ δοκεῖ **9**, 7; **19**, 60; **20**, 6; **26**, 7; **28**, 101, 128, 276-277, 291, 348; **79**, 15; **92**, 9; **96**, 14; **99**, 9; (ἡμῖν) δοκεῖ **4**, 8
 (ἐγώ) εἶδον **81**, 41
 (ἡμεῖς) εἰρήκαμεν **16**, 51-52
 (ἐγώ) ἐπέτυχα **97**, 12
 ἡμεῖς ἐροῦμεν **16**, 4, 9, 54
 (ἐγώ) ἐρῶ σοι **28**, 312; **42**, 4; **81**, 30
 καγὼ ἐώρακα **33**, 15
 (ἐγώ) ἡγοῦμαι **App.13**, 18
 (ἐγώ) ἤκουσα **66**, 7
 (ἐγώ) λέγω **4**, 19; **88**, 8, 29; **App.13**, 5 (bis); **App.15**, 12
 (ἐγώ) νομίζω **66**, 22; **99**, 9; **102**, 5; **App.7**, 4; **App.10b**, 12
 οἶδα ἐγώ **32**, 19
 ἔγωγε οἶμαι **28**, 230; ὡς οἶμαι **41**, 15;
 (ἐγώ) πειράσομαι **81**, 9-10
 (ἐγώ) προεῖπον **21**, 17
 ἔδεσμα **26**, 24; **88**, 4, 45
 ἐθνικός **35**, 14; **74**, 4
 ἔθνος **8**, 1, 5; **26**, 2, 19; **28**, 129, 141; **65**, 40; **66**, 18; **70**, 9, 10, 19, 20; **95**, 19; **99**, 2, 49, 56, 60; **100**, 11; **App.20**, 49; **App.22**, 32; **App.23b**, 74
 ἔθος **App.17**, 56
 εἶδησις **30**, 10; **App.23b**, 33
 εἶδος **19**, 92; **98**, 4; **App.20**, 14
 εἰδωλεῖον **28**, 23, 25-26
 εἰδωλολατρεία **28**, 174, 177-178; **99**, 50-51
 εἰδωλόλατρης **28**, 171
 εἰδωλον **26**, 20; **28**, 22; **70**, 14; **88**, 26; **App.19**, 29
 εἰκόνησις **App.24**, 2-3
 εἰκὼν **19**, 12, 14, 20, 25, 29, 35; **App.18**, 171-172, 173, 176, 184
 εἰρήνη **8**, 21; **99**, 57; **App.17**, 47, 79
 ἑκατοντάετης **28**, 157, 166-167; **33**, 15
 ἑκατοντάρχης **8**, 7-8
 ἐκβρασμός **28**, 285
 ἐκκλησία **6**, 14, 26; **13**, 4; **14**, 2; **15**, 10; **28**, 21-22, 25; **38**, 3; **49**, 2, 23; **58**, 1-2, 8 (bis), 10; **60**, 2; **64**, 3, 9, 15; **68**, 7; **69**, 7, 16, 22; **78**, 14; **81**, 8; **84**, 10; **87**, 2; **88**, 53; **95**, 14; **99**, 2; **101**, 32; **App.17**, 79, 93; **App.20**, 3, 22, 37, 41, 44, 49, 52, 60; **App.23a**, 92; **App.24**, 2, 18; **App.26**, 12
 ἐκκλησιαστικός **App.13**, 12
 ἐκούσιος **13**, 6
 ἐκπτωσις **16**, 29; **19**, 102
 ἐκστασις **App.18**, 89
 ἐκτρωμα **21**, 66
 ἐκχυσις **App.25**, 119
 ἐλαιον **81**, 90; **92**, 11
 ἐλαιών **81**, 76
 ἐλάττωμα **11**, 6; **29**, 22; **30**, 35; **73**, 6; **App.10a**, 35
 ἐλάττωσις **28**, 213, 226
 ἐλεέω **60**, 8; **99**, 4, 5, 6, 36, 44, 55 (bis)

- ἐλεημοσύνη **35**, 4; **41**, 21, 34-35, 40; **55**, 2; **58**, 5; **88**, 28, 30, 32; **92**, 6, 8; **App.5**, 19; **App.6**, 9-10; **App.10a**, 27, 27-28, 29; **App.15**, 6, 13; **App.19**, 42
 ἐλεήμων **33**, 6
 ἔλεος **50**, 2; **53**, 6; **88**, 56; **App.18**, 181; **App.23b**, 47
 ἐλευθερία **App.14**, 30
 ἔλλαμψις **19**, 61
 ἔλλειψις **28**, 258, 287; **79**, 18
 ἔλπεις **88**, 20; **90**, 9; **App.23b**, 47; **App.25**, 13
 ἔμβρυος **21**, 66; **28**, 266
 ἔμετον **App.9**, 13
 ἔμπλαστρον **App.10a**, 41
 ἔμπορία **App.15**, 15-16
 ἔμπρησμός **99**, 34; **App.23b**, 74-75
 ἔμφυχος **6**, 23; **21**, 52, 56-57; **22**, 52, 106, 109, 113-114, 115, 117, 118, 120, 122, 123, 125; **28**, 92
 ἐνανθρώπησις **5**, 9
 ἐναντιολογία **App.19**, 36
 ἐναντίας; ὁ δι' ἐναντίας **App.19**, 36
 ἐνάρετος **97**, 6; **App.25**, 24
 ἔνδεια **81**, 21
 ἐνέργεια **19**, 32, 37, 57; **21**, 69; **22**, 61; **28**, 254, 261, 268, 270, 290, 319, 344, 347; **30**, 3; **32**, 22; **79**, 17; **81**, 35, 37, 51; **App.17**, 28-29, 61; **App.18**, 80; **App.19**, 14, 96
 ἐνεργέω **19**, 4, 44, 52, 53; **28**, 254; **66**, 33
 ἐνθύμιον **App.12**, 13
 ἔνοια **88**, 19, 21; **91**, 5; **App.19**, 36
 ἐνοικέω **1**, 1; **2**, 1, 9; **3**, 7; **4**, 10; **6**, 21, 44
 ἔνοικος **28**, 68
 ἐνορία **28**, 360; **35**, 10
 ἐνούσιος **21**, 48, 61
 ἐνοχος **App.14**, 11
 ἐντολή **1**, 7; **102**, 6; **103**, 11; **App.13**, 38; **App.14**, 31-32; **App.23a**, 49; **App.26**, 10, 11
 ἐνυλος **19**, 30
 ἐνυπνιάζομαι **39**, 1; **40**, 5-6; **72**, 17
 ἐνυπνιασμός **25**, 1-2, 10; **38**, 2
 ἐνύπνιον **72**, 1, 3, 7, 10-11, 17, 18
 ἐνυπόστατος **21**, 41, 45-46; **38**, 5; **81**, 46
 ἔνωσις **28**, 105
 ἔξαρχος **App.19**, 102
 ἐξεικονισμός **21**, 67
 ἐξέτασις **App.17**, 33
 ἐξεταστής **91**, 40
 ἐξηγέομαι **3**, 1, 4
 ἐξηγητής **23**, 3
 ἔξις **27**, 22
 ἐξόδιον **30**, 31
 ἔξοδος **App.18**, 207
 ἐξολόθρευσις **App.23b**, 72-73
 ἐξομολογέομαι **52**, 1, 7; **53**, 3; **54**, 1; **88**, 55; **93**, 27; **App.3**, 11; **App.4**, 5-6; **App.7**, 20; **App.10a**, 10; **App.18**, 9-10, 178, 183; **App.25**, 32
 ἐξομολόγησις **48**, 11; **88**, 27; **93**, 28; **App.10a**, 37, 44, 47; **App.26**, 25
 ἔξουσία **30**, 46; **64**, 8; **65**, 1; **75**, 5; **88**, 1, 9; **99**, 42, 53; **103**, 9; **App.13**, 4; **App.23a**, 107; **App.23b**, 10; **App.25**, 77
 ἔξουσιαστής **App.20**, 27
 ἔξωθεν (οἱ) **App.13**, 10
 ἑορτή **6**, 17, 27; **App.13**, 19
 ἑπαγγελία **21**, 23
 ἐπίγειος **23**, 19; **28**, 91
 ἐπιγι(γ)νώσκω **2**, 22; **19**, 87, 95, 105, 106; **21**, 1, 2, 40; **103**, 15; **App.14**, 1
 ἐπιγνωρισμός **19**, 91, 96
 ἐπίγνωσις **99**, 38
 ἐπιδημία **5**, 11; **6**, 53; **61**, 3-4; **70**, 9; **100**, 24
 ἐπίθεσις (τῶν χειρῶν) **14**, 5
 ἐπιθυμητικόν (τὸ) **19**, 45
 ἐπιθυμία **App.12**, 3
 ἐπίκουρος **App.23a**, 91
 ἐπιληπτικός **26**, 3, 24
 ἐπίλυσις **6**, 7-8
 ἐπίνοια **App.15**, 17; **App.25**, 107
 ἐπιτορκία **45**, 5
 ἐπίσκοπος **65**, 25, 27, 32, 33; **App.17**, 11, 25, 80, 86; **App.23a**, 92
 ἐπιστάτης **30**, 24, 33; **App.18**, 78
 ἐπιστήμη **19**, 25; **28**, 228; **79**, 17; **81**, 25-26
 ἐπιστήμων **28**, 232, 233
 ἐπιστροφή **13**, 8; **18**, 5; **28**, 64; **72**, 19;

- App.23a**, 32
 ἐπιτροπή **19**, 66,105; **22**, 129-130; **57**,
 3; **101**, 3; **App.21**, 5, 15
 ἐπιφάνεια **App.14**, 34
 ἐπωμῖς **98**, 11, 16
 ἔργον **1**, 3, 5, 12; **3**, 29; **10**, 1; **16**, 50; **46**,
 2; **65**, 38; **78**, 12; **80**, 11; **81**, 45; **91**,
 41; **93**, 2, 29; **App.1**, 2, 4, 5, 5-6, 7,
 8, 12; **App.2**, 2; **App.7**, 14
 ἐρευνῆσις **28**, 72
 ἐρημικός **26**, 17; **66**, 18-19
 ἐρημίτης **81**, 23
 ἔρμος **30**, 19, 24; **87**, 15; **88**, 18, 37, 39,
 49; **100**, 13; **102**, 1, 10; **App.9**, 9;
App.18, 16, 138; **App.22**, 22;
App.23b, 72; **App.25**, 25
 ἔρις **App.25**, 71
 ἐριστικῶς **28**, 369
 ἐρμηνεύω **28**, 41-42; **98**, 3
 ἔρπετόν **22**, 121
 ἐρώτημα **2**, 3; **6**, 7; **97**, 24; **98**, 20, 23
 ἔσπερα **15**, 7, 13, 15; **App.18**, 169-170
 ἔσχατος **79**, 4, 5 (τὰ ἔσχατα)
 ἔταιρίς **81**, 16-17; **91**, 31; **App.17**, 30
 ἔτος **16**, 5, 9, 33; **93**, 36
 εὐαγγελιστής (Iohannes) **App.21**, 10
 εὐημερία **7**, 8
 εὐθυμία **21**, 30
 εὐλογία **88**, 2
 εὐμετάδοτος **27**, 4, 20
 εὐνοῦς: εὐνοῦστατος **27**, 6
 εὐορκία **84**, 12
 εὐποία **24**, 8; **28**, 26; **App.16**, 2
 εὐπορος **58**, 8; **88**, 43
 εὐπραγία **30**, 45
 εὐρεσις **App.27**, 35
 εὐσέβεια **1**, 3-4; **51**, 5
 εὐσεβής **16**, 49; **28**, 9, 274, 280, 292,
 351; **64**, 10-11; **68**, 7
 εὐσεβέστερος **99**, 11-12
 εὐσεβῶς **99**, 24
 εὐφροσύνη **50**, 23
 εὐχαριστία **87**, 10; **App.18**, 54, 200-
 201, 206
 εὐχή **14**, 5; **57**, 56, 7; **73**, 9; **97**, 18; **103**,
 7, 13; **App.3**, 5-6, 7; **App.10a**, 67,
 70; **App.18**, 68, 70, 72, 73, 88
 εὐχομαι **19**, 83; **52**, 6; **60**, 2; **61**, 2; **97**,
 11, 15
 εὐωδία **81**, 85, 89
 ἐφούδ **97**, 20; **98**, 2, 17, 20
 ἐχθρός **17**, 5, 7; **18**, 7; **71**, 3; **App.5**, 7,
 11; **App.25**, 49; **App.27**, 34
 ἐχιδνα **81**, 36
 ζεύγνυμι **App.13**, 1
 ζῆλος **101**, 22; **App.25**, 70
 ζημία **75**, 6
 ζήτημα **16**, 1-2; **28**, 70-71, 150; **99**, 29
 ζήτησις **15**, 1; **28**, 71
 ζυγός **47**, 6; **77**, 6; **App.2**, 4
 ζωή **7**, 11; **16**, 2, 23, 29, 31, 32, 35, 54;
17, 10, 13; **22**, 17, 22, 70, 89 (bis); **28**,
 104, 119, 123, 125, 133, 135, 137, 172,
 341, 349; **30**, 44; **79**, 7, 93, 13, 15; **99**,
 75; **App.23a**, 3, 11, 12, 22, 29, 32, 33,
 39, 40, 46, 50, 51, 72, 109; **App.23b**,
 2, 7 (bis), 9 (bis), 15, 53, 81; **App.25**,
 89; **App.26**, 3
 ζωογονέω **22** 81-82; **28**, 94, 269; **81**,
 49, 75-76
 ζωογονικός **22**, 62; **28**, 260
 ζῶον **5**, 15; **19**, 9; **21**, 57, 60; **22**, 59
 (bis), 84, 119; **28**, 86, 91, 96, 101, 328-
 329, 325, 346
 ζωοποιέω **22**, 64; **28**, 263
 ζωοποιός **22**, 51; **App.25**, 5, 6;
App.27, 7, 15, 35, 37, 41
 ζωτικός **21**, 59; **22**, 51, 60; **28**, 267, 309,
 319; **79**, 18
 ζωύφιον **22**, 122; **81**, 37
 ἡγεμῶν **19**, 39
 ἡδονή **2**, 13; **18**, 22; **76**, 3; **App.13**, 30;
App.14, 10-11
 ἡθος **App.9**, 23
 ἡλικία **27**, 2
 ἡλιος **15**, 14; **19**, 33; **22**, 44, 116; **27**, 9;
28, 65, 318, 343; **88**, 50
 ἡλος **App.22**, 12
 ἡμέρα **15**, 2, 3, 5, 8, 18; **17**, 11, 13; **19**, 80;
28, 79; **41**, 1, 4, 20; **65**, 17; **72**, 8; **81**,
 52; **87**, 17; **97**, 17; **App.27**, 27, 34, 41
 ἡμέρα τῆς ἀναστάσεως **73**, 6
 ἡμέρα (τῆς) κρίσεως **4**, 17, 23; **8**, 15;
29, 46; **35**, 38; **50**, 3; **62**, 2; **88**, 34;

- 102, 7; **App.7**, 9; **App.18**, 53-54;
App.21, 24; **App.26**, 23
 ημέρα του θανάτου 17, 2, 6
 ημίωριον 81, 95
 ήνιοχος 28, 88
 ήπαρ 19, 45
 ήσυχάζω 6, 13; 81, 58
 ήσυχία 81, 58
- θάλαμος 28, 76
 θάλασσα 22, 128; 28, 66, 83, 97; 101,
 29; **App.22**, 22; θάλαττα 19, 34; 22,
 4; 44, 5; cf. Index nominum
 Θάλασσα
 θάλψις 22, 63
 θανατηφόρος 28, 217; 81, 36, 37, 38
 θανατικόν 28, 96, 140, 141, 211, 214, 282,
 286, 312, 359; 66, 2, 4, 13, 19; 98, 25
 θάνατος 16, 41, 46; 17, 2, 8, 11; 19, 61,
 82; 20, 25; 21, 44, 49; 22, 34, 70-71,
 85; 28, 2, 75, 107, 108, 123, 125, 135,
 137, 183-184, 219, 222, 231, 257, 259,
 305-306, 349; 29, 1-2, 6-7, 15, 21,
 25, 28, 31, 34, 43, 49; 30, 8, 12-13, 28,
 31-32, 36, 45; 33, 3; 42, 11; 63, 7; 66,
 2-3, 27; 78, 7, 16; 86, 2, 7, 8; 89, 2, 9;
 93, 26; 95, 10, 11, 12; 100, 22; 102, 15;
App.1, 20; **App.3**, 13; **App.5**, 20-
 21; **App.10a**, 40; **App.13**, 28-29;
App.14, 11; **App.18**, 49, 198, 200;
App.23a, 10, 45, 48, 51, 54, 82, 97,
 104, 109; **App.23b**, 2, 3, 4, 6, 10, 36,
 54, 56, 67, 68, 77, 93; **App.25**, 116;
App.26, 26; **App.27**, 16; cf. ημέρα
 θαυμάζω 6, 13; 28, 246; 65, 35;
App.19, 21
 θαυματουργία 62, 6; **App.27**, 13-14
 θέλημα 97, 14; 99, 39; **App.23a**, 84;
App.23b, 36
 θέλησις 30, 2; **App.23b**, 32
 θεμέλιον **App.27**, 39
 θεογνωσία 28, 64-65, 194
 θεολογέω **App.25**, 47
 θεολογία 19, 77
 θεοί 55, 5; 70, 17; 99, 43
 θεομηνία **App.23b**, 70, 77
 θεοσέβεια 28, 9-10; 37, 12-13
 θεοσεβής 28, 200-201, 306, 359; 70, 9,
 20
 θεοφόρος 6, 25-26; 20, 9; 30, 24;
App.17, 85; **App.23a**, 70
 θεράπων **App.10a**, 63; **App.18**, 79;
App.25, 110
 θερμη 22, 81, 88; 28, 309
 θερμός 22, 53, 60; 27, 18, 20; 28, 260,
 268, 270; θερμόν (τὸ) 22, 44, 94, 99
 θερμότερος 28, 313
 θερμότης 35, 8
 θήρ 91, 34
 θηρίον 22, 3, 38, 42; 29, 17
 θλίψις 18, 2; 47, 13; 48, 5; 65, 38;
App.2, 12-13; **App.21**, 4; **App.26**,
 24
 θνήσις 28, 206, 224, 317; 64, 11; 66, 15,
 24, 29
 θήσκω 21, 60; 28, 147, 207; 29, 36, 50;
 66, 25
 θόρυβος 81, 59 (bis); **App.9**, 8, 10
 θρίζ 99, 39; cf. τρίχαι
 θρόνος 4, 12, 17; **App.18**, 147, 149, 160
 θυγάτηρ 37, 11; 55, 5; 72, 16
 θύελλα **App.22**, 24
 θυμέλη **App.18**, 22-23
 θυμίαμα 30, 23
 θυμιάω 98, 13
 θυμικόν (τὸ) 19, 47
 θυμός 86, 6; **App.10a**, 9; **App.25**, 71
 θυμώδης 49, 14
 θύρα 88, 60; **App.17**, 61; **App.18**, 108
 θυρεός **App.27**, 25
 θυσία 4, 7; 6, 17, 26, 31, 35, 39, 49; 38, 9,
 12; 84, 10; 100, 15-16; **App.7**, 24;
App.10a, 24, 27, 31, 32, 34; **App.13**,
 8; **App.16**, 3; **App.17**, 38
 θυσιαστήριον 6, 32, 48; 81, 80; 101, 10;
App.17, 37
- ΐαμα 82, 9
 ΐαματικός 81, 37, 39
 ΐασις **App.22**, 27, 33
 ΐατρικός 19, 76; 28, 228; 79, 16-17; 81,
 7, 25; **App.23b**, 57
 ΐατρός 16, 13-14; 28, 230; 87, 15
 ΐατροσοφιστής 26, 31; 28, 232-233
 ΐδιώτης 35, 25; 68, 5; 69, 2, 6; **App.20**,
 1

- ἱερατεῖον **App.17**, 46; **App.18**, 91
 ἱερατεύω **98**, 13
 ἱερατικός **App.3**, 5; **App.17**, 30
 ἱερεὺς **14**, 5; **32**, 5; **35**, 25; **60**, 6; **103**, 8
 (bis), 13; **App.3**, 7, 8; **App.17**, 2, 4,
 7, 10, 15, 20, 89, 91
 ἱερωσύνη **28**, 78; **65**, 32
 Ἰλαστήριον **6**, 32
 ἱμάτιον **33**, 11
 ἰός **81**, 36
 ἵππος **App.18**, 137, 163, 164
 ἱστορικός **App.25**, 95–96
 ἱστοριογράφος **App.25**, 124
 ἰχθύς **22**, 5; **28**, 97, 204–205, 207
- καθαίρεσις **App.17**, 77
 καθαρός **3**, 15; **6**, 32; **28**, 176, 215; **67**, 7;
App.10a, 20–21; **App.13**, 10 (bis),
 13
 καθαρότης **26**, 21–22
 καθάρσιον **26**, 34
 κάθαρσις **App.10a**, 12
 καθαρτικός **81**, 38
 καθολικός **14**, 2; **64**, 9; **69**, 7, 15–16, 21–
 22; **App.19**, 7; **App.20**, 3, 37, 41, 44,
 48, 52, 59–60
 καθυβρίζω **64**, 4–5, 6–7
 καινός **20**, 10; **69**, 21; **93**, 6; **100**, 15
 καιρός **8**, 6; **16**, 40; **21**, 10; **27**, 15, 18;
28, 315; **29**, 50; **41**, 15; **66**, 14; **75**, 1;
91, 7 (bis); **99**, 22 (bis), 23, 25;
App.7, 10, 11, 12; **App.13**, 7, 17 (bis)
App.17, 6; **App.25**, 5; **App.26**, 27
 κακία **28**, 339; **App.23b**, 27; **App.25**,
 115
 κακόδοξος **69**, 23
 κακόπιστος **62**, 24
 κακόχυμος **81**, 27
 κάματος **88**, 38; **App.5**, 3–4, 5
 κάμηλος **102**, 2
 κανών **37**, 16; **41**, 18
 καπνός **21**, 43
 καρδιά **3**, 2, 15, 19; **6**, 40, 42; **19**, 44; **22**,
 1, 13–14; **24**, 11; **28**, 35, 53; **47**, 12; **49**,
 13, 15; **56**, 7; **59**, 2; **64**, 7; **65**, 5; **87**,
 13, 17; **91**, 27; **97**, 17; **98**, 17; **99**, 30;
App.1, 23; **App.7**, 17, 24–25;
App.10b, 35; **App.21**, 26;
- App.23b**, 47; **App.26**, 17
 καρπός **22**, 82; **23**, 6; **36**, 8; **81**, 83; **100**,
 11; **App.10b**, 23, 29
 καρποφόρος **28**, 345; **81**, 13
 κάστρον **App.18**, 141, 161
 καταγγράζω **App.4**, 1
 κατάδικος **50**, 7, 13; **86**, 8; **91**, 38;
App.14, 11
 κατακλυσμός **29**, 38; **30**, 9; **App.23b**,
 70–71
 κατακρημνίζω **App.25**, 11–12
 κατάκριμα **13**, 1–2; **46**, 2; **56**, 8
 κατακρίνω **30**, 33; **35**, 23; **37**, 2; **39**, 4;
53, 3; **67**, 11; **73**, 5; **83**, 9; **88**, 46, 53,
 55; **91**, 9, 28; **100**, 22; **102**, 7; **App.1**,
 17–18; **App.2**, 13–14; **App.18**, 50,
 113, 116; **App.22**, 18
 κατάκρισις **App.22**, 36–37
 καταλαλιά **App.25**, 71
 κατάληψις **28**, 194
 καταμέφομαι **34**, 2; **App.3**, 10;
App.10a, 10
 κατάνυξις **72**, 18; **App.10a**, 37, 44
 κατάπληκτος **28**, 2
 κατάρα **16**, 40
 κατασκευή **81**, 95
 κατάσκοπος **10**, 4
 κατασπορά **28**, 245
 κατάστασις **21**, 34
 καταφρόνησις **38**, 19; **App.10a**, 45–46
 καταφρονητικῶς **41**, 9–10; **App.10a**,
 49; **App.10b**, 14; **App.24**, 1
 καταχθόνιος **20**, 22; **61**, 17
 κατήφεια **22**, 85
 κατόρθωμα **18**, 10; **73**, 7
 κατώδυνος **20**, 23
 καυστικός **28**, 343
 καυσώδης **28**, 243
 καύσων **81**, 59
 κειμηλιαρχεῖον **App.17**, 62
 κείρα **12**, 1, 5
 κέλευσις **16**, 31; **22**, 101; **26**, 35; **27**, 27;
81, 70; **101**, 2–3; **App.21**, 19, 42–43;
App.23a, 46; **App.23b**, 7–8
 κελεφός **26**, 2, 15
 κενοδοξία **App.10a**, 9
 κεραμεύς **99**, 53
 κεφάλαιον **98**, 16; **102**, 7

- κεφαλή **19**, 41; **79**, 2; **99**, 40; **App.20**, 45
 κημός **48**, 6
 κῆπος **23**, 6, 13
 κήρός **30**, 23; **App.17**, 87
 κήρυγμα **8**, 10, 18, 20, 22; **29**, 45; **61**, 5
 κίνδυνος **68**, 4; **73**, 3; **90**, 4, 7; **91**, 22;
App.23b, 40
 κίνησις **21**, 59; **22**, 60, 117; **27**, 21, 39;
28, 213, 258, 287, 289-290; **30**, 44;
81, 51, 52
 κινητικός **22**, 62-63; **28**, 270
 κίων **App.17**, 46
 κλαίω **49**, 2
 κλάσμα **88**, 48
 κλαυθμός **10**, 5; **49**, 4; **102**, 11; **App.6**, 10
 κλειδοῦχος **App.19**, 34
 κλείς **4**, 16
 κλέμμα **44**, 1, 3
 κλέπτῃς **76**, 5; **App.1**, 22
 κληρικός **App.17**, 65
 κληρονομία **95**, 19-20
 κλίνη **24**, 10; **28**, 21, 24; **47**, 14; **88**, 51
 κλοπή **45**, 4; **App.15**, 9; **App.21**, 8
 κοινόω **51**, 2; **102**, 9
 κοινανέω **16**, 35; **28**, 109; **40**, 2; **41**, 1, 6,
 10; **64**, 2, 8; **App.10a**, Tit., 60;
App.10b, Tit., 22; **App.11**, 3;
App.12, 1, 5-6, 7; **App.13**, 20, 26;
App.17, 60
 κοινωνία **6**, 17; **13**, 4 (bis); **40**, 4; **64**, 1;
App.10a, 84-85; **App.10b**, 4, 14,
 24; **App.13**, 1, 3
 κοίτη **38**, 1; **67**, 7; **77**, 4
 κοιτών **App.20**, 30
 κόκκος **19**, 100-101
 κόλασις **7**, 14; **21**, 17; **27**, 34; **50**, 6, 10,
 22; **91**, 4; **93**, 4, 5, 8, 11, 16, 21, 22-23,
 36; **99**, 16, 71, 78; **101**, 12, 36; **App.8**,
 16; **App.14**, 7; **App.17**, 34; **App.19**,
 74, 75; **App.23b**, 94; **App.26**, 25
 κόλπος **4**, 13
 κολυμβήθρα **49**, 6
 κονδός **98**, 12
 κόνη (= κόνις) **22**, 112, 125
 κονιορτός **8**, 13; **66**, 12
 κοντός cf. κονδός
 κόπος **App.15**, 13; **App.23a**, 92-93
 κορδύλη **App.17**, 55, 57, 71-72
 κόρη **41**, 36, 37
 κορυφαίος **4**, 3
 κοσμογράφος **81**, 78-79
 κοσμοποιΐα **15**, 4; **22**, 114
 κόσμος **6**, 50; **8**, 5; **15**, 2; **19**, 36, 40, 85;
23, 20; **24**, 3; **28**, 10, 32; **30**, 14, 43;
39, 3; **43**, 12; **47**, 9, 15; **51**, 6, 8; **60**, 5;
65, 2; **85**, 4; **88**, 8, 12; **94**, 1, 6, 7; **99**,
 42; **App.2**, 11; **App.4**, 18; **App.6**,
 10; **App.9**, 7, 10; **App.15**, 6;
App.18, 50; **App.21**, 3; **App.23b**, 5
 κράσις **27**, 15, 18, 20; **28**, 93, 193, 202,
 213, 300; **66**, 21; **81**, 27, 31
 κράτος **App.25**, 77, 79
 κρέας **51**, 3, 11, 15; **99**, 63, 64; **102**, 2;
103, 2; **App.16**, 11
 κρεμνάω **App.10a**, 83
 κρεμνίζομαι **29**, 49
 κρημνίζομαι **28**, 113; **29**, 2; **30**, 1;
App.23b, 78
 κρημνός **22**, 14-15; **29**, 18
 κρίμα **9**, 8; **11**, 9; **18**, 17; **28**, 38, 40, 44,
 71, 112-113, 330; **29**, 15; **30**, 40; **32**,
 26; **35**, 6, 13, 19, 24; **62**, 16; **73**, 4; **76**,
 4; **78**, 11, 19; **84**, 7; **89**, 7-8; **102**, 3;
App.5, 17; **App.23a**, 110; **App.23b**,
 77; **App.25**, 101
 κρίνω **4**, 17, 18; **9**, 3; **12**, 1, 4 **18**, 18; **25**,
 7; **33**, 6; **35**, 18; **47**, 11; **App.17**, 4, 67
 (bis); **App.18**, 1, 4 (bis), 32, 41, 42,
 43, 49, 68, 190, 216, 217, 218, 224
 κρίσις **9**, 3; **78**, 3; **App.7**, 12; cf. ἡμέρα
 κριτήριον **App.17**, 35
 κριτής **20**, 19; **App.18**, 44, 112
 κτήνος **22**, 121; **28**, 204, 208
 κτίσις **4**, 15; **5**, 14; **15**, 9; **22**, 128; **28**, 83;
66, 33; **80**, 8-9; **App.27**, 11
 κτίσμα **19**, 31; **28**, 63, 254; **81**, 30;
App.19, 57, 58, 67; **App.21**, 10
 κυβέρνησις **28**, 342, 349, 367; **81**, 73
 κυβερνήτης **28**, 338
 κυλλός **26**, 18
 κυνάριον **91**, 36
 κυριακή (ἡμέρα) **15**, 16; **41**, 2;
App.10a, Tit.; **App.10b**, Tit.;
App.13, 7-8, 20

- κύριος **App.18**, 215
 κύρις, κυροῦ **App.18**, 109, 150
 κύων **91**, 35, 37; **App.9**, 13
- λαϊκός **App.12**, 1; **App.17**, 5, 54
 λαμπάς **92**, 10; **App.18**, 144
 λαός **18**, 13; **28**, 8, 129, 130; **29**, 24, 26; **32**, 11, 19, 22, 26; **65**, 8; **66**, 7, 10; **88**, 40; **98**, 25; **101**, 2; **App.17**, 44, 47, 49 (bis); **App.19**, 10; **App.20**, 28; **App.21**, 14, 29, 39; **App.22**, 26; **App.26**, 15, 16
- λατρεία **100**, 10–11, 25
 λατρεύω **26**, 20; **28**, 152, 154
 λάχανον **99**, 61, 64, 66
 λαχμητήριον **57**, 1–2, 5; **97**, 19
 λαχμιστήριον cf. λαχμητήριον (app. crit.)
 λέβης **22**, 65, 74, 76–77
 λειτουργία **6**, 17; **87**, 11
 λείψανον **101**, 6
 λέπρα **App.17**, 20, 21, 23; **App.18**, 72
 λεπρόομαι **32**, 10; **84**, 14
 λεπρός **26**, 3, 18–19; **App.22**, 27
 λεπτολογέω **81**, 6–7
 λεπτότης **App.20**, 26
 λευκότης **19**, 97
 ληστής **10**, 4; **20**, 5; **23**, 13, 21; **35**, 33; **48**, 12; **86**, 2; **App.18**, 37, 39; **App.22**, 29
 ληστρικός **App.18**, 22; **App.23b**, 58
 λίθος **28**, 153; **98**, 10, 22, 24
 λιμήν **90**, 6; **App.23b**, 58
 λιμός **83**, 7; **102**, 2, 10
 λογικός **21**, 61; **72**, 12
 λόγιον **93**, 1; **95**, 1
 λογισμός **18**, 16; **22**, 25–26; **51**, 12; **52**, 2; **72**, 8; **79**, 3; **81**, 96; **88**, 52, 54–55; **App.13**, 43; **App.17**, 7; **App.25**, 2, 17, 19, 24, 26, 31, 33, 36, 41, 55, 66, 69, 73, 77, 80, 84–85, 98, 100–101, 103, 109, 117, 126; **App.26**, 7
- λογιστικόν (τὸ) **19**, 44
 λόγος **3**, 26, 30; **4**, 6; **5**, 19; **8**, 4, 13; **19**, 25, 62, 104; **20**, 4; **22**, 126, 129; **28**, 63; **46**, 1; **66**, 4; **69**, 6; **70**, 5; **100**, 3; **App.15**, 1; **App.19**, 1, 3; **App.20**, 1; **App.21**, 2, 7; **App.25**, 2, 14, 78, 93, 95; **App.26**, 18, 20; cf. Index nominum Λόγος
 λοιδορέω **32**, 9, 22; **84**, 14; **91**, 29; **App.1**, 17; **App.18**, 121
 λοιδορός **92**, 6; **93**, 10
 λοιμικός **28**, 284
 λοιμικόν (τὸ) **28**, 316, 360
 λουτρόν **38**, 4, 13, 16
 λύπη **App.10a**, 9; **App.16**, 3; **App.25**, 37
 λύτρωσις **98**, 4
 λύχνος (-ον) **App.1**, 23; **App.18**, 144
- μάγος **App.19**, 55
 μάθημα **28**, 6
 μαθητής **30**, 19, 20; **100**, 14; **App.18**, 37
 μακάριος **3**, 15; **43**, 12; **78**, 1; **93**, 7; **App.6**, 13; **App.9**, 7; **App.10a**, 2; **App.17**, 52, 76; **App.19**, 22; **App.22**, 14
 μακαριώτατος **App.25**, 99, 123
 μακρόθυμος **27**, 14
 μακρότης **App.23a**, 78; **App.23b**, 22, 64
 μακροχρόνιος **16**, 38; **28**, 8–9; **App.23a**, 37, 61
 μαλακός **93**, 9–10
 μαμωνᾶς τῆς ἀδικίας **83**, 1, 6; **App.15**, 2
 μάντης **57**, 5
 μάντις **79**, 21
 μαρτυρέω **14**, 6; **20**, 12; **21**, 22; **28**, 55, 216, 221, 223, 305; **29**, 7–8; **30**, 7, 95, 15; **98**, 5; **App.25**, 119
 μαρτυρία **99**, 4; **App.23a**, 68–69; **App.25**, 120
 μαρτύριον **26**, 31; **App.25**, 52
 μάρτυς **19**, 71; **28**, 27; **38**, 13; **84**, 9; **101**, 6–7; **App.18**, 69; **App.25**, 97
 ματαιότης **App.9**, 21
 ματαιόφρων **85**, 6–7; **App.19**, 72–73
 μάχαιρα **98**, 24; **App.23a**, 101
 μάχη **71**, 4
 μεγαλαυχέω **65**, 31
 μεγαλειότης **19**, 97
 μεγαλοφρονέω **65**, 30
 μέγεθος **11**, 6, 7; **App.17**, 55
 μέθοδος **69**, 1; **App.25**, 90

- μέθυσμα **App.15**, 20
 μέθυσος **93**, 10
 μεθυστής **App.6**, 16
 μειδιαστικόν (τό) **19**, 45
 μελανότης **19**, 97
 μέλας **98**, 26
 μέλι **2**, 14-15
 μέλος **22**, 74; **81**, 64; **96**, 10, 14
 μέρος **28**, 4; **29**, 36, 39, 40, 43; **46**, 5; **74**,
 8 (bis); **88**, 55-56; **98**, 17; **99**, 49;
App.20, 7 (bis), 9, 10
 μεσάζω **88**, 2
 μεσέμβρος **App.17**, 59
 μέσος **98**, 7, 9
 μεταβολή **28**, 193
 μεταλαμβάνω **38**, 18; **39**, 1-2; **40**, 6; **41**,
 9, 12-13, 20; **67**, 1-2; **App.10a**, 11;
App.13, 35; **App.17**, 1, 19, 56;
App.23a, 19, 20-21; **App.23b**, 90
 μετάληψις **4**, 5; **6**, 15; **41**, 18; **81**, 55;
App.10a, 12, 19; **App.17**, 15, 17, 70;
App.21, 18; **App.25**, 6-7, 10
 μεταμέλεια **App.18**, 82-83
 μετανοέω **17**, 2-3, 11-12; **32**, 2, 8, 12, 14,
 18, 24, 31; **33**, 1, 2, 8; **48**, 4, 9; **50**, 11;
73, 11; **86**, 9; **88**, 26; **App.2**, 3;
App.4, 11; **App.5**, 2, 20; **App.10a**,
 16; **App.17**, 66; **App.19**, 26, 32, 110;
App.23a, 64-65; **App.23b**, 18-19,
 26
 μετάνοια **13**, 3; **32**, 13; **33**, 10; **36**, 1, 5,
 8-9; **61**, 16; **99**, 34; **103**, 12-13;
App.3, 14; **App.4**, 10-11, 14, 17;
App.5, 4, 6, 8, 21; **App.6**, 1, 12;
App.10a, 41, 42; **App.10b**, 29-30;
App.19, 90; **App.23a**, 62, 106-107;
App.23b, 83-84; **App.25**, 21;
App.26, 26, 27
 μέτρον **50**, 25; **55**, 1; **87**, 15-16;
App.18, 17, 30
 μέτωπον **App.17**, 54, 71
 μῆλον **App.17**, 55
 μηνιαστής **27**, 23-24, 29; **49**, 14
 μηρός **98**, 12
 μήτηρ **41**, 37; **App.25**, 51
 μήτρα **21**, 51; **22**, 110; **81**, 14; **99**, 32
 μηχανή **App.25**, 39-40
 μιμητής **App.17**, 85
 μίξις **App.13**, 45
 μισάδελφος **92**, 6
 μισέω **2**, 14; **18**, 18; **App.1**, 18
 μισητός **2**, 14
 μισθάριον **41**, 29
 μίσθιος **50**, 16
 μισθός **7**, 7; **11**, 2, 3, 3-4, 7; **27**, 32; **30**,
 32; **35**, 3; **71**, 5; **78**, 16; **89**, 13; **91**, 17,
 19; **99**, 15; **App.5**, 18; **App.14**, 17-
 18; **App.16**, 2, 7, 13; **App.18**, 29
 μίσθωμα **App.15**, 16
 μισθωτός **App.14**, 16
 μισογύναιος **27**, 4
 μισόκαλος **30**, 3
 μίσος **App.25**, 70
 μνεία **90**, 12
 μνήμη **93**, 27
 μνημόσυνον **78**, 16
 μνησικακία **App.8**, 3, 17; **App.10a**, 15
 μνησικάκος **92**, 7; **App.18**, 191, 192
 μοιχεία **77**, 1, 3, 6, 7; **96**, 5; **App.8**, 11;
App.21, 7-8; **App.25**, 70
 μοιχεύω **32**, 15; **77**, 4; **App.6**, 17
 μοιχός **77**, 4; **93**, 9
 μονάζω **47**, 4; **88**, 18; **App.2**, 2
 μοναστήριον **86**, 9; **App.18**, 78
 μοναχικός **65**, 23; **99**, 65; **App.18**, 197
 μοναχός Tituli; **16**, 23; **41**, 27; **App.2**,
 2; **App.18**, 87, 104, 105, 107
 μονή **1**, 9; **3**, 6; **6**, 21; **7**, 13; **28**, 58
 μόριον **19**, 53
 μορφή **19**, 92-93; **21**, 40
 μόσχος **App.22**, 25
 μυθολογέω **27**, 39; **30**, 43
 μυθολογία **19**, 76
 μῦθος **21**, 50; **28**, 180; **79**, 10; **80**, 4;
App.23b, 55
 μυθώδης **App.17**, 73
 μυῖα **28**, 153
 μυσταγωγέω **23**, 16-17
 μυστήριον **4**, 5; **5**, 10; **6**, 9, 52; **22**, 7; **28**,
 44, 54, 63, 67; **38**, 18; **40**, 7; **41**, 6-7,
 14, 18-19; **42**, 6; **66**, 4-5, 8; **69**, 9, 18;
App.10a, 2, 11, 13, 16, 36, 45, 48, 51,
 61, 64; **App.11**, 3; **App.12**, 2, 5;
App.13, 35, 44; **App.17**, 2, 14, 17, 48,
 57, 69; **App.20**, 31; **App.21**, 19;
App.23b, 87; **App.25**, 5, 10-11;

- App.27, 21**
 μωρία 3, 27
 μωρός 92, 10; **App.22, 26**
 μωρόσοφος 27, 38
- ναός 6, 23, 50; 16, 49; 19, 65; 28, 22;
App.18, 91, 143; App.22, 33
 ναῦς 90, 6
- νεανίσκος 72, 16
 νεαρός 27, 2
 νεκρός 15, 11; 19, 84; 21, 37; 22, 130;
 42, 2; 49, 17; **App.22, 26**
 νεότης 28, 11; 35, 19-20
 νεῦμα 28, 331, 334; 66, 33
 νεφέλη 21, 15
 νέφος 21, 43
 νεφρός 19, 47
 νήπιον 16, 45; 22, 72; 28, 167, 173, 265,
 314, 353; 81, 27, 43, 61, 62; **App.23a,**
 58; **App.23b, 16**
 νηπιότης 19, 92-93
 νηστεία 26, 27 (bis); 51, 3, 4, 10; 87, 11;
App.6, 9; App.13, 19; App.25, 40
 νηστευτής **App.6, 17**
 νηστεύω 47, 3; 51, 17; 87, 3; 97, 16;
App.3, 2
 νηφάλειος 21, 38; 27, 24; 81, 96
 νίκη 28, 21; 71, 5
 νοερός 21, 61; 72, 12
 νοερός 19, 62
 νοητός 23, 2
 νομικός 100, 2, 10, 25; **App.10a, 17**
 νομίμως 84, 14
 νόμισμα 41, 24, 25, 29, 31; **App.18, 26,**
 27
 νομοθέτης 100, 21
 νόμος 3, 19; 28, 36; 47, 8; **App.2, 6;**
 Νόμος 15, 4; 28, 50; 37, 1, 9, 13-14;
 43, 3; 63, 9; 65, 4; 98, 1; 99, 61; 100,
 4, 7, 8, 18, 19, 20, 22, 30; **App.13, 22;**
App.24, 15
 νοσερός 28, 139, 164
 νοσέω 28, 79, 166
 νοσοκομείον 78, 13-14
 νοσοποιός 26, 12
 νόσος 26, 3-4, 20-21; 28, 25, 119, 284;
App.18, 59
 νοτάριος **App.18, 134**
- νοῦς 1, 13; 19, 39, 42; 21, 38; 28, 42, 45,
 47; 66, 6, 7; 81, 58, 61, 63, 65, 68, 94;
 cf. νοερός
 νύκτωρ 81, 58
 νύμφη 50, 20
 νυμφίος 50, 20
 νύξ 15, 2, 3, 5, 8, 11, 12; 21, 35; 28, 318
 κωθρός 27, 6, 25
- ξένος 6, 6; 58, 5-6; 101, 14
 ξένη (ἡ) 64, 2; 67, 10
 ξηρός 26, 17; 66, 21
 ξηρόν (τὸ) 22, 45, 96; 27, 23; 28, 208
 ξηρότερος 26, 16; 28, 214-215; 49, 14
 ξίφος 29, 25
 ξύλον 28, 153; **App.27, 7**
- ὀγδοήκοντα 28, 15
 ὄγκος 18, 10
 ὀδός 16, 47; 24, 10; 28, 73, 272; 67, 10;
 99, 74, 75; **App.2, 7; App.26, 8, 13**
 ὀδύνη 21, 29
 οἰκοδεσπότης 1, 13-14; **App.1, 16**
 οἰκοδόμημα 1, 15
 οἰκονομία 5, 15; 62, 7; **App.20, 51, 53;**
App.27, 21
 οἶκος 1, 12; 6, 47; 19, 24; 21, 4; 24, 2;
 69, 9, 13, 17; 100, 13; **App.1, 3, 12, 24;**
App.15, 21; App.24, 8; App.25, 50
 οἰκουμένη 28, 7; 81, 78, 79
 οἰκουμενικός **App.17, 74**
 οἰκτείρω 99, 5 (bis), 55
 οἶνος 81, 54; 103, 2; **App.3, 2;**
App.16, 11
 ὀλιγότεχνος 81, 4
 ὀλιγότης **App.23a, 78**
 ὀλιγοχρονέω 16, 44; 28, 201, 274, 351-
 352
 ὀλιγοχρόνιος 28, 11, 139, 144-145;
App.23a, 63, 76-77; App.23b, 23
 ὀλιγόψυχος **App.2, 1**
 ὀλιγωρέω 103, 4
 ὀμίλια 28, 353
 ὁμοιότης 19, 93-94; 54, 7; 81, 86
 ὁμοίωμα 63, 9
 ὁμοίωσις 19, 12
 ὁμολογέω 19, 19; 22, 29; 62, 4-5; 85, 5;
 99, 13, 19-20; **App.1, 8; App.18,**

- 124, 124-125, 127, 187
 ὁμολογητής **App.25**, 110
 ὁμολογία **App.18**, 122; **App.25**, 120
 ὁμοούσιος 5, 17, 21; **28**, 99; **95**, 19
 ὁμόπιστος **88**, 36
 ὄναρ **30**, 15
 ὄνειράζομαι **App.12**, 1
 ὄνειρος **21**, 39
 ὄνειρωξίς **App.13**, 43
 ὄνομα **62**, 3 (bis); **98**, 3; **100**, 27, 29
 (bis); **App.4**, 6
 ὄνος **102**, 3
 ὄξυχολία **App.13**, 42
 ὄπή **App.17**, 61
 ὄπλον **App.5**, 12; **App.27**, 25
 ὀποιοῦτης **28**, 244
 ὀπτασία **19**, 64; **21**, 31
 ὄραμα **21**, 35; **97**, 17
 ὄρασις **72**, 16
 ὄργανον **19**, 60
 ὄργή **29**, 37; **90**, 14; **App.21**, 34;
App.23b, 70
 ὄργιλος **27**, 3, 13, 33
 ὄρεξις **2**, 12-13
 ὀρθόδοξος **62**, 17; **69**, 14, 15, 23, 32;
89, 2; **App.17**, 78; **App.20**, 2-3, 48,
 51, 57; **App.23a**, 92
 ὀρθοδοξότερος **App.20**, 59
 ὀρθός **App.1**, 2
 ὀρθῶς **App.6**, 3
 ὀρίζω **1**, 4; **19**, 103; **47**, 9; **51**, 3; **103**, 1,
 15, 16; **App.2**, 10; **App.3**, 1;
App.17, 78; **App.23a**, 83;
App.23b, 53, 59-60
 ὀριστικῶς **21**, 71; **28**, 369
 ὄρκος **103**, 15, 17; **App.3**, 1
 ὄρnis **22**, 63
 ὄρος **16**, 2, 4, 29, 30, 32, 35; **94**, 1;
App.23a, 2, 3, 6, 7, 11, 22, 29, 34, 39,
 40, 45, 53; **App.23b**, 2, 7 (bis), 11
 ὄρος **6**, 2, 28 (in Samaria); Titulus 1;
App.20, 35 (Sinai); ὄρος τὸ ἅγιον
App.20, 33 (Tabor); ὄρος ἐλαίων
App.20, 35
 ὄρφανοτροφεῖον **78**, 14
 ὄσιος **21**, 31; **28**, 276, 353; **29**, 16, 31;
App.23a, 89, 95; **App.25**, 24
 ὄστουν **19**, 67
 οὐράνιος **23**, 20; **App.18**, 100
 οὐρανίσκος **19**, 38
 οὐρανός **4**, 24; **6**, 49; **8**, 23; **19**, 32, 39;
21, 16; **22**, 127; **28**, 65, 82, 328; **30**,
 40; **66**, 32; **103**, 9; **App.3**, 9;
App.17, 39; **App.19**, 34, 106;
App.20, 8; **App.25**, 35; **App.27**,
 32, 38; cf. βασιλεία
 οὐς **3**, 2, 19; **6**, 41; **28**, 52; **App.25**, 82
 οὐσία **4**, 10; **19**, 21, 29; **21**, 61; **35**, 11; **38**,
 11-12; **78**, 14-15; **App.20**, 14
 οὐσιώδης **19**, 93; **28**, 194; **81**, 34
 οὐσιωδῶς **19**, 14; **28**, 197, 337
 ὀφείλω **54**, 1; **55**, 2; **56**, 2; **58**, 7; **75**, 7;
91, 27; **96**, 6; **97**, 20; **103**, 4; **App.3**,
 4, 10; **App.5**, 6; **App.11**, 3, 5;
App.12, 1, 3-4, 5; **App.17**, 1;
App.20, 3
 ὀφθαλμός **3**, 1, 10, 18, 24; **4**, 4; **6**, 35, 41;
19, 48; **28**, 52; **43**, 3, 4; **49**, 20; **96**, 2,
 11-12; **102**, 12; **App.10a**, 8;
App.10b, 34-35; **App.17**, 89
 ὄφis **23**, 25, 26; **79**, 1
 ὄχλος **30**, 22
 ὄψis **59**, 4
 παγκόσμιος **16**, 1
 πάθημα **App.13**, 31
 πάθος **2**, 11; **18**, 16, 20, 21; **26**, 6; **92**, 8,
 9; **96**, 6, 14; **App.9**, 1, 2; **App.25**, 77
 παιδεία **66**, 10; **90**, 1; **App.10b**, 14;
App.18, 55; **App.23b**, 94
 παιδευσις **App.21**, 43
 παιδεύω **18**, 9-10, 11; **101**, 16-17; **102**,
 13; **App.10b**, 6; **App.18**, 48 (bis),
 50, 112; **App.21**, 30, 42; **App.25**, 49
 παιδίον **9**, 1; **28**, 282; **95**, 17
 παῖς **App.18**, 133-134, 135, 143, 152,
 155, 157, 158, 163, 168, 171, 172-173,
 174, 175, 176
 παλαιός **3**, 20; **18**, 21; **20**, 10; **69**, 21; **93**,
 6; **100**, 15; **App.24**, 16
 παλάμη **98**, 19
 πάλη **71**, 4; **App.25**, 105
 παμπόνηρος **App.25**, 115
 πανάγιον **64**, 4
 πανάπορος **81**, 23
 παντάγαθος **28**, 196

- παντεξούσιος 28, 190-191
 παντεπόπτης 28, 364-365
 παντοδύναμος 21, 69; 22, 32
 παντοκράτωρ 28, 61; 100, 28
 παραβάσις 63, 10; 103, 19; **App.23a**, 47, 104; **App.23b**, 5
 παραβάτης 16, 20; 79, 8-9; **App.3**, 13
 παραβολή 21, 8; 93, 19
 παραβολικώς 21, 6
 παράβουλος **App.23a**, 57
 παράδειγμα **App.24**, 4
 παράδεισος 9, 3; 20, 5-6, 8; 22, 18, 23; 23, 2, 11, 15, 16, 21, 23; 81, 80, 81, 85; **App.18**, 40; **App.20**, 8; **App.27**, 20
 παράδοσις 61, 9
 παραθήκη 22, 45-46
 παράκλησις 89, 3
 παρακοή **App.23a**, 51
 παραλλαγή 19, 92; 27, 16
 παράλυτος 18, 8
 παραμονάριος **App.17**, 62
 παραμυθία **App.25**, 91
 παρανομία 101, 33; **App.24**, 20
 παράνομος 28, 151; 65, 20
 παρασκευή (ἡμέρα) 15, 14; **App.13**, 21; **App.18**, 38; **App.27**, 3, 6, 43
 παράστασις 28, 313; 81, 47; 101, 15
 παραχώρησις 30, 9; **App.23a**, 74, 75, 82; **App.23b**, 31, 32
 παρήμερος **App.17**, 59
 παρθενία 35, 39; 47, 9; 51, 8; **App.16**, 9
 παρθένος 28, 76-77; 41, 36; 92, 10; 93, 20; 101, 11; cf. Index nominum Παρθένος
 παρουσία 6, 42; 61, 2; **App.19**, 2
 παρησία 4, 20; 50, 4-5, 8, 23; 65, 14; **App.23a**, 90
 πατήρ 6, 13; 9, 5, 7; 16, 55; 18, 5; 28, 89; 42, 5; 50, 21; 65, 15; **App.18**, 77, 203, 210; **App.19**, 62; **App.24**, 8; **App.25**, 50, 106; **App.26**, 1; **App.27**, 1-2, 2; πατέρες (οἱ ἅγιοι) 19, 10, 102-103; 20, 9; 25, 3; 27, 36-37; 28, 81; 29, 34; 35, 13; 40, 5; 51, 2; 57, 4; 94, 4; 98, 28; **App.3**, 5; **App.17**, 75 (οἱ ἐν Νικαίᾳ); **App.23a**, 70; **App.25**, 97 (π. τῆς Σκήτεως); **App.27**, 45; πατήρ
- πατέρων 28, 195; cf. Index nominum Πατήρ
 πατρίκιος **App.18**, 168-169, 170, 173, 174-175, 177
 πείνα 76, 6; 88, 37
 πείρα Titulus 2; 3, 29-30; 28, 238; 66, 19; **App.20**, 1
 πειρασμός 29, 25; 48, 5, 9, 9-10; 90, 2, 3, 8, 14; **App.18**, 45; **App.23b**, 45, 63; **App.25**, 43-44, 68, 74, 91
 πέμπτη (ἡμέρα) **App.18**, 36
 πενθερός **App.17**, 53
 πένης 81, 19-20; 83, 4; 88, 33
 πενία 30, 45
 πενταετής 9, 2
 πενήκοντα 28, 15
 πενηκονταετής 28, 157-158
 πεντακόσιος 28, 172, 177
 πέρας 95, 20
 περιεργάζομαι 22, 9; **App.20**, 19
 περιεργία 22, 26
 περιεργός 19, 9; **App.13**, 43-44
 περισσεία 87, 16
 περίστασις 88, 35; 102, 11
 πετεινός: τὰ πετεινά 22, 4, 119; 28, 96, 204, 209
 πηγγή **App.23a**, 14
 πηχισμός 79, 27
 πίθηκος 28, 153
 πικρός 27, 24; 29, 21, 43, 48; 30, 12, 36; 49, 14
 πικρότερος 81, 53
 πιστεύω 8, 17-18; 19, 19; 22, 31, 35; 29, 51; 33, 7; 41, 39; 61, 14; 65, 35-36, 39; 69, 10, 12, 16, 24; 72, 4-5; 74, 6, 10; 91, 9, 11; 99, 48, 62; 100, 20; **App.10a**, 11; **App.17**, 68; **App.18**, 204; **App.19**, 23, 95; **App.20**, 41-42; **App.22**, 11, 13, 14, 18; **App.23a**, 73, 103, 105-106; **App.25**, 102; **App.27**, 42
 πίστις 1, 3, 5, 11; 10, 4; 21, 22; 22, 8 (bis), 14, 24, 29; 28, 80; 62, 17, 19; 64, 10, 11; 68, 1, 4, 7; 69, 6, 15; 70, 2, 4, 6, 12, 17, 20, 21; 78, 6-7; 86, 6; 87, 7; 89, 2; 99, 66; 101, 9; 102, 6; **App.1**, 2, 4, 5, 6, 12; **App.17**, 13, 78, 92; **App.19**, 89-90; **App.20**, 3, 22,

- 57, 59; **App.25**, 50; **App.27**, 47
πιστός **22**, 1; **28**, 32; **35**, 16, 19; **57**, 4;
59, 1; **69**, 10; **73**, 1; **74**, 2, 3; **96**, 10;
100, 2; **App.21**, 5, 16; **App.22**, 8;
App.23a, 68; **App.23b**, 16, 50;
App.27, 23
πιστότερος **69**, 11-12
πίστωσις **App.24**, 5
πλάσμα **5**, 15; **22**, 33
πλεονασμός **28**, 226, 287, 311, 315-316;
79, 17
πλεονέκτημα **27**, 37
πλευρά **App.22**, 12
πλευριτικός **28**, 285, 305, 308
πληγή **19**, 41; **App.14**, 28
πλήθος **81**, 24; **App.25**, 37
πλημμέλημα **App.10b**, 12
πλημμύρα **27**, 18; **28**, 213
πληροφορία **53**, 2
πλήρωμα **6**, 51; **63**, 8
πλήρωσις **16**, 50
πλησίον (ὁ) **47**, 11; **App.2**, 11; **App.8**,
15; **App.10a**, 15; **App.18**, 43
πλησμονή **88**, 49
πλοῖον **App.26**, 13
πλούσιος **81**, 18; **88**, 3; **App.15**, 8;
πλούσιος (ὁ) (Luc. 16, 19) **20**, 12; **21**,
2, 5, 11; **29**, 41; **93**, 19
πλοῦτος **7**, 9; **30**, 45; **45**, 6; **83**, 6; **88**, 8,
12; **91**, 22; **App.15**, 7, 18
πνεῦμα **2**, 20; **6**, 31; **19**, 86; **21**, 58; **28**,
67; **61**, 8; **79**, 15, 22; **App.13**, 33
(bis); **App.18**, 222-223; **App.25**,
82; cf. Index nominum Πνεῦμα
(ἄγιον)
πνευματικός **3**, 28; **6**, 33, 34, 35 (bis);
23, 9, 21, 26; **28**, 41, 62; **30**, 27; **32**, 5;
38, 13, 16; **52**, 5; **56**, 3; **92**, 10; **97**, 20;
App.13, 8
πνευματομάχος **App.19**, 66
πνευματοφόρος **2**, 18
πνεύμων **19**, 46
πνοή **21**, 45; **22**, 17, 22; **43**, 12
ποδαλγός **26**, 3, 11, 15, 18
πόθος **6**, 26; **41**, 20; **App.13**, 24;
App.26, 9
ποιητής **28**, 210, 253, 333
ποιμήν **App.17**, 12
ποίμνη **App.23a**, 43
ποίμνιον **App.15**, 15
ποιότης **28**, 213-214, 234
πολεμέω **25**, 6; **70**, 5, 6-7; **71**, 1;
App.5, 14 (bis)
πόλεμος **16**, 10; **28**, 20; **45**, 4;
App.23a, 90; **App.23b**, 59;
App.25, 27
πόλις **8**, 12, 15-16; **19**, 25; **28**, 156-157,
282, 283; **29**, 45, 46; **30**, 20; **65**, 20,
25, 32-33; **70**, 16; **75**, 4; **87**, 15; **88**,
39; **100**, 12; **App.18**, 138, 164;
App.23b, 80
πολυανδρέω **66**, 17
πολυγαμία **100**, 2
πολύγονος **28**, 223
πολυζήτητος **27**, 1
πολύζωμος **26**, 13-14
πολυθρύλλητος **15**, 1; **App.23a**, 1
πολύκρεως **26**, 13
πολυουσία **26**, 9
πολύοινος **26**, 13
πολυομβρία **79**, 25
πολυπαθής **28**, 164
πολυποίκιλος **26**, 8
πολυποσία **25**, 4-5
πολυτεκνέω **28**, 143; **81**, 29
πολύτεκνος **28**, 158, 165, 293, 358; **81**, 4,
20
πολυῦπνία **25**, 5
πολυφαγία **25**, 4; **26**, 9
πολυφάνταστος **97**, 4
πολυχρονέω **16**, 44; **28**, 281, 351;
App.4, 12, 13-14; **App.23a**, 66;
App.23b, 20
πολυχρόνιος **16**, 44; **28**, 7, 138-139, 145-
146, 277; **101**, 11; **App.23a**, 77;
App.23b, 25, 63
πόμα **26**, 12; **51**, 16
πόνημα **27**, 8-9
πονηρός **16**, 16; **18**, 16; **25**, 10; **27**, 31;
28, 5 (bis), 143, 145, 163, 182, 183,
304; **29**, 33; **30**, 21, 26, 30; **44**, 6; **52**,
2; **65**, 24, 34, 38; **73**, 11; **78**, 9, 17, 18;
79, 3 (bis); **82**, 2, 12; **84**, 5; **88**, 29;
96, 5; **99**, 19; **103**, 18; πονηρός (ὁ) (=
Σατανᾶς) **38**, 9; **45**, 7; **79**, 3;
App.21, 10

- πονηρότερος **88**, 24
 πόνος **88**, 38; **App.15**, 13
 ποντίζομαι **22**, 11; **29**, 3; **30**, 1-2; **99**, 31
 πορνάς **App.17**, 30
 πορνεία **13**, 1; **25**, 1, 6, 11; **28**, 17; **34**, 1;
54, 4; **64**, 13; **77**, 5-6; **96**, 6; **App.6**,
 6-7; **App.15**, 20; **App.21**, 8, 22;
App.25, 70
 πορνεύω **35**, 20; **38**, 8; **77**, 3; **App.6**, 6;
App.18, 51
 πόρνη **10**, 3, 4-5; **74**, 11
 πορνικός **App.9**, 22; **App.10a**, 14
 πόρνος **13**, 4, 8; **27**, 3, 13, 33; **93**, 9
 πόρος **33**, 21; **45**, 7
 ποταμός **App.20**, 34
 ποτήριον **28**, 75 (bis)
 πούς **8**, 14; **22**, 22; **80**, 12; **103**, 14
 πῶος **App.2**, 13
 πρασινοβένετον **65**, 41
 πραύς **27**, 3; **47**, 13
 πραύτης **27**, 35
 πρεσβύτερος **72**, 17; **App.17**, 28;
App.21, 31
 προαίρεσις **28**, 338-339; **99**, 78, 79;
App.23a, 86
 πρόβασις **50**, 18
 πρόβατον **App.17**, 12; **App.23a**, 43
 πρόβλημα **95**, 5
 προγ(γ)νώσκω **16**, 17-18, 19-20, 26,
 27; **17**, 1, 4, 8; **28**, 177; **72**, 12; **94**, 3;
99, 6, 28, 29, 31, 33, 34; **App.4**, 14,
 18; **App.23a**, 105; **App.23b**, 19-20,
 33
 προγνώστης **16**, 17; **28**, 170; **App.23a**,
 102
 προγονικός **73**, 9-10
 προδότης **App.18**, 36
 πρόθεσις **44**, 8; **67**, 5; **89**, 11; **App.4**, 9;
App.10a, 18
 προθύμως **89**, 1; **App.16**, 1
 προκοπή **App.14**, 23
 προνοητής **28**, 333
 προνοητικός **28**, 191, 196, 365
 πρόνοια **28**, 116, 185, 203, 212, 230, 255;
30, 40; **81**, 34, 72; **App.23b**, 84
 προορίζω **5**, 10; **16**, 14, 22, 29; **28**, 172,
 176; **99**, 7, 28-29, 32, 35; **App.23a**,
 84, 104; **App.23b**, 36
 προορισμός **16**, 8, 12, 32, 54, 54-55; **28**,
 155, 169, 175, 220
 προοριστής **App.23a**, 102-103
 προπάτωρ **App.27**, 17
 πρόρρησις **62**, 6-7
 προσακροάομαι **79**, 11
 πρόσβασις **28**, 298; **59**, 6; **81**, 65
 προσδοχία **21**, 29; **88**, 20
 προσεδρεία **App.25**, 106
 προσευχή **24**, 4; **26**, 27; **49**, 11, 22; **50**,
 5, 9, 12; **App.4**, 2; **App.6**, 9; **App.8**,
 1-2; **App.10a**, 75, 76-77; **App.10b**,
 33-34; **App.11**, 7; **App.13**, 13, 18,
 36; **App.14**, 3, 6, 12; **App.25**, 6
 προσεύχομαι **24**, 1, 3, 9, 11; **47**, 12; **60**,
 3-4; **App.1**, 20; **App.2**, 12;
App.14, 28; **App.23b**, 63
 προσθήκη **28**, 130, 135; **App.23a**, 34;
App.23b, 14-15
 πρόσκαιρος **6**, 38; **51**, 9
 προσκομιδή **60**, 6
 πρόσκομμα **App.24**, 19
 προσκυνέω **4**, 12, 14; **6**, 2, 3-4, 28-29,
 36, 37, 46; **28**, 154; **80**, 1-2; **88**, 26;
95, 16; **App.22**, 25; **App.25**, 45, 46,
 58, 102, 119-120
 προσκύνησις **App.20**, 38
 προσκυνητής **6**, 1
 πρόσοδος **32**, 20, 23; **44**, 4; **78**, 15
 πρόσταγμα **16**, 37
 πρόσταξις **16**, 6; **28**, 101-102; **30**, 2;
App.23a, 73; **App.23b**, 12
 προσφορά **6**, 39; **42**, 12; **App.17**, 44
 προσωπολήπτης **27**, 30; **28**, 175; **99**,
 71-72
 πρόσωπον **99**, 26, 59; **App.18**, 177, 179,
 181; **App.25**, 39
 προτερεύω **15**, 2, 5
 προτέρημα **27**, 37
 προτύπωμα **5**, 15
 προτύπωσις **67**, 5
 πρόφασις **15**, 15; **88**, 10; **App.2**, 16
 προφητεύω **62**, 3-4; **72**, 15
 προφήτης **2**, 18; **3**, 12; **9**, 6; **18**, 12; **28**,
 49, 218; **70**, 15; **80**, 4; **99**, 33; **100**, 8,
 21, 23, 26; **101**, 21; **App.7**, 17;
App.10a, 32; **App.18**, 65; **App.19**,
 12, 16, 21-22; **App.21**, 27, 33;

- App.24**, 12; cf. Index nominum Προφήτης (David), Δαυίδ, Ἐλισσαῖε
 προφητικός **28**, 220
 πρωία **41**, 30; **81**, 53, 54
 πρωτότοκος **28**, 110; **App. 14**, 24; **App.23b**, 71
 πταῖσμα **33**, 8; **73**, 2
 πτέρνα **79**, 4
 πτωχός **32**, 21, 24; **44**, 6, 11; **58**, 2, 5, 7; **81**, 23; **87**, 16; **88**, 59
 πτωχοτρόφος **43**, 6-7; **89**, 10
 πυλεών **App.18**, 141
 πύλη **App.27**, 20
 πυξίον **98**, 19
 πῦρ **6**, 30; **22**, 38, 53, 65, 99; **28**, 85, 210; **93**, 3, 12, 18, 31, 34; **App.9**, 15; **App.17**, 39; **App.18**, 167; **App.19**, 39-40, 41; **App.21**, 37; **App.22**, 23 (bis); **App.25**, 35, 63, 112
 πυρεκτικός **28**, 284
 πυρίκαυστος **App.10a**, 57
 πύρωσις **25**, 4
 πῶρωμα **App.17**, 58
- ῥαθυμία **App.3**, 3, 11; **App.18**, 198, 205, 210
 ῥάκος **31**, 4
 ῥανίς **21**, 12
 ῥῆμα **28**, 331; **99**, 47, 51; **App.9**, 22; **App.10a**, 62, 75; **App.17**, 88; **App.18**, 98, 129, 159; **App.19**, 7, 36, 70, 94; **App.20**, 8; **App.25**, 3, 8, 63, 83, 86; **App.26**, 21
 ῥητόν **99**, 4; **App.23a**, 38
 ῥίζα **99**, 60 (τεγ)
 ῥίς **26**, 34
 ῥοπή **19**, 73; **28**, 204, 256, 260; **93**, 38
 ῥυπαρία **91**, 33
 ῥυπαρός **18**, 16; **27**, 26; **64**, 7; **App.25**, 3
 ῥυπαρώτερος **35**, 11
 ῥύπος **66**, 12; **App.13**, 36
 ῥύσις **38**, 5; **App.12**, 8
- σάββατον **15**, 11, 12, 13, 15-16; **App.13**, 7
 σάλπιγξ **App.22**, 24
- σαρκικός **App.10a**, 14, 22; **App.13**, 30
 σάρξ **4**, 10; **6**, 10, 47; **19**, 68; **21**, 31; **22**, 125; **25**, 11; **28**, 197; **37**, 8; **38**, 9, 17; **55**, 6; **72**, 15; **81**, 12; **App.10a**, 24; **App.10b**, 10; **App.13**, 32, 33; **App.19**, 99, 108; **App.22**, 15; **App.25**, 38, 52, 81
 σεισμός **19**, 33; **29**, 17; **App.23b**, 80
 σελήνη **19**, 33; **28**, 66, 344
 σημεῖον **1**, 1; **28**, 16; **30**, 18; **62**, 6, 16, 17, 18-19, 20, 22, 25; **App.1**, 1; **App.14**, 33; **App.17**, 27; **App.22**, 2, 7, 8, 10, 15, 17, 20, 24, 33, 37
 σήμερον **65**, 39; **App.22**, 1
 σηπτικός **28**, 243
 σηριοφόρος **App.15**, 21
 σιαγών **22**, 21; **48**, 6
 σιδηροῦς **App.18**, 141
 σκάμνον **App.18**, 144
 σκανδαλίζω **28**, 34; **32**, 26; **52**, 5; **96**, 2, 7-8; **App.17**, 8-9
 σκάνδαλον **22**, 2, 27
 σκελίζω **App.5**, 2
 σκευός **99**, 7, 34, 35, 54; **App.17**, 31; **App.24**, 7, 15
 σκευοφόριον **64**, 2
 σκηνή **6**, 47; **83**, 5; **App.15**, 3
 σκιά **20**, 25; **88**, 50; **102**, 15
 σκίρτημα **2**, 7; **50**, 23
 σκληροκάρδιος **49**, 16
 σκληρύνω **99**, 6, 30, 45
 σκοπός **18**, 4; **51**, 5, 10; **56**, 8; **99**, 26; **App.19**, 70
 σκοτεινός **22**, 72
 σκοτισμός **102**, 12
 σκότος **15**, 17 (bis); **20**, 25; **102**, 15; **App.18**, 39, 166
 σκώληξ **93**, 18
 σμάραγδος **98**, 8, 10
 σορός **19**, 65
 σοφία **28**, 51; **81**, 45; **App.23a**, 14
 σοφιστής **81**, 93
 σπατάλη **18**, 20; **26**, 23-24, 28; **35**, 36; **76**, 13; **81**, 15; **App.15**, 20-21
 σπέρμα **28**, 278
 σπερμογονικός **28**, 345
 σπερμογόνος **81**, 88
 σπηλαῖον **App.18**, 26

- σπιθαμιαῖος **98**, 5
 σπλήν **19**, 46
 σποδός **22**, 105
 σπορά **22**, 109; **28**, 297; **33**, 21; **38**, 7, 10
 σπόρος **22**, 80
 σταυρός **35**, 14; **95**, 11; **App.10a**, 85; **App.13**, 25; **App.17**, 94; **App.18**, 99; **App.19**, 30; **App.21**, 18; **App.27**, 7, 9, 10, 15, 31, 35, 37, 41, 46
 σταυρώς **29**, 29; **84**, 11; **App.22**, 30
 στάχυς **19**, 100, 101
 στείρος **28**, 292, 357-358
 στένωσις **76**, 4; **102**, 2, 10
 στέφανος **71**, 5
 στήθος **4**, 21; **49**, 19
 στοιχείον **21**, 59, 62; **22**, 43, 50, 51, 53, 55, 56, 62, 77, 83, 94, 98, 101; **27**, 15, 16, 19, 21, 23; **28**, 66, 84, 87, 92, 100, 102, 111, 117, 124, 193, 198, 202, 207, 210, 212, 225, 234, 255, 258, 262, 266, 287, 289, 301, 308, 321, 341, 348, 367; **81**, 2, 31, 48, 68, 72, 74; **App.23b**, 85
 στοιχέω **81**, 75
 στόμα **22**, 20; **40**, 1; **51**, 2; **59**, 5; **102**, 9; **App.17**, 40, 70; **App.20**, 64; **App.25**, 35, 62, 63-64
 στόμαχος **72**, 9
 στοχαστικῶς **79**, 19
 στρατηγός **28**, 87
 στρατιώτης **71**, 4; **App.5**, 10
 στρατόπεδον **App.23a**, 94
 στρατός **App.5**, 9; **App.18**, 82
 στρῆνος **35**, 36; **37**, 18; **76**, 3
 στρουθίον **28**, 326-327; **66**, 30
 στῦλος **App.22**, 23
 συγγενής **5**, 21; **96**, 9, 11
 συγγί(γ)νομαι **64**, 12; **App.11**, 1; **App.17**, 62
 συγγνώμη **28**, 371; **35**, 27; **67**, 11; **76**, 9; **App.10a**, 43; **App.19**, 17
 συγγραφή **App.17**, 51; **App.25**, 124
 συγκατάθεσις **22**, 8-9; **App.13**, 42-43
 σύγκοιτος **App.3**, 3
 σύγκρασις **81**, 68
 συγκρατικός **81**, 91
 σύγκρισις **App.15**, 10
 συγχωρέω **11**, 2; **29**, 23; **32**, 3, 6 (bis), 7, 7-8, 8-9, 10, 12, 17, 27-28, 28; **33**, 7; **41**, 35; **42**, 11-12; **43**, 2; **50**, 1, 14; **60**, 9; **71**, 2; **App.4**, 3; **App.6**, 5; **App.7**, 1-2, 13; **App.8**, 9, 13; **App.14**, 1-2; **App.25**, 20
 συγχώρησις **25**, 7; **26**, 29; **32**, 3, 25, 30; **48**, 2; **51**, 14; **53**, 5; **65**, 8; **66**, 15; **88**, 5; **90**, 13; **App.6**, 8; **App.7**, 6; **App.8**, 13; **App.14**, 33-34; **App.19**, 90
 συζεύγνυμι **28**, 296; **35**, 35-36; **47**, 15; **74**, 6-7
 σύζυγος **64**, 14; **App.6**, 17
 συλλαμβάνω **2**, 4, 8; **81**, 17
 σύλληψις **27**, 19, 21
 σύμβολον **App.27**, 29
 συμβουλευέω **81**, 43; **88**, 30, 42; **97**, 13
 συμβουλία **88**, 42; **App.23a**, 97
 συμβούλιον **App.27**, 8-9
 σύμμορφος **5**, 17-18
 συμπάθεια **App.23b**, 83
 σύμπονος **App.17**, 32
 συμπόσιον **App.24**, 10
 συμφορά **49**, 18
 σύμφυλος **5**, 17
 συμφωνέω **97**, 2
 συναίσθησις **App.18**, 82
 συναξίς **6**, 15, 17, 27; **42**, 2, 9; **App.11**, 3; **App.25**, 6
 συνάφρων **App.19**, 81-82
 συνδυασμός **67**, 11; **81**, 16
 συνείδησις **6**, 32; **28**, 210, 224, 341; **50**, 4; **App.25**, 88
 συνειδός **41**, 17; **50**, 9; **84**, 3-4; **App.12**, 9
 συνήθεια **2**, 11; **18**, 21; **25**, 11; **33**, 17, 20-21, 24, 25; **34**, 4; **35**, 11; **App.9**, 3, 6, 11
 συνηθίζω **33**, 11; **47**, 1; **App.9**, 4
 συνθήκη **App.4**, 6
 σύνδοσις **App.17**, 74; **App.19**, 62
 συνουσία **28**, 346; **33**, 20
 συνουσιαστικός **81**, 7
 συνταγή **103**, 4; **App.18**, 62
 συντέλεια **82**, 2; **94**, 1, 7
 σύντομος **41**, 17; **69**, 3
 συντόμως **28**, 239, 280, 308; **App.19**, 107; **App.23a**, 65

- συντριβή **91**, 27
 σύσσημον **2**, 16, 21; **19**, 91
 σύστασις **28**, 100, 346; **81**, 72
 σφαγή **App.23b**, 74
 σχήμα **21**, 40; **22**, 78; **65**, 23; **App.9**,
 22; **App.18**, 134, 147, 197
 σχίσμα **70**, 2, 14, 18
 σχολαστικός **61**, 9; **App.17**, 52
 σῶζω **5**, 6; **10**, 4; **16**, 19, 23, 27, 28; **28**,
 14, 78, 230; **36**, 7; **47**, 4-5, 16; **48**, 1,
 11; **53**, 5; **83**, 7, 8; **86**, 8; **87**, 3; **88**, 17,
 30; **91**, 14; **93**, 3, 30, 33; **95**, 14; **99**, 3
 (bis), 10, 14, 15, 37, 69, 72; **App.2**, 3;
App.4, 11, 17; **App.14**, 8; **App.17**,
 66; **App.18**, 63; **App.26**, 1
 σῶμα **6**, 50; **19**, 4 (bis), 36, 40, 52, 53,
 56, 60, 67, 78, 97; **20**, 18; **21**, 10 (bis),
 18, 20, 25, 26, 27, 34, 36, 38, 41, 47,
 49, 50, 52, 53, 54, 65; **22**, 2, 3, 29, 37,
 39, 41, 50, 61, 90, 92, 94, 108, 112, 117,
 130; **27**, 17; **28**, 67, 86, 90, 91, 98, 133,
 138, 161, 191, 206, 224, 240, 248, 256,
 259, 261, 262, 269, 271, 278, 295,
 303, 304-305, 322, 336, 341, 348; **29**,
 43-44; **33**, 16; **35**, 7, 9, 15, 34, 35; **37**,
 4, 5; **38**, 6, 8, 11, 15; **51**, 11, 17; **64**, 4;
67, 6; **74**, 11; **79**, 18; **81**, 50 (bis), 60,
 62, 69, 71, 92; **92**, 2; **93**, 38; **95**, 14;
101, 5; **App.13**, 25, 30; **App.18**,
 201-202; **App.19**, 31, 104; **App.21**,
 22; **App.25**, 112; **App.27**, 26
 σωματέμπορος **28**, 231-232
 σωματικός **18**, 19; **22**, 19; **33**, 16; **47**, 1;
54, 4; **73**, 1; **75**, 6; **77**, 1; **App.17**, 3,
 82; **App.18**, 28, 47
 σωματίον **28**, 236
 σωτηρία **2**, 20; **28**, 11; **29**, 26, 43; **30**,
 13; **36**, 5; **46**, 5; **48**, 5; **89**, 11;
App.10a, 31; **App.18**, 188; **App.25**,
 13, 89
 σωτήριον (τὸ) **88**, 43
 σωφρονίζω **29**, 19, 35; **App.10b**, 15
 σωφρονισμός **18**, 5
 σωφροσύνη **27**, 36; **37**, 15; **64**, 14;
App.10b, 36; **App.13**, 12
 σῶφρων **27**, 13, 28, 32, 33; **App.9**, 25
 τάβλα **98**, 5
 τάλαιπωρία **67**, 9; **87**, 5; **103**, 6
 τάλαντον **82**, 1, 3, 6; **App.8**, 8-9, 10, 13
 ταμεῖον **22**, 87; **49**, 23; **69**, 8; **App.20**,
 30 (bis)
 τάξις **23**, 5; **28**, 107, 192, 368; **50**, 14;
98, 5, 11, 24; **App.17**, 12; **App.18**,
 92; **App.23b**, 67, 69
 ταπεινότης **87**, 8; **97**, 11
 ταπεινοφρονέω **47**, 11-12; **App.2**, 12
 ταπεινοφροσύνη **91**, 12; **App.7**, 1, 4, 13,
 22; **App.10a**, 46-47
 ταπεινώ **49**, 20; **51**, 11, 12; **App.25**, 21
 ταπεινώσις **48**, 10 (bis); **87**, 10; **91**, 1, 3,
 27, 42; **App.13**, 29-30
 ταφή **App.27**, 29
 τάφος **21**, 11; **22**, 87, 104, 110
 τεκμήριον **2**, 16
 τέκνον **9**, 5, 6; **16**, 41; **24**, 2; **28**, 280,
 281, 354; **30**, 9; **49**, 18; **81**, 19, 24, 42;
88, 13, 36; **91**, 22; **99**, 42; **App.18**,
 25, 29; **App.23a**, 33; **App.25**, 51,
 99, 134
 τεκνοποιέω **74**, 7
 τέλειος **1**, 1, 6; **21**, 17, 51; **28**, 283; **29**,
 23; **56**, 3, 4-5; **59**, 6; **98**, 8; **App.1**, 1
 τελειώσις **28**, 345-346
 τελευτάω **11**, 8; **16**, 35, 45, 47, 48; **19**,
 58-59, 79; **28**, 11-12, 14, 28, 73, 77,
 104, 146, 148, 157, 210-211, 266, 273,
 282-283, 307, 314, 317, 352, 354, 357;
29, 2, 7, 15, 21-22, 49; **30**, 13, 22, 27;
42, 7; **61**, 1, 4; **65**, 25; **93**, 18;
App.23a, 31-32, 83, 108
 τελευτή **28**, 104, 192; **79**, 20
 τέλος **79**, 7; **93**, 4, 5, 8, 12-13, 13
 τελώνης **48**, 11; **54**, 7
 τέρας **28**, 16; **30**, 18; **62**, 18, 19; **App.22**,
 2, 10, 15, 33
 τετραετής **9**, 2
 τετραμερής **App.27**, 9-10, 11
 τετράς (ἡμέρα) **App.27**, 2, 5, 10, 43
 τέχνη **19**, 25; **88**, 16; **98**, 6
 τεχνουργία **App.15**, 16
 τιμή **8**, 21; **30**, 22; **65**, 6; **99**, 7, 54, 57
 τιμωρία **App.10a**, 45; **App.17**, 34;
App.24, 21
 τόκος **App.15**, 8
 τόπος **6**, 4; **19**, 72, 73, 88; **20**, 7, 22, 23;

- 22, 25, 98; 27, 14, 17; 58, 7 (bis); 64, 7; 66, 2, 23 (bis); 81, 11, 18; 91, 36; 100, 6; 101, 10; τόποι (οἱ ἅγιοι) 69, 21, 24-25, 27, 29, 31; **App.20**, 31, 36, 42, 50, 52, 56, 61
 τράπεζα 16, 47; 24, 10; 28, 74, 273; 88, 3-4, 44; **App.26**, 13, 18
 τράχηλος **App.10a**, 82-83
 τρίβолос **App.9**, 17
 τριήμερος **App.13**, 37
 τριοδία **App.18**, 138-139
 τρίχαι 30, 4-5
 τρόμος 4, 24; **App.14**, 28
 τροπαῖον **App.27**, 25
 τροπή 27, 15; 90, 6
 τρόπος 5, 8, 14, 19; 16, 8, 45; 18, 1, 4; 25, 1; 28, 61, 300, 366; 29, 16, 33; 40, 5; 48, 1, 5; 66, 9; 81, 4; 89, 7, 15; 97, 1; **App.14**, 6, 12, 14, 16, 18, 20, 22; **App.19**, 71; **App.23b**, 53, 55, 60; **App.25**, 17, 39, 85
 τροφή 26, 11; 56, 5; 76, 6; 81, 54
 τρυγών 22, 86
 τρυφή 7, 9; 18, 20; 26, 23, 28; 76, 13; **App.9**, 21; **App.15**, 20
 τρυφήλος 26, 13
 τυμβωρυχέω 36, 7
 τύπος 18, 13; 19, 15, 38; 22, 107; 37, 16; **App.22**, 12; **App.27**, 29
 τυρανία 69, 25, 30; **App.20**, 44
 τυρανίς 69, 25 (app. crit.), 30 (app. crit.)
 τύραννος 28, 23; 65, 11, 36-37; 89, 4
 τυφος 97, 10
 τύχη 85, 1, 2, 3, 4, 6

 ύαινα 30, 24-25
 ύάκινθος 98, 26
 ύβρις **App.24**, 16, 23
 ύγιής 18, 9; 28, 163
 ύγιτοποιός 66, 21, 23
 ύγρόν (τὸ) 22, 45, 95, 99; 27, 25; 28, 206
 ύγρότης 81, 22
 ύδωρ 7, 5; 19, 1; 21, 12; 22, 38, 45, 65, 67, 71, 100, 118; 23, 24, 26; 28, 85, 216, 217, 219, 221, 223, 224, 239; 66, 11; 81, 31; 88, 49
 ύετός 19, 33
 υἱός 18, 6; 37, 11; 50, 20; 55, 4; 72, 15; 99, 43; **App.14**, 21, 22
 ύλη **App.27**, 28
 ύλικός 6, 27; 28, 100, 337; 81, 71
 ύπακοή **App.23a**, 50
 ύπανδρος 77, 2, 7
 ύπαρξις 21, 42, 59, 62; 55, 1; 79, 19; 91, 32
 ύπερβολή 22, 58; 81, 25; 84, 7
 ύπερφηανεύομαι **App.1**, 18
 ύπερφηανία 18, 17; 31, 1; 80, 5; **App.8**, 3; **App.25**, 20
 ύπερήφανος 92, 6-7; 97, 4; **App.8**, 4
 ύπεροχή 60, 4
 ύπηρέτης **App.20**, 29
 ύπνος 61, 11
 ύποβολή **App.25**, 104
 ύπόδειγμα **App.21**, 36
 ύποδοχή 10, 3
 ύπόθεσις **App.3**, 6; **App.10b**, 25
 ύπόκρισις **App.13**, 37
 ύπόμνησις **App.26**, 10
 ύπομονή 48, 5
 ύπόσχεσις 28, 57
 ύπουργός **App.18**, 145, 151
 ύποχώρησις 22, 90
 ύστέρημα 28, 371
 ύφαίρεισις 28, 130-131, 135
 ύφασμα 98, 5
 ύψηλοφρονέω 1, 6; 65, 31
 ύψηλοφροσύνη 25, 6
 ύψιστος 99, 43-44
 ύψος 102, 14

 φαιλόνιον cf. φελόνιον
 φαντασία 72, 9; **App.19**, 107
 φαρμακεία **App.8**, 11
 φαρμακόν **App.10a**, 60
 φαρμακός 57, 4-5; **App.10a**, 55; **App.17**, 29, 41, 45; **App.18**, 132, 134; **App.22**, 28
 φάτνη **App.26**, 19
 φαῦσις 15, 6
 φελόνιον 98, 11-12
 φεύγω 66, 1, 25, 26; 75, 1, 4; **App.5**, 12
 φθαρτός 23, 2, 4, 6; 28, 99
 φθονερός 28, 324; 92, 7

- φθόνος **25, 8; App.25, 23, 55, 70, 103**
φθορά **23, 10; 28, 207; 35, 8; 66, 10, 23-24**
φθοροποιός **28, 243; 81, 92**
φιλανθρωπία **73, 10; 91, 14; 102, 16; App.14, 18; App.17, 34, 85; App.18, 74, 226**
φιλόανθρωπος **App.2, 16-17; App.23b, 48; App.26, 29-30**
φιλανθρωπότερος **86, 4**
φιλανθρώπως **101, 17; App.21, 30**
φιλαργυρία **App.25, 71**
φιλάργυρος **44, 7**
φιλόβιος **27, 3, 20**
φιλόδέσποτος **50, 15**
φιλόθεος **App.25, 23**
φιλονεικέω **16, 8**
φιλονεικός **19, 9; 81, 47-48; App.23a, 70**
φιλόπονέω **App.23a, 109**
φιλόπορνος **27, 28**
φιλόπτωχος **App.18, 169**
φίλος **8, 9; 16, 42; 50, 19 (bis); 65, 15; 71, 4; 83, 4; 96, 9, 11; App.14, 19; App.15, 2; App.18, 150**
φιλοσοφία **37, 15**
φιλοσοφικός **81, 93**
φιλόσοφος **26, 31; 28, 232; 61, 10**
φιλόχριστος **41, 23**
φλέγμα **22, 93; 28, 321**
φλόξ **21, 11-12**
φοβέω **8, 1-2, 6, 19; 21, 47; 91, 34, 35, 37, 37-38; App.10a, 67, 79, 87**
φόβος **4, 24; 40, 7; 50, 21; 72, 19; App.10a, 36, 43, 47, 51; App.14, 7, 15; App.19, 29; App.26, 9**
φοῖνιξ **81, 76, 86**
φονεύς **App.23b, 61**
φονευτής **83, 9**
φονεύω **36, 6; 43, 1-2, 7 (bis), 9, 10-11, 11; 84, 13; App.6, 4; App.23a, 96; App.23b, 37, 62**
φόνος **43, 8; 96, 5; App.6, 4, 5; App.8, 11; App.21, 7; App.25, 31**
φορτίον **47, 7**
φρήν **21, 39**
φρόνημα **85, 6; App.25, 22**
φρόνησις **12, 4; 27, 35-36**
φυγή **App.9, 8**
φυλακή **20, 12; 58, 6; 91, 39**
φυλακτήριον **41, 9**
φύλαρχος **App.20, 54**
φυλή **70, 11; 98, 9**
φυσικός **5, 19; 19, 96, 104; 22, 49; 25, 4; 27, 16, 37; 28, 111, 133, 192, 266, 294, 337, 368; 81, 2, 35; App.23b, 69**
φυσικῶς **27, 3, 5; 28, 105, 116, 49, 13, 15; 66, 33; 81, 32**
φυσιολογία **81, 2, 8**
φύσις **4, 9, 11, 13; 5, 1, 20 (bis); 16, 45-46; 19, 13, 15, 18, 19, 20, 28; 20, 23; 27, 4, 33, 35; 28, 1, 90, 123, 137, 189, 197, 202, 205, 253, 347; 33, 22; 35, 29 (bis), 31 (bis), 34, 37; 49, 16; 81, 21**
φυτόν **19, 25, 34; 22, 80, 84; 23, 25; 28, 91, 345; 81, 74, 85**
φωνή **15, 6; 22, 73, 76, 79; 65, 18; 79, 13; 91, 36; App.15, 10; App.18, 184**
φῶς **15, 6 (bis), 7, 17, 18; 22, 73, 82; 99, 41**
φωτισμός **App.17, 14-15**
χαλινός **48, 6**
χαμηνία **51, 4; App.25, 40**
χαρά **21, 30; 28, 77; 50, 22; App.18, 220; App.26, 22**
χάρις **5, 4; 17, 12; 19, 15, 21, 23, 24; 28, 52, 150; 37, 10; 50, 24-25; 97, 24; 102, 15; App.10b, 22; App.19, 23-24**
χάρισμα **82, 9, 13**
χάρτης **App.17, 87**
χαυνότης **25, 9; 33, 23**
χειλος **App.26, 17**
χειμών **22, 83**
χείρ **22, 19, 36, 37; 28, 328, 329; 41, 40; 63, 3; 69, 25, 30; 80, 11; 96, 2, 12; 98, 18; App.17, 19, 21, 42, 43, 68, 69; App.20, 43, 46, 51; App.23a, 52; cf. ἐπίθεσις**
χειρόγραφον **App.18, 211, 219-220**
χειροτονέω **65, 27, 28**
χελιδών **22, 86**
χλαμύς **App.17, 90**
χλεύη **App.25, 90**

- χαῖρος **30**, 6; **App.9**, 18
 χολή **22**, 92; **28**, 322; **81**, 52-53
 χούς **22**, 16, 20, 96, 104
 χρεία **62**, 7; **83**, 6; **93**, 37; **98**, 15;
 App.6, 9 *ter*, 10 (bis)
 χρέος **50**, 16, 21; **83**, 8; **86**, 6; **App.8**, 14
 χρεώστης **App.14**, 13
 χρεωφειλέτης **App.8**, 8, 12; **App.14**,
 27
 χρῆμα **44**, 2; **55**, 1-2; **58**, 1; **88**, 28, 42;
 App.15, 5; **App.17**, 21
 χρηστότης **5**, 12
 χριστός **App.19**, 11, 55, 56
 χρονικός **94**, 1
 χρόνος **13**, 5; **16**, 12; **17**, 13; **28**, 16, 147,
 164, 166, 169, 177, 178, 241, 250; **35**, 4;
 69, 4, 29, 33; **79**, 6; **90**, 11; **93**, 23;
 103, 3; **App.3**, 2; **App.5**, 1, 18, 19;
 App.6, 6; **App.9**, 3-4, 12; **App.17**,
 25, 26, 31, 53; **App.18**, 22, 168
 χρυσίον **45**, 1
 χρυσόνημος **98**, 6
 χρυσός **App.17**, 22
 χυμός **22**, 93; **28**, 297, 322; **81**, 3, 31
 ώρα **19**, 74; **27**, 15; **28**, 138, 140, 151,
 214, 234, 238, 239 (bis), 250, 277,
 288, 359; **35**, 8; **41**, 10, 16; **65**, 43; **66**,
 17, 19; **69**, 27; **76**, 10; **79**, 25; **81**, 75,
 82; **101**, 2
 χωρίον **App.17**, 27
 χωρισμός **19**, 4; **22**, 91; **28**, 310
 ψαλμός **19**, 79; **App.10a**, 68, 71, 73
 ψευδοκατάνυξις **65**, 22
 ψῆφος **App.25**, 66
 ψύξις **28**, 318
 ψυχή **1**, 12; **2**, 9, 17; **6**, 25, 34; **19**, 2, 16,
 20, 29, 35, 44, 52, 59, 77, 78, 89, 92;
 20, 2, 5 (bis), 7, 8, 10, 14, 15, 17, 24;
 21, 19, 20, 28, 28-29, 34, 42, 44, 45,
 46, 48, 49, 53 (bis), 55, 57, 60-61, 65,
 67, 70; **22**, 86, 91; **23**, 22-23; **28**, 8,
 10, 33, 74, 78, 162, 303, 310, 328, 336,
 338, 340; **35**, 33, 34; **38**, 16; **41**, 10;
 42, 11; **43**, 4 (bis), 5 (bis); **50**, 5, 8, 19,
 23; **51**, 12 (bis); **52**, 2; **54**, 6; **60**, 7;
 63, 4, 10; **72**, 12; **75**, 5; **78**, 9; **81**, 51,
 56, 57, 67; **90**, 10, 15; **91**, 38; **96**, 5, 7,
 12; **App.1**, 13, 21, 24; **App.5**, 13;
 App.14, 5, 35; **App.17**, 9; **App.18**,
 85; **App.19**, 108; **App.20**, 14;
 App.23a, 97-98; **App.25**, 1, 59, 83,
 85, 116, 128; **App.26**, 20
 ψυχικός **3**, 27; **18**, 19; **App.13**, 31-32
 ψῦχος **22**, 86
 ψυχρόν (τὸ) **22**, 44, 95, 99
 ψυχωφελής **16**, 50; **App.17**, 24;
 App.25, 108
 ψωμίον **App.10b**, 1
 ὥδον **22**, 63
 ὥρα **19**, 72; **27**, 19; **28**, 260, 269, 319;
 App.18, 128, 207, 212
 ὠφέλεια **18**, 13; **42**, 8; **App.10a**, 65;
 App.10b, 24

3. INDEX LOCORUM SACRAE SCRIPTURAE

Genesis		32-34	cf. App.18 , 70-71
1:1-31	cf. 28 , 82-83	32:6	cf. App.26 , 15
1:5	15 , 7-8	32:28	cf. App.23b , 71-73
1:15	15 , 6	33:19	99 , 4-5
1:26	19 , 12-13, 20, 25, 29, 35	Leviticus	
1:28	28 , 189-190	26:12	App.1 , 13-14
2:7	cf. 21 , 62; 22 , 15-17, 96-97; 81 , 11-12	Numeri	
2:8	81 , 80-81	11:25	cf. App.10b , 8-9
2:8-9	cf. 23 , 9-11	12:1-4, 11	cf. 84 , 13-14
2:9	App.23a , 50	12:1-15	cf. 32 , 8-10
2:14	cf. 23 , 22-23	12:10-15	cf. App.18 , 71-73
2:17	App.23a , 48-49	14:13-25	cf. 32 , 11-12
2:24	37 , 8	20:24	28 , 126-127
3:10	22 , 17-18	21:3	cf. App.23b , 71-73
3:15	79 , 1-4	21:6	cf. App.23b , 71-73
3:19	16 , 55-56; App.23a , 47-48	22:28	cf. 62 , 8-9
5:3	28 (Addendum §8)	23:5	cf. 62 , 8-9
7-8	cf. 29 , 38; 30 , 8-9	27:12	28 , 127
7:17	cf. App.23b , 70-71	35:33	cf. 86 , 5
9:6	cf. 86 , 5	Deuteronomium	
18:27	cf. App.7 , 15	4:40	cf. 16 , 38
19:24-25	cf. 29 , 40; App.23b , 70-71	5:9	9 , 5
21:19	cf. 22 , 66-68	5:16	cf. 16 , 38
26:19	cf. 22 , 66-68	8:3	App.26 , 20-21
48:10	cf. 28 (Addendum §6)	14:7-8	cf. 99 , 63
		24:16	cf. 9 , 6-7
Exodus		Iosue	
4:6	cf. 28 (Addendum §5)	2	cf. 10 , 3-4
12:29	cf. 28 , 110; App.23b , 71-73	6:25	cf. 10 , 3-4
14-15	cf. 29 , 37-38	Iudicum	
14:8	99 , 30-31	8:27	cf. 98 , 4-26
19:15	App.13 , 22-23	17:5	cf. 98 , 4-26
20:5	cf. 9 , 5	I Regnorum	
20:12	App.23a , 35-37; cf. 16 , 38	13:14	cf. App.7 , 17-18
21:23-24	43 , 3-4; cf. 86 , 5	14:3	cf. 98 , 4-26
28:6-13, 30	cf. 98 , 4-26	14:18-20	cf. 98 , 4-26
		21:2-7	cf. 67 , 4-8
		21:4-5	cf. App.10a , 18-21

21:5-6	App.13, 23	34:9	cf. 6, 34
28:11-12	cf. 62, 8-9; 63, 1-2	35:7	28, 38-39; App.23a, 110-111; cf. 78, 19
III Regnorum		35:10	22, 69
1:1-4	cf. 28 (Addendum §7)	36:27	36, 3-4; App.6, 13-14
11:13	cf. 73, 9-11	38:6	App.23a, 7
12:26-30	cf. 70, 15	49:15	App.23b, 65-66
		50:8	28, 50-51
IV Regnorum		50:19	6, 31; App.7, 24-26; App.10a, 32-34
2:19-20	cf. 28, 216-217	54:24	App.23a, 5-6
2:21	28, 218-219	61:13	91, 40-41
19:35	App.23b, 71-73	67:1	App.10a, 72-73
19:35-36	cf. 28 (Addendum §4);	72:27	App.23a, 55-56
20:1	cf. 28 (Addendum §4)	79:2	cf. 4, 12-13
20:5	cf. App.18, 59-60	80:13	App.23a, 87-88
20:6	cf. 28, 119-120; App.23a, 12; App.23b, 82	81:6	99, 43-44; App.14, 21-22
		90	cf. App.10a, 67-68
		90:16	App.23b, 64-65
		94:4	22, 35-36; 28, 329-330
II Paralipomenon		101:25	App.23a, 4
32:24-25	cf. 28 (Addendum §4)	102:16	19, 86-88
33:1-20	cf. 47, 16-17; 88, 24-26	103:24	81, 44-45
		104:7	28, 330
		105:23	App.23a, 26-27
Tobit		105:37	cf. 37, 10-12
4:10	cf. App.10a, 29-30	106:10	20, 24-25
12:9	cf. App.10a, 29-30	113:25	19, 83-85
		115:3	91, 20
II Machabaeorum		117:18	App.18, 48-49
15:11-16	cf. 19, 62-63	118:21	App.13, 38-39
		118:137	87, 8-9
Psalmi		135:13	28 (Addendum §5)
2:8-9	95, 18-21	140:4	88, 10-11; App.2, 16
5:12	cf. App.10b, 8-9	142:10	App.7, 17-18
6:6	19, 81-82; 93, 26-27	144:19	App.18, 58
8:7	80, 10-12	145:4	19, 79-81
9:18	20, 15-16	147:8	28, 40
15:10	20, 14		
18:9	App.26, 11	Proverbia	
21:7	App.7, 16	3:34	App.8, 4-5
29:4	20, 14-15	15:27a	App.10a, 27-28
31:9	48, 6-7	22:8a	App.16, 4
33:15	36, 3-4; App.6, 13-14	24:11	86, 1-2
		24:12	91, 40-41

Ecclesiastes		3:10	cf. 8, 9
7:17	16, 39-40; App. 23a, 8-9	4:11	cf. App.23b, 83-84
11:3	cf. App.4, 9-10	Aggaeus	
		2:8	cf. 45, 1-2
Iob		Zacharias	
1:18-19	cf. 28, 114; 29, 7-9; 30, 9-10; App.23b, 79	1:14-15	101, 21-24; cf. App.21, 29-32
1:21	45, 8-9	8:2	cf. 101, 21-24
3:23	42, 9-10		
12:10	28, 328-329	Isaias	
14:14, 13	90, 10-12	1:19-20	App.23a, 99-101
40:8	cf. 18, 11-12	8:18	95, 17-18
42:7-8	cf. App.23a, 24-25	14:12-14	cf. 80, 5
		26:18	2, 18-20
Sapientia		29:13	App.26, 16-18
1:13	App.23b, 3-4; cf. App. 23a, 52-55	40:13	28, 45-46
2:24	App.23b, 4-5	47:6-8	cf. App.21, 29-32
4:11	App.23a, 63-64; App.23b, 23-24	49:9	63, 5-6
4:12	App.10b, 37-38	64:6	31, 3-4
		Jeremias	
Siracides (Ecclesiasticus)		1:5	99, 32-33
3:9	cf. 16, 40-41	2:28	70, 16
3:21	28, 36-37	3:15	65, 4-5
3:26	App.23a, 56-57	7:22-23	cf. 37, 12-13
3:30	cf. App.10a, 29-30	11:13	70, 16
6:3	cf. 59, 7	21:8	99, 74-75
17:1, 32	cf. 81, 11-12	31:10	App.13, 39-40
31:1	72, 3-4	44:16	cf. 18, 12-13
		45:6	cf. 18, 12-13
		51:26	cf. 100, 27-29
Osee		Ezechiel	
14:10	App.2, 7-9	3:19-20	cf. App.18, 64-67
Amos		18:4	cf. 9, 6-7
3:7	28, 47-49	18:20	cf. 9, 6-7
		18:27-30	cf. App.18, 64-67
Michaeas		24:14	cf. App.18, 64-67
6:8	cf. 37, 12-13	28:2-10, 12-19	cf. 80, 5
		33:16-20	cf. App.18, 64-67
Ioel		Daniel	
2:28	72, 14-17	3:39	cf. 91, 27
Ionas		4	cf. App.18, 73-74
3:9	cf. App.23a, 12	4:24	88, 29-33; cf. 28, 128; App.10a, 29-30

4:28	cf. 48, 7-8	10:28	21, 47-48
5:1-3	cf. App.24 , 5-14	10:29	28, 326-327; 66, 30-32
5:26	App.24 , 12-13	10:30	30, 4-5
5:30	cf. App.24 , 13-14	10:32	App.18 , 124-126
6:14-23	cf. 18, 12-13	10:33	App.19 , 49-50
Suzanna		11:11	cf. 62, 21-22
35a (LXX), 42 (Theodot.)		11:12	App.16 , 5-6
16, 18; 94, 3-4		11:13	100, 8-9
Matthaeus		11:27	28, 59-60
3:8	App.10b , 29-30	11:30	47, 6-7; App.2 , 4-5
4:4	App.26 , 20-21	12:22	cf. App.19 , 9-10
4:10	cf. App.25 , 66 (app. crit.)	12:23	App.19 , 11
5:8	3, 15-16; App.14 , 35-36	12:24	App.19 , 12-13; cf. App.19 , 96-97; App.22 , 28-29
5:17	100, 3-4, 17-18, 19	12:31-32	App.19 , 2-6, 18-19, 25-26, 40, 42-43, 49, 53-54, 71-72, 77-79, 82-83, 94, 97-98, 100-101
5:22	App.19 , 39-40	12:32	App.25 , 14-16
5:29	96, 1-3	12:39	cf. App.22 , 10-11
5:29-30	cf. 59, 7	12:45	App.1 , 24-25
5:38	43, 3-4	13:17	3, 12-13
6:6	cf. 49, 22-23	14:1-12	cf. 43, 8-9
6:9	cf. App.10a , 67	14:3-10	cf. 103, 16-17
6:12	App.18 , 217-218	14:10	cf. 29, 29
6:13	cf. App.23b , 63	14:38	cf. App.23b , 63
6:14-15	App.18 , 217-218	15:8	App.26 , 16-18
6:15	App.8 , 5-7	15:11	51, 1-2; 102, 8-9
7:1	App.18 , 217-218	15:17-20	cf. 64, 7
7:5	cf. App.17 , 94 (app. crit.)	15:18-19	cf. 96, 4-6
7:21	24, 5-7	16:4	cf. App.22 , 10-11
7:22-23	62, 1-5	16:19	cf. 4, 16
7:26	cf. 46, 1-2	16:24	App.13 , 24-25
8:12	App.18 , 166-167	18:14	cf. 99, 39-40
8:29	91, 6-7; App.7 , 10-11; cf. 99, 12-13	18:18	App.3 , 8-9; cf. 103, 9-10
8:31-32	cf. 30, 7	18:19	97, 1-3
9:20	cf. 40, 7-8; App.10a , 37-39	18:23-35	cf. App.8 , 8-18
9:34	cf. App.22 , 28-29	18:35	cf. App.8 , 5-7
10:1	cf. 62, 22-23	19:5	cf. 37, 8
10:10	cf. App.17 , 94 (app. crit.)	19:12	28, 79-80
10:11, 14-15	8, 12-16	19:28	cf. 4, 16-17
10:15	29, 45-47	19:29	cf. App.25 , 50-52
10:16	cf. 69, 6	21:19	cf. 59, 7
10:23	75, 3-4	21:41, 43	100, 9-11

- 23:24 cf. **18**, 7
 23:35 cf. **91**, 23-24
 23:38 **100**, 13
 24:12 **App.22**, 4-5
 24:29 **4**, 23-24
 25:1-13 cf. **93**, 20
 25:8 cf. **92**, 10-11
 25:14-30 cf. **82**, 1-3
 25:31-46 cf. **83**, 7-9
 25:34 **58**, 4
 25:35-40 cf. **58**, 4-6
 25:41 **App.19**, 41
 25:46 **93**, 11, 15-16
 26:7 cf. **4**, 21-22
 26:24 **93**, 22
 26:28 cf. **100**, 14-15
- Marcus**
 1:24 cf. **99**, 12-13, 21-22
 3:22 cf. **App.22**, 28-29
 3:28-29 cf. **App.19**, 2-5
 3:29 cf. **App.25**, 14-16
 5:7 cf. **99**, 12-13
 6:9 cf. **App.17**, 94 (app. crit.)
 6:17-28 cf. **103**, 16-17
 6:17-29 cf. **43**, 8-9
 6:26 cf. **84**, 12-13
 6:27 cf. **29**, 29
 7:6 **App.26**, 16-18
 7:20-23 cf. **96**, 4-6
 8:34 **App.13**, 24-25
 9:29 cf. **26**, 26-27
 9:38-40 cf. **62**, 10-13
 9:43 **App.18**, 166-167
 9:48 **93**, 18-19
 10:18 cf. **App.18**, 118
 10:29 cf. **App.25**, 50-52
 11:13-14 cf. **59**, 7
 11:20 cf. **59**, 7
 12:30-31 cf. **47**, 10-11
 14:1-2 cf. **App.27**, 8-9
 14:3 cf. **4**, 21-22
 14:24 cf. **100**, 15-16
 15:42 cf. **15**, 13-14
 16:2 cf. **15**, 10-12
- Lucas**
 1:78-79 **20**, 24-25; **102**, 14-15
- 4:8 cf. **App.25**, 66 (app. crit.)
 4:34 cf. **99**, 12-13, 21-22
 6:37 **App.18**, 3-5
 6:42 cf. **App.17**, 94 (app. crit.)
 6:49 cf. **46**, 1-2
 7:28 cf. **62**, 21-22
 7:37-38 cf. **4**, 21-22
 7:37-50 cf. **10**, 4-5
 9:3 **App.17**, 94 (app. crit.)
 8:28 cf. **99**, 12-13
 9:23 **App.13**, 24-25
 9:49-50 cf. **62**, 10-13
 10:20 **62**, 13-14
 11:4 cf. **App.23b**, 63
 11:15 cf. **App.22**, 28-29
 11:26 **App.1**, 24-25
 11:29 cf. **App.22**, 10-11
 12:10 cf. **App.19**, 2-5;
App.25, 14-16
 12:37 **4**, 25-26
 12:47 **35**, 17-18
 13:1 **29**, 12-13
 13:4 **29**, 11-12
 13:35 **100**, 13
 16:9 **83**, 1, 4-5; **App.15**, 1-3; cf. **44**, 9-10
 16:16 **100**, 8-9
 16:19-31 cf. **18**, 8; **29**, 39, 41;
93, 19-20
 16:23 cf. **20**, 12-13
 16:23-28 cf. **21**, 2-4
 16:24 cf. **21**, 11-13
 16:25 **7**, 10-11
 17:37 **20** (Additional Text 1)
 18:13 **54**, 7-8; cf. **48**, 11-12
 18:19 cf. **App.18**, 118
 18:22 cf. **App.6**, 18-19
 18:29 cf. **App.25**, 50-52
 21:18 cf. **99**, 39-40
 22:20 cf. **100**, 14-15
 23:34 cf. **84**, 12
 23:40-43 cf. **10**, 4-5; **23**, 13-14
 23:43 cf. **20**, 4-6; **48**, 11-12
 24:18-19 cf. **App.19**, 21

Iohannes		20:29	App.22 , 13-14
1:3	App.21 , 2-3, 11-12	21:20	cf. 4 , 21
1:9	99 , 41-42		
1:12	99 , 42	Acta Apostolorum	
1:18	3 , 14	2:17	72 , 14-17
3:5	7 , 4-6; 49 , 8-9	3:26	App.10b , 28
4:10-14	cf. 22 , 66-68	7:59	cf. 29 , 30
4:19	cf. App.19 , 22	8:9-24	cf. App.19 , 54-56
4:21	6 , 1-3, 28-29	8:15-17	cf. 14 , 6-7
4:23	6 , 1-3	9:15	99 , 35
4:24	6 , 36-37, 40	10:1	cf. 8 , 7-8
4:48	cf. App.22 , 10-11	10:22	cf. 8 , 7-8
5:2-16	cf. 18 , 8	10:34	cf. 27 , 30; 28 , 175; 99 , 71-72
5:14	18 , 9	10:35	8 , 1-3, 6-7, 19
5:22	App.18 , 42-43	13:13	App.25 , 124 (app. crit.)
5:23	App.19 , 50-51		cf. 14 , 6-7
5:25	22 , 29-31	19:6	15 , 17
5:39	App.26 , 3	26:18	
6:38-40	cf. 24 , 5-7		
6:39	cf. 95 , 17-18	Ad Romanos	
6:56	App.10b , 10-11	1:26	18 , 15-16
8:44	cf. App.23b , 38	2:6	91 , 40-41
10:1	cf. App.1 , 22-23	2:10	8 , 21-22; 99 , 57-58
11:1-44	cf. 18 , 8	4:15	cf. 103 , 19
11:43-44	cf. 28 , 120; App.23b , 82	5:13-14	cf. 103 , 19
11:48	100 , 12-13	5:14	63 , 10
13:8	cf. 103 , 13-15	5:20	5 , 3-4
13:27	41 , 11-12; cf. App.10a , 48-51; App.10b , 1-2	8:17	App.14 , 25-26
14:2	7 , 13; cf. 20 (Additional Text 1)	8:19	cf. 20 (Additional Text 2)
14:15	cf. App.14 , 31-33	8:29	99 , 6-7, 28-29; App.14 , 24
14:21	cf. App.14 , 31-33	9:15	99 , 4-5, 55
14:21-23	1 , 7-10	9:18	99 , 5-6, 36, 44-45
14:23	3 , 5-6; 6 , 20-21; 28 , 58-59; App.1 , 9-11	9:21	99 , 7-8, 53-54; cf. 99 , 34
15:15	cf. 50 , 19	11:18	99 , 60
15:22	App.22 , 35-36	11:33	29 , 4-5; cf. 73 , 4-5
16:12	cf. 19 , 6-7	11:34	28 , 45-46
17:6, 9, 24	cf. 95 , 17-18	13:1	65 , 1-2
18:9	cf. 95 , 17-18	13:12	App.2 , 14-15
19:31	cf. 15 , 13-14; App.27 , 6-8	14:2	99 , 61-62, 65-67
19:37	19 , 106-107	14:23	App.11 , 11-12
20:1	cf. 15 , 10-12	I ad Corinthios	
20:25	cf. App.22 , 11-12	2:7	5 , 10-11
		2:9	3 , 1-3, 10-11, 18-21; 4 ,

	4-5; 6, 41-43; 28 , 52-53	13:5	2 , 22-23
2:10	3 , 22-23; 28 , 44-45	Ad Galatas	
2:11	App.18 , 7-8	1:8	8 , 22-24
2:13	6 , 34-35	2:20	App.20 , 10
2:13-14	3 , 27-28	5:17	App.13 , 32-34
2:15	cf. 56 , 3-4	6:1	App.18 , 6
2:16	28 , 45-46, 46-47		
3:15	93 , 2-3, 29-31	Ad Ephesios	
5:5	App.18 , 52-54	1:22-23	95 , 13-14
6:9-10	93 , 9-11; App.19 , 43- 47	4:5	64 , 10
		4:25	96 , 10
6:16	74 , 10-11; cf. 37 , 8		
6:18	cf. 38 , 7-8	Ad Philippenses	
7:4	37 , 3-5	1:20	cf. 20 (Additional Text 2)
7:5	App.11 , 6-9; App. 13 , 6-7, 16-17, 31	1:23	20 (Additional Text 1)
7:14	74 , 1-3	2:8	95 , 9-11
7:29	App.13 , 14-15		
9:27	App.13 , 24-25	Ad Colossenses	
10:7	cf. App.26 , 15	1:24	cf. 95 , 14-15
10:12	App.18 , 5-6	3:1-2	20 (Additional Text 1)
11:26	App.13 , 27-29		
11:27	cf. 28 , 109	I ad Thesalonicenses	
11:27-30	App.23a , 16-18; App.23b , 87-92	4:3	App.13 , 15-16
		5:17	24 , 1
11:28-29	App.10a , 3-6; App. 10b , 17-20	I ad Timotheum	
11:30	cf. 16 , 33-35; 28 , 109	1:15	App.13 , 27
13:3	92 , 1-3	2:2	60 , 4
13:9-12	cf. App.20 , 6-7	2:4	16 , 18-19; 99 , 37-38; App.2 , 17-18
15:28	95 , 2-3	4:9	App.13 , 27
15:31	cf. App.25 , 54-55	5:24	78 , 2-3
15:36-38, 42-44	cf. 19 , 99-102		
		II ad Timotheum	
		3:16	App.26 , 4-5
		4:8	35 , 5-6
II ad Corinthios		Ad Titum	
4:18	6 , 39-40	1:16	App.1 , 8
5:1	20 (Additional Text 1)		
5:10	21 , 25-26	Ad Hebraeos	
5:17	15 , 8-9; cf. 23 , 20	1:3	28 , 330-332
6:16	6 , 21-22; App.1 , 13- 14	4:12	cf. App.18 , 115
		5:14	56 , 4-6
9:7	App.16 , 4	11:6 cf.	App.1 , 5
12:2	App.20 , 7-8	11:39-40	21 , 22-24
12:4	23 , 17; App.20 , 8-9		
12:7	18 , 10-11		

Iacobi		II Petri	
2:19	91, 9-11	3:9	cf. 16, 18-19
2:26	App.1, 5		
		I Iohannis	
		5:16	cf. App.10a, 40
I Petri		Apocalypsis	
1:12	4, 2, 28; 28, 55	3:21	cf. 4, 12-13
2:5	6, 34-35	5:9	cf. 37, 14
2:9	cf. 15, 17	21:1	cf. 23, 20
3:19	61, 7-8; cf. 20, 24-	21:2	cf. 23, 19-20
	25; 63, 4-6	21:3	6, 47
4:8	cf. App.10a, 29-30		

4. INDEX ALIORUM FONTIUM NECNON LOCORUM PARALLELORUM

ACACIUS CAESARIENSIS

Ad Gen. 2:14

cf. **23**, 22-23

ANASTASIUS I ANTIOCHENUS

Capita ad Sergium

cf. **App.17**, 20-23

ANASTASIUS SINAITA

Capita adversus Monotheletas

cf. **81**, 28

Disputatio adversus Iudaeos

cf. **69**, 16-22

Homiliae de creatione hominis

III, 1, 84-112

cf. **65**, 20-33

Homilia de sacra synaxi

cf. **App.10a**, 48-51; **App. 18**, 8-12

In Hexaemeron

cf. **Q28**, 324-326; **64**, 14-15; **70**, 4-7;
79, 1-4

Narrationes [cf. *Apophthegmata Patrum*, et *Narrationes* infra]

Nau I; Binggeli I, 1

cf. **Q4**, 11-17; **80**, 8-14

Nau XII; Binggeli I, 20

cf. **26**, 10

Nau XXIX; Binggeli I, 39

cf. **30**, 13-17

Nau XXX; Binggeli I, 33

cf. **64**, 2

Nau XXXVIII; Binggeli I, 4

cf. **101**, 31-36

Nau XLI; Binggeli II, 8

cf. **Q19**, 64-75; **76**, 1-2

Nau XLII; Binggeli II, Prol.

cf. **22**, 86-88

Nau XLVIII; Binggeli II, 14, 21

cf. **App.17**, 93-94

Nau XLIX; Binggeli II, 15

cf. **26**, 30; **App.17**, 27-50

Nau L; Binggeli II, 16

cf. **App.10a**, 55-61

Nau LIII; Binggeli II, 20

cf. **Q69**, 3-7; **70**, 4-7

Nau LIII; Binggeli II, 20 (+ II, 20bis)

cf. **App.10a**, 62-89

Nau LVI; Binggeli App. 3 (p. 277)

cf. **App.17**, 51-72

Binggeli II, 9 (CPG 7758, C 5)

cf. **76**, 1-2

Binggeli II, 21 (CPG 7758, C 12)

cf. **76**, 1-2

Binggeli II, 25 (CPG 7758, C 15)

cf. **38**, 7-10

Binggeli II, 27 (CPG 7758, C 17)

cf. **4**, 19-26

Quaestiones genuinae

1

cf. **App.1**

4 (11-17)

cf. **80**, 8-13

10

cf. **App.18**

11

cf. **32**, 13

16

cf. **App.23a**; **App.23b**

16 (8-15)

cf. **App.23a**, 30-35

16 (13-14)

cf. **28**, 227-231

- 16 (34-35) **App.23a**, 16-18
 16 (53-56) cf. **App.23a**, 10-11, 37-39; **App.23b**, 6-7
- 16 (55-56) cf. **App.23a**, 47-48
 22 (42-45, 89-100) cf. **28**, 84-85
 22 (79-82) cf. **81**, 1-2
 26 (30-36) cf. **28**, 244
 27 (8, 15-23) cf. **81**, 1-2
 28 cf. **App.23a**; **App.23b**
 28 (107-108) cf. **App.23b**, 67
 28 (131-133, 144-145, 201-205, 262-264) cf. **81**, 1-2
- 28 (184-199, 231-271) cf. **16**, 42-52
 29 cf. **16**, 42-52
 30 cf. **16**, 42-52
 30 (16) cf. **65**, 11
 33 cf. **32**, 13; **App.9**
 36 cf. **App.6**
 38 cf. **67**; **App.11-13**
 39 cf. **App.13**
 41 cf. **App.10a**; **App.10b**
 44 cf. **App. 15**
 47 cf. **App.2**; **App.9**
 50 cf. **App.14**
 66 cf. **16**, 42-52
 67 cf. **38**; **App.10a**, 18-21; **App.13**
 68 cf. **App.20**
 73 cf. **App.18**
 73 (6-7) cf. **App.18**, 8-12
 76 cf. **87**, 1-3; **102**, 1
 80 (8-14) cf. **4**, 11-17
 83 cf. **App.15**
 87 cf. **76**, 1-2; **102**, 1
 88 cf. **47**, 16-17
 91 cf. **App.7**
 91 (6-9) cf. **99**, 22-23
 98 cf. **97**, 20
 99 cf. **16**, 42-52
 101 cf. **76**, 1-2; **87**, 1-3; **102**, 1; **App.21**
 102 (1) cf. **76**, 1-2; **87**, 1-3
 103 cf. **App.3**
 App.19 cf. **App.25**
 App.23b cf. **App.23a**
- Sermones*
- I, 1, 33-34 cf. **19**, 12-13, 19-23
 I, 2, 9-13 cf. **19**, 19-23
 I, 2, 32-34 cf. **19**, 23-25

- I, 2, 55-61
 I, 4, 4-6
Sermo in Ps.VI (rec. 1)
Viae Dux
 I, 1, 13-14
 I, 1, 15-16
 I, 1, 18-21
 I, 3, 73-79
 II, 2, 4-6
 II, 3, 120-121
 II, 3, 34
 II, 5, 17-18
 II, 5, 55-65
 II, 5, 57-58
 II, 5, 60
 II, 5, 76-77
 II, 5, 86-91
 II, 6, 20-21
 II, 7, 52-53
 IV, 23-30, 37-38
 X
 XIII, 6, 43-62
 XIII, 8, 27-30
 XXII, 3, 1-3
- cf. 19, 36-37
 cf. 19, 40-42
 cf. 47, 16-17
- cf. 22, 24-25
 cf. 19, 6
 cf. Q21, 70-71; 28, 369-371
 cf. 28, 184-186
 cf. 19, 17-18
 cf. 38, 5
 cf. 28, 179-180
 cf. 5, 14-15
 cf. 21, 57-59
 cf. 19, 19-23
 cf. 19, 14-16
 cf. 22, 32-33
 cf. 22, 42-45
 cf. 1, 3-4
 cf. 19, 36-37
 cf. 80, 8-13
 cf. 69, 3-7
 cf. 20, 21-25
 cf. 22, 32-33
 cf. 22, 24-25
- PS.-ANASTASIUS SINAITA**
Contra monophysitas
De iis qui vita excedunt
Tractatus de vitae termino
- cf. 21, 54-55
 cf. 20 (Additional Texts)
App.23b; cf. 16, 28
- Apophthegmata Patrum*
Antonius 24
Eucharistus 1
Longinus 5
 Collectio anonyma
 Nau 368
 Nau 571
- cf. 87, 14-18; **App.18**, 15-31
 cf. **App.18**, 15-31
 cf. 2, 4-8
 cf. 30, 18-37
 cf. 41, 23-33
- ATHANASIUS**
Vita Antonii
 cc. 31-32
 cc. 60, 66
- cf. 79, 15-20, 23, 24-27
 cf. 20, 6-8
- PS.-ATHANASIUS**
De communi essentia
Quaestiones ad Antiochum
Syntagma ad monachos
- cf. **App.19**
 cf. Introductionem (Table 4)
 cf. **App.27**, 45

AUGUSTINUS

Civitas Dei cf. **94**, 4-8
Enchiridion cf. **94**, 4-8

BASILIUS CAESARIENSIS

Homilia in illud, attende tibi ipsi cf. **19**, 10-11
Quod Deus non est auctor malorum cf. **16**, 52-56; **App.23a**, 10-11, 37-39;
App.23b, 6-7

BLEMMYDES, NICEPHORUS

De vitae termino cf. **16**, 8-15; **28**, 184-194; **66**, 7-27

Canones Apostolorum

VIII, 47, 69 cf. **App.27**, 41-47

Catena in Exodum

cf. **98**, 4-26

Catena in Genesisim

cf. **23**, 9-11, 22-23

CLEMENS ALEXANDRINUS

Fragmentum 42 cf. **28**, 184-186

CYRILLUS ALEXANDRINUS

Commentarii in Ioannem cf. **82**, 4-5

DIONYSIUS ALEXANDRINUS

Epistula ad Basilidem **App.12**, 1-13

PS.-DIONYSIUS AREOPAGITA

De ecclesiastica hierarchia (Τὸ μυστήριον τῶν κεκοιμημένων)
 7, 7 cf. **41**, 5-10

EPIPHANIUS

Ancoratus

54, 2 - 55, 3; 58, 1-2, 58, 6 - 59, 1 cf. **23**, 12-17

De XII gemmis cf. **98**, 4-26

Panarion

LXIV, 47 cf. **23**, 12-17

Euchologion sive rituale

103, 7-8; **App.3**, 6-7

EUSEBIUS CAESARIENSIS

De ecclesiastica theologia

1, 12 cf. **22**, 32-33

De vita Constantini

I, 28-30 cf. **App.27**, 33

Historia ecclesiastica

2, 25, 5-6 cf. **43**, 10-12

3, 1, 2 cf. **29**, 29

- Præparatio evangelica*
III, 10, 16 cf. 19, 10-11
- EUSTRATIUS
Λόγος ἀνατρεπτικός cf. 19, 58-63
- EVERGETINOS, PAULUS
Ἐδεργετινός, ἤτοι Συναγωγή cf. App.3; App. 18; App.25
- GREGORIUS NAZIANZENUS
Orat. 38, 2 cf. 94, 7
- GREGORIUS NYSSENUS
Contra Eunomium cf. App.20, 13-17
- IOHANNES CHRYSOSTOMUS
De cruce et latrone homilia 1 cf. App.27, 41-47
De virginitate
44, 1 cf. 35, 13
Homilia in Matt. 23:2 cf. App.17, 94 (app. crit.)
Homilia in Matt. 41:3 cf. App.19
- IOHANNES CLIMACUS
Scala Paradisi
gr. 5 (Schol.1[2]) cf. 36, 1-2; App.6, 1-2
gr. 15 cf. 13, 1-5; 25, 3
- IOHANNES DAMASCENUS
Expositio Fidei
17 cf. 93, 36-37
84 cf. App.27, 16-24, 25-30
- IOHANNES MOSCHOS
Pratum Spirituale
62-66 cf. 26, 10
175 cf. 41, 35-40
- IUSTINIANUS IMPERATOR
Epist. ad synodum de Origene cf. 21, 49-50
Koran cf. 80, 3-4
- LEONTIUS CONSTANTINOPOLITANUS
Homilia X, In Mesopentecosten cf. 16, 4-15; App.23b, 53-66
Liturgiarum orientalium anaphora 60, 6-8; App.13, 46-47
- MARCIANUS MONACHUS BETHLEHEMITA
Catechesis (?) cf. App.10b

Narrationes [cf. Anastasius Sinaita; *Apophthegmata Patrum*]

de episcopis se invicem accusantibus cf. **App.17**, 73-94
de mago Mesita cf. **App.18**, 131-187
de morte monachi cf. **App.18**, 197-225
de Platone 61, 9-14

PAULUS cf. EVERGETINOS

PETRUS ALEXANDRINUS

Canon 15 cf. **App.27**, 45

PHILIPPUS SOLITARIUS

Διόπτρα

III

cf. 4, 5

IV

cf. 27

PHILO HISTORIOGRAPHUS

cf. **App.25**, 95-125

PROCOPIUS CAESARIENSIS

de Bello Persico

I, 19

cf. 26, 10

ROMANUS MELODUS

Hymni

cf. 80, 1-2

Suidae Lexicon

cf. 85, 3-4

THEODOR ETUS CYRRHENSIS

Historia ecclesiastica

318,23 cf. **App.23a**, 89-98

Quaestiones in Exodum

60

cf. 98, 4-26

THEOGNOSTUS

Thesaurus

cf. **App.4**; **App.5**, **App.10a**, **App.16**,
App.17

THEOPHANES

Chronographia

(A.M. 6092)

cf. 30, 13-17; **App.18**, 81

(A.M. 6101)

cf. 65, 12

(A.M. 6140)

cf. 26, 30

THEOPHILUS ALEXANDRINUS

Canon 1

cf. **App.27**, 45

THEOPHILUS ANTIOCHENUS

Ad Autolyicum

II, 24

cf. 23, 9-11

TIMOTHEUS ALEXANDRINUS

Responsiones Canonicae

5

App.11, 1-9; cf. App.13, 5

12

App.12, 1-13

13

App.13, 1-9

16

40, 1-4

17

46, 1-5

18

12*Vitae**Cyrilli Philoetae*cf. **App.14***Theodori Syceotae*cf. **65, 12***Ἐρωτολόγιον τὸ μέγα (Athens)**Ἄποδειπνον Μέγα*cf. **App.10a, 67**

5. INDEX MANUSCRIPTORUM

<i>Ambrosianus</i>	
A 84 sup. (gr. 21) (XII/XIII s.)	XXII, XXVII
I 9 sup. (gr. 452) (1142 AD) [A]	XV, XVI, XXVII, XXVIII
L 49 sup. (gr. 484) (XIII s.)	XXV
M 57 sup. (gr. 520) (XII s.)	XXVII
<i>Andros, Moni Hagia</i>	
64 (XVI s.)	XXII
<i>Atheniensis gr.</i>	
2492 (XII s.) [X]	XV, XVI, XIX, XXXV-XXXVI
<i>Athous, Agiou Pavlou</i>	
16 (XVIII s.)	XXII
<i>Athous, Grigoriou</i>	
26 (1767 AD)	XXII
<i>Athous, Iviron</i>	
408 (XIV s.)	XXV
692 (XVI s.)	XXV
<i>Athous, Karakallou</i>	
14 (XII s.) [K]	XV, XVI, XXVII, XXX
<i>Athous, Lavra</i>	
B 43	XXV
<i>Athous, Philotheou</i>	
52 (XI s.) [F]	XV, XVI, XVII, XXIV, XXX, LVII
63	XXV
<i>Athous, Vatopedi</i>	
11 (1388/9 AD)	XXII
14 (1550 AD)	XXV, XXVIII
15 (XVII s.)	XXVIII
38 (X s.) [V]	XV, XVI, XXIV, XXXIII-XXXIV
<i>Berkeley, Bancroft Library, UCB</i>	
143 (1569 AD)	XXII
<i>Berolinensis gr.</i>	
70 (= Phill. 1474) (XII s.)	XXVII
<i>(Bologna) Bibl. Universitatis</i>	
2911 (XVI s.)	XX
<i>(Évreux) Bibl. Municipalis gr.</i>	
1	XX
<i>Hierosolymitanus, S. Crucis</i>	
114 (XV s.)	XXVII
<i>Hierosolymitanus, S. Sepulchri</i>	
281 (1547 AD)	XXIV
<i>Laurentianus Plut.</i>	
IV.16 (1062 AD) [L]	XV, XVI, XXII, XXXI

VI.35 (XI s.)	XXIII
<i>(Leeds) Brotherton Library</i>	
32 (XIII s.)	XXVII
<i>Londinensis. Brit. Libr., Addit.</i>	
10072 (XV s.)	XX
28270 (1111 AD)	XXV
32643 (XII s.)	XXV, LVII
<i>Marcianus gr. App.</i>	
II.110 (coll. 1106) (1651 AD)	XXIII
III.12 (coll. 1267) (1467 AD)	XXIII
<i>Matritensis</i>	
4552 (olim N 14) (XVII s.)	XXIV, XXXVI
<i>Monacensis, Universitätsbibliothek</i>	
2 (1550-1600 AD)	XXIII, XXXIII
<i>Mosquensis, Bibl. Synod.</i>	
265 (X/XI s.) [M]	XV, XVI, XIX, XXXI
363 (XIII s.)	XXIII
432	XXV
<i>Neapolitanus gr.</i>	
17 (II.A.17) (XV s.)	XXIII
<i>(New Haven) Yale Univ.</i>	
238 (<i>Phil.</i> 15867) (XV s.) [Y]	XV, XVI, XXIV, XXXVI
<i>Oxoniensis, Bodl. Baroccianus</i>	
131 (XIV? s.)	XXV
185 (XI s.)	XXV
<i>Oxoniensis, Mariae Magdalenae</i>	
4 (1063 AD) [Δ]	XV, XVI, XXIV, XXIX-XXX
<i>Parisinus, Coislin.</i>	
115 (XII s.)	XXXVI
116 (XV s.) [C]	XV, XVI, XVII, XXV, XXVIII- XXIX, LVII
120	XXXVI
238 (XII s.)	XXV
258 (XII s.)	XXXVI
283 (XI s.)	XXV
296 (XII s.) [Q]	XV, XVI, XX, XXXII
<i>Parisinus gr.</i>	
364 (XIV s.) [P]	XV, XVI, XX, XXXII
859 (XVI s.)	XXVII, 163-165
926 (XI s.)	XXV
1053 (X-XI s.)	XXVI
1287 (XVI s.)	XXVI
1313 (XV s.)	XXVI, LVII
1335 (XIV s.)	XXIV, LVI, LVII
1388 (XV s.)	XXVI
1596 (XI s.)	XXVI
<i>Parisinus, Suppl. gr.</i>	
28 (1350-1375 AD) [S]	XV, XVI, XVII, XXVIII, XXXIII

1275 (XII s.)	XX
<i>Patmiacus</i>	
5 (XII s.)	XXIII
264 (XII s.) [II]	XV, XVI, XX, XXXII
<i>(Patras) Moni Agion Panton</i>	
4 (XVI s.)	XXIII
<i>Petropolitanus</i>	
208	XXVI
<i>(Reims) Bibl. Municipalis</i>	
375	XX
<i>Samos, Bibl. Metropol.</i>	
11 (XIV s.)	XX
<i>Scorialensis gr.</i>	
312 (Y-II-4) (XVI s.)	XXVI
455 (Y-II-20) (XIII s.) [D]	XV, XVI, XX, XXIX
544 (Ω-III-11) (XI-XII s.)	XXXVI
547 (Ω-III-14) (XI?/XIII s.)	XXVI
570 (Ω-IV-18) (XV s.) [E]	XV, XVI, XX, XXX, LVII
582 (Ω-IV-30) (XIV s.) [G]	XV, XVI, XX, XXX
<i>Sinaiticus gr.</i>	
1795 (XIII s.)	XXIV, 164
<i>Valllicellianus gr.</i>	
42 (C 72) (XIV s.)	XX, LVII
56 (D 32) (XVI s.)	XXIII
85 (F 19) (XV s.)	XXIII
95 (F 47) (XI s.)	XXVI
103 (F 68) (XIV s.)	XXIII
<i>Vaticanus gr.</i>	
470 (XIV s.)	LVII
720 (X/XI s.)	XXVI
840 (XIV s.)	XXVI
860 (XIII/XIV s.)	XX
1187 (1571 AD)	XXVI
1600 (XII s.)	LVII
1909 (XVI s.)	XXIII
2014 (XII s.)	XXVI
<i>Vaticanus, Barberinianus gr.</i>	
342	XX
522 (XI s.)	XXVI
<i>Vaticanus, Ottobonianus gr.</i>	
362 (XVI s.)	XXVI
414 (XI s.)	XXII
418 (XV/XVI s.)	XXVI, LVII
<i>Vaticanus, Palatinus gr.</i>	
210 (XIII s.)	82
<i>Vaticanus, Pii II gr.</i>	
11 (XVI s.) [R]	XV, XVI, XXIII, XXXII-XXXIII

<i>Vindobonensis Hist. gr.</i>	
7 (XII/XIII s.)	XXI
56 (c. 1000 AD)	XXVI
<i>Vindobonensis Suppl. gr.</i>	
17 (XVI s.)	XXIII
91 (XV s.)	XXIII
<i>Vindobonensis Theol. gr.</i>	
60 (XI s.)	XXVI
167 (XIII s.)	XXVI
<i>(Wolfenbüttel) Herzog-August-Bibl.</i>	
4240 (Gud. gr. 53) (XI s.) [W]	XV, XVI, XX, XXXIV-XXXV
<i>(Zaragoza) Archivo-Biblioteca del Cabildo Metropolitana, gr.</i>	
6 (olim 43-17, Pilar 198) (1579 AD)	XXIII

TABLE OF CONTENTS

ACKNOWLEDGEMENTS	V
BIBLIOGRAPHY	VII
CONSPECTUS SIGLORUM	XV
INTRODUCTION	XVII
I. MANUSCRIPT TRADITION	XIX
Original Collection	XIX
Collection a	XXI
Collection b	XXIII
Collection c	XXVI
Collection d	XXVII
II. INFORMATION ON MAIN MANUSCRIPTS	XXVIII
Table 1. Authentic Questions as found in different Collections	XXXVI
Table 2. Original Collection: groups of MSS for different questions and traditions in other Collections	XXXVII
III. FAMILIES OF MANUSCRIPTS	XXXVIII
Table 3. Stemma	XXXIX
IV. CONTENT OF THE <i>EROTAPOKRISEIS</i>	L
V. RELATION TO THE PS.-ATHANASIAN <i>QUAESTIONES</i>	LII
Table 4. Relation of Authentic Questions to Ps.- Athanasian <i>Quaestiones ad Antiochum</i>	LIII
Table 5. Relation of Ps.-Athanasian <i>Quaestiones ad</i> <i>Antiochum</i> to Authentic Questions	LV
VI. PRINCIPLES OF THIS EDITION	LVI
Table 6. Appendices: Sources and Parallels	LVII
VII. TABLES 7 AND 8	LVIII
Table 7. Relation of Coll. a to Authentic Questions and to 88 QQ	LVIII
Table 8. Manuscripts for the Questions with dif- ferent Numbering	LX

GREEK TEXT	1
Tituli	3
Quaestiones 1-103	5
Appendices	
Conspectus	167
Appendices 1-27	171
INDICES	233
1. Index nominum et vocum ex eis formatarum.	235
2. Index selectus verborum graecorum	240
3. Index locorum Sacrae Scripturae	266
4. Index aliorum fontium necnon locorum parallelorum	274
5. Index manuseriptorum	281

CORPVS CHRISTIANORVM
SERIES GRAECA

ONOMASTICON

Acindynus, uide Gregorius Acindynus	<i>Hagiographica Cypria</i> 26
Alexander monachus Cyprius 26	<i>Hagiographica inedita decem</i> 21
Amphilochius Iconiensis 3	Iohannes Caesariensis 1
Anastasius Apocrisiarius 39	Iohannes Cantacuzenus 16
Anastasius Bibliothecarius 39	Ps. Iohannes Chrysostomus 4
Anastasius Sinaita 8 12 59	Iohannes Scottus Eriugena 7 18 22
Anonymus auctor Theognosiae 14	Leontius presbyter Constantinopolita- nus 17
<i>Anonymus dialogus cum Iudaeis</i> 30	Maximus Confessor 7 10 18 22 23 39 40 48
<i>Athanasii Athonitae Vitae</i> 9	Nicephorus Blemmydes 13
Basilius Minimus 46	Nicephorus patriarcha Constantinopo- litanus 33 41
<i>Catena Hauniensis in Ecclesiasten</i> 24	Ps. Nonnus 27 50
<i>Catena trium Patrum in Ecclesiasten</i> 11	Pamphilus Theologus 19
<i>Catena graecae in Genesim et Exodum</i> 2 15	Petrus Callinicensis 29 32 35 54
Diodorus Tarsensis 6	Procopius Gazaetus 4
Eustathius Antiochenus 51	<i>Scripta saeculi VII uitam Maximi Confes- soris illustrantia</i> 39
Eustathius monachus 19	Theodorus Dexius 55
Eustratius presbyter 25	Theodorus Spudaeus 39
Gregorius Acindynus 31	Theognostus 5
Gregorius Nazianzenus 20 27 28 34 36 37 38 41 42 43 44 45 46 49 50 52 53 57	
Gregorius presbyter 44	

Printed in Belgium – Imprimé en Belgique

D/2006/0095/103

ISBN 2-503-40591-6 HB – relié

ISBN 2-503-40000-0 series – série

UNIVERSITY OF MICHIGAN

3 9015 06478 6968

BREPOLS PUBLISHERS

CC 5G 59

ISBN 2-503-40591-6

9 782503 405916